ابو خبیب اسلامک لائبریری
اسلامی اور تاریخی کتابوں کیلئے جوائن کریں
اصلاحی
مدلل تقریرونه
تألیف
ابو الشمس مولانا نور الهدی عفی عنه
مدرس دار العلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مردان
زیر اهتمام
کفایت الله ارمانی
0344-9995990
مکتبه اعزازیه
محله جنگی پشاور
جاده میوند پخته فروشی کابل: 0764857797
Scanned with CamScanner

📚 کفایت دینی کتب خانه 📚

په دی چینل کی دتلیګرام کتابونه نشرکیږی

دحنفی مذهب په رڼاکی

لکه تفاسیر شریف

اوفقه شریفه

اوفتاوی؟

د مرجوں کتابونه

اوداسی نور کتابونه لکه.

صرف اونحو

اومنطق

اوعقائد

نوهیله لرم چی دالینک دثواب په خاطر نشر کړی

https://t.me/kafayat2395

کفایت الله واټس ایپ نمبر 03052488551

د دا کتاب pdf کول خاص د الله تعالیٰ د رضا د پاره دی

د ټولو لوستونکو او فایده اخستونکو

د دعا په هیله

د عُلماؤ، طُلباؤ، مُقرّرينو او عامو مسلمانانو د پاره په مختلفو موضوع گانو باندې
د تقريرونو يوه مُفصّله، مُعتمَده، عِلمي، او تحقيقي ذَخيره:

اِصلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه

جلد ۱۱

تاليف

آبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُ الهُدٰى عُفِيَ عَنْهُ
فاضل جامعه امداد العلوم پشاور صدر ۔ و وفاق المدارس العربية ملتان
بي اے عبدالولي خان يونيورسٹي مردان
حالاً: مُدَرِّس دار العلوم فيض القرآن اكاخيل كالونى، مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د کتاب نوم: اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه جلد ۱۱

مؤلف: اَبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القرآن اكاخيل كالوني مردان

فون نمبر ۰۳۰۶۔۵۴۴۷۱۷۴

کمپوزر: مؤلف پخپله

د چاپ کال: ۱٤۳۹ھ ق ، ۱۳۹۶ھ ش، مطابق ۲۰۱۹ ء

مکتبه اعزازیه

محله جنګي پشاور

زیر اهتمام: کفایت الله ارماني ۰۳٤٤-۹۹۹۵۹۹۰

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سریزه (د یوولسم جلد)

نَحْمَدُهٗ وَنُصَلِّيْ عَلٰى رَسُوْلِهِ الْكَرِيْمِ . اَمَّابَعْدُ!

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ . اَلشُّكْرُ لِلّٰهِ. دا یوولسم(۱۱) جلد هم د الله ﷻ په توفیق سره پوره شو ، په دې کې مې هم آهمې موضوع ګانې په ډیر مِحنت سره راجمع کړي ، کوشش مې دا کړی چې هره خبره د قرآن کریم ، احادیثو او معتمدو کتابونو نه راواخلم ،د علماؤ د فائدې د پاره مې اکثره د هرې خبرې عربي عبارت هم لاندې په حاشیه کې ذکر کړی ، زما د خوارۍ او مِحنت پته هغه چاته لږي چې د چا د تالیف سره څه نا څه واسطه راغلې وي ، هغه دا معلومولې شي چې یقیني د دې کتاب د پاره به ډیرې شپې رونړې شوي وي .

د تَحدِيث بِالنِّعْمَة په طور دا خبره کوم چې ډیر کرتې داسې هم شوي چې زه د ژمي په دې اوږدو شپو کې د یو مضمون لیکلو د پاره د ماسخوتن مانځه نه پس ناست یم ، مسلسل د مختلفو کتابونو کتلو په وجه راباندې د سهَر آذان هم شوی خو بیا مې هم عِلمي تَنده تر هغه وخته پورې نده ماته شوی چې تر څو مې هره خبره په درې یا څلورو حوالو سره نه وي مُزَیَّن کړي ، د احادیثو د پاره خو مې ډیرې حوالې ذکر کړي .

بیا خاصکر د غې آختر تقریر (یعنی په حضرت ابراهیم علیه السلام باندې د راغلي امتحاناتو تفصیلي بیان) دا موضوع مې د قرآن کریم ، صحیح احادیثو او معتمدو کتابونو په رَڼا کې په داسې بهترین انداز او بنائسته ترتیب سره لیکلې ده چې إن شاء الله دا به په همدې انداز باندې د عربي عبارتونو او حوالو سره تاسو ته په بل هیڅ کتاب کې ملاؤ نشي . د کتلو په وخت به په خپله دا خبره محسوسه کړی .

خوشخبري : چونکه تر اوسه هم ديري آهمې موضوع ګانې د ليکلو نه پاتې دي نو إن شَاءَ الله دا سلسله به همداسې جاري وي ، او **دولسم (۱۲)** **جلد به هم د الله ﷻ په توفيق سره ډير زر را أووځي**

په آئنده جلدونو کې چې کومې موضوع ګانې شاملوم د هغې فهرست ددې کتاب په آخر کې ذکر دی.

الله تعالی دې دا ټول کتابونه په خپل دربار کې قبول کړي ، او په صحيح طريقې سره دې دا د قيامته پورې انسانانو د پاره د اِصلاح سبب أوګرځوي .

پَروَردِګار عالَم دې دا کتابونه زما، زما د والدينو ، أستاذانو او ټول اُمتِ مُسلمه د پاره د مغفرت او نِجات ذريعه اوګرځوي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ

ابُوالشمس نُورُالهدٰی عفی عنه

نوټ

که د کتاب متعلق يا بله څه مفيده مشوره وي نو په دې ۰۳۰٦ ۵۴۴۷۱۷۴ نمبر راسره رابطه کولې شی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

تفصيلي فهرست

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۹.	د قدرت باوجود حج نه کوونکي د پاره سخت وعيد	۱۸
۲۱.	د حديث تشريح	۱۹
۲۲.	بعضې خلق د حج فرض کيدو باوجود حج ته نه ځي	۲۱
۲۳.	د چا په زړه کې چې د حج کولو شوق او جذبه وي هغه ته الله ﷻ وسائل برابروي	۲۲
۲۴.	واقعه: په ځپو باندې معذور کس په خوښيدلو خوښيدلو حج ته تلل	۲۲
۲۵.	د مولانا حسين احمد مدني ؒ عِشق او جَذبه	۲۳
۲۶.	يوه غلط فهمي ختمول	۲۴
۲۷.	چې د حج قدرت پيدا شي نو تاخير په کې پکار ندی	۲۵
۲۸.	د حج فرضيت عَلَى الفَوْر دی يا عَلَى التَّرَاخِيْ؟	۲۵
۲۹.	که د عُذر په وجه په حج کولو کې تاخير راشي نو دا خېر دی	۲۷
۳۰.	د ځامنو ودُونو يا ځپل کور جوړولو په وجه حج روستو کول صحيح ندی	۲۷
۳۱.	د حج د پاره د بوډا والي اِنتظار په کار ندی	۲۸
۳۲.	اول په والدينو باندې حج کول ضروري ندی	۲۸
۳۳.	د معذور د طرفه بل کس هم فرضي حج کولې شي	۲۹
۳۴.	د حج نه کولو په صورت کې د حج بدل وصيت لازم دی	۳۱
۳۵.	چې د حج نذر اوکړي او بيا وفات شي	۳۲
۳۶.	د انسان وصيت دده د مال د دريمې حصې نه صحيح دی	۳۳
۳۷.	حج بدل به د وفات کيدونکي کس د ښار نه کولې شي	۳۴
۳۸.	فرضي حج په صدقې ورکولو سره نه اداء کيږي	۳۴
۳۹.	د نفلي حجونو او نفلي عُمرو په ځای د سخت ضرورت مَندو حاجت پوره کول بهتر دی	۳۵
۴۰.	عبدالله بن مبارک ؒ نفلي حج پرېښود او په سختو ضرورت مندو يې روپۍ تقسيم کړې	۳۶
۴۱.	ربيع بن سليمان ؒ نفلي حج روستو کړو	۳۷

صفحه	موضوع	نمبر شمار
۴۱	د نفلي حج د پاره دروغ ويل يا د بلې ګناه ارتکاب کول ناجائز دي	.۴۲
۴۲	په حرام مال سره حج کول ظاهراً صحيح دي، خو پوره مقبول نه دي	.۴۳
۴۳	په حرام مال سره حج کوونکي ته د الله ﷻ جواب	.۴۴
۴۴	په قيامت کې د ظلم او پردي حق په عوض کې د انسان نه نيک اعمال تلل	.۴۵
۴۶	د يو دانق په عوض کې اووه سوه (۷۰۰) د جمعې مقبول مونځونه تلل	.۴۶
۴۷	چې د چا سره مشتبه مال وي نو هغه دې د حج د پاره د بل چا نه قرض روپۍ را واخلي	.۴۷
۴۷	حج خاص د الله ﷻ د رضا د پاره په کار دی	.۴۸
۴۹	د ريا او ځان خودنې د پاره عمل کوونکې به اول جهنم ته داخلولې شي	.۴۹
۵۶	د غونډ تقرير خلاصه	.۵۰
۵۶	دُعا	.۵۱
۵۷	**۲. د حج فضائل، فوائد او حکمتونه**	
۵۹	تمهيدي خبره	.۵۲
۵۹	د حج په وجه مخکيني ګناهونو نه معاف کيږي	.۵۳
۵۹	اول حديث	.۵۴
۶۰	حاجي د پاره د فحش خبرو، ګناهونو او جګړو نه ځان ساتل	.۵۵
۶۰	په حج سره کوم ګناهونه معاف کيږي؟	.۵۶
۶۰	د حافظ ابن حجرؒ تحقيق:	.۵۷
۶۰	د علامه مناويؒ تحقيق:	.۵۷
۶۱	د ملا علي قاري رحمه الله تحقيق:	.۵۸
۶۲	دويم حديث:	.۵۹
۶۲	دريم حديث:	.۶۰

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۸۳.	د حج مصالح او حکمتونه	۸۴
۸۴.	د حج اداء کولو سره د بندګۍ ظهور په کامله طریقه سره کیږي	۸۴
۸۵.	حج ته تلل او د حج افعالو اداء کولو سره انسان ته قیامت رایادیږي	۸۵
۸۶.	حج بین الاقوامي عبادت دی	۸۷
۸۷.	په حج سره د مسلمانانو د اتفاق او قوت مظاهره کیږي	۸۸
۸۸.	حج یو عاشقانه عبادت دی	۸۸
۸۹.	په اسلام کې د انسان د فطرت لحاظ هم ساتل شوی	۸۹
۹۰.	د محبوب په نښو تسلّي کول	۹۰
۹۱.	د الله ﷻ نه علاوه زمونږ د پاره بل دَر نشته	۹۰
۹۲.	د حج قبلیدو اُمید لرل، او د نه قبلیدو نه یَره کول په کار ده	۹۱
۹۳.	د مقبول حج په برکت د نورو حاجیانو حجونه قبلول	۹۳
۹۴.	اوله واقعه	۹۳
۹۵.	دویمه واقعه	۹۵
۹۶.	د ښځو، بوډاګانو او ماشومانو د پاره حج کول په منزله د جهاد دی	۹۷
۹۷.	د غونډ تقریر خلاصه "د حج فوائد"	۹۹
۹۸.	دُعا	۱۰۰

۳. د ذوالحجې اَوَلې عشرې عَظمت او فضائل — ۱۰۲

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۹۹.	نوټ: ددې موضوع بیانولو وخت	۱۰۲
۱۰۰	د ذوالحِجّې اَوَلې عَشَرې عظمت او فضائل	۱۰۳
۱۰۱	تمهیدي خبره	۱۰۳
۱۰۲	د ذوالحجّې په اَوَله عشَره باندې الله ﷻ قسَم کړی	۱۰۴
۱۰۳	الله ﷻ ته د ذوالحجې په اَوَله عشَره کې نیک عمل ډیر محبوب دی	۱۰۴
۱۰۴	د ذوالحجې په اَوَله عشَره کې ډیر عبادات جَمع دي	۱۰۶

Scanned with CamScanner

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۴۸	د حديث تشريح	۱۴۴
۱۴۹	د قرباني په وجه ګناهونه معاف کيږي	۱۴۶
۱۵۰	د قرباني په وجه د جهنم د اُور نه حفاظت	۱۴۷
۱۵۱	د قرباني ثواب	۱۴۷
۱۵۲	د قبر نه راپاڅيدو په وخت قرباني د بهترينې سوَرلي په شکل موجود يدل	۱۴۸
۱۵۳	د قبرونو نه راپاڅيدو په وخت سوَرلي	۱۴۹
۱۵۴	د فقر باوجود د قرباني کولو ثواب	۱۴۹
۱۵۵	مُتّقيان به الله ﷻ طرف ته د عزت مندو ميلمنو په شان سواره روان وي	۱۵۰
۱۵۶	آيا قرباني به د قيامت په ورځ په پلِ صراط باندې د مسلمانانو د پاره سوَرلي وي؟	۱۵۲
۱۵۷	**د قرباني حِکمتونه او فوائد**	۱۵۳
۱۵۸	په قرباني کولو سره څاروي نه کميږي	۱۵۵
۱۵۹	د مسلمان شان دادی چې دا به د الله ﷻ هر حُکم بغير د چُون و چرا مني	۱۵۷
۱۶۰	په صدقې ورکولو سره قرباني نه اَداء کيږي	۱۵۸
۱۶۱	اعتراض	۱۵۸
۱۶۲	اول جواب	۱۵۸
۱۶۳	دويم جواب	۱۵۸
۱۶۴	دريم جواب	۱۵۹
۱۶۵	د مثال په ذريعه وضاحت	۱۶۰
۱۶۶	صدقه د قرباني قائم مقام نشي جوړيدی	۱۶۱
۱۶۷	په قرباني او صدقه کې ډير لوي فرق دی	۱۶۱
۱۶۸	د غريبانانو سره د مدد کولو نورې طريقې	۱۶۲
۱۶۹	په اِخلاص سره عمل کولو باندې ډير اَجرونه	۱۶۳
۱۷۰	د يو باندېچي واقعه	۱۶۳
۱۷۱	الله ﷻ د قرباني قبلولو نه پس دوباره ما موښ ته راکوُي	۱۶۵

۵. د قرباني متعلق ضروري فقهي مسائل

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۹۳	كه صاحبِ نصاب خپلې تولې روپۍ بل چاته قرض وركړي	۱۸۷
۱۹۴	په قرض داري باندې د قرباني مسئله	۱۸۸
۱۹۵	قرض داري ته اول د قرض أداء كولو فكر په كار دى	۱۸۸
۱۹۶	چې د كتابونو قيمت نصاب ته رسيږي	۱۸۸
۱۹۷	د طالب العلم د پاره د نفلي قرباني په نسبت ديني كتابونه اخيستل بهتر دي	۱۸۹
۱۹۸	چې د چا سره صرف حرام مال وي نو په هغه باندې قرباني واجب نده	۱۸۹
۱۹۹	كوركې په شريكو ورونړو او پلار باندې د قرباني مسئله	۱۹۰
۲۰۰	د كاروبار شريک ملګرو كې په هر كس باندې د قرباني مسئله	۱۹۱
۲۰۱	د أولاد قرباني په پلار ، او د بي بي قرباني په خاوند واجب نده	۱۹۱
۲۰۲	د كوم قسمه څاروو قرباني جائز ده؟ او د كومو ناجائز ده؟	۱۹۱
۲۰۳	د قرباني په نيت چرګ ذبح كول مكروه دي	۱۹۲
۲۰۴	د فارمي غوا او فارمي غوائي قرباني جائز ده	۱۹۳
۲۰۵	په څاروو كې د مذكر قرباني بهتر ده كه د مؤنث؟	۱۹۳
۲۰۶	د څورب او ښه څاروي قرباني بهتر ده	۱۹۴
۲۰۷	د غريبانانو لحاظ	۱۹۶
۲۰۸	د قرباني د څاروو عُمرونه	۱۹۶
۲۰۹	چې عُمر يې پوره وي نو د غابونو راوتلو اِعتبار نشته	۱۹۷
۲۱۰	په غوا ، مېښه او اوښ كې اووه كسان شريكيدې شي	۱۹۸
۲۱۱	په ګډ او چيلي كې شركت ناجائز دى	۲۰۱
۲۱۲	په غوا يا مېښه كې يوه حصه د نبي ﷺ د پاره تيول هم صحيح ده	۲۰۱
۲۱۳	د والدينو د پاره د قرباني كولو طريقه	۲۰۲
۲۱۴	د مړي د پاره قرباني كول جائز ده	۲۰۲
۲۱۵	د بل چا د طرفه د هغه د اِجازت نه بغير قرباني كول	۲۰۳
۲۱۶	د څاروي اخيستلو نه روستو نور خلق د ځان سره شريكول	۲۰۴

Scanned with CamScanner

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۳۸۴	شیطان په کانړو ویشتل	۳۴۹
۳۸۵	خپل ځوي ته خوب بیانول ، او د هغه رای معلومول	۳۴۹
۳۸٦	د ځوي رای معلومولو حکمت	۳۵۰
۳۸۷	بې مثاله جَذبه	۳۵۱
۳۸۸	د عاجزۍ مظاهره	۳۵۲
۳۸۹	د ذبحې نه مخکې د اسماعیل ﷺ پلار ته یو ځو خبرې	۳۵۲
۳۹۰	د مخلوقاتو حیرانتیا	۳۵۳
۳۹۱	د ذبحې د پاره په زمکه څملول	۳۵۳
۳۹۲	د الله ﷻ د طرفه آواز	۳۵۵
۳۹۳	د اسماعیل علیه السلام په عِوض کې جَنتي ګډ راتلل	۳۵٦
۳۹۴	د تکبیرات ِتشریق اِبتداء	۳۵۷
۳۹۵	الله ﷻ د ابراهیم ﷺ د قرباني یاد تر قیامته پورې جاري او ساتلو	۳۵۸
۳۹٦	نوټ :	۳۵۹
۳۹۷	**الله ﷻ ابراهیم ﷺ ته د امتحاناتو په عِوض کې ډیر اجرونه او انعامات ورکړل**	۳۵۹
۳۹۸	اول اِنعام	۳۵۹
۳۹۹	دویم اِنعام	۳٦۰
۴۰۰	دریم اِنعام	۳٦۰
۴۰۱	څلورم اِنعام	۳٦۰
۴۰۲	پنځم اِنعام	۳٦۱
۴۰۳	شپږم اِنعام	۳٦۱
۴۰۴	أووم اِنعام	۳٦۱
۴۰۵	أتم اِنعام	۳٦۲
۴۰٦	نهم اِنعام	۳٦۲
۴۰۷	لسم اِنعام	۳٦۳

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا ﴾ آل عمران آية ۹۷

د حج اَهمیت او بغیر عُذره د حج نه کولو سزاګانې

تالیف

آبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُ الْهُدٰى عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مردان

نوټ : د حج موضوع بيانولو مياشت

د حج دا موضوع په داسې مياشت کې بيانول په کار دي په کومه مياشت کې چې د حج داخلې شروع کيږي ، دا ځکه چې په چا باندې حج فرض وي نو د هغوى په زړونو کې به دحج اهميت پيدا شي او حج ته د تللو تيارې به شروع کړي

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د حج أهميت او بغير عذره د حج نه کولو سزاګاني

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ ، وَنَعُوْذُبِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَامُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَاهَادِيَ لَه ، وَنَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْكَ لَهُ وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا وَنَبِيَّنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُه ،

اَمَّابَعْدُ فَأَعُوْذُبِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ. بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ ،:

﴿ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيْلًا ﴾ . (۱)

قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ حَجَّ لِلّٰهِ فَلَمْ يَرْفُثْ. وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ. (۲)

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ مَلَكَ زَادًا وَرَاحِلَةً تُبَلِّغُهُ إِلٰى بَيْتِ اللهِ وَلَمْ يَحُجَّ فَلَا عَلَيْهِ أَنْ يَمُوْتَ يَهُوْدِيًّا، أَوْ نَصْرَانِيًّا. وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ يَقُوْلُ فِي كِتَابِهِ: ﴿ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ

---

(۱) آل عمران آية ۹۷.

(۲) صحيح البخاري كِتَابُ الْحَجِّ بَابُ فَضْلِ الْحَجِّ الْمَبْرُوْرِ رقم الحديث ۱۵۲۱ ، ورقم ۱۸۲۰ أَبْوَابُ الْمُحْصَرِ بَابُ قَوْلِ اللهِ عَزَّوَجَلَّ: {وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ} ، صحيح مسلم كِتَابُ الْحَجِّ بَابٌ فِي فَضْلِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، وَيَوْمِ عَرَفَةَ رقم الحديث ۴۳۸ (۱۳۵۰) ، مشكاة المصابيح كتاب المناسك الفصل الأول رقم الحديث ۲۵۰۷ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ۱۸۴۱ ، مسند احمد رقم الحديث ۱۰۴۰۹ ورقم ۱۰۲۷۴ ، سنن النسائي رقم الحديث ۲۶۲۷ ، شعب الايمان رقم الحديث ۳۷۹۴ ، سنن ابن ماجة رقم الحديث ۲۸۸۹ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم الحديث ۲۶۴۱.

وفي رواية: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرْفُثْ. وَلَمْ يَفْسُقْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. وقال الترمذي: حَدِيثُ أَبِي هُرَيْرَةَ حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. سنن الترمذي أَبْوَابُ الْحَجِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي ثَوَابِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ رقم الحديث ۸۱۱.

إِلَيْهِ سَبِيلًا ﴾ . (۱)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم .

حج د اسلام په بُنيادي اَرکانو کې آخري رُکن دی

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو وروڼو ! حج د اسلام په بُنيادي آرکانو کې آخري او تکميلي رُکن دی . (۲)

ځکه د اسلام پنځه بُنيادي آرکان دي : " کليمه طيّبه ، مونځ ، روژه ، زکوٰة او حج . (۳) "
په دې پنځو آرکانو باندې د اسلامي عقائدو او اَعمالو ټول عِمارت ولاړ دی .

د حج اَهميت د پاره همدا خبره کافي ده چې د حج نه بغير د اسلام بُنياد کامل ندی . (۴)

د حج لغوي او اِصطلاحي معنیٰ

اول د رته د حج لغوي او اِصطلاحي معنیٰ ذکر کوم :

---

(۱) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْحَجِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي التَّغْلِيظِ فِي تَرْكِ الْحَجِّ رقم الحديث ۸۱۲ ، مشكاة المصابيح كتاب المناسك الفصل الأول رقم الحديث ۲۵۲۱ (۷) ، شعب الايمان رقم ۳۶۹۲ ، كنز العمال الفصل الثالث في الوعيد على تارك الحج رقم الحديث ۱۱۸۶۹ ، و رقم ۱۱۸۷۷ ، مختصر الاحكام (مستخرج الطوسي) ، معارف الحديث حصه چهارم كتاب الحج رقم الحديث ۱۳۶ .

(۲) قَالَ الْغَزَالِيُّ رَحِمَهُ اللهُ فِي الْإِحْيَاءِ : إِنَّ الْحَجَّ مِنْ بَيْنِ أَرْكَانِ الْإِسْلَامِ وَمَبَانِيهِ عِبَادَةُ الْعُمُرِ وَخِتَامُ الْأَمْرِ وَتَمَامُ الْإِسْلَامِ وَكَمَالُ الدِّيْنِ ... نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ۴/ ۱۵۳۰ الحج والعمرة الحج عبادة العمر .

(۳) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ : شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللهِ ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ ، وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالْحَجِّ ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ . صحيح البخاري كِتَابُ الإِيمَانِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « بُنِيَ الإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ » رقم الحديث ۸ ، صحيح مسلم كِتَابُ الإِيمَانِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُنِيَ الإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ رقم الحديث ۱۹ (۱۶) .

(۴) وَكَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيْزِ إِلَى عَدِيِّ بْنِ عَدِيٍّ : إِنَّ لِلْإِيْمَانِ فَرَائِضَ ، وَشَرَائِعَ ، وَحُدُوْدًا ، وَسُنَنًا ، فَمَنِ اسْتَكْمَلَهَا اسْتَكْمَلَ الْإِيْمَانَ ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَكْمِلْهَا لَمْ يَسْتَكْمِلِ الْإِيْمَانَ ... صحيح البخاري كِتَابُ الإِيمَانِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « بُنِيَ الإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ » .

لغوي معنی : د حج لغوي معنی ده " د يو عظيم کار قصد کول " . (۱) .

اصطلاحي معنی : په دُرِّمختار کې د حج شرعي تعريف داسې ذکر شوی :

زِيَارَةُ مَكَانٍ مَخْصُوْصٍ . فِيْ زَمَنٍ مَخْصُوْصٍ . بِفِعْلٍ مَخْصُوْصٍ . (۲)

په مخصوص وخت کې په مخصوصو افعالو سره د مخصوص ځای زيارت کول .

يعنی مُحرِم چې د حج په ورځو کې د حج په نيت باندې د بيتُ الله طواف ، وقوفِ عرفه او نور د حج افعال اداء کړي نو ديته " حج " وايي .

علامه جرجاني ، حافظ ابن حجر او علامه عيني رحمهم الله هم د حج همدغه شان تعريفونه کړي دي . (۳)

د حج فرضيت د قرآن کريم او احاديثو نه صراحةً ثابت دی

د مونځ ، روژې او زکوة په شان د حج فرضيت هم د قرآن کريم او احاديثو نه صراحةً ثابت دی ، همدارنګې د اِجماع او قياس نه هم ثابت دی .

د قرآن کريم په مختلفو آيتونو کې د حج او ددې د احکاماتو بيان ذکر شوی :

---

(۱) اَلْحَجُّ لُغَةً: مَصْدَرُ قَوْلِهِمْ حَجَّ يَحُجُّ هُوَ وَمَأْخُوْذٌ مِنْ مَادَّةِ (ح ج ج) اَلَّتِيْ تَدُلُّ عَلَى أَرْبَعَةِ مَعَانٍ : الأول: اَلْقَصْدُ ، وَكُلُّ قَصْدٍ حَجٌّ ... نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ۴/ ۱۵۳۰ الحج والعمرة الحج لغة.

اَلْحَجُّ: لُغَةً: اَلْقَصْدُ إِلَى مُعَظَّمٍ لَا مُطْلَقُ الْقَصْدِ كَمَا ظَنَّهُ بَعْضُهُمْ. الدر المختار ۲/ ۴۵۳ كِتَابُ الْحَجِّ.

(۲) وَشَرْعًا : (زِيَارَةُ) أَيْ طَوَافٌ وَوُقُوْفٌ (مَكَانٍ مَخْصُوْصٍ) أَيِ الْكَعْبَةِ وَعَرَفَةَ (فِيْ زَمَنٍ مَخْصُوْصٍ) فِي الطَّوَافِ مِنْ فَجْرِ النَّحْرِ إِلَى آخِرِ الْعُمُرِ ، وَفِي الْوُقُوْفِ مِنْ زَوَالِ شَمْسِ عَرَفَةَ لِفَجْرِ النَّحْرِ (بِفِعْلٍ مَخْصُوْصٍ) بِأَنْ يَكُوْنَ مُحْرِمًا بِنِيَّةِ الْحَجِّ. الدر المختار ۲/ ۴۵۴ كِتَابُ الْحَجِّ.

(۳) واصطلاحًا: قَصْدُ بَيْتِ اللهِ إِقَامَةً لِلنُّسُكِ. وَقَالَ الْجُرْجَانِيُّ : قَصْدٌ لِبَيْتِ اللهِ تَعَالَى بِصِفَةٍ مَخْصُوْصَةٍ فِيْ وَقْتٍ مَخْصُوْصٍ بِشَرَائِطَ مَخْصُوْصَةٍ. وَقَالَ الْحَافِظُ فِي الْفَتْحِ: اَلْحَجُّ فِي الشَّرْعِ : اَلْقَصْدُ إِلَى الْبَيْتِ الْحَرَامِ بِأَعْمَالٍ مَخْصُوْصَةٍ. وَقَالَ الْعَيْنِيُّ: اَلْحَجُّ قَصْدٌ إِلَى زِيَارَةِ الْبَيْتِ الْحَرَامِ عَلَى وَجْهِ التَّعْظِيْمِ بِأَفْعَالٍ مَخْصُوْصَةٍ . التعريفات للجرجاني (۸۲) ، وفتح الباري (۳/ ۳۷۸) ، وعمدة القاري للعيني (۹/ ۱۲۱) ، ودليل الفالحين لابن علان (۴/ ۷۳) . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ۴/ ۱۵۳۰ الحج والعمرة الحج اصطلاحا.

الله تعالى د حج د فرضيت په باره کې فرمايي:

﴿ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ﴾ .(١)

ترجمه: او د الله ﷻ د پاره په هغه خلقو باندې د بيتُ الله حج فرض دی څوک چې ديته د ورتللو طاقت لري .(٢)

فائده: په دې آيت کې د حج په باره کې ډير تاکيدونه ذکر شوي ، او په دا باندې چې حج فرض وي خو بغير د څه عُذر نه يې نه کوي نو دداسې کس د پاره په دې آيت کې سخت وعيد هم ذکر شوی .(٣)

بلکه په قرآن کريم کې مستقل سورت د "سورة الحج" په نوم باندې دی.

ابراهيم عليه السلام د حج اِعلان اوکړو

کله چې حضرت ابراهيم عليه السلام د بيتُ الله د تعمير نه فارغ شو نو الله ﷻ چې ورته کوم حُکمونه کړي وو په هغې کې يو حُکم دا هم وُ: ﴿ وَأَذِّن فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ ﴾ .(٤)

---

(١) آل عمران آية ٩٧.

(٢) عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ﴾ قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَا السَّبِيلُ؟ قَالَ: « اَلزَّادُ وَالرَّاحِلَةُ » . المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ١٦١٣ ، وقال الحاكم: "هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ" . ورقم ١٦١٤ ، شعب الايمان رقم الحديث ٣٦٨٨ .

(٣) أكد الله سبحانه امر الحج في هذه الاية بوجوه: ١ بالدلالة على وجوبه بصيغة الخبر. ٢ وابرازه في صورة الاسمية- ٣ وإيراده على وجه يفيد انه حق واجب لله في رقاب الناس. - ٤ وتعميم الحكم اولا وتخصيصه ثانيا فانه كايضاح بعد إبهام وتكرير للمراد- ٥ وتسمية ترك الحج كفرا من حيث انه فعل الكفرة- ٦ وذكر الاستغناء فانه في هذا الموضع يدل على المقت والخذلان- ٧ ووضع المظهر بلفظ عام شامل لمرجع الضمير موضعه لما فيه من مبالغة التعميم والدلالة على الاستغناء عنه بالبرهان والاشعار بعظم السخط . التفسير المظهري ج٢ ص ١٠٠ آل عمران آية ٩٧ .

(٤) الحج آية ٢٧ .

ترجمه : او ته په خلقو کې د حج اعلان اوکره.

تفسير مظهري، تفسير بغوي، تفسير قرطبي او نورو مفسرينو ددې آيت په تشريح کې د حضرت ابن عباس ﷺ دا قول رانقل کړى چې د بيتُ الله جوړيدو نه پس کله ابراهيم ﷺ ته دا حُکم اوشو چې " ته خلقو ته د حج فرض کيدو اعلان اوکړه " نو ابراهيم عليه السلام الله ﷻ ته عرض اوکړو: وَمَا يَبْلُغُ صَوْتِيْ؟ (دلته خو خالي ميدان دى، څوک آوريدونکې نشته نو) زما آواز به څنګه خلقو ته اُورسي؟

الله ﷻ ورته اوفرمايل: عَلَيْكَ الْأَذَانُ وَعَلَيْنَا الْبَلَاغُ.

ستا په ذِمه باندې اعلان کول دي او ټولې دُنيا ته رسول زما ذِمه داري ده.

نو ابراهيم عليه السلام په مقامِ ابراهيم باندې اُودريد (په يو بل روايت کې راځي چې د ابوقبيس غَر ته اُوخَت)، په خپلو غوږونو مبارکو کې يې ګوتې کيښودى، ښي طرف، ګس (چَپ) طرف، مشرق او مغرب طرف ته يې مخ کړو او دا اعلان يې اوکړو:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَلَا إِنَّ رَبَّكُمْ قَدْ بَنٰى لَكُمْ بَيْتًا وَكَتَبَ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ إِلَى الْبَيْتِ فَأَجِيْبُوْا رَبَّكُمْ.

اې خلقو! بيشکه ستاسو رَب يو کور (بيتُ الله) جوړ کړى او په تاسو باندې يې ددې بيتُ الله حج فرض کړې دى نو تاسو د خپل رَب په حُکم باندې عمل اوکړئ.

د حضرت ابراهيم عليه السلام دا آواز الله تعالى ټولې دُنيا ته اورسول، په دغه زمانه کې موجود خلقو او د قيامته پورې چې څومره انسانان راځي او د هغوى په قِسمت کې حج وي دوى ټولو ته الله ﷻ د مُعجزې په طور دا آواز ورأورسول، دوى په جواب کې " لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ " ووېل، يعنى د خپلو حاضريدو اِقرار يې اوکړو.

حضرت ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې د حج د تَلبِيې اصل بُنياد ددغې ابراهيمي آواز جواب ورکول دي. (۱)

---

(۱) په تفسير بغوي او تفسير مظهري کې دا خبره داسې ذکر ده: وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ: أي أعلم ونادي في النَّاسِ بِالْحَجِّ. فَقَالَ إِبْرَاهِيْمُ: وَمَا يَبْلُغُ صَوْتِيْ؟ فَقَالَ: عَلَيْكَ الْأَذَانُ وَعَلَيْنَا الْبَلَاغُ. فَقَامَ إِبْرَاهِيْمُ عَلَى الْمَقَامِ فَارْتَفَعَ الْمَقَامُ حَتّٰى صَارَ كَأَطْوَلِ الْجِبَالِ فَأَدْخَلَ أُصْبُعَيْهِ فِيْ أُذُنَيْهِ وَأَقْبَلَ بِوَجْهِهِ يَمِيْنًا وَشِمَالًا وَشَرْقًا ←←←←←

يعنی نن صبا چې څوک د حج يا عُمرې اراده لري نو دا د رحقيقت د حضرت ابراهيم عليه السلام د اعلان جواب ورکولو سره دا وايي " لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ " اې الله ! زه حاضريم ، او بار بار حاضريم .

پس او س چې څوک حج او کړي نو دهٔ د ابراهيم عليه السلام اعلان ته لبيک وويل .(۱)
او دا ګويا حضرت ابراهيم عليه السلام ته ورغی .(۲)

←←←← وَعَرْبًا وَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَلَا إِنَّ رَبَّكُمْ قَدْ بَنَى لَكُمْ بَيْتًا وَكَتَبَ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ إِلَى الْبَيْتِ فَأَجِيبُوا رَبَّكُمْ. فَأَجَابَهُ كُلُّ مَنْ كَانَ يَحُجُّ مِنْ أَصْلَابِ الْآبَاءِ وَأَرْحَامِ الْأُمَّهَاتِ: لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ ... وَرُوِيَ أَنَّ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام صَعِدَ أَبَا قُبَيْسٍ وَنَادَى. معالم التنزيل في تفسير القرآن (تفسير البغوي) ۳۳۳/۳ الحج آية ۲۷. التفسير المظهري ۲۷۵/۶ الحج آية ۲۷. زاد المسير ۲۳۲/۳ الحج آية ۲۷ ، مرقاة المفاتيح ۱۷۶۵/۵ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ قِصَّةِ حَجَّةِ الْوَدَاعِ في تشريح حديث ۲۵۵۵ . معارف القرآن سورة الحج آية ۲۷ ، نزهة الناظرين ص ۲۲۰ .

عَنْ مُجَاهِدٍ فِي قَوْلِهِ: {وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ} ، قَالَ: لَمَّا فَرَغَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ بِنَاءِ الْبَيْتِ، فَقِيلَ لَهُ: نَادِ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ، قَالَ: كَيْفَ أَقُولُ يَا رَبِّ ؟ قَالَ: قُلْ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ. فَقَالَهَا فَوَقَرَتْ فِي قَلْبِ كُلِّ مُؤْمِنٍ. شعب الايمان رقم الحديث ۳۷۱۱ رجاله ثقات ، نضرة النعيم ج۳ ص ۱۵۵۱ .

په تفسير قرطبي کې دا خبره داسې ذکر ده : لَمَّا فَرَغَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ بِنَاءِ الْبَيْتِ، وَقِيلَ لَهُ: أَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ، قَالَ: يَا رَبِّ ! وَمَا يَبْلُغُ صَوْتِي ؟ قَالَ : أَذِّنْ وَعَلَيَّ الْإِبْلَاغُ، فَصَعِدَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ اللّٰهِ جَبَلَ أَبِي قُبَيْسٍ وَصَاحَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ اللّٰهَ قَدْ أَمَرَكُمْ بِحَجِّ هٰذَا الْبَيْتِ لِيُثِيبَكُمْ بِهِ الْجَنَّةَ وَيُجِيرَكُمْ مِنْ عَذَابِ النَّارِ، فَحُجُّوا. فَأَجَابَهُ مَنْ كَانَ فِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَأَرْحَامِ النِّسَاءِ: لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ ! فَمَنْ أَجَابَ يَوْمَئِذٍ حَجَّ عَلَى قَدْرِ الْإِجَابَةِ، إِنْ أَجَابَ مَرَّةً فَمَرَّةً، وَإِنْ أَجَابَ مَرَّتَيْنِ فَمَرَّتَيْنِ، وَجَرَتِ التَّلْبِيَةُ عَلَى ذٰلِكَ. قَالَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ وَابْنُ جُبَيْرٍ رضي الله عنهما. الجامع لأحكام القرآن (تفسير القرطبي) ۳۸/۱۲ الحج آية ۲۷ .

(۱) عَنْ مُجَاهِدٍ (قَامَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَجِيبُوا رَبَّكُمْ. فَقَالُوا لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ) فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ فَهُوَ مِمَّنْ أَجَابَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ يَوْمَئِذٍ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۷۶۵/۵ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ قِصَّةِ حَجَّةِ الْوَدَاعِ في تشريح حديث ۲۵۵۵ .

(۲) (وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ) ، وَإِنَّمَا قَالَ " يَأْتُوكَ " وَإِنْ كَانُوا يَأْتُونَ الْكَعْبَةَ لِأَنَّ الْمُنَادِيَ إِبْرَاهِيمُ. فَمَنْ أَتَى الْكَعْبَةَ حَاجًّا فَكَأَنَّمَا أَتَى إِبْرَاهِيمَ، لِأَنَّهُ أَجَابَ نِدَاءَهُ، وَفِيهِ تَشْرِيفُ إِبْرَاهِيمَ. معالم التنزيل في تفسير القرآن (تفسير البغوي) ۳۳۳/۳ الحج آية ۲۷ .

په يو حديث کې ذکر دي چې چا يو ځل لبيک ويلې وي نو هغه به يو ځل حج کوي ، چا چې دوه ځله لبيک ويلې وي هغه به دوه حجونه کوي ، همدغه شان چا چې هر څو ځله لبيک ويلې وي نو هماغومره حجونه به ورته نصيبه کيږي . (١)

په مذکوره آيت کې الله تعالی د حضرت ابراهيم عليه السلام د اعلان تاثير هم بيان کړی کوم چې تر قيامته پورې په دې باندې مرتّب دی .

الله ﷻ فرمايي : ته خلقو ته د حج اعلان اوکړه :

﴿ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴾ (٢)

ترجمه : دوی به تاته پياده او (د اوږد سفر په وجه) په هر مانده (کمزوري) اوښ باندې راځي چې دا اوښان (يا دا خلق) به د لرې لرې لارو نه راځي .

يعنې د دُنيا د ګټ ګټ نه به پياده او سواره خلق د لرې لرې ملکونو نه راځي .

دا اعلان حضرت ابراهيم عليه السلام پنځه زره (٥٠٠٠) کاله مخکې کړې ؤ ، ددې اِعلان تاثير دا دی چې د هاغه وخت نه را په ديخوا ددې زرګونو کلونو تيريدو باوجود اوس هم خلق د لرې لرې ملکونو نه د بيتُ الله حج ته ځي .

د حضرت ابراهيم عليه السلام نه پس نورو پيغمبرانو او د هغوی اُمتونو هم حج کولو . د حضرت عيسی عليه السلام نه پس د جاهليت په اوږده زمانه کې عرب اګر چې په بُت پرَستئ کې مبتلاء وو ليکن د حج اَرکان يې هماغه شان په پابندئ سره اداء کول څنګه چې د حضرت ابراهيم عليه السلام نه نقل شوي وو . (٣)

څکه خو الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا ﴾ . (٤)

---

(١) "... فَمَنْ أَجَابَ يَوْمَئِذٍ حَجَّ عَلَى قَدْرِ الإِجَابَةِ، إِنْ أَجَابَ مَرَّةً فَمَرَّةً، وَإِنْ أَجَابَ مَرَّتَيْنِ فَمَرَّتَيْنِ، وَجَرَتِ التَّلْبِيَةُ عَلَى ذَلِكَ، قَالَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ وَابْنُ جُبَيْرٍ رضي الله عنهما. تفسير القرطبي ١٢ / ٣٨ الحج آية ٢٧ . درمنثور .

(٢) الحج آية ٢٧ .

(٣) معارف القرآن سورة الحج آية ٢٧ .

(٤) البقرة آية ١٢٥ .

Scanned with CamScanner

ترجمه : او کله چې مونږ بیت الله د خلقو د پاره د عبادت او امن ځای جوړ کړو .

په صاحب استطاعت باندې په ټول عمر کې یو ځل حج فرض دی

کله چې د حج فرض کیدو ټول شرائط موجود شي نو په داسې صاحب استطاعت باندې په غوټه عُمر کې یو ځل حج فرض دی .

د مسلم شریف حدیث دی ، حضرت ابوهریرة ﷺ فرمایي چې یو ځل رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ ته خطبه ویلو سره دا اوفرمایل :

أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ، فَحُجُّوا .

اې خلقو ! الله تعالی په تاسو باندې حج فرض کړې دی پس تاسو حج کوئ .

(دې اوریدو سره) یو کس (اَقرع بن حابس تمیمي ﷺ) عرض اوکړو :

أَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللهِ ؟

اې د الله رسوله ! آیا هر کال حج کول فرض دي ؟

نبي علیه السلام خاموشه (چُپ) ؤ ، تر دې پورې چې دې سړي درې (۳) پیرې دا سوال اوکړو ، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته اوفرمایل :

لَوْ قُلْتُ: نَعَمْ لَوَجَبَتْ، وَلَمَا اسْتَطَعْتُمْ .

که ما "نَعَمْ" ویلې وی نو یقینًا چې هر کال به حج فرض شوې ؤ ، او تاسو به ددې طاقت نه شو لرلی .

بیا نبي علیه السلام اوفرمایل : تر څو پورې چې زه تاسو پریږدم نو تاسو ما هم پریږدئ (یعنی تر څو پورې چې په یوه معامله کې زه په خپله تاسو ته څه حُکم درنکړم نو تاسو په خپل ځان باندې د پابندیانو زیاتولو د پاره د مانه تپوس مه کوئ) ځکه د تاسو نه مخکې خلق (یهود او نصارٰی) ددې د وجې هلاک شوي وو چې هغوی به د خپلو انبیاء کرامو نه ډیر (بې ځایه) سوالونه کول ، او د هغوی سره به یې اختلاف کولو .

فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ ، وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ .

پس کله چې زه تاسو ته د څه شي حُکم اوکړم نو څومره طاقت چې تاسو لرئ په هغې باندې

عمل کوئ، او د کوم څیز نه چې زه تاسو منع کړم نو هغه پرېږدئ.(۱)

د حج فرضیت د اجماع نه

لکه څرنګې چې د قرآن کریم او احادیثو نه د حج فرضیت صراحةً ثابت دی نو همدغه شان د اجماعِ اُمت نه هم د حج فرضیت ثابت دی.

علامه کاساني رحمه الله په "بدائع الصنائع" کې ذکر کړي:

وَأَمَّا الْإِجْمَاعُ: فَلِأَنَّ الْأُمَّةَ أَجْمَعَتْ عَلَى فَرْضِيَّتِهِ.(۲)

ټول اُمت د حج په فرضیت باندې اجماع کړې.

همدارنګې علامه سندهي رحمه الله هم په "لباب المناسک" کې د حج په فرضیت باندې اِجماع نقل کړې.

اَلْحَجُّ فَرْضٌ مَرَّةً بِالْإِجْمَاعِ لِمَنِ اسْتَجْمَعَتْ فِيهِ الشَّرَائِطُ.(۳)

حج په اِجماع سره (په ټول عُمر کې) یو ځل په هغه چا باندې فرض دی چې په هغه کې د حج شرائط موجود شي.

عقل هم دا تقاضا کوي چې په صاحبِ استطاعت باندې حج فرض دی

د ټولو عباداتو مقصد هم دا دی چې په دې کې د انسان د بندګۍ اظهار اوشي او د الله تعالی د نِعمتونو شکریه اداء شي، او په حج کې دا دواړه خبرې په کاملې طریقې سره موجود دي

---

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ! قَدْ فَرَضَ اللهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ. فَحُجُّوا». فَقَالَ رَجُلٌ: أَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَسَكَتَ حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ قُلْتُ: نَعَمْ لَوَجَبَتْ، وَلَمَا اسْتَطَعْتُمْ. ثُمَّ قَالَ: «ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ. فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ. فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ. وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ». صحیح مسلم كِتَابُ الْحَجِّ بَابُ فَرْضِ الْحَجِّ مَرَّةً فِي الْعُمُرِ رقم الحدیث ۴۱۲ (۱۳۳۷)، مسند احمد رقم الحدیث ۱۰۶۰۷، السنن الکبری للبیهقي باب وجوب الحج مرّة واحدة رقم الحدیث ۸۶۱۵، مشکاة المصابیح کتاب المناسک الفصل الاول رقم الحدیث ۲۵۰۱، کنز العمال رقم الحدیث ۱۱۸۷۴.

(۲) بدائع الصنائع في ترتیب الشرائع ۱۱۸/۲ كِتَابُ الْحَجِّ فَصْلٌ فِي بَيَانِ فَرْضِيَّةِ الْحَجِّ.

(۳) لباب المناسک ص ۶، معلم الحجاج ص ۱۸.

ځکه حاجي چې کله احرام اوتړي (احرام خو د کفن په شان لباس دی) نو په دې کې انتهائي درجه عاجزي ده ، بيا د لارې تکليفونه برداشت کوي ، هلته چې اورسي نو د عاشقانو په شان د بيتُ الله ګير چاپيره طواف کوي ، حجرِ آسود ښکلوي ، بيا الله ﷻ ته په سجده پريوځي (يعنې د طواف دوه رکعته مونځ اوکړي) ، نو په دې ټولو کارونو سره د بندګۍ اظهار په کامله طريقې سره کيږي ، او اظهارِ د عُبوديت خو فرض دی نو حج هم په صاحبِ استطاعت باندې فرض دی.

همدارنګې د نِعمتونو شکريه هم عقلاً ، شرعًا او عُرفًا فرض ده ، او د نِعمت شکريه داده چې دا نعمت د الله ﷻ په اِطاعت کې خرچ کړې شي ، او په حج کې خو مال او بدن دواړه خرچ کيږي ، لهذا په حج سره د مالي او بدني نعمتونو شکريه هم اداء کيږي . (۱)

حج مالي او بدني عبادت دی

د عباداتو درې (۳) غټ قِسمونه دي :

۱ . بدني عبادت ۲ . مالي عبادت ۳ . مالي او بدني عبادت .

"بدني عبادت" هغه دی چې د انسان د بدن سره تعلق لري او بدن سره اداء کيږي ، لکه مونځ ، روژه وغيره .

---

(۱) علامه کاساني رحمه الله دا خبره په دې انداز ذکر کړې : وَأَمَّا الْمَعْقُولُ: فَهُوَ أَنَّ الْعِبَادَاتِ وَجَبَتْ لِحَقِّ الْعُبُودِيَّةِ، أَوْ لِحَقِّ شُكْرِ النِّعْمَةِ إِذْ كُلُّ ذَلِكَ لَازِمٌ فِي الْمَعْقُولِ . وَفِي الْحَجِّ إِظْهَارُ الْعُبُودِيَّةِ، وَشُكْرُ النِّعْمَةِ . أَمَّا إِظْهَارُ الْعُبُودِيَّةِ فَلِأَنَّ إِظْهَارَ الْعُبُودِيَّةِ هُوَ إِظْهَارُ التَّذَلُّلِ لِلْمَعْبُودِ، وَفِي الْحَجِّ ذَلِكَ ، لِأَنَّ الْحَاجَّ فِي حَالِ إِحْرَامِهِ يُظْهِرُ الشَّعَثَ، وَيَرْفُضُ أَسْبَابَ التَّزَيُّنِ ، وَالِارْتِفَاقِ ، وَيَتَصَوَّرُ بِصُورَةِ عَبْدٍ سَخِطَ عَلَيْهِ مَوْلَاهُ . فَيَتَعَرَّضُ بِسُوءِ حَالِهِ لِعَطْفِ مَوْلَاهُ . وَمَرْحَمَتِهِ إِيَّاهُ . وَفِي حَالِ وُقُوفِهِ بِعَرَفَةَ بِمَنْزِلَةِ عَبْدٍ عَصَى مَوْلَاهُ فَوَقَفَ بَيْنَ يَدَيْهِ مُتَضَرِّعًا حَامِدًا لَهُ مُثْنِيًا عَلَيْهِ مُسْتَغْفِرًا لِزَلَّاتِهِ مُسْتَقِيلًا لِعَثَرَاتِهِ. وَبِالطَّوَافِ حَوْلَ الْبَيْتِ يُلَازِمُ الْمَكَانَ الْمَنْسُوبَ إِلَى رَبِّهِ بِمَنْزِلَةِ عَبْدٍ مُعْتَكِفٍ عَلَى بَابِ مَوْلَاهُ لَائِذٍ بِجَنَابِهِ. وَأَمَّا شُكْرُ النِّعْمَةِ ، فَلِأَنَّ الْعِبَادَاتِ بَعْضُهَا بَدَنِيَّةٌ، وَبَعْضُهَا مَالِيَّةٌ. وَالْحَجُّ عِبَادَةٌ لَا تَقُومُ إِلَّا بِالْبَدَنِ، وَالْمَالِ ، وَلِهَذَا لَا يَجِبُ إِلَّا عِنْدَ وُجُودِ الْمَالِ وَصِحَّةِ الْبَدَنِ، فَكَانَ فِيهِ شُكْرُ النِّعْمَتَيْنِ . وَشُكْرُ النِّعْمَةِ لَيْسَ إِلَّا اسْتِعْمَالَهَا فِي طَاعَةِ الْمُنْعِمِ ، وَشُكْرُ النِّعْمَةِ وَاجِبٌ عَقْلًا ، وَشَرْعًا، وَاللَّهُ أَعْلَمُ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/ ۱۱۸ كتاب الحج فصل في بيان فرضية الحج.

"مالي عبادت" هغه دی چې په دې کې د بدن څه دخل نه وي بلکه په دې کې مال خرچ کیږي لکه زکوة، قرباني وغیره.

"مالي او بدني عبادت" هغه دی چې د هغې په اداء کولو کې بدن ته هم دخل وي او مال ته هم دخل وي، لکه حج. ځکه په حج کې د انسان بدن هم خرچ کیږي او مال یې هم خرچ کیږي. لهذا حج د بدني او مالي عبادت نه مرکب دی. (۱)

ددې د وجې حج په افضل عباداتو کې شامل دی. (۲)

حج په چا فرض دی؟

کوم آزاد، عاقل، بالغ او صحت مند مسلمان چې دده سره د ضرورتِ اصلیه او قرض نه علاوه دومره مال وي چې دا پرې حج ته د تلو راتلو، او هلته د خرچ قدرت لري، او دده د راتلو پورې دلته په کور کې چې دده په ذِمه باندې د کومو خلقو نفقه واجب وي د هغوی د پاره خرچه هم موجود وي، او حج ته د تللو په لاره کې امن هم وي نو په داسې کس باندې حج فرض دی.

البته کومه ښځه چې د مکې معظمې نه د درې (۳) ورځو یا زیاتو ورځو (یعنی د شرعي سفر) په مقدار لرې وي نو په دې باندې حج هلته فرض دی چې ددې سره محرم او دده د تلو راتلو ټوله خرچه هم موجود وي، ځکه دا محرم خو ددې سره ځي نو ددې ټوله خرچه هم په دې ښځه باندې ده. (۳)

---

(۱) اصلاحي خطبات ج ۱۴ ص ۴۸.

(۲) قال القاضي حسين: هو افضل العبادات، لأنه يشتمل على المال والبدن. و دعينا اليه في الأصلاب كالإيمان سواء فإن الله تعالى أخرج ذرية آدم عليه السلام من ظهره مثل الذر ثم قال ﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ؟﴾ قالوا: بلى. ثم الإيمان أفضل العبادات إذ لتمة الكل به فكذا الحج الذي هو قرينته. نزهة الناظرين في الأخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين كتاب الحج ص ۲۲۱

(۳) داما (ابو الشمس) د رته خلاصه رانقل کړه، د حج د وجوب شرائط په کتابونو کې په تفصیل سره ذکر دي لکه په: الفتاوى الهندية كتاب المناسك الباب الأول في تفسير الحج وفرضيته ووقته وشرائطه وأركانه ۲۱۶ تا ۲۱۹، البحر الرائق كتاب الحج ۵۳۸/۲، غنية الناسك باب شرائط الحج فصل واما شرائط الوجوب فسبعة ص ۱۲ تا ۲۲

حج کله فرض شوی؟

په دې کې د علماؤ مختلف اقوال دي چې " حج په کوم کال فرض شوی ؟ " بعضې علماء وايي چې دا په پنځم کال د هجرت فرض شوی . بعضې وايي چې دا په شپږم کال د هجرت فرض شوی . خو زيات صحيح قول دادی چې ددې آيت ﴿ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ﴾ په نزول سره حج په نهم کال د هجرت باندې فرض شوی . (١)

دا حُکم چونکه ددې کال په آخر کې نازل شوې وُ نو ځکه رسولُ الله صلی الله عليه وسلم خلقو ته د حج افعالو تعليم ورکولو کې د مشغول کيدو په وجه ، او آئنده کال د پاره د سفرِ حج د تياری په وجه په نهم هجري کال باندې په خپله حج ته تشريف وې نه وړلې شو ، بلکه په دې کال يې حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه د حج امير جوړ کړو ، حاجيانو سره يې اوليږل ، او آئنده په لسم هجري کال باندې په خپله حج ته لاړو او حج يې اوکړو .

عجيبه اتفاق دادی چې د حج د فرضيت نه پس نبي کريم صلی الله عليه وسلم په لسم هجري باندې اوّلني حج اوکړو ، او همدا يې آخري حج هم ثابت شو ، ځکه ددې حج اداء کولو نه يو څو مياشتې پس په ربيع الاول کې رسولُ الله صلی الله عليه وسلم ددې فاني دُنيا نه تشريف وې وړو . ددې د وجې نه دې حج ته " حَجَّةُ الوداع " وايي . (٢)

---

(١) قال الحصكفي : (فرض) سَنَةَ تِسْعٍ ، وَإِنَّمَا أَخَّرَهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِعَشْرٍ لِعُذْرٍ مَعَ عِلْمِهِ بِبَقَاءِ حَيَاتِهِ لِيُكْمِلَ التَّبْلِيغَ . قال ابن عابدين : (قَوْلُهُ لِعُذْرٍ) إمَّا لِأَنَّ الْآيَةَ نَزَلَتْ بَعْدَ فَوَاتِ الْوَقْتِ ، أَوْ لِخَوْفٍ مِنْ الْمُشْرِكِينَ عَلَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ ، أَوْ خَوْفِهِ عَلَى نَفْسِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، أَوْ كُرْهِ مُخَالَطَةِ الْمُشْرِكِينَ فِي نُسُكِهِمْ إذْ كَانَ لَهُمْ عَهْدٌ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ . زَيْلَعِيٌّ . وَقَدَّمَ الْأَوَّلَ لِمَا فِي حَاشِيَتِهِ لِلشِّلْبِيِّ عَنْ الْهَدْيِ لِابْنِ الْقَيِّمِ : أَنَّ الصَّحِيحَ أَنَّ الْحَجَّ فُرِضَ فِي أَوَاخِرِ سَنَةِ تِسْعٍ ، وَأَنَّ آيَةَ فَرْضِهِ هِيَ قَوْله تَعَالَى ﴿ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ ﴾ وَهِيَ نَزَلَتْ عَامَ الْوُفُودِ أَوَاخِرَ سَنَةِ تِسْعٍ ، وَأَنَّهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يُؤَخِّرْ الْحَجَّ بَعْدَ فَرْضِهِ عَامًا وَاحِدًا ، وَهَذَا هُوَ اللَّائِقُ بِهَدْيِهِ وَحَالِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَيْسَ بِيَدِ مَنْ ادَّعَى تَقَدُّمَ فَرْضِ الْحَجِّ سَنَةَ سِتٍّ أَوْ سَبْعٍ أَوْ ثَمَانٍ أَوْ تِسْعٍ دَلِيلٌ وَاحِدٌ ، وَغَايَةُ مَا احْتَجَّ بِهِ مَنْ قَالَ سَنَةَ سِتٍّ أَنَّ فِيهَا نَزَلَ قَوْله تَعَالَى ﴿ وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ﴾ وَهَذَا لَيْسَ فِيهِ ابْتِدَاءُ فَرْضِ الْحَجِّ ، وَإِنَّمَا فِيهِ الْأَمْرُ بِإِتْمَامِهِ إذَا شَرَعَ فِيهِ فَأَيْنَ هَذَا مِنْ وُجُوبِ ابْتِدَائِهِ . رد المحتار على الدر المختار ٢/۴۵۵ كِتَابُ الْحَجِّ

(٢) مظاهر حق ج۴ کتاب المناسک

حج صرف په دې امت باندې فرض شوی

اگر چې حج کول قدیم عبادت دی او د مخکې نه راروان دی ، د ټولو نه مخکې حضرت آدم علیه السلام د هندوستان نه حج ته لاړو ، حج یې اوکړو ، حضرت جبرائیل علیه السلام ورته اوفرمایل چې فرښتو د تانه اووه زره (۷۰۰۰) کاله مخکې ددې بیتُ الله طواف کولو .(۱)

د حضرت آدم علیه السلام په باره کې دا هم نقل دي چې دوی د هندوستان نه څلويښت (۴۰) حجونه پیاده کړي دي ، همدغه رنګې بیا نورو پیغمبرانو او نورو قومونو هم حج کولو ، عام رِواج یې د حضرت ابراهیم علیه السلام د زمانې نه شروع شوی .(۲)

خو دا په مخکیني اُمتونو کې باندې فرض نه ؤ . د صحیح قول موافق د حج د فرضیت سعادت صرف دې اُمت ته ورکړل شوی ، یعنی صرف په دې اُمتِ محمّدي صلی الله علیه وسلم باندې حج فرض شوې دی ، مخکې فرض نه ؤ .(۳)

په زمانه جاهلیت کې به هم خلقو حج کولو خو دوی د خپل جهالت په وجه دې کې ډیر ناجائز کارونه شامل کړي وو ، اسلامي شریعت ددې اِصلاح اوکړه ، او اصل عبادت باقي پاتې شو .(۴)

---

(۱) معلّم الحجاج ص ۲۵ .

(۲) قال القاضي حسين: الحجّ من الشرائع القديمة . روي أنّ آدم عليه السلام لما حجّ قال له جبريل : إنّ الملائكة كانوا يطوفون قبلك بهذا البيت بسبعة آلاف سنة . وفي شرح التعجيز ان اوّل من حجّ آدم عليه السلام ، وأنّه حجّ اربعين سنة من الهند ماشيا ، وقيل ما من نبيّ الا وقد حجّه . نزهة الناظرين في الأخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ۲۲۰ كتاب الحج .

والحجّ من الشرائع القديمة . وروي أنّ آدم عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لما حجّ تلقته الملائكة ، وقالت : بر حجك قد حججنا هذا البيت قبلك بألفي عام . وقال تعالى لإبراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ : [وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ] . وعن ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كانت الأنبياء عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ يحجون مشاة حفاة . وإبراهيم وإسماعيل عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ حجا ماشيين ...... وكل نبيّ بعد إبراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ قد حجّ . البناية شرح الهداية لبدر الدين العيني ۴/۱۳۸ كتاب الحج .

(۳) مظاهر حق ج۲ كتاب المناسک ص۴۲۸ .

(۴) معلّم الحجاج ص ۲۵ .

حج په معلوم وخت کې کيږي

د شريعت نور احکامات که د خپل وخت نه خطاء شي نو دا بيا په نورو ورځو کې هم کيږي، مثلاً يو کس د بيمارۍ په وجه روژې او نه نيولې نو اوس به دا په نورو مياشتو کې ددې قضاء راګرځوي، يا د عُذر په وجه ورنه مونځ د خپل وخت نه خطاء شي نو روستو به يې کوي، همدغه رنګې زکوة هم مخکې روستو کيدې شي، ليکن د حج خصوصيت دا دی چې دا په معلوم وخت او معلومو ورځو کې کيږي.

الله تعالی فرمايي: ﴿ ٱلْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَٰتٌ ﴾.(۱)

ترجمه: د حج يو څو معلومې مياشتې دي.

حج د اتم (۸) ذوالحجې نه ترد ديارلسم (۱۳) ذوالحجې پورې په مخصوص ځای کې اداء کيږي، ددينه مخکې يا روستو په نورو مياشتو او نورو ځايونو کې نه اداء کيږي، که په څه وجه د چا نه حج فوت شي نو آئنده کال به همدغه ورځو ته انتظار کوي.

حج بهترين عمل دی

۱ د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی، حضرت ابوهريرة ﷺ فرمايي چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم نه پوښتنه اوشوه:

أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ کوم عمل د ټولو نه ډير افضل دی؟

نبي عليه السلام جواب ورکړو:

إِيمَانٌ بِاللهِ وَرَسُولِهِ. په الله ﷻ او د هغه په رسول ﷺ باندې ايمان راوړل.

بيا ورنه پوښتنه اوشوه: ثُمَّ مَاذَا؟ ددينه پس بيا کوم عمل ډير افضل دی؟

رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته اوفرمايل:

جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللهِ. د الله ﷻ په لاره کې جهاد کول.

بيا ورنه پوښتنه اوشوه:

(۱) البقرة آية ۱۹۷

ثُمَّ مَاذَا؟ د دينه پس بيا کوم عمل ډير بهتر دی؟

نبي عليه السلام ورته او فرمايل: حَجٌّ مَبْرُورٌ. قبول کړي شوي حج. (۱)

د احاديثو په مينځ کې تطبيق په دې حديث کې د ټولو نه بهترين عمل اول په الله ﷻ او د هغه په رسول ﷺ باندې ايمان راوړل خودلې شوی، بيا په دويم نمبر کې جهاد، او دريم نمبر کې جهاد خودل شوی. اګر چې په ځنې احاديثو کې بهترين عمل بل څيز (لکه مونځ وغيره (۲)) خودل شوی. نو په دې قِسمه احاديثو کې تطبيق دا دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د تپوس کوونکي حالت، حيثيت، او ځای مختلف کيدو په وجه مختلف جوابونه ورکړي، نو ټول احاديث په خپل خپل ځای باندې صحيح دي.

۲. په "مسند احمد" او نورو د احاديثو په کتابونو کې يو اوږد حديث ذکر دی، د هغې په آخر کې ذکر دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرمايل:

---

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «إِيمَانٌ بِاللهِ وَرَسُولِهِ» قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللهِ» قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «حَجٌّ مَبْرُورٌ». صحيح البخاري كِتَابُ الحَجِّ بَابُ فَضْلِ الحَجِّ المَبْرُورِ رقم الحديث ۱۵۱۹، و رقم ۲۶ كِتَابُ الإِيمَانِ بَابُ مَنْ قَالَ إِنَّ الإِيمَانَ هُوَ العَمَلُ، صحيح مسلم كِتَابُ الإِيمَانِ بَابُ بَيَانِ كَوْنِ الإِيمَانِ بِاللهِ تَعَالَى أَفْضَلَ الأَعْمَالِ رقم الحديث ۱۳۵(۸۳)، مسند احمد رقم الحديث ۷۸۶۳، مشكاة المصابيح كتاب المناسك الفصل الاول رقم الحديث ۲۵۰۶(۲)، سنن النسائي رقم الحديث ۳۱۳۰ ما يعدل الجهاد في سبيل الله عز وجل، صحيح ابن حبان محققا رقم ۴۵۹۸.

(۲) قَالَ العلامة البدر الدين العيني رحمه الله: فَإِنْ قُلْتَ: فِي حَدِيثِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ العَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ؟ قَالَ: «اَلصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا» قَالَ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: «ثُمَّ بِرُّ الوَالِدَيْنِ» قَالَ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: «اَلْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ». وَفِي حديث ابن عمر رضي الله عنهما: (أَيُّ الاسلام خير؟ قَالَ: تطعم الطَّعَام، وتقرأ السَّلَام على من عرفت ومن لم تعرف) وَفِي حَدِيثِ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: (أَيُّ الإِسْلَامِ افضل؟ قَالَ: من سلم المسلمون من لسانه ويده)...... وَكِلَاهُمَا فِي الصَّحِيحِ. قُلْتُ: فِي كَيْفِيَّةِ الجمع وُجُوهٌ: أحدها: أنه جرى على اختلاف الأَحْوَال والأشخاص، كَمَا رُوِيَ أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَجَّةٌ لمن لم يحج افضل من أَرْبَعِينَ غَزْوَة، وغزوة لمن حج أفضل من أَرْبَعِينَ حَجَّة. عمدة القاري شرح صحيح البخاري ۱۸۹/۱ في تشريح حديث ۲۶ كِتَابُ الإِيمَانِ بَابُ مَنْ قَالَ إِنَّ الإِيمَانَ هُوَ العَمَلُ

Scanned with CamScanner

ثُمَّ عَمَلَانِ هُمَا أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ إِلَّا مَنْ عَمِلَ بِمِثْلِهِمَا : حَجَّةٌ مَبْرُورَةٌ أَوْ عُمْرَةٌ . (۱)

بيا دوه عملونه داسې دي چې هغه په ټولو اعمالو کې افضل دي مګر که څوک همدغه شان اعمال اوکړي : (هغه دوه اعمال) مقبول حج او مقبوله عُمره ده.

د حج د فرضيت نه مُنکر کافر دی

محترمو مسلمانانو ! حج يو فرضي رُکن دی ، څوک چې د حج د فرضيت نه اِنکار کوي نو داسې کس کافر دی. (۲)

د قدرت باوجود حج نه کوونکي د پاره سخت وعيد

په چا باندې چې حج فرض شي او دا بغير د څه شرعي عُذر نه حج او نکړي نو داسې کس فاسق و فاجِر او ګناهګار دی. په احاديثو مبارکه ؤ کې د داسې کس د پاره سخت وعيد ذکر شوی. د ترمذي شريف او مشکوة شريف حديث دی، رسول الله ﷺ فرمايي :

مَنْ مَلَكَ زَادًا وَرَاحِلَةً تُبَلِّغُهُ إِلَى بَيْتِ اللهِ وَلَمْ يَحُجَّ فَلَا عَلَيْهِ أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا، أَوْ نَصْرَانِيًّا، وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: ﴿ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ﴾ . (۳)

---

(۱) مسند احمد رقم الحديث ۱۷۰۲۷ حديث عمرو بن عبسة ، شعب الايمان رقم الحديث ۲۲ ، كنز العمال رقم ۳۰۵ ، مجمع الزوائد ۵۹/۱ . قال المنذري ۱۱۰/۲ : اسناده صحيح ، و رواته محتج بهم في الصحيح .

(۲) (وَأَمَّا فَرْضِيَّتُهُ) فَالْحَجُّ فَرِيضَةٌ مُحْكَمَةٌ ثَبَتَتْ فَرْضِيَّتُهَا بِدَلَائِلَ مَقْطُوعَةٍ حَتَّى يَكْفُرَ جَاحِدُهَا . الفتاوى الهندية ۲۱٦/۱ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ فِي تَفْسِيرِ الْحَجِّ وَفَرْضِيَّتِهِ .

(۳) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْحَجِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي التَّغْلِيظِ فِي تَرْكِ الْحَجِّ رقم الحديث ۸۱۲ ، مشكاة المصابيح كتاب المناسك الفصل الأول رقم الحديث ۲۵۲۱ (۷) ، شعب الايمان رقم ۳٦۹۲ ، كنز العمال الفصل الثالث في الوعيد على تارک الحج رقم ۱۱۸٦۹ ، ورقم ۱۱۸۷۷ ، معارف الحديث حصه چهارم كتاب الحج رقم ۱۴٦

وفي رواية: عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ لَمْ يَمْنَعْهُ مِنَ الْحَجِّ حَاجَةٌ ظَاهِرَةٌ أَوْ سُلْطَانٌ جَائِرٌ أَوْ مَرَضٌ حَابِسٌ فَمَاتَ وَلَمْ يَحُجَّ فَلْيَمُتْ إِنْ شَاءَ يَهُودِيًّا وَإِنْ شَاءَ نَصْرَانِيًّا » . رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ ، مشكاة المصابيح كتاب المناسك الفصل الثالث ۲۵۳۵ (۳۱) ، كنز العمال رقم الحديث ۱۱۸۵۳ كتاب الحج والعمرة الباب الأول في فضائل الحج وجوبه وآدابه /// نوټ : دې دواړو احاديثو ته اګر چې امام البانی رحمه الله ضعيف وايي، خو بغير عُذره حج پرېښودل بې د شک و شبهې نه ګناهِ کبيره ده.

څوک چې د لارې د توښې او سورلۍ مالک شي (يعنې د حج کولو طاقت يې پيدا شي) او دې حج اونکړي نو هيڅ پرواه نشته چې دې يهودي مړ کيږي يا نصراني. (يعنې دده بغير د حج نه مړ کيدل يا په يهوديت او نصرانيت باندې مړ کيدل يو شان دي) دا ځکه چې الله تعالى فرمايي: او د الله ﷻ د پاره په هغه خلقو باندې د بيت الله حج فرض دی څوک چې ديته د ورتلو طاقت لري.

د حديث تشريح : کوم کس چې د حج کولو طاقت لري او دا بغير د څه شرعي عُذر نه حج اونکړي نو دداسې کس د پاره په دې حديث کې سخت وعيد بيان شوی چې" که داسې کس وفات شي نو دا يهودي يا نصراني مړ کيږي" ددې حديث په تشريح کې علماؤ تفصيل بيان کړی:

که دا کس حج اونکړي او د حج د فرضيت نه هم منکر وي نو دا کس يقيني کافر دی، دده مرګ به هم د يهوديانو او نصرانيانو په شان وي، يعنې لکه څرنګې چې يهوديان او نصرانيان د کفر په حالت کې مړ کيږي نو همدغه شان به دا هم د کفر په حالت کې مړ کيږي.

او که دا کس د حج د فرضيت نه مُنکر نه وي خو بغير عُذره حج اونکړي نو اوس د حديث مطلب دا دی چې لکه څرنګې چې يهوديان او نصرانيان د سختې ګناه په حالت کې مړ کيږي نو همدغه شان به دا حج نه کوونکې هم د سختې ګناه په حالت کې مړ کيږي.

بعضې علماء ليکي چې نبي عليه السلام د تهديد په طور دا حُکم فرمائيلې دی.

بهر حال، د حج فرض کيدو نه پس بغير عُذره حج نه کول ګناهِ کبيره او سخت جُرم دی.

په حديث کې د اِستدلال په طور باندې د سورة آل عمران آيت پيش کړې شوې دی، راوي د حديث صرف د آيت د اولنۍ حصې ذکر کړی، داسې معلوميږي چې رسول الله ﷺ به پوره آيت لوستلې وي ځکه وعيد خو د آيت د آخري حصې نه معلوميږي، الله ﷻ فرمايي:

﴿ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ ﴾.(۱)

ترجمه: او څوک چې اِنکار (کُفر) اوکړي نو بيشکه الله تعالى د عالمونو نه بې پرواه دی

(۱) آل عمران آية ۹۷

Scanned with CamScanner

په دې آيت کې د طاقت باوجود د حج نه کولو عمل ته کفري عمل ويل شوی ، ځکه خو ورته تعبير په " وَمَنْ كَفَرَ " سره اوشو ۔ (١)

امام رازي رحمه الله په تفسير کبير کې هم دا مضمون په ډير ښه انداز ذکر کړی ۔ (٢)
ملا علي قاري رحمه الله په " مرقاة " کې هم د دې حديث بهترينه تشريح کړې ۔ (٣)

---

(١) معارف الحديث حصه چهارم كتاب الحج ص ٤٠٠ ، مظاهر حق ج ٣ كتاب المناسك الفصل الثاني ۔

(٢) اَلْمَسْأَلَةُ الْأُوْلٰى فِيْ هٰذِهِ الْآيَةِ قَوْلَانِ: اَلْقَوْلُ الْأَوَّلُ: أَنَّهَا كَلَامٌ مُسْتَقِلٌّ بِنَفْسِهِ وَوَعِيْدٌ عَامٌّ فِيْ حَقِّ كُلِّ مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ وَلَا تَعَلُّقَ لَهُ بِمَا قَبْلَهُ اَلْقَوْلُ الثَّانِيْ: أَنَّهُ مُتَعَلِّقٌ بِمَا قَبْلَهُ وَالْقَائِلُوْنَ بِهٰذَا الْقَوْلِ مِنْهُمْ مَنْ حَمَلَهُ عَلٰى تَارِكِ الْحَجِّ وَمِنْهُمْ مَنْ حَمَلَهُ عَلٰى مَنْ لَمْ يَعْتَقِدْ وُجُوْبَ الْحَجِّ. أَمَّا الَّذِيْنَ حَمَلُوْهُ عَلٰى تَارِكِ الْحَجِّ فَقَدْ عَوَّلُوْا فِيْهِ عَلٰى ظَاهِرِ الْآيَةِ فَإِنَّهُ لَمَّا تَقَدَّمَ الْأَمْرُ بِالْحَجِّ ثُمَّ أَتْبَعَهُ بِقَوْلِهِ " وَمَنْ كَفَرَ " فُهِمَ مِنْهُ أَنَّ هٰذَا الْكُفْرَ لَيْسَ إِلَّا تَرْكَ مَا تَقَدَّمَ الْأَمْرُ بِهِ. ثُمَّ إِنَّهُمْ أَكَّدُوْا هٰذَا الْوَجْهَ بِالْأَخْبَارِ. رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: « مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَحُجَّ فَلْيَمُتْ إِنْ شَاءَ يَهُوْدِيًّا وَإِنْ شَاءَ نَصْرَانِيًّا » . وَعَنْ أَبِيْ أُمَامَةَ رضي الله عنه قَالَ. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَحُجَّ حَجَّةَ الْإِسْلَامِ وَلَمْ تَمْنَعْهُ حَاجَةٌ ظَاهِرَةٌ أَوْ مَرَضٌ حَابِسٌ أَوْ سُلْطَانٌ جَائِرٌ فَلْيَمُتْ عَلٰى أَيِّ حَالٍ شَاءَ يَهُوْدِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا » . وَعَنْ سَعِيْدِ بْنِ جُبَيْرٍ: لَوْ مَاتَ جَارٌ لِيْ وَلَهُ مَيْسَرَةٌ وَلَمْ يَحُجَّ لَمْ أُصَلِّ عَلَيْهِ
فَإِنْ قِيْلَ: كَيْفَ يَجُوْزُ الْحُكْمُ عَلَيْهِ بِالْكُفْرِ بِسَبَبِ تَرْكِ الْحَجِّ؟ أَجَابَ الْقَفَّالُ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ: يَجُوْزُ أَنْ يَكُوْنَ الْمُرَادُ مِنْهُ التَّغْلِيْظَ. أَيْ قَدْ قَارَبَ الْكُفْرَ وَعَمِلَ مَا يَعْمَلُهُ مَنْ كَفَرَ بِالْحَجِّ. وَنَظِيْرُهُ قَوْلُهُ تَعَالٰى: وَبَلَغَتِ الْقُلُوْبُ الْحَنَاجِرَ [الْأَحْزَاب: ١٠] أَيْ كَادَتْ تَبْلُغُ. وَنَظِيْرُهُ قَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: « مَنْ تَرَكَ صَلَاةً مُتَعَمِّدًا فَقَدْ كَفَرَ » . وَقَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: « مَنْ أَتٰى امْرَأَةً حَائِضًا أَوْ فِيْ دُبُرِهَا فَقَدْ كَفَرَ » .
وَأَمَّا الْأَكْثَرُوْنَ: فَهُمُ الَّذِيْنَ حَمَلُوْا هٰذَا الْوَعِيْدَ عَلٰى مَنْ تَرَكَ اعْتِقَادَ وُجُوْبِ الْحَجِّ. قَالَ الضَّحَّاكُ: لَمَّا نَزَلَتْ آيَةُ الْحَجِّ جَمَعَ الرَّسُوْلُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهْلَ الْأَدْيَانِ السِّتَّةِ الْمُسْلِمِيْنَ، وَالنَّصَارٰى وَالْيَهُوْدَ وَالصَّابِئِيْنَ وَالْمَجُوْسَ وَالْمُشْرِكِيْنَ فَخَطَبَهُمْ وَقَالَ: « إِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى كَتَبَ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوْا » فَآمَنَ بِهِ الْمُسْلِمُوْنَ وَكَفَرَتْ بِهِ الْمِلَلُ الْخَمْسُ. وَقَالُوْا لَا نُؤْمِنُ بِهِ. وَلَا نُصَلِّيْ إِلَيْهِ. وَلَا نَحُجُّهُ. فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰى قَوْلَهُ " وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِيْنَ " وَهٰذَا الْقَوْلُ هُوَ الْأَقْوٰى. التفسير الكبير (مفاتيح الغيب) ٨/ ٣٠٥ سورة آل عمران آية ٩٧ .

(٣) .... (فَلَا عَلَيْهِ) أَيْ فَلَا بَأْسَ وَلَا مُبَالَاةَ وَلَا تَفَاوُتَ عَلَيْهِ (أَنْ يَمُوْتَ) أَيْ فِيْ أَنْ يَمُوْتَ أَوْ بَيْنَ أَنْ يَمُوْتَ (يَهُوْدِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا) فِي الْكُفْرِ إِنِ اعْتَقَدَ عَدَمَ الْوُجُوْبِ وَفِي الْعِصْيَانِ إِنِ اعْتَقَدَ الْوُجُوْبَ. وَقِيْلَ هٰذَا مِنْ بَابِ التَّغْلِيْظِ الشَّدِيْدِ وَالْمُبَالَغَةِ فِي الْوَعِيْدِ. قَالَ ابْنُ الْمَلَكِ: وَإِنَّمَا خَصَّ الطَّائِفَتَيْنِ بِالذِّكْرِ ←←←←←←←←←←←←←←←←

مشهور تابعي " سعيد بن جُبير رحمه الله " فرمايي :

لَوْ مَاتَ جَارٌ لِي وَلَهُ مَيْسَرَةٌ وَلَمْ يَحُجَّ لَمْ أُصَلِّ عَلَيْهِ. (۱)

که زما داسې يو ګاونډي وفات شي چې دده د حج کولو طاقت وُ خو ده حج نه وي کړی نو زه به ده باندې د جنازې مونځ نه کوم.

همداسې قول د نورو تابعينو " ابراهيم نخعي، مجاهد او طاؤس رحمهم الله " نه هم نقل شوی دی. (۲)

فائده : اګر چې د څلورو وارو امامانو په نزد باندې انسان قصداً د حج په پرېښودلو سره تر هغه وخته پورې نه کافر کېږي چې تر څو پورې يې د حج نه انکار نه وي کړی ، ليکن په احاديثو کې د داسې کس د پاره سخت وعيد راغلې دی.

بعضې خلق د حج فرض کيدو باوجود حج ته نه ځي

بعضې داسې بدبخته خلق هم شته چې حج ورباندې فرض وي ، مال و دولت ورسره هم زيات وي ، امريکه او نورو ملکونو ته سفر کوي خو حج ته نه ځي ، بلکه داسې به او وايو چې د خپلو بدو أعمالو او د دُنيا د محبت په وجه الله تعالی دوی ته دا توفيق نه وي ورنصيبه کړی.

په دُنيا کې عام طور باندې قانون دادی چې د چا د چا سره محبت وي نو هغه ميلمه کوي ، دُشمن څوک نه ميلمه کوي ، اوس چې د چا په زړه کې د الله ﷻ سره محبت نه وي او د هغه

←←←← لِقِلَّةِ مُبَالَاتِهِمَا بِالْحَجِّ. مِنْ حَيْثُ إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ مَفْرُوضًا عَلَيْهِمْ لِأَنَّهُ مِنْ شِعَارِ هٰذِهِ الْأُمَّةِ خَاصَّةً اهـ. وَفِيهِ مُنَاقَشَةٌ ظَاهِرَةٌ وَالْأَظْهَرُ أَنَّ وَجْهَ التَّخْصِيصِ كَوْنُهُمَا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ غَيْرَ عَامِلَيْنِ بِهِ فَشَبَّهَ بِهِمَا مَنْ تَرَكَ الْحَجَّ حَيْثُ لَمْ يَعْمَلْ بِكِتَابِ اللّٰهِ تَعَالٰى وَنَبَذَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ كَأَنَّهُ لَا يَعْلَمُهُ. قَالَ الطِّيبِيُّ رَحِمَهُ اللّٰهُ: وَالْمَعْنٰى أَنَّ وَفَاتَهُ عَلٰى هٰذِهِ الْحَالَةِ وَوَفَاتَهُ عَلَى الْيَهُودِيَّةِ وَالنَّصْرَانِيَّةِ سَوَاءٌ. وَالْمَقْصُودُ التَّغْلِيظُ فِي الْوَعِيدِ كَمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالٰى: "وَمَنْ كَفَرَ" مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۷۳۸/۵ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ في تشريح حديث ۲۵۲۱.

(۱) التفسير الكبير (مفاتيح الغيب) ۳۰۵/۸ سورة آل عمران آية ۹۷.

(۲) الاتحاف.

احکامات نه مني نو هغه به الله ﷻ خپل کور ته څنګه را اُوبلي ؟ او څنګه به هغه ته د حج توفيق ور کړي ؟

البته چې : د چا په زړه کې رښتيني طلب او عِشق وي او د شريعت په احکاماتو باندې عمل کوي نو بيا الله ﷻ ده ته دا سختۍ لاري آسانوي .

که خالص د مال و دولت د ډير والي په وجه څوک حج ته تللې شوی نو بيا به د دُنيا ټولو مالدارو حج کړې وی ، حالانکه اوس هم داسې مالدار شته چې که دوی په هره ورځ عُمرې ته تلل اوغواړي نو تللې شي خو ددې باوجود بيا هم دوی په ټول عُمر کې يو حج او يوه عُمره هم نه وي کړي ، او نه ورته ددې توفيق ملاويږي .

د چا په زړه کې چې د حج کولو شوق او جذبه وي هغه ته الله ﷻ وسائل برابروي

د چا په زړه کې چې د الله ﷻ محبت وي او د شريعت د احکاماتو پابند وي نو الله ﷻ هغه ته د حج تللو وسائل برابروي .

رښتيني عاشِق د مال د کموالي او د ډيرو عُذرونو باوجود بيا هم د تللو کوشش کوي ، هغه د يَخنی ګرمی او بيماری هيڅ پَروا نه ساتي .

واقعه : په خپو باندې معذور کس په خويدلو خويدلو حج ته تلل

مالک بن دينار رحمه الله فرمايي چې يو ځل زه په سخته ګرمی کې د غرمې په وخت د څه ضرورت د پاره بهر راأووتم ، په لاره کې مې په خپو باندې يو معذور کس اوليد چې په خويدلو خويدلو (يعنی ګناتو باندې) راروان دی ، زه ډير حيران شوم ، چې نزدې راأورسيد مخ يې د ګرمی نه سُور شوې وُ ، او په خولو کې ډُوب وُ ، ما ورباندې سلام واچول ، تعارف مې ورسره اوکړو ، بيا مې ورنه پوښتنه اوکړه : په دې سخته ګرمی کې چيرته روان يې ؟ هغه راته ووئيل : حج ته ځم .

ما ورته ووئيل : ما سره کور ته لاړ شه ، هلته به په حُجره کې لږ آرام اوکړې ، چې ګرمي لږه کمه شي نو مازيګر وخت کې به روان شې . هغه راته ووئيل : زه معذور يم ، ماته ډيره لاره پاتې ده که سستي اوکړم نو هسې نه چې د حج وخت رانه تير شي .

ما ورته وويل : موږ به ستا د پاره د سورلۍ انتظام اوکړو خو ته به دي سخته ګرمۍ کې مه ځه. هغه راته په غصه کې راأوکتل . او وې وويل : اې مالک بن دينار ! دا راته ووايه چې که يو غلام د خپل مالک نافرماني کړي وي او اوس دا غلام د خپل مالک راضي کولو د پاره روان وي نو آيا د دې غلام د پاره پياده تلل په کار دي او که په سورلۍ باندې ؟ خپل مالک ته خو په عاجزۍ، سره پيش کېدل په کار دي ، نو ځکه زه پياده ځم .

مالک بن دينار" وايي چې د دې خبرې زه ډير حيران کړم . بهر حال هغه روان شو . په همدې کال باندې زه هم حج ته لاړم ، کله چې هلته د شيطانانو ويشتلو ته راواپس شوم نو په يو ځای کې مې ډير خلق اوليدل چې راجمع شوي وُو ، ما پوښتنه اوکړه چې دلته څه چَل دی ؟ خلقو راته وويل : دلته يو ځوان د الله ﷻ نه په ډيره عاجزۍ ، عِشق او محبت سره دُعا غواړي ، او دا خلق د هغې آوريدو د پاره راجمع شوي دي .

مالک بن دينار" فرمايي چې زه هم ورنزدې شوم ، نو دا هماغه ځوان وُ د کوم سره چې زما ملاقات شوی وُ ، ده د الله ﷻ نه دُعا غوښته ، او دا يې ويل :

اې الله ! ستا ډيره شکريه ده چې ما ستا د کور " بيتُ الله " طواف اوکړو ، حجرِ اَسود مې بُنکل کړو ، په مقامِ ابراهيم کې مې مونځ هم اوکړو ، د خانه کعبې غلاف نيولو سره مې دُعا هم اوکړه ، عرفات ته لاړم ، مزدلفې ته هم تللې ووم ، شيطانان مې هم اوويشتل ، اې الله ! اوس د قربانۍ وخت راغلې دی ، دا کوم خلق چې ګېر چاپيره ولاړ دي دوی به اوس لاړشي د ځاروو قرباني به اوکړي خو اې الله ! تاته معلومه ده چې د ما سره د دې اِحرام د جامو نه علاوه بل هيڅ نشته ، نو اې الله ! زه نن خپل ځان ستا په نوم باندې قرباني کوم نو ته دا د مانه قبول کړه . دا يې وويل ، بيا يې کليمه وويله ، او هم هلته وفات شو . (۱)

د مولانا حسين احمد مدني عشق او جذبه

د مولانا حسين احمد مدني رحمه الله په باره کې نقل دي چې دده سره حج ته د تللو خرچه

(۱) تحفہ دل ص ۹۵، دل دل کے تڑپا دینے والے واقعات ج ۲ ص ۳۳ ،
همدغه شان واقعه مولانا زکريا رحمه الله په " فضائل حج " کې هم ذکر کړې، فضائل حج د بزرګانو د حج واقعات
مخلورمه واقعه

نه وه، خو دده په زړه کې داسې عشق او جَذبه وه چې کله به د ذوالحجې میاشت شروع شوه نو بیا به یې په زړه کې د بیت الله لیدلو او حج کولو شوق نور هم زیات شو، دا خیال به یې کولو چې د الله ﷻ بندګان حج ته لاړل او زه دلته پاتې شوم. د ډیر عشق په وجه به خوراک هم خوند نه ورکول او د شپې خوب به هم نه ورتللو، ډیر کرتې به یې آسمان طرف ته کتل او باربار به یې دا ویل:

معلومه نده چې اوس به عاشقان (حاجیان) څه څه کار و نه کوي؟ څوک به طواف کوي، څوک به په مقامِ ابراهیم کې سجده کوي، چا به د خانه کعبې غِلاف نیولې وي او دُعاګانې به کوي، چا به د ملتزم سره ځان یو ځای کړې وي او دُعاګانې به غواړي.

په ده باندې به د ذوالحجې او بیا خاصکر دا د حج ورځې په خپل کور کې ډیرې سختې تیریدلې، خو الله ﷻ ته دده دا شوق او جَذبه دومره خوښه شوه چې بیا الله ﷻ ورته د حرَمینو شریفَینو دروازې داسې کلاؤ کړې چې اتلس (۱۸) کاله یې په مسجدِ نبوي کې د احادیثو دَرس اوکړو. اَللّٰهُ اَکبرُ کبیرًا.

په مسجدِ نبوي کې د دَرس کولو په وجه ورته الله رب العزت دا مقام ورکړو چې په "مدني" باندې مشهور شو. اګرچې پیدا شوې په اِنډیا (هندوستان) کې وُ، لوي شوې په اِنډیا کې وُ، دفن شوې په اِنډیا کې دی لیکن په مسجد نبوي کې د اتلس (۱۸) کاله دَرس کولو په وجه ورته "حسین احمد مدني" ویلې شي. تر دې پورې چې که یو کس دده نوم ذکر نه کړي بلکه صرف دا اووایي چې "مدني رحمه الله دا ویلي" نو هر څوک پوهیږي چې دده نه حسین احمد مدني رحمه الله مراد دی.(۱)

یوه غلط فهمي ختمول

بعضې خلقو سره حج ته د تللو روپۍ وي خو حج ته نه ځي، او بهانه دا جوړوي چې "د مونږ سره په واپسۍ کې د خلقو د پاره د تُحفو او هدایاؤ اخیستلو روپۍ نشته" نو خبردار، شرعًا د حج په فرض کیدلو کې د تحفو او تبرکاتو اخیستلو هیڅ اعتبار نشته، بلکه که د یو کس سره صرف دومره روپۍ وي چې دا پرې حج کولې شي او دده د راتللو پورې دده

(۱) حکایات الفقر ج۱۱ ص ۱۰۱

په کور کې خرڅه موجود وي نو په داسې کس باندې حج فرض دی.

همدارنګې د حج د پاره نقدي روپې موجودېدل ضروري ندي بلکه که د چا سره نقدي روپې نه وي خو زمکه یې ډیره وي او دا زمکه د ده د اهل و عیال د خرڅې نه زیاته وي نو دا به دا زمکه خرڅوي او حج به پرې کوي. (۱)

چې د حج قدرت پیدا شي نو تاخیر په کې پکار ندی

د ابوداؤد شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

مَنْ أَرَادَ الحَجَّ فَلْيَتَعَجَّلْ. (۲)

څوک چې د حج اِراده لري نو په کار ده چې هغه په دې کې تادي (جَلتي) اوکړي.

وجه: یعنی کوم کس چې په حج باندې قادر شي نو ده ته په کار دي چې تادي اوکړي او دا موقع غنیمت اوګڼري، ځکه هیڅ پته نه لږي چې په تاخیر سره مشکلات راپیدا شي او دا ددې عظیم نعمت نه محرومه شي.

د حج فرضیت عَلَى الْفَوْر دی یا عَلَى التَّرَاخِيْ؟

کله چې په چا باندې حج فرض شي نو د امام ابویوسف رحمه الله په نزد باندې عَلَى الْفَوْر (یعنی په همدې کال) په ده باندې حج ته تلل فرض دي، بل کال ته روستو کول یې ګناه ده، همدا مُفتٰی بِهٖ قول دی، او همدا د امام ابوحنیفه رحمه الله اَصح قول هم دی، دیته ابوالحسن کرخي رحمه الله هم ترجیح ورکړې، او همدا قول د امام مالک رحمه الله او امام احمد بن حنبل رحمه الله هم دی. لهذا که یو کس بغیر د عُذر نه حج روستو کوي نو داسې کس فاسق، ګناهګار او مَردودُ الشهادة دی، یعنی ګواهي به یې نشي قبلولی.

(۱) مُعلم الحجاج ص ۳۳۵ ./ دا مسئله په فتاوی حقانیه ج۴ ص ۲۱۳ او فتاوی فریدیه ج ۴ ص ۲۱۵ کې هم شته.

(۲) قال الالباني: حسنٌ. سنن ابي داؤد كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ التِّجَارَةِ فِي الْحَجِّ رقم الحديث ۱۷۳۲، سنن ابن ماجة باب الخروج الى الحج رقم الحديث ۲۸۸۳، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۱۶۴۵ وقال الحاكم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. مشكاة المصابيح كتاب المناسك الفصل الثاني رقم الحديث ۲۵۲۳(۱۹)، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۸۶۹۲ باب ما يستحب من تعجيل الحج اذا قدر عليه، و رقم ۸۶۹۶، مسند احمد رقم الحديث ۱۸۳۴، و رقم ۱۹۷۳، و رقم ۱۹۷۴، و رقم ۳۳۴۰.

Scanned with CamScanner

ځکه د حج په روستو کولو کې دا ګیره شته چې هسې نه د مشکلاتو وراپیښیدو سره دده نه حج پاتې شي نو ځکه تادي پا کې په کار ده ـ خو که دې کس څو کاله پس حج اوکړو نو ددې ټولو علماؤ په نزد به دا آداء وي ، قضاء به نه وي.

د امام محمد رحمه الله او امام شافعي رحمه الله په نزد باندې د حج فرضيت عَلَى التَّرَاخِيْ دی ، یعنی په ده باندې د حج فرض کیدو نه پس نورو کالونو ته دا روستو کول ګناه نده . خو دوی ددې روستو کولو جواز د هغه چا د پاره ورکړی چې هغه صحت مَند وي او آئنده کال پورې د ژوندي پاتې کیدو اُمید یې وي ، ځکه که د یو کس د بوډاوالي یا مرض په وجه د آئنده کال پورې د روستو کولو اُمید نه وي نو دداسې کس د پاره بالاتفاق حج روستو کول ګناه ده . البته که د مرګ نه مخکې یې حج اداء کړو نو په دې سره به دا ګناه ختمه شي . (۱)

---

(۱) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : تَعَجَّلُوْا إِلَى الْحَجِّ ـ يَعْنِي : الْفَرِيْضَةَ ـ فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَدْرِيْ مَا يَعْرِضُ لَهُ . مسند احمد رقم الحديث ۲۸٦۷ ، شرح مشكل الآثار رقم الحديث ٦۰۳۱ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۸٦۹۵ ، معرفة السنن والآثار رقم الحديث ۹۱٦۹ .

قال الشيخ ظفر احمد العثماني" تحت هذا الحديث : واستدل بما ذكرنا في الباب على أن الحج واجب على الفور .. للأمر بالتعجيل الى الحج . وهو المراد بأداء ... في الفور ... و دلالته على وجوب الحج على الفور ظاهرة . ومثله لايقال بالرأي فله حكم المرفوع . اعلاء السنن باب وجوب الحج على الفور ۱/۳ ، ٦۰ طبع دار الكتب العلمية بيروت . فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۳۳۸ كتاب الحج

وفي الهندية : وَهُوَ فَرْضٌ عَلَى الْفَوْرِ ، وَهُوَ الْأَصَحُّ فَلَا يُبَاحُ لَهُ التَّأْخِيْرُ بَعْدَ الْإِمْكَانِ إِلَى الْعَامِ الثَّانِيْ كَذَا فِيْ خِزَانَةِ الْمُفْتِيْنَ . فَإِذَا أَخَّرَهُ وَأَدَّى بَعْدَ ذٰلِكَ وَقَعَ أَدَاءً كَذَا فِي الْبَحْرِ الرَّائِقِ . وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى يَجِبُ عَلَى التَّرَاخِيْ وَالتَّعْجِيْلُ أَفْضَلُ كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ . وَالْخِلَافُ فِيْمَا إِذَا كَانَ غَالِبُ ظَنِّهِ السَّلَامَةَ . أَمَّا إِذَا كَانَ غَالِبُ ظَنِّهِ الْمَوْتَ إِمَّا بِسَبَبِ الْهَرَمِ أَوِ الْمَرَضِ فَإِنَّهُ يَتَضَيَّقُ عَلَيْهِ الْوُجُوْبُ إِجْمَاعًا كَذَا فِي الْجَوْهَرَةِ النَّيِّرَةِ . وَثَمَرَةُ الْخِلَافِ تَظْهَرُ فِيْ حَقِّ التَّأْثِيْمِ حَتّٰى يَفْسُقَ وَتُرَدَّ شَهَادَتُهُ عِنْدَ مَنْ يَقُوْلُ عَلَى الْفَوْرِ . وَلَوْ حَجَّ فِيْ آخِرِ عُمُرِهِ فَلَيْسَ عَلَيْهِ الْإِثْمُ بِالْإِجْمَاعِ . وَلَوْ مَاتَ وَلَمْ يَحُجَّ أَثِمَ بِالْإِجْمَاعِ كَذَا فِي التَّبْيِيْنِ . الفتاوى الهندية ۱/۲۱٦ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ فِيْ تَفْسِيْرِ الْحَجِّ وَفَرْضِيَّتِهِ

ملا علي قاري رحمه الله ليكلي : وَالْأَصَحُّ عِنْدَنَا أَنَّ الْحَجَّ وَاجِبٌ عَلَى الْفَوْرِ ، وَهُوَ قَوْلُ أَبِيْ يُوْسُفَ وَمَالِكٍ رَحِمَهُمَا اللهُ ، وَعَنْ أَبِيْ حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللهُ مَا يَدُلُّ عَلَيْهِ وَهُوَ مَا رَوَى ابْنُ شُجَاعٍ عَنْهُ أَنَّ الرَّجُلَ ←←←←←←←←←←

که د عذر په وجه په حج کولو کې تاخير راشي نو دا خير دی

که په يو کس باندې حج فرض شوی وي ، ده د حج د پاره درخواست هم جمع کړې وي ، نور ضروري شرائط يې هم برابر کړي وي ليکن په قرعه أندازۍ کې دده نوم را او نه ځيږي ، يا د څه قانوني يا سرکاري پابنديو په وجه د حج نه پاتې شي نو په دې تاخير سره دا کس نه ګناهګاريږي . انسان هلته په تاخير سره ګناهګاريږي چې دا هيڅ کوشش نه کوي بلکه بې غمه ناست وي نو بيا د حج په تاخير او نه کولو سره ګناهګار دی . (۱)

بهر حال ، بغير عُذره حج روستو کول صحيح ندی ، د انسان د مرګ او ژوند هيڅ پته نه لګي ، که انسان وفات شي نو لويه فريضه به دده په ذِمه باندې پاتې شي .

د ځامنو وَدُونو يا خپل کور جوړولو په وجه حج روستو کول صحيح ندی

د حج د فرضيت نه پس د بل څيز اِنتظار په کار ندی ، البته که په ده باندې د بل چا قرض وي نو اول به هغه اداء کوي ؛ ځکه په شريعت کې د قرض اداء کولو سخت تاکيد راغلی ، د قرض نه علاوه د نورو کارونو په وجه حج روستو کول جائز ندی .

بعضې خلق دا خيال کوي " چې ګني اول خپلو ځامنو ته وَدُونه کول ضروري دي بيا حج کول دي " . بعضې خلق دا ګمان کوي چې " اول خپل ځان له کور جوړول ضروري دی بيا حج کول په کار دی " .

←←←← يَجِدُ مَا يَحُجُّ بِهِ وَقَصَدَ التَّزَوُّجَ أَنَّهُ يَحُجُّ بِهِ . وَقَالَ مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللهُ وَهُوَ رِوَايَةٌ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ . وَقَوْلُ الشَّافِعِيِّ أَنَّهُ عَلَى التَّرَاخِي إِلَّا أَنْ يَظُنَّ فَوَاتَهُ لَوْ أَخَّرَهُ ، لِأَنَّ الْحَجَّ وَقْتُهُ الْعُمُرُ نَظَرًا إِلَى ظَاهِرِ الْحَالِ فِي بَقَاءِ الْإِنْسَانِ فَكَانَ كَالصَّلَاةِ فِي وَقْتِهَا يَجُوزُ تَأْخِيرُهُ إِلَى آخِرِ الْعُمُرِ كَمَا يَجُوزُ تَأْخِيرُهَا إِلَى آخِرِ وَقْتِهَا . إِلَّا أَنَّ جَوَازَ تَأْخِيرِهِ مَشْرُوطٌ عِنْدَ مُحَمَّدٍ بِأَنْ لَا يَفُوتَ يَعْنِي لَوْ مَاتَ وَلَمْ يَحُجَّ أَثِمَ . وَلِأَبِي يُوسُفَ أَنَّ الْحَجَّ فِي وَقْتٍ مُعَيَّنٍ مِنَ السَّنَةِ وَالْمَوْتُ فِيهَا لَيْسَ بِنَادِرٍ ، فَيَتَضَيَّقُ عَلَيْهِ لِلِاحْتِيَاطِ لَا لِانْقِطَاعِ التَّوَسُّعِ بِالْكُلِّيَّةِ . فَلَوْ حَجَّ فِي الْعَامِ الثَّانِي كَانَ مُؤَدِّيًا بِاتِّفَاقِهِمَا . وَلَوْ مَاتَ قَبْلَ الْعَامِ الثَّانِي كَانَ آثِمًا بِاتِّفَاقِهِمَا . وَثَمَرَةُ الْخِلَافِ بَيْنَهُمَا إِنَّمَا تَظْهَرُ فِي حَقِّ تَفْسِيقِ الْمُؤَخِّرِ وَرَدِّ شَهَادَتِهِ عِنْدَ مَنْ يَقُولُ بِالْفَوْرِ وَعَدَمِ ذَلِكَ عِنْدَ مَنْ يَقُولُ بِالتَّرَاخِي . كَذَا حَقَّقَهُ الشُّمُنِّيُّ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۷۳۹/۵ كتاب المناسك الفصل الثاني في تشريح حديث ۲۵۲۲ .

(۱) اصلاحي خطبات ج۱۴ ص ۷۰ .

خبر دار ، دا دواړه خيالونه غلط دي ، بلکه چې کله د حج مياشتې راشي او د حج داخلې شروع شي او دده د حج کولو طاقت وي نو اول به دا حج کوي ، دده د پاره د بل څيز انتظار په کار ندی . ددې خو داسې مثال دی لکه يو کس دا اووايي چې " زه به فرض مونځ هله کوم چې اول خپلو بچو له واده اوکړم يا خپل کور جوړ کړم " پس لکه څرنګې چې د مانځه په باره کې دا خيال غلط دی نو همدغه شان د حج په باره کې هم دا خيال غلط دی .

البته که د حج مياشتو داخليدلو نه مخکې ده روپۍ د ځامنو په وادونو باندې خرچ کړی ، يا يې پرې کور جوړ کړو بيا کله چې د حج مياشتې راغلی نو دده سره د حج تللو روپۍ نه وی نو اوس په ده باندې حج فرض ندی . (خو که چيرته يو ځل د حج په ورځو کې په ده باندې حج فرض شوې وُ او ده اونکړو بيا يې روپۍ په بل څيز کې اولګولی نو اوس هم حج دده په ذِمه باندې پاتې دی ، خامخا به يې کوي) .(۱)

د حج د پاره د بوډاوالي انتظار په کار ندی

بعضې خلق دا خيال کوي " چې کله بوډا شم نو بيا به حج اوکړم ، تر اوسه ځوان يم ډير وخت پاتې دی " . خبر دار ، دا يوه شيطاني دَهوکه ده ، بلکه کله چې د بلوغ نه روستو په چا باندې حج فرض شي نو بيا بِلا وجه روستو کول ناجائز دی ، زر تر زره دا فريضه اداء کول په کار ده ، ځکه هيڅ پته نه لږي چې انسان به د بوډاوالي پورې ژوندې وي او که نه ؟ يا روستو به دا د حج کولو طاقت اولري او که نه ؟ حج خو په حقيقت کې د ځوانۍ عبادت دی ، ځکه د ځوان طاقت صحيح وي ، د حج مشقتونه په آسانه برداشت کولې شي .

اول په والدينو باندې حج کول ضروري ندی

په بعضې خلقو باندې حج فرض وي خو حج نه کوي ځکه دوی دا خيال کوي " چې تر اوسه زما والدينو حج ندې کړی اول چې دوی حج اوکړي نو بيا به زه حج کوم " .

بعضې ناپوهه خلق دا خبره هم کوي " چې تر څو پورې د سړي مور او پلار حج نه وي کړي نو تر هاغه وخته پورې دده حج نه قبليږي "

---

(۱) دا مسئله په دې کتابونو کې هم په تفصيل سره ذکر ده : فتاوی عثمانيه ج ۴ ص ۲۰۶ و ص ۲۰۷ ، فتاوی حقانيه ج ۴ ص ۲۱۹ ، فتاوی محموديه ج ۱۵ ص ۳۵۶ و ص ۳۵۷ ، فتاوی فريديه ج۴ ص ۲۲۹ و ص ۲۳۰ . مسائل رفعت قاسمي ج ۵ ص ۵۹ و ص ۵۶ ، فتاوی دار العلوم ج۴ ص ۵۱۷ .

Scanned with CamScanner

محترمو ! دا دواړه خیالونه مکمل غلط دي ، په عوامو کې غلط مشهور شوي ، بلکه د جهالت خبرې دي ، ځکه په هر چا باندې ځانله ځانله فریضه ده . که د چا مور پلار غریبانان وي نو په هغوی باندې حج فرض ندی ، خو چې ځوي يې مالدار وي او په ده باندې حج فرض شي نو دده د پاره دا ضروري نده چې دا به اول والدین حج ته لیږي او بیا به یې په خپله اداء کوي ، بلکه ځوي به په خپله اول حج ته لاړ شي ، که طاقت یې پیدا شي نو په والدینو دې هم حج اوکړي ، خو که والدین د غربت په وجه حج اونکړي نو هیڅ خبره نده . (۱)

لهذا چې په چا باندې حج فرض وي د هغه د پاره بهانې جوړول صحیح ندي . او څوک چې داسې بهانې جوړوي نو د هغه مثال خو د هاغه کس په شان دی چې هغه دا وایي " چې زه تر هاغه وخته پورې مونځ نه کوم تر څو پورې چې زما مور او پلار مونځ نه وي کړی " پس لکه څرنګې چې د مانځه په باره کې دا خیال غلط دی نو همدغه شان د حج په باره کې هم دا خیال غلط دی ، بلکه د قیامت په ورځ به د هر انسان نه ځانله ځانله د فرائضو په باره کې تپوس کولې شي (۲)

د معذور د طرفه بل کس هم فرضي حج کولې شي

که په چا باندې حج فرض وي خو دا په خپله معذور وي ، یا دده عُذر داسې وي چې هغه تر مرګه پورې ختمیدونکې نه وي مثلاً : ډیر بوډا وي ، یا په سترګو معذور وي ، یا یې دواړه خپې معذورې وي نو دداسې کس د طرفه بل کس هم حج کولې شي خو شرط دادی چې دا معذور دې بل کس ته د حج ټول اخراجات هم ورکړي او د خپل ځان د طرفه : حج کولو حُکم هم ورته اوکړي . (۳)

---

(۱) فتاوی محمودیه ج۱۵ ص ۳۶۲ حج کے شرائط... ، اصلاحي خطبات ج۱۴ ص ۶۵ . مسائل رفعت قاسمی ج ۵ ص ۵۴ مسائل حج ، فتاوی رحیمیه ج۸ ص ۲۸۲ ، فتاوی دارالعلوم ج۶ ص ۵۴۴ ، آپ کے مسائل ج۴ ص ۷۲

(۲) اصلاحي خطبات ج۱۴ ص ۶۵ .

(۳) **نوټ** : روستو په فقهي مسائلو کې به دا مسئله تفصیلي راشي چې د امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله په نزد باندې که د مفلوج ، معذور ، شل ، ضعیف او مریض سره مال ډیر وي خو بیا هم په دوی باندې حج فرض ندی ، او حج بدل هم په دوی باندې لازم ندی ، البته د صاحبینو په نزد باندې په مذکوره کسانو باندې حج بدل لازم دی ، یعنی د خپل ځان په ځای به بل څوک حج ته اولیږي . خو که د حج بدل کولو نه پس دا مذکوره معذور خلق صحت مند شو او مال ورسره وُ نو په خپله حج ته تلل ورباندې فرض دي ، د احنافو اکثره مشائخو همدې قول ته ترجیح ورکړی . فتاوی عثمانیه ج۴ ص ۲۶۹ کتاب الحج .

۱. د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې د قبيله خَثْعَم يوه ښځه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته راغله، او ورته يې ويل:

يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ! إِنَّ فَرِيْضَةَ اللّٰهِ عَلٰى عِبَادِهٖ فِي الْحَجِّ، أَدْرَكَتْ أَبِيْ شَيْخًا كَبِيْرًا لَا يَسْتَطِيْعُ أَنْ يَثْبُتَ عَلَى الرَّاحِلَةِ. أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟

اې د الله رسوله! بیشکه حج په بندګانو باندې د الله تعالی فريضه ده، دې زما پلار په داسې حالت کې اوموند چې هغه ډير بوډا دی، په سورلۍ باندې نشي کيناستی، نو آيا زه د هغه د طرفه حج اوکړم؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل: نَعَمْ. آو، ته د هغه د طرفه حج اوکړه.

(د حديث راوي وايي چې) د نبي عليه السلام او ددې ښځه په مينځ کې دا سوال جواب د حجّة الوداع په موقع باندې شوې وُ. (۱)

د حديث تشريح: ددې ښځه د پوښتنې مقصد دا وُ چې زما په پلار باندې په بوډا والي کې حج فرض شوې دی، ځکه چې هغه په بوډا والي کې اسلام راوړې دی، اوس ورسره دومره مال دی چې په هغه باندې حج فرض دی. يا دا مطلب چې هغه ته په دې بوډا والي کې دومره مال حاصل شوې دی چې هغه پرې حج کولې شي خو هغه اوس دومره کمزورې دی چې د حج افعال نشي اداء کولی، بلکه په سورلۍ باندې هم نشي ټينګيدی، نو آيا زه د هغه

(۱) پوره حديث داسې دی: عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما أَنَّهٗ قَالَ: كَانَ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ رَدِيْفَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَثْعَمَ تَسْتَفْتِيْهِ. فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ فَجَعَلَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشِّقِّ الْآخَرِ. قَالَتْ: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ! إِنَّ فَرِيْضَةَ اللّٰهِ عَلٰى عِبَادِهٖ فِي الْحَجِّ. أَدْرَكَتْ أَبِيْ شَيْخًا كَبِيْرًا لَا يَسْتَطِيْعُ أَنْ يَثْبُتَ عَلَى الرَّاحِلَةِ. أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: «نَعَمْ». وَذٰلِكَ فِيْ حَجَّةِ الْوَدَاعِ. صحيح مسلم، كِتَابُ الْحَجِّ، بَابُ الْحَجِّ عَنِ الْعَاجِزِ لِزَمَانَةٍ وَهَرَمٍ وَنَحْوِهِمَا، أَوْ لِلْمَوْتِ، رقم الحديث (۱۳۳۴)۴۰۷، صحيح البخاري، كِتَابُ الْحَجِّ، بَابُ وُجُوبِ الْحَجِّ وَفَضْلِهٖ، رقم الحديث ۱۵۱۳، و رقم ۱۸۵۴ بَابُ الْحَجِّ عَمَّنْ لَا يَسْتَطِيْعُ الثُّبُوْتَ عَلَى الرَّاحِلَةِ، سنن ابي داؤد، باب الرجل يحج عن غيره، رقم الحديث ۱۸۰۹، مشكاة المصابيح، كتاب المناسك، الفصل الاول، رقم الحديث ۲۵۱۱(۷).

د پاره حج اوکرم ؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته اوفرمايل : آو ، ته د هغه د طرفه حج اوکره .(۱)

۲ . همداسې تپوس د نبي عليه السلام نه يو صحابي هم کړې وو ، د ترمذي شريف او مشکوة شريف حديث دی ، د حضرت ابورزين عُقَيلي ﷺ په باره کې نقل دي چې دا نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته راغی او عرض يې اوکړو :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! إِنَّ أَبِيْ شَيْخٌ كَبِيْرٌ لَا يَسْتَطِيْعُ الْحَجَّ، وَلَا الْعُمْرَةَ ، وَلَا الظَّعْنَ .

اې د الله رسوله ! بيشکه زما پلار ډېر بوډا دی ، د حج ، عُمرې او سفر کولو طاقت نه لري .

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل : حُجَّ عَنْ أَبِيْكَ وَاعْتَمِرْ .(۲)

ته د خپل پلار د طرفه حج او عُمره اوکړه .

د حج نه کولو په صورت کې د حج بدل وصيت لازم دی

که چيرته په يو چا باندې حج فرض شي خو په ژوند کې ورته د کولو موقع ملاؤ نشي نو په ده باندې فرض دي چې په خپل ژوند کې دا وصيت اوکړي چې " که چيرته ما حج اونکړې شو او وفات شوم نو بيا زما د مال نه زما د پاره حج بدل اوکړئ " .

ځکه د وصيت کولو په وجه اوس د ده په وارثانو باندې دا لازم دي چې د ده په مال کې د

---

(۱) قَالَ الطِّيْبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ بِأَنْ أَسْلَمَ شَيْخًا وَلَهُ الْمَالُ، أَوْ حَصَلَ لَهُ الْمَالُ فِيْ هٰذَا الْحَالِ (لَا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ) أَيْ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ رُكُوْبِهَا . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۷۴۳/۵ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ في تشريح حديث ۲۵۱۱

(۲) عَنْ أَبِيْ رَزِيْنٍ الْعُقَيْلِيِّ ﷺ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! إِنَّ أَبِيْ شَيْخٌ كَبِيْرٌ لَا يَسْتَطِيْعُ الْحَجَّ ، وَلَا الْعُمْرَةَ ، وَلَا الظَّعْنَ . قَالَ حُجَّ عَنْ أَبِيْكَ وَاعْتَمِرْ . سنن الترمذي أَبْوَابُ الْحَجِّ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْحَجِّ عَنِ الشَّيْخِ الْكَبِيْرِ وَالْمَيِّتِ رقم الحديث ۹۳۰ ، وقال الترمذي : هٰذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ صَحِيْحٌ . مشكاة المصابيح كتاب المناسك الفصل الثاني رقم الحديث ۲۶۳۷ ، سنن النسائي العمرة عن الرجل الذي لا يستطيع رقم الحديث ۲۵۲۸(۱۴) ، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۱۷۶۸ ، وقال الحاكم : هٰذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ عَلَىٰ شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . صحيح ابن حبان رقم ۳۹۹۱ ، سنن ابن ماجة رقم ۲۹۰۶ باب الحج عن الحي إذا لم يستطع ، مسند احمد رقم الحديث ۱۶۱۸۴ .

Scanned with CamScanner

دریمې حصې نه دده د پاره حج بدل اوکړي.

او که وصیت یې اونکړو نو بیا دده په وارثانو باندې د ده د طرفه حج بدل لازم ندی.

ځنې علماء لیکي چې که وارث ته خپل مورث د خپل ځان د طرفه د فرضي حج وصیت هم نه وي کړی خو بیا هم د خپل مورث د پاره فرضي حج اداء کول جائز دی.

مثلا اولاد د خپل مور او پلار د پاره د دوی د وصیت او حُکم نه بغیر حج اوکړي نو دا هم صحیح دی. البته د نورو خلقو د طرفه د فرضي حج کولو د پاره د هغه د طرفه د حج وصیت کول شرط دی.

خو دا مسئله د فرضي حج د پاره ده، ځکه د نفلي حج په باره کې مسئله داده چې که یو کس د بل چا د پاره نفلي حج کوي نو ددې د پاره هیڅ شرط نشته، اګر چې دغه کس هیڅ معذور نه وي، خو بیا هم د هغه د پاره نفلي حج کول جائز دی.(۱)

چې د حج نذر اوکړي او بیا وفات شي

که یو کس د حج نذر اوکړي، بیا وفات شي (او خپل وارث ته یې وصیت کړې وي) نو وارث دده د طرفه دا حج کولې شي.

د بخاري شریف او مسلم شریف حدیث دی، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته یو کس راغی او عرض یې اوکړو:

إِنَّ أُخْتِيْ قَدْ نَذَرَتْ أَنْ تَحُجَّ. وَإِنَّهَا مَاتَتْ.

بیشکه زما خور د حج کولو نذر کړې ؤ خو هغه مړه شوه (نو زه اوس څه ځل اوکړم؟)

پیغمبر علیه السلام ورته اوفرمایل:

لَوْ كَانَ عَلَيْهَا دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَهُ.

که چیرته په هغې باندې (د خلقو) قرض وی نو آیا تا به هغه اداء کولی؟

ده ورته ووېل: آو، (اداء کولې به مې).

رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته اوفرمایل:

(۱) مظاهر حق ج۳ کتاب المناسک الفصل الاول.

فَاقْضِ اللهَ، فَهُوَ أَحَقُّ بِالْقَضَاءِ (١)

ته د الله ﷻ حق (نذري حج) اداء کړه، ځکه د الله ﷻ حق اداء کول ډير ضروري دی.

همدغه شان تپوس د جُهَيْنَه قبيلې يوې زنانه هم کړې ؤ. (٢)

د انسان وصيت دده د مال د دريمې حصې نه صحيح دی

دا خبره ياد ساتئ چې کله انسان د حج بدل وصيت اوکړي نو دده په وارثانو باندې دا وصيت پوره کول هغه وخت ضروري دی چې کله دا حج بدل دده د مال د دريمې حصې نه اداء کيدې شي، مثلاً نن صبا حج په دوه لکه (٢٠٠٠٠٠) روپۍ باندې کيږي، او دده ټول مال په ميراث کې شپږ لکه (٦٠٠٠٠٠) روپۍ پاتې وي نو اوس دده په وارثانو باندې دا لازم دي چې دده د طرفه په دوه لکه روپۍ باندې حج بدل اوکړي.

خو که دده نه په ميراث کې څلور يا پنځه لکه روپۍ پاتې وی او حج په دوه لکه روپۍ کيدلو نو اوس دده په وارثانو باندې دده د طرفه حج بدل کول لازم ندی، او ددې وصيت په نه پوره کولو ګناهګار هم ندي. ځکه دده د مال د دريمې حصې نه حج نه اداء کيږي، او د انسان وصيت دده د مال صرف دريمې حصې نه پوره کيدې شي، زياتي مال خو د وارثانو دی. البته که وارثان د خپل طرف نه په کې نورې روپۍ واچوي او دده د طرفه حج بدل اوکړي نو دا به د دوی احسان وي.

---

(١) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ: إِنَّ أُخْتِي قَدْ نَذَرَتْ أَنْ تَحُجَّ، وَإِنَّهَا مَاتَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ كَانَ عَلَيْهَا دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَهُ» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَاقْضِ اللهَ، فَهُوَ أَحَقُّ بِالْقَضَاءِ». صحيح البخاري كِتَابُ الأَيْمَانِ وَالنُّذُورِ بَابُ مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ نَذْرٌ رقم الحديث ٦٦٩٩، سنن النسائي الحج عن الميت الذي نذر ان يحج رقم الحديث ٢٦٣٢، مشكاة المصابيح كتاب المناسک الفصل الاول رقم الحديث ٢٥١٢ (٨)، مسند احمد رقم الحديث ٣٢٢٣.

(٢) دا واقعه په بخاري شريف کې ذکر ده: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: إِنَّ أُمِّي نَذَرَتْ أَنْ تَحُجَّ فَلَمْ تَحُجَّ حَتَّى مَاتَتْ، أَفَأَحُجُّ عَنْهَا؟ قَالَ: «نَعَمْ حُجِّي عَنْهَا، أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكِ دَيْنٌ أَكُنْتِ قَاضِيَةً؟ اقْضُوا اللهَ فَاللهُ أَحَقُّ بِالوَفَاءِ». صحيح البخاري بَابُ الحَجِّ وَالنُّذُورِ عَنِ المَيِّتِ وَالرَّجُلُ يَحُجُّ عَنِ المَرْأَةِ رقم الحديث ١٨٥٢، و رقم ٧٣١٥ بَابُ مَنْ شَبَّهَ أَصْلًا مَعْلُومًا بِأَصْلٍ مُبَيَّنٍ...، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٢٣٣٢، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٨٦٧٢.

حج بدل به د وفات کیدونکي کس د ښار نه کولې شي

که یو کس باندې حج فرض شوې وي خو هغه په خپل ژوند کې حج نه وي کړی ، او د مرګ په وختېي د حج بدل وصیت هم کړې وي ، او س وارثان دده د طرفه د حج بدل کولو اراده لري نو ددې د پاره دا ضروري ده چې دوی به د حج بدل د پاره کس د هماغه ښار نه لیږي په کوم کې چې دا کس وفات شوې وي .

بعضې خلق دا سوچ کوي چې که مونږ ددې ځای نه د حج بدل د پاره کس لیږو نو په دې باندې مثلاً دوه لکه (۲۰۰۰۰۰) روپۍ خرچه راځي ، او چې کله په مکه معظمه کې یو کس ته ټیلفون او کړو او هغه ددې مړي د پاره حج بدل کوي نو په هغې باندې پنځوس زره روپۍ خرچه راځي ، نو دوی هغه ته ټیلفون او کړي چې ته د فلانکي مرحوم د پاره حج او کړه .

نو خبر دار ، په داسې طریقې سره حج بدل پوره نه اداء کیږي ، بلکه د حج بدل صحیح کیدو د پاره دا ضروري ده چې د هغه ښار نه به کس لیږي په کوم کې چې دا کس وفات شوې وي .(۱)

البته که د مړي د مال د دریمې حصې نه ددې ځای نه حج نه شو کیدی نو بیا بې د هماغه ځای نه هم کولې شي ، یا د مړي د پاره نفلي حج کوي نو دا هم د هغه ځای نه کیدې شي . خو که د دریمې حصې مال نه یې ددې ځای نه حج کیدې شي نو بیا د هغه ځای نه کول مکروه دی .(۲)

فرضي حج په صدقې ور کولو سره نه اداء کیږي

په دې کې هیڅ شک نشته چې د غریبانانو سره مدد کول د مسلمانانو مذهبي او اخلاقي ذمه داري ده ، لیکن حج هم د اسلام بنیادي رُکن دی ، کله چې په چا باندې حج فرض شي نو بیا دا د حج کولو نه بغیر په بل هیڅ عمل سره نه اداء کیږي ، لهذا صدقه کول یا د غریبانانو سره مدد کول د حج نعم البدل نشي جوړیدی . البته که دده سره په ګاونډ کې داسې محتاج غریبانان موجود وي چې د هغوی سره مدد کول ډیر ضروري وي او بغیر د مدد کولو نه د دوی د ژوند خطره وي نو بیا بهٔ دا کس د دوی سره مدد او کړي او په خپله به آئنده کال حج ته

---

(۱) اصلاحي خطبات ج۱۴ ص ۶۸ .

(۲) دا مسئله په مسائل رفعت قاسمي ج ۵ ص ۱۴۸ او فتاوی فریدیه ج ۴ ص ۳۱۲ او ص ۳۰۹ کې په تفصیل سره ذکر ده

لاړ شي، ځکه حج داسې عبادت دی چې دا په ټول عُمر کې صرف یو ځل فرض دی کله یې چې هم اداء کړي نو اداء کیږي.

خو ددې سره سره به دا کس خپلو وارثانو ته دا وصیت هم اوکړي چې " که چیرته زه د آئنده کال پورې ژوندی پاتې نه شوم او مړ شوم نو تاسو بیا زما د طرفه حج بدل اوکړئ "،

دا وصیت ځکه په کار دی چې حج یو پیره په چا باندې فرض شي نو دا بیا د حالاتو په بدلیدو سره د انسان نه ساقطیږي، تر دې پورې چې که آئنده کال ورسره روپۍ ختمې شوی نو دا به د بل چا نه قرض روپۍ راخلي او حج به پرې اوکړي.(۱)

د نفلي حجونو او نفلي عُمرو په ځای د سخت ضرورت مَندو حاجت پوره کول بهتر دی

په صاحبِ استطاعت باندې په ټول عُمر کې صرف یو ځل حج کول فرض دی.(۲)

او یوه عُمره کول د صحیح قول مطابق په صاحبِ استطاعت باندې سُنتِ مؤکد ده.(۳)

---

(۱) فَالْحَجُّ فَرِيضَةٌ مُحْكَمَةٌ ثَبَتَتْ فَرْضِيَّتُهَا بِالْكِتَابِ و هو قوله تعالى: ﴿ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ﴾ آل عمران آية ۹۷، فتاوى عثمانيه ج۴ ص۳۲۷ كتاب الحج.

(۲) په صاحبِ استطاعت باندې په ټول عُمر کې یو ځل حج فرضِ عین دی خو چې په ده کې د وجوبِ حج ټول شرائط موجود شي. البته د خارجي عواملو په وجه د حج احکامات مختلف کیدې هم شي، مثلاً حج کله واجب وي، کله نفل وي، کله حرام وي، او کله مکروهِ تحریمي وی. پوره تفصیل په فتاوی عثمانیه ج۴ ص۲۶۵ کتاب الحج کې اوگوره.

(۳) اگر چې په احنافو کې د قاضي خان او علامه کاساني رحمه الله په نزد په صاحبِ استطاعت باندې یوه عُمره واجب ده، خو راجح قول دا دی چې دا سُنتِ مؤکد ده، واجب نده.

وفي الهندية: اَلْعُمْرَةُ عِنْدَنَا سُنَّةٌ وَلَيْسَتْ بِوَاجِبَةٍ وَيَجُوزُ تَكْرَارُهَا فِي السَّنَةِ الْوَاحِدَةِ. الفتاوى الهندية ۲۳۷/۱ كتاب المناسك، الباب السادس في العمرة.

قال الكاساني: وَأَمَّا الْعُمْرَةُ فَالْكَلَامُ فِيهَا يَقَعُ فِي مَوَاضِعَ فِي بَيَانِ صِفَتِهَا أَنَّهَا وَاجِبَةٌ أَمْ لَا؟ ... الْأَوَّلُ فَقَدْ اُخْتُلِفَ فِيهَا قَالَ أَصْحَابُنَا: إنَّهَا وَاجِبَةٌ كَصَدَقَةِ الْفِطْرِ وَالْأُضْحِيَّةِ وَالْوِتْرِ. وَمِنْهُمْ مَنْ أَطْلَقَ اسْمَ السُّنَّةِ، وَهَذَا الْإِطْلَاقُ لَا يُنَافِي الْوَاجِبَ. وَقَالَ الشَّافِعِيُّ: إنَّهَا فَرِيضَةٌ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: هِيَ تَطَوُّعٌ. بدائع الصنائع ۲۲۶/۲ العمرة، فتاوى عثمانيه ج ۴ ص ۳۰۳ باب العمرة، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۱۲۴ مسائل حج

د يو ځل نه زيات حجونه يا عُمرې کول نفل دي.

بعضې خلق د نفلي حجونو او نفلي عُمرو دومره شوقيان وي چې په ده باندې د چا نفقه فرض وي دا په هغوی باندې د نفقې تنګې راولي خو د خپل شوق پوره کولو د پاره نفلي حجونه او نفلي عُمرې کوي، نو خبردار دا کار ناجائز او اِفراط دی، بلکه په ده باندې اول د دې خلقو نفقه پوره کول لازمي ده، بيا نفلي حجونه او عُمرې په کار دي.

په اسلامي شريعت کې توازن او اعتدال دی، شريعت چې د انسان نه په کوم وخت او کوم ځای کې د څه شي مطالبه کوي هماغه پوره کول دِين دی، د خپل شوق پوره کول دِين ندی.

په نفلي عباداتو کې به انسان دا ګوري چې په دې وخت کې زما د مال خرچ کولو د پاره بهترين ځای کوم دی؟ نو کوم ځای چې مناسب وي په هماغه ځای کې به خرچ کوي.

همدغه رنګې که يو انسان دا محسوسه کړي چې په دې وخت کې په فلانکي کار کې د خرچ کولو ضرورت زيات دی مثلا غريبانان په سخته اُولړه کې مبتلاء وي نو په داسې وخت کې د نفلي حجونو او نفلي عُمرو په ځای باندې په دغه کارونو کې خرچ کول زيات ثواب لري (۱)

عبدالله بن مبارک نفلي حج پريخود او په سختو ضرورت مندو يې روپۍ تقسيم کړې

عبدالله بن مبارک ډير لوي مُحدِّث، فَقِيه او بزرګ تېر شوی، دا به هر کال حج له تللو،

(۱) فتاوی حقانيه ج ۴ ص ۲۲۶، و فتاوی فريديه ج ۴ ص ۲۴۹ باب تفسير الحج وشرائطه وارکانه. اصلاحي خطبات ج۱۲ ص ۷۳.

علامه شامي رحمه الله ددې خبرې وضاحت په دې انداز کړی: (قَوْلُهُ: وَرَجَّحَ فِي الْبَزَّازِيَّةِ أَفْضَلِيَّةَ الْحَجِّ) حَيْثُ قَالَ: اَلصَّدَقَةُ أَفْضَلُ مِنَ الْحَجِّ تَطَوُّعًا .... قَالَ الرَّحْمَتِيُّ: وَالْحَقُّ التَّفْصِيلُ. فَمَا كَانَتِ الْحَاجَةُ فِيهِ أَكْثَرَ وَالْمَنْفَعَةُ فِيهِ أَشْمَلَ فَهُوَ الْأَفْضَلُ كَمَا وَرَدَ «حَجَّةٌ أَفْضَلُ مِنْ عَشْرِ غَزَوَاتٍ» وَ وَرَدَ عَكْسُهُ. فَيُحْمَلُ عَلَى مَا كَانَ أَنْفَعَ. فَإِذَا كَانَ أَشْجَعَ وَأَنْفَعَ فِي الْحَرْبِ فَجِهَادُهُ أَفْضَلُ مِنْ حَجِّهِ. أَوْ بِالْعَكْسِ فَحَجُّهُ أَفْضَلُ. وَكَذَا بِنَاءُ الرِّبَاطِ إِنْ كَانَ مُحْتَاجًا إِلَيْهِ كَانَ أَفْضَلَ مِنَ الصَّدَقَةِ وَحَجِّ النَّفْلِ. وَ إِذَا كَانَ الْفَقِيرُ مُضْطَرًّا أَوْ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاحِ أَوْ مِنْ آلِ بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدْ يَكُونُ إِكْرَامُهُ أَفْضَلَ مِنْ حَجَّاتٍ وَعُمَرٍ وَبِنَاءِ رُبُطٍ. رد المحتار على الدر المختار ۶۲۱/۲ كِتَابُ الْحَجِّ فُرُوعٌ فِي الْحَجِّ، منحة الخالق على هامش البحر الرائق ج۲ ص ۳۱۰ كتاب الحج، فتاوى تاتارخانية ج۲ ص ۵۷۶ كتاب الحج الفصل العشرون في المتفرقات.

يو ځل د خپلې قافلې سره حج ته تللو، په لاره کې په يوه علاقه باندې تيريدلو، د يو کلي سره نزدې غټ ډېران (د ګندګۍ، غورځولو ځای) ؤ، په هغې کې يوه مرداره چرګه پرته وه، يو ماشوم د کلي نه راأووت، دا چرګه يې راواخيسته، او په منډه يې خپل کور ته وې وړه.

عبدالله بن مبارک رحمه الله چې دا أوليد نو ډير تعجب يې اوکړو چې دې ماشوم دا مرداره چرګه د څه د پاره وې وړه؟ ده يو کس ددې ماشوم پسې ور أوليږل، کله چې هغه راغی نو ده ورنه پوښتنه اوکړه چې دا مرداره چرګه دې د څه د پاره کورته وې وړه؟

هغه ورته وويل چې زمونږ په کور کې د څو ورځو نه خوراک نشته، د ډيرې أولږې د وجې نه زمونږ د مرګ خطر ؤ نو د مجبوريت د وجې مې دا چرګه کورته وې وړه چې وې خورو.

په دې خبرې أوريدو سره په ابن مبارک باندې ډير آثر اوشو، (چونکه دا او ده تول ملګري د نفلي حج د پاره روان وو) نو ده خپلو ټولو ملګرو ته وويل:

اوس مونږ نفلي حج ته نه ځو بلکه څومره روپۍ چې په نفلي حج باندې [illegible] اوس ددې کلي په غريبانانو خلقو باندې خرچ کړو ددې د پاره چې ددې خلقو [illegible] شي. (نو همداسې يې اوکړل، ټولې روپۍ يې د دغه علاقې په فقيرانو باندې تقسيم کړې).

معلومه شوه چې په اسلامي شريعت کې اِعتدال او توازن دی. په نفلي عباداتو کې به اول انسان دا ګوري چې زما دِ مال صحيح مصرف کوم ځای دی؟ نو په هماغې ځای کې به يې لږوي. (۱)

ربيع بن سليمانؒ نفلي حج روستو کړو

په " فضائل حج " کې يوه أوږده واقعه ذکر ده، زه به يې درته مختصر ذکر کړم:

ربيع بن سليمان رحمه الله فرمايي چې يو ځل زه د (نفلي) حج د پاره تللم، د ما سره زما ورور او يو ډَله خلق نور هم وو، کله چې مونږ کوفې ته اورسيدو نو زه د سفر ضروریاتو اخيستلو د پاره بازار ته لاړم، په يو شاړ ځای کې مې يو مردار قچر اوليد چې پروت ؤ، يوه زَنانه چې زړې جامې يې وې ددې قچر سره ناسته وه، په چاقو يې ورنه غوښه راپريکوله او يوه ټوکرۍ کې يې اچوله، ما دا خيال اوکړو چې " کيدې شي دا څوک آشپزه (خوراک

---

(۱) اصلاحي خطبات ج۱۴ ص۷۳.

پټوونکې) ژَنانه وي او د خپلې ګېډې په خاطر په خلقو کې باندې په دهوکه کې د مردار قچر غوښه خوري ، لهذا ددې تحقیق په کار دی ".

کله چې دا ښځه روانه شوه نو زه هم ورپسې شاته پټ روان شوم ، آخر دا یو کور ته اورسیده ، دروازه یې اوټکوله ، دروازې ته څلور داسې جینکۍ راغلې چې د هغوی په مخونو باندې د پریشانۍ او مصیبت آثار ښکاره کیدل ، دغه ژنانه دننه لاړه ، د دروازې په سوړو کې ماته دننه کور ښکاره کیدو ، کور یې مکمل خالي او برباد ؤ ، دې ژنانه هغه ټوکرۍ د جینکو په مخکې کیښوده او په ژړا یې ورته وویل :

دا واخلئ ، پَخه یې کړئ او د الله تعالی شکریه ادا کړئ ، الله تعالی ته په خپلو بندګانو باندې اختیار دی ، د بندګانو زړونه د هغه په قبضه او قدرت کې دي .

دې جینکو چې کله دا غوښه په اُور پَخه کړه او د خوراک اراده یې اوکړه نو زه د دوې په دې حالت کتلو باندې ډیر خفه شوم ، ما وریاندې د بهر نه آواز اوکړو :

اې د الله بندګانو ! د الله په خاطر دا مرداره غوښه مه خورئ .

دې ژنانه وویل : ته څوک یې ؟ ما ورته وویل : زه یو مسافر یم . دې وویل : اې مسافره ! ته د مونږ نه څه غواړې ؟ مونږ په خپله په ډیر فقر کې آخته یو ، د درې (۳) کالو نه راپه دیخوا زمونږ څوک سرپرست او مددګار نشته ، نو ته د مونږ نه څه غواړې ؟

ما ورته وویل : د مجوسیانو نه علاوه د بل هیڅ یو په مذهب کې مرداره خوراک جائز نده (نو تاسو یې ولې خورئ ؟) . دې راته وویل : مونږ سیّدان یو (د خاندانِ نبوت سره تعلق لرو) ددې جینکو پلار ډیر شریف کس ؤ ، هغه وفات شوی ، کوم مال چې د هغه نه پاتې شوې ؤ هغه ختم شوی ، مونږ ته هم معلومه ده چې د مردارې خوراک ناجائز دی لیکن مونږ د څلورو ورځو نه راپه دیخوا نهَر یو (هیڅ مو ندي خوړلي) ، او د ډیر مجبوریت په وجه مرداره د ضرورت د پاره خوړل جائز ده ، بل هیڅ څیز نه پیدا کیږي نو ځکه مرداره خورو .

ربیع بن سلیمان رحمه الله فرمایي چې ما د دوی دا دردیدلې حالت اوکتلو او ددې ژنانه خبرې مې واوریدې نو سخته ژړا راغله ، همدې ژړا حالت کې د هاغه ځای نه راواپس شوم ، ورور ته راغلم ، هغه ته مې وویل : زما د حج اراده ختمه شوه .

هغه زه ډير پوهه کړم او د حج فضائل يې راته بيان کړل مثلا چې کله حاجي د حج نه راواپس شي نو ټول ګناهونه ورته معاف شوي وي . ددينه علاوه نور ډير د حج فضائل يې هم راته بيان کړل .

ما ورته وويل : کله ته هر څومره نصيحت ماته اوکړې خو زه حج ته نه ځم . بيا ما د احرام جامې ، ټول سامان او نقدي شپږسوه (۶۰۰) درهمه ټول د ځان سره واخيست ، روان شوم ، په سل (۱۰۰) درهمه مې اوره واخيست ، د سل درهمو مې کپړې واخيستې . دا ټول سامان او باقي پاتې روپۍ مې ددې بودۍ زنانه کور ته وړ ورل ، دغې زنانه د الله تعالى شکريه اداء کړه او وې ويل :

اې ربيع بن سليمان ! الله تعالى دې ستا ټول ګناهونه معاف کړي ، تاته دې د حج ثواب درکړي ، په خپل جنت کې دې تاته ځاى درکړي ، او داسې بدل دې درکړي چې (په دُنيا کې) تاته ښکاره شي . بيا دې څلور واړه جينکو هم ماته دُعا اوکړه . . . .

ربيع بن سليمان رحمه الله فرمايي چې د حاجيانو قافله روانه شوه ، زه مجبورًا په کوفه کې پاتې شوم (ځکه د ما سره د سفر توښه نه وه پاتې) .

کله چې حاجيان واپس راتلل شروع شو نو ما خيال اوکړو چې د دوى استقبال ته ورشم چې د ځان د پاره ورنه دُعاګانې اوغواړم . . . زه چې د هغوى سره ملاؤ شوم نو ما ورته وويل : الله تعالى دې ستاسو حجونه قبول کړي ، او د خپلو اخراجاتو آجر دې درله په دواړه جهانه درکړي ، زه خو په خپله دا ځل د حج نه محروم شوم .

په هغوى کې يو کس وويل : عجيبه خبره ده ، ته انکار ولې کوې ؟ آيا ته د مونږ سره د عرفات په ميدان کې نه وې ؟ آيا تا د مونږ سره شيطانان يو ځاى او نه ويشتل ؟ آيا تا د مونږ سره طوافونه يو ځاى ندي کړي ؟

ربيع بن سليمانؒ وايي : ما په خپل زړه کې وويل : دا د الله تعالى مهرباني ده .

کله چې زمونږ د ښار د حاجيانو قافله راغله زه د هغوى استقبال ته هم ورغلم او هغوى ته مې وويل : الله تعالى دې ستاسو کوښښونه او حجونه قبول کړي .

دوى هم راته وويل : آيا ته د مونږ سره په عرفات ميدان کې نه وې ؟ آيا تا د مونږ سره يو ځاى شيطانان ندي ويشتلي ؟ نو بيا ولې انکار کوې ؟

په دوی کې يو کس ماته راوړاندې شو او راته وې ويل :

وروره ! ته اوس انکار ولې کوې ؟ آيا ته د مونږ سره په مکه مکرّمه کې نه وې ؟ آيا ته د مونږ سره په مدينه منوّره کې نه وې ؟ کله چې مونږ د نبي عليه السلام د روضې مبارکې زيارت اوکړو او د بابِ جبريل نه بهر راأووتلو نو د ډيرې ګڼې ګوڼې په وجه تا دا تهيلی ماله امانةً راکړې وه اوس ته دا خپله تهيلی واپس واخله .

په دې باندې دا مهر ليکلې شوې وُ :

مَنْ عَامَلَنَا رَبِحَ . چا چې د مونږ سره معامله اوکړه هغه ګټه اوکړه .

ربيع بن سليمانؒ وايي : قسم په الله ، دا تهيلی د دينه مخکې ما ليدلې هم نه وه ، دا مې راواخيسته کور ته راغلم ، د ماسخوتن مونځ مې اوکړو ، خپله وظيفه مې پوره کړه ، بيا په دې سوچ کې ووم چې دا څه قصه ده ؟ په دې دوران کې اُوده شوم ، په خوب کې راته د نبي کريم صلی الله عليه وسلم زيات نصيبه شو ، ما وړاندې سلام واچول او لاس مې ورله ښکل کړو ، نبي عليه الصلاة والسلام مُسکې شو ، د سلام جواب يې راکړو او وې فرمايل :

ربيعه ! آخر مونږ څومره ګواهان په دې باندې قائم کړو چې تا حج کړې دی ؟ ته خو دا د سره منې نه ، خبره (دَر اصل) داده چې کله تا په هغې زَنانه باندې صدقه اوکړه کومه چې زما د خاندان وه ، خپله د لارې څوښه دې قرباني کړه او خپل حج دې (د څه لږ وخت د پاره) روستو کړو نو ما د الله ﷻ نه دُعا اوکړه چې هغه تاته د دې ښه بدله درکړي ، نو الله تعالی ستا په شکل وصورت يوه فرښته پيدا کړه هغې ته يې حُکم اوکړو چې هغه به تر قيامته پورې هر کال ستا د پاره حج کوي ، او په دُنيا کې يې تاته دا عِوض درکړو چې ستا د شپږ سوه (۶۰۰ سپينو زرو) درهمو په عوض کې يې تاته شپږ سوه (۶۰۰ د سرو زرو) آشرفی درکړی ، ته خپله سترګې يَخې ساته (يعنی خوشحاله اوسه) ، بيا نبي عليه السلام هم دا الفاظ اوفرمايل : مَنْ عَامَلَنَا رَبِحَ . چا چې د مونږ سره معامله اوکړه هغه ګټه اوکړه .

ربيع بن سليمانؒ وايي چې کله زه د خوب نه راپاڅيدم او هغه تهيلی مې کلاؤ کړه نو يقيني چې په هغې کې شپږ سوه اشرفی وې .(۱)

---

(۱) روضة الساري ، فضائل حج لمولانا زکريا رحمه الله د بزرګانو د حج واقعات واقعه نمبر ۶۹ .

همداسې يوه واقعه علامه شامي رحمه الله هم ذکر کړې ده . (۱)

بهر حال ، ما مخکې دا خبره شروع کړې وه چې په نفلي عباداتو کې به انسان دا ګوري چې په دې وخت کې زما د مال خرچ کولو د پاره بهترين ځای کوم دی ؟ نو کوم ځای چې مناسب وي په هماغه ځای کې به خرچ کوي .

مثلاً غريبانان په سخته اولږه کې مبتلاء وي نو په داسې وخت کې د نفلي حجونو او نفلي عُمرو په ځای په دوی باندې خرچ کولو کې زيات ثواب دی .

البته فرضي حج د نورو نفلي عباداتو نه مُقدّم دی ، اول به فرضي حج اداء کوي بيا به روستو په نورو نفلي کارونو او ضرورتونو کې روپۍ خرچ کوي .

د نفلي حج د پاره دروغ ويل يا د بلې ګناه اِرتکاب کول ناجائز دی

په صاحبِ استطاعت باندې په ټول عُمر کې يو ځل حج کول فرض دی ، د يو نه زيات حجونه کول نفل دي ، په نفلي حج کولو باندې په شريعت کې څه پابندي نشته بلکه ثواب دی په کې ، ليکن د دې خبرې لحاظ ساتل په کار دي چې د نفلي حج د پاره دروغ ويل يا د بلې ګناه اِرتکاب کول ناجائز دی .

ځکه د نفلي عبادت حُکم دا دی چې که څوک دا اوکړي نو ثواب ورته ملاويږي او که او يې نه کړي نو ګناه ورباندې نشته خو د دروغو او نورو ګناهونو نه ځان ساتل فرض دي .

بعضي خلق د نفلي حج اداء کولو د پاره دروغ وايي ، مثلاً يو کس مخکې حج اداء کړې وي خو چې اوس دوباره د نفلي حج د پاره درخواست جَمع کوي نو دا په کې اوليکي چې "ما د دينه مخکې حج ندې کړی دا مې اولنی حج دی" دا دروغ د دې د پاره وايي چې دوباره حج ته لاړ شي .

---

(۱) كَمَا حُكِيَ فِي الْمُسَامَرَاتِ عَنْ رَجُلٍ أَرَادَ الْحَجَّ فَحَمَلَ أَلْفَ دِيْنَارٍ يَتَأَهَّبُ بِهَا فَجَاءَتْهُ إِمْرَأَةٌ فِي الطَّرِيْقِ وَقَالَتْ لَهُ : إِنِّيْ مِنْ آلِ بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِيْ ضَرُوْرَةٌ . فَأَفْرَغَ لَهَا مَا مَعَهُ. فَلَمَّا رَجَعَ حُجَّاجُ بَلَدِهِ صَارَ كُلَّمَا لَقِيَ رَجُلًا مِنْهُمْ يَقُوْلُ لَهُ : تَقَبَّلَ اللهُ مِنْكَ . فَتَعَجَّبَ مِنْ قَوْلِهِمْ. فَرَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ نَوْمِهِ وَقَالَ لَهُ: تَعَجَّبْتَ مِنْ قَوْلِهِمْ تَقَبَّلَ اللهُ مِنْكَ ؟ قَالَ : نَعَمْ يَا رَسُوْلَ اللهِ . قَالَ : إِنَّ اللهَ خَلَقَ مَلَكًا عَلَى صُوْرَتِكَ حَجَّ عَنْكَ، وَهُوَ يَحُجُّ عَنْكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ بِإِكْرَامِكَ لِإِمْرَأَةٍ مُضْطَرَّةٍ مِنْ آلِ بَيْتِيْ . فَانْظُرْ إِلَى هٰذَا الْإِكْرَامِ الَّذِيْ نَالَهُ لَمْ يَنَلْهُ بِحَجَّاتٍ وَلَا بِبِنَاءِ رُبُطٍ . رد المحتار على الدر المختار ۲/۶۲۱ كِتَابُ الْحَجِّ فُرُوْعٌ فِي الْحَجِّ

نو دا دې کس د نفلي عبادت اداء کولو د پاره دروغ ووېل، حالانکه دروغ وېل ګناه او حرام دي. همدارنګې بعضې خلق د نفلي حج اداء کولو د پاره د سود معامله کوي نو دا هم ناجائز ده، ددېنه ځان ساتل فرض دي، ځکه په شريعت کې د نفلي عبادت کولو د پاره د حرام کار کولو اجازت نشته، وجه داده چې که نفلي عبادت انسان اونکړي نو په دې باندې دده مؤاخذه نشته خو په ګناه کولو (دروغ وېلو، سودي معامله کولو وغيره) دده مؤاخذه کېږي.(۱)

په حرام مال سره حج کول ظاهرًا صحيح دی، خو پوره مقبول ندی

که يو کس په حرام مال باندې حج او کړي نو اګر چې د امام ابوحنيفه، امام شافعي او امام مالک رحمهم الله په نزدې باندې ظاهرًا يې حج صحيح دی، فريضه يې اداء کېږي خو دا به مقبول حج نه وي، او ددې حرام مال ګناه يې ځانله ده.(۲)

خو د امام احمد بن حنبل رحمه الله په نزد باندې په حرام مال سره حج کول مقبول ندی.(۳)

---

(۱) اصلاحی خطبات ج۱۴ ص ۷۱. هکذا في فتاوی محمودیه ج ۱۵ ص ۳۷۲ حج کے شرائط اور ارکان وغیرہ.

(۲) قال ابن عابدين: قَالَ فِي الْبَحْرِ وَيَجْتَهِدُ فِي تَحْصِيلِ نَفَقَةٍ حَلَالٍ، فَإِنَّهُ لَا يُقْبَلُ بِالنَّفَقَةِ الْحَرَامِ كَمَا وَرَدَ فِي الْحَدِيثِ، مَعَ أَنَّهُ يَسْقُطُ الْفَرْضُ عَنْهُ مَعَهَا، وَلَا تَنَافِيَ بَيْنَ سُقُوطِهِ، وَعَدَمِ قَبُولِهِ فَلَا يُثَابُ لِعَدَمِ الْقَبُولِ، وَلَا يُعَاقَبُ عِقَابَ تَارِكِ الْحَجِّ. اهـ أَيْ لِأَنَّ عَدَمَ التَّرْكِ يَبْتَنِي عَلَى الصِّحَّةِ: وَهِيَ الْإِتْيَانُ بِالشَّرَائِطِ، وَالْأَرْكَانِ، وَالْقَبُولُ الْمُتَرَتِّبُ عَلَيْهِ الثَّوَابُ يَبْتَنِي عَلَى أَشْيَاءَ كَحِلِّ الْمَالِ وَالْإِخْلَاصِ كَمَا لَوْ صَلَّى مُرَائِيًا أَوْ صَامَ وَاغْتَابَ فَإِنَّ الْفِعْلَ صَحِيحٌ لَكِنَّهُ بِلَا ثَوَابٍ. رد المحتار على الدر المختار ۴۵۶/۲ كِتَابُ الْحَجِّ مَطْلَبٌ فِيمَنْ حَجَّ بِمَالٍ حَرَامٍ، الفتاوى الهندية ج۱ ص ۲۲۰ كتاب المناسك الباب الاول، فتاوى محموديه ج ۱۵ ص ۴۷۹ فتاوى فريديه ج ۴ ص ۲۲۰.

(۳) الْخَامِسَةُ: لِيَحْرِصْ عَلَى أَنْ تَكُونَ نَفَقَتُهُ حَلَالًا خَالِصَةً مِنَ الشُّبْهَةِ فَإِنْ خَالَفَ وَحَجَّ بِمَا فِيهِ شُبْهَةٌ أَوْ بِمَالٍ مَغْصُوبٍ صَحَّ حَجُّهُ فِي ظَاهِرِ الْحُكْمِ لَكِنَّهُ لَيْسَ حَجًّا مَبْرُورًا وَيَبْعُدُ قَبُولُهُ. هٰذَا مَذْهَبُ الشَّافِعِيِّ وَمَالِكٍ وَأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُمُ اللهُ وَجَمَاهِيرِ الْعُلَمَاءِ مِنَ السَّلَفِ وَالْخَلَفِ. وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ لَا يُجْزِيهِ الْحَجُّ بِمَالٍ حَرَامٍ.

لما أخرجه الطبراني من جملة حديث: (وإذا خرج بالنفقة الخبيثة فوضع رجله في الغرز (أي الركاب) فنادى لبيك لبيك ناداه منادٍ من السماء لا لبيك ولا سعديك زادك حرام ونفقتك حرام وحجك مأزور غير مبرور. وقال الشاعر رحمه الله تعالى: إذا حججت بمال أصله سحت... فما حججت ولكن حجت العير. الإيضاح في مناسك الحج والعمرة ۵۱/۱ الباب الأول في اداب سفره

په حرام مال سره حج کولو باندې په احاديثو کې هم سخت وعيد راغلې دی. (۱)

په حرام مال سره حج کوونکي ته د الله ﷻ جواب

احمد بن حواري رحمه الله فرمايي چې زه د ابوسليمان رحمه الله سره د حج په سفر کې ملګرې ووم ، کله چې هغه د حج تلبيه ويلو اراده اوکړه نو بې هوشي وربانديږ راغله ، کله چې په هوش کې راغی نو ماته يې وويل : اې احمد ! ماته دا خبره رارسيدلې ده چې کله يو کس په حرام مال سره حج کوي او لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ ووايي نو الله رب العزت ورته فرمايي :
لَا لَبَّيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ حَتّٰى تَرُدَّ مَا فِيْ يَدَيْكَ .

ستا لَبَّيْكَ او سَعْدَيْكَ تر هغه وخته پورې مقبول ندی تر څو پورې چې ته حرام مال واپس نکړې کوم چې د تا سره دی .

بيا احمد بن حواري اوفرمايل : ماته دا معلومه نده چې هسې نه ماته دا وويل شي . بيا هغه تلبيه وويله . (۲)

---

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِذَا خَرَجَ الرَّجُلُ حَاجًّا بِنَفَقَةٍ طَيِّبَةٍ، وَوَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْغَرْزِ، فَنَادَى: "لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ" نَادَاهُ مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، زَادُكَ حَلَالٌ، وَرَاحِلَتُكَ حَلَالٌ، وَحَجُّكَ مَبْرُوْرٌ غَيْرُ مَأْزُوْرٍ. وَإِذَا خَرَجَ بِالنَّفَقَةِ الْخَبِيْثَةِ، فَوَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْغَرْزِ، فَنَادَى: "لَبَّيْكَ" نَادَاهُ مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: لَا لَبَّيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ، زَادُكَ حَرَامٌ، وَنَفَقَتُكَ حَرَامٌ، وَحَجُّكَ غَيْرُ مَبْرُوْرٍ» . المعجم الأوسط للطبراني ۵۲۲۸ ، مسند البزار رقم الحديث ۸۶۳۸ و رواه السيوطي في الدر ۳۴۷/۱ ، والمنذري ۱۸۰/۲ . المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد ۲۹۲/۱۰ رقم الحديث ۱۸۱۰۳ بَابُ النَّفَقَةِ مِنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ ، وقال الهيثمي : رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ، وَفِيهِ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْيَمَامِيُّ، وَهُوَ ضَعِيفٌ
وفي رواية : إذا حجّ رجل بمال من غير حلّه فقال: لبيك اللهم لبيك، قال الله: لا لبّيك ولا سعديك هذا مردود عليك. كنز العمال كتاب الحج والعمرة الفصل الثالث: في آداب الحج ومحظوراته رقم الحديث ۱۱۸۹۱ .
رُوِيَ فِي الْحَدِيْثِ: إِذَا قَالَ الْمُلَبِّيْ: لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ، وَعِنْدَهُ مَالٌ حَرَامٌ قِيْلَ لَهُ: لَا لَبَّيْكَ، وَلَا سَعْدَيْكَ حَتّٰى تَرُدَّ مَا فِيْ يَدَيْكَ . بحر الفوائد المشهور بمعاني الأخبار ۳۶۶/۱ .
(۲) احمد حواري رحمه الله فرمايي ... رَأَيْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ أَرَادَ أَنْ يُلَبِّيَ فَغُشِيَ عَلَيْهِ ، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: يَا أَحْمَدُ! بَلَغَنِيْ أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا حَجَّ مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ فَقَالَ: لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ . قَالَ لَهُ الرَّبُّ: ←←←←←

په قيامت کې د ظلم او پردي حق په عوض کې د انسان نه نيک اعمال تلل

انسان په دُنيا کې د خپل قوت او زور په نشه کې داسې مَست وي چې د پردَي مال هيڅ پرواه نه ساتي ، په ناجائزې طريقې سره يې ورنه حاصلوي ، بيا په دې باندې خوشحال هم وي ، حجونه هم ورباندې کوي او د واپس کولو يې هيڅ خيال هم نه کوي .

حالانکه پردَي مال ډير نقصاني دی ، که په دُنيا کې دا خپل حقدار ته واپس نکړې شي نو په آخرت کې خو به د ده سره څه مال و دولت نه وي چې هغوی ته يې ورکړي . لهذا د ده نه به نيکۍ اخيستلې شي او د حق دار په عملنامه کې به جمع کولې شي .

او که د ده سره نيکۍ ختمې شي او په ده د خلقو حقونه پاتې وي نو بيا به د هغوی گناهونه راخيستلې شي او په ده باندې به بار کولې شي . (۱)

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ مِنْ عِرْضِهِ أَوْ شَيْءٍ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ . إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ . وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ . (۲)

په چا باندې چې د بل ورور مسلمان حق وي که په هغه يې ظلم کړې وي ، د هغه عزت ته يې نقصان رسولې وي يا يې نور حقوق ورباندې وي نو د هغه نه دې نن ورځ معافي اوغواړي ، مخکې د هغه ورځې نه په کومه ورځ چې د چاسره نه دِينار وي او نه دِرهم . (يعنی مخکې د قيامت د ورځې نه . ځکه که نن ورنه معافي اونه غواړي نو د قيامت په ورځ خو به د ده سره دِرهم و دِينار نوي) نو که د ده سره نيکي وي نو د ظلم (او حق) په مقدار به

←←←← لَا تَبْلِيكَ وَلَا تَغْذِيكَ حَتَّى تَرُدَّ مَا فِي يَدَيْكَ . فَمَا يُؤْمِنُنِي أَنْ يُقَالَ لِي هٰذَا . ثُمَّ بَكَى . حلية الأولياء وطبقات الأصفياء ۲۶۳/۹ ، الاتحاف ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين كتاب الحج ص ۲۲۷ ، کيمياي سعادت اووم اصل دحج بيان .

(۱) احياء العلوم ج۴ ص ۵۰ كتاب التوبة .

(۲) صحيح البخاري كِتَاب الْمَظَالِمِ وَالْغَصْبِ بَابُ مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ عِنْدَ الرَّجُلِ فَحَلَّلَهَا لَهُ . هَلْ يُبَيِّنُ مَظْلَمَتَهُ رقم الحديث ۲۲۴۹ ، مشكاة المصابيح باب الظلم الفصل الاول رقم الحديث ۵۱۲۶ (۴) .

Scanned with CamScanner

دده نه نيکي اخيستلې شي (مظلوم او حقدار ته به ورکولې شي). او که دده سره نيکي نه وي نو د مظلوم او حقدار گناهونه به راخيستلې شي او په ده باندې به بار کولې شي.

۲. د مسلم شريف حديث دی، يو ځل رسول الله صلی الله عليه وسلم د صحابه کرامو نه پوښتنه اوکړه: أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ تاسو مُفلِس پيژنئ چې څوک دی؟

صحابه کرامو ورته اوفرمايل: مُفلِس موږ هغه چاته وايو چې د هغه سره دِرهم او سامان نه وي.

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل: إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ، وَصِيَامٍ، وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ، ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ. (۱)

زما په اُمت کې حقيقي مُفلس هغه کس دی چې د قيامت په ورځ به د (ډيرو) مونځونو، روژو او زکوة سره راشي خو ده به (په دُنيا کې) چاته کنځل کړي وي، په چا به يې تهمت

---

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟» قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ، فَقَالَ: إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي ...... صحيح مسلم كتاب الْبِرِّ وَالصِّلَةِ وَالْآدَابِ بَابُ تَحْرِيمِ الظُّلْمِ رقم الحديث (۵۹) ۲۵۸۱، شعب الايمان رقم الحديث ۳۳، مشكاة المصابيح باب الظلم الفصل الاول رقم الحديث ۵۱۲۷(۵)، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۲۲۳(۱۰) الترهيب من الظلم و دعاء المظلوم وخذله والترغيب في نصرته، شرح السنة للبغوي رقم ۴۱۶۴.

وفي رواية: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَتَدْرُونَ مَنِ الْمُفْلِسُ؟ قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ، قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمُفْلِسُ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاتِهِ وَصِيَامِهِ وَزَكَاتِهِ، وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا فَيَقْعُدُ فَيَقْتَصُّ هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْتَصَّ مَا عَلَيْهِ مِنَ الْخَطَايَا أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ. سنن الترمذي أَبْوَابُ صِفَةِ الْقِيَامَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي شَأْنِ الْحِسَابِ وَالْقِصَاصِ رقم الحديث ۲۴۱۸ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۸۴۳(۱۶) الترهيب من الغيبة والبهت وبيانها، شعب الايمان رقم ۳۳۸، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۱۵۰۲.

لړولې وي ، د چا مال به يې خوړلې وي ، د چا وينه به يې توی کړې وي ، او څوک به يې وهلې وي نو (په قيامت کې خو به دده سره څه مال و دولت نه وي چې حقدار ته يې ورکړي نو) دې يو حقدار ته به دده نيکۍ ورکړې شي ، بل ته به دده نيکۍ ورکړې شي ، که دده نيکۍ ختمې شي او د خلقو حقونه ورباندې پاتې وي نو بيا به د هغوی ګناهونه راخيستلې شي او په ده باندې به وراچولې شي ، بيا به دی جهنم په اور کې اوغورځولی شي .

فائده : يقينې چې حقيقي مُفلس همدا کس دی چې په قيامت کې ورسره ډير نيک اعمال وي خو دا ټول ورته په حقوق العباد کې لاړ شي ، بيا د هغوی ګناهونه هم په ده باندې وَرواچولې شي او جهنم ته اوغورځولی شي .(۱)

د يو دانق په عِوض کې اووه سوه (۷۰۰) د جَمعې مقبول مونځونه تلل

که انسان په دُنيا کې پردې حق ادا نه کړي نو دَ قيامت په ورځ به دده نه ددې په عِوض کې نيک اعمال اخيستلې شي .

په دُرمختار کې ذکر دي : إِنَّهُ يُؤْخَذُ لِدَانَقٍ ثَوَابُ سَبْعِ مِائَةِ صَلَاةٍ بِالْجَمَاعَةِ . (۲)

---

(۱) (إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي) معناه أن هذا حقيقة المفلس أما من ليس له مال ومن قل ماله فالناس يسمونه مفلسا وليس هو حقيقة المفلس لأن هذا الأمر يزول وينقطع بموته وربما ينقطع بيسار يحصل له بعد ذلك في حياته . وإنما حقيقة المفلس هذا المذكور في الحديث فهو الهالك الهلاك التام والمعدوم الإعدام المقطع فتؤخذ حسناته لغرمائه فإذا فرغت حسناته أخذ من سيئاتهم فوضع عليه ثم ألقي في النار فتمت خسارته وهلاكه وإفلاسه . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم في تشريح حديث ۵۹ (۲۵۸۱) بَابُ تَحْرِيمِ الظُّلْمِ .

(۲) قال الحصكفي رحمه الله : فَإِنْ لَمْ يَعْفُ خَصْمُهُ أُخِذَ مِنْ حَسَنَاتِهِ . جَاءَ « أَنَّهُ يُؤْخَذُ لِدَانَقٍ ثَوَابُ سَبْعِمِائَةِ صَلَاةٍ بِالْجَمَاعَةِ » . الدرالمختار قال ابن عابدين رحمه الله : وَفِي الْوَلْوَالِجِيَّةِ : إِذَا صَلَّى لِوَجْهِ اللَّهِ تَعَالَى فَإِنْ كَانَ لَهُ خَصْمٌ لَمْ يَجْرِ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ عَفْوٌ أُخِذَ مِنْ حَسَنَاتِهِ وَدُفِعَ إِلَيْهِ فِي الْآخِرَةِ نَوَى أَوْ لَمْ يَنْوِ ..... (قَوْلُهُ : جَاءَ) أَيْ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ أَشْبَاهٌ عَنِ الْبَزَّازِيَّةِ . وَلَعَلَّ الْمُرَادَ بِهَا الْكُتُبُ السَّمَاوِيَّةُ أَوْ يَكُونُ ذَلِكَ حَدِيثًا نَقَلَهُ الْعُلَمَاءُ فِي كُتُبِهِمْ . وَالدَّانَقُ بِفَتْحِ النُّونِ وَكَسْرِهَا سُدُسُ الدِّرْهَمِ ، وَهُوَ قِيرَاطَانِ ، وَالْقِيرَاطُ خَمْسُ شَعِيرَاتٍ ، وَيُجْمَعُ عَلَى دَوَانِقَ وَدَوَانِيقَ ؛ كَذَا فِي الْأَخْتَرِيِّ حَمَوِيٌّ (قَوْلُهُ : ثَوَابُ سَبْعِمِائَةِ صَلَاةٍ بِالْجَمَاعَةِ) أَيْ مِنَ الْفَرَائِضِ لِأَنَّ الْجَمَاعَةَ فِيهَا . وَالَّذِي فِي الْمَوَاهِبِ عَنِ الْقُشَيْرِيِّ سَبْعُمِائَةِ صَلَاةٍ مَقْبُولَةٍ وَلَمْ يُقَيِّدْ بِالْجَمَاعَةِ . قَالَ شَارِحُ الْمَوَاهِبِ : مَا حَاصِلُهُ هَذَا لَا يُنَافِي أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَعْفُو عَنِ الظَّالِمِ وَيُدْخِلُهُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِهِ . مُلَخَّصًا . رد المحتار ۱/۳۸۱ كِتَابُ الصَّلَاةِ بَابُ شُرُوطِ الصَّلَاةِ فُرُوعٌ فِي النِّيَّةِ

Scanned with CamScanner

د (حرام مال) يو دانق (کوم چې د درهم شپږمه حصه ده، ددې) په عوض کې به د انسان نه د هغه اووه سوه (۷۰۰) مونځونو ثواب اخيستلې شي چې هغه د جمعې سره اداء شوي وي (او مقبول وي).

فائده: انسان دې دا سوچ اوکړي چې آيا دده سره اووه سوه (۷۰۰) قبول شوي مونځونه شته او که نه؟ او که وي نو دا به په قيامت کې د حرام مال معمولي پيسې په عوض کې اخيستلې شي، لهذا د پردي حرام مال نه ډير ځان ساتل په کار دي.

که څوک په حرامو روپو باندې حج اوکړي نو اګرچې فرض خو به يې اداء شي ليکن دده حج به مقبول نه وي.

چې د چا سره مُشتبه مال وي نو هغه دې د حج د پاره د بل چا نه قرض روپۍ راواخلي

علماؤ تر دې پورې ليکلي چې که د چا سره مُشتبه مال وي او په ده باندې حج فرض وي نو دا دې د بل چانه قرض روپۍ راواخلي، په هغې دې حج اوکړي، بيا دې هغه ته په قرض کې دا مُشتبه روپۍ ورکړي نو کم از کم په حج کې به يې مُشتبه روپۍ او نه لږي.(۱)

حج خاص د الله ﷻ د رضا د پاره په کار دي

حج خالص د الله ﷻ د رضا د پاره په کار دی، د ريا د پاره، ځان خودنې د پاره يا سېل د پاره تلل ندي په کار. علماؤ خو تر دې پورې ليکلي: بهتر داده چې په دې کې د تجارت نيت هم اونکړې شي (اګر چې جائز دی) بلکه خالص د الله تعالی د رضا د پاره اوکړې شي ځکه د أعمالو ثواب په نيت باندې موقوف دی.

(۱) إِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ أَنْ يَحُجَّ بِمَالٍ حَلَالٍ فِيهِ شُبْهَةٌ فَإِنَّهُ يَسْتَدِينُ لِلْحَجِّ وَيَقْضِي دَيْنَهُ مِنْ مَالِهِ كذا في فتاوى قاضي خان في الملتقطات. الفتاوى الهندية ج ۱ ص ۲۲۰ كتاب المناسك الباب الأول في تفسير الحج. فتاوى تاتارخانية ج۲ ص ۵۷۶ كتاب الحج الفصل العشرون في المتفرقات، البحر الرائق ج۲ ص ۳۰۹ كتاب الحج
فتاوى عثمانيه ج۲ ص ۳۷۱ كتاب الحج. فتاوى حقانيه ج۳ ص ۲۱۶، فتاوى محموديه ج ۱۵ ص ۴۷۹ بال حرام سے حج كرنا. فتاوى فريديه ج۴ ص ۲۱۰.

۱ . د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ . (۱) بيشکه د أعمالو ثواب په نيتونو باندې موقوف دی .

۲ . همدارنګې نبي عليه الصلوة والسلام فرمايي :

يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَحُجُّ أَغْنِيَاءُ النَّاسِ لِلنُّزْهَةِ ، وَ أَوْسَاطُهُمْ لِلتِّجَارَةِ ، وَفُقَرَاؤُهُمْ لِلْمَسْأَلَةِ ، وَقُرَّاؤُهُمْ لِلسُّمْعَةِ وَالرِّيَاءِ . (۲)

په خلقو باندې به داسې يوه زمانه راشي چې په دې کې به مالدار خلق صرف د سېل و تفريح د پاره حج کوي ، متوسطه طبقه خلق به د تجارت د پاره حج کوي ، فقيران به د سوال کولو د پاره ، او قاريان (همدارنګې علماء) به د شهرت او ريا (ځان خودنې) د پاره حج کوي . لهذا حج خالص د الله ﷻ د رضا د پاره په کار دی .

۳ . محترمو مسلمانانو ! تاسو ديته سوچ اوکړئ چې الله ﷻ په دې باندې قادر وُ چې هغه د بيتُ الله د پاره سرسبز و شاداب او ښائسته هواره زمکه مقرر کړې وی ليکن داسې يې اونکړل ، بلکه د بيتُ الله د پاره يې داسې ځای مقرر کړو چې هلته صرف غرونه او شاړه زمکه ده ، د ظاهري کشش هيڅ اسباب په کې نشته ، دا ددې د پاره چې که بيتُ الله په ښائسته ښار کې جوړ وی نو بيا ممکن وه چې بعضې خلق به حج ته د الله ﷻ د رضا د پاره نه تلل بلکه صرف د ښائسته چينو ، ښائسته باغونو او د سېل ځايونو د پاره به تلل ، اوس چې خلق هلته ځي نو دا صرف د الله ﷻ د رضا د پاره ځي ، د دوی په زړونو کې د بيتُ الله عظمت وي .

---

(۱) صحيح البخاري بَابُ بَدْءِ الْوَحْيِ رقم الحديث ۱ . صحيح مسلم كِتَابُ الْإِمَارَةِ بَابُ قَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ رقم الحديث ۱۹۰۷ .

(إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ) أي صحة ما يقع من المكلف من قول أو فعل أو كماله وترتيب الثواب عليه لا يكون إلا حسب ما ينويه . تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري في تشريح رقم الحديث ۱ .

(۲) كنز العمال رقم الحديث ۱۲۳۶۳ كتاب الحج والعمرة الباب الثالث : في العمرة وفضائلها واحكامها ، اخرجه الخطيب في تاريخه ۲۹۵/ ۱۰ ، والديلمي عن انس رضي الله عنه ، كشف الخفاء ومزيل الإلباس رقم الحديث ۳۲۶۷ حرف الياء المحتانية .

ليکن افسوس چې نن صبا بعضې خلق حج ته لاړ شي نو هلته بيا ټوله ورځ په بازارونو کې ګرځي ، ځان له او خپلو خپلوانو له څيزونه اخلي ، بلکه د خانه کعبې د طواف په وخت هم د څيزونو اخيستلو سوچونه کوي ، چې په دې سره ورته اصل مقصود پاتې شي .

د رِيا او ځان خودنې د پاره عمل کوونکې به اول جهنم ته داخلولې شي

حج او په حج کې خپل مال خرچ کول خالص د الله ﷻ د رَضا د پاره په کار دی ، د رِيا ، ځان خودنې او شهرت د پاره په کار ندی ، ځکه کوم عمل چې د رِيا د پاره اوشي نو په هغې کې ثواب نه وي ، اګر چې دا بهترين عمل وي ، بلکه د رِيا کار د پاره په احاديثو کې سخته سزا شوی :

۱ . په مسلم شريف کې اُوږد حديث ذکر دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي : د قيامت په ورځ د ټولو نه مخکې چې د کومو خلقو خلاف جهنم ته د تللو فيصله کولې شي په هغې کې به ..... يو کس هغه هم وي چې په هغه باندې الله تعالی په دُنيا کې فراخي راوستې وه ، او هر قِسم مال يې ورکړې وُ ، دې به هم د الله ﷻ د وړاندې راوستې شي ، الله ﷻ به ده ته هم خپل نِعمتونه وَرياد کړي (چې ما تا ته دا دا نِعمتونه درکړي وو) ، دې به د ټولو اِقرار اوکړي ، بيا به الله ﷻ ورته اوفرمايي :

فَمَا عَمِلْتَ فِيْهَا ؟ تا په دې نِعمتونو کې څه کړي وو ؟ (او څنګه دې استعمال کړي وو ؟)

دې به ورته اووايي :

مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيْلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيْهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيْهَا لَكَ .

اې الله ! په کومو ځايونو کې چې مال خرچ کول تا ته خوَښ وو په هغه ټولو ځايونو کې ما خپل مال صرف ستا د رَضا د پاره خرچ کړې وُ .

الله تعالی به ورته اوفرمايي :

كَذَبْتَ ، وَلٰكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ : هُوَ جَوَادٌ ، فَقَدْ قِيْلَ .

تا دروغ وويل ، دا کارونه خو تا ددې د پاره کړي وو چې خلق درته سخي ووايي ، او دا (په دُنيا کې) تا ته ويل شوي (لهذا ستا مقصد حاصل شوی) .

Scanned with CamScanner

بيا به دده په باره کې حکم اوشي ، او دې به هم پَرمخې راښکلې شي ، او جهنم ته به اُوغورځولې شي . (۱)

۲ همداسې يو حديث په ترمذي شريف کې هم ذکر دی :

مشهور تابعي " حضرت شُفَيّ الأصبحي رحمه الله " مدينې منوّرې ته راغی نو يو کس يې اوليد چې ډير خلق ورنه ګېر چاپيره راجمع وو ، ده پوښتنه اوکړه :

مَنْ هٰذَا ؟ دا کس څوک دی ؟ خلقو ورته وويل : دا حضرت ابو هريرة ﷺ دی .

حضرت شُفَي رحمه الله فرمايي چې زه ده ته ورنژدې شوم تر دې پورې چې دده مخې ته کيناستم ، ده خلقو ته احاديث بيانول ، کله چې چپ شو نو ما ورته وويل :

زه د تا نه د فلاني حق په واسطه دا سوال کوم چې ته به ماته داسې حديث بيانوې چې هغه تا د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه اَوريدلې وي ، تا په هغې باندې ځان ښه پوهه کړې وي او ښه درته معلوم وي .

حضرت ابو هريرة ﷺ اوفرمايل :

---

(۱) پوره حديث داسې دی : إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اُسْتُشْهِدَ ، فَأُتِيَ بِهِ . فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا . قَالَ : فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا ؟ قَالَ : قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ . قَالَ : كَذَبْتَ . وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ : جَرِيءٌ . فَقَدْ قِيلَ . ثُمَّ أُمِرَ بِهِ . فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ . وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ . وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ . فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ . فَعَرَفَهَا . قَالَ : فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا ؟ قَالَ : تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ . وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ . قَالَ : كَذَبْتَ . وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ : عَالِمٌ . وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ : هُوَ قَارِئٌ . فَقَدْ قِيلَ . ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ . وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللهُ عَلَيْهِ . وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ . فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ . فَعَرَفَهَا . قَالَ : فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا ؟ قَالَ : مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ . قَالَ : كَذَبْتَ . وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ : هُوَ جَوَادٌ . فَقَدْ قِيلَ . ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ . ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ .
صحيح مسلم كِتَابُ الإِمَارَةِ بَابُ مَنْ قَاتَلَ لِلرِّيَاءِ وَالسُّمْعَةِ اسْتَحَقَّ النَّارَ رقم الحديث ۱۹۰۵ ، ورواه احمد في مسنده ، والنسائي رقم الحديث ۳۱۳۷ مَنْ قَاتَلَ لِيُقَالَ فُلَانٌ جَرِيءٌ ، كنز العمال رقم الحديث ۷۴۷۱ .

نوټ : دا حديث پوره تفصيل او ترجمې سره ددې (اصلاحي مدلل تقريرونه) کتاب په پنځم جلد صفحه ۱۲۲ کې ذکر دی . ابوالشمس علي عنه

أَفْعَلُ. لَأُحَدِّثَنَّكَ حَدِيثًا حَدَّثَنِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَلْتُهُ وَعَلِمْتُهُ.

زه به تاته خامخا داسې حديث بيانوم چې هغه ماته رسول الله صلى الله عليه وسلم بيان كړې دى، زه وريانديې ښه پوه شوې يم او ښه راته معلوم دى.

دې نه پس حضرت ابوهريرة ﷺ په ژړا شو، يوه چغه يې اووهله او بې هوشه شو. مونږ لږ انتظار اوكړو، بيا حضرت ابوهرة ﷺ په هوش كې راغى او وې فرمايل:

لَأُحَدِّثَنَّكَ حَدِيثًا حَدَّثَنِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هٰذَا الْبَيْتِ مَا مَعَنَا أَحَدٌ غَيْرِي وَغَيْرُهُ.

زه به تاته خامخا داسې يو حديث بيانوم چې هغه ماته رسول الله صلى الله عليه وسلم په دې كور كې بيان كړى، هاغه وخت د مونږ سره زما او د نبي عليه السلام نه علاوه بل هيڅوک نه وُ.

حضرت ابوهريرة ﷺ (دا وويل) بيا په ژړا شو، داسې سخت بې هوشه شو چې قريبُ الموت شو. كله چې په هوش كې راغى نو خپل مخ يې اُوچ (او صفا) كړو او وې فرمايل:

أَفْعَلُ. لَأُحَدِّثَنَّكَ حَدِيثًا حَدَّثَنِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا وَهُوَ فِي هٰذَا الْبَيْتِ مَا مَعَنَا أَحَدٌ غَيْرِي وَغَيْرُهُ.

زه به تاته خامخا داسې حديث بيانوم چې هغه ماته رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بيان كړې دى، زه او هغه په دې كور كې موجود وو، د مونږ سره د ما او هغه نه علاوه بل هيڅوک نه وُ.

حضرت ابوهريرة ﷺ بيا چغه اُووهله، په ژړا شو، سخت بې هوشه شو، بيا پَرمخې په زمكه راأوغورځيد.

حضرت شُفَيّ رحمه الله فرمايي چې ما ډير وخت حضرت ابوهريرة ﷺ نيولې وُ، ورته ناست ووم، بيا كله چې په هوش كې راغى نو راته وې فرمايل:

ماته رسولُ الله صلى الله عليه وسلم دا حديث بيان كړې دى چې كله الله تعالى د قيامت په ورځ د بندګانو په مينځ كې د فيصلې د پاره توَجّه اوفرمايي په دې وخت كې به هر اُمت

سختې يړې د وچې نه په زنګونانو (ګونډو) باندې پريوتې وي نو د ټولو نه اول به درې

(۳) کسان را اوبللې شي:

... نه کس ... قرآن کريم يې ياد کړې وي (يعنی د قرآن کريم حافِظ). دويم هغه کس چې د الله تعالى په لار کې شهيد شوې وي، او دريم مالدار کس.

(... تولو نه اول) الله تعالى به قاري ته اوفرمايي: أَلَمْ أُعَلِّمْكَ مَا أَنْزَلْتُ عَلَى رَسُولِي؟

آيا ما تا ته هغه قرآن کريم نهٔ زده کړې کوم چې ما په خپل رسول باندې نازل کړې ؤ؟

قاري به ورته اووايي: بَلَى يَا رَبِّ. آو، اې ربه (تا راته زده کړې ؤ).

الله تعالى به ورته اوفرمايي: تا چې څه زده کړي وو په هغې دې څومره عمل کړی؟

قاري به ورته اووايي: ما به شپه او ورځ ددې تلاوت کولو.

الله ﷻ به ورته اوفرمايي: كَذَبْتَ. تا دروغ وويل.

فرښتې به هم ورته (په يو آواز سره) ووايي: كَذَبْتَ. تا دروغ وويل.

الله تعالى به ورته اوفرمايي: بَلْ أَرَدْتَ أَنْ يُقَالَ: "إِنَّ فُلَانًا قَارِئٌ" فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ.

بلکې ستا (د قرآن کريم يادولو نه) اِراده دا وه چې خلق (ستا په باره کې) دا اُووايي چې "فلانکې قاري دی"، او دا تا ته په دُنيا کې ويل شوي دي.

بيا به مالدار کس راوستې شي، الله تعالى به ورته اوفرمايي:

أَلَمْ أُوَسِّعْ عَلَيْكَ حَتَّى لَمْ أَدَعْكَ تَحْتَاجُ إِلَى أَحَدٍ؟

آيا ما په تا باندې د مال دومره فراخي نه وه راوستې چې ته ما په دُنيا کې هيچا ته نه وې محتاج کړی؟

دې به ورته اووايي: بَلَى يَا رَبِّ. آو، اې ربه (تا ما ته ډير مال راکړې ؤ).

الله تعالى به ورته اوفرمايي: فَمَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا آتَيْتُكَ؟

ما چې تا ته کوم مال درکړې ؤ تا په هغې کې څه کارونه کړي؟

دا به ورته ووايي: ما په کې صِله رحمي کوله او صدقات مې ورکول.

الله تعالى به ورته اوفرمايي: كَذَبْتَ. تا دروغ وويل.

Scanned with CamScanner

فرښتې به هم ورته اووايي : تا دروغ وويل .

الله ﷻ به ورته اوفرمايي : بَلْ أَرَدْتَ أَنْ يُقَالَ: " فُلَانٌ جَوَادٌ " فَقَدْ قِيْلَ ذَاكَ.

بلکې ستا اِراده دا وه چې ستا په باره کې دا وويلې شي چې " فلانکې ډير سخي دی " او دا خبره تاته په دُنيا کې ويل شوې ده.

بيا به شهيد راوستې شي ، الله تعالى به ده ته اوفرمايي :

فِيْ مَاذَا قُتِلْتَ ؟ ته په څه شي کې وژل شوې وې ؟

دا به ورته اووايي : ماته ستا په لاره کې دجهاد حُکم کړې شوې ؤ نو ما ستا په لاره کې جهاد اوکړو تر دې چې زه شهيد شوم .

الله تعالى به ورته اوفرمايي : كَذَبْتَ . تا دروغ وويل .

فرښتې به هم ورته اووايي : تا دروغ وويل .

الله ﷻ به ورته اوفرمايي :

بَلْ أَرَدْتَ أَنْ يُقَالَ: " فُلَانٌ جَرِيْءٌ " فَقَدْ قِيْلَ ذَاكَ .

بلکې ستا اِراده دا وه چې ستا په باره کې دا وويل شي چې " فلانکې لوي بهادر دی " او دا تاته په دُنيا کې ويل شوي دي .

حضرت ابوهريرة ﷺ فرمايي چې بيا رسولُ الله ﷺ زما په زَنګونانو باندې لاس مبارک اووهل او وې فرمايل :

يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ! أُولٰئِكَ الثَّلَاثَةُ أَوَّلُ خَلْقِ اللهِ تُسَعَّرُ بِهِمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

اې ابوهريرة ! دا درې (قاري ، مالدار او شهيد) اوَلنې هغه کسان دي چې د قيامت په ورځ به په دوی باندې د جهنم اُور تيزولې شي .

(يعنى اول به دا درې کسان جهنم ته غورځولې شي کومو چې د رِيا او ځان خودنې د پاره عمل کړې ؤ ، حضرت شُفَى رحمه الله چې د حضرت ابوهريرة ﷺ نه دا حديث واوريد نو)

بيا حضرت شُفَى رحمه الله حضرت معاويه ﷺ ته ورغی او هغه ته يې د حضرت ابوهريرة ﷺ ددې حديث تذكره اوكړه . حضرت معاويه ﷺ ورته اوفرمايل :

مَنْ فُعِلَ بِهٰؤُلَاءِ هٰذَا فَكَيْفَ بِمَنْ بَقِيَ مِنَ النَّاسِ؟

چې کله ددې درې کسانو (حافظِ قرآن، مالدار او شهيد) سره دا معامله اوکړې شي نو د باقي خلقو به څه حال وي؟

بيا حضرت معاويه ﷺ دومره ډير اوژړل چې مونږ دا ګمان اوکړو چې ګنې دا وفات کيږي... بيا حضرت معاويه ﷺ په هوش کې راغی، خپل مخ يې اوچ (او صفا) کړو او وې فرمايل: الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ رښتيا ويلي دي (حضرت معاويه ﷺ دا آيت تلاوت کړو:)

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ، أُولٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾. (۱)، (۲)

---

(۱) سورة هود آية ۱۵، ۱۶.

(۲) عَنْ شُفَيٍّ الْأَصْبَحِيِّ أَنَّهُ دَخَلَ الْمَدِينَةَ، فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَدِ اجْتَمَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ. فَقَالَ: مَنْ هٰذَا؟ فَقَالُوا: أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ. فَدَنَوْتُ مِنْهُ حَتّٰى قَعَدْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُوَ يُحَدِّثُ النَّاسَ. فَلَمَّا سَكَتَ وَخَلَا قُلْتُ لَهُ: أَسْأَلُكَ بِحَقِّيْ وَبِحَقِّيْ لَمَا حَدَّثْتَنِيْ حَدِيثًا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَلْتَهُ وَعَلِمْتَهُ. فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ: أَفْعَلُ، لَأُحَدِّثَنَّكَ حَدِيثًا حَدَّثَنِيهِ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَلْتُهُ وَعَلِمْتُهُ. ثُمَّ نَشَغَ أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ نَشْغَةً فَمَكَثْنَا قَلِيلًا. ثُمَّ أَفَاقَ. فَقَالَ: لَأُحَدِّثَنَّكَ حَدِيثًا حَدَّثَنِيهِ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هٰذَا الْبَيْتِ مَا مَعَنَا أَحَدٌ غَيْرِيْ وَغَيْرُهُ. ثُمَّ نَشَغَ أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ نَشْغَةً شَدِيدَةً. ثُمَّ أَفَاقَ فَمَسَحَ وَجْهَهُ فَقَالَ: أَفْعَلُ، لَأُحَدِّثَنَّكَ حَدِيثًا حَدَّثَنِيهِ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا وَهُوَ فِي هٰذَا الْبَيْتِ مَا مَعَنَا أَحَدٌ غَيْرِيْ وَغَيْرُهُ. ثُمَّ نَشَغَ أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ نَشْغَةً شَدِيدَةً. ثُمَّ مَالَ خَارًّا عَلٰى وَجْهِهِ فَأَسْنَدْتُهُ عَلَيَّ طَوِيلًا. ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ: حَدَّثَنِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّ اللّٰهَ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَنْزِلُ إِلَى الْعِبَادِ لِيَقْضِيَ بَيْنَهُمْ وَكُلُّ أُمَّةٍ جَاثِيَةٌ. فَأَوَّلُ مَنْ يَدْعُو بِهِ رَجُلٌ جَمَعَ الْقُرْآنَ، وَرَجُلٌ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ، وَرَجُلٌ كَثِيرُ الْمَالِ. فَيَقُولُ اللّٰهُ لِلْقَارِئِ: أَلَمْ أُعَلِّمْكَ مَا أَنْزَلْتُ عَلٰى رَسُولِيْ؟ قَالَ: بَلٰى يَا رَبِّ. قَالَ: فَمَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا عُلِّمْتَ؟ قَالَ: كُنْتُ أَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ؟ فَيَقُولُ اللّٰهُ لَهُ: كَذَبْتَ. وَتَقُولُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ: كَذَبْتَ. وَيَقُولُ اللّٰهُ: بَلْ أَرَدْتَ أَنْ يُقَالَ: "إِنَّ فُلَانًا قَارِئٌ" فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ. وَيُؤْتٰى بِصَاحِبِ الْمَالِ. فَيَقُولُ اللّٰهُ لَهُ: ←←←←←←←←←

Scanned with CamScanner

ترجمه : څوک چې (په خپلو نېکو اعمالو سره) صرف د دُنيا ژوند او ددې ښائست (لکه مشهورتيا وغيره) اِراده لري نو مونږ به دوی ته په همدې دُنيا کې د دوی د عملونو پوره بدله ورکړو ، او دوی ته به په دُنيا کې کم نشي ورکولی ، همدا هغه خلق دي چې دوی د پاره په آخرت کې (د جهنم) د اور نه علاوه بل هيڅ نشته ، او دوی چې په دې دُنيا کې کوم نېک کارونه کړي وو هغه ټول برباد (ضائع) شو ، او دوی چې کوم کارونه کول هغه ټول باطل شول .

عبرت : محترمو مسلمانانو چې کله په نېکو اعمالو کې نيت خالص د الله ﷻ د رضا نه وي نو بيا چې ددې درې (۳) کسانو انجام دومره خطرناک دی نو د نورو خلقو به څه حال وي ؟

←←←← أَلَمْ أُوَسِّعْ عَلَيْكَ حَتَّى لَمْ أَدَعْكَ تَحْتَاجُ إِلَى أَحَدٍ؟ قَالَ: بَلَى يَا رَبِّ. قَالَ: فَمَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا آتَيْتُكَ؟ قَالَ: كُنْتُ أَصِلُ الرَّحِمَ وَأَتَصَدَّقُ . فَيَقُولُ اللهُ لَهُ: كَذَبْتَ. وَتَقُولُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ: كَذَبْتَ. وَيَقُولُ اللهُ تَعَالَى: بَلْ أَرَدْتَ أَنْ يُقَالَ: " فُلَانٌ جَوَادٌ " فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ . وَيُؤْتَى بِالَّذِي قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ. فَيَقُولُ اللهُ لَهُ: فِي مَاذَا قُتِلْتَ؟ فَيَقُولُ: أُمِرْتُ بِالْجِهَادِ فِي سَبِيلِكَ فَقَاتَلْتُ حَتَّى قُتِلْتُ. فَيَقُولُ اللهُ تَعَالَى لَهُ: كَذَبْتَ. وَتَقُولُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ: كَذَبْتَ. وَيَقُولُ اللهُ: بَلْ أَرَدْتَ أَنْ يُقَالَ: " فُلَانٌ جَرِيءٌ " فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ . ثُمَّ ضَرَبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رُكْبَتِي . فَقَالَ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! أُولَئِكَ الثَّلَاثَةُ أَوَّلُ خَلْقِ اللهِ تُسَعَّرُ بِهِمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . وَقَالَ الْوَلِيدُ أَبُو عُثْمَانَ: فَأَخْبَرَنِي عُقْبَةُ بْنُ مُسْلِمٍ أَنَّ شُفَيًّا هُوَ الَّذِي دَخَلَ عَلَى مُعَاوِيَةَ فَأَخْبَرَهُ بِهَذَا . قَالَ أَبُو عُثْمَانَ: وَحَدَّثَنِي الْعَلَاءُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ أَنَّهُ كَانَ سَيَّافًا لِمُعَاوِيَةَ فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ. فَأَخْبَرَهُ بِهَذَا عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه . فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: قَدْ فُعِلَ بِهَؤُلَاءِ هَذَا فَكَيْفَ بِمَنْ بَقِيَ مِنَ النَّاسِ؟ ثُمَّ بَكَى مُعَاوِيَةُ بُكَاءً شَدِيدًا حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ هَالِكٌ. وَقُلْنَا قَدْ جَاءَنَا هَذَا الرَّجُلُ بِشَرٍّ . ثُمَّ أَفَاقَ مُعَاوِيَةُ وَمَسَحَ عَنْ وَجْهِهِ. وَقَالَ: صَدَقَ اللهُ وَرَسُولُهُ ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ . أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ سنن الترمذي أَبْوَابُ الزُّهْدِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي الرِّيَاءِ وَالسُّمْعَةِ رقم الحديث ۲۳۸۲ ، قال الالباني: صحيح. صحيح ابن حبان بَابُ الْإِخْلَاصِ وَأَعْمَالِ السِّرِّ ذِكْرُ الْبَيَانِ بِأَنَّ مَنْ رَاءَى فِي عَمَلِهِ يَكُونُ فِي الْقِيَامَةِ مِنْ أَوَّلِ مَنْ يَدْخُلُ النَّارَ نَعُوذُ بِاللهِ مِنْهَا رقم الحديث ۴۰۷ ، السنن الكبرى للنسائي ۱۱۸۲۴ ، شعب الايمان رقم الحديث ۶۳۸۸ ، شرح السنة للبغوي رقم ۴۱۴۲ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۲ الترهيب من الرياء ...

لهذا په هر کار کې د الله ﷻ د رَضا نيت په کار دی ، که هغه حج وي ، که هغه د الله ﷻ په لاره کې خرچ کولو وي ، يا نور نېک اعمال وي .

ددې حديث نه دا خبره هم معلومه شوه چې په خپلو نېکو آعمالو غاوِره کيدل ندي په کار ، بلکې هر وخت ددې د قبليدو دُعا په کار ده .

ددې سره سره انسان ته په کار دي چې هميشه د خپلو ګناهونو په وجه د الله ﷻ د عذاب نه اُويريږي ، خو ورسره ورسره به د نېکو اعمالو په وجه د الله ﷻ د رَحمت اُميد هم ساتي ، يعنې مسلمان به بَيْنَ الْخَوْفِ وَالرَّجَاء (د ويرې او اُميد په مينځ مينځ کې) وي نو بيا به کامياب وي .

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا را اُووته چې حج د اسلام په بُنيادي آرکانو کې آهم رُکن دی ، په صاحبِ استطاعت باندې په ټول عُمر کې يو ځل حج کول فرض دی ، دا يو بهترين عمل دی ددې فرضيت د قرآن کريم او احاديثو نه صراحةً ثابت دی ، څوک چې ددې د فرضيت نه اِنکار کوي هغه کافر دی ، او څوک چې د قدرت باوجود حج نه کوي نو داسې کس د پاره په احاديثو مبارکه وُ کې سخت وَعيدونه ذکر شوی ، لهذا د فرض کيدو نه پس په دې کې سستي په کار نده .

همدارنګې حج خالص د الله ﷻ د رَضا د پاره په حلال مال باندې په کار دی . د رِيا ، شُهرت او ځان ځودَنې نه ځان ساتل په کار دي ، ځکه د رِيا کار عمل پوره نه قبليږي ، بلکه د رِيا کار د پاره په قيامت کې سخته سزا مقرر شوی .

دُعا

الله تعالى دې مونږ ټولو ته بار بار په صحيح طريقې سره د حج سعادت را نصيبه کړي .

آمِيْن يَا رَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَّعْلُوْمٰتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيْهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ﴾

البقرة آية ١٩٧

د حَج فضائِل، فوائِد او حکمتونه

اَبُو الشَّمس مولانا نُوْرُ الْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیض القرآن اکاخیل ... مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د فضائل، فوائد او حکمتونه

اَلْحَمْدُ لِحَضْرَةِ الْجَلَالَةِ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الرِّسَالَةِ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهِ الَّذِيْنَ هُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ وَالْعَدَالَةِ .

اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَّعْلُوْمٰتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيْهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ﴾ (۱)

وَقَالَ تَعَالٰى : ﴿ لِيَشْهَدُوْا مَنَافِعَ لَهُمْ ﴾ (۲).

قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ حَجَّ لِلّٰهِ فَلَمْ يَرْفُثْ، وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ . (۳)

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَلْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا ، وَالْحَجُّ الْمَبْرُوْرُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ . (۴)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم

---

(۱) آل عمران آية ۹۷.

(۲) الحج آية ۲۸.

(۳) صحيح البخاري كِتَابُ الْحَجِّ بَابُ فَضْلِ الْحَجِّ الْمَبْرُورِ رقم الحديث ۱۵۲۱ ، و رقم ۱۸۲۰ أَبْوَابُ الْمُحْصَرِ بَابُ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: {وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الحَجِّ} ، صحيح مسلم كِتَابُ الْحَجِّ بَابٌ فِي فَضْلِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، وَيَوْمِ عَرَفَةَ رقم الحديث ۴۳۸ (۱۳۵۰)، مشكاة المصابيح كتاب المَنَاسِك الْفَصْلُ الأول رقم الحديث ۲۵۰۷ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ۱۸۴۱ ، مسند احمد رقم الحديث ۱۰۴۰۹ ، و رقم ۱۰۲۷۴ ، سنن النسائي رقم ۲۶۲۷ ، شعب الايمان رقم ۳۷۹۴ ، سنن ابن ماجة رقم الحديث ۲۸۸۹ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم الحديث ۲۶۴۱

(۴) صحيح البخاري أَبْوَابُ الْعُمْرَةِ بَابُ وُجُوبِ الْعُمْرَةِ وَفَضْلِهَا رقم الحديث ۱۷۷۳ . صحيح مسلم كِتَابُ الْحَجِّ بَابٌ فِي فَضْلِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، وَيَوْمِ عَرَفَةَ رقم الحديث ۴۳۷(۱۳۴۹) ، مسند احمد رقم الحديث ۱۵۷۰۱ ، سنن الترمذي باب ما ذكر في فضل العمرة ، سنن ابن ماجة باب فضل الحج والعمرة رقم الحديث ۲۸۸۸ ، سنن النسائي فضل العمرة رقم ۲۶۲۹ ، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ۲۵۱۳ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۳۶۹۶ ، شعب الايمان رقم الحديث ۳۷۹۷ ، مشكاة المصابيح كتاب الحج باب وجوب الحجّ وفضله رقم الحديث ۱۸۴۲ .

تمهيدي خبره

محترمو مسلمانانو وروڼو ! حج د اسلام په بنيادي ارکانو کې اهم رُکن دی ، او د شريعت په هر رُکن او هر حُکم کې د مسلمانانو د پاره بې شميره فضائل او فوائد ذکر شوي.

تېره جُمعه مې درته د حج اهميت بيان کړې وُ ، نن به درته ان شاء الله د حج په فضائلو ، فوائدو او حکمتونو باندې رڼا اچوم ، اګر چې د دې ډېر فضائل دي خو زه به درته يو څو مشهور ذکر کړم :

د حج په وجه مخکيني ګناهونو نه معاف کيږي

د حج په وجه انسان د ګناهونو نه داسې صفا کيږي لکه په کومه ورځ چې مور زيږولې وي او د ګناهونو نه صفا وي. دا خبره زه د ځان نه نه کوم بلکه په صحيح احاديثو کې ثابت ده ، يو څو احاديث درته ذکر کوم :

اول حديث : د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ حَجَّ لِلّٰهِ فَلَمْ يَرْفُثْ، وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ. (۱)

څوک چې د الله ﷻ د رَضا د پاره حج اوکړي ، د حج په دَوران کې فحش خبرې (جماع وغيره) ، او د الله تعالی نافرماني (ګناه کبيره) اونکړي نو دا حج کوونکې د ګناه نه داسې پاک صفا را واپس کيږي لکه په کومه ورځ چې مور زيږولې وي (او د ګناهونو نه صفا وي)

---

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ الحَجِّ بَابُ فَضْلِ الحَجِّ المَبْرُورِ رقم الحديث ۱۵۲۱ ، ورقم ۱۸۲۰ أَبْوَابُ المُحْصَرِ بَابُ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: {وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الحَجِّ} ، صحيح مسلم كِتَابُ الْحَجِّ بَابٌ فِي فَضْلِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، وَيَوْمِ عَرَفَةَ رقم الحديث ۴۳۸ (۱۳۵۰) ، مشكاة المصابيح كتاب المناسك الفصل الأول رقم الحديث ۲۵۰۷ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ۱۸۴۱ ، مسند احمد رقم الحديث ۱۰۲۰۹ ، ورقم ۱۰۲۷۴ ، سنن النسائي رقم ۲۶۲۷ ، شعب الايمان رقم ۳۷۹۴ ، سنن ابن ماجة رقم ۲۸۸۹ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم ۲۶۴۱ .

وفي رواية : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرْفُثْ، وَلَمْ يَفْسُقْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ . وقال الترمذي: حَدِيثُ أَبِي هُرَيْرَةَ حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ سنن الترمذي أَبْوَابُ الحَجِّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي ثَوَابِ الحَجِّ وَالعُمْرَةِ رقم الحديث ۸۱۱ .

Scanned with CamScanner

علماؤ ددې حديث بهترينه تشريح کړې ده .(١)

حاجي د پاره د فحش خبرو ، ګناهونو او جګړو نه ځان ساتل : په قرآن کريم کې هم حاجي د پاره دا هدايت شوی چې د حج په ورځو کې به خاص طور سره د فحش خبرو ، ګناهونو او جګړو نه ځان ساتي ، الله تعالى فرمايي :

﴿ اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَّعْلُوْمٰتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيْهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ﴾.(٢)

ترجمه : د حج يو څو معلومې مياشتې دي ، پس څوک چې په دې مياشتو کې په ځان باندې حج لازم کړي (او د حج اراده او کړي) نو د حج په ورځو کې (خاص طور) کوروالي ، ګناهونه او جګړې ناجائز دي .

په حج سره کوم ګناهونه معاف کيږي ؟

پاس د بخاري شريف په حديث کې ذکر شو چې د حج په وجه مخکينې ټول ګناهونه معاف کيږي .

د حافظ ابن حجر تحقيق : حافظ ابن حجر رحمه الله د مذکوره حديث په تشريح کې ليکلي دي چې د حديث د ظاهري الفاظو نه دا معلوميږي چې حاجي ته واړه او غټ ټول ګناهونه معاف کيږي ، همدارنګې حقوق العباد هم ورته معاف کيږي . (٣)

د علامه مناوي تحقيق : د علامه مناوي ، علامه قرطبي او قاضي عياض قول هم همدا دی .

---

(١) (مَنْ حَجَّ لِلّٰهِ) أَيْ خَالِصًا لَهُ تَعَالَى (فَلَمْ يَرْفُثْ) أَيْ فِيْ حَجِّهِ بِتَثْلِيْثِ الْفَاءِ وَالضَّمُّ أَشْهَرُ . قَالَ السُّيُوْطِيُّ رَحِمَهُ اللهُ الرَّفَثُ يُطْلَقُ عَلَى الْجِمَاعِ ، وَعَلَى التَّعْرِيْضِ ، وَعَلَى الْفُحْشِ فِي الْقَوْلِ ، وَهُوَ الْمُرَادُ هُنَا وَفَاؤُهُ مُثَلَّثَةٌ فِي الْمَاضِيْ وَالْمُضَارِعِ وَالْأَفْصَحُ الْفَتْحُ فِي الْمَاضِيْ وَالضَّمُّ فِي الْمُضَارِعِ (وَلَمْ يَفْسُقْ) بِضَمِّ السِّيْنِ أَيْ لَمْ يَفْعَلْ فِيْهِ كَبِيْرَةً ، وَلَا أَصَرَّ عَلَى صَغِيْرَةٍ ، وَمِنَ الْكَبَائِرِ تَرْكُ التَّوْبَةِ عَنِ الْمَعَاصِيْ قَالَ تَعَالَى : ﴿ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولٰئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴾ (رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ) بِفَتْحِ الْمِيْمِ وَقِيْلَ بِالْجَرِّ . قَالَ الطِّيْبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ أَيْ مُشَابِهًا فِي الْبَرَاءَةِ عَنِ الذُّنُوْبِ لِنَفْسِهِ فِيْ يَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ فِيْهِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ١٧٤١/٥ كتاب المناسك الفصل الأول في تشريح رقم الحديث ٢٥٠٧ .

(٢) آل عمران آية ٩٧ .

(٣) (قَوْلُهُ : رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ) أَيْ بِغَيْرِ ذَنْبٍ . وَظَاهِرُهُ غُفْرَانُ الصَّغَائِرِ وَالْكَبَائِرِ وَالتَّبِعَاتِ وَهُوَ مِنْ أَقْوَى الشَّوَاهِدِ لِحَدِيْثِ الْعَبَّاسِ بْنِ مِرْدَاسٍ الْمُصَرِّحِ بِذٰلِكَ وَلَهُ شَاهِدٌ مِنْ حَدِيْثِ ابْنِ عُمَرَ فِيْ تَفْسِيْرِ الطَّبَرِيِّ . فتح الباري لابن حجر العسقلاني ٣٨٢/٣ قوله باب فضل الحج المبرور في تشريح حديث ١٥٢١ . وهكذا في فتاوى فريديه ج ٤ ص ٢٥٢

Scanned with CamScanner

ليکن امام طبري رحمه الله ددې په باره کې تفصيل ذکر کړی چې په حج سره صرف هغه حقوق معاف کيږي چې ظالم د ظلم نه توبه ويستې وي او د حقوقو اداء کولو نه عاجز وي.

(لهذا که د حاجي په ذمه باندې د نورو خلقو حقوق وو او ده د هغې په اداء کولو قدرت لرلو نو په حج سره دا حقوق العباد نه معاف کيږي، بلکه ددې اداء کول ضروري دي).

امام ترمذي رحمه الله ذکر کړي چې د حديث مصداق حقوق العباد ندي، بلکه حقوق الله دي او ددې حقوق الله په باره کې تفصيل دادی چې په حج سره صرف د حقوق الله د تاخير گناه معاف کيږي، په خپله هغه حقوق الله ورسره نه معاف کيږي، ددې اداء کول اوس هم ضروري دي.

مثلاً د يو کس نه ډير مونځونه يا روژې قضاء شوي، يا ډير وختيې زکوة ندې ورکړی نو د حج کولو نه روستو اوس هم په ده باندې ددې مونځونو او روژو قضاء لازم ده، همدارنگې چې د څو مره کلونو زکوة يې ندې ورکړی هغه به ورکوي، په حج سره صرف ده ته ددې روستو کولو گناه معاف شوه، که ددې نه پس اوس هم په مونځ روژو او زکوة کې روستو والې کوي نو دا به نوې گناه وي. (۱)

د ملا علي قاري رحمه الله تحقيق: ملا علي قاري رحمه الله په "مرقاة" کې ليکلي دي چې د حديث د ظاهر نه دا معلوميږي چې په حج سره ټول واړه او غټ گناهونه معاف کيږي ليکن په دې باندې اجماع ده چې مُکَفِّراتو (لکه حج، مونځ وغيره) سره صرف هغه واړه گناهونه معاف کيږي کوم چې د حقوق العباد سره متعلق نه وي، ځکه د حقوق العبادو د معافی د پاره دا ضروري ده چې اصل مالک رَضا کړې شي (يعنی ته خپل حق اوسپاري يا هغه ورته د زړه د إخلاصه معافي اوکړي). (۲)

---

(۱) .... (رَجَعَ) أي صار (كَيَوْمِ) بجره على الإعراب وبفتحه على البناء وإضافته لقوله (وَلَدَتْهُ أُمُّهُ) في خلوه عن الذنوب وهو يشمل الكبائر والتبعات وإليه ذهب القرطبي وعياض. لكن قال الطبري: وهو محمول بالنسبة إلى المظالم على من تاب وعجز عن وفائها . وقال الترمذي: هو مخصوص بالمعاصي المتعلقة بحق الله لا العباد ولا يسقط الحق نفسه بل من عليه صلاة يسقط عنه إثم تأخيرها لا نفسها فلو أخرها بعده تجدد إثم آخر. فيض القدير شرح الجامع الصغير للمناوي رحمه الله ۱۱۵/۶ حرف الميم في تشريح حديث ۸۶۲۶.

(۲) إِعْلَمْ أَنَّ ظَاهِرَ الحَدِيثِ يُفِيدُ غُفْرَانَ الصَّغَائِرِ وَالكَبَائِرِ السَّابِقَةِ. لَكِنَّ الإِجْمَاعَ أَنَّ المُكَفِّرَاتِ مُخْتَصَّةٌ بِالصَّغَائِرِ عَنِ السَّيِّئَاتِ الَّتِي لَا تَكُونُ مُتَعَلِّقَةً بِحُقُوقِ العِبَادِ مِنَ التَّبِعَاتِ فَإِنَّهُ يَتَوَقَّفُ عَلَى إِرْضَائِهِمْ مَعَ أَنَّ مَا عَدَا الشِّرْكِ تَحْتَ المَشِيئَةِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح كِتَابُ المَنَاسِكِ الفَصْلُ الأَوَّلُ في تشريح حديث ۲۵۰۷

همدا سې تحقيق نورو علماؤ هم را نقل کړی . (١)

په مشهورو فتاوٰ کې هم دا خبره ذکر ده چې حاجي توبه اُوباسي نو صغيره او کبيره ګناهونه ورته معاف کيږي خو د الله ﷻ او بندګانو قرض ورته نه معاف کيږي . يعنې فرضي عبادات (لکه مونځ ، روژه ، زکوة وغيره) او د خلقو قرض ورته نه معاف کيږي ، ددې أداء کول ضروري دي ، بلکه په حج سره ددې د تاخير ګناه معاف کيږي . (٢)

دويم حديث : په مسلم شريف کې يو اُوږد حديث ذکر دی (حضرت عمرو بن العاص ﷺ ته رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د اسلام راوړو په وخت فرمائلي وو) :

أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْإِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ ؟ وَأَنَّ الْهِجْرَةَ تَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهَا ؟ وَأَنَّ الْحَجَّ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ ؟ (٣) .

آيا تا ته پته نشته چې اسلام مخکيني ټول ګناهونه ختموي ؟ هجرت ټول مخکيني ګناهونه ختموي ، او حج مخکيني ټول ګناهونه ختموي ؟

دريم حديث : رسول الله ﷺ فرمايي : **مَنْ خَرَجَ حَاجًّا يُرِيدُ وَجْهَ اللهِ فَقَدْ غَفَرَ اللهُ لَهُ**

---

(١) قال العلماء : هذا مخصوص بالمعاصي المتعلقة بحقوق الله تعالى دون المتعلقة بحقوق العباد . وتوهم بعض الناس أن حقوق الله تسقط به . قال ابن الملقن رحمه الله : وهذا غلط . فمن كان عليه صلاةٌ او صيامٌ او كفارةٌ ونحوها من حقوق الله تعالى لاتسقط عنه به . لكن إن أخرها عن وقتها المعين لها سقط بالحج إثم العصيان بالتاخير لاهي . فلو أخرها بعده تجدد إثمٌ آخر . والحج المبرور كالتوبة يسقط إثم المخالفة لا الحقوق . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين كتاب الحج ص ٢١٩ .

(٢) قَالَ فِي الْبَحْرِ: فَلَيْسَ مَعْنَى التَّكْفِيرِ كَمَا يَتَوَهَّمُهُ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ أَنَّ الدَّيْنَ يَسْقُطُ عَنْهُ. وَكَذَا قَضَاءُ الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ وَالزَّكَاةِ إِذْ لَمْ يَقُلْ أَحَدٌ بِذٰلِكَ. رد المحتار على الدر المختار ٢ /٦٢٣ فُرُوعٌ فِي الْحَجِّ مَطْلَبٌ فِي تَكْفِيرِ الْحَجِّ الْكَبَائِرَ. فتاوى محموديه ج ١٥ ص ٣٦٩ . فتاوى فريديه ج ٤ ص ٢٥١ باب تفسير الحج وشرائطه

(٣) ... فَلَمَّا جَعَلَ اللهُ الْإِسْلَامَ فِي قَلْبِي أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقُلْتُ: ابْسُطْ يَمِينَكَ فَلْأُبَايِعْكَ . فَبَسَطَ يَمِينَهُ . قَالَ فَقَبَضْتُ يَدِي . قَالَ: « مَا لَكَ يَا عَمْرُو؟ » قَالَ: قُلْتُ: أَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِطَ . قَالَ: « تَشْتَرِطُ بِمَاذَا؟ » قُلْتُ: أَنْ يُغْفَرَ لِي . قَالَ: « أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْإِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ؟ وَأَنَّ الْهِجْرَةَ تَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهَا؟ وَأَنَّ الْحَجَّ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ؟ » . صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيمَانِ بَابُ كَوْنِ الْإِسْلَامِ يَهْدِمُ مَا قَبْلَهُ وَكَذَا الْهِجْرَةِ وَالْحَجِّ رقم الحديث ١٩٢ (١٢١) ، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ٢٥١٥ ذكر البيان أن الحج يهدم ما كان قبله من الذنوب والخطايا .

مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ وَمَا تَأَخَّرَ ، وَشَفَعَ فِيْمَنْ دَعَالَهُ . (۱)

څوک چې حج ته د الله ﷻ د رضا د پاره لاړ شي نو الله تعالی دده مخکيني او روستني ټول ګناهونه معاف کوي، او دده شفاعت د هغه چا په باره کې قبلوي چې چا ته ده دعا اوکړي.

همدارنګې د حج په نورو افعالو لکه د رکن يماني او حجر اسود ښکلولو ، او طواف کولو سره هم د انسان ګناهونه ختميږي او په عمل نامه کې ورته نيکۍ ليکلې کيږي. (۲)

حج او عمره يو ځاى کولو سره فقر او ګناهونه ختميږي

د ترمذي شريف او مشکوة شريف حديث دى، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:
تَابِعُوْا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ وَالذُّنُوْبَ كَمَا يَنْفِي الْكِيْرُ خَبَثَ الْحَدِيْدِ، وَالذَّهَبِ، وَالْفِضَّةِ... (۳)

---

(۱) حلية الأولياء وطبقات الأصفياء ابونعيم اصبهاني ۷/۲۳۵، مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۵/۱۷۵۰ كتاب المناسك في تشريح حديث ۲۵۲۵، وذكره المنذري في جزئه، نزهة الناظرين ص ۲۱۹ كتاب الحج

(۲) عَنِ ابْنِ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يُزَاحِمُ عَلَى الرُّكْنَيْنِ زِحَامًا مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُهُ. فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ! إِنَّكَ تُزَاحِمُ عَلَى الرُّكْنَيْنِ زِحَامًا مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُزَاحِمُ عَلَيْهِ. فَقَالَ: إِنْ أَفْعَلْ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ مَسْحَهُمَا كَفَّارَةٌ لِلْخَطَايَا. وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَنْ طَافَ بِهَذَا الْبَيْتِ أُسْبُوعًا فَأَحْصَاهُ كَانَ كَعِتْقِ رَقَبَةٍ. وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: لَا يَضَعُ قَدَمًا وَلَا يَرْفَعُ أُخْرَى إِلَّا حَطَّ اللهُ عَنْهُ خَطِيئَةً وَكَتَبَ لَهُ بِهَا حَسَنَةً. سنن الترمذي أَبْوَابُ الْحَجِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي اسْتِلَامِ الرُّكْنَيْنِ رقم الحديث ۹۵۹ ، وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۱۷۹۹ ، مشكاة المصابيح باب دخول مكة والطواف الفصل الثاني رقم ۲۵۸۰(۲۰)

(۳) قال الالباني هذا حديث حسن صحيح سنن الترمذي أَبْوَابُ الْحَجِّ بَابُ مَا جَاءَ فِي ثَوَابِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ رقم الحديث ۸۱۰ ، مشكاة المصابيح كتاب المناسك الفصل الثاني رقم الحديث ۲۵۲۴(۲۰) ، صحيح الترغيب والترهيب كتاب الحج الترغيب في الحج والعمرة رقم الحديث ۱۱۰۵(۱۲) ، مسند احمد رقم ۱۶۸ ، و رقم ۳۶۶۹ ، و رقم ۱۵۶۹۳ ، سنن ابن ماجة رقم ۲۸۸۷ ، السنن الكبرى للنسائي فضل العمرة رقم ۳۵۹۶ ، و رقم ۳۵۹۷ فضل المتابعة بين الحج والعمرة ، صحيح ابن خزيمة رقم ۲۵۱۲ باب الامر بالمتابعة بين الحج والعمرة ، شرح السنة للبغوي رقم ۱۸۴۳ ، المعجم الكبير للطبراني رقم ۱۰۴۰۶ . قال الاعظمي اسناده صحيح

Scanned with CamScanner

تاسو حج او عُمره یو ځای کوئ ، ځکه دا دواړه فقر او ګناهونه داسې ختموي لکه څرنګې چې د لوهار بټی د اُوسپنې ، سروزرو او سپینو زرو خیرې ختموي .

حاجي او عُمره کوونکې ګویا د الله ﷻ د رحمت په دریاب کې لامبو وهي نو خامخا به په دې سره دده فقر او ګناهونه ختمیږي .

د حدیث تشریح : " تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ " ددې مطلب دادی چې تاسو حج او عُمره یو ځای کوئ ځکه دا د حج په درې واړو أقسامو کې أفضل حج دی .

یا ددې مطلب دادی چې تاسو حج مخکې کړې وي نو عُمره اوکړئ ، او که عُمره مو مخکې کړې وي نو حج اوکړئ . (۱)

د حج په وجه تر اوسه څوک ندې فقیر شوی

په مذکوره حدیث کې دا هم ذکر شو : فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ چې د حج او عُمرې سره فقر ختمیږي .

نو ددینه ظاهري فقر هم مراد کیدې شي ، یعنی الله تعالی به دا کس غَني (مالدار) کړي . او باطني فقر ورنه هم مراد کیدې شي یعنی زړه به یې غَني شي . (۲)

همدا مضمون په یو بل حدیث کې هم ذکر شوی ، حضرت جابر بن عبد الله رضي الله عنه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم دا حدیث نقل کړی : مَا أَمْعَرَ حَاجٌّ قَطُّ . (۳)

---

(۱) " تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ " : أَيْ قَارِبُوا بَيْنَهُمَا إِمَّا بِالْقِرَانِ أَوْ بِفِعْلِ أَحَدِهِمَا بَعْدَ الْآخَرِ . قَالَ الطِّيبِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : إِذَا اعْتَمَرْتُمْ فَحُجُّوا ، وَإِذَا حَجَجْتُمْ فَاعْتَمِرُوا ، وَأَمَّا قَوْلُ ابْنِ حَجَرٍ : بِحَيْثُ يُسَمَّى مُتَابِعًا لَهُ عُرْفًا فَلَا دَلِيلَ عَلَيْهِ لُغَةً وَلَا شَرْعًا . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۷۵۰/۵ كتاب المناسک الفصل الثاني في شرح حديث ۲۵۲۴ .

(۲) (الْفَقْرَ) أَيْ يُزِيلَانِهِ ، وَهُوَ يَحْتَمِلُ الْفَقْرَ الظَّاهِرَ بِحُصُولِ غِنَى الْيَدِ ، وَالْفَقْرَ الْبَاطِنَ بِحُصُولِ غِنَى الْقَلْبِ . مرقاة المفاتيح ۱۷۵۰/۵ في تشريح حديث ۲۵۲۴ .

(۳) پوره حدیث داسې دی : عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَفَعَهُ قَالَ : « مَا أَمْعَرَ حَاجٌّ قَطُّ » . قِيلَ لِجَابِرٍ : مَا الْإِمْعَارُ ؟ قَالَ : مَا افْتَقَرَ . رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ وَالْبَزَّارُ ، وَرِجَالُهُ رِجَالُ الصَّحِيحِ . مجمع الزوائد ومنبع الفوائد كِتَابُ الْحَجِّ ، بَابُ فَضْلِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ رقم الحديث ۵۲۷۲ . شعب الايمان رقم الحديث ۳۸۲۹ المناسک فضل الحج والعمرة .

Scanned with CamScanner

حاجي هيڅ کله (د حج په وجه) نه دي فقير شوی. (۱)

محترمو! د حج دا سلسله د زرهاؤ کلونو نه راروانه ده، خو تر اوسه پورې داسې کس نه دې پیدا شوی چې هغه او وايي: ما په خپلو روپو باندې حج اوکړو او زه فقير شوې يم.

البته داسې بې شماره خلق شته چې هغوی د حج په برکت باندې نور هم مالدار شوي دي، الله تعالی ورته د حج په وجه په مال، اولاد او رزق کې ډير برکت اچولی او فراخي يې ورباندې راوستې ده.

الله تعالی په قرآن کريم کې د حج د فرضيت يوه فائده دا هم ذکر کړې:

﴿ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ ﴾. (۲)

ترجمه: (دا حج مونږ په مالدارو باندې فرض کړی) ددې د پاره چې دوی خپلو مَنافعو (او فوائدو) د پاره دلته حاضر شي (او دا فوائد په خپله سترګو باندې اوګوري).

علماؤ دا هم ليکلي چې د حج په ډيرو فوائدو کې يوه فائده دا هم ده چې ددې په ذريعه د انسان په رزق کې فراخي راځي.

حاجي ته د هر قدم په عوض کې اجرونه

امام بيهقيؒ په "شعب الايمان" کې او نورو محدثينو رحمهم الله دا حديث رانقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَا يَرْفَعُ إِبِلُ الْحَاجِّ رِجْلًا وَلَا يَضَعُ يَدًا إِلَّا كَتَبَ اللهُ لَهُ بِهَا حَسَنَةً، أَوْ مَحَى عَنْهُ سَيِّئَةً، أَوْ رَفَعَهُ بِهَا دَرَجَةً. (۳)

(۱) وفي رواية: قَالَ عُمَرُ: مَا أَمْعَرَ حَاجٌّ قَطُّ. يَقُوْلُ: مَا افْتَقَرَ. كنز العمال كتاب الحج من قسم الأفعال باب في فضائله ووجوبه وآدابه رقم الحديث ۱۲۳۸۰.

(۲) وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ۝ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ... الحج آية ۲۷، ۲۸.

(۳) شعب الايمان المناسک فضل الحج والعمرة رقم الحديث ۳۸۲۱، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۱۰۶(۱۳) كتاب الحج الترغيب في الحج والعمرة...، و رواه ابن حبان في صحيحه، كنز العمال كتاب الحج والعمرة الباب الاول في فضائل الحج و وجوبه و آدابه الفصل الاول رقم الحديث ۱۱۸۰۱.

Scanned with CamScanner

د حاجي اُوښ (په کوم چې دا حج ته روان وي ، دا) چې کوم قدم اوچتوي ، یا یې ږدي نو الله تعالی دې حاجي ته د دې هر قدم په عِوض کې نیکي لیکي ، یا یې گناه ختموي او یا یې درجه اوچتوي.

فائده د دې حدیث نه دا معلومه شوه چې حاجي د څومره لرې مُلک نه حج ته راځي نو ده ته د دې ډیر اجرونه او ثوابونه ورکولې شي.

د حج په اداء کولو سره مسلمانانو ته اَجر و ثواب ورکول د الله ﷻ احسان دی

په مالدارو باندې خو په ټول عُمر کې یو ځل حج فرض دی ، د حج په اداء کولو سره خو د فرضي عبادت نه د دوی ذِمه فارغیږي ، لیکن دا د الله ربّ العزت احسان او مهرباني ده چې په حج کولو سره د انسان گناهونه هم معاف کوي ، ثوابونه هم ورکوي ، جنت او نور ډیر نعمتونه هم ورکوي . دغه وجه ده چې صحابه کرامو ، تابعینو او زموږ نورو اسلافو به د خپلو حوائجو باوجود بار بار حججونه کول . امام ابوحنیفه رحمه الله پنځوس (۵۰) حججونه کړي وو . (۱)

د مقبول حج په وجه د جنت مستحق کیدل

د بخاري شریف او مسلم شریف حدیث دی ، رسولُ الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

اَلْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا ، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ . (۲)

یوه عُمره تر د بلې عُمرې پورې د ټولو هغه (صغیره) گناهونو د پاره کفاره ده کوم چې د دې دواړو په مینځ کې شوي وي ، او د مقبول حج بدله صرف او صرف جنت دی .

یعنی په کوم حج کې چې ناجائز کارونه نه وي شوي نو د داسې حج بدله د جنت نه علاوه

---

(۱) درمختار ، مُعلّم الحجاج ص ۲۲ .

(۲) صحیح البخاري أَبْوَابُ الْعُمْرَةِ بَابُ وُجُوبِ الْعُمْرَةِ وَفَضْلِهَا رقم الحدیث ۱۷۷۳ ، صحیح مسلم كِتَابُ الْحَجِّ بَابٌ فِي فَضْلِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ وَيَوْمِ عَرَفَةَ رقم الحدیث ۴۳۷(۱۳۴۹) ، مسند احمد رقم الحدیث ۱۵۷۰۱ ، سنن الترمذي "باب ما ذکر في فضل العمرة ، سنن ابن ماجة باب فضل الحج والعمرة رقم ۲۸۸۸ ، سنن النسائي فضل العمرة رقم ۲۶۲۹ ، صحیح ابن خزیمة رقم ۲۵۱۳ ، صحیح ابن حبان رقم ۳۶۹۶ ، شعب الایمان رقم ۳۷۹۷ ، مشکاة المصابیح کتاب الحج باب وجوب الحج وفضله رقم الحدیث ۱۸۴۲ .

بل هيڅ څيز نه دی ، بلکه د دې په عوض کې به ورته الله ﷻ خامخا جنت ورکوي. (۱)

د تلبيې ويلو په وجه د جنت زېرې

۱ . رسول الله ﷺ فرمايي : مَا أَهَلَّ مُهِلٌّ قَطُّ إِلَّا بُشِّرَ . وَلَا كَبَّرَ مُكَبِّرٌ قَطُّ إِلَّا بُشِّرَ .

چې کله هم تلبيه ويونکې په اوچت آواز سره تلبيه وايي يا تکبير ويونکې تکبير وايي نو ده ته زېرې ورکولې شي .

د نبي عليه السلام نه پوښتنه اوشوه : يَا رَسُولَ اللهِ ! بِالْجَنَّةِ ؟

اې د الله رسوله ! آيا ده ته د جنت زېرې ورکولې شي ؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل : نَعَمْ . آو (ده ته د جنت زېرې ورکولې شي) . (۲)

۲ . بلکه کله چې يو کس تلبيه وايي نو خې طرف او چپ طرف ټول شيان د ده سره تلبيه وايي ، د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

---

(۱) (لِمَا بَيْنَهُمَا) لما وقع بينهما من الذنوب الصغيرة. (الْمَبْرُورُ) المقبول وهو الذي لا يخالطه إثم مشتق من البر وهو الإحسان . تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري في تشريح حديث ۱۷۷۳ .

د حج مبرور تعريف : (الْمَبْرُورُ) الأصح الأشهر أن المبرور هو الذي لا يخالطه إثم مأخوذ من البر وهو الطاعة وقيل هو المقبول ومن علامة القبول أن يرجع خيرا مما كان ولا يعاود المعاصي . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم في تشريح حديث ۴۳۷(۱۳۴۹) .

والأَصَحُّ أَنَّ المَبْرُورَ هُوَ الَّذِي لَا يُخَالِطُهُ مَأْثَم . الإيضاح في مناسك الحج والعمرة ۲۴/۱ .

چا د حج مبرور تعريف داسې کړی چې حاجي توبه اوباسي ، حج کاملې طريقې سره اداء کړي ، په حج کې د ګناهونو او رِيا نه ځان اوساتي ، او د حج نه روستو ژوند کې يې تبديلي راشي يعنی دِيني حالت يې ښه شي . مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۸۲ مسائل حج ، آپ کے مسائل ج۴ ص۲۵ ، فتاوی رحيميه ج۳ ص۱۱۴ .

(۲) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : مَا أَهَلَّ مُهِلٌّ قَطُّ إِلَّا بُشِّرَ . وَلَا كَبَّرَ مُكَبِّرٌ قَطُّ إِلَّا بُشِّرَ . قِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! بِالْجَنَّةِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . رواه الطبراني في الأوسط بإسنادين رجال أحدهما رجال الصحيح . صحيح الترغيب والترهيب ۱۱۳۷ كتاب الحج الترغيب في الإحرام والتلبية ورفع الصوت بها ، المعجم الأوسط للطبراني رقم الحديث ۷۷۷۹ باب الميم ، مجمع الزوائد ۲۲۳/۳ ، كنز العمال رقم الحديث ۱۱۸۰۶ كتاب الحج والعمرة الباب الاول في فضائل الحج و وجوبه و آدابه ، و رقم الحديث ۱۲۳۱۹ فصل في آدابه .

Scanned with CamScanner

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُلَبِّيْ إِلاَّ لَبَّى مَنْ عَنْ يَمِيْنِهِ. أَوْ عَنْ شِمَالِهِ مِنْ حَجَرٍ. أَوْ شَجَرٍ. أَوْ مَدَرٍ. حَتَّى تَنْقَطِعَ الْأَرْضُ مِنْ هَاهُنَا وَهَاهُنَا. (۱)

کوم مسلمان چې تلبيه (لَبَّيک ...) وايي نو دده ښي طرف او چپ طرف د زمکې تر آخري حده پورې دده سره کاڼي، اونې او لوټي هم تلبيه وايي.

ملا علي قاري رحمه الله په "مرقاة" کې ددې حديث بهترينه تشريح هم نقل کړې. (۲)

فائده: د مسلمان سره ددې نورو شيانو تلبيه ويلو کې د انسان ډير لوي فضيلت او شرافت دی، او ددې شيانو د تلبيې ويلو ثواب به هم انسان ته رسي. (۳)

حاجيان او عمره کوونکي د الله ﷻ ميلمانه دي، او د دوی دعاګانې قبلولې شي

۱. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

اَلْحَاجُّ وَالْعُمَّارُ وَفْدُ اللهِ إِنْ دَعَوْهُ أَجَابَهُمْ، وَإِنِ اسْتَغْفَرُوْهُ غَفَرَ لَهُمْ. (۴)

---

(۱) قال الالباني: صحيح سنن الترمذي أَبْوَابُ الْحَجِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ التَّلْبِيَةِ وَالنَّحْرِ رقم الحديث ۸۲۸، مشكاة المصابيح كتاب المناسك باب الاحرام والتلبية رقم الحديث ۲۵۵۰(۱۱)، سنن ابن ماجة باب التلبية رقم الحديث ۲۹۲۱، كنزالعمال كتاب الحج والعمرة الباب الاول في فضائل الحج والتلبية ورفع الصوت بهما رقم الحديث ۱۱۸۰۷، صحيح الترغيب والترهيب رقم ۱۱۳۳(۲) الترغيب في الاحرام والتلبية ورفع الصوت بهما.

(۲) (حَتَّى تَنْقَطِعَ الْأَرْضُ) أَيْ تَنْتَهِيَ. (مِنْ هَاهُنَا) أَيْ شَرْقًا. (وَهَاهُنَا) أَيْ غَرْبًا. إِلَى مُنْتَهَى الْأَرْضِ مِنْ جَانِبِ الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ. مِمَّا يَبْلُغُ صَوْتَهُ، وَتَخْصِيصُ الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ لِإِفَادَةِ الْعُمُومِ، فَلَا يُنَافِي الْقُدَّامَ وَالْوَرَاءَ. قَالَ الطِّيبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ أَيْ يُوَافِقُهُ فِي التَّلْبِيَةِ جَمِيعُ مَا فِي الْأَرْضِ اهـ. وَفِيهِ نَظَرٌ لَا يَخْفَى. ثُمَّ فِي الْحَدِيثِ دَلَالَةٌ ظَاهِرَةٌ عَلَى إِدْرَاكِ الْجَمَادَاتِ وَالنَّبَاتَاتِ الْأُمُورَ الْوَاقِعَةَ فِي الْكَائِنَاتِ وَعِلْمِهَا بِرَبِّهَا مِنْ تَوْحِيدِ الذَّاتِ وَكَمَالِ الصِّفَاتِ. وَأَنَّ تَلْبِيَتَهَا وَتَسْبِيحَهَا بِلِسَانِ الْقَالِ كَمَا عَلَيْهِ جَمْعٌ، أَوِ الْحَالِ. فَإِنَّ التَّأْوِيلَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّسْبِيحَ يَأْبَى عَنْهُ التَّلْبِيَةُ بِالتَّصْرِيحِ. فَيَكُونُ بِلِسَانِ الْقَالِ هُوَ الصَّحِيحُ. مرقاة المفاتيح ۱۷۶۱/۵ كتاب المناسك باب الاحرام والتلبية في تشريح حديث ۲۵۵۰.

(۳) فان قيل: ما فائدة المسلم في تلبية الأحجار والشجر وغيرهما مع تلبيته؟ قلتُ: إتباعها إياه في هذا الذكر دليلٌ على فضيلته وشرفه ومكانته عند الله. إذ ليس اتباعها إياه في هذا الذكر إلا لذلك على أنه يجوز أن يكتب له أجر هذه الاشياء، لأنها صدرت عنها تبعًا، فصار المومن بالذكر كأنه دالٌّ على الخير. والله اعلم. حاشيه صحيح الترغيب والترهيب ۲۲/۲ في تشريح حديث ۱۱۳۴(۲)

(۴) مشكوة كتاب المناسك الفصل الثالث رقم ۲۵۳۶ (۳۲)، السنن الكبرى البيهقي رقم ۱۰۳۸۸ باب فضل الحج والعمرة

حاجيان او عُمره کوونکي د الله تعالى ميلمانه دي، که دوی د الله ﷻ نه څه او غواړي نو دُعاېې قبلوي، او که بخښنه ورنه او غواړي نو بخښنه ورته کوي.

۲. په يو بل حديث کې ذکر دي، نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي:

وَفْدُ اللهِ ثَلَاثَةٌ: اَلْغَازِيْ، وَالْحَاجُّ، وَالْمُعْتَمِرُ. (۱)

د الله ﷻ ميلمانه درې قِسمه خلق دي: ۱. جهاد کوونکي ۲. حج کوونکي ۳. عُمره کوونکي.

او څوک چې د چا ميلمه شي نو کوربه ورته د خپل وَس موافق ورکړه کوي.

که د يو سخي سړي نه څوک څه او غواړي نو هغه ورته د خپل وَس موافق ورکړه کوي نو د الله ﷻ شان خو ډير اُوچت دی چې څوک د هغه نه سوال او کړي، دُعاګانې ورنه او غواړي نو خامخا به الله ﷻ د خپل شان موافق ده ته ورکړه کوي او دُعاګانې به يې قبلوي.

بيا خاصکر د ملتزم سره خو دُعاګانې يقيني قبليږي، او په دې باندې ډيره تجربه هم شوی، ځکه هر راوي چې د ملتزم سره د دُعا قبليدو روايت رانقل کړی نو ورسره يې خپله تجربه هم ليکلی چې ما دُعا غوښتې وه هغه هم الله ﷻ قبوله کړی.

د حاجي نه د ځان د پاره دُعا غوښتل

حاجي چې د حج نه راشي نو دا مُستجابُ الدّعوات وي، تر څو پورې چې دا کور ته نه وي داخل شوی او دُنياوي کارونو کې نه وي اخته شوی نو دده دُعاګانې قبليږي، لهذا دده نه د ځان د پاره د مغفرت دُعا په کار ده.

---

(۱) المستدرک على الصحيحين ۱۶۱۱ وقال الحاکم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ، سنن النسائي فضل الحج رقم الحديث ۲۶۲۵، شعب الايمان رقم ۳۸۰۸، و رقم ۳۸۱۲، مشکاة المصابيح کتاب المناسک الفصل الثالث رقم الحديث ۲۵۳۷(۳۳)، صحيح ابن خزيمة باب فضل الحج اذ الحاج من وفد الله عز وجل رقم ۲۵۱۱، صحيح ابن حبان کتاب الحج فضل الحج والعمرة ذکر البيان بأنّ الحاجّ والعمار وفد الله جلّ وعلا.

وفي رواية: عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اَلْغَازِيْ فِي سَبِيلِ اللهِ، وَالْحَاجُّ وَالْمُعْتَمِرُ، وَفْدُ اللهِ، دَعَاهُمْ، فَأَجَابُوهُ، وَسَأَلُوهُ، فَأَعْطَاهُمْ سنن ابن ماجة كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ فَضْلِ دُعَاءِ الْحَاجِّ رقم ۲۸۹۳، صحيح ابن حبان رقم ۳۶۱۳، شعب الايمان رقم ۳۸۱۳، صحيح الترغيب والترهيب رقم ۱۱۰۹(۱۵).

Scanned with CamScanner

۱ . په مسند احمد او مشکوة شريف کې دا حديث ذکر دی، رسول الله ﷺ فرمايي :

إِذَا لَقِيتَ الحَاجَّ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، وَصَافِحْهُ، وَمُرْهُ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بَيْتَهُ. فَإِنَّهُ مَغْفُورٌ لَهُ. (۱)

کله چې ته د حاجي سره ملاقات اوکړې نو په ده باندې سلام واچوه، مصافحه ورسره اوکړه، او دده خپل کور ته د داخليدو نه مخکې ورنه مطالبه اوکړه چې تاته د مغفرت دُعا اوکړي، ځکه دده بخښنه کړې شوې ده (او چا ته چې داسې کس دُعا اوکړي نو الله ﷻ د هغه مغفرت هم کوي) .

تشريح : په يو روايت کې دا هم ذکر دي چې حاجيان مستجابُ الدّعوات دي، کله چې دوی په مکه معظمه کې داخل شي نو کور ته واپس راتلو نه پس تر د څلويښت (۴۰) ورځو پورې همداسې مُستجاب الدّعوات وي .

په مذکوره حديث کې " قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بَيْتَهُ " قيد ورسره ځکه لږيدلې دی چې تر څو پورې حاجي په کور کې د اهل و عيال سره نه وي مشغول شوی او په دُنياوي کارونو کې نه وي مُلوّث شوی نو تر هاغه وخته پورې دا د الله ﷻ په لاره کې وي، د ګناهونه صفا وي، او مُستجابُ الدّعوات وي ، نو ځکه خپل کور ته د داخليدلو نه مخکې ورنه د دُعا درخواست کول په کار دی چې دده د دُعا په وجه ددې کس مغفرت هم اوشي .

همدا حُکم د عُمره کوونکي، جهاد کوونکي او طالب العلم هم دی، يعنې چې کله دوی د سفر نه راشي نو تر څو پورې چې کور ته نه وي داخل شوي دوی هم د الله ﷻ په لار کې دي، او مُستجاب الدّعوات دي، نو د دوی نه هم د ځان د پاره د مغفرت دُعا په کار ده . (۲)

---

(۱) مسند احمد رقم الحديث ۶۱۱۲، و رقم ۵۳۷۱، مشكوة المصابيح كتاب المناسك الفصل الثالث رقم الحديث ۲۵۳۸(۳۴)، كنز العمال كتاب الحج والعمرة الباب الاول في فضائل الحج والعمرة رقم الحديث ۱۱۸۲۳، معارف الحديث كتاب الحج حصه چهارم ص ۴۰۲ .

(۲) (إِذَا لَقِيتَ الحَاجَّ) أَيِ الفَارِغَ مِنَ الحَجِّ، وَفِي مَعْنَاهُ المُعْتَمِرُ وَالزَّائِرُ وَالغَازِي وَطَالِبُ العِلْمِ.... (قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بَيْتَهُ) وَيَشْتَغِلَ بِحُظُوظِ نَفْسِهِ وَيَتَلَوَّثَ بِشَوَائِبِ غَفْلَتِهِ. (فَإِنَّهُ مَغْفُورٌ لَهُ) وَمَنْ دَعَا لَهُ مَغْفُورٌ لَهُ غُفْرَانُهُ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۷۵۵/۵ في تشريح حديث ۲۵۳۸ كِتَابُ المَنَاسِكِ .

۲. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

يُغْفَرُ لِلْحَاجِّ وَلِمَنِ اسْتَغْفَرَ لَهُ الْحَاجُّ. (۱)

حاجي ته بخنه کولې شي، او د چا د پاره چې حاجي بخنه اوغواړي نو هغه ته هم بخنه کولې شي.

د نبي عليه السلام دعا

حاجي ته، او چا ته چې حاجي د بخنې دعا اوغواړي دوی دواړو ته نبي عليه السلام هم دا دعا کړې ده: اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْحَاجِّ، وَلِمَنِ اسْتَغْفَرَ لَهُ الْحَاجُّ. (۲)

اې الله! حاجي ته بخنه اوکړه، او چا ته چې حاجي د بخنې دعا غواړي هغه ته هم بخنه اوکړه

په طواف کوونکو، مونځ کوونکو او ليدونکو باندې د الله ﷻ رحمتونه

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

يُنْزِلُ اللّٰهُ كُلَّ يَوْمٍ عَلَى حُجَّاجِ بَيْتِهِ الْحَرَامِ عِشْرِيْنَ وَمِائَةَ رَحْمَةٍ، سِتِّيْنَ لِلطَّائِفِيْنَ، وَأَرْبَعِيْنَ لِلْمُصَلِّيْنَ، وَعِشْرِيْنَ لِلنَّاظِرِيْنَ. (۳)

---

(۱) مسند البزار المنشور باسم البحر الزخار رقم الحديث ۹۷۲۶، وهكذا في كنز العمال كتاب الحج من قسم الافعال باب في فضائله و وجوبه و آدابه رقم الحديث ۱۲۳۷۵.

وفي رواية: عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ: مَنْ خَرَجَ حَاجًّا يُرِيْدُ وَجْهَ اللهِ فَقَدْ غَفَرَ اللهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، وَشُفِّعَ فِيْمَنْ دَعَا لَهُ. حلية الأولياء وطبقات الأصفياء ابونعيم اصبهاني ۷/ ۲۳۵، مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۵/ ۱۷۵۰ كتاب المناسک في تشريح حديث ۲۵۲۵، وذكره السطري في جزئه، نزهة الناظرين ص ۲۱۹ كتاب الحج

(۲) المستدرک على الصحيحين للحاكم أَوَّلُ كِتَابِ الْمَنَاسِكِ رقم الحديث ۱۶۱۲، وقال الحاكم: هَذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. السنن الكبرى للبيهقي باب الدعاء للحاج ودعاء الحاج رقم الحديث ۱۰۳۸۱، شعب الايمان رقم ۳۸۱۷، صحيح ابن خزيمة باب استحباب دعاء الحاج اذ النبي صلى الله عليه وسلم قد استغفر لهم و لمن استغفروا له رقم الحديث ۲۵۱۶، كنز العمال كتاب الحج باب فضائله و وجوبه و آدابه رقم الحديث ۱۲۳۸۲.

(۳) رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ. الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ۱۷۶۱ كتاب الحج اَلتَّرْغِيْبُ فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۹۶ ابواب الحج ثواب الطواف بالبيت واستلام الركنين.

Scanned with CamScanner

الله تعالى د بيتُ الله په حاجيانو باندې په هره ورځ يوسل او شل (۱۲۰) رحمتونه نازلوي (چې په دې کې) شپېته (٦٠) رحمتونه د طواف کوونکو د پاره دي، څلويښت (۴٠) د مونځ کوونکو د پاره دي، او شل (۲٠) د (خانه کعبې) ليدونکو د پاره دي.

همدا مضمون په نورو ډېرو احاديثو کې هم بيان شوی. (۱)

فائده : د مذکوره حديث نه معلومه شوه چې په مسجدِ حرام کې حاضري ډېر لوی نعمت دی، ځکه په دې کې به يا يو کس د خانه کعبې طواف کوي، يا به مونځ کوي، او يا به خانه کعبې ته ګوري، او په دې درې واړو حالاتو کې په انسان باندې د الله ﷻ رحمتونه راوريږي.

طواف په بل هيڅ ځای کې نه کيږي

طواف داسې بهترين عبادت دی چې دا په مخ د زمکه باندې په بل هيڅ ځای کې نه کيږي، صرف همدلته د بيتُ الله چاپېره کيږي.

علماؤ يوه واقعه رانقل کړې: يو کس قسَم اوکړو چې زه به داسې يو عبادت کوم چې په دُنيا کې يې بل هيڅوک نه کوي.

کله يې چې دا قسَم اوکړو نو اوس حيران ؤ چې څه اوکړم؟ آخر امامِ اعظم ابوحنيفه رحمه الله ته لاړ، خپله خبره يې ورته بيان کړه، او ورته وې ويل چې اوس څه اوکړم؟ امام صاحب ورته اوفرمايل چې ته لاړ شه او په حرَم کې خلقو ته سوال زاري اوکړه چې هغوی د لږ وخت د پاره طواف اُودروي.

کله چې هغوی طواف اودروي نو په دې وخت کې ته طواف اوکړه نو ستا قسَم به پوره شي، ځکه په مخ د زمکه په بل ځای هيڅ ځای کې دا عبادت نه کيږي. (۲)

---

(۱) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما، قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُنْزِلُ اللهُ كُلَّ يَوْمٍ عِشْرِيْنَ وَمِائَةَ رَحْمَةٍ سِتُّوْنَ مِنْهَا لِلطَّائِفِيْنَ، وَأَرْبَعُوْنَ لِلْعَاكِفِيْنَ حَوْلَ الْبَيْتِ، وَعِشْرُوْنَ مِنْهَا لِلنَّاظِرِيْنَ إِلَى الْبَيْتِ». المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۱۱۲۴۸، كنز العمال، الباب الثامن: في فضائل الامكنة والأزمنة الفصل الأول: في الأمكنة رقم الحديث ۳۴٦۳٠.

(۲) اللہ والوں کے دل کو ہلا دینے والے واقعات ج ۳ ص ۲۲.

بيت الله ته کتل عبادت دی

۱. عطاء رحمه الله فرمايي: اَلنَّظَرُ إِلَى الْبَيْتِ عِبَادَةٌ . (۱)
بيت الله ته کتل عبادت دی.

۲. امام نووي رحمه الله هم دا ليکلي چې کوم کس په مسجد حرام کې ناست وي نو هغه د پاره مستحب دي چې خپل مخ قبلې ته اوګرځوي او بيتُ الله ته ګوري ، ځکه بيتُ الله ته کتل عبادت دی ، او په دې باره کې ډير آثار ذکر شوي .(۲)

بيت الله ته کتلو سره سترګې نه مړيږي: لکه څرنګې چې د اُوبو څکلو نه زړه نه مړيږي ، او د قرآن کريم د تلاوت نه زړه نه مړيږي نو همدغه شان د بيتُ الله کتلو نه هم زړه او سترګې نه مړيږي ، ځکه په هغې باندې داسې أنوارات او رحمتونه راوريږي چې څومره ډير حاجي هغې ته ګوري هومره ددې په حُسن کې اضافه کيږي ، اِطمينان او سُکون ورته حاصليږي. کومو حاجيانو چې د هغې ديدار کړی هغوی په خپله دا محسوسه کړې.

بيا په بيتُ الله کې د مِقناطيس غوندې داسې کشش دی چې د هر مسلمان (نارينه ، زَنانه ، ځوان او بوډا) زړه د بيتُ الله ليدلو آرزو لري ، او هلته د تللو دُعاګانې کوي.

بلکه ډير کرَته غيرمُسلمو ته صرف ددې په ليدلو باندې هم ايمان نصيبه شوي دی ، او

---

(۱) رجاله ثقات . شعب الايمان رقم الحديث ۳۷۶۱ المناسک فضيلة الحجر الاسود والمقام والاستلام والطواف بالبيت ، نضرة النعيم ج۴ ص ۱۵۵۱ .

(۲) يُسْتَحَبُّ لِمَنْ جَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ يَكُوْنَ وَجْهُهُ إِلَى الْكَعْبَةِ فَيَقْرُبُ مِنْهَا وَيَنْظُرُ إِلَيْهَا إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا فَإِنَّ النَّظَرَ إِلَيْهَا عِبَادَةٌ . فَقَدْ جَاءَتْ آثَارٌ كَثِيْرَةٌ فِي فَضْلِ النَّظَرِ إِلَيْهَا:
" اَلنَّظَرُ إِلَى الْبَيْتِ عِبَادَةٌ " أخرجه ابن الجوزي رحمه الله تعالى . وما روي عنه صلى الله عليه وسلم كما في رسالة الحسن البصري رحمه الله تعالى (مَنْ نظر إلى البيت إيمانًا واحتسابًا غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر ، وحُشِرَ يوم القيامة من الآمنين) وخرج الأزرقي عن ابن المسيب : (مَنْ نَظَرَ إلى الكعبة إيمانًا وتصديقًا خرج من الخطايا كيوم ولدته أمه) . وابن الجوزي عن أبي السائب والجندي عن ابن المسيب (مَنْ نظر إلى الكعبة إيمانًا وتصديقًا تحاتت عنه الذنوب كما يتحات الورق من الشجر) (ايضاح في مناسک الحج والعمرة ۱/۳۰۹ الباب الخامس)

ددې په باره کې ډير واقعات هم شته (خو د وخت د کمي په وجه يې او س نه شم بيانولی).

د عرفات واله حاجيانو باندې الله ﷻ فخر کوي

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّ اللهَ يُبَاهِي بِأَهْلِ عَرَفَاتٍ أَهْلَ السَّمَاءِ فَيَقُولُ لَهُمْ: انْظُرُوا إِلَى عِبَادِي جَاءُونِي شُعْثًا غُبْرًا (١)

بشکه الله تعالى د آسمان واله مخلوق د وړاندې په عرفات واله خلقو (يعنى حاجيانو) باندې فخر کوي ، او د آسمان واله ؤ ته فرمايي : تاسو زما بندګان او ګورئ چې ماته په داسې حال کې راغلي دي چې ښيروېښتان يې دي او ګرد وهلي دي.

د عرفې په ورځ حاجيانو ته د جهنم نه نجات ور کول

د مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُعْتِقَ اللهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَإِنَّهُ لَيَدْنُو، ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمِ الْمَلَائِكَةَ، فَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ؟ (٢)

په بله يوه ورځ هم الله تعالى دومره ډير بندګان د جهنم د اُور نه نه آزادوي څومره چې د عرفې په ورځ (د عرفات په ميدان کې) آزادوي ، بيشکه (په دې ورځ) الله تعالى بندګانو ته (په خپل رحمت او مغفرت سره) نزدې کيږي ، بيا د فرښتو د وړاندې په دوی باندې فخر کوي ، او فرمايي : دا خلق څه غواړي ؟

(يعنى دوی چې دومره لرې د خپلو وطنونو نه راغلي دي او د مغفرت ، قرب او زما د

---

(١) المستدرک علی الصحيحين للحاکم أَوَّلُ كِتَابِ الْمَنَاسِكِ رقم الحديث ١٧٩٨ ، وقال الحاکم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. مسند احمد رقم الحديث ٨٠٤٧ ، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ٢٨٣٩ بَابُ تَبَاهِي اللهِ أَهْلَ السَّمَاءِ بِأَهْلِ عَرَفَاتٍ. قال الألباني: إسناده صحيح ، صحيح ابن حبان رقم ٣٨٥٢ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ٩١٠٩ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم ١١٣٢ (١١) الترغيب في التواضع في الحج والتبذل...

(٢) صحيح مسلم كِتَابُ الْحَجِّ بَابٌ فِي فَضْلِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، وَيَوْمِ عَرَفَةَ رقم ٤٣٦ (١٣٤٨) ، مشكاة المصابيح ٢٥٩٤ (٣) باب الوقوف بعرفة الفصل الاول ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ١١٥٤ (٤) الترغيب في الوقوف بعرفة ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ٣٩٨٢ ، صحيح ابن خزيمة رقم ٢٨٢٧ ، شعب الايمان رقم ٣٧٧٤ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ١٩٣١.

رَضا سوال کوي نو زه به دوی ته دا ځامخا ورکرم).(۱)

د عرفې په ورځ د مسلمانانو د مغفرت په وجه شیطان سخت ذلیله وي

د عرفې په ورځ الله ﷻ په خپلو خاصو بندګانو باندې بې شماره رحمتونه رانازلوي، او د دوی غټ غټ ګناهونه معاف کوي، نو په دې ورځ شیطان سخت غصه او ذلیله وي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: شیطان په بله یوه ورځ هم دومره ذلیل، رټلې شوې، سپک او غصه نه دې لیدلې شوی څومره چې د عرفې په ورځ وي (یعنی د عرفې په ورځ ډیر ذلیل، سپک او غصه وي)، دا ځکه چې په دې ورځ شیطان د الله ﷻ رانازلیدونکې رحمت، او د الله ﷻ د طرفه د بندګانو غټ غټ ګناهونه بخل وینې، البته شیطان د غزوه بدر په ورځ هم همدغسې (ذلیل او غصه) لیدل شوې ؤ.

د نبي علیه السلام نه پوښتنه اوشوه چې شیطان د غزوه بدر په ورځ څه څیز لیدلې ؤ؟ (چې دومره غصه ؤ؟)، نبي علیه السلام ورته اوفرمایل:

أَمَا إِنَّهُ قَدْ رَأَى جِبْرِيلَ وَهُوَ يَزَعُ الْمَلَائِكَةَ.(۲)

---

(۱) .... (وَإِنَّهُ) أَيْ: سُبْحَانَهُ (لَيَدْنُو) أَيْ: يَقْرُبُ مِنْهُمْ بِفَضْلِهِ وَرَحْمَتِهِ (ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمْ) أَيْ: بِالْحُجَّاجِ (الْمَلَائِكَةَ): قَالَ بَعْضُهُمْ: أَيْ يُظْهِرُ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَضْلَ الْحُجَّاجِ. وَشَرَفَهُمْ. أَوْ يُحِلُّهُمْ مِنْ قُرْبِهِ. وَكَرَامَتِهِ مَحَلَّ الشَّيْءِ الْمُبَاهَى بِهِ، وَالْمُبَاهَاةُ الْمُفَاخَرَةُ (فَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ) أَيْ: أَيَّ شَيْءٍ أَرَادَ هَؤُلَاءِ حَيْثُ تَرَكُوا أَهْلَهُمْ. وَأَوْطَانَهُمْ. وَصَرَفُوا أَمْوَالَهُمْ. وَأَتْعَبُوا أَبْدَانَهُمْ. أَيْ: مَا أَرَادُوا إِلَّا الْمَغْفِرَةَ. وَالرِّضَا. وَالْقُرْبَ. وَاللِّقَاءَ. وَمَنْ جَاءَ هَذَا الْبَابَ لَا يَخْشَى الرَّدَّ. أَوِ التَّقْدِيرُ: مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ فَهُوَ حَاصِلٌ لَهُمْ. وَدَرَجَاتُهُمْ عَلَى قَدْرِ مُرَادَاتِهِمْ. وَنِيَّاتِهِمْ. أَوْ أَيَّ شَيْءٍ أَرَادَ هَؤُلَاءِ أَيْ: شَيْئًا سَهْلًا يَسِيرًا عِنْدَنَا إِذَا مَغْفِرَةُ كَفٍّ مِنَ التُّرَابِ لَا يَتَعَاظَمُ عِنْدَ رَبِّ الْأَرْبَابِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۸۰۰/۵ في شريح حديث ۲۵۹۴ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ الْوُقُوفِ بِعَرَفَةَ.

(۲) عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ كَرِيزٍ. أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: مَا رُئِيَ الشَّيْطَانُ يَوْمًا هُوَ فِيهِ أَصْغَرُ. وَلَا أَدْحَرُ. وَلَا أَحْقَرُ. وَلَا أَغْيَظُ مِنْهُ يَوْمَ عَرَفَةَ. وَمَا ذَاكَ إِلَّا لِمَا يَرَى مِنْ تَنَزُّلِ الرَّحْمَةِ. وَتَجَاوُزِ اللهِ عَنِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ إِلَّا مَا كَانَ مِنْ يَوْمِ بَدْرٍ. فَقِيلَ: وَمَا رَأَى مِنْ يَوْمِ بَدْرٍ؟ قَالَ: أَمَا إِنَّهُ قَدْ رَأَى جِبْرِيلَ وَهُوَ يَزَعُ الْمَلَائِكَةَ. شرح السنة للبغوي رقم ۱۹۳۰ باب فضل يوم عرفة، موطا مالك باب فضل يوم عرفة رقم الحديث ۱۴۶۱، مشكوة المصابيح رقم ۲۶۰۰(۹) باب الوقوف بعرفة الفصل الثاني، شعب الايمان رقم ۳۷۷۵، كنز العمال رقم ۱۲۱۰۴.

شيطان د غزوه بدر په ورځ حضرت جبريل عليه السلام اوليد چې د (مشركينو په مقابله كې يې) د فرښتو صفونه برابرول.

(يعنى د غزوه بدر په ورځ چې كله مسلمانانو او إسلام ته عزت حاصل شو او حضرت جبريل عليه السلام د فرښتو صفونه برابرول نو په هغه ورځ باندې هم شيطان ډير ذليل، رسوا او غصه ؤ) ، د عرفې په ورځ الله ﷻ ډير بندګان د جهنم د أور نه آزادوي.

همداسې يوه واقعه امام غزالي رحمه الله په "احياء العلوم" كې هم ذكر كړې. (۱)

د حج أعمالو أداء كولو فضيلت

امام بيهقي رحمه الله په "دلائل النّبوّة" كې او نورو علماؤ يو أوږد حديث رانقل كړى، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يو أنصاري صحابي ته د حج أعمالو آداء كولو فضيلت داسې بيان كړى:

.... أَمَّا خُرُوْجُكَ مِنْ بَيْتِكَ تَؤُمُّ الْبَيْتَ الْحَرَامِ. قَالَ: فَإِنَّ لَكَ بِكُلِّ مَوْطَأَةٍ تَطَأُهَا رَاحِلَتُكَ أَنْ تُكْتَبَ لَكَ حَسَنَةٌ وَتُمْحٰى عَنْكَ سَيِّئَةٌ. وَإِذَا وَقَفْتَ بِعَرَفَاتٍ فَإِنَّ اللهَ يَنْزِلُ إِلَى السَّمَآءِ الدُّنْيَا. فَيَقُوْلُ لِلْمَلَائِكَةِ: «هٰؤُلَاءِ عِبَادِيْ جَاءُوْنِيْ شُعْثًا غُبْرًا مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيْقٍ يَرْجُوْنَ رَحْمَتِيْ. وَيَخَافُوْنَ عَذَابِيْ وَهُمْ لَمْ يَرَوْنِيْ، فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْنِيْ». فَلَوْ كَانَ عَلَيْكَ مِثْلُ رَمْلِ عَالِجٍ ذُنُوْبًا أَوْ قَطْرِ السَّمَآءِ أَوْ عَدَدِ أَيَّامِ الدُّنْيَا غَسَلَهَا عَنْكَ. وَأَمَّا رَمْيُكَ الْجِمَارَ فَإِنَّ ذٰلِكَ مَدْخُوْرٌ لَكَ عِنْدَ رَبِّكَ. فَإِذَا حَلَقْتَ رَأْسَكَ فَإِنَّ لَكَ بِكُلِّ شَعْرَةٍ تَسْقُطُ مِنْ رَأْسِكَ أَنْ تُكْتَبَ لَكَ حَسَنَةٌ وَتُمْحٰى عَنْكَ سَيِّئَةٌ.

---

(۱) وذكر بعض المكاشفين من المقربين أن إبليس لعنه الله عليه ظهر له في صورة شخص بعرفة فإذا هو ناحل الجسم مصفر اللون باكي العين مقصوف الظهر. فقال: له ما الذي أبكى عينك؟ قال: خروج الحاج إليه بلا تجارة أقول قد قصدوه أخاف أن لا يخيبهم فيحزنني ذلك. قال: فما الذي أنحل جسمك؟ قال: صهيل الخيل في سبيل الله عز وجل ولو كانت في سبيلي كان أحب إلي. قال: فما الذي غير لونك؟ قال: تعاون الجماعة على الطاعة. ولو تعاونوا على المعصية كان أحب إلي. قال: فما الذي قصف ظهرك؟ قال: قول العبد "أسألك حسن الخاتمة" أقول يا ويلتى متى يعجب هذا بعمله أخاف أن يكون قد فطن. إحياء علوم الدين ۱/ ۲۴۰ كتاب أسرار الحج الباب الأول في فضائلها وفضائل مكة: الفصل الأول في فضائل الحج وفضيلة البيت

فَإِذَا طُفْتَ بِالْبَيْتِ خَرَجْتَ مِنْ ذُنُوبِكَ لَيْسَ عَلَيْكَ مِنْهَا شَيْءٌ . (۱)

کله چې ته د کور نه د بيتُ الله (او حج) په اراده باندې اووځې نو ستا سورولي (اوښ وغيره) چې په زمکه باندې کوم قدم ږدي نو ستا د پاره به يوه نيکي ليکلې شي، او ستا يوه گناه به معاف کولې شي، او کله چې ته په عرفات باندې اودريږې نو الله تعالى آسمانِ دُنيا ته تشريف راوړي (كَمَا يَلِيقُ بِشَانِهِ)، او فرښتو ته فرمايي:

دا زما بندگان دي، دوی ماته د ډير لرې ځای نه په داسې حال کې راغلي دي چې ويښتان يې ببر دي او گرد آلود دي، دوی زما د رحمت اُميد لري، او زما د عذاب نه ويريږي، حالانکه دوی زه ليدلي نه يم، پس که دوی زه اوليدم نو بيا د دوی څه حال وي؟

(بيا نبي عليه السلام دې اَنصاري ته اوفرمايل:) پس که ستا گناهونه د شگو ډيرې د ذراتو په مقدار برابر وي، يا د باران د څاڅکو په مقدار وي نو بيا به هم الله تعالى دا د تا نه اووينځي (يعنى معاف به يې کړي).

او کله چې ته شيطان اُوولې نو ددې ثواب به ستا د پاره د الله ﷻ سره ذخيره کړې شي. او کله چې ته خپل سَر اوخرې (يعنى په بلېډ يې صفا کړې) نو ستا د سَر نه چې څومره ويښتان غورځي د هر ويښته په عِوض کې به تاته يوه نيکي ليکلې شي، او ستا به يوه گناه معاف کولې شي.

او کله چې ته د بيتُ الله طواف کوې نو ته به د گناهونو نه داسې اُووځې (او داسې به صفا شې) چې په تا باندې به يوه گناه هم نه وي پاتې.

الله ﷻ ته د ټولو حاجيانو بخل څه گران کار ندی

مشهور بزرگ " حضرت فُضَيل بن عياض رحمه الله " يو ځل د عرفات په ميدان کې خلقو ته وويل: ستاسو څه خيال دی چې که دا ټول حاضرين خلق د يو کريم (سخي) سړي دروازې ته لاړ شي او د هغه نه يوه معمولي پيسه اوغواړي نو آيا هغه به انکار اوکړي؟

خلقو ورته وويل: هيڅ کله به اِنکار اونکړي.

(۱) دلائل النبوة للبيهقي ۲۹۳/۶ بَابُ مَا رُوِيَ فِي إِخْبَارِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّائِلَ بِمَا أَرَادَ أَنْ يَسْأَلَهُ عَنْهُ قَبْلَ سُؤَالِهِ. مجمع الزوائد بَابُ فَضْلِ الْحَجِّ ۲۷۴/۳ رقم الحديث ۵۶۴۸، وقال الهيثمي: رِجَالُ الْبَزَّارِ مُوَثَّقُونَ.

ده ورته وویل : په الله ﷻ مې دې قسَم وي چې هغه ته ددې حاجیانو بخَښه کول د معمولې پیسې نه هم آسان دي ، د الله ﷻ د کرَم په مقابله کې ددې تولو بخَل هیڅ هم ندي . (۱)

په درې حجونو کولو سره بدن په اور حرامیدل

قاضي عیاض رحمه الله په خپل کتاب " شفاء " کې دا واقعه رانقل کړې چې یوه ډَله خلق سعدون خولاني رحمه الله ته راغله ، او ده ته یې دا واقعه بیان کړه چې د قبیله کتامه خلقو یو مسلمان شهید کړو ، بیا یې ددې مسلمان د سوَزولو اراده اوکړه (په اور کې یې واچول) ، تول شپه یې پرې اور بل کړو ، مګر اور پرې هیڅ اَثر اونکړو ، بدن یې هماغسې سپین ؤ .

سعدون رحمه الله ورته وویل : کیدې شي دې شهید درې (۳) حجونه کړې وي ځکه پرې اور اَثر نه کولو . خلقو ورته وویل : آو ، ده درې حجونه کړي وو .

سعدون رحمه الله ورته وویل : ماته دا حدیث رارسیدلې دی چې چا اول حج اوکړو نو ده خپل فرض اداء کړو ، چاچې دویم حج اوکړو نو ده الله ﷻ ته قرض ورکړو ، او چا چې درې حجونه اوکړل نو الله تعالی دده څرمن او دده ویښتان په اور باندې حراموي . (۲)

په حج او عُمره کې د مال خرچ کولو اهمیت

۱- رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

اَلنَّفَقَةُ فِي الْحَجِّ كَالنَّفَقَةِ فِي سَبِيلِ اللهِ بِسَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ . (۳)

په حج کې مال خرچ کول داسې دی لکه د الله ﷻ په لاره (جهاد) کې مال خرچ کول ، د یو بدله په اووه سوه (۷۰۰) چنده برابر ده .

(۱) روض الریاحین ، فضائل حج اول فصل .

(۲) الشفاء ، فضائل حج اول فصل د حج ترغیب ، خطبات و مواعظ جمعه ص ۸۲۵ .

(۳) مسند احمد ۱۰۳/۳۸ حَدِيثُ بُرَيْدَةَ الأَسْلَمِيِّ بعد رقم الحديث ۲۲۹۹۹ ، الترغيب في فضائل الاعمال وثواب ذلك لابن شاهين رقم ۳۲۸ ، شعب الايمان رقم الحديث ۳۸۲۹ ، كنز العمال رقم ۱۱۸۲۴ كتاب الحج والعمرة الباب الاول في فضائل الحج ووجوبه وآدابه ، الجهاد لابن ابي العاصم رقم الحديث ۷۵ ، و رقم الحديث ۷۶ .

Scanned with CamScanner

حاجي چې په حج کې کومې روپۍ اولګوي نو الله ﷻ په څو څو چنده ده ته دا واپس ورکوي ۰ (۱)

۲. حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې ماته رسول الله صلى الله عليه وسلم زما د عُمرې په باره کې اوفرمايل :

..... إِنَّ لَكِ مِنَ الأَجْرِ عَلَى قَدْرِ نَصَبِكِ وَنَفَقَتِكِ . (۲)

تاته به آجر ستا د مشقّت او ستا د خرچ په آندازه ملاويږي .

لهٰذا د حج او عُمرې په سفر کې په خوشحالۍ او فراخ دِلۍ سره خرچ کول په کار دی ، همدارنګې د هغه ځای په فقيرانو باندې هم خرچ کول په کار دی ، خو اِسراف به نه کوي ، او چاته به رِشوت هم نه ورکوي .

په رمضان کې عُمره کول د نبي عليه السلام سره د حج کولو برابر ده

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې کله رسول الله صلى الله عليه وسلم د حج نه راواپس شو نو اُمّ سِنَان اَنصاريه رضي الله عنها ته يې اوفرمايل :

مَا مَنَعَكِ مِنَ الحَجِّ ؟ ته د (مونږ سره) د حج کولو نه څه څيز منع کړې ؟

دې ورته اوفرمايل : چې د فلانکي پلار (يعنی زما خاوند) سره دوه اُوښان وو ، په يو باندې هغه حج اوکړو ، او دويم اُوښ مونږ ته اُوبه راوړي .

(ددې عُذر په آوريدلو سره) نبي عليه السلام او فرمايل :

---

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اَلْحُجَّاجُ وَالْعُمَّارُ وَفْدُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، يُعْطِيهِمْ مَا سَأَلُوا ، وَيَسْتَجِيبُ لَهُمْ مَا دَعَوْا ، وَيُخْلِفُ عَلَيْهِمْ مَا أَنْفَقُوا الدِّرْهَمَ أَلْفَ أَلْفٍ . شعب الايمان للبيهقي رقم ۳۸۱۰ المناسک فضل الحج والعمرة . المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۹۳ ثواب النفقة في الحج والعمرة .

(۲) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا فِي عُمْرَتِهَا : إِنَّ لَكِ مِنَ الأَجْرِ عَلَى قَدْرِ نَصَبِكِ وَنَفَقَتِكِ . المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۱۷۳۳ أَوَّلُ كِتَابِ الْمَنَاسِكِ ، وقال الحاكم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . وَلَهُ شَاهِدٌ صَحِيحٌ . صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۱۶ الترغيب في النفقة في الحج والعمرة ، و رواه الطبراني والبزار و رجال البزار رجال الصحيح ، مجمع الزوائد ۳/۲۸۰ .

فَإِنَّ عُمْرَةً فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً ، أَوْ حَجَّةً مَعِيَ . (١)

بيشکه په رمضان کې عُمره کول د حج برابر ده ، يا د ما سره يو ځای د حج کولو برابر ده.

دا واقعه په مسلم شريف کې هم ذکر ده. (٢)

٢ . په ابوداؤد شريف کې يوه واقعه ذکر ده : حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د حج اِراده اوکړه نو يوې ښځې خپل خاوند ته ووېل : ته په ما باندې په خپل اُوښ سره د رسول الله ﷺ سره يو ځای حج اوکړه.
خاوند ورته ووېل : د ماسره خو داسې سوَرلي نشته چې زه په هغې باندې په تا حج اوکړم .
بي بي ورته ووېل : ته په ما باندې ستا په فلاني اُوښ باندې حج اوکړه.
خاوند ورته ووېل : هغه خو ما د الله ﷻ په لاره کې وَقف کړی.
(دا ښځه مجبوراً د حج نه پاتې شوه ، څه وخت پس) دا کس نبي عليه السلام ته راغی او ورته وې فرمايل :

زما بي بي په تاسو باندې اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وايي ، هغې د مانه د تاسو سره د حج کولو خواهش ظاهر کړې وُ او دا يې راته وېلې وو چې " ته په ما باندې د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم سره يو ځای حج اوکړه " ، خو ما ورته وېلې وو چې د ماسره داسې سوَرلي نشته چې زه په هغې باندې په تا حج اوکړم ، هغې راته ووېل چې ته په ما باندې ستا په فلاني اُوښ باندې حج اوکړه.

---

(١) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: لَمَّا رَجَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ حَجَّتِهِ قَالَ لِأُمِّ سِنَانٍ الأَنْصَارِيَّةِ: «مَا مَنَعَكِ مِنَ الحَجِّ؟»، قَالَتْ: أَبُو فُلاَنٍ، تَعْنِي زَوْجَهَا، كَانَ لَهُ نَاضِحَانِ حَجَّ عَلَى أَحَدِهِمَا، وَالآخَرُ يَسْقِي أَرْضًا لَنَا. قَالَ: «فَإِنَّ عُمْرَةً فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً أَوْ حَجَّةً مَعِي». صحيح البخاري رقم الحديث ١٨٦٣ بَابُ حَجِّ النِّسَاءِ ، ورقم ١٧٨٢ أَبْوَابُ العُمْرَةِ بَابُ عُمْرَةٍ فِي رَمَضَانَ.

(٢) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: لِامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهَا أُمُّ سِنَانٍ «مَا مَنَعَكِ أَنْ تَكُونِي حَجَجْتِ مَعَنَا؟» قَالَتْ: نَاضِحَانِ كَانَا لِأَبِي فُلَانٍ، زَوْجِهَا، حَجَّ هُوَ وَابْنُهُ عَلَى أَحَدِهِمَا، وَكَانَ الْآخَرُ يَسْقِي عَلَيْهِ غُلَامُنَا، قَالَ: «فَعُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً، أَوْ حَجَّةً مَعِي». صحيح مسلم كِتَابُ الْحَجِّ بَابُ فَضْلِ الْعُمْرَةِ فِي رَمَضَانَ رقم الحديث ٢٢٢ (١٢٥٦) ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ١١١٧ (١) .

ما ورته وويل: هغه خو ما د الله ﷻ په لاره کې وقف کړی دی.

نبي عليه السلام دې کس ته اوفرمايل: که تا په هغې باندې په هغه فلاني اوښ باندې حج کړی وی (کوم چې درته هغې ياد کړی و) نو دا به هم د الله ﷻ په لاره کې و.

دې کس نبي عليه السلام ته اوفرمايل: هغې ماته دا ويلي دي چې زه د تاسو نه دا پوښتنه هم اوکړم چې: مَا يَعْدِلُ حَجَّةً مَعَكَ؟

کوم عمل داسې دی چې هغه (د ثواب په اعتبار) تاسو سره د حج کولو برابر دی؟

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم ورته اوفرمايل:

هغې ته زما اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ اووايه، او دا خبر ورته ورکړه چې:

«إِنَّهَا تَعْدِلُ حَجَّةً مَعِي» يَعْنِيْ عُمْرَةً فِيْ رَمَضَانَ.

په رمضان کې عُمره کول (د ثواب په اعتبار) د ماسره د حج کولو برابر ده. (۱)

۲. د ترمذي شريف حديث دی، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

عُمْرَةٌ فِيْ رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً. (۲)

---

(۱) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أَرَادَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحَجَّ، فَقَالَتِ امْرَأَةٌ لِزَوْجِهَا: أَحِجَّنِي مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى جَمَلِكَ. فَقَالَ: مَا عِنْدِي مَا أُحِجُّكِ عَلَيْهِ. قَالَتْ: أَحِجَّنِي عَلَى جَمَلِكَ فُلَانٍ. قَالَ: ذَاكَ حَبِيسٌ فِي سَبِيلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ. فَأَتَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ: إِنَّ امْرَأَتِي تَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَرَحْمَةَ اللهِ، وَإِنَّهَا سَأَلَتْنِي الْحَجَّ مَعَكَ. قَالَتْ: أَحِجَّنِي مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقُلْتُ: مَا عِنْدِي مَا أُحِجُّكِ عَلَيْهِ. فَقَالَتْ أَحِجَّنِي عَلَى جَمَلِكَ فُلَانٍ. فَقُلْتُ: ذَاكَ حَبِيسٌ فِي سَبِيلِ اللهِ. فَقَالَ: «أَمَا إِنَّكَ لَوْ أَحْجَجْتَهَا عَلَيْهِ كَانَ فِي سَبِيلِ اللهِ؟» قَالَ: وَإِنَّهَا أَمَرَتْنِي أَنْ أَسْأَلَكَ مَا يَعْدِلُ حَجَّةً مَعَكَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَقْرِئْهَا السَّلَامَ وَرَحْمَةَ اللهِ وَبَرَكَاتِهِ وَأَخْبِرْهَا أَنَّهَا تَعْدِلُ حَجَّةً مَعِي» يَعْنِي عُمْرَةً فِي رَمَضَانَ. قال الالباني: هذا حديث حسن صحيح، سنن ابي داؤد كِتَاب الْمَنَاسِكِ بَابُ الْعُمْرَةِ رقم الحديث ۱۹۹۰ - صحيح ابن خزيمة باب فضل العمرة في رمضان رقم الحديث ۳۰۷۷. المستدرک علی الصحيحين للحاکم رقم الحديث ۱۷۷۹.

(۲) قال الالباني: صحيح. سنن الترمذي أَبْوَابُ الْحَجِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي عُمْرَةِ رَمَضَانَ رقم الحديث ۹۳۹، مسند احمد رقم ۲۸۰۸، ورقم ۱۴۷۹۵، ورقم ۱۴۸۸۲. سنن ابن ماجة باب العمرة في رمضان رقم ۲۹۹۱، ورقم ۲۹۹۲. سنن ابي داؤد كِتَاب الْمَنَاسِكِ بَابُ الْعُمْرَةِ رقم الحديث ۱۹۸۸، شرح السنة للبغوي رقم ۱۸۴۳، مشكاة المصابيح كتاب المناسک الفصل الاول رقم الحديث ۲۵۰۹(۵).

Scanned with CamScanner

په رمضان کې عُمره کول (د ثواب په اعتبار سره) د حج برابر ده.(۱)

همدا مضمون په نورو احاديثو کې هم ذکر شوی. (۲)

د حج، عمرې او جهاد په سفر کې وفات کېدونکي د پاره د قيامته پورې ددې أجر ليکلې شي

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ خَرَجَ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا أَوْ غَازِيًا ثُمَّ مَاتَ فِي طَرِيقِهِ كَتَبَ اللهُ لَهُ أَجْرَ الْغَازِي وَالْحَاجِّ وَالْمُعْتَمِرِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.(۳)

څوک چې د حج، يا عُمرې يا جهاد د پاره (د خپل کور نه) اووځي، او بيا په دې لاره کې وفات شي نو الله تعالى ده ته د قيامته پورې د مُجاهد، حاجي او عُمره کوونکي ثواب ليکي.

فائده: په مذکوره حُکم کې دِيني طالبُ العلم هم داخل دی، يعنی که يو کس د دِين زده کړې د پاره د خپل کور نه بهر اووځي او بيا په لاره کې وفات شي نو ده ته به هم د علماؤ

---

(۱) (تَعْدِلُ حَجَّةً) أَيْ تُعَادِلُ وَتُمَاثِلُ فِي الثَّوَابِ. وَبَعْضُ الرِّوَايَاتِ حَجَّةً مَعِي وَهُوَ مُبَالَغَةٌ فِي إِلْحَاقِ النَّاقِصِ بِالْكَامِلِ تَرْغِيبًا. مرقاة المفاتيح ۱۷۴۲/۵ كتاب المناسک الفصل الاول في تشريح حديث ۲۵۰۹(۵).

(۲) قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ: إِذَا كَانَ رَمَضَانُ فَاعْتَمِرِي فِيهِ، فَإِنَّ عُمْرَةً فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّةً. سنن النسائي رقم ۲۱۱۰ كتاب الصِّيَامِ الرُّخْصَةُ فِي أَنْ يُقَالَ لِشَهْرِ رَمَضَانَ رَمَضَانَ. قال الالباني: صحيح.

(۳) شعب الايمان للبيهقي المناسک فضل الحج والعمرة رقم الحديث ۳۸۰۶، مشكاة المصابيح كتاب المناسک الفصل الثالث رقم الحديث ۲۵۳۹(۳۵)، كنز العمال كتاب الحج والعمرة الباب الاول في فضائل الحج و وجوبه و آدابه رقم الحديث ۱۱۸۴۷، الاتحاف للزبيدي ۲۷۱/۱۴.

وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ خَرَجَ حَاجًّا فَمَاتَ كَتَبَ اللهُ لَهُ أَجْرَ الْحَاجِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ خَرَجَ مُعْتَمِرًا فَمَاتَ كُتِبَ اللهُ لَهُ أَجْرَ الْمُعْتَمِرِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَمَنْ خَرَجَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللهِ فَمَاتَ كَتَبَ اللهُ لَهُ أَجْرَ الْغَازِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم الحديث ۵۲۷۴ كِتَابُ الْحَجِّ بَابُ فَضْلِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ. صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۲۶۷(۷) الترغيب في الغدوة في سبيل الله والروحة، ورقم ۱۱۱۳(۲۱).

ثواب ليکلې شي. (۱)

په قرآن کريم کې هم الله تعالى دا قانون بيان کړى:

﴿ وَمَنْ يَّخْرُجْ مِنْۢ بَيْتِهٖ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهٗ عَلَى اللّٰهِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴾. (۲)

ترجمه: او څوک چې د خپل کور نه د الله او د هغه د رسول په لاره کې د هجرت په نيت اُووځي، بيا دې ته (په لاره کې) مرګ راشي نو بيشکه د ده اَجر په الله ﷻ باندې ثابت شو، او الله تعالى ډير بخونکې مهربان دى.

د حج په سفر کې وفات کيدونکې به د قيامت په ورځ تلبيه ويلو حالت کې راپاڅي

کوم حاجي چې د حج په سفر کې وفات شي نو الله تعالى به دا د قيامت په ورځ په داسې حالت کې راپاڅوي چې تلبيه به وايي.

۱. په بخاري شريف کې دا واقعه ذکر ده حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره په عرفات کې يو کس ولاړ وُ، تاڅاپه د خپلې سوَرلى نه رااُوغورځيد او هماغه ساعت وفات شو، نبي عليه السلام اوفرمايل:

ده له د بېرو په پاڼو کې جُوش شوو اُوبو سره غُسل ورکړئ، په دوه جامو کې ورته کفن ورکړئ، خوشبوئي ورباندې مه لږوئ، او سَر يې هم مه پټوئ.

فَإِنَّ اللهَ يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا. (۳)

---

(۱) مظاهر حق ج۲ کتاب المناسک.

(۲) النساء آية ۱۰۰.

(۳) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ وَاقِفٌ مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرَفَةَ، إِذْ وَقَعَ مِنْ رَاحِلَتِهِ، فَأَقْصَعَتْهُ أَوْ قَالَ: فَأَوْقَصَتْهُ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اِغْسِلُوْهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوْهُ فِي ثَوْبَيْنِ، وَلَا تُحَنِّطُوْهُ، وَلَا تُخَمِّرُوْا رَأْسَهُ، فَإِنَّ اللهَ يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا. صحيح البخاري كِتَابُ الجَنَائِزِ بَابُ الحَنُوطِ لِلْمَيِّتِ رقم ۱۲٦٦، صحيح مسلم كِتَابُ الحَجِّ بَابُ مَا يُفْعَلُ بِالْمُحْرِمِ إِذَا مَاتَ، رقم الحديث ۹۳(۱۲۰٦).

(أَقْصَعَتْهُ) من القصع وهو كسر العطش ويستعار لكسر الرقبة. (أَوْقَصَتْهُ) من الإيقاص وهو إعجال الهلاك أي لم يلبث أن مات. تعليق مصطفى البغا على البخاري في شرح الحديث المذكور

بيشکه الله تعالی به دا د قيامت په ورځ په داسې حالت کې راپاڅوي چې دې به تلبيه ويونکې وي.

۲ په مسلم شريف کې دا واقعه ذکر ده، د هغې په آخر کې ذکر دي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم اوفرمايل: فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ يُهِلُّ. (۱)
بيشکه دا به د قيامت په ورځ په داسې حالت کې راپاڅولې شي چې په اُوچت آواز به تلبيه وايي

د حج مصالح او حِکمتونه

د بنده کار دادی چې دا به د الله تعالی هر حُکم بغير د چُون و چرا مني، که ده ته په دې حُکم کې څه مَصلحت معلوم شي او که معلوم نشي خو دا به يې مني، د الله ﷻ نه څوک دا تپوس نشي کولی چې "دا حُکم دې ولې فرض کړی؟ او په دې کې څه حِکمت دی؟"
په قرآن کريم کې ذکر دي: ﴿لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُوْنَ﴾. (۲)
ترجمه: الله ﷻ چې څه کوي د هغه نه تپوس نشي کيدی، او د خلقو نه به تپوس کولې شي.
بلکه الله ﷻ حَکيم ذات دی، او: فِعْلُ الْحَكِيْمِ لَا يَخْلُوْ عَنِ الْحِكْمَةِ. (۳)
د حکيم فِعل د حِکمت نه خالي نه وي.
نو د شريعت په هر حُکم کې به خامخا بې شماره مَصالح او حِکمتونه وي. حج هم فرضي حُکم دی، ددې په هر حُکم کې بې شميره فوائد او حِکمتونه شته، علماء کرامو په دې باندې مستقل کتابونه ليکلي خو زه به دلته صرف يو څو حِکمتونه اجمالاً ذکر کړم:

د حج اداء کولو سره د بندګۍ ظهور په کاملې طريقې سره کيږي

د حج ټولو افعالو آداء کولو سره د بندګۍ ظهور په کاملې طريقې سره کيږي، ځکه ګډل

(۱) صحيح مسلم كِتَابُ الْحَجِّ بَابُ مَا يُفْعَلُ بِالْمُحْرِمِ إِذَا مَاتَ رقم الحديث ۱۰۲ (۱۲۰۶).
نوټ: دا واقعه په مسلم شريف کې په ډيرو ځايونو کې په مختلفو الفاظو سره نقل ده. ابوالشمس علی عنه
(۲) الانبياء آية ۲۳
(۳) حجة الله البالغة.

شوي جامې ويستل او إحرام تړل، سَر بربنډول، د بيتُ الله طواف کول، په عرفات مزدلفه او مِنٰى کې په عاجزۍ سره أودريدل او دُعاګانې غوښتل، د شيطانانو ويشتل او قرباني کول په دې ټولو افعالو د حج کې د بندګۍ ظهور په کامله طريقه سره کيږي.⁽¹⁾

د انسان د پيدائش مقصد هم همدا عبادت دی، الله تعالى فرمايي:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ (٢)

ترجمه: او ما ندي پيدا کړي پيريان او انسانان مګر ددې د پاره چې دوی زما عبادت او کړي.

حج ته تلل او د حج افعالو أداء کولو سره انسان ته قيامت ر اياديږي

حج ته تلل، او د حج افعالو آداء کولو سره انسان ته قيامت راياديږي، او په دې کې د قيامت د ورځې يوه نمونه موجود ده، ځکه چې کله حاجي د خپل کور نه روان شي او د خپلو رشته دارو نه رُخصت شي نو په دې سره ورته خپله جنازه رايادہ شي چې يوه ورځ به (د وفات کيدو نه پس) زه همدغه شان د خپلو خپلوانو نه جدا شم او آخرت طرف ته به ځان له ځم.

بيا چې کله د إحرام جامه واچوي نو کفن ورته رایاد شي. بيا د عرفات په ميدان کې ټول خلق جَمع شي او الله ﷻ ته زاري کوي نو دا هم د قيامت د ورځې نمونه ده.

همدا رنګې که د حج په ټولو افعالو کې غور اوکړې شي نو دا د آخرت يوه نمونه ښکاري چې په دې سره انسان ته آخرت راياديږي، نېکو اعمالو طرف ته متوجّه کيږي، او د غفلت نه راويداريږي.

---

(١) دا مضمون امام نووي رحمه الله په خپلو الفاظو کې داسې بيان کړی: في كل مظهر من مظاهر الحج، وفي كل مجال من مجالاته تتجلى فيه العبودية لله ويظهر أثرها بارزًا ملحوظًا. ففي أداء الشعائر والتلبس بالطاعات من تجرد عن الثياب وحسر عن الرؤوس وفي الطواف بالبيت واستلام أركانه وفي موقف عرفات ومزدلفة ومنى في ذل وخضوع وتضرع وخشوع. وفي رمي الجمار والذبح أو النحر وما إليه في جميع ذلك مظهر العبودية لرب العباد وبارئهم. وإفراده بالعبادة وحده دون سواه. تلك العبودية هي سر علة الوجود وهدفه الأسمى. قال تعالى: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۝ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ ۝ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾ الذاريات ٥٦ تا ٥٨. وقال صلى الله عليه وسلم: لَبَّيْكَ بِحَجَّةٍ تَعَبُّدًا وَرِقًّا. الإيضاح في مناسك الحج والعمرة للنووي ١/٣٠ أسرار الحج وذكرياته.

(٢) الذاريات آية ٥٦.

امام نووي رحمه الله ددې خبرې پوره تفصيل ذکر کړی ، او دا يې ثابته کړې چې د حج په ټولو افعالو سره انسان ته د قيامت د ورځې مَنظر راياديږي ، د حضرت ابراهيم عليه السلام ياد راتازه کيږي ، د نبي عليه السلام او ابراهيم عليه السلام اِقتداء يې نصيبه کيږي .[1]

---

(١) ثم إنّ الرحلة إلى بيت الله الحرام وبقيّة المشاعر تعطي صورة رمزية لعالم آخر وحياة أخرى، والغرض من إعطاء هذه الصورة هو دوام التذكر أبدًا والبعد عن الغفلة وعدم الركون إلى الدنيا، وأخذ العبرة للاستعداد والتشمير عن ساعد الجدّ للتزود من الأعمال الصّالحة، وادخارها لحياة باقية سعيدة وعيش رغيد لا يفنى ولا يبيد، طول الأمد فالحاج إذ يسلك في طريقه إلى الحج المفاوز ويجتاز المخاوف والصعاب لا يكون له ما يسليه ويروّح عنه ويربط جأشه في رحلته، حتى يبلغ مأمنه إلا ما أعدّه من مال ومركوب، وإلا ما ادّخره من زاد ومزاد فهو يشبه من يفارق دنياه وحيدًا فريدًا لا أهل ولا مال، ولا زاد أو مزاد يؤانس في وحشته، إلا ما ادّخره من عمل صالح وإلا ما سعى إليه من كل مناحي البر وأوجه الخير، ومثل ذلك تجرده عن المخيط كتجرده عن ثيابه للغسل عند الموت، وفيه إشارة إلى الإعراض عن الترفه والزينة ، وكون الحاج أشعث أغبر يشبه خروجه من القبر إلى المحشر حيران لهفان مندهشًا ينفض عنه غباره، وفي تلبيته إجابته لنداء ربه الذي استدعاه على لسان أبيه إبراهيم عليه السلام، وامتثال أمر نبيه صلى الله عليه وسلم الذي أجاب حينما سئل أي الحج أفضل؟ فقال: "العج والثج" ، ووقوف الحجيج في عرفات كوقوفهم في عرصات القيامة آملين راغبين راجين وهم بين شقي وسعيد ومقبول ومخذول، وتعرضهم للهاجرة وحمارّة القيظ في عرفات كتعرضهم للفح الشمس وغمرة العرق في المحشر، وإفاضتهم من عرفات كانفضاضهم من الموقف في القيامة بعد الفصل والقضاء، ولبثهم في مزدلفة ومثل كلبث المذنبين وانتظارهم لشفاعة الشافعين ، ورميهم الجمار تذكرهم لقصة أبيهم إبراهيم عليه السلام مع الشيطان الرجيم والتشبه به ، والاقتداء بنبيهم محمد صلى الله عليه وسلم، وذبحهم الأضاحي تجديدٌ لذكرى فداء الله تعالى إسماعيل بكبش من الجنة، حينما أراد والده إبراهيم عليهما السلام ذبحه امتثالاً لأمر الله تعالى ، وطوافهم بالبيت تعظيم له لكونه رفع على قواعد الخليل وابنه إسماعيل عليهما السلام ورَمَلهم واضطباعهم في الطواف تذكير لقلوبهم بهدي الرسول محمد صلى الله عليه وسلم، والاقتداء بفعله ليكونوا على شيء من صبره وعزمه وجلده وتذكرة بنشأة الإسلام في عهده الأول، وسعيهم بين الصفا والمروة تذكير بحال إسماعيل وأمه هاجر عليهما السلام، حين تركهما الخليل عليه الصلاة والسلام في رعاية رب العالمين، ففاضت زمزم بماء البركة وعم الخير واتسع العمران، وحلقهم أو تقصيرهم لشعورهم طريق لخروجهم من الإحرام والتحرر من أحكامه وقيوده ، وبه يتحقق انقضاء التشعث والتغبر، وفي الحلق بعد ذلك كله إشارة منهم إلى إبعادهم الذنوب عنهم واستئصالهم كل رذيلة وابتعادهم عن الأهواء والأغراض الشخصية وطرحهم آثامهم. الإيضاح في مناسك الحج والعمرة للنووي ١/٣٠ أسرار الحج وذكرياته

حج بين الاقوامي عبادت دی

حج يو بَين الاَقوامي عبادت دی ، په دې کې د بين الاقوامي مساوات او ورورولۍ بهترينه نمونه موجود ده ، ځکه په دې کې د ټولو مسلمانانو مرکز هم يو وي ، ظاهري لباس يې هم وي ، اَعمال يې هم يو وي ، فکر يې هم يو وي ، وَضع او هَيئت يې هم يو وي .

په دې کې امير و غريب ، بادشاه و گدا ، عالم وجاهل ، نيک و بَد ، خواص او عوام ټولو د کفن په شان لباس يعنې اِحرام اچولې وي ، بَربند سَر ، بَربندې خپې ، د فقيرانو په انداز کې د پتنگانو په شان د بيتُ الله گېرچاپېره طواف کوي ، د لَبَّيْکَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْکَ ... په ويلو سره د خپل عِشق مظاهره کوي .

د عالَمي اُخوّت او محبت د پاره الله تعالى په دُنيا کې درې (۳) مرکزونه مقرر کړي :

اول : قرآن کريم . چې دا يې ذِکْرٰى لِلْعَالَمِيْنَ گرځولی .

دويم : بيت الله . چې دا يې هُدًى لِلْعَالَمِيْنَ گرځولی .

دريم : رسولُ الله صلى الله عليه وسلم . چې دا يې رَحْمَةً لِلْعَالَمِيْنَ گرځولی .

ددې د وجې چې کوم قومونه صحيح هدايت ، صحيح اُخوّت او صحيح انسانيت ليدل غواړي نو هغوی به خامخا ددې درې مرکزونو سره تعلق جوړوي نو بيا به کامياب وي . (۱)

همدارنگې په حج کې د عالَمي حُسنِ سلوک او تعاون لحاظ هم ساتلې شوی ، ځکه په حج کې د قرباني غوښې په باره کې الله تعالى فرمايي :

﴿ فَكُلُوْا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيْرَ ﴾ (۲)

ترجمه : پس تاسو په خپله هم د قرباني د څاروي غوښه خورئ ، او په بَد حاله فقيرانو باندې يې هم خورئ .

همدارنگې په حج کې د عالَمي او بين الاقوامي تجارت اجازت هم شوی چې که يو کس د ځان سره د تجارت څه سامان ويسي ، هلته يې خرڅ کړي ، خپل او د نورو مسلمانانو ضرورت ورباندې پوره کړي نو دا هم جائز دی ، په دې سره په حج کې هيڅ فرق نه راځي .

(۱) خطبات حکيم الاسلام ج۳ ص ۱۸۷ طبع دارالاشاعت کراچي

(۲) الحج آية ۲۸

الله تعالی فرمایي: ﴿ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ ﴾ (۱)

په تاسو باندې څه ګناه نشته چې تاسو (د حج په ورځو کې) د خپل رب فضل اولټوی.
(يعنې د تجارت په ذريعه مال و دولت اوګټئ).

نوټ: علماؤ ليکلي: په حج کې د تجارت نيت کول اګر چې جائز دی، په دې سره په ثواب کې هيڅ کمې نه راځي خو بيا هم بهتر داده چې په حج کې د تجارت نيت اونکړې شي بلکه خالص د الله ﷻ د رضا نيت اوکړې شي. (۲)

په حج سره د مسلمانانو د اتفاق او قوت مظاهره کيږي

په حج کې چونکه د ټولې دُنيا مسلمانان يو ځای ته راجمع کيږي چې په دې سره د اسلامي شان و شوکت، اتفاق و اتحاد او قوت پوره مظاهره کيږي.

همدارنګې د اسلامي شعائرو (لکه د بيتُ الله وغيره) تعظيم هم کيږي.

بل دا چې په کومو ځايونو کې حج کولې شي دا هغه ځايونه دي چې په دې کې الله تعالی په خپلو پيغمبرانو باندې خاص خاص رحمتونه نازل کړي دي، او س چې کله حاجي هغه ځايونو ته لاړ شي نو هغه ټول حالات او واقعات هم ورته رایاد شي، چې په دې سره به دده په زړه کې هم د هغوی اِتّباع، شوق او جذبه راپيدا شي.

حج يو عاشقانه عبادت دی

حج يو عاشقانه عبادت دی، ځکه په دې کې الله تعالی داسې آرکان مقرر کړي چې د دې په ذريعه د انسان د الله تعالی سره د عشق او محبت اظهار کيږي.

ځکه چې کله حاجي ګنډل شوې جامې اُوباسي، اِحرام اوتړي او تلبيه اووايي نو دا د الله تعالی په عشق کې د دُنيا ټول راحتونه او خوندونه پريږدي، سَر نشي پټولی، ګنډل شوې جامې نشي اغوستلی، خوشبوئي نشي لږولی، نوکان او ويښتان نشي کټ کولی، د خپلې بي بي نه نفساني خواهشات نشي پوره کولی، بلکه د الله ﷻ په محبت کې د خپل عشق مظاهره کوي.

---

(۱) البقرة آية ۱۹۸.

(۲) وَتَجْرِيدُ السَّفَرِ عَنِ التِّجَارَةِ أَحْسَنُ. وَلَوِ اتَّجَرَ لَا يَنْقُصُ ثَوَابُهُ كَالغَازِي إِذَا اتَّجَرَ ... وَأَمَّا عَنِ الرِّيَاءِ وَالسُّمْعَةِ وَالفَخْرِ ظَاهِرًا أَوْ بَاطِنًا فَفَرْضٌ. البحر الرائق ۳۳۳/۲ كتاب الحج، عالمگيري ۲۲۰/۱ كتاب الحج الباب الاول، النهر الفائق ۵۲/۲ كتاب الحج، فتاوی محموديه ج۱۵ ص ۵۲۹، و ص ۵۵۳ حج کے متفرق مسائل.

بیا چې بیتُ الله ته اورسي او طواف کوي نو په طواف کې هم يو عاشقانه شان دی ، لکه څرنګې چې یو عاشق د خپل محبوب د کور نه ګېرچاپېره چکر لګوي همدغه شان دا حاجي هم د الله ﷻ د کور نه ګیرچاپیره چکر لګوي او طواف کوي.

دا طواف الله ربّ العزت ته دومره محبوب دی چې د هر قدم په عِوض کې دده ګناه معاف کوي ، او درجه يې اوچتوي ، تر دې چې د طواف نه روستو د ګناهونو نه مکمل صفا وي.

په اسلام کې د انسان د فطرت لحاظ هم ساتل شوی

په اسلام کې د بُت پرَستۍ نه سخته منع راغلې ده ، دیته يې شرک او حرام ویلی ، او څوک چې بُت پرَستي کوي نو هغه يې د اسلام نه خارج ګڼرلی ، ځکه بُت بې رُوحه څيز دی ، په دې کې د نَفعې او نقصان رسولو هيڅ صلاحيت نشته.

ليکن بل طرف ته د انسان په فِطرت کې دا خبره داخل ده چې د خپل محبوب سره د محبّت او عِشق اِظهار اوکړي ، د هر عاشِق زړه دا غواړي چې د خپل محبوب د کور نه ګېر چاپېره چکر اُولګوم ، د خپلې سينې سره يې اُولګوم ، او د هغه قدم بُوسي اوکړم.

اوس چې د بنده د الله ﷻ سره محبت وي نو براهِ راست خو دا کارونه د الله ﷻ سره نشي کيدی نو الله تعالی د انسان د فِطرت لحاظ اوساتل ، انسان ته يې اوفرمايل :

اې انسانه ! ته د بيتُ الله طواف کوه ، حجرِ اَسود بُښکلوه ، د ملتزم سره خپله سِينه اُولګوه نو دا به ستا د ماسره د عِشق او محبت اظهار وي ، په دې سره به ستا جَذبات هم ساړه شي ، او په دې ځايونو کې چې ته کومه دُعا غواړې هغه به هم قبلوم.

همدارنګې د صفا او مروې په مينځ کې سَعي کول ، په عرفات او منٰی کې دُعاګانې غوښتل ، قرباني کول ، او د شيطانانو ويشتل دا ټول کارونه داسې دي چې په دې سره انسان د الله ﷻ سره د خپل عِشق او محبت اظهار کوي ، د حضرت ابراهيم عليه السلام ياد تازه کيږي ، او د نبي عليه السلام د سُنتو اِتباع په کې لازميږي.

که بيتُ الله شريف يا د حج دا نور افعال نه وی نو بيا به انسان ته د محبتِ الٰهي جذبه پوره کول مشکل وه. (۱)

(۱) اصلاحي خطبات ج ۱۲ ص ۲۹ ، و خطبات فقير ج ۱۱ ص ۸۲.

Scanned with CamScanner

د محبوب په نښو تسلي کول : په دنيا کې که مونږ اوګورو چې کله يو مُحِبّ ته خپل محبوب په نظر نه راځي نو بيا د هغه په نښو (نشاناتو) ليدلو سره هم دده تسلي کيږي .

د مجنون په باره کې راځي چې يو ځل ده د يو سپي خپې ښکلولې ، چا ورته پوښتنه اوکړه : دا ولې ؟ ده ورته ووېل : دا سپې زما د محبوبې (ليلی) د کور سره نژدې راتېر شوې دی نو ځکه يې خپې ښکلوم ، زړه ته پرې تسلي ورکوم .

بيتُ الله ته خو اللهٔ ربُّ العزت خپل کور ويلی ، نو اوس چې څوک عاشق ددې دِيدار اوکړي نو ده ته به پرې هم خامخا تسلي او سکون ملاويږي .

بيا لکه څرنګې چې مُحِبّ د خپل محبوب سره د محبت په وجه د هغه د کور ، کوڅو ، او د هغه سره د تړلو شيانو سره محبت کوي نو مسلمان به هم همدغه شان د الله ﷻ سره د محبت په وجه د بيتُ الله ، رسولُ الله ، قرآن مجيد او نورو د دِين شعائرو سره محبت کوي .

د انسان د خپل رَب سره د عِشق مظاهره ددينه هم معلوميږي چې کله دا حج ته ځي نو خپل خوارِه بچي او کورنی پريږدي ، کوم مال يې چې په ډير مشقت سره ګټلي وي هغه په دې سفر کې خرچ کوي ، تکليفونه برداشت کوي خو ددې ټولو خبرو باوجود بيا هم دا انسان خوشحاله وي . پس معلومه شوه چې حج يو عاشقانه عبادت دی .

د الله ﷻ نه علاوه زمونږ د پاره بل ډَر نشته ،

يو بزرګ په مکه معظمه کې اَويا (۷۰) کاله اوسيدو ، هر کال به يې حج او عمره کوله ، ليکن کله به يې چې د حج او عُمرې احرام اوتړل او " لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ " به يې ووېل نو جواب به ورته ملاؤ شو " لَا لَبَّيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ اُخْرُجْ مِنْ بَيْتِيْ " . ستا لَبيک او سَعديک (يعنی دلته حاضريدل) قبول ندي ، زما د کور نه اُووځه .

يو ځل يو ځوان ورسره يو ځای احرام تړل ، هغه ځوان هم دا جواب واوريد ، ده ته يې ووېل : کاکاجي ! تاته خويې لَا لَبَّيْكَ ... ووېل .

ده ورته ووېل : ځويه ! تا هم دا جواب واوريد ؟ هغه ورته ووېل : آو ، ما هم واوريد .

په دې سره دا بزرګ په ژړا شو او وې وېل : ځويه ! زه خو د اَويا (۷۰) کالو نه را په ديخوا هر کال حج کوم او هر کال دا جواب اَورم .

ځلمي ورته ووېل : بيا ته ولې هر کال دومره مشقت برداشت کوې ؟

بزرګ ورته ووېل : ځويه ! د الله ﷻ د دَر نه علاوه بل کوم داسې دَر شته چې زه هغې ته لاړ شم ؟ د الله ﷻ نه بغير زما بل څوک دی چې زه هغه ته ورشم ؟ زما کار خو کوشش کول دي اوس د هغه خوښه ده چې هغه يې قبلوي او که نه ؟ ځويه ! غلام ته دا مناسب ندي چې هغه د دومره خبرې سره د خپل مالِک دَر پرېږدي . (هغه خو زمونږ خالِق او مالِک دی ، هغه به مونږ شړي خو مونږ به بيا راځو) .

دې بزرګ دا خبره اوکړه او په ژړا شو ، تر دې چې اوښکې يې په سِينه باندې رااوبهيدی.

دې نه پس دې بزرګ بيا لَبَّيْکَ... ووېل نو ځلمي واورېد چې په جواب کې ورته ووېل شو :

مونږ ستا لَبَّيْکَ قبول کړو ، او څوک چې په مونږ باندې ښه ګمان ساتي د هغه سره مونږ همدغه شان معامله کوو ...

ځلمي بزرګ ته ووېل : کاکاجي ! تا دا جواب واورېد ؟ ده ورته ووېل :آو ، ما هم واورېد . بيا دې بزرګ دومره ډېر اوژړل چې چغې ورنه اووتې . (الله ﷻ ده ده مخکيني ټول حجونه هم قبول کړل) .(۱)

د حج قبليدو اميد لرل ، او د نه قبليدو نه يَره کول په کار ده

امام غزالي رحمه الله ليکلي چې کله يو کس اِحرام اوتړي او تلبيه اووايي نو دا دې پوهه شي چې دا د الله ﷻ د حُکم جواب ورکول دي ، نو د دې حج قبليدو اُميد ساتل په کار دي ، او ورسره ورسره دا يَره ساتل هم په کار ده چې هسې نه دا حج مې قبول نشي ، يعنی د خوف او اُميد په مينځ مينځ کې اوسيدل په کار دي .(۲)

---

(۱) فضائلِ حج اول فصل د حج ترغيب ، علمي تقريرونه حصه دوم .

(۲) وأمّا الإحرام والتّلبية من الميقات فليعلم أنّ معناه إجابة نداء الله عزّ وجلّ فارج أن تكون مقبولاً، واخش أن يقال لك : لا لبّيك ولا سعديك . فكن بين الرّجاء والخوف متردداً وعن حولك وقوتك متبرئاً وعلى فضل الله عزّ وجلّ وكرمه متكلاً . فإنّ وقت التّلبية هو بداية الأمر وهي محلّ الخطر . إحياء علوم الدين ۲۶۸/۱ كتاب أسرار الحج الباب الثالث في الآداب الدقيقة والأعمال الباطنة بيان الأعمال الباطنة ووجه الإخلاص في النية.

د حج کولو په وخت د علي بن حسين رضي الله عنهما يره

۱ . سفيان بن عيينه رحمه الله فرمايي چې علي بن حسين رضي الله عنهما حج ته لاړ ، کله يې چې احرام اوتړل او په سوَرلۍ باندې کيناست نو رنګ يې زيړ شو ، په سترګو کې يې اوښکې راغلې ، په بدن يې رَپيدل راغلل ، او د تلبيې ويلو طاقت يې نه شو لرلی ، دده نه پوښتنه اوشوه :

لِمَ لَا تُلَبِّي؟ ته ولې تلبيه نشې ويلی ؟

ده ورته ووېل : أَخْشَى أَنْ يُقَالَ لِيْ " لَا لَبَّيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ "

زه ويريږم چې ماته دا او نه ويل شي چې ستا لَبيک او سَعدَيک (يعنی دلته حاضريدل) مقبول ندي .

کله يې چې تلبيه وويله نو بيهوشي ورباندې راغله او د خپلې سوَرلۍ نه ښکته را اُوغورځيد ، حج يې پوره کړو خو تر آخره پورې يې همداسې حالت ؤ ، يعنی چې کله به يې لَبيک ويل نو بې هوشي به ورباندې راتله . (۱)

۲ . امام مالک رحمه الله دا هم ليکلي چې کله علي بن الحسين رضي الله عنهما احرام اوتړل او د لَبيک ويلو اِراده يې اوکړه نو بيهوشه شو ، د اُوښې نه را اوغورځيد ، او هډوکې يې مات شو . (۲)

---

(۱) قال سفيان بن عيينة حج علي بن الحسين رضي الله عنهما فلمّا أحرم واستوت به راحلته اصفر لونه ، وانتفض ووقعت عليه الرعدة ، ولم يستطع أن يلبي ، فقيل له : لِمَ لَا تُلَبِّي؟ فقال : أَخْشَى أَنْ يُقَالَ لِيْ " لَا لَبَّيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ " فلما لبّى غشي عليه ووقع عن راحلته فلم يزل يعتريه ذلك حتى قضى حجه .
إحياء علوم الدين ۱/۲۶۸ كتاب أسرار الحج الْبَابُ الثَّالِثُ فِي الآدَابِ الدقيقة والأعمال الباطنة بيان الأعمال الباطنة ووجه الإخلاص في النية ، نزهة الناظرين كتاب الحج ، الاتحاف ، كيمياي سعادت .

(۲) قَالَ مَالِكٌ رحمه الله : أَحْرَمَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَقُولَ لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ، قَالَهَا فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ وَسَقَطَ عَنْ نَاقَتِهِ فَتَهَشَّمَ وَجْهُهُ . مسند الموطا للجوهري ۱/۲۸۶ بَابُ الْجِيمِ مَا رَوَى مَالِكٌ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ .

Scanned with CamScanner

د احرام په وخت د الله ﷻ د يرې نه د بې هوښه کيدو واقعات د نورو بزرګانو په باره کې هم نقل شوي. (۱)

د مقبول حج په برکت د نورو حاجيانو حجونه قبلول

الله ﷻ دومره رحيم و کريم ذات دی چې د چا حج قبول شوې وي ددهٔ د مقبول حج په برکت د ټولو هغه خلقو حجونه هم قبلوي چې د هغوی حجونه د قبليدو لائق نه وي.

اوله واقعه علي بن مُوَفَّق رحمه الله فرمايي چې زه د عرفې په شپه باندې په مِنیٰ کې په مسجدِ خيف کې د لږ وخت د پاره اُوده شوم، نو ما په خوب کې دوه فرښتې اوليدې چې د آسمان نه رابنکته شوې، شنې جامې يې اغوستې وې. يوې فرښتې د بلې نه پوښتنه اوکړه:

تَدْرِيْ كَمْ حَجَّ بَيْتَ رَبِّنَا عَزَّ وَجَلَّ فِيْ هٰذِهِ السَّنَةِ؟ تا ته پته ده چې سَږ کال څومره خلقو د بيتُ الله حج اوکړو؟

دې بلې فرښتې ورته وويل: ما ته خو معلومه نده. تپوس کوونکې فرښتې په خپله وويل: سږ کال شپږ لکه (۶۰۰۰۰۰) خلقو حج اوکړو. دې فرښتې بيا پوښتنه اوکړه:

أَفَتَدْرِيْ كَمْ قُبِلَ مِنْهُمْ؟ تا ته معلومه ده چې په دې کې د څومره خلقو حج قبول شو؟

هغې ورته وويل: ما ته معلومه نده. تپوس کوونکې فرښتې ورته په خپله وويل: په دې کې صرف د شپږ (۶) کسانو حج قبول شو.

دې فرښتو دا وويل او واپس آسمان طرف ته لاړې.

---

(۱) كَانَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ يَقُوْلُ: لَقَدْ كُنْتُ آتِيْ إِلَى جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَكَانَ كَثِيْرَ الْمُزَاحِ وَالتَّبَسُّمِ ... (?) وَلَقَدِ اخْتَلَفْتُ إِلَيْهِ زَمَانًا فَمَا كُنْتُ أَرَاهُ إِلَّا عَلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ: إِمَّا مُصَلِّيًا وَإِمَّا صَائِمًا وَإِمَّا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ. وَلَقَدْ حَجَجْتُ مَعَهُ سَنَةً فَلَمَّا أَتَى الشَّجَرَةَ أَحْرَمَ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يُهِلَّ كَادَ أَنْ يُغْشٰى عَلَيْهِ فَقُلْتُ: لَا بُدَّ لَكَ مِنْ ذٰلِكَ. فَقَالَ: يَا ابْنَ أَبِيْ عَامِرٍ إِنِّيْ أَخْشٰى أَنْ أَقُوْلَ: لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ، فَيَقُوْلُ: لَا لَبَّيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ. مسند الموطا للجوهري ۲۸۶/۱ كتاب الحج، مالك عن جعفر بن محمد بن علي بن الحسين بن علي بن أبي طالب، هكذا في تهذيب التهذيب

علي بن مُوَفَّق رحمه الله فرمايي چې زه سخت اُويريدم ، راويښ شوم ، د خپل ځان غم راسره پيدا شو ، او مې ويل : چې کله الله تعالى د شپې کسانو حج قبول کړي نو په دې کې به زما حج څه قبول شوي وي ؟

د عرفات نه چې حاجيان راواپس شو ، ما چې به د حاجيانو دا ګڼه ګونړه ليدله نو سخت په فکر کې به ووم چې په دې دومره لويه مَجمع کې صرف د شپږ کسانو حج قبول شوی .

مزدلفې ته چې را اُورسيدم نو په همدې سوچ کې ووم ، د شپې مې بيا خوب اوليد ، هماغه دواړه فرښتې بيا د آسمان نه رانښکته شوی ، د مخکې په شان يې د يو بل نه بيا هماغه پوښتنې اوکړی (کومې چې پاس ذکر شوی) .

دې نه پس هغه تپوس کوونکې فرښتې د بلې نه پوښتنه اوکړه :

أَتَدْرِيْ مَاذَا حَكَمَ رَبُّنَا عَزَّ وَجَلَّ فِيْ هٰذِهِ اللَّيْلَةِ؟

تا ته پَته ده چې د کومو خلقو حج نه وُ قبول شوی د هغوی په باره کې الله ﷻ نن څه حُکم اوکړو ؟

هغې ورته ووېل : ما ته خو معلومه نده . دې فرښتې ورته ووېل :

فَإِنَّهُ وَهَبَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنَ السِّتَّةِ مِائَةَ أَلْفٍ.

الله ﷻ په دې شپږ (٦) کسانو کې د هر يو په طُفيل (او برکت) سره د يو لک (۱۰۰۰۰۰) کسانو حجونه قبول کړل .

علي بن مُوَفَّق رحمه الله فرمايي چې دې آوريدو سره زه وايښ شوم ، او دومره زيات خوشحاله شوم چې هغه خوشحالي د بيان نه بهَر ده .

(ځکه د دې شپږ کسانو د مقبول حج په برکت سره د ټولو شپږ لکه حاجيانو حجونه قبول کړې شو) . (۱)

---

(۱) الاتحاف ، فضائل حج لمولانا زکريا رحمه الله اول فصل.

دا واقعه مې په يو کتاب کې په دې الفاظو پيدا کړه : ويروى عن عليّ بن مُوَفَّقٍ قال: حججتُ سنة. فلما كان ليلة عرفة نمتُ بمنى في مسجد الخيف، فرأيت في المنام كأن ملكين قد نزلا من السماء. عليهما ثياب خضر. فنادى أحدهما صاحبه: يا عبد الله! فقال الآخر: لبيك يا عبد الله. قال: ←←←←←←←←←←

دويمه واقعه : د علي بن مُوَفَّق رحمه الله په باره کې يوه بله واقعه هم نقل ده ، کومه چې په "حلية الأولياء" ، "طبقات الحنابلة" او نورو ډيرو کتابونو کې ذکر ده :

علي بن مُوَفَّق رحمه الله چې ما د پنځوسو (۵۰) نه زيات حجونه اوکړل ، او د هغې ټولو ثواب مې نبي کريم صلى الله عليه وسلم ، خلفائې راشيدينو او خپل مور و پلار پسې اوبخل ، يو حج راسره پاتې شو ، کله چې ما په عرفات کې د خلقو د ژړا آوازونه واوريدل نو الله ﷻ ته مې سوال اوکړو :

اَللّٰهُمَّ إِنْ كَانَ فِيْ هٰؤُلَاءِ أَحَدٌ لَمْ تَقْبَلْ حَجَّتَهُ فَقَدْ وَهَبْتُ لَهُ هٰذِهِ الْحَجَّةَ لِيَكُوْنَ ثَوَابُهَا لَهُ .

اې الله ! په دې خلقو کې چې د چا حج نه وي قبول شوی نو زه هغه ته ددې خپل يو حج ثواب وَربخم .

علي بن مُوَفَّق رحمه الله فرمايي چې په همدې شپه ماته په مزدلفه کې په خوب کې د الله ﷻ زيارت نصيبه شو ، راته وې فرمايل :

يَا عَلِيَّ بْنَ مُوَفَّقٍ ! عَلَيَّ تَتَسَخّٰى قَدْ غَفَرْتُ لِأَهْلِ الْمَوْقِفِ ، وَمِثْلَهُمْ ، وَأَضْعَافَ ذٰلِكَ وَشَفَّعْتُ كُلَّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فِيْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَخَاصَّتِهِ وَجِيْرَانِهِ ، وَأَنَا أَهْلُ التَّقْوٰى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ .

اې علي ! ته د مانه زيات ځان سخي جوړول غواړې ؟ ما د ټول عرفات واله حاجيانو بَخنه اوکړه ، او د دوی په اندازه د نورو څو څو چنده خلقو بَخنه مې هم اوکړه ، ددې هر کس

←←←← تدري كم حج بيت ربنا عز وجل في هذه السنة؟ قال: لا أدري. قال حج بيت ربنا ستمائة ألف. أفتدري كم قبل منهم؟ قال: لا. قال: ستة أنفس. قال: ثم ارتفعا في الهواء، فغابا عني. فانتبهت فزعًا واغتممت غمًّا شديدا، وأهمني أمري. فقلت: إذا قبل حج ستة أنفس فأين أكون أنا في ستة أنفس؟ فلما أفضت من عرفة قمت عند المشعر الحرام. فجعلت أفكر في كثرة الخلق وفي قلة من قبل منهم. فحملني النوم. فإذا الشخصان قد نزلا على هيئتهما. فنادى أحدهما صاحبه وأعاد الكلام بعينه. ثم قال: أتدري ماذا حكم ربنا عز وجل في هذه الليلة؟ قال: لا. قال: فإنه وهب لكل واحد من الستة مائة ألف. قال: فانتبهت وبي من السرور ما يجل عن الوصف. ارشف ملتقى اهل الحديث ۱ من فضائل الحج واسراره وحكمه ۲۶۱/۵۴ .

سفارش مې د دوی د کورنۍ، خاصو خلقو او د دوی د ګاونډیانو په باره کې هم قبول کړو، زه لائق ددې یم چې د مانه خلق اُویرېږي، او زه لائق ددې یم چې د ما نه بخنه اوغوښتلې شي. (١)

په "اتحاف" کې ورسره دا خبره هم شته چې الله ﷻ دا هم اوفرمایل:

اې علي! ته د مانه زیات ځان سخي جوړول غواړې؟ حالانکه ما سخاوت پیدا کړې دی، ما سخیان خلق پیدا کړي دي، زه د ټولو سخیانو نه زیات سخي، او د ټولو نه زیات بخښش کوونکې یم، د کومو خلقو حجونه چې قبول شوي دي ما ددې په طُفیل سره د ټولو هغه خلقو حجونه هم قبول کړل چې د هغوی حجونه د قبلیدو نه وو. (٢)

نوټ په "تفسیر روح البیان" کې هم د علي بن مُوَفَّق رحمه الله په باره کې یوه بهترینه واقعه ذکر ده. (٣)

---

(١) ونقلت من حلية الأولياء لأبي نعيم بإسناده قَالَ عَلِيّ بن مُوَفَّق حججتُ نيفاً وخمسين حجةً فجعلتُ ثوابها للنبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ولأبي بكر وعمر وعثمان وعلي رضي الله عنهم ولأبوي، وبقيت حجة فنظرتُ إلى أهل الموقف بعرفات وضجيج أصواتهم فقلت: اللهم إنْ كان في هؤلاء أحد لم تقبل حجته فقد وهبتُ له هذه الحجة ليكون ثوابها له. قَالَ: فبتُّ تلك الليلة بالمزدلفة فرأيتُ ربي عَزَّ وَجَلَّ في المنام فقال لي: يا عَلِيّ بن موفق! عَلَيَّ تتسخى قد غفرتُ لأهل الموقف ومثلهم وأضعاف ذلك وشفعتُ كل رجل منهم في أهل بيته وخاصته وجيرانه وأنا أهل التقوى وأهل المغفرة. طبقات الحنابلة ٢٣١/١ ذكر من اسمه عَلِيّ عَلِيّ بن موفق أبو الحسن العابد. حلية الأولياء، لطائف المعارف فيما لمواسم العام من الوظائف لابن رجب رحمه الله ٢٨٢/١ وظائف شهر ذي الحجة المجلس الثاني في يوم عرفة مع عيد النحر.

(٢) الاتحاف، فضائل حج لمولانا زكريا رحمه الله اول فصل.

(٣) ... وبسببهم (اي بسبب أوليائه) يغفر ذنوب كثير من عباده ويقبل حسناتهم [نقل است عبد الله بن مبارك رحمه الله در حرم محترم يكسال از حج فارغ شده بود، بخواب ديد كه دو فرشته در آمدندی ويكى از ديگرى پرسيدى كه خلق امسال چند حج آمدند؟ ديگرى گفت: ششصد هزار. من گفتم: حج چند كس مقبول افتاد؟ گفتند: حج هيچ كس. عبد الله گفت چون اين شنودم اضطرابي در من پديد آمد گفتم آخر اين همه خلق از اطراف جهان با اين همه رنج وتعب مى آمدند ←←←←←←←←←←

د ښځو، بوډاګانو او ماشومانو د پاره حج کول په منزله د جهاد دي

اسلام په ښځو، بوډاګانو، ماشومانو او کمزورو خلقو باندې جهاد ندې فرض کړې، حالانکه په جهاد کې ډير اجرونه او فضيلتونه دي، دوی اګر چې په ظاهره د جهاد د سعادت نه محرومه کيدل خو شريعت په دوی باندې دا رحم کړی چې دوی ته يې د جهاد ثواب په حج او عُمره کې ايښې دی. يعنی دوی چې حج او عُمره اوکړي نو دوی ته به د جهاد ثواب ملاويږي. دا خبره زه د ځان نه نه کوم بلکه په صحيح احاديثو کې ثابته ده، يو څو احاديث درته ذکر کوم:

۱. د بخاري شريف حديث دی، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې ما رسول الله ﷺ ته عرض اوکړو: يَا رَسُوْلَ اللهِ! نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ، أَفَلَا نُجَاهِدُ؟

اې د الله رسوله! موږ جهاد په ټولو اعمالو کې افضل ګڼړو، پس آيا موږ (زنانه) جهاد اونکړو؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل: لَا، لٰكِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُوْرٌ. (۱)

←←←← واين همه ضايع است. گفتند كفشگريست در دمشق على بن موفق گويند او اينجا نيامده است وليكن حج او را قبول كردند. واين جمله را در كار او كردند | وكان حجه انه قال جمعتُ ثلاثمائة وخمسين درهما للحج فمرّت بي حاملٌ فقالتْ إنّ هذه الدار يجيء منها رائحة طعام فاذهب وخذ شيأً منه لى لئلا يسقط حمل. قال فذهبتُ فاخبرتُ القصّة لصاحب الدار، فبكى وقال: إنّ لى أولادا لم يذوقوا طعاما منذ أسبوع فقمتُ اليوم وجئت بلحم من ميتة حمار فهم يطبخونه. فهو لنا حلال فانا مضطرون ولك حرام. فكيف أعطيك منه؟ قال على بن موفق: فلما سمعتُ ذلك منه احترق فؤادى ودفعتُ المبلغ المذكور اليه وقلتُ حجّى هذا. فتقبل الله تعالى ذلك منه بقبول حسن ووهب له جميع الحجاج. تفسير روح البيان ۲۸۶/۷ في تشريح سورة سبا آية ۱۶

(۱) عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِيْنَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُوْلَ اللهِ! نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ، أَفَلَا نُجَاهِدُ؟ قَالَ: لَا. لٰكِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُوْرٌ. صحيح البخاري كِتَابُ الْحَجِّ بَابُ فَضْلِ الْحَجِّ الْمَبْرُوْرِ رقم الحديث ۱۵۲۰، ورقم ۲۷۸۴ كِتَابُ الْجِهَادِ وَالسِّيَرِ بَابُ فَضْلِ الْجِهَادِ وَالسِّيَرِ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۷۸۰۵، شرح السنة البغوي باب حج النساء رقم الحديث ۱۸۴۸

Scanned with CamScanner

نه ، بلکه ستاسو د پاره افضل جهاد "مقبول حج" دی .

دا حديث په بخاري شريف کې په نورو ډيرو ځايونو کې هم ذکر دی . (۱)

۲ . د ابن ماجه شريف او مشکوة شريف په حديث کې ذکر دي ، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې ما رسول الله صلی الله عليه وسلم ته عرض اوکړو :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! عَلَى النِّسَاءِ جِهَادٌ؟ اې د الله رسوله ! آيا په ښځو باندې جهاد شته ؟

نبي عليه السلام اوفرمايل :

نَعَمْ ، عَلَيْهِنَّ جِهَادٌ ، لَا قِتَالَ فِيْهِ : اَلْحَجُّ وَالْعُمْرَةُ . (۲)

آو ، په دوی باندې داسې جهاد شته چې په هغې کې جنګ نشته ، او هغه حج او عُمره دي .

۳ . رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

جِهَادُ الْكَبِيْرِ ، وَالصَّغِيْرِ ، وَالضَّعِيْفِ ، وَالْمَرْأَةِ : اَلْحَجُّ ، وَالْعُمْرَةُ . (۳)

د بوډا ، ماشوم ، کمزوري او ښځې جهاد "حج او عُمره کول" دي .

---

(۱) وفي رواية : عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِيْنَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ، قَالَتْ : إِسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْجِهَادِ ، فَقَالَ : جِهَادُكُنَّ الْحَجُّ . صحيح البخاري كِتَابُ الْجِهَادِ وَالسِّيَرِ بَابُ جِهَادِ النِّسَاءِ رقم الحديث ۲۸۷۵ ، مسند احمد رقم الحديث ۲۵۳۲۵ ، و رقم ۲۵۳۲۸ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۲۵۱۴(۱۰) كتاب المناسک الفصل الاول ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۷۸۰۳ .

وفي رواية : عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِيْنَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ، قَالَتْ : قُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللهِ ، أَلَا نَغْزُو وَنُجَاهِدُ مَعَكُمْ ؟ فَقَالَ : لَكِنَّ أَحْسَنَ الْجِهَادِ وَأَجْمَلَهُ الْحَجُّ ، حَجٌّ مَبْرُوْرٌ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : فَلَا أَدَعُ الْحَجَّ بَعْدَ إِذْ سَمِعْتُ هٰذَا مِنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . صحيح البخاري بَابُ حَجِّ النِّسَاءِ رقم الحديث ۱۸۶۱ .

(۲) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ، قَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! عَلَى النِّسَاءِ جِهَادٌ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، عَلَيْهِنَّ جِهَادٌ ، لَا قِتَالَ فِيْهِ : اَلْحَجُّ وَالْعُمْرَةُ . سنن ابن ماجة كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ الْحَجِّ جِهَادُ النِّسَاءِ رقم الحديث ۲۹۰۱ ، قال الالباني : صحيح . مشكاة المصابيح كتاب المناسک الفصل الثالث رقم الحديث ۲۵۳۴(۳۰) ، مسند احمد رقم الحديث ۲۵۳۲۲ .

(۳) سنن النسائي كِتَابُ مَنَاسِكِ الْحَجِّ فَضْلُ الْحَجِّ رقم الحديث ۲۶۲۶ ، كنز العمال رقم الحديث ۱۱۸۴۵ كتاب الحج والعمرة الباب الاول في فضائل الحج و وجوبه و آدابه .

د غونډ تقرير خلاصه " د حج فوائد "

د غونډ تقرير خلاصه دا راأووته چې حج د اسلام بُنيادي او أهم رُکن دی ، ددې ډير فضائل ، فوائد او حِکمتونه بيان شوي :

په دې سره د انسان ګناهونه معاف کيږي ، فقريې ختميږي ، د جنت مستحق ګرځي ، أجر و ثواب ورته ملاويږي ، دعاګانې يې قبليږي ، د نبي عليه السلام د دُعا مستحق ګرځي ، د الله ﷻ د رحمتونو مستحق ګرځي ، الله ﷻ د فرښتو د وړاندې په حاجيانو باندې فخر کوي ، حاجيانو ته د جهنم نه نجات ملاويږي ، بدن يې د جهنم په أور حراميږي .

حج يو عاشقانه او بينَ الاقوامي عبادت دی ، په دې سره د بندګۍ ظهور په کاملې طريقې سره کيږي ، د مسلمانانو د اِتفاق و اتحاد مظاهره ورسره کيږي ، د حج افعالو أداء کولو سره انسان ته آخرت رايادېږي ، او د شعائرُ الله تعظيم هم ورسره راځي . (١)

د حج افعالو اداء کولو سره انسان ته د حضرت ابراهيم عليه السلام او نبي عليه السلام اِقتداء نصيبه کيږي ، په انسان کې د صبر ماده پيدا کيږي ، شيطان ذليله کيږي ، او الله تعالى راضي کيږي .

دا خو مې درته يو څو فوائد ذکر کړل ، ددينه علاوه د حج نور ډير فضائل ، فوائد او حِکمتونه هم شته خو د وخت د کمې په وجه يې درته ټول نشم ذکر کولی .

---

(١) په " نضرة النّعيم " کې هم د حج او عُمرې فوائد په دې الفاظو ذکر شوي .

من فوائد الحج والعمرة : الفوز بالجنّة والنّجاة من النّار . طهارة النّفس والبدن من أوزار الذّنوب والمعاصي ، إعلان العبوديّة لله وحده وخلع ما سواه . التجرّد والتحرّز من شهوات النّفس وملذّاتها . ينمّي روح المحبّة والتّعاون بين المسلمين . يدعو إلى الوحدة الشّاملة الكاملة بين المسلمين . إذلال للشّيطان ومرضاة للرّحمن . يشعر بالمساواة بين النّاس وأنّه لا فضل لأحد على أحد إلّا بالتّقوى . تعليم المؤمنين البذل والفداء . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ١٣٥٣/٤ الحج والعمرة من فوائد الحج والعمرة .

همدارنګې امام نووي رحمه الله هم د حج او عُمرې د ټولو افعالو دُنيوي او أخروي فائدې په ډير تفصيل سره ذکر کړي . الإيضاح في مناسک الحج والعمرة ٣٥/١ منافع الحج دينية ودنيوية

دعا

الله تعالی دې مونږ ټولو ته بار بار د حج او عُمرې کولو توفيق رانصيبه کړي. او ددې چې څومره فضائل په قرآن کريم او احاديثو کې ذکر شوي دا ټول دې مونږ ته په کامله طريقې سره رانصيبه کړي.

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

نوټ : ددې کتاب حُجم پوره کيدو په وجه په دې يوولسم جلد کې رانه د عُمرې فضائل ، د حج او عُمرې تفصيلي طريقه ، او ددې فقهي مسائل ليکل پاتې شو، ان شاء الله که موقع مې پيدا کړه نو په دې به هم ليکل اوکړم.

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿وَالْفَجْرِ ، وَلَيَالٍ عَشْرٍ﴾ الفجر آية ۱، ۲

د ذوالحجّې اولې عَشرې عَظمت او فضائِل

تاليف

اَبُوالشَّمس مولانا نُوْرُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

نوټ: ددې موضوع بيانولو وخت

چې کله د ذوالحجّې مياشت شروع شي نو ددې په اوله عَشره (يعنی اَوّلو لسو ورځو) کې دا " د ذُوالحِجّې اوّلې عَشَرې عَظمت او فضَائل " موضوع بيانول په کار دي.

ځکه په دې کې صرف ددې مياشتې د اَوّلو لسو ورځو عظمت او فضائل بيان شوي دي ، چې په دې کې د عَرَفې ورځې فضائل هم شامل دي . او ورسره په آخر کې د تکبيراتِ تشريق متعلق ضروري مسائل هم ذکر شوي.

که دا موضوع وړه وي نو بيا ورسره څه د آئنده موضوع نه (د قرباني فضائل) هم بيان کړه.

ابوالشمس عفي عنه

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د ذوالحِجّې اوّلې عَشرې عظمت او فضائل

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَكَفٰى ، وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى .

اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ وَالْفَجْرِ . وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴾ . (۱)

وَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنْ أَيَّامٍ اَلْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيْهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللّٰهِ مِنْ هٰذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشَرَةِ . (۲) صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ

تمهيدي خبره

زما خوږو قدرمنو او عزت منو مسلمانانو ورونو ! ذوالحجّة د اسلامي كال آخري مياشت ده ، په قرآن كريم او احاديثو كې د ذوالحِجّې د اوّلې عَشرې (يعنې اوّلو لسو ورځو) ډېر اهميت او فضيلت بيان شوی .

لكه څرنګې چې د رمضان المبارك په آخري عَشَره كې د الله ﷻ رحمتونه په شپېو شپېو راوريدل نو همدغه شان د ذوالحِجّې په دې اوله عشَره كې هم د الله ﷻ رحمتونه په شپېو شپېو راوريږي .

---

(۱) الفجر آية ۱ ، ۲ .

(۲) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيْهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللّٰهِ مِنْ هٰذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشَرَةِ . قَالُوْا : يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ ! وَلَا الْجِهَادُ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؟ قَالَ : وَلَا الْجِهَادُ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ مِنْ ذٰلِكَ بِشَيْءٍ . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ . مشكاة المصابيح بَابٌ فِي الْأُضْحِيَةِ الفصل الأول رقم الحديث ۱۴۶۰(۸) ، صحيح البخاري أَبْوَابُ الْعِيْدَيْنِ بَابُ فَضْلِ الْعَمَلِ فِيْ أَيَّامِ التَّشْرِيْقِ رقم الحديث ۹۶۹ ، سنن ابي داؤد كِتَابُ الصَّوْمِ بَابٌ فِيْ صَوْمِ الْعَشْرِ رقم الحديث ۲۴۳۸ ، سنن ابن ماجة باب صيام العشر رقم الحديث ۱۷۲۷ ، سنن الترمذي باب ماجاء في العمل في ايام العشر رقم الحديث ۷۵۷ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۱۲۸ الترغيب في العمل الصالح في عشر ذي الحجة وفضله .

Scanned with CamScanner

د ذوالحجې په اوله عشره باندې الله ﷻ قسم کړی

د ذوالحجّې اولې عشرې اهمیت تاسو د دینه هم معلوموليږ شی چې الله تعالی په دې باندې قسم کړی : ﴿ وَالْفَجْرِ ، وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴾ .(۱)

ترجمه : قسم دی په سهر او په لسو (۱۰) شپو باندې .

په دې آیت کې چې الله تعالی په کومو شپو باندې قسم کړی نو د مفسرینو د یو لوی جماعت په نزد باندې ددینه د ذوالحجې اولې لس (۱۰) شپې مراد دي .

اگر چې الله تعالی ته د خبرې مضبوطوالي د پاره د قسم کولو ضرورت نشته خو بیا هم چې الله رب العزت په کوم څيز باندې قسم خوړلی نو دا د هغه څيز په عظمت او شرافت باندې دلالت کوي .

معلومه شوه چې د الله ﷻ په نزد باندې د ذوالحجّې اوّلې عشرې ډیر لوی مقام دی .

الله ﷻ ته د ذوالحجې په اوله عشره کې نېک عمل ډیر محبوب دی

علماؤ خو تر دې پورې لیکلي چې د احادیثو په رڼا کې د رمضان المبارک نه پس د ذوالحجې اولو لسو ورځو ته ډیر فضیلت او عظمت حاصل دی .

وجه داده چې په دې ورځو کې د مسلمانانو هر نېک عمل الله ﷻ ته ډیر زیات محبوب دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

مَا مِنْ أَيَّامٍ اَلْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنْ هٰذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشَرَةِ

الله ﷻ ته د ذوالحجې په اولو لسو ورځو کې نېک عمل د نورو ورځو په نسبت ډیر زیات محبوب دی .

صحابه کرامو عرض او کړو : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! وَلَا الْجِهَادُ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ ؟

اې د الله رسوله ! (په نورو ورځو کې) د الله ﷻ په لاره کې جهاد کول هم ددې (ورځو د نېکو اعمالو) برابر نه دی ؟

---

(۱) الفجر : ۱ ، ۲ .

نبي عليه السلام ورته او فرمايل :

وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ مِنْ ذٰلِكَ بِشَيْءٍ . (١)

آو ، (په نورو ورځو کې) د الله ﷻ په لاره کې جهاد کول هم ددې (ورځو د نېکو اعمالو) برابر ندی ، البته که يو کس په خپل مال سره په خپله د جهاد د پاره لاړ شي او بيا (کور ته) واپس رانشي (بلکه هم هلته شهيد شي) نو دا جهاد بيا ددې لس ورځو د نېکو اعمالو نه بهتر دی .

وجه : په دې اوله عشره کې نېک اعمال الله ﷻ ته ځکه ډېر محبوب دي چې دا د حج ورځې دي ، په دې ورځو کې حاجيان حج کوي ، د بيت الله زيارت کوي . او دا قاعده ده چې کله وخت افضل وي نو بيا په دې کې نېک اعمال کول هم افضل وي . (٢)

بهر حال ، الله ﷻ ته په نورو ورځو کې نېک عمل دومره محبوب ندی ځومره چې په دې لسو ورځو کې ورته محبوب دی .

په دې کې د مانځه ، ذِکر و آذکار ، صدقاتو او نفلي روژو نيولو ډېر زيات ثواب ذکر شوی . (٣)

---

(١) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيْهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنْ هٰذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشَرَةِ . قَالُوْا : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيْلِ اللهِ ؟ قَالَ : وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيْلِ اللهِ إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ مِنْ ذٰلِكَ بِشَيْءٍ . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ . مشكاة المصابيح بَابٌ فِي الأضحية الفَصْلُ الأول رقم الحديث ١٤٦٠ (٨) ، صحيح البخاري أَبْوَابُ العِيْدَيْنِ بَابُ فَضْلِ العَمَلِ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ رقم الحديث ٩٦٩ ، سنن ابي داؤد كِتَابُ الصَّوْمِ بَابٌ فِي صَوْمِ العَشْرِ رقم الحديث ٢٤٣٨ ، سنن ابن ماجة باب صيام العشر رقم الحديث ١٧٢٧ ، سنن الترمذي باب ماجاء في العمل في ايام العشر رقم الحديث ٧٥٧ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم ١١٤٨ الترغيب في العمل الصالح في عشر ذي الحجة وفضله .

(٢) قَالَ ابْنُ الْمَلَكِ : لِأَنَّهَا أَيَّامُ زِيَارَةِ بَيْتِ اللهِ ، وَالْوَقْتُ إِذَا كَانَ أَفْضَلَ كَانَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيْهِ أَفْضَلَ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ١٠٨٢/٣ بَابٌ فِي الأضحية الفَصْلُ الأول في تشريح رقم الحديث ١٤٦٠ (٨) .

(٣) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ أَيَّامٍ أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ ، وَلَا أَحَبُّ إِلَى اللهِ الْعَمَلُ فِيْهِنَّ مِنْ أَيَّامِ الْعَشْرِ ، فَأَكْثِرُوْا فِيْهِنَّ مِنَ التَّسْبِيْحِ ، وَالتَّهْلِيْلِ ، وَالتَّحْمِيْدِ ، وَالتَّكْبِيْرِ . رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْكَبِيْرِ ، وَرِجَالُهُ رِجَالُ الصَّحِيْحِ . مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم الحديث ٥٩٣٢ كِتَابُ الأَضَاحِيِّ بَابٌ فِي عَشْرِ ذِي الحِجَّةِ .

د ذوالحجې په اوله عشره کې ډیر عبادات جمع دي

د ذوالحجې په اوله عشره کې ډیر عبادات جمع شوي دي :

۱ . په دې ورځو کې نیک اعمال الله ﷻ ته ډیر محبوب دي .

۲ . د ذوالحجې د اولې ورځې نه تر د نهمې ورځې پورې په هره ورځ د نفلي روژې نیولو ډیر ثواب ذکر شوی ، بیا خاصکر د عرفې په ورځ د نفلي روژې نیولو خو ډیر اجرونه ذکر شوي .

۳ . د حج کولو فرضي عبادات هم د اتم ذوالحجې نه شروع کیږي (او تر دولسم د ذوالحجې پورې صرف په دې پنځو ورځو کې اداء کیږي) .

۴ . تکبیرات د تشریق هم د نهم د ذوالحجې د سهر مانځه نه پس شروع کیږي (او تر د دیارلسمې ورځې د مازیګر مانځه پورې جاري وي) .

۵ . قرباني هم په لسم د ذوالحجې باندې کولې شي . (اګر چې قرباني کول ترد دولسم د ذوالحجې د نمر پریوتلو پورې جائز ده ، خو بهتر په لسم د ذوالحجې ده) .

معلومه شوه چې د ذوالحجې په اوله عشره کې ډیر عبادات جمع دي ، نو ځکه ورته دومره لوی شرافت او عظمت حاصل دی .

الله ﷻ په ورځو کې څلور ورځې غوره کړي

په " تنبیه الغافلین " کې یو اوږد حدیث ذکر دی ، زه ورنه مخصوص ځای را نقل کوم :

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي : إِنَّ اللهَ تَعَالٰى قَدِ اخْتَارَ مِنَ الْأَيَّامِ أَرْبَعَةً ...

بیشکه الله تعالی په ورځو کې څلور ورځې غوره کړي دي ...

په هغې کې اوله ورځ د جُمعې ده . ځکه په دې کې داسې یو ساعت دی چې په هغې کې مسلمان بنده د الله تعالی نه د دُنیا یا آخرت متعلق څه او غواړي إِلَّا أَعْطَاهُ اللهُ إِيَّاهُ . نو الله ﷻ دو ته هغه ورکوي .

دویمه ورځ د عرفې ده . ځکه چې کله د عرفې ورځ راشي نو الله تعالی د فرښتو د وړاندې (د عرفات په حاجیانو باندې) فخر کوي ، فرښتو ته فرمایي :

اې زما فرښتو ! تاسو زما بندګان اوګورئ چې دوی سرتور سر ، ګرد وهلي راغلي دي ، دوی خپل مالونه خرچ کړل ، او بدنونه يې ستړي کړل إِشْهَدُوا أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ.

پس تاسو ګواه اوسئ چې ما دوی ته بخنه اوکړه .

دريمه د غټ اختر ورځ ده . ځکه چې کله د قرباني ورځ شي ، بنده خپله قرباني ذبح کړي فَأَوَّلُ قَطْرَةٍ مِنَ الْقُرْبَانِ تَكُونُ كَفَّارَةً لِكُلِّ ذَنْبٍ عَمِلَهُ الْعَبْدُ.

نو د قرباني اول څاڅکې د وينې چې زمکې ته اورسيږي نو په دې سره ددې بنده ټول هغه ګناهونه معاف شي کوم چې ده کړي وي .

څلورمه د وړوکي أختر ورځ ده . ځکه چې کله مسلمانان د رمضان روژې اونيسي ، بيا (د وړوکي اختر په ورځ) عيدګاه ته اووځي نو الله تبارک وتعالى فرښتو ته فرمايي :

بيشکه هر عمل کوونکې د خپل عمل أجر طلب کوي ، زما بندګانو د رمضان روژې اونيوی او س عيدګاه ته راوتلي دي د خپل أجر مطالبه کوي أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ .

(اې فرښتو !) زه تاسو ګواه کوم چې ما دوی ته بخنه اوکړه .

بيا يو آواز کوونکې آواز اوکړي : يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ ! إِرْجِعُوا فَقَدْ بَدَّلْتُ سَيِّئَاتِكُمْ حَسَنَاتٍ . (۱)

---

(۱) وَرَوَى عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ اللهَ تَعَالَى قَدِ اخْتَارَ مِنَ الْأَيَّامِ أَرْبَعَةً ، وَمِنَ الشُّهُورِ أَرْبَعَةً ، وَمِنَ النِّسَاءِ أَرْبَعَةً ، وَأَرْبَعَةً يَسْبِقُونَ إِلَى الْجَنَّةِ ، وَأَرْبَعَةً اشْتَاقَتْ إِلَيْهِمُ الْجَنَّةُ . أَمَّا الْأَيَّامُ : فَأَوَّلُهَا : يَوْمُ الْجُمُعَةِ فِيهَا سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللهَ تَعَالَى شَيْئًا مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا أَعْطَاهُ اللهُ إِيَّاهُ . وَالثَّانِي : يَوْمُ عَرَفَةَ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ عَرَفَةَ يُبَاهِي اللهُ تَعَالَى مَلَائِكَتَهُ . فَيَقُولُ يَا مَلَائِكَتِي ! أُنْظُرُوا إِلَى عِبَادِي جَاءُوا شُعْثًا غُبْرًا قَدْ أَنْفَقُوا الْأَمْوَالَ ، وَأَتْعَبُوا الْأَبْدَانَ ، إِشْهَدُوا أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ . وَالثَّالِثُ : يَوْمُ النَّحْرِ فَإِذَا كَانَ النَّحْرُ وَقَرَّبَ الْعَبْدُ قُرْبَانَهُ . فَأَوَّلُ قَطْرَةٍ مِنَ الْقُرْبَانِ تَكُونُ كَفَّارَةً لِكُلِّ ذَنْبٍ عَمِلَهُ الْعَبْدُ . وَالرَّابِعُ : يَوْمُ الْفِطْرِ فَإِذَا صَامُوا شَهْرَ رَمَضَانَ ، وَخَرَجُوا إِلَى عِيدِهِمْ يَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِمَلَائِكَتِهِ : إِنَّ كُلَّ عَامِلٍ يَطْلُبُ أَجْرَهُ ، وَعِبَادِي صَامُوا شَهْرَهُمْ ، وَخَرَجُوا مِنْ عِيدِهِمْ يَطْلُبُونَ أَجْرَهُمْ أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ . وَيُنَادِي الْمُنَادِي : يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ ! إِرْجِعُوا فَقَدْ بَدَّلْتُ سَيِّئَاتِكُمْ حَسَنَاتٍ ..... تنبيه الغافلين باحاديث سيد الانبياء والمرسلين للسمرقندي ۳۲۹/۱ بَابُ : فَضْلِ أَيَّامِ الْعَشْرِ

Scanned with CamScanner

اې د محمد صلی الله علیه وسلم اُمّته ! تاسو داسې حالت کې (خپلو کورونو ته) واپس لاړشئ چې ما ستاسو ګناهونه په نېکیو بدل کړل.

د علماؤ اختلاف

د ذوالحجې د اولې عشرې اَهمیت تاسو ددینه هم معلوم ولې شی. چې په دې کې خبره کې د علماؤ اختلاف دی چې " آیا دا اوّله عشره د ذوالحجّې بهتره ده او که آخري عشره د رمضان المبارک بهتره ده ؟ " (۱)

بعضې علماء دا وايي چې دا اوله عشره د ذوالحجې افضل ده، ځکه په مذکوره حدیث کې دیته افضله ویل شوی.

او بعضې علماء وايي چې د رمضان المبارک آخري عشره افضل ده، ځکه په هغې کې فرضي روژې هم دي، او لیلة القدر هم دی.

خو غوره قول هغه دی کوم چې ملا علي قاري رحمه الله په " مرقاة " کې ذکر کړی چې: په ورځو کې د ذوالحجې اولې لس ورځې اَفضلې دي، ځکه په دې کې د عرفې ورځ ده، او د عرفې ورځ خو د ټول کال په ورځو کې بهتره ده.

او په شپو کې آخري لس شپې د رمضان المبارک افضلې دي، ځکه په هغې کې د لیلة القدر شپه ده، او لیلة القدر خو د ټول کال په شپو کې بهتره ده. (۲)

همدا خبره شیخ عبدالحق مُحدّث دهلوي رحمه الله هم ذکر کړې ده. (۳)

(د ملا علي قاري رحمه الله په دې قول سره د علماؤ په اَقوالو کې تطبیق هم پیدا شو)

---

(۱) یعنی آیا دا اوّلې لس ورځې د ذوالحجّې بهترې دی او که آخري لس ورځې د رمضان المبارک بهترې دي ؟

(۲) وَذَكَرَ الشَّيْخُ: اِخْتَلَفَتِ الْعُلَمَاءُ فِيْ هٰذِهِ الْعَشْرِ وَالْعَشْرِ الْأَخِيْرِ مِنْ رَمَضَانَ. فَقَالَ بَعْضُهُمْ: هٰذِهِ الْعَشْرُ أَفْضَلُ لِهٰذَا الْحَدِيْثِ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: عَشْرُ رَمَضَانَ أَفْضَلُ لِلصَّوْمِ وَالْقَدْرِ. وَالْمُخْتَارُ أَنَّ أَيَّامَ هٰذِهِ الْعَشْرِ أَفْضَلُ لِيَوْمِ عَرَفَةَ، وَلَيَالِيْ عَشْرِ رَمَضَانَ أَفْضَلُ لِلَيْلَةِ الْقَدْرِ، لِأَنَّ يَوْمَ عَرَفَةَ أَفْضَلُ أَيَّامِ السَّنَةِ، وَلَيْلَةَ الْقَدْرِ أَفْضَلُ لَيَالِي السَّنَةِ، وَلِذَا قَالَ: "مِنْ أَيَّامٍ" وَلَمْ يَقُلْ "مِنْ لَيَالٍ" كَذَا فِي الْأَزْهَارِ. مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح ۱۰۸۲/۳ باب في الأضحية الفصل الأول في تشریح رقم الحدیث ۱۴۶۰.

(۳) مؤمن کے ماہ و سال ص ۲۳۸.

فقهي مسئله : علماء کرامو ليکلي چې " که يو کس قسم او کړي يا نذر اومني چې زه به د کال په بهترينو ورځو کې روژې نيسم " نو دا کس دې د ذوالحجې اولې نهه (۹) ورځې روژې اونيسي ، چې په دې سره به يې قسم او نذر پوره شي .

او که څوک دا نذر اومني چې " زه به د ټول کال په بهترينه ورځ باندې روژه نيسم " نو هغه دې د عرفې د ورځې (يعنې نهم د ذوالحجې) روژه اونيسي چې په دې سره به دده نذر پوره شي .(۱)

توهم دفع کول : ددې دا مطلب نه دی چې ګنې دا روژې د رمضان المبارک د روژو نه هم افضلې دي ، بلکه د رمضان روژې فرض دي ، هغه بغير د شک و شبهې د ټولو روژو نه افضلې دي ، خو په نفلي روژو کې د ذوالحجې دا اولې نهه (۹) روژې افضلې دي ، او په دې کې بيا خاصکر د عرفې د ورځې روژه ډيره بهتره ده .

د عرفې په ورځ روژه نيولو سره د دوه کالو ګناهونه معاف کيږي

د ذوالحجې اولې ورځ نه تر نهم د ذوالحجې پورې په هره ورځ د نفلي روژې نيولو ډير ثواب په احاديثو کې ذکر شوې دی . (۲)

بيا خاصکر د عرفې په ورځ (يعنې په نهمه ورځ د ذوالحجې باندې) د نفلي روژې نيولو ثواب خو په صحيح احاديثو کې هم ذکر شوی ، چې په دې سره د دوه (۲) کالو ګناهونه معاف کيږي

---

(۱) مؤمن کے ماہ وسال ص ۲۳۶

(۲) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما ، قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنْ أَيَّامٍ أَفْضَلُ عِنْدَ اللهِ وَلَا الْعَمَلُ فِيْهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ هٰذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ . فَأَكْثِرُوْا فِيْهِنَّ مِنَ التَّهْلِيْلِ وَالتَّكْبِيْرِ ، فَإِنَّهَا أَيَّامُ التَّهْلِيْلِ وَالتَّكْبِيْرِ وَذِكْرِ اللهِ . وَإِنَّ صِيَامَ يَوْمٍ مِنْهَا يَعْدِلُ بِصِيَامِ سَنَةٍ . وَالْعَمَلُ فِيْهِنَّ يُضَاعَفُ سَبْعَمِائَةِ ضِعْفٍ . شعب الايمان للبيهقي رقم الحديث ۳۳۸۱ الصيام تخصيص ايام العشر بالاجتهاد بالعمل فيهن . المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۹۹ ثواب العمل في ايام عشر الحجة

وَرُوِيَ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ، أَنَّهُ قَالَ : عَلَيْكُمْ بِصَوْمِ أَيَّامِ الْعَشْرِ ، وَإِكْثَارِ الدُّعَاءِ ، وَالْاِسْتِغْفَارِ وَالصَّدَقَةِ فِيْهَا ، فَإِنِّيْ سَمِعْتُ نَبِيَّكُمْ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ : اَلْوَيْلُ لِمَنْ حُرِمَ خَيْرَ أَيَّامِ الْعَشْرِ . تنبيه الغافلين باحاديث سيد الانبياء والمرسلين للسمرقندي ۳۲۹/۱ باب فضل أيام العشر

Scanned with CamScanner

۱. په مسلم شريف کې اوږد حديث ذکر دی .... د نبي عليه السلام نه د عرفې په ورځ د روژې نيولو متعلق پوښتنه اوشوه، نو دوی ورته اوفرمايل:

يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَالْبَاقِيَةَ. (۱)

د عرفې په ورځ روژه نيول د تېر کال او راتلونکي کال ګناهونه ختموي.

۲. په ترمذي شريف کې دا حديث په دې الفاظو ذکر دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ. (۲)

زما د الله ﷻ نه دا أميد دی چې د عرفې د ورځې روژه به د تېر کال او راتلونکي کال د ګناهونو د پاره کفاره شي.

په نورو صحيح احاديثو کې هم دا مضمون ذکر دی چې د عرفې په ورځ روژه نيولو سره د انسان د دوه کالو ګناهونه معاف کيږي. (۳)

---

(۱) عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ..... سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ؟ فَقَالَ: يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَالْبَاقِيَةَ... صحيح مسلم رقم الحديث ۱۹۷(۱۱۶۲) كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ اسْتِحْبَابِ صِيَامِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ وَصَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ. مسند احمد رقم الحديث ۲۲۵۳۷، ورقم ۲۲۶۲۱، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ۲۸۲۶. السنن الكبرى للبيهقي رقم ۸۳۸۰ باب صوم يوم عرفة لغير الحاج. شرح السنة للبغوي رقم ۱۷۸۹ باب صوم يوم عرفة. صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۰۱۰(۱) الترغيب في صيام يوم عرفة.

(۲) سنن الترمذي أَبْوَابُ الصَّوْمِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ رقم الحديث ۷۴۹. قال الالباني صحيح. سنن ابن ماجة باب صيام يوم عرفة رقم ۱۷۳۰، صحيح ابن حبان رقم ۳۶۳۲، شعب الايمان رقم الحديث ۳۴۸۳، صحيح الترغيب والترهيب رقم ۱۰۱۰ الترغيب في صيام يوم عرفة، مشكاة المصابيح باب القضاء الفصل الاول رقم ۲۰۴۴(۹).

قال الترمذي: وَقَدِ اسْتَحَبَّ أَهْلُ الْعِلْمِ صِيَامَ يَوْمِ عَرَفَةَ إِلَّا بِعَرَفَةَ. سنن الترمذي في تشريح حديث ۷۴۹.

(۳) قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ صَامَ يَوْمَ عَرَفَةَ غُفِرَ لَهُ ذَنْبُ سَنَتَيْنِ مُتَتَابِعَتَيْنِ. المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۵۹۲۳، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۰۱۲(۳) الترغيب في صيام يوم عرفة. كنز العمال رقم الحديث ۱۲۰۸۶. مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم ۵۱۴۱ كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ صِيَامِ يَوْمِ عَرَفَةَ. المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۷۸ ثواب من صام يوم عرفة

Scanned with CamScanner

د حديث تشريح يعنې د عرفې په ورځ روژه نيولو سره الله تعالى د انسان د دوه کالو صغيره ګناهونه معاف کوي.

د آئنده کال د ګناهونو بخلو مطلب دادی چې الله ﷻ به دا انسان آئنده کال د ګناهونو نه محفوظ اوساتي.

يا دا مطلب دی چې الله ﷻ به ده ته ددې روژې په عوض کې داسې اجر و ثواب ورکړي چې که اتفاقًا دده نه آئنده کال صغيره ګناه اوشي نو هغه به هم الله ﷻ ورته معاف کړي. (۱)

د عرفې په ورځ مسلمانانو ته د جهنم نه نجات ملاويدل

د عرفې په ورځ الله ﷻ ډير بندګان د جهنم د اُور نه آزادوي، او د فرښتو د وړاندې په خپلو نيکانو بندګانو باندې فخر کوي.

د مسلم شريف حديث دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُعْتِقَ اللهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَإِنَّهُ لَيَدْنُو، ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمِ الْمَلَائِكَةَ، فَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ؟ (۲)

په بله يوه ورځ هم الله تعالى دومره ډير بندګان د جهنم د اُور نه نه آزادوي څومره چې د عرفې په ورځ (د عرفات په ميدان کې) آزادوي، بيشکه (په دې ورځ) الله تعالى بندګانو ته (په خپل رحمت او مغفرت سره) نږدې کيږي، بيا د فرښتو د وړاندې په دوی باندې فخر

(۱) قَالَ إِمَامُ الْحَرَمَيْنِ: وَالْمُكَفَّرُ الصَّغَائِرُ. قَالَ الْقَاضِي عِيَاضٌ: وَهُوَ مَذْهَبُ أَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ. وَأَمَّا الْكَبَائِرُ فَلَا يُكَفِّرُهَا إِلَّا التَّوْبَةُ أَوْ رَحْمَةُ اللهِ. قُلْتُ: رَحْمَةُ اللهِ تَحْتَمِلُ أَنْ تَكُونَ بِمُكَفِّرٍ وَبِغَيْرِهِ. وَقَالَ النَّوَوِيُّ: قَالُوا: الْمُرَادُ بِالذُّنُوبِ الصَّغَائِرُ، وَإِنْ لَمْ تَكُنِ الصَّغَائِرُ يُرْجَى تَخْفِيفُ الْكَبَائِرِ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ رُفِعَتِ الدَّرَجَاتُ. قَالَ الطِّيبِيُّ: وَقِيلَ: تُكَفِّرُ السَّنَةَ الْآتِيَةَ أَنْ يَحْفَظَهُ مِنَ الذُّنُوبِ فِيهَا. وَقِيلَ: أَنْ يُعْطِيَهُ مِنَ الرَّحْمَةِ وَالثَّوَابِ قَدْرًا يَكُونُ كَفَّارَةً لِلسَّنَةِ الْمَاضِيَةِ وَالْقَابِلَةِ إِذَا جَاءَتْ وَاتَّفَقَتْ لَهُ ذُنُوبٌ. مرقاة المفاتيح باب الصيام الفصل الاول ۲ / ۱۳۱۵ في تشريح حديث ۲۰۴۴.

(۲) صحيح مسلم كِتَابُ الْحَجِّ بَابٌ فِي فَضْلِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، وَيَوْمِ عَرَفَةَ رقم ۴۳۶ (۱۳۴۸)، مشكاة المصابيح ۲۵۹۴ (۳)، باب الوقوف بعرفة الفصل الاول، صحيح الترغيب والترهيب رقم ۱۱۵۴ (۴) الترغيب في الوقوف بعرفة، السنن الكبرى للنسائي رقم ۳۹۸۲، صحيح ابن خزيمة رقم ۲۸۲۷، شعب الايمان رقم ۳۷۷۴، شرح السنة للبغوي رقم ۱۹۳۱

کوي ، او فرمايي : دا خلق څه غواړي ؟

(يعنې دوی چې د مانه د مغفرت ، قُرب او زما د رَضا سوال کوي نو زه به دوی ته دا خامخا ورکړم) .

د عرفې په ورځ د مسلمانانو د مغفرت په وجه شيطان سخت ذليله وي

د عرفې په ورځ الله ﷻ په خپلو خاصو بندګانو باندې بې شماره رَحمتونه رانازلوي ، او د دوی غټ غټ ګناهونه معاف کوي ، نو په دې ورځ شيطان سخت غصه او ذليله وي .

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي : شيطان په بله يوه ورځ هم دومره ذليل ، رټلې شوې ، سپَک او غصه ندې ليدلې شوی څومره چې د عرفې په ورځ وي (يعنې د عرفې په ورځ ډير ذليل ، سپَک او غصه وي) ، دا ځکه چې په دې ورځ شيطان د الله ﷻ رانازليدونکې رحمت ، او د الله ﷻ د طرفه د بندګانو غټ غټ ګناهونه بخَل وينې ، البته شيطان د غزوه بدر په ورځ هم همدغسې (ذليل او غصه) ليدل شوې وُ .

د نبي عليه السلام نه پوښتنه اوشوه چې شيطان د غزوه بدر په ورځ څه څيز ليدلې وُ ؟ (چې دومره غصه وُ ؟) ، نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

أَمَا إِنَّهُ قَدْ رَأَى جِبْرِيلَ وَهُوَ يَزَعُ الْمَلَائِكَةَ .(۱)

شيطان د غزوه بدر په ورځ حضرت جبريل عليه السلام اوليد چې د (مشرکينو په مقابله کې يې) د فرښتو صفونه برابرول .

(يعنې د غزوه بدر په ورځ چې کله مسلمانانو او اسلام ته عزت حاصل شو او حضرت جبريل عليه السلام د فرښتو صفونه برابرول نو په هغه ورځ باندې هم شيطان ډير ذليل ، رَسوا او غصه وُ) .

---

(۱) عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ كَرِيزٍ ، أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ: مَا رُئِيَ الشَّيْطَانُ يَوْمًا هُوَ فِيْهِ أَصْغَرُ ، وَلَا أَدْحَرُ ، وَلَا أَحْقَرُ ، وَلَا أَغْيَظُ مِنْهُ يَوْمَ عَرَفَةَ ، وَمَا ذَاكَ إِلَّا لِمَا يَرَى مِنْ تَنَزُّلِ الرَّحْمَةِ ، وَتَجَاوُزِ اللهِ عَنِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ ، إِلَّا مَا كَانَ مِنْ يَوْمِ بَدْرٍ . فَقِيلَ : وَمَا رَأَى مِنْ يَوْمِ بَدْرٍ ؟ قَالَ: أَمَا إِنَّهُ قَدْ رَأَى جِبْرِيلَ وَهُوَ يَزَعُ الْمَلَائِكَةَ . شرح السنة للبغوي رقم ۱۹۳۰ باب فضل يوم عرفة ، موطاء مالک باب فضل يوم عرفة رقم الحديث ۱۲۶۱ ، مشكوة المصابيح رقم ۲۶۰۰(۹) باب الوقوف بعرفة الفصل الثاني ، شعب الايمان رقم ۳۷۷۵ ، كنز العمال رقم ۱۲۱۰۴ .

همداسې يوه واقعه امام غزالي رحمه الله په "احياء العلوم" کې هم ذکر کړې. (١)

د الله ﷻ په نزد د قربانۍ د ورځې عظمت

د ذوالحجې په لسم تاريخ باندې د غټ اختر ورځ راځي، يعنی د قربانۍ ورځ. په احاديثو مبارکه وُ کې د قربانۍ د ورځې هم ډير عظمت بيان شوی،

د ابوداؤد شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّ أَعْظَمَ الْأَيَّامِ عِنْدَ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَوْمُ النَّحْرِ، ثُمَّ يَوْمُ الْقَرِّ. (٢)

بيشکه د الله ﷻ په نزد (د قربانۍ په ورځو کې (٣)) د ټولو نه زياته د عظمت واله د قربانۍ ورځ ده، بيا وريسې (ډيره د عظمت واله) دويمه ورځ ده.

---

(١) وذكر بعض المكاشفين من المقربين أن إبليس لعنه الله عليه ظهر له في صورة شخص بعرفة فإذا هو ناحل الجسم مصفر اللون باكي العين مقصوف الظهر، فقال له: ما الذي أبكى عينك؟ قال: خروج الحاج إليه بلا تجارة أقول قد قصدوه أخاف أن لا يخيبهم فيحزنني ذلك. قال: فما الذي أنحل جسمك؟ قال: صهيل الخيل في سبيل الله عز وجل ولو كانت في سبيلي كان أحب إلي. قال: فما الذي غير لونك؟ قال: تعاون الجماعة على الطاعة، ولو تعاونوا على المعصية كان أحب إلي. قال: فما الذي قصف ظهرك؟ قال: قول العبد "أسألك حسن الخاتمة" أقول يا ويلتى متى يعجب هذا بعمله أخاف أن يكون قد فطن. إحياء علوم الدين ١/٢٣٠ كتاب أسرار الحج الباب الأول في فضائلها وفضائل مكة الفصل الأول في فضائل الحج وفضيلة البيت.

(٢) سنن ابي داؤد كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابٌ فِي الْهَدْيِ إِذَا عَطِبَ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ رقم الحديث ١٧٦٥، مسند احمد رقم الحديث ١٩٠٧٥، المستدرک علی الصحيحين للحاكم، وقال الحاكم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. وقال الالباني: صحيح. مشكاة المصابيح كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ الْهَدْيِ الْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٢٦٤٣ (١٧)، شرح السنة للبغوي رقم ١٩٥٨، صحيح ابن خزيمة رقم ٢٩٦٦.

(٣) (إِنَّ أَعْظَمَ الْأَيَّامِ) أَيْ: أَيَّامِ عِيدِ الْأَضْحَى. فَلَا يُنَافِي مَا فِي الْأَحَادِيثِ الصَّحِيحَةِ أَنَّ أَفْضَلَ الْأَيَّامِ يَوْمُ عَرَفَةَ. أَوْ أَيَّامُ الْأَشْهُرِ الْحُرُمِ. كَذَا قِيلَ. وَفِيهِ بَحْثٌ. وَقَالَ الطِّيبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: أَيْ: مِنْ أَعْظَمِ الْأَيَّامِ لِأَنَّ الْعَشْرَ أَفْضَلُ مِمَّا عَدَاهَا اهـ. وَأَرَادَ بِالْعَشْرِ عَشْرَ رَمَضَانَ. أَوْ عَشْرَ ذِي الْحِجَّةِ، لِأَنَّهُ وَرَدَ: «مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهَا أَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنْ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ». وَهُوَ مُعَارِضٌ بِمَا صَحَّ فِي الْأَخْبَارِ الصَّرِيحَةِ. بِأَنَّ أَيَّامَ الْعَشَرَةِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ أَفْضَلُ الْأَيَّامِ. فَيَنْبَغِي أَنْ يُقَيَّدَ الْحَدِيثُ الْأَوَّلُ بِأَيَّامِ الْأَشْهُرِ الْحُرُمِ. وَلَا يَبْعُدُ أَنْ يُقَالَ: الْأَفْضَلِيَّةُ مُخْتَلِفَةٌ بِاعْتِبَارِ الْحَيْثِيَّةِ. أَوِ الْإِضَافِيَّةِ النِّسْبِيَّةِ. فَلَا يَحْتَاجُ إِلَى تَقْدِيرِ "مِنْ" التَّبْعِيضِيَّةِ. مرقاة المفاتيح ٥/١٨٢٥ في تشريح حديث ٢٦٤٣ (١٧).

Scanned with CamScanner

چې څوک د قربانۍ اراده لري د هغوی د پاره مستحب عمل

چې څوک د قربانۍ اراده لري نو د دوی د پاره دا مستحب دي چې کله د ذوالحجې میاشت شروع شي (یعنی د اول تاریخ نه) تر د څاروي ذبح کیدو پورې خپل ویښتان او نوکان غوڅ نکړي. (بلکه د ذوالحجې میاشت راداخلیدو نه مخکې دې خپل نوکان غوڅ کړي، او ویښتان دې برابر کړي) ، بیا چې کله د قربانۍ څاروي ذبح شي نو بیا ورته د غوڅولو اجازت شته. (١)

د مسلم شریف او مشکوة شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي :

إِذَا دَخَلَتِ الْعَشْرُ وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَحِّيَ فَلَا يَمَسَّ مِنْ شَعَرِهِ وَبَشَرِهِ شَيْئًا. (٢)

چې کله د ذوالحجې اولنی عشره راداخله شي او په تاسو کې یو کس د قربانۍ اراده لري نو (تر څو پورې چې هغه د قربانۍ څاروی نه وي ذبح کړی تر هاغې وختې پورې) هغه دې خپل ویښتان او نوکان نه غوڅوي.

دا مضمون په نورو احادیثو کې هم ذکر شوی. (٣)

---

(١) فَالْمُسْتَحَبُّ لِمَنْ قَصَدَ أَنْ يُضَحِّيَ عِنْدَ مَالِكٍ وَالشَّافِعِيِّ أَنْ لَا يَحْلِقَ شَعْرَهُ، وَلَا يُقَلِّمَ ظُفْرَهُ حَتَّى يُضَحِّيَ فَإِنْ فَعَلَ كَانَ مَكْرُوهًا. وَقَالَ أَبُو حَنِيفَةَ: هُوَ مُبَاحٌ، وَلَا يُكْرَهُ، وَلَا يُسْتَحَبُّ. وَقَالَ أَحْمَدُ: بِتَحْرِيمِهِ كَذَا فِي رَحْمَةِ الْأُمَّةِ فِي اخْتِلَافِ الْأَئِمَّةِ. وَظَاهِرُ كَلَامِ شُرَّاحِ الْحَدِيثِ مِنَ الْحَنَفِيَّةِ أَنَّهُ يُسْتَحَبُّ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ" مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ٣/١٠٨١ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ في الشرح حديث ١۴٥٩(٧).

(٢) صحيح مسلم كتاب الأضاحي بَابُ نَهْيِ مَنْ دَخَلَ عَلَيْهِ عَشْرُ ذِي الْحِجَّةِ وَهُوَ مُرِيدُ التَّضْحِيَةِ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ شَعْرِهِ أَوْ أَظْفَارِهِ شَيْئًا رقم ٣٩(١٩٧٧). مشكوة المصابيح باب في الاضحية الفصل الاول رقم ١۴٥٩(٧) . شعب الايمان رقم ٦٩۴٨

(٣) عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنها تَرْفَعُهُ. قَالَ: إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ وَعِنْدَهُ أُضْحِيَّةٌ يُرِيدُ أَنْ يُضَحِّيَ فَلَا يَأْخُذَنَّ شَعْرًا وَلَا يَقْلِمَنَّ ظُفْرًا . صحيح مسلم كتاب الأضاحي بَابُ نَهْيِ مَنْ دَخَلَ عَلَيْهِ عَشْرُ ذِي الْحِجَّةِ وَهُوَ مُرِيدُ التَّضْحِيَةِ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ شَعْرِهِ أَوْ أَظْفَارِهِ شَيْئًا رقم الحديث ۴٠(١٩٧٧).

وفي رواية: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنها أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمْ هِلَالَ ذِي الْحِجَّةِ، وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَحِّيَ فَلْيُمْسِكْ عَنْ شَعْرِهِ وَأَظْفَارِهِ . صحيح مسلم كتاب الأضاحي بَابُ نَهْيِ مَنْ دَخَلَ عَلَيْهِ عَشْرُ ذِي الْحِجَّةِ وَهُوَ مُرِيدُ التَّضْحِيَةِ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ شَعْرِهِ أَوْ أَظْفَارِهِ شَيْئًا رقم الحديث ۴١(١٩٧٧).

نوټ: په مذکوره حديث کې چې کوم ممانعت راغلی نو ددې نه ممانعت تنزيهي مراد دی ، يعنی ويښتان او نوکان نه کټ کول مستحب دي . او کټ کول يې خلاف اولی دي .

د ويښتانو او نوکانو نه ګوڅولو حکمتونه

علماؤ د ويښتانو او نوکانو نه ګوڅولو دوه حکمتونه ذکر کړي :

۱. د حاجيانو سره مشابهت کول :

يعنی لکه څرنګې چې حاجيان د احرام تړلو نه روستو ويښتان او نوکان نه ګوڅوي (او د احرام نورې پابندياني ورباندې هم وي) نو همدغه شان کوم نور مسلمانان چې د قربانۍ اراده لري هغوی ته هم حُکم اوشو چې " تاسو هم ويښتان او نوکان مه کټ کوئ " ددې د پاره چې د حاجيانو سره مو څه ناڅه مشابهت راشي ، نو اوس چې په حاجيانو باندې په ميدانِ عرفات کې کوم رحمتونه راوريږي نو د هغوی سره د مشابهت په وجه به د هغې رحمتونو څه حصه مونږ ته هم راأورسيږي . (۱)

۲. چې د جسم هره حصه د الله ﷻ د رحمت نه مُستفيد شي :

دويم حِکمت په کې دادی چې ددې په وجه د جسم هر هر جُزء د الله ﷻ د رحمت مستحق شي . او د جهنم د أور نه آزاد شي .

څکه کله چې د قربانۍ واله د خپل ځان په فِديه کې قرباني کوي نو د قربانۍ هر هر جزء ددء د جسم د هر هر جزء په بدله کې شو ، او د قربانۍ په وجه د انسان په جِسم باندې خو د الله ﷻ رحمتونه راوريږي ، اوس چې څوک نوکان کټ کړي ، يا ويښتان کټ کړي نو دغه حصه خو د الله تعالی د رحمت نه محرومه پاتې شوه .

لهذا مستحب داده چې د ذوالحجې د اول تاريخ نه تر د قربانۍ پورې ويښتان او نوکان

---

(۱) قَالَ التُّورِبِشْتِيُّ : ذَهَبَ بَعْضُهُمْ إِلَى أَنَّ النَّهْيَ عَنْهُمَا لِلتَّشَبُّهِ بِحُجَّاجِ بَيْتِ اللهِ الْحَرَامِ الْمُحْرِمِينَ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۳ /۱۰۸۱ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَةِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ۱۴۵۹ (۷) .
وهكذا في معارف الحديث ج۳ ص۲۱۸ ، و مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۴۵ ، و اصلاحي خطبات ج۲ ص۱۲۴ ، و قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص۱۲،۱۱ .

کښته نکړي شي د دې د پاره چې دا هم د الله ﷻ د رحمت نه مستفيد شي . (۱)

البته څوک چې د قربانۍ اراده نه لري نو هغوی ته د نوکانو او ويښتانو پريکول جائز دي . (۲)

د ټول تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه را اووته چې په احاديثو مبارکه ؤ کې د ذوالحجې اولې عشرې (يعنی آولو لسو ورځو) ډير آهميت او فضيلت بيان شوی :

په دې باندې الله تعالی قسم کړی ، دا ورځې الله ﷻ ته ډيرې محبوبې دی ، په دې ورځو کې نېک عمل الله ﷻ ته ډير خوښ دی ، په دې کې د ذکر و آذکار او نورو نېکو اعمالو ډير آجر دی ، د دې اولو نهه ورځو کې د نفلي روژې نيولو ډير ثواب دی ، بيا خاصکر د عرفې په ورځ نفلي روژه نيولو سره خو د انسان د دوه کالو ګناهونه معاف کيږي ، او د جهنم د اور نه ورته نجات ملاويږي . د عرفې په ورځ په مسلمانانو باندې د بې شماره رحمتونو په وجه شيطان سخت ذليله وي .

---

(۱) ... وَالْأَوْلَى أَنْ يُقَالَ : اَلْمُضَحِّي يَرَى نَفْسَهُ مُسْتَوْجِبَةً لِلْعِقَابِ وَهُوَ الْقَتْلُ، وَلَمْ يُؤْذَنْ فِيهِ فَفَدَاهَا بِالْأُضْحِيَّةِ. وَصَارَ كُلُّ جُزْءٍ مِنْهَا فِدَاءً كُلِّ جُزْءٍ مِنْهُ . فَلِذٰلِكَ نُهِيَ عَنْ مَسِّ الشَّعْرِ وَالْبَشَرِ ، لِئَلَّا يُفْقَدَ مِنْ ذٰلِكَ قِسْطُ مَا عِنْدَ تَنَزُّلِ الرَّحْمَةِ . وَفَيَضَانِ النُّورِ الْإِلٰهِيِّ . لِيَتِمَّ لَهُ الْفَضَائِلُ . وَيَتَنَزَّهُ عَنِ النَّقَائِصِ مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۰۸۱/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ۱۴۵۹ (۷) .

وهكذا في فتاوى رحيميه ج۲ ص ۸۸ ، و مسائل رفعت قاسمي ص ۴۶ .

(فَلَا يَمَسَّ مِنْ شَعَرِهِ وَبَشَرِهِ شَيْئًا) قال الإمام النووي" : قال أصحابنا المراد بالنهي عن أخذ الظفر والشعر النهي عن إزالة الظفر بقلم أو كسر أو غيره والمنع من إزالة الشعر بحلق أو تقصير أو نتف أو إحراق أو أخذه بنورة أو غير ذلك وسواء شعر الإبط والشارب والعانة والرأس وغير ذلك من شعور بدنه . قال أصحابنا ،الحكمة في النهي أن يبقى كامل الأجزاء ليعتق من النار . شرح محمد فؤاد عبد الباقي علي صحيح مسلم في تشريح حديث ۳۹ (۱۹۷۷) كتاب الأضاحي بَابُ نَهْيِ مَنْ دَخَلَ عَلَيْهِ عَشْرُ ذِي الْحِجَّةِ وَهُوَ مُرِيدُ التَّضْحِيَةِ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ شَعْرِهِ أَوْ أَظْفَارِهِ شَيْئًا

(۲) فتاوى دار العلوم ديوبند ج۵ ص ۲۰۰ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۴۵ .

Scanned with CamScanner

لهذا انسان ته په کار دي چې دا بهترينه موقع غنيمت اوګڼري ، په دې ورځو کې ډير عبادات ، ذکر و أذکار او تلاوت اوکړي .

همدارنګې که قدرت يې وي ددې اولو نهه ورځو نفلي روژه دې اونيسي ، که ټولې نشي نيولی نو بيا خاصکر د عرفې ورځې روژه نيول په کار دي .

همدارنګې که څوک د قربانۍ اراده لري د هغوی د پاره مستحب دي چې ددې مياشتې د اول تاريخ نه تر د قربانۍ ذبح کولو پورې خپل نوکان او ويښتان غوڅ نکړي ، بلکه د ذوالحجې مياشتې راداخليدو نه مخکې نوکان او ويښتان برابر کړي ، او بيا د قربانۍ نه روستو برابرول جائز دي .

دُعا

الله تعالی دې مونږ ټولو ته په دې بهترينو ورځو کې د عباداتو کولو توفيق رانصيبه کړي، او کوم اجرونه او ثوابونه چې په دې ورځو کې د عباداتو ذکر شوي هغه ټول دې مونږ ته په کاملې طريقې سره رانصيبه کړي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

نوټ : که دا تقرير کم وي نو د آئنده تقرير نه څه د قربانۍ فضائل ورسره بيان کړه .

ابوالشمس عفي عنه

تکبیرات تشریق

(((ددې مسائلو بیانولو وخت : چونکه د نهم ذوالحجې (یعنی د عرفې ورځې) د سهَر مانځه نه پس تر د دیارلسم ذوالحجې مازیگر مانځه پورې (په درویشت ۲۳ مونځونو کې) د هر فرضِ عین مانځه نه پس فوراً یو ځل تکبیرِ تشریق په متوسط اُوچت آواز سره ویل واجب دي ، نو ځکه درته په دې ځای د تکبیراتِ تشریق متعلق تفصیلي مسائل رانقل کوم . تاسو خطیبان د عرفې د ورځې نه یوه یا دوه ورځې مخکې د جُمعې په تقریر کې یا همداسې خلقو ته دا مسائل بیان کړئ . ابوالشمس علی عنه)))

د تکبیراتِ تشریق اِبتداء څنگه شوی ؟

په بحرالرائق ، شامي او نورو کتابونو کې ذکر دي چې کله حضرت ابراهیم علیه السلام خپل ځوی " حضرت اسماعیل علیه السلام " د الله ﷻ په حُکم سره ذبح کول (چاړه یې ورله په مَرۍ باندې ایخې وه) نو حضرت جبریل علیه السلام د الله ﷻ په حُکم سره د حضرت اسماعیل علیه السلام په فِدیه کې د جنت نه گډ راواخیست ، کله چې حضرت جبریل علیه السلام د بَره نه ابراهیم علیه السلام اُولید چې د ځوي په مَرۍ باندې یې چاړه ایخې ده نو یَره ورسره پیدا شوه چې هسې نه زما د ورتللو نه مخکې ځوي ذبح کړي نو په دغه وخت کې دده په ژبه باندې دا کلمات راغلل :

اَللّٰهُ أَكْبَرُ اللّٰهُ أَكْبَرُ .

کله چې حضرت ابراهیم علیه السلام حضرت جبریل علیه السلام اُولید نو وې ویل :

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ .

کله چې اسماعیل علیه السلام پوهه شو چې زما په عِوض کې فِدیه راغله نو وې ویل :

اَللّٰهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ .

الله تعالی ته دا کلمات دومره خوښ شو چې تر قیامته پورې مسلمانانو باندې یې په

أَيَّامُ التَّشْرِيق دا واجب او ګرځول .(۱)

تکبیرات تشریق واجب دي

تکبيرِ تشريق دا دی : اَللّٰهُ أَكْبَرُ اَللّٰهُ أَكْبَرُ . لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ . اَللّٰهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ .(۲)

د احنافو د مُفتٰی بِه قول موافق د نهم ذوالحجې (یعنی د عرفې ورځې) د سهر مانځه نه پس ترد دیارلسم ذوالحجې مازیګر مانځه پورې (په درویشت ۲۳ مونځونو کې) د هر فرض مونځ نه پس په مُقیم او مسافر ، د ښار او باندو ، نارینه او زنانه وُ باندې د هر فرضِ عین مانځه نه پس فوراً یو ځل تکبیرِ تشریق ویل واجب دي . خو سړي به یې په متوسط اوچت آواز سره وایي او ښځې به یې په قلاره وایي .(۳)

---

(۱) قال الحصكفي رَحِمَهُ اللّٰهُ : (وَيَجِبُ تَكْبِيرُ التَّشْرِيقِ) فِي الْأَصَحِّ لِلْأَمْرِ بِهِ (مَرَّةً) وَإِنْ زَادَ عَلَيْهَا يَكُونُ فَضْلًا قَالَهُ الْعَيْنِيُّ . صِفَتُهُ (اَللّٰهُ أَكْبَرُ اَللّٰهُ أَكْبَرُ . لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ . اَللّٰهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ) هُوَ الْمَأْثُورُ عَنِ الْخَلِيلِ .

قال ابن عابدين رَحِمَهُ اللّٰهُ : (قَوْلُهُ : هُوَ الْمَأْثُورُ عَنِ الْخَلِيلِ) وَأَصْلُهُ أَنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا جَاءَ بِالْفِدَاءِ خَافَ الْعَجَلَةَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ فَقَالَ : اَللّٰهُ أَكْبَرُ اَللّٰهُ أَكْبَرُ . فَلَمَّا رَآهُ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ قَالَ : لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ . فَلَمَّا عَلِمَ إِسْمَاعِيلُ الْفِدَاءَ قَالَ : اَللّٰهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ . كَذَا ذَكَرَ الْفُقَهَاءُ . رد المحتار على الدر المختار ۲ /۱۷۸ بَابُ الْعِيدَيْنِ مَطْلَبٌ فِي تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ . البحر الرائق باب العيدين ، العناية شرح الهداية ج۲ ص ۸۱ فصل في تكبيرات التشريق .

(۲) في الهندية : وَأَمَّا عَدَدُهُ وَمَاهِيَّتُهُ فَهُوَ أَنْ يَقُولَ مَرَّةً وَاحِدَةً : اَللّٰهُ أَكْبَرُ اَللّٰهُ أَكْبَرُ . لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ . اَللّٰهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ . الفتاوى الهندية ۱ /۱۵۲ كِتَابُ الصَّلَاةِ الْبَابُ السَّابِعَ عَشَرَ فِي صَلَاةِ الْعِيدَيْنِ تَكْبِيرَاتُ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ ، البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۲ / ۱۷۸ بَابُ الْعِيدَيْنِ . الدر المختار ۲ /۱۷۸ بَابُ الْعِيدَيْنِ مَطْلَبٌ فِي تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ .

(۳) قال الحصكفي رَحِمَهُ اللّٰهُ : (وَيَجِبُ تَكْبِيرُ التَّشْرِيقِ) فِي الْأَصَحِّ لِلْأَمْرِ بِهِ (مَرَّةً) ...... (وَقَالَا بِوُجُوبِهِ فَوْرَ كُلِّ فَرْضٍ مُطْلَقًا) وَلَوْ مُنْفَرِدًا أَوْ مُسَافِرًا أَوْ امْرَأَةً لِأَنَّهُ تَبَعٌ لِلْمَكْتُوبَةِ (إِلَى) عَصْرِ الْيَوْمِ الْخَامِسِ (آخِرِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ وَعَلَيْهِ الِاعْتِمَادُ) وَالْعَمَلُ وَالْفَتْوَى فِي عَامَّةِ الْأَمْصَارِ وَكَافَّةِ الْأَعْصَارِ . الدر المختار ۲ /۱۷۸ بَابُ الْعِيدَيْنِ مَطْلَبٌ فِي تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ

Scanned with CamScanner

تکبيرات د تشريق به سړي په متوسط اُوچت آواز سره وايي

تکبيرات د تشريق به سړي په متوسط اُوچت آواز سره وايي.

ډير خلق په دې کې دا غفلت کوي چې " دا نه وايي، او که څوک يې وايي نو هغه يې په پټه وايي " لهذا دا په متوسط اُوچت آواز سره ويل په کار دي.(١)

فقهاؤ ليکلي: لٰكِنَّ الْمَرْأَةَ تُخَافِتُ.(٢)

يعني ښځې به يې په پټه وايي. (ځکه د هغې آواز عورت دی (٣)).

نو د دينه دا معلوميږي چې سړي به يې په متوسط اُوچت آواز سره وايي (ډيرې چغې به نه وهي).(٤)

د تکبيراتِ تشريق تعداد

د علماء کرامو د مشهور او مُختار قول موافق تکبيرِ تشريق يو ځل ويل واجب دي، درې ځله ويل واجب نه دي، لهذا يو ځل ويل په کار دي.

بعضې علماء درې ځله ويلو ته د سُنت طريقې خلاف وايي.

خو درې ځله ويلو ته د سُنت طريقې خلاف ويل نه دي په کار، ځکه د بعضې علماؤ په نزد باندې درې ځله ويل افضل او بهتر دي، اگر چې د راجح قول موافق يو ځل ويل په کار

←←←←←←←... وَالْفَتْوٰى وَالْعَمَلُ فِيْ عَامَّةِ الْأَمْصَارِ وَكَافَّةِ الْأَعْصَارِ عَلٰى قَوْلِهِمَا: كَذَا فِي الزَّاهِدِيِّ. الفتاوى الهندية ١/١٥٢ كِتَابُ الصَّلَاةِ اَلْبَابُ السَّابِعَ عَشَرَ فِيْ صَلَاةِ الْعِيْدَيْنِ تَكْبِيْرَاتُ أَيَّامِ التَّشْرِيْقِ. فتاوى عثمانيه ج ٣ ص ٢١ صلوٰة العيدين، فتاوى حقانيه ج ٦ ص ٣٩١ قربانى اور مسائل عيد قربان، فتاوى فريديه ج٣ ص ٢٠٩ باب صلوة العيدين، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص٣٧.

(١) جواهر الفقه ج١ ص٤٣٦، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ٥٠.

(٢) الدر المختار ٢/١٧٩ بَابُ الْعِيْدَيْنِ مَطْلَبٌ فِيْ تَكْبِيْرِ التَّشْرِيْقِ.

(٣) (قَوْلُهُ: تُخَافِتُ) لِأَنَّ صَوْتَهَا عَوْرَةٌ. كَذَا فِي الْكَافِيْ وَالتَّبْيِيْنِ. رد المحتار على الدر المختار ٢/١٧٩ بَابُ الْعِيْدَيْنِ مَطْلَبٌ فِيْ تَكْبِيْرِ التَّشْرِيْقِ.

(٤) احكام و تاريخ قرباني لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله ص ٣٣، قربانى کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ٥٢.

دي . (۱)

چې د فرض مانځه نه پس متصل او نه ويل شي نو بيا د دې قضاء نشته

د تکبيراتِ تشريق د پاره د أيَّامُ التَّشريق ورځې خاص دي ، په دې کې به دا د فرض مانځه نه پس متصل ويلې شي ، که دا د فرض مانځه نه پس قصدًا يا سهوًا او نه ويل شي تر دې چې دُنيوي خبرې اوکړې ، يا د جُمات نه اُووځي ، يا بل داسې حرکت اوکړي چې هغه د مانځه د حُرمت خلاف وي نو په دې سره دده نه تکبير تشريق ويل ساقطيږي ، او س ددې قضاء نشته ، صرف توبه به اوباسيٰ او استغفار به وايي چې ددې پرېخودو گناه ورته معاف شي . (۲)

---

(۱) قَالَ الحصكفيؒ : (وَيَجِبُ تَكْبِيرُ التَّشْرِيقِ) فِي الْأَصَحِّ لِلْأَمْرِ بِهِ (مَرَّةً) وَإِنْ زَادَ عَلَيْهَا يَكُونُ فَضْلًا . قَالَهُ الْعَيْنِيُّ..... الدر المختار قال ابن عابدين : (قَوْلُهُ : وَإِنْ زَادَ إلَخ) أَفَادَ أَنَّ قَوْلَهُ مَرَّةً بَيَانٌ لِلْوَاجِبِ. لَكِنْ ذَكَرَ أَبُو السُّعُودِ أَنَّ الْحَمَوِيَّ نَقَلَ عَنِ الْقَرَاحَصَارِيِّ أَنَّ الْإِتْيَانَ بِهِ مَرَّتَيْنِ خِلَافُ السُّنَّةِ . اهـ قُلْتُ: وَفِي الْأَحْكَامِ عَنِ الْبُرْجَنْدِيِّ ثُمَّ الْمَشْهُورُ مِنْ قَوْلِ عُلَمَائِنَا أَنَّهُ يُكَبِّرُ مَرَّةً ، وَقِيلَ: ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . رد المحتار على الدر المختار ۲ /۱۷۸ بَابُ الْعِيدَيْنِ مَطْلَبٌ فِي تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ . فتاوى عثمانيه ج ۳ ص ۳۹ صلوة العيدين ، فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۹۱ قربانى اور مسائل عيد قربان .

نوټ : بعضې فقهاء د يو نه زيات پيرې تکبيرِ تشريق ويلو ته د سُنت طريقې خلاف وايي ، دوی وايي چې صرف په يو ييره ويلو باندې اکتفاء به کار ده . فتاوى دار العلوم ج ۵ ص ص ۲۰۲ ، مسائل رفعت قاسمى ج ۵ ص ۴۹ .

(۲) وَأَمَّا مَحَلُّ أَدَائِهِ فَدُبُرُ الصَّلَاةِ ، وَإِثْرُهَا ، وَفَوْرُهَا مِنْ غَيْرِ أَنْ يَتَخَلَّلَ مَا يَقْطَعُ حُرْمَةَ الصَّلَاةِ حَتَّى لَوْ قَهْقَهَ أَوْ أَحْدَثَ مُتَعَمِّدًا أَوْ تَكَلَّمَ عَامِدًا أَوْ سَاهِيًا أَوْ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ أَوْ جَاوَزَ الصُّفُوفَ فِي الصَّحْرَاءِ لَا يُكَبِّرُ ؛ لِأَنَّ التَّكْبِيرَ مِنْ خَصَائِصِ الصَّلَاةِ حَيْثُ لَا يُؤْتَى بِهِ إلَّا عَقِيبَ الصَّلَاةِ فَيُرَاعَى لِإِتْيَانِهِ حُرْمَةُ الصَّلَاةِ ، وَهَذِهِ الْعَوَارِضُ تَقْطَعُ حُرْمَةَ الصَّلَاةِ فَيَقْطَعُ التَّكْبِيرَ ، وَلَوْ صَرَفَ وَجْهَهُ عَنِ الْقِبْلَةِ وَلَمْ يَخْرُجْ مِنَ الْمَسْجِدِ وَلَمْ يُجَاوِزِ الصُّفُوفَ أَوْ سَبَقَهُ الْحَدَثُ يُكَبِّرُ ؛ لِأَنَّ حُرْمَةَ الصَّلَاةِ بَاقِيَةٌ لِبَقَاءِ التَّحْرِيمَةِ أَلَا تَرَى أَنَّهُ يَبْنِي ؟ وَالْأَصْلُ أَنَّ كُلَّ مَا يَقْطَعُ الْبِنَاءَ يَقْطَعُ التَّكْبِيرَ وَمَا لَا فَلَا . بدائع الصنائع ۱ /۱۹۶ كِتَابُ الصَّلَاةِ فَصْلٌ مَحَلُّ أَدَاءِ تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ . البحر الرائق ج ۲ ص ۱۶۵

وَيَنْبَغِي أَنْ يُكَبِّرَ مُتَّصِلًا بِالسَّلَامِ حَتَّى لَوْ تَكَلَّمَ أَوْ أَحْدَثَ مُتَعَمِّدًا سَقَطَ . كَذَا فِي التَّهْذِيبِ وَلَا يُكَبِّرُ عَقِيبَ الْوِتْرِ وَعَقِيبَ صَلَاةِ الْعِيدِ . الفتاوى الهندية ۱ /۱۵۲ كِتَابُ الصَّلَاةِ الْبَابُ السَّابِعَ عَشَرَ فِي صَلَاةِ الْعِيدَيْنِ

د ايام التشريق د قضاء مونځ راګرځولو په وخت د تکبير تشريق حکم

که د چا نه په آيام التشريق (يعنې په کومو ورځو کې تکبيرِ تشريق ويل واجب وي، په دې ورځو) کې مونځ قضاء شوې وي او دا کس په همدې کال په آيام التشريق کې ددې قضاء راګرځوي نو د قضاء مانځه نه پس به هم تکبيرِ تشريق وايي.

البته که د آيام تشريق نه روستو يې قضاء راګرځوي نو بيا د قضاء مانځه نه پس تکبيرِ تشريق ويل نشته.

همدارنګې که په دې ايام التشريق کې د مخکې قضاء شوو مونځونو قضاء راګرځوي نو ددېنه پس هم تکبيرِ تشريق ويل نشته. (۱)

←←←← (عَقِبَ كُلِّ فَرْضٍ) عَيْنِيٍّ بِلَا فَصْلٍ يَمْنَعُ الْبِنَاءَ. الدر المختار. (قَوْلُهُ: بِلَا فَصْلٍ يَمْنَعُ الْبِنَاءَ) فَلَوْ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ أَوْ تَكَلَّمَ عَامِدًا أَوْ سَاهِيًا أَوْ أَحْدَثَ عَامِدًا سَقَطَ عَنْهُ التَّكْبِيرُ. رد المحتار على الدر المختار ۲/ ۱۷۹ بَابُ الْعِيدَيْنِ مَطْلَبٌ فِي تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ. فتاوى عثمانيه ج ۳ ص ۳۷ صلوة العيدين، فتاوى دار العلوم ج۵ ص ۲۰۷، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۴۹، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۵۰ و ص ۵۱.

(۱) وفي الهندية: وَمَنْ نَسِيَ صَلَاةً مِنْ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ فَذَكَرَهَا فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ مِنْ تِلْكَ السَّنَةِ قَضَاهَا وَكَبَّرَ. كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ. وَإِذَا فَاتَتْهُ صَلَاةٌ قَبْلَ هٰذِهِ الْأَيَّامِ فَقَضَاهَا فِيهَا لَا يُكَبِّرُ. وَكَذَا لَوْ فَاتَتْهُ صَلَاةٌ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ فَقَضَاهَا فِي غَيْرِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ أَوْ قَضَاهَا فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ مِنْ قَابِلٍ لَا يُكَبِّرُ عَقِيبَهَا. الفتاوى الهندية ۱/ ۱۵۲ كِتَابُ الصَّلَاةِ الْبَابُ السَّابِعَ عَشَرَ فِي صَلَاةِ الْعِيدَيْنِ تَكْبِيرَاتُ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ

قال الكاساني: فَإِنْ فَاتَتْهُ فِي غَيْرِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ فَقَضَاهَا فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ لَا يُكَبِّرُ عَقِيبَهَا، لِأَنَّ الْقَضَاءَ عَلَى حَسَبِ الْأَدَاءِ وَقَدْ فَاتَتْهُ بِلَا تَكْبِيرٍ فَيَقْضِيهَا كَذٰلِكَ. وَإِنْ فَاتَتْهُ فِي هٰذِهِ الْأَيَّامِ فَقَضَاهَا فِي غَيْرِ هٰذِهِ الْأَيَّامِ لَا يُكَبِّرُ عَقِيبَهَا أَيْضًا وَإِنْ كَانَ الْقَضَاءُ عَلَى حَسَبِ الْأَدَاءِ وَقَدْ فَاتَتْهُ مَعَ التَّكْبِيرِ، لِأَنَّ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالتَّكْبِيرِ بِدْعَةٌ فِي الْأَصْلِ إِلَّا حَيْثُ وَرَدَ الشَّرْعُ، وَالشَّرْعُ مَا وَرَدَ بِهِ فِي وَقْتِ الْقَضَاءِ فَبَقِيَ بِدْعَةً. فَإِنْ فَاتَتْهُ فِي هٰذِهِ الْأَيَّامِ وَقَضَاهَا فِي الْعَامِ الْقَابِلِ فِي هٰذِهِ الْأَيَّامِ لَا يُكَبِّرُ أَيْضًا ..... وَإِنْ فَاتَتْهُ فِي هٰذِهِ الْأَيَّامِ وَقَضَاهَا فِي هٰذِهِ الْأَيَّامِ مِنْ هٰذِهِ السَّنَةِ يُكَبِّرُ، لِأَنَّ التَّكْبِيرَ سُنَّةُ الصَّلَاةِ الْفَائِتَةِ وَقَدْ قَدَرَ عَلَى الْقَضَاءِ لِكَوْنِ الْوَقْتِ وَقْتًا لِتَكْبِيرَاتِ الصَّلَوَاتِ الْمَشْرُوعَاتِ فِيهَا. بدائع الصنائع ۱/ ۱۹۸ كِتَابُ الصَّلَاةِ فَصْلٌ مَحَلُّ أَدَاءِ تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ. البحر الرائق ج۲ ص ۱۶۵.

Scanned with CamScanner

که د امام نه تکبیرِ تشریق پاتې شي نو مقتدي به يې وايي

که د امام نه (سَهوا يا عمدًا) تکبیرِ تشریق پاتې شي نو مقتدي به يې وايي ۰(۱)

د اختر مانځه نه پس تکبیرِ تشریق ویل خیر دی

که څوک د اختر مانځه نه پس تکبیرِ تشریق اووايي نو دا څه باک نه لري، ځکه مسلمانان د همیشه نه د اختر مانځه نه پس تکبیرِ تشریق وايي ، لهذا د دوی پیروي په کار ده، او همدا د علماءِ بَلخ مسلک هم دی۰(۲)

په تکبیراتِ تشریق کې مُفتی به قول د صاحبینو دی

(**نوټ**: نفسِ مسئله مخکې بیان شوه ، هغه کافي ده ، خو د علماؤ په عِلم کې د اِضافې په خاطر دا مسئله درته پوره تفصیل سره بیانوم . ابوالشمس عفي عنه)

د مسئلې پوره وضاحت: د امامِ اعظم ابوحنیفه رحمه الله او صاحبَینو په دې مسئله کې اختلاف دی چې " تکبیراتِ تشریق په چا واجب دي ؟ او د څو مونځونو نه پس ویل واجب دي ؟ " خو په دې کې مُفتٰی بِه قول د صاحبینو دی.

د امام صاحب قول: د امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله په نزد باندې تکبیراتِ تشریق د نهم ذوالحجې (یعنی د عرفې ورځې) د سهَر مانځه نه پس شروع کیږي او ترد اختر ورځې مازیگر مانځه پورې (په اَته ۸ مونځونو کې) کې د هر فرضِ عین مانځه نه

---

(۱) قال الحصكفيُّ: (وَيَأْتِي الْمُؤْتَمُّ بِهِ) وُجُوبًا (وَإِنْ تَرَكَهُ إِمَامُهُ) لِأَدَائِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ . قَالَ أَبُو يُوسُفَ: صَلَّيْتُ بِهِمُ الْمَغْرِبَ يَوْمَ عَرَفَةَ فَسَهَوْتُ أَنْ أُكَبِّرَ فَكَبَّرَ بِهِمْ أَبُو حَنِيفَةَ رحمه الله . الدر المختار ۲/ ۱۸۰ بَابُ الْعِيدَيْنِ مَطْلَبٌ فِي تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ

قال الكاسانيُّ : وَلَوْ نَسِيَ الْإِمَامُ التَّكْبِيرَ فَلِلْقَوْمِ أَنْ يُكَبِّرُوا وَقَدْ اُبْتُلِيَ بِهِ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى، ذَكَرَ فِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ . قَالَ أَبُو يَعْقُوبَ (ابويوسف) : صَلَّيْتُ بِهِمُ الْمَغْرِبَ فَقُمْتُ وَسَهَوْتُ أَنْ أُكَبِّرَ فَكَبَّرَ أَبُو حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى . بدائع الصنائع ۱/ ۱۹۷ كِتَابُ الصَّلَاةِ فَصْلٌ مَحَلُّ أَدَاءِ تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ .

(۲) قال الحصكفيُّ: وَلَا بَأْسَ بِهِ عَقِبَ الْعِيدِ لِأَنَّ الْمُسْلِمِينَ تَوَارَثُوهُ فَوَجَبَ اتِّبَاعُهُمْ . وَعَلَيْهِ الْبَلْخِيُّونَ . الدر المختار ۲/ ۱۸۰ بَابُ الْعِيدَيْنِ مَطْلَبٌ فِي تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ

Scanned with CamScanner

پس يو پېره په اُوچت آواز سره ويل واجب دي . خو شرط دادی چې دا مونځ به په جماعت مستحبه سره أداء شوي وي ، او دا کس به په ښار (مِصر) کې مُقيم وي .

لهذا د امام صاحب په نزد باندې په مسافر باندې ، په ځانله مونځ کوونکي باندې ، په ښځه باندې ، او په باندو کې اُوسيدونکي باندې تکبيرِ تشريق ويل واجب ندي .

د صاحبينو قول : خو د صاحبَينو (امام ابويوسف او امام محمد رحمهما الله) په نزد تکبيراتِ تشريق د نهم ذوالحجې (يعنى د عرفې ورځې) د سهَر مانځه نه پس شروع کيږي او تر دیارلسم (۱۳) ذوالحجې د مازيګر مانځه پورې (په درويشت ۲۳ مونځونو کې) د هر فرض مانځه نه پس يو پېره په اُوچت آواز سره ويل واجب دي .

د صاحبَينو په نزد باندې دا په مسافر ، ښځه ، ځانله مونځ کوونکي او د باندو په اُوسيدونکو باندې هم واجب دي . خو ښځه به يې په پټه وايي .

مُفتَى بِه قول د صاحبينو دی ، او په همدې باندې نن صبا فتوٰی هم ده . (۱)

---

(۱) قَالَ الحصكفي رَحِمَهُ اللهُ : (وَيَجِبُ تَكْبِيرُ التَّشْرِيقِ) فِي الْأَصَحِّ لِلْأَمْرِ بِهِ (مَرَّةً) وَإِنْ زَادَ عَلَيْهَا يَكُونُ فَضْلًا . قَالَهُ الْعَيْنِيُّ .... (عَقِبَ كُلِّ فَرْضٍ) عَيْنِيٍّ بِلَا فَصْلٍ يَمْنَعُ الْبِنَاءَ (أُدِّيَ بِجَمَاعَةٍ) أَوْ قُضِيَ فِيهَا مِنْهَا مِنْ عَامِهِ لِقِيَامِ وَقْتِهِ كَالْأُضْحِيَّةِ (مُسْتَحَبَّةٍ) خَرَجَ جَمَاعَةُ النِّسَاءِ وَالْعُرَاةِ لَا الْعِيدِ فِي الْأَصَحِّ . جَوْهَرَةٌ .

أَوَّلُهُ (مِنْ فَجْرِ عَرَفَةَ) وَآخِرُهُ (إِلَى عَصْرِ الْعِيدِ) بِإِدْخَالِ الْغَايَةِ . فَهِيَ ثَمَانِ صَلَوَاتٍ . وَوُجُوبُهُ (عَلَى إِمَامٍ مُقِيمٍ) بِمِصْرٍ (وَ) عَلَى مُقْتَدٍ (مُسَافِرٍ أَوْ قَرَوِيٍّ أَوْ امْرَأَةٍ) بِالتَّبَعِيَّةِ لَكِنَّ الْمَرْأَةَ تُخَافِتُ . وَيَجِبُ عَلَى مُقِيمٍ اقْتَدَى بِمُسَافِرٍ . (وَقَالَا بِوُجُوبِهِ فَوْرَ كُلِّ فَرْضٍ مُطْلَقًا) وَلَوْ مُنْفَرِدًا أَوْ مُسَافِرًا أَوْ امْرَأَةً لِأَنَّهُ تَبَعٌ لِلْمَكْتُوبَةِ (إِلَى) عَصْرِ الْيَوْمِ الْخَامِسِ (آخِرِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ وَعَلَيْهِ الِاعْتِمَادُ) وَالْعَمَلُ وَالْفَتْوَى فِي عَامَّةِ الْأَمْصَارِ وَكَافَّةِ الْأَعْصَارِ . الدر المختار ۲ /۱۷۸ بَابُ الْعِيدَيْنِ مَطْلَبٌ فِي تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ

وفي الهندية : أَمَّا صِفَتُهُ فَإِنَّهُ وَاجِبٌ .... وَأَمَّا شُرُوطُهُ فَإِقَامَةٌ وَمِصْرٌ وَمَكْتُوبَةٌ وَجَمَاعَةٌ مُسْتَحَبَّةٌ . هَكَذَا فِي التَّبْيِينِ . وَلَا تُشْتَرَطُ الْحُرِّيَّةُ وَالسُّلْطَانُ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى عَلَى الْأَصَحِّ . هَكَذَا فِي مِعْرَاجِ الدِّرَايَةِ وَأَمَّا وَقْتُهُ فَأَوَّلُهُ عَقِيبَ صَلَاةِ الْفَجْرِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ وَآخِرُهُ فِي قَوْلِ أَبِي يُوسُفَ وَمُحَمَّدٍ رَحِمَهُمَا اللهُ تَعَالَى عَقِيبَ صَلَاةِ الْعَصْرِ مِنْ آخِرِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ . هَكَذَا فِي التَّبْيِينِ . وَالْفَتْوَى وَالْعَمَلُ فِي عَامَّةِ الْأَمْصَارِ

Scanned with CamScanner

علامه کاساني رحمه الله په خپل کتاب "بدائع الصنائع" کې هم په دې مسئله باندې پوره تفصيلي بحث کړی، او د واړو دلائل يې هم ذکر کړي دي. (۱)

←←←← وَكَافَّةِ الْأَعْصَارِ عَلَى قَوْلِهِمَا. كَذَا فِي الزَّاهِدِيِّ. الفتاوى الهندية ۱/۱۵۲ كِتَابُ الصَّلَاةِ اَلْبَابُ السَّابِعُ عَشَرَ فِي صَلَاةِ الْعِيدَيْنِ تَكْبِيرَاتُ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ

فتاوى عثمانيه ج ۳ ص ۳۱ صلوة العيدين، فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۹۱ قربانی اور مسائل عید قربان، فتاوى فريديه ج۳ ص ۲۰۹ باب صلوة العيدين، فتاوى دار العلوم ديوبند ج۵ ص ۶۱۷، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۴۷.

(۱) په "بدائع الصنائع" کې چونکه دا بحث ډير په تفصيل سره ذکر دی نو د اهلِ علمو د فائدې په خاطر يې رانقل کوم: اِتَّفَقَ شُيُوخُ الصَّحَابَةِ نَحْوُ عُمَرَ وَعَلِيٍّ وَعَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ وَعَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ عَلَى الْبِدَايَةِ بِصَلَاةِ الْفَجْرِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ وَبِهِ أَخَذَ عُلَمَاؤُنَا فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ.

وَاخْتَلَفُوْا فِي الْخَتْمِ. قَالَ ابْنُ مَسْعُوْدٍ رضي الله عنه: يَخْتِمُ عِنْدَ الْعَصْرِ مِنْ يَوْمِ النَّحْرِ يُكَبِّرُ ثُمَّ يَقْطَعُ. وَذٰلِكَ ثَمَانِ صَلَوَاتٍ. وَبِهِ أَخَذَ أَبُوْ حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ. وَقَالَ عَلِيٌّ رضي الله عنه: يَخْتِمُ عِنْدَ الْعَصْرِ مِنْ آخِرِ أَيَّامِ التَّشْرِيْقِ فَيُكَبِّرُ لِثَلَاثٍ وَعِشْرِيْنَ صَلَاةً. وَهُوَ إِحْدَى الرِّوَايَتَيْنِ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. وَبِهِ أَخَذَ أَبُوْ يُوْسُفَ وَمُحَمَّدٌ.......

وَأَمَّا الْكَلَامُ فِي الْخَتْمِ ... أَبُوْ يُوْسُفَ وَمُحَمَّدٌ رحمهما الله اِحْتَجَّا بِقَوْلِهِ تَعَالَى {وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِيْ أَيَّامٍ مَعْدُوْدَاتٍ} البقرة آية ۲۰۳ وَهِيَ أَيَّامُ التَّشْرِيْقِ فَكَانَ التَّكْبِيْرُ فِيْهَا وَاجِبًا، وَلِأَنَّ التَّكْبِيْرَ شُرِعَ لِتَعْظِيْمِ أَمْرِ الْمَنَاسِكِ، وَأَمْرُ الْمَنَاسِكِ إِنَّمَا يَنْتَهِيْ بِالرَّمْيِ فَيَمْتَدُّ بِالتَّكْبِيْرِ إِلَى آخِرِ وَقْتِ الرَّمْيِ، وَلِأَنَّ الْأَخْذَ بِالْأَكْثَرِ مِنْ بَابِ الْإِحْتِيَاطِ، لِأَنَّ الصَّحَابَةَ اِخْتَلَفُوْا فِيْ هٰذَا. وَلِأَنْ يَأْتِيَ بِمَا لَيْسَ عَلَيْهِ أَوْلَى مِنْ أَنْ يَتْرُكَ مَا عَلَيْهِ......

وَلِأَبِيْ حَنِيْفَةَ رحمه الله: أَنَّ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالتَّكْبِيْرِ بِدْعَةٌ فِي الْأَصْلِ، لِأَنَّهُ ذِكْرٌ وَالسُّنَّةُ فِي الْأَذْكَارِ الْمُخَافَتَةُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى {اُدْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً} الاعراف آية ۵۵ وَلِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «خَيْرُ الدُّعَاءِ الْخَفِيُّ» وَلِذَا هُوَ أَقْرَبُ إِلَى التَّضَرُّعِ وَالْأَدَبِ وَأَبْعَدُ عَنِ الرِّيَاءِ فَلَا يُتْرَكُ هٰذَا الْأَصْلُ إِلَّا عِنْدَ قِيَامِ الدَّلِيْلِ الْمُخَصِّصِ. جَاءَ الْمُخَصِّصُ لِلتَّكْبِيْرِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ مِنْ يَوْمِ النَّحْرِ، وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى {وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِيْ أَيَّامٍ مَعْلُوْمَاتٍ} الحج آية ۲۸ وَهِيَ عَشْرُ ذِي الْحِجَّةِ. وَالْعَمَلُ بِالْكِتَابِ وَاجِبٌ إِلَّا فِيْمَا خُصَّ بِالْإِجْمَاعِ، وَانْعَقَدَ الْإِجْمَاعُ فِيْمَا قَبْلَ يَوْمِ عَرَفَةَ أَنَّهُ لَيْسَ بِمُرَادٍ وَلَا إِجْمَاعَ فِيْ يَوْمِ عَرَفَةَ وَيَوْمِ النَّحْرِ فَوَجَبَ الْعَمَلُ بِظَاهِرِ الْكِتَابِ عِنْدَ وُقُوْعِ الشَّكِّ فِي الْخُصُوْصِ. ←←←←←←←←←←

←←←←← وَأَمَّا فِيمَا وَرَاءَ الْعَصْرِ مِنْ يَوْمِ النَّحْرِ فَلَا تَخْصِيصَ لِاخْتِلَافِ الصَّحَابَةِ وَتَرَدُّدِ التَّكْبِيرِ بَيْنَ السُّنَّةِ وَالْبِدْعَةِ فَوَقَعَ الشَّكُّ فِي دَلِيلِ التَّخْصِيصِ فَلَا يُتْرَكُ الْعَمَلُ بِدَلِيلِ عُمُومِ قوله تعالى [أُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً] [الأعراف آية ٥٥] . وَبِهِ تَبَيَّنَ أَنَّ الِاحْتِيَاطَ فِي التَّرْكِ لَا فِي الْإِتْيَانِ ، لِأَنَّ تَرْكَ السُّنَّةِ أَوْلَى مِنْ إِتْيَانِ الْبِدْعَةِ..... بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ١٩٥/١ فَصْلٌ وَقْتُ تَكْبِيرِ التَّشْرِيقِ

وَأَمَّا بَيَانُ مَنْ يَجِبُ عَلَيْهِ فَقَدْ قَالَ أَبُو حَنِيفَةَ رحمه الله : إِنَّهُ لَا يَجِبُ إِلَّا عَلَى الرِّجَالِ الْعَاقِلِينَ الْمُقِيمِينَ الْأَحْرَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَمْصَارِ وَالْمُصَلِّينَ الْمَكْتُوبَةَ بِجَمَاعَةٍ مُسْتَحَبَّةٍ . فَلَا يَجِبُ عَلَى النِّسْوَانِ وَالصِّبْيَانِ وَالْمَجَانِينِ وَالْمُسَافِرِينَ وَأَهْلِ الْقُرَى وَمَنْ يُصَلِّي التَّطَوُّعَ وَالْفَرْضَ.

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رحمهما الله : يَجِبُ عَلَى كُلِّ مَنْ يُؤَدِّي مَكْتُوبَةً فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ عَلَى أَيِّ وَصْفٍ كَانَ فِي أَيِّ مَكَانٍ كَانَ . وَهُوَ قَوْلُ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ ...... فَهُمَا احْتَجَّا بِقَوْلِهِ تَعَالَى { وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ } [الحج آية ٢٨] ، وَقَوْلِهِ { وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ } [البقرة آية ٢٠٣] مِنْ غَيْرِ تَقْيِيدِ مَكَانٍ أَوْ جِنْسٍ أَوْ حَالٍ ، وَلِأَنَّهُ مِنْ تَوَابِعِ الصَّلَاةِ بِدَلِيلِ أَنَّ مَا يُوجِبُ قَطْعَ الصَّلَاةِ مِنْ الْكَلَامِ وَنَحْوِهِ يُوجِبُ قَطْعَ التَّكْبِيرِ فَكُلُّ مَنْ صَلَّى الْمَكْتُوبَةَ يَنْبَغِي أَنْ يُكَبِّرَ.

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى قَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا جُمُعَةَ وَلَا تَشْرِيقَ إِلَّا فِي مِصْرٍ جَامِعٍ » وَقَوْلُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا جُمُعَةَ وَلَا تَشْرِيقَ وَلَا فِطْرَ وَلَا أَضْحَى إِلَّا فِي مِصْرٍ جَامِعٍ . وَالْمُرَادُ مِنْ التَّشْرِيقِ هُوَ رَفْعُ الصَّوْتِ بِالتَّكْبِيرِ ..... فَتَعَيَّنَ التَّكْبِيرُ مُرَادًا بِالتَّشْرِيقِ وَلِأَنَّ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالتَّكْبِيرِ مِنْ شَعَائِرِ الْإِسْلَامِ وَإِعْلَامِ الدِّينِ وَمَا هَذَا سَبِيلُهُ لَا يُشْرَعُ إِلَّا فِي مَوْضِعٍ يَشْتَهِرُ فِيهِ وَيَشِيعُ وَلَيْسَ ذَلِكَ إِلَّا فِي الْمِصْرِ الْجَامِعِ وَلِهَذَا يَخْتَصُّ بِهِ الْجُمَعُ وَالْأَعْيَادُ . وَهَذَا الْمَعْنَى يَقْتَضِي أَنْ لَا يَأْتِيَ بِهِ الْمُنْفَرِدُ وَالنِّسْوَانُ ، لِأَنَّ مَعْنَى الِاشْتِهَارِ يَخْتَصُّ بِالْجَمَاعَةِ دُونَ الْأَفْرَادِ وَلِهَذَا لَا يُصَلِّي الْمُنْفَرِدُ صَلَاةَ الْجُمُعَةِ وَالْعِيدِ . وَأَمْرُ النِّسْوَانِ مَبْنِيٌّ عَلَى السَّتْرِ دُونَ الْإِشْهَارِ.

وَأَمَّا الْآيَةُ الثَّانِيَةُ فَقَدْ ذَكَرْنَا اخْتِلَافَ أَهْلِ التَّأْوِيلِ فِيهَا . وَأَمَّا الْأُولَى فَنَحْمِلُهَا عَلَى خُصُوصِ الْمَكَانِ وَالْجِنْسِ وَالْحَالِ عَمَلًا بِالدَّلِيلَيْنِ بِقَدْرِ الْإِمْكَانِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ١٩٧/١ كِتَابُ الصَّلَاةِ فَصْلٌ بَيَانُ مَنْ يَجِبُ عَلَيْهِ تَكْبِيرُ التَّشْرِيقِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴾ الکوثر آیۃ ۲

د قربانۍ اهمیت او فضائل

تالیف

اَبُو الشَّمْس مولانا نُورُ الهُدیٰ عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د قربانۍ اهميت او فضائل

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ وَأَشْرَفِ الْمُرْسَلِيْنَ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ.

أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ: ﴿ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴾ .(۱)

وَقَالَ تَعَالٰى: ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوْبِ ﴾ .(۲)

قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا عَمِلَ آدَمِيٌّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبَّ إِلَى اللهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ، إِنَّهُ لَيَأْتِيْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُوْنِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَظْلَافِهَا، وَأَنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ مِنَ الْأَرْضِ، فَطِيْبُوْا بِهَا نَفْسًا. (۳)

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما، قَالَ: أَقَامَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِيْنَةِ عَشْرَ سِنِيْنَ يُضَحِّيْ كُلَّ سَنَةٍ. (۴)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمُ

---

(۱) الكوثر آية ۲.

(۲) الحج آية ۳۲.

(۳) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْأَضَاحِيْ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِيْ فَضْلِ الْأُضْحِيَّةِ رقم الحديث ۱۴۹۳، المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الاضاحي رقم الحديث ۷۵۲۳، وقال الحاكم: هٰذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثاني رقم الحديث ۱۴۷۰(۱۸)، كنز العمال الفصل السابع في الاضاحي والهدايا رقم الحديث ۱۲۱۵۳، شرح السنة للبغوي رقم ۱۱۲۴ باب ثواب الاضحية، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۹۰۱۵، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۲۰۵ ثواب الاضحية.

(۴) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْأَضَاحِيْ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ الدَّلِيْلِ عَلٰى أَنَّ الْأُضْحِيَّةَ سُنَّةٌ رقم الحديث ۱۵۰۷، وقال الترمذي: هٰذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ. مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثالث رقم الحديث ۱۴۷۵(۲۳)، مسند احمد رقم الحديث ۴۹۵۵.

قرباني اهم عبادت دی ، او په شعائرُ الله کې داخل ده

محترمو مسلمانانو ورونو ! قرباني په اسلام کې يو اَهم عبادت دی ، او د اسلام په غټو ښکاره نښو (شعائرُ الله) کې داخل ده . (۱)

الله تعالی فرمايي :

﴿ وَالْبُدْنَ جَعَلْنٰهَا لَكُمْ مِّنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيْهَا خَيْرٌ ﴾ . (۲)

ترجمه : او د قرباني څاروي موږ ستاسو د پاره د الله ﷻ (د دِين) نخې ګرځولي دي ، په دې کې ستاسو د پاره ډير خير دی .

او د شعائرُ الله تعظيم خو واجب دی ، (۳)

الله تعالی فرمايي : ﴿ وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوْبِ ﴾ . (۴)

ترجمه : او څوک چې د الله ﷻ د نښو تعظيم کوي نو بيشکه دا د زړونو د پرهيزګارۍ خبره ده .

د قربانۍ د اَهميت اندازه تاسو ددينه هم معلومولی شی چې د قرآن مجيد په آته (۸) سورتونو کې الله تعالی د قربانۍ ، ددې د متعلقاتو ، ددې د حِکمت او فلسفې ، او په مختلفو اُمتونو کې ددې د شکل وصورت بيان کړې دی .

همدارنګې قرباني ددې اُمتِ مسلمه د پاره دِيني شعار او اِمتيازي نخه ګرځول شوی . (۵)

---

(۱) احکام وتاریخ قربانی لمولانا مفتی محمد شفیع رحمه الله ص ۲۲ ، مسائل رفعت قاسمی ج ص ۳۰ ، وص ۳۳ ، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۳ .

(۲) الحج آية ۳۶ .

(۳) فإنّ الأضحية شعيرةٌ من شعائر الله واجبٌ تعظيمها كما قال تعالى: { ذٰلِكَ وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوْبِ } . وسنّة من سنن الرسول صلى الله عليه وسلم ينبغي الالتزام بها، وإحياؤها بالعمل بها ونشرها. المفصل في أحكام الأضحية ۳/۱ حسام الدين بن موسى محمد بن عفانة .

(۴) الحج آية ۳۲ .

عَنْ مُجَاهِدٍ فِي قَوْلِهِ : { وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ } يَعْنِي: اِسْتِعْظَامَ الْبُدْنِ وَاسْتِسْمَانَهَا وَاسْتِحْسَانَهَا . تفسير مجاهد ۴۸۱/۱ الحج آية ۳۲ . المتجر الرابح ص ۲۰۵ ثواب الاضحية .

(۵) فتاوی حقانیه ج ۶ ص ۴۸۷ .

الله تعالى فرمايي:

﴿ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ﴾ (۱)

ترجمه: او موږ د هر اُمت د پاره قرباني مقرر کړې، ددې د پاره چې الله تعالى دوی ته کوم څاروي ورکړي په هغې باندې (د ذبح کولو په وخت) د الله ﷻ نوم ياد کړي.

په مذکوره آيت کې د "مَنسَكًا" نه مراد ذبح (يعنې قرباني) کول دي. مُحققينو او مفسّرينو په خپلو کتابونو کې ددې پوره وضاحت کړې دی. (۲)

د "اُضحيّة" تعريف

د قربانۍ څاروي ته په عربۍ کې "اُضحيّة" وايي. (۳)

او په اصطلاح کې د "اُضحية" تعريف علامه زيلعي رحمه الله داسې کړی:

---

(۱) الحج آية ۳۴.

(۲) قَوْلُهُ تَعَالَى: (وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا) لَمَّا ذَكَرَ تَعَالَى الذَّبَائِحَ بَيَّنَ أَنَّهُ لَمْ يَخْلُ مِنْهَا أُمَّةٌ. وَالْأُمَّةُ الْقَوْمُ الْمُجْتَمِعُونَ عَلَى مَذْهَبٍ وَاحِدٍ. أَيْ وَلِكُلِّ جَمَاعَةٍ مُؤْمِنَةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا. وَالْمَنسَكُ الذَّبْحُ وَإِرَاقَةُ الدَّمِ. قَالَهُ مُجَاهِدٌ. يُقَالُ: نَسَكَ إِذَا ذَبَحَ يَنْسُكُ نَسْكًا. وَالذَّبِيحَةُ نَسِيكَةٌ، وَجَمْعُهَا نُسُكٌ، وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى: أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ. الجامع لاحكام القرآن (تفسير القرطبي) ۵۸/۱۲ الحج آية ۳۴.

(وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا): الْمَنسَكُ هَاهُنَا الْمَصْدَرُ مِنْ نَسَكَ يَنْسُكُ إِذَا ذَبَحَ الْقُرْبَانَ. وَالذَّبِيحَةُ نَسِيكَةٌ، وَجَمْعُهَا نُسُكٌ. تفسير فتح القدير للشوكاني ۵۳۵/۳ الحج آية ۳۴ وهكذا في فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۸۷.

(۳) (كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ): وَهِيَ اسْمٌ لِمَا يُضَحَّى بِهِ كَالْأُرْوِيَّةِ. وَهِيَ الْأُنْثَى مِنَ الْوُعُولِ. وَتُجْمَعُ عَلَى أَضَاحِيَّ بِالتَّشْدِيدِ عَلَى أَفَاعِيلَ كَالْأَرَاوِيِّ فِي جَمْعِ الْأُرْوِيَّةِ. وَيُقَالُ ضَحِيَّةٌ وَضَحَايَا كَهَدِيَّةٍ وَهَدَايَا. وَيُقَالُ أَضْحَاةٌ وَتُجْمَعُ عَلَى أَضْحًى كَأَرْطَاةٍ وَأَرْطًى. تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ.

قَالَ النَّوَوِيُّ فِي شَرْحِ مُسْلِمٍ: فِي الْأُضْحِيَّةِ أَرْبَعُ لُغَاتٍ (وَهِيَ اسْمٌ لِلْمَذْبُوحِ يَوْمَ النَّحْرِ) الْأُولَى وَالثَّانِيَةُ أُضْحِيَّةٌ وَإِضْحِيَّةٌ، بِضَمِّ الْهَمْزَةِ وَكَسْرِهَا، وَجَمْعُهَا أَضَاحِيُّ بِالتَّشْدِيدِ وَالتَّخْفِيفِ. الثَّالِثَةُ: ضَحِيَّةٌ وَجَمْعُهَا ضَحَايَا. وَالرَّابِعَةُ: أَضْحَاةٌ بِفَتْحِ الْهَمْزَةِ، وَالْجَمْعُ أَضْحًى، كَأَرْطَاةٍ وَأَرْطًى، وَبِهَا سُمِّيَ يَوْمُ الْأَضْحَى. وَقِيلَ: لِأَنَّ الْأُضْحِيَّةَ تُفْعَلُ فِي الضُّحَى. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۰۷۷/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ، وهكذا في المفصل في احكام الاضحية ۸/۱ تعريف الاضحية لغةً واصطلاحاً

إِسْمٌ لِحَيَوَانٍ مَخْصُوصٍ، بِسِنٍّ مَخْصُوصٍ، يُذْبَحُ بِنِيَّةِ الْقُرْبَةِ فِيْ يَوْمٍ مَخْصُوصٍ، عِنْدَ وُجُوْدِ شَرَائِطِهَا وَسَبَبِهَا. (۱)

" أضحية " نوم د هغه مخصوص حيوان د پاره دى چې د مخصوص عمر واله وي، د شرائطو او سبب موجوديدو په وخت په مخصوص وخت کې د الله ﷻ د رضا د پاره ذبح کولې شي.

علماؤ د " أضحية " نور تعريفونه هم کړي دي. (۲)

د قرباني مشروعيت د قرآن کريم نه صراحة ثابت دى

د قرباني مشروعيت د قرآن کريم نه صراحةً ثابت دى، الله تعالى ددې تذکره د مانځه سره يو ځاى کړې ده: ﴿ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴾. (۳)

ترجمه: پس ته مونځ اوکړه د خپل رب د پاره، او قرباني اوکړه.

... رحمه الله ددې آيت په تفسير کې فرمايي:

...: يوم ... النحر وَنَحْرُ الْبُدْنِ. (۴)

---

(۱) تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ، الفتاوى الهندية ۲۹۱/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ فِيْ تَفْسِيرِ الْأُضْحِيَّةِ. انيس الفقهاء ص۲۷۹.

(۲) كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ: (هِيَ) لُغَةً: إِسْمٌ لِمَا يُذْبَحُ أَيَّامَ الْأَضْحٰى، مِنْ تَسْمِيَةِ الشَّيْءِ بِاسْمِ وَقْتِهِ. وَشَرْعًا: (ذَبْحُ حَيَوَانٍ مَخْصُوصٍ. بِنِيَّةِ الْقُرْبَةِ فِيْ وَقْتٍ مَخْصُوصٍ). الدر المختار ۳۱۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ.

وَقَالَ الطِّيْبِيُّ: اَلْأُضْحِيَّةُ مَا يُذْبَحُ يَوْمَ النَّحْرِ عَلٰى وَجْهِ الْقُرْبَةِ. وَبِهٖ سُمِّيَ يَوْمُ الْأَضْحٰى. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۰۷۷/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ.

هي ما يذبح من النعم تقرباً إلى الله تعالى من يوم العيد إلى آخر أيام التشريق. مغني المحتاج ۱۲۲/۶، الإقناع ۲۷۷/۲.

إسمٌ لما يُذكى من النَّعم تقربًا إلى الله تعالى في أيام النحر بشرائط مخصوصة. المفصل في احكام الأضحية ۹/۱ تعريف الأضحية لغةً واصطلاحاً.

(۳) الكوثر آية ۲.

(۴) أحكام القرآن للجصاص الرازي ۳۷۵/۵ الكوثر آية ۲. الدر المنثور في التفسير بالمأثور ۶۵۱/۸ الكوثر آية ۲، جامع البيان ج۱۵ ص۳۲۷ الجزء الثلاثون. فتاوى محمودية ج۲۶ ص۲۲۴ وجوب قرباني.

Scanned with CamScanner

يعنی د صلوة نه مراد د اختر مونځ دی، او د نَحَر نه مراد قرباني ده.

نورو مُفسّرينو هم په دې آيت کې د صلوة نه مراد د "غټ اختر مونځ"، او د نحر نه مراد "قرباني" اخيستې ده، اګرچې نور اقوال هم په کې شته. (۱)

د الله ﷻ د رَضا د پاره قرباني کولو کې يو خصوصيت دا دی چې په دې سره په بُت پرَستو باندې رَد راځي، ځکه هغوی به د بُتانو او غيرُ الله په نوم باندې قرباني کوله، نو اوس چې مسلمانان د الله ﷻ د رَضا د پاره قرباني کوي نو په دې سره په بُت پرَستو باندې رَد راځي. (۲)

دغه وجه ده چې د قرآن کريم په يو بل آيت کې هم د مانځه سره يو ځای د قرباني ذکر شوی:

﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾. (۳)

ترجمه: (اې پيغمبره!) ته ورته اووايه چې بيشکه زما مونځ، زما قرباني، زما ژوند او زما مرګ (دا هر څه) خاص د الله ﷻ د پاره دي چې هغه پالونکې د ټولو مخلوقاتو دی.

---

(۱) {فَصَلِّ لِرَبِّكَ} صَلَاةَ عِيدِ النَّحْرِ {وَانْحَرْ} نُسُكَكَ. تفسير الجلالين.

قال عكرمة وعطاء وقتادة {فَصَلِّ لِرَبِّكَ} صلوة العيد يوم النحر {وَانْحَرْ} نسكك. فعلى هذا يثبت به وجوب صلوة العيد والاضحية. التفسير المظهري ۳۵۳/۱۰ الكوثر آية ۲.

وَقَالَ قَتَادَةُ وَعَطَاءٌ وَعِكْرِمَةُ: فَصَلِّ لِرَبِّكَ صَلَاةَ الْعِيدِ وَيَوْمَ النَّحْرِ. وَانْحَرْ نُسُكَكَ. وَقَالَ أَنَسٌ رضي الله عنه: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْحَرُ ثُمَّ يُصَلِّي، فَأُمِرَ أَنْ يُصَلِّيَ ثُمَّ يَنْحَرَ. الجامع لاحكام القرآن (تفسير القرطبي) ۲۱۸/۲۰ الكوثر آية ۲.

وفي قوله عز وجل: "وَانْحَرْ" خمسة أقوال: أحدها: اذبح يوم النحر. رواه علي بن أبي طلحة عن ابن عباس، وبه قال عطاء ومجاهد والجمهور... زاد المسير في علم التفسير ۴۹۸/۴ الكوثر آية ۲.

(۲) قال أهل العلم قد احتوت هذه السورة على قصرها على معان بليغة وأساليب بديعة... ومنها التعريض بمن كانت صلاته ونحره لغير الله تعالى، ومنها أن الأمر بالصلاة إشارة إلى الأعمال الدينية التي الصلاة قوامها وأفضلها والأمر بالنحر إشارة إلى الأعمال البدنية التي النحر أسناها. السراج المنير في الإعانة على معرفة بعض معاني كلام ربنا الحكيم الخبير ۵۹۸/۴ سورة الكوثر

(۳) الانعام آية ۱۶۲.

په دې آيت کې هم د " نُسُک " نه مراد قرباني ده.(١)

مانځه سره د قربانۍ يو ځای ذکر کيدو وجه : په مذکوره دواړو آيتونو کې د مانځه سره د قربانۍ تذکره ځکه يو ځای راغلی چې لکه څرنګې چې په بدني عباداتو کې مونځ د ټولو نه لوي عبادت دی ، نو همدغه شان په مالي عباداتو کې قرباني هم لوي عبادت دی.

د قربانۍ مشروعيت د احاديثو نه صراحة ثابت دی

د قربانۍ مشروعيت د رسول الله صلی الله عليه وسلم د قولي احاديثو او د دوی د فِعل دواړو نه صراحةً ثابت دی.

يعنی رسول الله ﷺ په خپلو مبارکو لاسونو باندې هم قرباني کړې ده.(٢)

او په ډيرو قولي احاديثو کې د قربانۍ تذکره شته.(٣)

(**نوټ** : ددې دواړه قِسمه احاديثو تذکره روستو راروانه ده. ابوالشمس عفي عنه)

---

(١) الجامع لاحكام القرآن ١٥٢/٤ ، تفسير معارف القرآن سورة الكوثر.

(٢) عَنْ أَنَسٍ ﷺ ، قَالَ: ضَحَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ، ذَبَحَهُمَا بِيَدِهِ، وَسَمَّى وَكَبَّرَ، وَوَضَعَ رِجْلَهُ عَلَى صِفَاحِهِمَا . صحيح البخاري رقم الحديث ٥٥٦٥ كِتَابُ الأَضَاحِيِّ بَابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الذَّبْحِ ، و رقم ٥٥٦٤ بَابُ وَضْعِ القَدَمِ عَلَى صَفْحِ الذَّبِيحَةِ.

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما ، قَالَ : أَقَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ يُضَحِّي كُلَّ سَنَةٍ . سنن الترمذي أَبْوَابُ الأَضَاحِيِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الأُضْحِيَةَ سُنَّةٌ رقم الحديث ١٥٠٧ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثالث رقم ١٤٧٥(٢٣).

(٣) عَنِ البَرَاءِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ، مَنْ فَعَلَهُ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلُ، فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لِأَهْلِهِ، لَيْسَ مِنَ النُّسُكِ فِي شَيْءٍ ... صحيح البخاري كِتَابُ الأَضَاحِيِّ بَابُ سُنَّةِ الأُضْحِيَّةِ رقم الحديث ٥٥٤٥.

وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... مَنْ كَانَ ذَبَحَ أُضْحِيَّتَهُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ أَوْ نُصَلِّيَ ، فَلْيَذْبَحْ مَكَانَهَا أُخْرَى، وَمَنْ كَانَ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللهِ . صحيح مسلم كتاب الأَضَاحِيِّ بَابُ وَقْتِهَا رقم ١(١٩٦٠).

د قرباني په مشروعيت باندې د ټول امت مُسلمه اجماع ده

د قرباني دا سلسله د مخکې نه راروانه ده، په دې باندې د ټول اُمت مُسلمه اجماع ده، اګر چې د دې د حُکم په باره کې د ائمهؤ اختلاف شته، امام ابوحنيفه رحمه الله ورته واجب وايي، او بعضې أئمه ورته سُنت وايي، خو دا اختلاف صرف د دوی د حُکم په باره کې دی، د قرباني په مشروعيت کې د ټول اُمت مُسلمه او ټولو ائمهؤ اتفاق دی. (۱)

علماؤ په خپلو کتابونو کې په تفصيل سره د دې تذکره کړې. (۲)

په قرباني سره د الله ﷻ د نعمتونو شکر په أداء کيږي

په مسلمان باندې په هر حالت کې د الله ﷻ بې شماره نعمتونه دي، په قرآن کريم کې ذکر دي: ﴿ وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ﴾. (۳)

ترجمه: او که چيرته تاسو د الله ﷻ نعمتونه شميرل غواړئ نو او به يې نه شميرلې شئ.

د خپل وَس مطابق د الله ﷻ د نعمتونو شکر په اداء کول د انسان د فطرت موافق خبره ده، نو د مالدار د پاره د الله ﷻ رَضا حاصلولو په خاطر د خپل هغه مال نه قرباني کول څه ګرانه خبره نده کوم مال چې ورته همدې الله ﷻ ورکړې دی.

---

(۱) تاريخ قرباني ص ۱۸، مسائل رفعت قاسمي ج ۵ ص ۳۶.

(۲) وَهِيَ مَشْرُوعَةٌ فِي أَصْلِ الشَّرْعِ بِالْإِجْمَاعِ. وَالْأَصْلُ فِيهَا قَبْلَ الْإِجْمَاعِ قَوْلُهُ تَعَالَى: {فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ} أَيْ: صَلِّ صَلَاةَ الْعِيدِ، وَانْحَرِ النُّسُكَ. كَمَا قَالَهُ جَمْعٌ مُفَسِّرُونَ. مرقاة المفاتيح ۱۰۷۷/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ

وأما إجماع المسلمين على مشروعية الأضحية فقد نقله غير واحد من أهل العلم. قال في "المغني": أجمع المسلمون على مشروعية الأضحية. وجاء في "فتح الباري شرح صحيح البخاري": ولا خلاف في كونها من شرائع الدين. احكام الأضحية والذكاة ۲۱۳/۲ الفصل الأول في تعريف الأضحية وحكمها

الأضحية مشروعة بكتاب الله عز وجل وسنة رسوله صلى الله عليه وسلم القولية والفعلية، وانعقد الإجماع على ذلك... المفصل في احكام الأضحية ۱۰/۱, مشروعية الأضحية.

(۳) النحل آية ۱۸.

Scanned with CamScanner

بيا خاصکر چې کله په قرباني کولو سره د الله تعالی رَضا حاصلولو سره سره د انسان ګناهونه هم معاف کيږي ، دده خپل بچي ، کاونډيان او فقيران پرې هم خوشحاليږي نو بيا خو دا ډيره په اخلاص او خوشحالۍ سره په کار ده .

قرباني د حضرت آدم عليه السلام د وخت نه راروانه ده

يو حلال څاروې د الله ﷻ د رَضا او تقرّب حاصلولو د پاره ذبح کول يعنی قرباني کول د حضرت آدم عليه السلام د زمانې نه راروانه ده ، د ټولو نه مخکې د حضرت آدم عليه السلام دوه زامنو (هابيل او قابيل) قرباني اوکړه .

قرآن کريم د هغې تذکره داسې کړی : ﴿ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا ﴾.(۱) هر کله چې دواړو قرباني اوکړه .

بيا په نورو پيغمبرانو کې هم قرباني راروانه وه ، خو په هغه زمانه کې به د قربانۍ قبليدو علامه داوه چې د آسمان نه به اُور راغی او هغه به يې اوسوزوله نو دا قرباني به قبوله وه ، هغوی ته د قربانۍ غوښه خوړل جائز نه وه .(۲)

په دې اُمتِ محمّديه باندې الله تعالی دا اِحسان اوکړو چې دوی ته يې د قربانۍ غوښه خوړل جائز کړه .(۳)

په زمانه جاهليت کې به هم قرباني کيدله خو ليکن هغوی به د بُتانو په نوم باندې کوله .

همدارنګې نن صبا په نورو باطلو مذهبونو کې هم قرباني کيږي خو څوک يې د مذهبي رَسم په وجه کوي ، څوک يې د بتانو په نوم کوي ، او څوک يې د حضرت عيسی عليه السلام په نوم باندې کوي .

حالانکه په قرآن کريم "سورة کوثر" کې الله تعالی دا خبره واضحه کړې چې لکه څرنګې چې مونځ د الله ﷻ نه علاوه د بل چا د پاره جائز ندی نو همدارنګې قرباني هم د الله ﷻ د نوم نه علاوه د بل چا په نوم باندې جائز نده .(۴)

---

(۱) المائدة آية ۲۷.

(۲) په سورة آل عمران کې دا خبره صراحةً ذکر ده، ﴿ حَتَّى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ ﴾. آل عمران آية ۱۸۳.

(۳) مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۳۰ مسائل عيدين وقرباني.

(۴) مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص ۳۰ مسائل عيدين وقرباني. احکام وتاريخ قرباني ص ۳۲. قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۱۰.

الله تعالی فرمايي : ﴿ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴾ . (۱)

ترجمه : پس ته مونځ اوکړه د خپل رب د پاره ، او قرباني اوکړه .

د قربانۍ حکم

د امام اعظم ابو حنيفه رحمه الله په نزد باندې په هر عاقل ، بالغ ، آزاد ، مقيم ، صاحب نصاب مسلمان (نارينه او زنانه) باندې قرباني واجب ده .

ځکه نبي عليه السلام په مدينه منوّره کې لس کاله تېر کړي او هر کال يې قرباني کړې ده ، او اُمت ته يې هم دې تاکيد کړې دی ، لهذا قرباني واجب ده .

البته د امام مالک ، امام شافعي ، امام احمد بن حنبل ، امام ابو يوسف او امام محمد رحمهم الله په نزد باندې قرباني سُنّتِ مؤکد ده . (۲)

خو د قربانۍ په وجوب باندې ډېر دلائل موجود دي . (۳)

---

(۱) الکوثر آية ۲ .

(۲) وَاخْتُلِفَ هَلْ هِيَ سُنَّةٌ أَوْ وَاجِبَةٌ؟ فَقَالَ مَالِكٌ، وَالشَّافِعِيُّ، وَأَحْمَدُ، وَصَاحِبَا أَبِي حَنِيفَةَ رحمهم الله: هِيَ سُنَّةٌ مُؤَكَّدَةٌ . وَقَالَ أَبُو حَنِيفَةَ رحمه الله : هِيَ وَاجِبَةٌ عَلَى الْمُقِيمِينَ مِنْ أَهْلِ الْأَمْصَارِ، وَاعْتَبَرَ فِي وُجُوبِهَا النِّصَابَ. قَالَ ابْنُ حَجَرٍ: وَدَلِيلُنَا مَا جَاءَ بِسَنَدٍ حَسَنٍ: أَنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رضي الله عنهما كَانَا لَا يُضَحِّيَانِ مَخَافَةَ أَنْ يَرَى النَّاسُ ذَلِكَ وَاجِبًا . وَفِيهِ أَنَّهُ مَحْمُولٌ عَلَى أَنَّهُمَا مَا كَانَا مِنْ أَهْلِ الْوُجُوبِ ، وَتَعْلِيلُهُمَا وَقَعَ لِتَوَهُّمِ عُمُومِ الْوُجُوبِ.
مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۰۷۷/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ في تشريح حديث ۱۴۵۴ .

(۳) ملا علي قاري رحمه الله فرمايي ، وَمِمَّا يَدُلُّ عَلَى الْوُجُوبِ مُوَاظَبَتُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَشْرَ سِنِينَ مُدَّةَ إِقَامَتِهِ بِالْمَدِينَةِ . وَقَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فِيمَا سَبَقَ: فَلْيَذْبَحْ أُخْرَى مَكَانَهَا . فَإِنَّهُ لَا يُعْرَفُ فِي الشَّرْعِ الْأَمْرُ بِالْإِعَادَةِ إِلَّا لِلْوُجُوبِ . وَحَمْلُهُ عَلَى النَّدْبِ كَمَا فَعَلَهُ ابْنُ حَجَرٍ مَرْدُودٌ.
وَمِمَّا يُؤَيِّدُ الْوُجُوبَ خَبَرُ: « مَنْ وَجَدَ سَعَةً لِأَنْ يُضَحِّيَ فَلَمْ يُضَحِّ فَلَا يَحْضُرْ مُصَلَّانَا » . وَأَمَّا قَوْلُ ابْنِ حَجَرٍ: "أَنَّهُ مَوْقُوفٌ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه" فَمَرْفُوعٌ ، لِأَنَّ مِثْلَ هَذَا الْمَوْقُوفِ فِي حُكْمِ الْمَرْفُوعِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۰۷۷/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ في تشريح حديث ۱۴۵۴ .

علامه کاساني رحمه الله د قربانۍ په وجوب باندې دلائل ذکر کړي ، وَلَنَا قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ {فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ} قِيلَ فِي التَّفْسِيرِ: صَلِّ صَلَاةَ الْعِيدِ، وَانْحَرِ الْبُدْنَ بَعْدَهَا . ←←←←←←←←←←←←←←

نبي عليه السلام په مدينه منوره کې همېشه قرباني کړې

د قرباني د وجوب د پاره د ټولو نه لوی دليل دادی چې نبي عليه السلام په مدينه منوره کې هر کال په پابندۍ سره قرباني کوله، او په دې باندې يې همېش والې هم کړی.

حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما فرمايي:

أَقَامَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِيْنَةِ عَشْرَ سِنِيْنَ يُضَحِّيْ كُلَّ سَنَةٍ. (۱)

رسول الله صلى الله عليه وسلم (د هجرت نه پس) په مدينه منوره کې لس (۱۰) کاله قيام کړی، دوی به هر کال قرباني کوله.

د حجة الوداع په موقع د سلو (۱۰۰) اوښانو قرباني: په مسلم شريف کې اوږد حديث ذکر دی، په هغې کې دا هم ذکر دي چې په حجة الوداع کې نبي ﷺ د سلو (۱۰۰)

←←←← وَقِيْلَ: صَلِّ الضُّبْحَ بِجَمْعٍ وَانْحَرْ بِمِنًى. وَمُطْلَقُ الْأَمْرِ لِلْوُجُوْبِ فِيْ حَقِّ الْعَمَلِ. وَمَتٰى وَجَبَ عَلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ يَجِبُ عَلَى الْأُمَّةِ لِأَنَّهُ قُدْوَةٌ لِلْأُمَّةِ .... وَرُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: «ضَحُّوْا فَإِنَّهَا سُنَّةُ أَبِيْكُمْ إِبْرَاهِيْمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ» أَمَرَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِالتَّضْحِيَةِ، وَالْأَمْرُ الْمُطْلَقُ عَنِ الْقَرِيْنَةِ يَقْتَضِي الْوُجُوْبَ فِيْ حَقِّ الْعَمَلِ. وَرُوِيَ عَنْهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: «عَلٰى أَهْلِ كُلِّ بَيْتٍ فِيْ كُلِّ عَامٍ أَضْحَاةٌ وَعَتِيْرَةٌ». وَ«عَلٰى» كَلِمَةُ إِيْجَابٍ، ثُمَّ نُسِخَتِ الْعَتِيْرَةُ فَثَبَتَتِ الْأَضْحَاةُ. وَرُوِيَ عَنْهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ لَمْ يُضَحِّ فَلَا يَقْرَبَنَّ مُصَلَّانَا». وَهٰذَا خَرَجَ مَخْرَجَ الْوَعِيْدِ عَلٰى تَرْكِ الْأُضْحِيَةِ، وَلَا وَعِيْدَ إِلَّا بِتَرْكِ الْوَاجِبِ. وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيُعِدْ أُضْحِيَتَهُ وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِسْمِ اللهِ» أَمَرَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِذَبْحِ الْأُضْحِيَةِ وَإِعَادَتِهَا إِذَا ذُبِحَتْ قَبْلَ الصَّلَاةِ. وَكُلُّ ذٰلِكَ دَلِيْلُ الْوُجُوْبِ. وَلِأَنَّ إِرَاقَةَ الدَّمِ قُرْبَةٌ وَالْوُجُوْبُ هُوَ الْقُرْبَةُ فِي الْقُرُبَاتِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۶۲/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ صِفَةُ التَّضْحِيَةِ؟

(۱) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْأَضَاحِيْ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ الدَّلِيْلِ عَلٰى أَنَّ الْأُضْحِيَةَ سُنَّةٌ رقم الحديث ۱۵۰۷ وقال الترمذي: هٰذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ. مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثالث رقم الحديث ۱۴۷۵ (۲۳)، مسند احمد رقم الحديث ۴۹۵۵.

فَتُواظَبَةُ دَلِيْلُ الْوُجُوْبِ. مرقاة المفاتيح بَابٌ فِي الْأُضْحِيَةِ الفصل الثالث ۱۰۸۸/۲ في تشريح حديث ۱۴۷۵ (۲۳).

اوښانو قرباني کړې وه.(۱)

په بعضو روايتونو کې تفصيل ذکر دی چې په دې کې درې شپیته (۶۳) اوښان نبي عليه السلام د ځان سره راوستي وو، او اووه ديرش (۳۷) اوښان حضرت علي ﷺ د يمن نه د ځان سره راوستي وو.(۲)

د يوې معجزې بيان: په "تفسير كبير" کې ذکر دي چې په حَجّة الوداع کې نبي عليه السلام سل (۱۰۰) اوښان ذبح کړل، په دې کې يې ديرپه خپل لاس مبارک باندې ذبح کړل، هر اوښ به د بل نه رامخکې کيدو، ددې د پاره چې اول ما ذبحه کړي، کله چې نبي عليه السلام (د اوښانو په ذبح کولو) ستړې شو نو بيا يې حضرت علي ﷺ ته د ذبح کولو حُکم اوکړو.(۳)

د ابوداؤد شريف حديث دی، حضرت عبدالله بن قُرْط ﷺ د خپلو سترګو ليدلې حال داسې بيانوي: وَقُرِّبَ لِرَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَدَنَاتٌ خَمْسٌ أَوْ سِتٌّ فَطَفِقْنَ يَزْدَلِفْنَ إِلَيْهِ بِأَيَّتِهِنَّ يَبْدَأُ.(۴)

---

(۱) .... قَالَ: فَكَانَ جَمَاعَةُ الْهَدْيِ الَّذِي قَدِمَ بِهِ عَلِيٌّ ﷺ مِنَ الْيَمَنِ وَالَّذِي أَتَى بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِائَةً ... صحيح مسلم بَابُ حَجَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ۱۴۷(۱۲۱۸).

روي أنه صلى الله عليه وسلم أهدى مائة بدنة فيها جمل لأبي جهل في أنفه برة من ذهب. تفسير البيضاوي (انوار التنزيل وأسرار التأويل) ۷۱/۴ الحج آية ۳۲.

(۲) معارف الحديث حصه چهارم ص ۴۱۸.

(۳) رُوِيَ أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَهْدَى مِائَةَ بَدَنَةٍ فِيهَا جَمَلٌ لِأَبِي جَهْلٍ فِي أَنْفِهِ بُرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ فَنَحَرَ هُوَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى أَعْيَا. ثُمَّ أَمَرَ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ بِذَلِكَ، وَكَانَتِ النُّوقُ يَزْدَحِمْنَ عَلَى رَسُولِ اللهِ. فَلَمَّا أَخَذَ عَلِيٌّ السِّكِّينَ تَبَاعَدَتْ مِنْهُ. التفسير الكبير ۳۱۹/۳۲ سورة الكوثر في تشريح آية ۲.

(۴) سنن ابى داؤد كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابٌ فِي الْهَدْيِ إِذَا عَطِبَ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ رقم الحديث ۱۷۶۵، مسند احمد رقم الحديث ۱۹۰۷۵، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۷۵۲۲، وقال الحاكم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. وقال الالباني: صحيح. مشكاة المصابيح كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ الْهَدْيِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم ۲۶۴۳(۱۷). شرح السنة للبغوي رقم ۱۹۵۸، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ۲۹۶۶.

يو ځل رسول الله صلى الله عليه وسلم ته پنځه يا شپږ اوښان د قربانۍ د پاره نژدې راوستې شو ، په دې کې هر اوښ نبي عليه السلام ته رانژدې کيدلو ، او دا کوشش يې کولو چې اول ما ذبح کړي .

سبحان الله ، الله تعالى اوښانو ته هم شعور ورکړې ؤ ، هر اوښ دا خوښوله چې زه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په مبارک لاس باندې د الله ﷻ د رضا د پاره اول ذبح کړې شم ، نو ځکه به د يو بل نه مخکې کيدل او نبي عليه السلام ته به رانژدې کيدل . (۱)

او دا د نبي عليه السلام معجزه هم وه . (۲)

حضرت علي ﷺ ته وصيت : د ابوداؤد شريف او ترمذي شريف د حديث نه معلوميږي چې نبي عليه السلام حضرت علي ﷺ ته وصيت کړې ؤ چې زما د وفات نه پس د ماپسې قرباني کوه ، ځکه به حضرت علي ﷺ هر کال د پيغمبر عليه السلام د پاره قرباني کوله . (۳)

د نبي عليه السلام د اطاعت حُکم

کله چې د مذکوره احاديثو نه ثابته شوه چې قرباني نبي عليه السلام کړې ده ، او په دې يې هميش والې هم کړې دی ، او س په مسلمان باندې لکه څنګه چې د الله ﷻ د احکاماتو اطاعت او تابعداري لازم ده نو هم دغه شان په ده باندې د رسول الله صلى الله عليه وسلم

(۱) معارف الحديث حصه چهارم ص ۲۳۹ کتاب الحج .

(۲) (فَطَفِقْنَ) : أَيْ : شَرَعْنَ (يَزْدَلِفْنَ) : أَيْ : يَتَقَرَّبْنَ ، وَيَسْعَيْنَ (إِلَيْهِ بِأَيَّتِهِنَّ يَبْدَأُ) : قَالَ الطِّيبِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : أَيْ : مُنْتَظِرَاتٌ بِأَيَّتِهِنَّ يَبْدَأُ لِلتَّبَرُّكِ بِيَدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَحْرِهِنَّ اهـ . قِيلَ : وَهَذَا مِنْ مُعْجِزَاتِهِ . مرقاة المفاتيح ۵/۱۸۲۶ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ الْهَدْيِ الْفَصْلُ الثَّانِي في تشريح حديث ۲۶۴۳ .

(۳) عَنْ حَنَشٍ ، قَالَ : رَأَيْتُ عَلِيًّا يُضَحِّي بِكَبْشَيْنِ ، فَقُلْتُ لَهُ : مَا هَذَا ؟ فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْصَانِي أَنْ أُضَحِّيَ عَنْهُ ، فَأَنَا أُضَحِّي عَنْهُ . سنن ابي داؤد كِتَاب الضَّحَايَا بَابُ الْأُضْحِيَّةِ عَنِ الْمَيِّتِ رقم الحديث ۲۷۹۰ . سنن الترمذي باب ماجاء في الاضحية عن الميت رقم الحديث ۱۴۹۵ ، مسند احمد رقم ۱۲۸۶ ، و رقم ۸۴۳ ، شرح السنة للبغوي ج ۴ ص ۳۵۸ ، مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثاني رقم ۱۴۶۲ (۱۰) ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۹۱۸۸ ، كنز العمال الاضاحي رقم ۱۲۶۷۰ ، المفصل في احكام الاضحية ج ۱ ص ۱۶۶ ، احكام الاضحية والذكاة ج ۲ ص ۲۲۲ .

Scanned with CamScanner

اِتباع او تابعداري هم لازم ده . دغه وجه ده چې په قرآن کريم کې په مختلفو ځايونو کې د الله ﷻ د اِطاعت نه روستو د رسول الله صلى الله عليه وسلم د اِطاعت حُکم مستقلاً ذکر شوی.

الله رب العزت فرمايي :

﴿ يَآ أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا أَطِيْعُوا اللهَ وَأَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ ﴾ .(۱)

ترجمه : اې د ايمان خاوندانو ! تاسو حکم اُومنئ د الله ، او حکم اومنئ (د هغه) د رسول.

بل ځای الله تعالى فرمايي :

﴿وَمَآ اٰتٰكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ وَمَا نَهٰكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا﴾ .(۲)

ترجمه : او رسول (ﷺ) چې تاسو ته څه درکوي هغه واخلئ ، او د څه شي نه چې تاسو منع کړي د هغې نه منع شئ .

بلکه په قرآن کريم د نبي عليه السلام اِطاعت ته د الله ﷻ اِطاعت ويل شوی .

الله رب العزت فرمايي : ﴿مَّنْ يُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ ﴾ .(۳)

ترجمه : څوک چې د پيغمبر (عليه السلام) اِطاعت اوکړي (يعنی د هغه خبره اُومني) نو بيشکه ده د الله اِطاعت اوکړو .

او څوک چې د الله ﷻ او د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د احکاماتو اِتباع نه کوي ، نو د داسې کس د پاره په قرآن کريم کې سخت وعيدونه هم ذکر شوي .

﴿ قُلْ أَطِيْعُوا اللهَ وَالرَّسُوْلَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْكٰفِرِيْنَ ﴾ .

ترجمه : اې پيغمبره ته (دوی ته) اووايه چې تاسو حکم اُومنئ د الله ﷻ او د (هغه د) رسول ، پس که چيرته تاسو مخ واړوی نو بيشکه الله ﷻ کافران نه خوښوي .(۴)

---

(۱) النساء آية ۵۹

(۲) الحشر آية ۷ / فائده ، د آيت الفاظ چونکه عام دي نو أقوالو او أفعالو دواړو ته شامل دی .

(۳) النساء آية ۸۰ .

(۴) حافظ ابن کثير ليکلي ، فدلّ على أنّ مخالفته في الطريقة کفر ، والله لايحبّ من اتّصف بذلک . ابن کثير ج۱ ص۲۹ آل عمران آيت ۳۲ .

Scanned with CamScanner

﴿ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا مُّبِيْنًا ﴾.(۱)

ترجمه : او څوک چې د الله او د هغه د رسول نا فرماني اوکړي نو بیشکه هغه گمراه شو په ښکاره گمراهۍ سره .

قرباني د حج سره خاص نده

قرباني صرف د حج سره خاص نده بلکه د دې حُکم د هر ځای مسلمانانو د پاره دی .

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت براء بن عازب رضي الله عنه فرمايي :

خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أَضْحَى إِلَى الْبَقِيعِ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ، وَقَالَ : إِنَّ أَوَّلَ نُسُكِنَا فِي يَوْمِنَا هٰذَا أَنْ نَبْدَأَ بِالصَّلَاةِ، ثُمَّ نَرْجِعَ، فَنَنْحَرَ .....(۲)

نبي کريم صلی الله عليه وسلم د غټ اختر په ورځ جنّتُ البقيع طرف ته تشريف وړ ورو ، دوه رکعته مونځ يې اوکړو ، بيا يې مونږ طرف ته خپل مخ مبارک را اُوگرځول ، او وې فرمايل : بيشکه په دې ورځ زمونږ اَوّلنۍ عبادت دادی چې مونږ به (د غټ اختر) مونځ کوو ، بيا به واپس کيږو او قرباني به کوو .....

دا واقعه خو د حج نده ، بلکه دا د مديني منوّرې واقعه ده ځکه په دې کې د جنّتُ البقيع ذکر راغلی ، او جنّتُ البقيع خو د مديني منوّرې قبرستان دی .(۳)

همدا رنگې نبي عليه السلام د هجرت نه پس لس (۱۰) کاله په مدينه منوّره کې قيام کړی ، او هر کال به يې هلته قرباني کوله .

پس معلومه شوه چې قرباني د حج سره خاص نده ، بلکه د دې حُکم د هر ځای مسلمانانو د پاره دی ، خو چې په چا باندې واجب وي .(۴)

---

(۱) الاحزاب آية ۳٦

(۲) صحيح البخاري أَبْوَابُ الْعِيدَيْنِ بَابُ اسْتِقْبَالِ الإِمَامِ النَّاسَ فِي خُطْبَةِ العِيدِ رقم الحديث ۹۷٦ ، مشكاة المصابيح باب صلاة العيدين الفصل الاول ، مسند احمد ج۴ ص ۲۸۱ ، و ص ۲۸۲

(۳) هِيَ مَقْبَرَةُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ . عمدة القاري شرح صحيح البخاري ۱۵۲/۲۳ كِتَابُ القَدَرِ بَابٌ وَكَانَ أَمرُ الله قدرا مَقْدُورًا

(۴) فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۱۰۵ ، باب قرباني .

د قرباني فضائل

په احاديثو مباركه وْ کې د قرباني ډير فضائل ذکر شوي ، خو زه به درته يو څو مشهور بيان کرم :

قرباني الله ﷻ ته محبوب عمل دى

د غټ اختر په ورځ الله ﷻ ته محبوب ترين عمل قرباني کول دي ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَا عَمِلَ آدَمِيٌّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبَّ إِلَى اللهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ. إِنَّهُ لَيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَظْلَافِهَا. وَأَنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ مِنَ الْأَرْضِ. فَطِيبُوا بِهَا نَفْسًا. (۱)

د غټ اختر په ورځ د بني آدم په اعمالو کې بل هيڅ عمل داسې نشته چې هغه الله ﷻ ته د وينې توېولو نه ډير محبوب وي (يعنى د غټ اختر په ورځ الله ﷻ ته بهترين عمل قرباني کول دي) ، او د قرباني څاروي به د قيامت په ورځ د خپلو ښکرونو ، وېښتانو او سُمونو (د خپو نوکانو) سره پوره راشي (۲) او د قرباني وينه زمکې ته د رسيدلو نه مخکې د الله ﷻ په دربار کې د مقبوليت مقام ته رسيږي ، پس (اې بندګانو !) تاسو په دې سره خپل ځانونه خوشحاله کړئ (يعنى په پوره خوشحالۍ سره قرباني کوئ) .

---

(۱) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْأَضَاحِيِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الْأُضْحِيَّةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الْأُضْحِيَّةِ رقم الحديث ۱۴۹۳ ، المستدرک على الصحيحين للحاکم کتاب الاضاحي رقم ۷۵۲۳ ، وقال الحاکم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ مشکاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثاني رقم الحديث ۱۴۷۰(۱۸) ، کنز العمال الفصل السابع في الاضاحي والهدايا رقم الحديث ۱۲۱۵۳ ، شرح السنة للبغوي رقم ۱۱۲۴ باب ثواب الاضحية ، السنن الکبرى للبيهقي رقم ۱۹۰۱۵ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۲۰۵ ثواب الاضحية .

(۲) لِيَكُونَ بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ أَجْرٌ، وَيَصِيرَ مَرْكَبَهُ عَلَى الصِّرَاطِ . ددې د پاره چې انسان ته د څاروي د هر جز په عوض کې اجر ورکړې شي ، او ددې د پاره د پُل صراط سورلي جوړه شي . مرقاة المفاتيح ۱۰۸۶/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ في تشريح حديث ۱۴۷۰ .

معلومه شوه چې د غټ اختر په ورځ الله ﷻ ته ډېر محبوب عمل قرباني كول دي. (۱)

قرباني د حضرت ابراهيم عليه السلام يادګار دی . ددې د هر وېښته په عوض کې انسان ته نيکي ملاوېږي

۱. حضرت زيد بن ارقم رضي الله عنه فرمايي چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه صحابه كرامو دا پوښتنه اوكړه: يَارَسُوْلَ اللهِ ! مَاهٰذِهِ الْأَضَاحِيُّ؟

اې د الله رسوله! ددې قربانيو حقيقت (او تاريخ) څه شی دی؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل: سُنَّةُ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ.

دا ستاسو د پلار " حضرت ابراهيم عليه السلام " طريقه (يادګار) دی.

حضرت زيد بن أرقم ﷺ فرمايي چې مونږ بيا عرض اوكړو:

فَمَالَنَا فِيهَا يَارَسُوْلَ اللهِ؟ اې د الله رسوله! زمونږ د پاره په دې كې څه أجر دی؟

نبي عليه السلام اوفرمايل: بِكُلِّ شَعَرَةٍ حَسَنَةٌ.

د څاروي د هر وېښته په عِوض كې يوه نيكي ده (چې دا به ستاسو په عمل نامه كې ليكلي شي).

(صحابه كرام فرمايي) مونږ بيا عرض اوكړو:

فَالصُّوْفُ يَارَسُوْلَ اللهِ.

اې د الله رسوله! آيا د وړۍ هم همدا حساب دی؟ (يعنی د هرې وړۍ په عِوض كې به هم يوه نيكي وي؟)

---

(۱) ملا علي قاري رحمه الله د مذكوره حديث په تشريح كې ليكلي: قَالَ زَيْنُ الْعَرَبِ يَعْنِي أَفْضَلُ الْعِبَادَاتِ يَوْمَ الْعِيدِ إِرَاقَةُ دَمِ الْقُرْبَانِ. وَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَمَا كَانَ فِي الدُّنْيَا مِنْ غَيْرِ نُقْصَانِ شَيْءٍ مِنْهُ. لِيَكُونَ بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ أَجْرٌ. وَيَصِيرُ مَرْكَبَهُ عَلَى الصِّرَاطِ. وَكُلُّ يَوْمٍ مُخْتَصٌّ بِعِبَادَةٍ وَيَوْمُ النَّحْرِ بِعِبَادَةٍ فَعَلَهَا إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مِنَ التَّضْحِيَةِ وَالتَّكْبِيرِ. وَلَوْ كَانَ شَيْءٌ أَفْضَلَ مِنْ ذَبْحِ الْغَنَمِ فِي فِدَاءِ الْإِنْسَانِ لَمَا فَدَى إِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِذَبْحِ الْغَنَمِ. مرقاة المفاتيح ۱۰۸۶/۳ بَابٌ فِي الأُضْحِيَةِ في تشريح حديث ۱۴۷۰.

Scanned with CamScanner

پیغمبر علیه السلام اوفرمایل: بِكُلِّ شَعَرَةٍ مِّنَ الصُّوْفِ حَسَنَةٌ. (۱)

(آو) د وړی د هر ويښته په عوض کې هم یوه نيکي ده.

د حديث تشريح: په دي حديث کې اوله خبره دا ذکر شوه چې قرباني د حضرت ابراهيم عليه السلام سُنت او طريقه ده.

ابراهيم عليه السلام چونکه جليلُ القدر پيغمبر وُ ، دير لوي لوي اِمتحانات ورباندې راغلي وو او په هغه ټولو کې کامياب شوې وُ ، په هغې امتحاناتو کې يو امتحان د خپل ځوي " حضرت اسماعيل عليه السلام " ذبح کول هم وو ، الله ﷻ هغه په دې امتحان کې هم کامياب کړو . (۲)

پس معلومه شوه چې دا قرباني کول د حضرت ابراهيم عليه السلام د قرباني ياد تازه کول دي ، او مونږ ته د هغوی د اِتباع حُکم شوی . (۳)

په مذکوره حديث کې دويمه خبره دا ذکر شوه چې د قرباني د ځاروي (غوا او چيلی) په بدن باندې څومره ويښتان وي انسان ته ددې هر ويښته په عِوض کې يوه نيکي ملاويږي ، او چې د کومو ځارو په بدن باندې ويښتان نه وي بلکه وَړی ورباندې وي

---

(۱) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ أَصْحَابُ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا رَسُوْلَ اللهِ مَا هٰذِهِ الْأَضَاحِيُّ؟ قَالَ: سُنَّةُ أَبِيْكُمْ إِبْرَاهِيْمَ. قَالُوْا: فَمَا لَنَا فِيْهَا يَا رَسُوْلَ اللهِ؟ قَالَ: بِكُلِّ شَعَرَةٍ حَسَنَةٌ. قَالُوْا: فَالصُّوْفُ؟ يَا رَسُوْلَ اللهِ. قَالَ: بِكُلِّ شَعَرَةٍ مِّنَ الصُّوْفِ حَسَنَةٌ. سنن ابن ماجة كِتَابُ الْأَضَاحِيِّ بَابُ ثَوَابِ الْأُضْحِيَّةِ رقم الحديث ۳۱۲۷ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم كِتَابُ التَّفْسِيْرِ تَفْسِيْرُ سُوْرَةِ الْحَجِّ رقم الحديث ۳۴۶۷ ، وقال الحاكم: هٰذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . مسند احمد رقم الحديث ۱۹۲۷۳ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۵۰۷۵ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۹۰۱۶ ، ورقم ۵۰۷۵ ، شعب الايمان رقم ۶۹۵۶ ، مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثالث رقم ۱۴۷۶(۲۴) ، كنز العمال رقم الحديث ۱۲۲۳۳ .

(۲) **نوټ** د حضرت ابراهيم عليه السلام د ټولو امتحاناتو تفصيلي بيان روستو " د غټ اختر تقرير " موضوع کې ذکر دی. ابوالشمس على عنه

(۳) (سُنَّةُ أَبِيْكُمْ) أَيْ: طَرِيْقَتُهُ الَّتِيْ أُمِرْنَا بِاتِّبَاعِهَا . قَالَ تَعَالٰى: { أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيْمَ حَنِيْفًا . النحل: ۱۲۳ } فَهِيَ مِنَ الشَّرَائِعِ الْقَدِيْمَةِ الَّتِيْ قَرَّرَتْهَا شَرِيْعَتُنَا . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۰۸۸/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ في تشريح حديث ۱۴۷۶ .

Scanned with CamScanner

(لکه ګډ او اوښ) نو د وړۍ د هر ويښته په عوض کې به انسان ته يوه نيکي ملاويږي.

سبحان الله، دا څومره د خوشحالۍ خبره ده، د ځاروي په بدن باندې بې شماره ويښتان او وړۍ وي ددې هر ويښته او هرې وړۍ په عوض کې به انسان ته نيکي ملاويږي.
يقينًا چې دا د نېکيو او ثوابونو لويه خزانه ده چې په دومره لږ وخت کې دومره ډيرې نېکۍ ګټلې شي. لهذا انسان ته په کار دي چې ددې عظيمې خزانې حاصلولو کوشش اوکړي

۲. شيخ عبدالقادر جيلاني رحمه الله په "الغنية" کې دا خبره ذکر کړې چې حضرت داؤد عليه السلام الله رب العزت ته عرض اوکړو:

إِلٰهِي! مَا ثَوَابُ مَنْ ضَحّٰى مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟

اې الله! د محمد صلى الله عليه وسلم يو اُمّتي چې قرباني اوکړي نو د هغې څومره ثواب دی؟

الله ﷻ ورته اوفرمايل: ثَوَابُهُ أَنْ أُعْطِيَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ عَلٰى جَسَدِهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ. وَأَمْحُوْ عَنْهُ عَشْرَ سَيِّئَاتٍ.

د نبي ﷺ د اُمّتي د قربانۍ ثواب دادی چې د قربانۍ ځاروي په بدن باندې څومره ويښتان وي زه هغه ته ددې هر ويښته په عوض کې لس (۱۰) نېکۍ ورکوم، لس يې ګناهونه معاف کوم، او لس يې درجې اوچتوم.

بيا الله ﷻ حضرت داؤد عليه السلام ته اوفرمايل:

أَمَا عَلِمْتَ يَا دَاوُدُ أَنَّ الضَّحَايَا هِيَ الْمَطَايَا، وَأَنَّ الضَّحَايَا تَمْحُو الْخَطَايَا. (۱)

اې داؤد (عليه السلام)! آيا تاته پته نشته چې قرباني (د قيامت په ورځ د انسان د پاره) سورلي وي، او په قربانۍ سره ګناهونه معاف کيږي.

(۱) في الغنية للشيخ عبد القادر الجيلاني: قال داود عليه السلام: إلهي! ما ثواب من ضحى من أمة محمد صلى الله عليه وسلم؟ قال: ثوابه أن أعطيه بكل شعرة على جسدها عشر حسنات، وأمحو عنه عشر سيئات. أما علمت يا داود أن الضحايا هي المطايا، وأن الضحايا تمحو الخطايا. نزهة المجالس ومنتخب النفائس ۲۲۹/۱ باب فضل عرفة والعيدين والتكبير والأضحية. درة الناصحين ص ۳۵۱ فضيلة الأضحية. // لحل ما اشتاق ومخالف.

د قربانۍ په وجه ګناهونه معاف کيږي

رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت فاطمې رضي الله عنها ته او فرمایل :

قُوْمِيْ إِلَى أُضْحِيَّتِكِ فَاشْهَدِيْهَا فَإِنَّ لَكِ بِأَوَّلِ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْ دَمِهَا يُغْفَرُ لَكِ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوْبِكِ

اې فاطمې ! پاڅه ، د خپلې قربانۍ سره اودريږه (او ذبح کول يې ګوره) ځکه چې کله ددې قربانۍ د وينې اول څاڅکې زمکې ته غورځيږي نو ددې په عِوض کې به الله تعالی ستا مخکيني ټول ګناهونه معاف کړي .

حضرت عائشې رضي الله عنها او فرمایل :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! هٰذَا لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ خَاصَّةً ، أَوْ لَنَا وَلِلْمُسْلِمِيْنَ عَامَّةً ؟

اې د الله رسوله ! آیا دا فضیلت صرف زمونږ اهلِ بیت (خاندانِ نبوّت) سره خاص دی او که مونږ او ټول مسلمانان ددې مستحق يو ؟

نبي عليه السلام ورته او فرمایل : بَلْ لَنَا وَلِلْمُسْلِمِيْنَ عَامَّةً . (۱)

دا (فضیلت) مونږ او ټولو مسلمانانو د پاره دی .

---

(۱) عَنْ أَبِيْ سَعِيْدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِفَاطِمَةَ عَلَيْهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ : « قُوْمِيْ إِلَى أُضْحِيَّتِكِ فَاشْهَدِيْهَا فَإِنَّ لَكِ بِأَوَّلِ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْ دَمِهَا يُغْفَرُ لَكِ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوْبِكِ » قَالَتْ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! هٰذَا لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ خَاصَّةً ، أَوْ لَنَا وَلِلْمُسْلِمِيْنَ عَامَّةً ؟ قَالَ : « بَلْ لَنَا وَلِلْمُسْلِمِيْنَ عَامَّةً » المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحدیث ۷۵۲۵ كِتَابُ الْأَضَاحِيْ ، کنز العمال رقم الحدیث ۱۲۲۳۶ ، و زد الزیلعي في النصب ۴ / ۲۱۹ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۲۰۵ ثواب الاضحية .

په بعضې روايتونو کې ددې حديث سره څه نوره اضافه هم شته : عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : يَا فَاطِمَةُ ! قُوْمِيْ إِلَى أُضْحِيَّتِكِ فَاشْهَدِيْهَا فَإِنَّهُ يُغْفَرُ لَكِ عِنْدَ أَوَّلِ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْ دَمِهَا كُلُّ ذَنْبٍ عَمِلْتِيْهِ ، وَقُوْلِيْ : إِنَّ صَلَاتِيْ وَنُسُكِيْ وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِيْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَبِذٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ . قَالَ عِمْرَانُ : قُلْتُ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! هٰذَا لَكَ وَلِأَهْلِ بَيْتِكَ خَاصَّةً فَأَهْلُ ذَاكَ أَنْتُمْ أَمْ لِلْمُسْلِمِيْنَ عَامَّةً ؟ قَالَ : « لَا بَلْ لِلْمُسْلِمِيْنَ عَامَّةً » . المستدرک علی الصحیحین الحاکم رقم ۷۵۲۴ كِتَابُ الْأَضَاحِيْ ، وقال الحاکم هٰذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . السنن الکبری للبیهقي رقم ۱۰۲۲۵ ، و رقم ۱۹۱۶۲ ، شعب الایمان رقم ۶۹۵۷ ، معرفة السنن والآثار رقم الحدیث ۱۹۰۲۳ ، کنز العمال رقم ۱۲۲۳۷ ، المتجر الرابح ص ۲۰۵ ثواب الاضحية

Scanned with CamScanner

سبحان الله ، دا څومره لوي اِنعام دی چې الله ﷻ انسان ته د قربانۍ بدله په دُنيا کې هم دومره زر ورکوي چې د څاروي وِينه زمکې ته وي رسيدلې چې دده ټول ګناهونه معاف کړي

د قربانۍ په وجه د جهنم د اور نه حفاظت

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ ضَحّٰى طَيِّبَةً بِهَا نَفْسُهُ ، مُحْتَسِبًا لِأُضْحِيَّتِهِ كَانَتْ لَهُ حِجَابًا مِنَ النَّارِ . (۱)

څوک چې د زړه په خوشحالۍ سره قرباني اوکړي ، او په دې قربانۍ سره يې مقصد د الله ﷻ رَضا (او ثواب) وي نو دا به دده د پاره د جهنم د اُور نه حِجاب (پَرده) وي .

د قربانۍ ثواب

حضرت علي ﷺ فرمايي : څوک چې د خپل کور نه د قربانۍ اخيستلو د پاره اُووځي نو ده ته د هر قدم په عِوض کې لس (۱۰) نيکۍ ليکلې شي ، لس يې ګناهونه معاف کولې شي ، او لس يې درجې اُوچتولې شي . کله چې د څاروي مالِک سره د اخيستلو خبرې کوي نو دده دا خبرې د تسبيح ويلو هومره ثواب لري ، کله چې د څاروي قيمت د څاروي مالِک ته ورکړي نو ده ته د هر دِرهم په عِوض کې اُووه سوه (۷۰۰) نيکۍ ليکلې شي ، بيا چې کله دا څاروې (د غټ آختر په ورځ) د حلالولو د پاره په زمکه راځملوي نو ده ته تر د اُوومې زمکې پورې ټول مخلوقات د بَخښې دُعا کوي ، کله چې د څاروي وِينه تويَه شي نو الله تعالی د وِينې هر څاڅکي په عِوض کې لس (۱۰) فرښتې پيدا کړي چې دده د پاره د قيامته پورې اِستغفار (او د بخښې دُعا) غواړي ، بيا کله چې ددې څاروي (دريمه حصه) غوښه په فقيرانو باندې تقسيم کړي نو ده ته د هرې نوړۍ په عِوض کې دومره ثواب ورکولې شي لکه چې د حضرت اسماعيل عليه السلام د خاندان يو کس چا سره غلام وي او دا يې آزاد کړي . (۲)

---

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۲۷۳۶ ، كنز العمال رقم الحديث ۱۲۱۵۴ الفصل السابع في الاضاحي والهدايا والعتائر الفرع الاول في الترغيب فيها ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص۲۰۶ ثواب الاضحية .
نوټ : ددې حديث ته امام الباني ضعيف ويلی . السلسلة الضعيفة ۵۲۹ . (خو ضعيف حديث په فضائلو کې معتبر وي)

(۲) عن علي ﷺ : من خرج من بيته الى شراء الاضحية كان له بكل خطوة ←←←←←←←←←←

د قبر نه راپاڅيدو په وخت قرباني د بهترينې سورلۍ په شکل موجوديدل

د وعظ په کتابونو دا حديث موجود دی : څوک چې قرباني اوکړي نو کله چې دا د قبر نه راپاڅي نو د قبر سره به يوه بهترينه سورلي اوګوري چې ويښتان به يې د پرقيدونکي سروزرو وي ، سترګې به يې د ياقوتو وي ، او ښکرونه به يې د سروزرو وي ، دا کس به ورته پوښتنه اوکړي : مَنْ أَنْتَ؟ فَمَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْكَ .

ته څوک يې ؟ ما خو د تا نه بهترين څيز بل ندی ليدلی .

هغه به ورته ووايي : أَنَا قُرْبَانُكَ الَّذِيْ قَرَّبْتَنِيْ فِي الدُّنْيَا اِرْكَبْ عَلٰى ظَهْرِيْ .

زه ستا هغه قرباني يم چې تا زه په دُنيا کې (د الله ﷻ د رَضا د پاره) قرباني کړې ووم ، اوس ته زما په شا سور شه .

نو دا کس به په دې باندې سور شي ، دا به يې د آسمان او زمکې په مينځ کې د عرش سوري ته بوځي . (١)

←←←← عشر حسنات ، ومحي عنه عشر سيئات ، و رفع له عشر درجات ، و إذا تكلم في شرائها كان كلامه تسبيحًا ، وإذا نقد ثمنها كان له بكل درهم سبع مائة حسنة ، وإذا طرحها على الارض يريد ذبحها استغفر له كل خلق من موضعها الى الارض السابعة ، وإذا أهرق دمها خلق الله بكل قطرة من دمها عشرة من الملائكة يستغفرون له الى يوم القيامة ، و إذا قسم لحمها كان له بكل لقمة مثل عتق رقبة من ولد اسماعيل عليه السلام . درة الناصحين ص ٣٥٠ .

نوټ : دا حديث مې په نورو معتمدو کتابونو کې اولټول خو د مذکوره کتاب نه علاوه مې په بل ځای کې پيدا نکړو . خُذْ مَا صَفَا وَدَعْ مَا كَدَرَ . ابوالشمس عفي عنه

(١) عن النبي صلى الله عليه وسلم من ضحى أضحيته فإذا خرج من قبره وجده قائما على رأس القبر فإذا شعره من قضبان الذهب ، وعينه من ياقوت ، وقرناه من ذهب . فيقول : مَنْ أَنْتَ؟ فَمَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْكَ . فيقول : أَنَا قربانك الذي قربتني في الدنيا اركب على ظهري فيركب عليه ويذهب بين السماء والأرض إلى ظل العرش . الدرر واللآلي في فضائل الأيام والليالي ، نزهة المجالس ومنتخب النفائس ١ / ١٧٥ باب فضل عرفة والعيدين والتكبير والأضحية ، درة الناصحين ص ٣٥٢ .

د قبرونو نه راپاڅیدو په وخت سورلي

کله چې مؤمنان د خپلو قبرونو نه راپاڅي نو الله ﷻ به فرښتو ته او فرمايي :

اې زما فرښتو ! زما بندګان پیاده (په خپو باندې) مه بوزئ ، بلکه په خپلو قربانیو باندې يې سواره کړئ ، ځکه دوی په دُنیا کې په سورلو باندې آموخته شوي :

اول (د مَنِي په شکل کې) د پلار شا د دوی د پاره سورلي وه ، بیا (د حمل په صورت کې) د مور خېټه د دوی د پاره سورلي وه ، بیا (د پیدائش نه پس) تر د سِینې نه اُوریدو پورې د مور غېږ د دوی د پاره سورلي وه ، بیا د پلار څټ د دوی د پاره سورلي وه ، بیا په اُوچه کې آسونه او قچرې د دوی د پاره سورلي وه ، او په سمندر کې غټې او ورې کِشتۍ د دوی د پاره سورلي وه ، بیا کله چې وفات شول نو (قبر ته د وړلو په وخت) د نورو مسلمانانو اُولي (اُوګې) د دوی د پاره سورلي وه .

وحين قاموا من قبورهم لاتمشوهم راجلين فإنّهم اعتادوا الركوبَ و قدموا انجائبهم .

اوس چې کله دوی د قبرونو نه راپاڅیدل نو پیاده يې مه بوزئ ځکه دوی خو په دُنیا کې په سورلۍ باندې آموخته وو لهذا دوی ته د دوی قربانۍ رامخې ته کړئ . (۱)

د فقر باوجود د قربانۍ کولو ثواب

احمد بن اسحاق رحمه الله فرمايي چې زما يو ورور ډير فقير ؤ (یعنی قرباني وربانديې واجب نه وه خو) د فقر باوجود به يې هر کال د يو ګډ قرباني کوله ، کله چې هغه وفات

---

(۱) عن انس و عن عليّ رضي الله عنهما أنّهما قالا قال النبي صلى الله عليه وسلم : اذا حشر المؤمنون من قبورهم يقول الله تعالى : يا ملائكتي ! لاتمشوا عبادي راجلين بل اركبوهم على نجائبهم فإنّهم اعتادوا الركوب في الدنيا : كان في الابتداء صلب أبيهم مركبهم ، ثم بطن أمّهم مركبهم ، فحين ولدتهم أمّهم فحجر أمّهم مركبهم الى أن يتمّ الرضاع ، ثم عنق أبيهم مركبهم ، ثم الفرس والبغال مراكبهم في البراري ، والسفن والزوارق في البحار ، وحين ماتوا فأعناق اخوانهم ، وحين قاموا من قبورهم لاتمشوهم راجلين فإنّهم اعتادوا الركوب و قدموا انجائبهم ، وهي الاضحية ، لقوله تعالى : يوم نحشر المتقين الى الرحمن وفدًا ، اى ركبانا . درة الناصحين ص ۳۵۲ .

شو نو ما دوه رکعته مونځ اوکړو ، او د الله ﷻ نه مې دا دُعا اوغوښته :

اې الله ! ما ته په خوب کې خپل وړور اوښايه چې زه ورنه د هغه د حالت پوښتنه اوکړم.

احمد بن اسحاق رحمه الله وايي چې زه په اودس کې اوده شوم ، په خوب کې مې اوليد چې ګويا قيامت قائم دی او خلق د خپلو قبرونو نه راپاڅيدلي دي ، ناڅاپه مې خپل وړور اوليد چې په بهترين برګ آس باندې سور دی او مخې ته يې بهترينې سورلۍ ولاړې وې .

ما ورنه پوښتنه اوکړه : وروره ! الله ﷻ درسره څه معامله اوکړه ؟ هغه راته ووېل : وې بخلم . ما ورته ووېل : په څه سبب يې اوبخلې ؟ راته وې ويل : د هغه يو دِرهم په سبب يې اوبخلم چې هغه ما يوې فقيرې بوډۍ ته د الله ﷻ د رضا د پاره ورکړې وُ .

ما ورنه پوښتنه اوکړه : ستا دا مخې ته سورلۍ د څه شي دي ؟ هغه راته ووېل : دا زما هغه قربانۍ دي چې ما په دُنيا کې کړې وې ، او دا په کومه سورلۍ باندې چې سور يم دا زما اولنۍ قربانۍ ده .

ما ورنه پوښتنه اوکړه : اوس ستا چېرته د تللو اِراده ده ؟ هغه راته ووېل : إِلَى الْجَنَّةِ جنت ته . دا يې ووېل ، بيا زما د سترګو نه غائب شو . (۱)

مُتقيان به الله ﷻ طرف ته د عزت مندو مېلمنو په شان سواره روان وي

په قرآن کريم کې ذکر دي ، الله رب العزت فرمايي : ﴿ يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴾ . (۲)

---

(۱) حكي عن احمد بن اسحاق انه قال كان لي أخ فقير ، وكان مع فقره يضحي كل سنة بشاة . فلما توفي صليت ركعتين ، فقلت : اللهم أرني أخي في نومي فأسأله عن حاله . فنمت على الوضوء ، فرأيت في منامي كأن القيامة قد قامت ، وحشر الناس من قبورهم ، فإذا أخي راكب على فرس أشهب وبين يديه نجائب ، فقلت : يا أخي ! ما فعل الله بك ؟ فقال : غفر لي . فقلت : بِمَ ؟ فقال : بسبب درهم تصدقت به على امرأة عجوز فقيرة في سبيل الله . فقلت : ما هذه النجائب ؟ قال : ضحاياي في الدنيا ، والتي أركبها اول أضحيتي . فقلت : إلى أين قصدت ؟ قال : إلى الجنة . فغاب عن بصري . درة الناصحين ص ۳۵۱ .

(۲) سورة مريم آية ۸۵ .

ترجمه : په کومه ورځ چې مونږ به را جمع کړو متقيان رحمان ذات طرف ته ميلمانه رابلل شوي.

يعنې د قيامت په ورځ چې کله مُتّقيان د قبرونو نه راپاڅي ، يا د حساب و کتاب نه فارغه شي نو دوی به د عزت منډو ميلمنو په شکل الله ﷻ طرف ته بوتللې شي .(۱)

په ځنې رواياتو کې راغلي دي چې دا خلق به په هغه سورلو باندې الله ﷻ طرف ته ورځي چې کومې سورلۍ په دُنيا کې د دوی خوښې وی .

په ځنې رواياتو کې راغلي دي چې د دوی د نيکو اعمالو نه به د دوی د پاره بهترينه سورلۍ جوړه کړې شي ، او په هغې باندې به د عزت منډو ميلمنو په شان الله ﷻ طرف ته ځي .(۲)

په احاديثو مبارکه وُ کې هم دا مضمون ذکر دی چې مُتّقيان به سواره د الله ﷻ دربار ته ځي .(۳)

---

(۱) قال ابن عباس، وعكرمة، والفراء: الوفد : الركبان ... وفي زمان هذا الحشر قولان: أحدهما: أنه من قبورهم إلى الرحمن، قاله علي بن أبي طالب رضي الله عنه. والثاني: أنه بعد الحساب، قاله أبو سليمان الدمشقي. زاد المسير في علم التفسير ۱۴۷/۳ سورة مريم آية ۸۵.

(يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا) : معنى الوفد الركبان المكرمون. معاني القرآن وإعرابه ۳۴۶/۳ ، سورة مريم آية ۸۵.

(۲) دا احاديث په تفسير روح المعاني او قرطبي کې په تفصيل سره ذکر دي ، معارف القرآن سورة مريم آية ۸۵.

(۳) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا النُّعْمَانُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَقَرَأَ هٰذِهِ الْآيَةَ: (يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا) قَالَ: لَا وَاللهِ مَا عَلَى أَرْجُلِهِمْ يُحْشَرُونَ، وَلَا يُحْشَرُ الْوَفْدُ عَلَى أَرْجُلِهِمْ، وَلٰكِنْ عَلَى نُوقٍ لَمْ تَرَ الْخَلَائِقُ مِثْلَهَا، عَلَيْهَا رَحَائِلُ مِنْ ذَهَبٍ، فَيَرْكَبُونَ عَلَيْهَا حَتَّى يَضْرِبُوا أَبْوَابَ الْجَنَّةِ. مسند احمد رقم الحديث ۱۳۳۳ مُسْنَدُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ سَعْدٍ ، قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَقَرَأَ (يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا) قَالَ: لَا وَاللهِ مَا عَلَى أَرْجُلِهِمْ يُحْشَرُونَ، وَلَا يُسَاقُونَ سَوْقًا، وَلٰكِنَّهُمْ يُؤْتَوْنَ بِنُوقٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّةِ لَمْ تَنْظُرِ الْخَلَائِقُ إِلَى مِثْلِهَا، رِحَالُهُمُ الذَّهَبُ وَأَزِمَّتُهَا الزَّبَرْجَدُ فَيَقْعُدُونَ عَلَيْهَا حَتَّى يَقْرَعُوا بَابَ الْجَنَّةِ. المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۸۶۸۸ كِتَابُ الْفِتَنِ وَالْمَلَاحِمِ كِتَابُ الْأَهْوَالِ . و رقم ۳۴۲۵ كِتَابُ التَّفْسِيرِ الْمُبَطِّ سُورَةُ مَرْيَمَ . وقال الحاكم : هٰذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ.

آيا قرباني به د قيامت په ورځ په پل صراط باندې د مسلمانانو د پاره سورلي وي؟

د قرباني په باره کې دا خبره مشهوره ده چې دا به د قيامت په ورځ په پُلِ صراط باندې د مسلمانانو د پاره سورلي وي. او ددې د پاره يو حديث هم پيش کولې شي. د حديث الفاظ دادي: عَظِّمُوا ضَحَايَاكُمْ فَإِنَّهَا عَلَى الصِّرَاطِ مَطَايَاكُمْ. (۱)

تاسو خپلې قرباني ښه څربې کړئ، ځکه دا به د قيامت په ورځ په پلِ صراط باندې ستاسو د پاره سورلي وي.

همدا حديث په نورو الفاظو هم نقل شوی:

اِسْتَفْرِهُوا ضَحَايَاكُمْ فَإِنَّهَا مَطَايَاكُمْ عَلَى الصِّرَاطِ. (۲)

تاسو خپلې قرباني قوي کړئ، ځکه دا به په پلِ صراط باندې ستاسو سورلي وي.

دا دواړه احاديث اگر چې ډيرو کتابونو رانقل کړي، خو دې دواړو احاديثو ته علماؤ انتهائي درجه کمزوري او ضعيف حديث ويلي. (۳)

---

(۱) په "بدائع الصنائع" کې ذکر دي: وَأَمَّا الَّذِي يَرْجِعُ إِلَى الْأُضْحِيَةِ فَالْمُسْتَحَبُّ أَنْ يَكُونَ أَسْمَنَهَا وَأَحْسَنَهَا وَأَعْظَمَهَا لِأَنَّهَا مَطِيَّةُ الْآخِرَةِ. قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «عَظِّمُوا ضَحَايَاكُمْ فَإِنَّهَا عَلَى الصِّرَاطِ مَطَايَاكُمْ». وَمَهْمَا كَانَتِ الْمَطِيَّةُ أَعْظَمَ وَأَسْمَنَ كَانَتْ عَلَى الْجَوَازِ عَلَى الصِّرَاطِ أَقْدَرَ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۸۰/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ.

دا حديث په نور کتابونو کې هم ذکر دی. نزهة المجالس ج۱ ص ۲۲۹، درة الناصحين ص ۲۵۲.

(۲) الفردوس بمأثور الخطاب (مسند الفردوس) رقم الحديث ۲۶۸ باب الالف، كنز العمال رقم الحديث ۱۲۱۷۷ كتاب الحج والعمرة الباب الثاني: في مناسك الحج على الترتيب الفصل السابع: في الاضاحي والهدايا الفرع الثالث: في الآداب.

(۳) وأمّا الحديث الذي ذكره الإمام ابن العربي المالكي وأوردته في أول المبحث فقد ورد بألفاظ مختلفة منها: (عَظِّمُوا ضَحَايَاكُمْ فَإِنَّهَا عَلَى الصِّرَاطِ مَطَايَاكُمْ) وفي لفظ آخر (اِسْتَفْرِهُوا ضَحَايَاكُمْ فَإِنَّهَا مَطَايَاكُمْ عَلَى الصِّرَاطِ) وغيرهما من الألفاظ. فهذا الحديث بألفاظه المختلفة غير ثابت عن الرسول صلى الله عليه وسلم بل هو ضعيف جدًا:

قال الحافظ ابن حجر: [لم أره] ونقل عن ابن الصلاح قوله: "هذا الحديث غير معروف ولا ثابت فيما علمناه" ثم ذكر أن صاحب مسند الفردوس ←←←←←←←←←←←←

او ضعيف حديث بغير د ضُعف د صراحت نه بيانول صحيح ندي.

خو په خلقو کې دا خبره ډيره مشهوره ده چې " دا قرباني به د انسان د پاره د قيامت په ورځ په پلِ صراط باندې سورلي وي " . ددې خبرې صحيح علم الله ﷻ ته دی ، مونږ نه ددې حُكم نفي كوو ، او نه اِثبات . البته د قرباني فضائل په نورو ډيرو صحيح احاديثو کې ذكر شوي دي . (۱)

د قرباني حِكمتونه او فوائد

علماؤ ليکلي چې په قرباني کې ډير حِکمتونه او فوائد دي ، يو څو په کې دادي :

۱ . په قرباني سره د حضرت ابراهيم عليه السلام سُنت او ياد راتازه كيږي .

ځکه په ابراهيم عليه السلام باندې چې کوم امتحانات راغلي وو په هغې کې يو امتحان د څوي ذبح كولو هم وُ ، ابراهيم عليه السلام دې امتحان ته هم غاړه كيښوده ، بيا الله ﷻ ددې په عوض کې جنّتي ګډ رالوليږل ، ابراهيم عليه السلام هغه ذبح كړو (په قرآن كريم سورة الصّافات کې دا واقعه تفصيل سره ذكر ده) . او س چې مونږ دا موجوده كومې قرباني كوو دا د هغوى د قرباني ياد تازه كول دي . (۲)

←←←← قد رواه وفيه راوٍ ضعيف جدًا . التلخيص الحبير ۴/ ۱۳۸ .

وقال الشيخ العجلوني : إنّه ضعيف جدًا . كشف الخفاء ۱/ ۱۲۱ .

وقال الشيخ الألباني : لا أصل له بهذا اللفظ (عظموا ضحاياكم فإنها على الصراط مطاياكم) . السلسلة الضعيفة ۱/ ۱۰۲ حديث ۷۴ .

وقال الشيخ الألباني في موضع آخر : (إستفرهوا ضحاياكم فإنّها مطاياكم على الصّراط) ضعيف جدًا . السلسلة الضعيفة ۳/ ۲۱۱ حديث ۱۲۵۵ . المفصل في أحكام الأضحية ۱/ ۱۵ فضل الأضحية .

(۱) اصلاحي خطبات لمولانا محمد تقي عثماني صاحب ج۲ ص ۱۳۶ .

(۲) قال أهل العلم : إنّ الأضحية شرعت لحكم كثيرة منها : أولًا : إحياءً لسنة إبراهيم الخليل عليه السلام حينما رأى في المنام أنّه يذبح ولده إسماعيل ، ورؤيا الأنبياء حق وصدق . المفصل في أحكام الأضحية ۱/ ۱۶

۲. په قربانۍ سره په خپل ځان، خپلو بچو، خپلوانو او فقيرانو باندې فراخي راځي.(۱)

۳. په قربانۍ سره د الله تعالی د نعمتونو او خاصکر د مال شکريه اداء کيږي.

ځکه په انسان باندې الله تعالی بې شماره نعمتونه کړي: ايمان يې ورکړی، روغ صحت يې ورکړی، مال او اولاد يې ورکړی، اوس ددې نعمتونو شکريه واجب ده، په قربانۍ سره هم د الله تعالی د نعمتونو شکريه اداء کيږي.

۴. په قربانۍ سره د الله ﷻ په حکم باندې عمل کول پوره کيږي، ځکه په قرآن کريم کې انسان ته دا حکم شوی: ﴿ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴾.

ترجمه: پس ته مونځ اوکړه د خپل رب د پاره، او قرباني اوکړه.

اوس چې څوک قرباني اوکړي نو ده د الله ﷻ په حکم باندې عمل اوکړو، او څوک چې د الله تعالی په حکم باندې عمل کوي نو هغه د الله تعالی محبوب او مُقرّب جوړيږي.(۲)

۵. په قربانۍ سره په انسان کې د غم خوارۍ جذبه پيدا کيږي، او حيواني صفت ورنه ختميږي.

۶. په قربانۍ کولو او تکبيراتِ تشريق ويلو سره د حاجيانو سره مناسبت پيدا کيږي. اوس چې په هغوی باندې کوم برکتونه او رحمتونه راوريږي نو د هغوی سره د مناسبت په وجه به دا هم د هغوی سره په دې برکتونو او رحمتونو کې شريک شي.

---

(۱) ثانياً: إنّ ذبح الأضحية وسيلة للتوسعة على النفس وأهل البيت وإكرام الجيران والأقارب والأصدقاء والتصدق على الفقراء. وقد مضت السنّة منذ عهد النبي صلى الله عليه وسلم في التوسعة على الأهل وإكرام الجيران والتصدق على الفقراء يوم الأضحى. المفصل في احكام الأضحية ۱/ ۲۳.

(۲) ثالثًا: شكرًا لله سبحانه وتعالى على نعمه المتعددة: فالله سبحانه وتعالى قد أنعم على الإنسان بنعم كثيرة لا تُعدّ ولا تُحصى: كنعمة البقاء من عام لعام، ونعمة الإيمان، ونعمة السمع والبصر والمال، فهذه النعم وغيرها تستوجب الشكر للمنعم سبحانه وتعالى، والأضحية صورةٌ من صور الشكر لله سبحانه وتعالى، فيتقرّب العبد إلى ربّه بإراقة دم الأضحية امتثالاً لأمر الله سبحانه وتعالى، حيث قال جلّ جلاله: {فصلّ لربك وانحر}. احكام الذبائح في الإسلام ص۱۲۶، الفقه الإسلامي وادلته ۳/ ۵۹۵. المفصل في احكام الأضحية ۱/ ۲۴ المبحث الثالث الحكمة من مشروعية الأضحية.

۷ . په قرباني سره د مسلمانانو د وحدت او يو والي مظاهره کيږي ، ځکه د ټولې دُنيا صاحبِ نصاب مسلمانان په دې ورځ باندې قرباني کوي .

۸ . د قرباني غوښه تقسيمولو سره د مسلمانانو په خپل مينځ کې د يو بل سره محبت پيدا کيږي .

۹ . په قرباني سره د انسان ګناهونه ختميږي . (۱)

ددينه علاوه د قرباني نور هم ډير حِکمتونه او فوائد شته .

کله چې په قرباني کې دومره ډير اجرونه دي نو په کار داده چې مسلمانان دا په ډير شوق سره او کړي ، ځان د الله تعالى د رحمتونو مستحق کړي ، او دا بې شميره اجرونه حاصل کړي .

په قرباني کولو سره څاروي نه کميږي

اعتراض : بعضې بې دِينه خلق په اسلام باندې دا اعتراض کوي چې قرباني د عقل خلاف ده ځکه د قرباني په ورځو کې په لکونو څاروي په يو ځل حلاليږي ، په اَربونو روپۍ د وِينې ترپولو په شکل کې په نالو (لختو) کې بهيږي ، چې په دې سره معاشي او اِقتصادي نقصان پيدا کيږي ، څاروي کميږي ، بيا ټول کال غوښه نه پيدا کيږي .

جواب : دا اعتراض صرف هغه خلق کوي چې هغوى د الله ﷻ د قدرتِ کامله نه غافله وي . الله رب العزت خو د دُنيا نظام په داسې اَنداز باندې چلوي چې په دُنيا کې د کوم څيز ضرورت زيات وي هغه ډير پيدا کوي ، او کوم څيز ته چې ضرورت کم وي هغه کم پيدا کوي ، په دې کې د انسان عقل کار نه کوي ، دا د انسان د فهم او اِدراک نه ډير پورته دى .

تاسو کوهي ته اوګورئ چې څومره ددينه ډيرې اُوبه راويستلې شي نو دومره ډيرې په کې پيدا کيږي . که يو کس د کوهي نه اُوبه ددې د وجې نه رااُوباسي چې په دې کې به ختمې شي نو کيدې شي څه لږ وخت پس د اُوبو سُورې بند شي ، او اُوبه مکمل اُوچې شي .

---

(۱) وَأَمَّا الَّذِي يَجِبُ عَلَى الْغَنِيِّ دُونَ الْفَقِيرِ فَمَا يَجِبُ مِنْ غَيْرِ نَذْرٍ وَلَا شِرَاءٍ لِلْأُضْحِيَّةِ بَلْ شُكْرًا لِنِعْمَةِ الْحَيَاةِ وَإِحْيَاءً لِمِيرَاثِ الْخَلِيلِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ حِينَ أَمَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَزَّ اسْمُهُ بِذَبْحِ الْكَبْشِ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ فِدَاءً عَنْ وَلَدِهِ ، وَمَطِيَّةً عَلَى الصِّرَاطِ ، وَمَغْفِرَةً لِلذُّنُوبِ ، وَتَكْفِيرًا لِلْخَطَايَا عَلَى مَا نَطَقَتْ بِذَلِكَ الْأَحَادِيثُ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۶۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ صِفَةُ الْأُضْحِيَّةِ .

Scanned with CamScanner

نن صبا لکه څرنګې چې خلق په مونځ، روژه او د دين په نورو أمورو سستي کوي نو همدغه شان په قرباني کې يې هم کوي، ډير مسلمانان داسې دي چې په هغوی باندې قرباني واجب وي خو نه يې کوي.

د اسلام په ابتدائي دور کې خلقو ډيره قرباني کوله، اکثر به يو کس سل (۱۰۰) أوښان قرباني کول. په مسلم شريف کې أوږد حديث ذکر دی، په هغې کې دا هم ذکر دي چې په حجة الوداع کې نبي عليه السلام د سلو (۱۰۰) اوښانو قرباني کړې وه.(۱)

په دې کې نبي دري شپيته (۶۳) أوښان په خپل لاس مبارک باندې حلال کړي وو کوم يې چې د ځان سره راوستي وو، او دانوريې د بل چا په لاس باندې ذبح کړي وو.

نو کله چې د دومره ډيرو قربانيو کولو باوجود څاروي کم نه شو نو اوس به څه کم شي؟

او که څوک دا ګمان کوي چې " په قرباني نه کولو سره به څاروي زيات شي، يا به أرزان شي، يا به سُوچه غوړي او شوده أرزان شي " نو دوی ته دا ويل په کار دي چې په هندوستان کې خو د غوا په حلالولو باندې پابندي ده، هندوان په غونډ کال کې غوا نه حلالوي، نو آيا تاسو په هندوستان کې کوڅه په کوڅه د غواګانو رمې ليدلي دي؟ آيا هلته شوده او سُوچه غوړي أرزان دي؟ هلته خو نه غواګانې زياتې شوی، نه شوده أرزان شو، او نه غوړي أرزان دي.

که په قرباني نه کولو سره څاروي يا غوښه أرزانيدی نو بيا ډير ملکونه داسې دي چې هلته مسلمانان ډير کم دي، بلکه په نشت حساب دي، هلته بالکل قرباني نه کيږي، ليکن بيا هم هلته غوښه او څاروي د دې ځای نه ډير ګران دي.

معلومه شوه چې په قرباني کولو سره څاروي نه کميږي.(۲)

---

(۱) ..... قَالَ: فَكَانَ جَمَاعَةُ الْهَدْيِ الَّذِي قَدِمَ بِهِ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مِنَ الْيَمَنِ وَالَّذِي أَتَى بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِائَةً. صحيح مسلم باب حجة النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ۱۴۷ (۱۲۱۸)

روي أنه صلى الله عليه وسلم أهدى مائة بدنة فيها جمل لأبي جهل في أنفه برة من ذهب تفسير البيضاوي (أنوار التنزيل وأسرار التأويل) ۴/۷۱ الحج آية ۳۶

(۲) تاريخ قرباني لمولانا مفتي شفيع رحمه الله ص ۲۹، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۳۸

Scanned with CamScanner

د مسلمان شان دادی چې دا به د الله ﷻ هر حکم بغير د چون و چرا مني

که په قربانۍ باندې بې دِينه خلق هر څومره ډير اعتراضات کوي خو د مسلمان شان دا په کار دی چې کله ده ته شريعت يو حُکم او کړي که دا دده په عقل کې راځي او که نه راځي خو دا به يې بغير د چون و چرا مني . او همدا د قربانۍ فلسفه هم ده .

مسلمان ته د الله ﷻ او رسول ﷺ د حُکم خِلاف وَرزي ناجائز ده ، او څوک چې د دوی د حُکم خِلاف وَرزي کوي د هغوی د پاره په قرآن کريم کې سخت وعيدونه ذکر شوي .

الله تعالی فرمايي :

﴿ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗۤ أَمْرًا أَنْ يَّكُوْنَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا مُّبِيْنًا ﴾.(۱)

ترجمه : او هيڅ مؤمن سړي او مؤمنې ښځې دا حق نشته چې کله دوی ته الله او د هغه رسول د يو کار حُکم او کړي چې ګڼي دوی ته دې په خپل کار کې څه اختيار وي (يعنی د الله او د رسول حکم کولو نه روستو دې منل لازمي دي ، هيچاته د پريخودو اختيار نشته). او څوک چې د الله او د هغه د رسول نا فرماني او کړي نو بيشکه هغه ګمراه شو په ښکاره ګمراهۍ سره .

دا مضمون په نورو ډيرو آيتونو کې هم ذکر شوی .(۲)

---

(۱) الاحزاب آية ۳٦ .

(۲) ﴿ وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ وَمَا نَهٰىكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا ﴾ . الحشر آية ۷ .

ترجمه : او رسول (صلی الله عليه وسلم) چې تاسو ته څه درکوي هغه واخلئ . او د څه شي نه چې تاسو منع کړي ؛ هغې نه منع شئ .

﴿ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَإِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ أَبَدًا ﴾ . الجن آية ۲۳ .

ترجمه : او څوک چې د الله او د هغه د رسول نافرماني او کړي نو بيشکه د هٔ د پاره د جهنم اور دی . دوی به په هغې کې تل تر تله هميشه وي .

﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِيْنَ يُخَالِفُوْنَ عَنْ أَمْرِهٖۤ أَنْ تُصِيْبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيْبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيْمٌ ﴾ . النور آية ٦۳ .

ترجمه : پس څوک چې د الله د حُکم (يا د پيغمبر عليه السلام د حُکم) مخالفت کوي نو دوی له په کار دي چې دوی او ويريږي د دينه چې (په دُنيا کې) دوی ته مصيبت اورسيږي ، يا (په آخرت کې) ورته دردناک عذاب اورسيږي .

دا ياد ساتئ چې ترڅو پورې په انسان کې د الله ﷻ د احکاماتو اِتباع نه وي پیدا شوي نو تر هغې وخته پورې دا انسان انسان نشي جوړیدی.

نن صبا چې دا څومره گمراهي او بې دِيني په خلقو کې خوره شوې ده نو ددې اصل سبب همدا دی چې دوی په هر حُکم کې د خپل عقل پسې روان وي، او د شريعت د احکاماتو پوره اِتباع نه کوي.

لهذا انسان ته په کار دي چې کله د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ حُکم واوري سمدستي په هغې باندې عمل اوکړي، او د خپل عقل اِتباع اونکړي.

په صدقې ورکولو سره قرباني نه أداء کيږي

اعتراض: بعضې بې دِينه خلق (لکه پَرويزيان وغيره) په اسلام باندې دا اعتراض کوي چې د عيد اختر په ورځو کې په قرباني باندې په کروړونو روپې خرچ کيږي، که چيرته دا روپې په فقيرانو باندې تقسيميدلی نو دا به بهتره وه.

اول جواب: اول جواب دادی چې قرباني د قرآن کريم او احاديثو مبارکه وُ د صريحو نُصوصو نه ثابت ده، د نبي کريم صلى الله عليه وسلم او صحابه کرامو د تعامُل نه ثابت ده، همدارنگې د پيغمبر عليه السلام د زمانې نه نيولی تر دې وخته پورې د ټول اُمتِ مسلمه تعامل په قرباني باندې راروان دی.

لهذا د داسې بهترين عبادت په مقابله کې د يو بې دِينه کس رائ ته هيڅ اعتبار نشته.[1]

دويم جواب: دويم جواب دادی چې د هر عبادت د پاره يو شکل وي او بل رُوح وي، مثلاً د مانځه شکل " قيام، قراءت، رکوع، سجده وغيره " دی، او رُوح يې اخلاص دی.

د روژې شکل " د ورځې د خوراک، څکاک، او جِماع نه منع کيدل " دي، او رُوح يې اخلاص دی.

د زکوة شکل " خپل مخصوص مال خرچ کول " دي، او رُوح يې اخلاص دی.

د حج شکل " د بيتُ الله طواف، وقوفِ عرفات وغيره " دی، او رُوح يې اخلاص دی.

---

(۱) فتاوی حقانيه ج ٦ ص ۴۸۳.

همدغه شان د قرباني شکل " په مخصوصو ورځو کې د مخصوص عُمر واله ځاروي وینه تویول " دي ، او رُوح یې اخلاص دی .

اوس که چیرته شکل وي خو رُوح نه وي نو دا عبادت مقبول نه وي ، نو همدغه شان که چیرته رُوح وي او شکل نه وي نو بیا هم دا مقبول نه وي .(۱)

دریم جواب : بل دا چې په اصل کې د قرباني حقیقت خو دادی چې انسان خپل ځان (رُوح) د الله ﷻ په حضور کې پیش کړي لیکن د الله ﷻ رَحمت ته ګوره چې انسانانو ته یې دا حُکم اوکړو چې تاسو زما د رَضا د پاره په أَيَّامُ النَّحر کې ځاروي ذبح کړئ نو زه به دا ګنړم چې تاسو خپل ځان قرباني کړو ، لکه ځرنګې چې ابراهیم علیه السلام ته په خُوب کې کې د ځوي ذبح کولو حُکم شوې وُ خو بیا د سخت امتحان نه روستو جنتي ګډ ذبح کړې شو .

نو چې کله د قرباني اصل مقصد هم دا شو چې په انسان کې د خپل ځان قربانولو جَذبه پیدا شي ، او همدا ددې رُوح هم دی ، اوس په صدقې ورکولو سره دا جذبه څنګه پیدا کیدې شي ؟ ځکه د قرباني رُوح خپل ځان د الله ﷻ په حضور کې پیش کول دي ، او د صدقې رُوح خپل مال پیش کول دي ، او په دې دواړو کې ډیر لوي فرق دی .(۲)

لهذا چې په چا باندې قرباني واجب وي دده د پاره د قرباني په ورځو کې د قرباني ځاروې ذبح کول ضروري دی . د قرباني په ځای باندې روپې صدقه کول ، او د غریب سره مدد کول نه کافي کیږي .(۳)

ځکه اسلام چې د کوم څیز حُکم اوکړي په هغې کې ډیر حِکمتونه وي ، اوس چې څوک د

---

(۱) صداے منبر ج۱ ص۳۹۳ .

(۲) خطبات حکیم الاسلام ج۲ ص۲۳۸ .

(۳) وَمِنْهَا أَنَّهُ لَا يَقُومُ غَيْرُهَا مَقَامَهَا فِي الْوَقْتِ، حَتَّى لَوْ تَصَدَّقَ بِعَيْنِ الشَّاةِ أَوْ قِيمَتِهَا فِي الْوَقْتِ لَا يُجْزِئُهُ عَنِ الْأُضْحِيَّةِ . الفتاوى الهندية ۵/ ۲۹۳ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْأَوَّلُ فِي تَفْسِيرِ الْأُضْحِيَّةِ وَرُكْنِهَا وَصِفَتِهَا وَشَرَائِطِهَا وَحُكْمِهَا بدائع الصنائع ج۵ ص۶۶ کتاب الاضحیة فصل و اما کیفیة الوجوب ، شامي ج۹ ص۴۶۳ کتاب الاضحیة . كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ : هِيَ شَرْعًا ذَبْحُ حَيَوَانٍ مَخْصُوصٍ بِنِيَّةِ الْقُرْبَةِ فِي وَقْتٍ مَخْصُوصٍ . الدرالمختار ۶/ ۳۱۲ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ البحرالرائق ج۸ ص۱۷۳ کتاب الاضحیة ، تبیین الحقائق ج۶ ص۲ کتاب الاضحیة ، فتاوی محمودیة ج۲۶ ص۲۲۶ ، و ص ۲۲۷ وجوب قربانی قربانی کے مسائل کاانسائیکلوپیڈیا ص۱۳۳ ، فتاوی حقانیة ج۶ ص۴۸۳ .

Scanned with CamScanner

هغه حُکم په ځای باندې بل څیز اداء کوي نو دا ددې حکمتونو نه محرومه کیږي.

په قرباني کې خو د څاروي وینه تویول دي، د څاروي قیمت صدقه کول ددې په ځای باندې نشي قائمیدی.

لهذا څوک چې د قرباني په ځای باندې روپۍ صدقه کړي نو په دې سره دده ذِمه نه فارغیږي. (۱)

اګر چې په صدقې ورکولو سره به ده ته د صدقې ثواب ملاویږي خو د واجب په پریخودو سره به ګناهګار وي. (۲)

تر دې پورې چې که د قرباني څاروي مثلا په لس زره روپۍ کیدلو او ده قصداً قرباني اونکړه بلکه ددې په ځای یې لکونه روپۍ صدقه کړی نو بیا هم ده ته په دې باندې د قرباني ثواب نه ملاویږي، بلکه د قرباني په پریخودو ګناهګار دی. (۳)

ځکه چې د هر عبادت د پاره ځانله ځانله موقع او مَحل وي چې هماغه په کې کول لازمي دی، ددې په ځای بل نه کافي کیږي.

مثلا که یو کس د فرض مانځه په ځای صدقه ورکړي نو اګر چې ده ته به د صدقې ثواب ملاویږي خو فرض مونځ وریاندې نه اداء کیږي.

همدغه شان چې په چا باندې قرباني واجب وي نو د قرباني په ورځو کې ددې په ځای باندې صدقه نه کافي کیږي.

د مثال په ذریعه وضاحت

یو مثال درته بیانوم، ددې په ذریعه به تاسو ته دا خبره پوره واضحه شي، مثلاً یو کس خپل نَوکر ته حُکم اوکړي چې د غرمې د پاره روټۍ او تَلکاري پَخه کړه. نوکر روټۍ او تَلکاري پَخه نکړي بلکه ددې په ځای باندې کور جارو کړي، فرش اووینځي، هر څیز په

---

(۱) لِأَنَّ الْقُرْبَةَ فِي الْأُضْحِيَّةِ هِيَ إِرَاقَةُ الدَّمِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۵ ۶۴ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ وُجُوبٍ فِي الْأُضْحِيَّةِ. فتاوى عثمانية ج۸ ص ۳۹۱ الاضحية.

(۲) امداد الفتاوى ج۳ ص ۵۵۵، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۲۱ مسائل عيدين و قرباني.

(۳) فتاوى خانيه ج۶ ص ۲۸۳ كتاب الاضحية، هداية ج۴ ص ۳۴۳، اصلاح خطبات ج۳ ص ۱۳۹، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۳۶ مسائل عيدين و قرباني.

Scanned with CamScanner

خپل خپل ځای باندې کيږدي .

کله چې د کور مالِک غرمې ته راشي ، او نوکر نه د روټۍ مطالبه اوکړي ، اوس که نوکر ورته اووايي چې ما خو کور صفا کړې دی ، فرش مې وينځلې دی دا کافي ده ، روټۍ پخولو ته ضرورت نشته ، نو آيا دا نوکر ملامته دی او که نه ؟

ضرور ملامته دی ، ځکه اگر چې د کور صفا کول هم ښه دي خو چې کوم کار ورته حواله شوې ؤ هماغه ضروري ؤ .

همدغه شان صدقه کول ، د غريبانانو سره مدد کول ، او نورو نفلي عبادات کول اگرچې په خپل ځای باندې د ثواب کارونه دي خو قرباني واجب ده ، ددې کول هم ضروري دي ، په صدقې کولو سره دا نه آداء کيږي . (۱)

صدقه د قربانۍ قائم مقام نشي جوړيدی

لکه څرنگې چې د مونځ په ځای روژه ، يا د روژې په ځای مونځ نه کافي کيږي ، تر دې چې که يو کس د يو مونځ په عِوض کې ټول مال صدقه کړي نو په دې سره دا مونځ نه اداء کيږي ، همدغه شان دا قرباني هم د حضرت ابراهيم عليه السلام يادگار دی ، او مستقل عبادت دی ، اوس که يو کس ددې په ځای باندې د څاروي قيمت صدقه کړي نو دا هيڅ کله د يادگارِ ابراهيمي قائم مقام نشي جوړيدی . (۲)

په قربانۍ او صدقه کې ډير لوي فرق دی : بل دا چې په قربانۍ او صدقه کې ډير لوي فرق دی ، ځکه په قربانۍ سره په انسان کې د خپل ځان قربانولو جذبه پيدا کيږي ، او دا مقصد په صدقه ورکولو سره نه حاصليږي .

همدارنگې د قربانۍ د پاره مخصوصې درې (۳) ورځې دي ، ددينه بغير په نورو ورځو کې قرباني کول صحيح نده ، او د صدقې د پاره ورځې مقرر ندي بلکه هر وخت صدقه ورکول جائز ده . پس کله چې په دې دواړو کې ډير لوي فرق دی نو د قربانۍ په ورځو کې

(۱) خطبات حکيم الاسلام ج۲ ص۲۰۶ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۳۷ .

(۲) تاريخ قرباني لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله ص۱۸ ، جواهر الفقه ج۱ ص۱۲۳ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۱۲۳ مسائل عيدين و قرباني

Scanned with CamScanner

د څاروي قيمت صدقه کول کافي ندی.(۱)

د غريبانانو سره د مدد کولو نورې طريقې

څوک چې دا اعتراض کوي چې " د قربانۍ روپۍ په غريبانانو باندې تقسيمول په کار دي" نو دوی ته جواب دادی چې شريعت انسان د صدقاتو او غريبانانو سره د مدد کولو نه نه منع کوي ، بلکه د قربانۍ کولو سره سره د غريبانانو سره د مدد کولو نور صورتونه هم شته ، هغه دا چې : انسان خپل خواهشات کنټرول کړي.

د خوراک ، څکاک نه علاوه غير ضروري اِخراجات او فضول خرچي بنده کړي.

د ګناه په کارونو کې روپۍ نه خرچ کوي ، بلکه دا روپۍ په غريبانانو باندې تقسيم کړي، نو په دې سره به د غريبانانو مدد کول هم کيږي ، او واجب قرباني به هم نه پاتې کيږي.(۲)

همدارنګې که غريبانانو سره د مدد کولو سخت ضرورت وُ نو د قربانۍ کولو باوجود د دوی سره د مدد کولو نور صورتونه هم شته :

۱. په چا باندې چې قرباني واجب وي او هغه د اعلی قيمت واله قربانۍ اخيستلو اِراده لري نو هغه دې د کم قيمت واله قرباني واخلي ، او کومې روپۍ چې پاتې شي هغه دې په ضرورت مندو باندې تقسيم کړي.

۲. په چا باندې چې يوه قرباني واجب وي او هغه د دوه يا درې قربانۍ کولو اِراده لري، يا د بل چا د پاره د نفلي قربانۍ کولو اِراده لري نو دا دې صرف يوه واجب قرباني اوکړي او د نورو نفلي قربانو روپۍ دې په فقيرانو باندې تقسيم کړي.

۳. د قربانۍ د څرمنو روپۍ دې په ضرورت مندو تقسيم کړي.

---

(۱) قال الحصکفيّ :(فَتَجِبُ) التَّضْحِيَةُ : أَيْ إِرَاقَةُ الدَّمِ مِنَ النَّعَمِ . الدرالمختار قال ابن عابدين" : قَالَ فِي الْجَوْهَرَةِ : وَالدَّلِيلُ عَلَى أَنَّهَا الْإِرَاقَةُ لَوْ تَصَدَّقَ بِعَيْنِ الْحَيَوَانِ لَمْ يَجُزْ . وَالتَّصَدُّقُ بِلَحْمِهَا بَعْدَ الذَّبْحِ مُسْتَحَبٌّ وَلَيْسَ بِوَاجِبٍ . رد المحتار على الدر المختار ۳۱۳/۶ كِتَابُ الأُضْحِيَةِ . بدائع الصنائع ج۵ ص ٦٦ فصل اما کیفیة الوجوب ، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۳۳ ، تاریخ قربانی ص ۱۸ ، مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص ۳۵.

(۲) مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص ۱۲۱ مسائل عیدین و قربانی.

که په مذکوره طریقو باندې عمل اوشي نو واجب قرباني به هم آداء شي ، او ورسره ورسره به د سختو ضرورت منډو فقیرانو حاجت هم پوره شي.(۱)

په اِخلاص سره عمل کولو باندې ډیر اجرونه

کله چې انسان ته د شریعت یو حُکم راأورسي او دا وریاندې په اِخلاص سره عمل اوکړي نو الله ﷻ د ده ته ددې ډیر أجرونه ورکوي.

مثلاً مالدار مسلمان ته د قربانۍ حُکم شوی ، اوس که دا د خپل مال پرواه او نه ساتي او د خپل وَس موافق په اخلاص باندې څاروې ذبح کړي نو اګر چې دا به د اصولو او قواعدو پوره موافق نه وي خو بیا هم الله تبارک وتعالی دا قبلوي ، ددې په عِوض کې د ده مغفرت کوي ، او ډیر آجرونه ورته ورکوي.

د یو بانډیچي واقعه

په مخکینی زمانه کې دا دَستور وُ چې کله به یو کس د بادشاه دَربار ته تللو نو د ځان سره به یې څه هَدیه یا تُحفه واخیسته او بادشاه ته به یې ورکوله. اګر چې بادشاه ته به ددې ضرورت نه وُ خو په دې سره به ددې کس مقصد دا وُ چې که بادشاه دا قبوله کړي نو د مانه به خوشحال شي ، او ډیر اِنعام به راله راکړي.

مولانا رُومي رحمه الله په دې باندې یوه واقعه رانقل کړې چې د بغداد سره نزدې یوه بانډه وه ، په هغې کې یو بانډیچي اوسیدو ، یوه ورځ دې بانډیچي دا اِراده اوکړه چې د بادشاه دَربار ته لاړ شم ، نو د خپلې بي بي سره یې مشوره اوکړه چې " زه د بادشاه دَربار ته ځم نو هغه له داسې تُحفه وړل په کار دي چې هغه د بادشاه د شان سره لائق وي او بادشاه د هغې په لیدلو خوشحاله شي . نو څه تحفه ورله وَروړم ؟

(د بغداد بادشاه د اُوسنی بادشاهانو په شان نه وُ چې په معمولي مُلک یې حکومت وُ ، بلکه د هغه د نیمائي دُنیا نه په زیاته حصه باندې حکومت وُ) .

بهر حال ، بانډیچي چونکه په وړه بانډه کې اوسیدلو ، د بهر دُنیا نه خبر نه وُ . نو بي بي ورته مشوره ورکړه چې زمونږ د کوهي اُوبه ډیرې صفا او خوږې دي ، ته بادشاه

---

(۱) کفایت المفتي ج۸ ص۲۱٦ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۱۲۰ مسائل عیدین و قرباني.

ته دا په دې مَنګي کې ويسه ، ځکه بادشاه به داسې ښائسته او صفا اُوبه هيڅ کله نه وي ليدلي . ددې بانډيچي په عقل کې د بې بې خبره راغله ، د کور مَنګي يې د اُوبو نه ډک کړو ، سَرېې ورله کلک اوتړل ، په سَرېې کړو .

(په هاغه وخت کې خو جهازونه او موټرې نه وی ، يا به يې پياده سفر کولو او يا په اُوښ باندې) . بانډيچي پياده مزل شروع کړو ، په لاره کې په مَنګي باندې ډيره دُوړه پرېوته ، څو ورځې پس چې کله د بادشاه دَربار ته اورسيدو نو د سلام نه پس يې بادشاه ته وويل :

جناب ! ما ستا په خدمت کې يوه تحفه راوړې ده .

بادشاه ورته وويل : څه تحفه دې راوړې ده ؟

ده ورته د اُوبو مَنګي پيش کړو ، او ورته وې ويل چې دا زمونږ د کلي د کوهي صفا او بهترينې اُوبه دي ، تاسو ته به چيرته داسې صفا اُوبه نه وي ملاؤ شوي ، نو ما ځکه دا تاسو له په تحفه کې راوړې ، لهذا دا تاسو قبولې کړئ .

بادشاه ورته وويل : ته د مَنګي نه سَر لرې کړه .

کله چې بانډيچي د مَنګي نه سَر لرې کړو نو په ټوله کمره کې بَدبُوئي خوَره شوه ، ځکه په دې اُوبو باندې څو ورځې تېرې شوې وې ، او د مَنګي د پاسه ډيره دُوړه هم جَم شوې وه .

بادشاه د ځان سره سوچ اوکړو چې دې عاجز بانډيچي د خپل وَس موافق هَديه پيش کړې ده ، او د خپل محبت اظهار يې کړې دی ، لهذا دا خفه کول ندي په کار .

نو بادشاه په مَنګي باندې سَر کيښود ، او بانډيچي ته يې وويل : ماشاء الله ، تا ډيره بهترينه تحفه راوړې ده ، واقعي ما ته دومره بهترينې اُوبه چيرته ندي ملاؤ شوي (بادشاه ددې اُوبو نور ډير صفت هم اوکړو) ، بيا يې خپلو خادمينو ته حُکم اوکړو چې دې بانډيچي ته يو مَنګي د اَشرفيو نه ډک ورکړئ .

بانډيچي ډير خوشحاله شو چې بادشاه زما تحفه قبوله کړه ، او ډير لوې اِنعام يې راکړو .

کله چې دا بانډيچي واپس خپل کور ته تللو نو بادشاه يو نَوکر ورسره اوليږل ، او نَوکر ته يې وويل چې دا د دَريائې دَجله په غاړه غاړه باندې بوځه .

دواړه روان شو ، بانډيچي ډير خوشحاله ؤ ، کله چې دَريائې دَجلې ته دواړه اورسيدل او بانډيچي ددې درياب دا ښائسته اُوبه اوليدې نو ددې نَوکر نه يې پوښتنه اوکړه :

دا څه شی دی؟ نوکر ورته وویل: دا دَریاب دی، ته ددې اوبه او څکه چې څنګه دي؟ باندیچي چې اوبه اوڅکلی نو ورته معلومه شوه چې دا خو ډیرې بناتسته او صفا اوبه دي. (ددې دَریاب یو لختې د بادشاه په مَحل کې هم تیر شوې وو).

اوس باندیچي د ځان سره سوچ اوکړو چې یا الله! دا خو دومره بناتسته اوبه دي. او دا د بادشاه په مَحل کې تیریږي، هغه ته خو زما د اوبو هیڅ ضرورت نه وو. ما چې کومې اوبه راوړې وی هغې خو بَدبُوئي کړې وه، زه خو د انعام په ځای د سزا مستحق وُوم. لیکن بادشاه ما ته سزا رانکړه، بلکه هغه اوبه یې قبولې کړی، او د هغې په عِوض کې یې ما ته د آشرفیو نه ډک منګې راکړو.

مولانا رُومي رحمه الله ددې واقعې ذکر کولو نه روستو فرمايي چې زمونږ ټول عبادات هم همداسې دي، دا اګر چې د الله ﷻ د شان لائق ندي، ځکه ددې د شرائطو او آدابو پوره لحاظ نه وي ساتل شوی، په کار خو دا وه چې دا مونږ ته واپس په مَخ راویشتل شوي وی لیکن الله رب العزت دومره مهربانه ذات دی چې کله یو بنده د خپل طاقت موافق په اِخلاص سره عبادت اوکړي نو الله تعالی هغه عبادت قبول کړي، او مونږ ته پرې ډیر اَجرونه او ثوابونه راکړي. (١)

الله ﷻ د قربانۍ قبلولو نه پس دوباره دا مونږ ته راکوي

په مخکې زمانه کې به چې چا څه قیمتي تحفه بادشاه ته وَر وړه نو بادشاه به په هغې باندې لاس کیښود.

دا لاس ایخودل به علامه ددې خبرې وه چې بادشاه دا قبوله کړه، بیا به بادشاه دا تحفه واپس دې کس ته ورکړه او ورسره به یې نور ډیر اِنعامات هم ورکړل، او دا به یې هم ورته وویل: ما ستا تحفه قبوله کړه، ته دا واپس واخله، ځکه تا ته ددې ضرورت زیات دی.

مولانا رُومي رحمه الله لیکلي چې کله مسلمان د الله ﷻ حُکم منلو سره د هغه په حضور کې د قربانۍ عبادت پیش کړي (یعنی په اِخلاص سره څاروې ذبح کړي) نو الله ﷻ هم دده دا قربانۍ قبوله کړي. زمکې ته د څاروي وینه رسیدلو نه مخکې دده ټول ګناهونه

(١) اصلاحي خطبات ج٢ ص ١٣٢

معاف کړي ، او بې شماره أجر و ثواب هم ورکړي.

بيا الله ﷻ په دې أمت دا إحسان اوکړو چې واپس يې دا څاروي همدې انسان ته د خوراک د پاره ورکړو چې ته ددې غوښه أوخوره ، ځکه الله تعالى ته د غوښې او وينې هيڅ ضرورت نشته ، بلکه چې انسان په إخلاص او د زړه په تقوى سره د الله ﷻ حکم اومنل نو همدا کافي ده . (۱)

رسولُ الله ﷺ به د يو ګډ قرباني د خپل امت د پاره کوله

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، حضرت انس بن مالک ﷺ فرمايي :

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُضَحِّي بِكَبْشَيْنِ ، وَأَنَا أُضَحِّي بِكَبْشَيْنِ . (۲)

نبي عليه السلام به د دوه (۲) ګډانو قرباني کوله ، او زه هم د دوه ګډانو قرباني کوم .

د حديث تشريح : ددې حديث په تشريح کې شيخ احمد علي سهارنپوري رحمه الله ليکلي دي : بعضې علماء فرمايي چې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم به ددې يو ګډ قرباني د خپل ځان د پاره کوله ، او ددې بل ګډ قرباني به يې په خپل أمت کې د هغه چا د پاره کوله چې هغوی به قرباني نه وه کړې (يعنې ددې ثواب به يې د هغوی پسې بخل) .

لهذا أمت ته هم په کار دي چې دوه ګډان ذبح کړي ، يو د خپل ځان د پاره ، او بل د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د پاره . (۳)

---

(۱) اصلاحي خطبات ج۲ ص۱۴۵ .

(۲) صحيح البخاري رقم الحديث ۵۵۵۳ كِتَابُ الأَضَاحِيِّ بَابٌ فِي أُضْحِيَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَقْرَنَيْنِ وفي رواية : أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُضَحِّي بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ ، وَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلَى صَفْحَتِهِمَا وَيَذْبَحُهُمَا بِيَدِهِ . صحيح البخاري كِتَابُ الأَضَاحِيِّ بَابُ وَضْعِ القَدَمِ عَلَى صَفْحِ الذَّبِيحَةِ رقم الحديث ۵۵۶۴ .

(۳) كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُضَحِّي بِكَبْشَيْنِ . قال المحشي الشيخ المحدث احمد علي السهارنفوري رحمه الله في شرح هذا الحديث : قال بعض العلماء : كان أحدهما عن نفسه العظيمة عند الله تعالى ، والآخر عن أمته ممن لم يضح ، وينبغي للأمة أن يذبحوا كبشين أحدهما لنفسه والآخر لرسول الله صلى الله عليه وسلم . صحيح البخاري مع حاشية الشيخ سهارنفوري كتاب الاضاحي باب ضحية النبي صلى الله عليه وسلم بكبش ۸۳۳/۲ ، فتاوى خانيه ج۸ ص۳۲۶ الاضحية

۲ . د مسلم شريف په حديث کې صراحةً ذکر دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم کله د ګډ ذبح کولو اراده اوکړه نو دا يې اوفرمايل :

بِسْمِ اللهِ، اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنْ مُحَمَّدٍ، وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَمِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ.

اې الله ! دا د محمد ، د محمد د آل ، او د محمد د اُمت د طرفه قبوله کړې .

نبي علیه السلام به دا دُعا اوويله او بيا به يې ګډ ذبح کړو . (۱)

۳ . د ابوداؤد شريف په حديث کې ذکر دي چې نبي علیه السلام د ګډ ذبح کولو په وخت اوفرمايل :

بِسْمِ اللهِ، وَاللهُ أَكْبَرُ . هٰذَا عَنِّي وَعَمَّنْ لَمْ يُضَحِّ مِنْ أُمَّتِي . (۲)

بِسْمِ اللهِ، وَاللهُ أَكْبَرُ دا قرباني زما د طرفه ده ، او زما په اُمت کې د هغه چا د طرفه ده چې هغوی قرباني نده کړې .

فائده : ددې مذکوره احاديثو نه معلومه شوه چې نبي علیه السلام به يوه قرباني د خپل اُمت د پاره کوله ، يعنی ددې په ثواب کې به يې خپل اُمت هم شريکول .

لهذا اُمت ته هم په کار دي چې د چا وَس کيږي د نبي علیه السلام د پاره قرباني اوکړي .

د نبي علیه السلام د پاره قرباني کول

د اهلُ السنّة والجماعة په نزد باندې که يو کس د خپلو نيکو اعمالو يا قرباني ثواب د

---

(۱) صحيح مسلم كتاب الأضاحي بَابُ اسْتِحْبَابِ الضَّحِيَّةِ، وَذَبْحِهَا مُبَاشَرَةً ...رقم ۱۰(۱۹۶۷) ، مسند احمد رقم ۲۴۴۹۱، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۵۹۱۵ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۹۱۸۲ ، مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الاول رقم ۱۴۵۴(۲) .

(۲) پوره حديث داسې دی : عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ﷺ . قَالَ : شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْأَضْحَى بِالْمُصَلَّى. فَلَمَّا قَضَى خُطْبَتَهُ نَزَلَ مِنْ مِنْبَرِهِ وَأُتِيَ بِكَبْشٍ فَذَبَحَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ وَقَالَ: بِسْمِ اللهِ، وَاللهُ أَكْبَرُ . هٰذَا عَنِّي وَعَمَّنْ لَمْ يُضَحِّ مِنْ أُمَّتِي. سنن ابی داؤد كِتَابُ الضَّحَايَا بَابٌ فِي الشَّاةِ يُضَحَّى بِهَا عَنْ جَمَاعَةٍ رقم الحديث ۲۸۱۰ ، سنن الترمذي باب ما جاء انّ الشاة الواحدة تجزئ عن اهل البيت رقم الحديث ۱۵۰۵ ، ورقم ۱۵۲۱ ، المستدرک علی الصحيحين للحاكم رقم ۷۵۳۹ ، ورقم ۷۵۵۳ ، مسند احمد رقم ۱۴۸۳۷ ، ورقم ۱۴۸۹۳ . قال الحاكم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . وقال الالباني : صحيح .

بلکه (ژوندي يا مړي) پسې اوبخي نو دا جائز ده، ددې ثواب د هغه پسې ورسي، او د هغه درجې وربانديې او چتيږي.

لهذا که يو کس د رسول الله صلی الله عليه وسلم د پاره قرباني اوکړي، ثواب يې د هغه پسې اوبخي نو دا يو بهترين عمل دی، دداسې قرباني غوښه په خپله هم خوړلې شي، او په نورو خلقو يې هم خوړلې شي.(۱)

حضرت علي ﷺ به هر کال د پيغمبر عليه السلام د پاره قرباني کوله، ځکه نبي عليه السلام ده ته دا وصيت کړې وو چې زما د وفات نه پس ته هر کال زما د پاره قرباني کوه.

حضرت حنش رحمه الله فرمايي چې ما حضرت علي رضي الله عنه اوليد چې د دوه ګډانو قرباني يې کوله، ما ورته ووېل: مَا هَذَا؟ دا څه دي؟

(يعنې ستا د پاره خو يو ګډ کافي دی نو دا دويم ګډ ولې قرباني کوې؟)

هغه راته اوفرمايل:

إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْصَانِي أَنْ أُضَحِّيَ عَنْهُ ، فَأَنَا أُضَحِّيْ عَنْهُ . (۲)

بيشکه رسول الله صلی الله عليه وسلم ماته دا وصيت کړی چې زه د هغوی د طرفه (د هغوی د وفات نه پس هم) قرباني اوکړم. نو زه دا دويم ګډ د هغوی د پاره قرباني کوم.

فائده: ددې حديث نه هم دا معلومه شوه چې د مړي د پاره قرباني کول جائز ده.(۳)

---

(۱) فتاوی عثمانيه ج۵ ص ۳۲۵ الاضحية ، فتاوی رشيديه ص ۵۷۹ قربانی اور عقیقہ کے مسائل، فتاوی حقانيه ج۶ ص ۴۸۱

(۲) عَنْ حَنَشٍ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيًّا يُضَحِّيْ بِكَبْشَيْنِ ، فَقُلْتُ لَهُ: مَا هَذَا؟ فَقَالَ: إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْصَانِي أَنْ أُضَحِّيَ عَنْهُ ، فَأَنَا أُضَحِّيْ عَنْهُ . سنن ابي داود كتاب الضحايا باب الأضحية عن الميت رقم الحديث ۲۷۹۰ ، سنن الترمذي باب ما جاء في الاضحية عن الميت رقم الحديث ۱۴۹۵ ، مسند احمد رقم ۱۲۸۶ ، ورقم ۸۴۳ ، شرح السنة للبغوي ج۴ ص ۳۵۸ ، مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثاني رقم ۱۴۶۲(۱۰) ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۹۱۸۸ ، كنز العمال الاضاحي رقم ۱۲۶۷۰ ، المفصل في احكام الاضحية ج۱ ص ۱۶۶ ، احكام الاضحية والذكاة ج۲ ص ۲۲۲

(۳) (فَأَنَا أُضَحِّيْ عَنْهُ) قَالَ ابْنُ الْمَلَكِ: يَدُلُّ عَلَى أَنَّ التَّضْحِيَةَ تَجُوزُ عَمَّنْ مَاتَ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۰۸۳/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَةِ الْفَصْلُ الثَّانِي.

Scanned with CamScanner

د واجب کیدو باوجود قرباني نه کوونکو د پاره سخت وعید

که یو کس صاحبِ نصاب وي (یعنی قرباني ورباندې واجب وي) او دا بیا هم بغیر عُذره قرباني اونکړي نو داسې کس د واجبو په پریخودو سره ګناهګار دی ، او د داسې کس د پاره په احادیثو کې سخت وعید ذکر شوی .

رسولُ الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

مَنْ وَجَدَ سَعَةً فَلَمْ يُضَحِّ فَلَا يَقْرَبَنَّ مُصَلَّانَا .(۱)

څوک چې د قربانۍ کولو طاقت لري او دې قرباني اونکړي نو دا دې زمونږ عیدګاه ته نزدې نه راځي .

فائده : کله چې ټول اُمتِ مسلمه د غټ اختر په ورځ د اسلام یو آهم شِعار اداء کوي (یعنی قرباني کوي) او د حضرت ابراهیم علیه السلام یادګار راتازه کوي خو په دې کې یو کس داسې وي چې هغه ته الله ﷻ ډیر مال ورکړې وي خو دا باوجود د مالدارۍ نه د بې پَروایۍ په وجه قرباني نه کوي نو بیا به داسې کس په کومو سترګو د مسلمانانو سره په عیدګاه کې د اختر مونځ اداء کړي ؟

ځکه خو رسول الله صلی الله علیه وسلم اوفرمایل :

فَلَا يَقْرَبَنَّ مُصَلَّانَا . دا دې زمونږ عیدګاه ته نزدې نه راځي .

داسې کس د الله جلّ جلاله په دربار کې د حاضرۍ قابل ندی .(۲)

---

(۱) مسند احمد رقم الحدیث ۸۲۷۳ ، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحدیث ۷۵۶۵ ، و رقم ۷۵۶۶ ، وقال الحاکم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . قال في الفتح : ورجاله ثقات . السنن الکبری للبیهقي رقم ۱۹۰۱۳ ، شعب الایمان رقم ۶۹۵۲ ، کنزالعمال رقم ۱۲۲۶۱ . صحیح الترغیب والترهیب رقم ۱۰۸۷ کتاب العیدین والاضحیة الترغیب في الاضحیة .... ، سنن ابن ماجة رقم الحدیث ۳۱۲۳ كِتَابُ الأَضَاحِي بَابُ الأَضَاحِي، وَاجِبَةٌ هِيَ أَمْ لاَ؟

وفي رواية : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ كَانَ لَهُ مَالٌ فَلَمْ يُضَحِّ فَلَا يَقْرَبَنَّ مُصَلَّانَا . المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحدیث ۷۵۶۵ ، وقال الحاکم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ .

(۲) مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۲۷ مسائل عیدین وقرباني .

Scanned with CamScanner

اګر چې دداسې کس د اختر مونځ صحيح کيږي خو بيا هم د طاقت لرلو باوجود قرباني نه کونکو د پاره سخت وعيد بيان شوی. (۱)

که انسان ددې حديث په الفاظو " فَلَا يَقْرَبَنَّ مُصَلَّانَا " باندې سوچ اوکړي نو ورته به معلومه شي چې په غفلت سره د قرباني نه کوونکو د پاره په دې حديث کې څومره سخت وعيد او سخت تهديد ذکر شوی.

څکه د مسلمان شان خو دادی چې دا به عيدګاه ته ځي، د عيدګاه نه بې تعلّقي او لرې والې خو کافر کوي، حالانکه د قرباني نه کوونکو د پاره په دې حديث کې ذکر شو چې دا دې زمونږ عيدګاه ته نه رانږدې کيږي، دا ډير سخت وعيد دی. (۲)

که د قربانۍ ورځې تيرېدو باوجود قرباني اونکړي . نو اوس به څه کوي؟

که په چا باندې قرباني واجب وي خو دا د قربانۍ په ورځو کې د څه عُذر يا بغير عُذره قرباني اونکړي نو اوس د قربانۍ ورځې تيريدلو نه روسته په ده باندې د قربانۍ قيمت په فقيرانو باندې صدقه کول واجب دي.

البته که ده د قربانۍ نذر کړې وُ، يا غريب کس قربانۍ له څاروې اخيستې وُ خو ده د عُذر په وجه يا بغير عُذره نه وُ حلال کړی نو اوس به همدا څاروې ژوندې صدقه کوي، اُميد دی چې الله تعالی دده د طرفه دا قبول کړي. (۳)

---

(۱) (فَلَا يَقْرَبَنَّ مُصَلَّانَا) ليس المراد أن صحة الصلاة تتوقف على الأضحية. بل هي عقوبة له بالطرد عن مجالس الأخيار. وهذا يفيد الوجوب. شرح محمد فؤاد عبد الباقي على سنن ابن ماجة في تشريح حديث ۳۱۲۳.

(۲) اغلاط العوام ص ۱۳۳، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۲۷ مسائل عيدين وقرباني.

(۳) وَلَوْ لَمْ يُضَحِّ حَتَّى مَضَتْ أَيَّامُ النَّحْرِ إِنْ كَانَ أَوْجَبَ عَلَى نَفْسِهِ أَوْ كَانَ فَقِيرًا وَقَدِ اشْتَرَى الْأُضْحِيَّةَ تَصَدَّقَ بِهَا حَيَّةً. وَإِنْ كَانَ غَنِيًّا تَصَدَّقَ بِقِيمَةِ شَاةٍ اشْتَرَى أَوْ لَمْ يَشْتَرِ، لِأَنَّهَا وَاجِبَةٌ عَلَى الْغَنِيِّ. وَتَجِبُ عَلَى الْفَقِيرِ بِالشِّرَاءِ بِنِيَّةِ التَّضْحِيَةِ عِنْدَنَا. فَإِذَا فَاتَ الْوَقْتُ وَجَبَ عَلَيْهِ التَّصَدُّقُ إِخْرَاجًا لَهُ عَنِ الْعُهْدَةِ. الهداية ۲/۲۵۵ كتاب الأضحية.

فَإِنْ كَانَ أَوْجَبَ التَّضْحِيَةَ عَلَى نَفْسِهِ بِشَاةٍ بِعَيْنِهَا فَلَمْ يُضَحِّهَا حَتَّى مَضَتْ أَيَّامُ النَّحْرِ يَتَصَدَّقُ بِعَيْنِهَا حَيَّةً ... وَإِنْ كَانَ لَمْ يُوجِبْ عَلَى نَفْسِهِ وَلَا اشْتَرَى وَهُوَ مُوسِرٌ حَتَّى مَضَتْ ←←←←←←←←←←←

خو که ده ته دا مسئله معلومه نه وه او د قرباني ورځې تيرېدو باوجود يې دا ځاروي حلال کړو نو بيا به ټوله غوښه صرف په فقيرانو باندې تقسيموي ، نه به يې په خپله خوري ، او نه به يې په مالدارو باندې خوري . (۱)

که په چا باندې قرباني واجب وه خو ده اونکړه نو دده د پاره د قرباني کولو وصيت ضروري دی .

پس که ده وصيت اوکړو چې " د ماپسې زما په مال کې قرباني اوکړي " (او دده د مال د دريمې حصې نه قرباني کيدې شوه) نو دده په وارثانو باندې دده د مال نه دده د پاره قرباني کول لازمي ده . خو دا غوښه به ټوله په فقيرانو باندې تقسيموي .

خو که ده وصيت اونکړو نو په وارثانو باندې دده د طرفه قرباني کول واجب نه ده .

که وارثان دده د طرفه قرباني اوکړي نو په دې سره د مړي نه واجب قرباني نه ساقطيږي ،

←←←← أَيَّامُ النَّحْرِ تَصَدَّقَ بِقِيمَةِ شَاةٍ تَجُوزُ فِي الْأُضْحِيَّةِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۵ /۶۸ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي أَنْوَاعِ كَيْفِيَّةِ الْوُجُوبِ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۵۸ ، و ص ۳۸۷ الاضحية .

فَإِنْ مَضَتْ وَلَمْ يَذْبَحْ، فَإِنْ كَانَ فَقِيرًا وَقَدِ اشْتَرَاهَا تَصَدَّقَ بِهَا حَيَّةً، وَإِنْ كَانَ غَنِيًّا تَصَدَّقَ بِثَمَنِهَا اشْتَرَاهَا أَوْ لَا . الاختيار لتعليل المختار ۵/۱۹ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ .

إِذَا أَوْجَبَ شَاةً بِعَيْنِهَا أَوِ اشْتَرَاهَا لِيُضَحِّيَ بِهَا فَمَضَتْ أَيَّامُ النَّحْرِ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَهَا تَصَدَّقَ بِهَا حَيَّةً، وَلَا يَأْكُلُ مِنْ لَحْمِهَا لِأَنَّهُ انْتَقَلَ الْوَاجِبُ مِنْ إِرَاقَةِ الدَّمِ إِلَى التَّصَدُّقِ . وَإِنْ لَمْ يُوجِبْ وَلَمْ يَشْتَرِ وَهُوَ مُوسِرٌ وَقَدْ مَضَتْ أَيَّامُهَا تَصَدَّقَ بِقِيمَةِ شَاةٍ تُجْزِئُ لِلْأُضْحِيَّةِ . رد المحتار على الدر المختار ۶/۳۲۱ كتاب الاضحية ، و تبيين الحقائق ج۶ ص ۵ كتاب الاضحية ، فتاوى سراجية ص ۳۱۵ ، فتاوى حقانيه ج۶ ص ۴۷۲ ، و ص ۴۹۵ . فتاوى محمودية ج۲۶ ص ۳۳۶ قربانی کے ایام واوقات کا بیان . جواهر الفقه ج۱ ص ۴۴۸ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۲۳ .

وفي الهندية : وَمِنْهَا أَنَّهَا تُقْضَى إِذَا فَاتَتْ عَنْ وَقْتِهَا . ثُمَّ قَضَاؤُهَا قَدْ يَكُونُ بِالتَّصَدُّقِ بِعَيْنِ الشَّاةِ حَيَّةً وَقَدْ يَكُونُ بِالتَّصَدُّقِ بِقِيمَةِ الشَّاةِ . فَإِنْ كَانَ قَدْ أَوْجَبَ التَّضْحِيَةَ عَلَى نَفْسِهِ بِشَاةٍ بِعَيْنِهَا فَلَمْ يُضَحِّهَا حَتَّى مَضَتْ أَيَّامُ النَّحْرِ فَيَتَصَدَّقُ بِعَيْنِهَا حَيَّةً سَوَاءٌ كَانَ مُوسِرًا أَوْ مُعْسِرًا . وَكَذَا إِذَا اشْتَرَى شَاةً لِيُضَحِّيَ بِهَا فَلَمْ يُضَحِّ حَتَّى مَضَى الْوَقْتُ . الفتاوى الهندية ۱/۲۹۳ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْأَوَّلُ .

(۱) فتاوى رحيميه ج۶ ص ۱۶۴ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۲۳ ، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۵۵ .

بلکه دا به نفل قرباني وي، مړي ته به صرف د نفل قرباني ثواب ملاويږي. (۱)

چې ډير کالونه يې قرباني نه وي کړي

که په يو کس باندې قرباني واجب وي او ده ډير کالونه قرباني نه وي کړي نو اوس په ده باندې د هر کال په عِوض کې د يوې قربانۍ قيمت صدقه کول واجب دي. او ورسره ورسره به د الله ﷻ نه مغفرت هم غواړي. (۲)

که چا د تېرو کلونو د قربانۍ په عوض کې آئنده کال څاروې ذبح کړو نو په دې سره د تېر کال واجب قربانۍ نه اداء کيږي، بلکه دا يې نفل قرباني شوه، د تېر کال د قربانۍ د پاره به د متوسطې قربانۍ قيمت صدقه کوي. (۳)

---

(۱) مَنْ ضَحّٰى عَنِ الْمَيِّتِ يَصْنَعُ كَمَا يَصْنَعُ فِي أُضْحِيَّةِ نَفْسِهِ مِنَ التَّصَدُّقِ وَالْأَكْلِ وَالْأَجْرُ لِلْمَيِّتِ وَالْمِلْكُ لِلذَّابِحِ. قَالَ الصَّدْرُ: وَالْمُخْتَارُ أَنَّهُ إِنْ بِأَمْرِ الْمَيِّتِ لَا يَأْكُلُ مِنْهَا وَإِلَّا يَأْكُلُ ...... وَالْحَاصِلُ أَنَّ الَّتِي لَا يُؤْكَلُ مِنْهَا هِيَ الْمَنْذُورَةُ اِبْتِدَاءً وَالَّتِي وَجَبَ التَّصَدُّقُ بِعَيْنِهَا بَعْدَ أَيَّامِ النَّحْرِ وَالَّتِي ضَحّٰى بِهَا عَنِ الْمَيِّتِ بِأَمْرِهِ عَلَى الْمُخْتَارِ. رد المحتار على الدر المختار ۳۲۶/۶، ۳۲۷ كتاب الاضحية، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص۱۷۶.

(۲) قَالَ العلامة الحصكفيؒ: (وَلَوْ تُرِكَتِ التَّضْحِيَةُ وَمَضَتْ أَيَّامُهَا تَصَدَّقَ بِهَا حَيَّةً نَاذِرٌ) لِمُعَيَّنَةٍ (وَفَقِيرٌ شَرَاهَا لَهَا) لِوُجُوبِهَا عَلَيْهِ بِذٰلِكَ حَتّٰى يَمْتَنِعَ عَلَيْهِ بَيْعُهَا (وَ) تَصَدَّقَ (بِقِيمَتِهَا غَنِيٌّ شَرَاهَا أَوْ لَا) لِتَعَلُّقِهَا بِذِمَّتِهِ بِشِرَائِهَا أَوْ لَا. فَالْمُرَادُ بِالْقِيمَةِ قِيمَةُ شَاةٍ تُجْزِئُ فِيهَا. قال ابن عابدينؒ: أَنَّ الْمُرَادَ إِذَا لَمْ يَشْتَرِهَا قِيمَةُ شَاةٍ تُجْزِئُ فِي الْأُضْحِيَّةِ كَمَا فِي الْخُلَاصَةِ وَغَيْرِهَا. قَالَ الْقُهُسْتَانِيُّ: أَوْ قِيمَةُ شَاةٍ وَسَطٍ. رد المحتار على الدر المختار ۳۲۱/۶ كتاب الاضحية.

قال وهبة الزحيليؒ: ولو تركت التضحية حتى مضى وقتها. تصدق بها صاحبها حيّة إن كانت منذورة أوجبها على نفسه. أو مشتراة من فقير أو غني للأضحية؛ لأنها في حكم المنذورة عرفاً. وأما الغني إذا لم يشتر الأضحية، فيتصدق بقيمة شاة على الصحيح. الفقه الإسلامي وأدلته ۲۷۱۵/۴ الباب الثامن: الأضحية المبحث الثالث وقت التضحية. فتاوی حقانیه ج۶ ص ۴۸۲. فتاوی محمودیه ج۲۶ ص ۳۴۷ قربانی کے ایام و اوقات و قضاء. عزیز الفتاوی ج۱ ص ۷۲۴، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۲۳. فتاوی رحیمیه ج۳ ص ۱۸۶، مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص ۱۲۳، و ص ۱۲۴

(۳) حتى اذا جاء ايام النحر من العام القابل قبل ان يتصدق بشيء لم يجز له قضاء ما فاته من الاضحية في العام الماضي مع قدرته علي المثل

که د قربانۍ درې ورځو پورې څاروې بالکل ملاؤ نشي نو بیا به د څاروي قیمت صدقه کړي

که په یو ځای کې د څه حالاتو په وجه (مثلاً د سخت جنګونو ، کرفیو ، طوفان یا سخت سیلاب وغیره په وجه) څاروي بالکل ختم شي ، او د بهَر نه هم د څاروو راوستلو هیڅ صورت نه کیږي نو دا خلق به د غټ اختر درې (۳) ورځو پورې انتظار اوکړي (په دې درې ورځو کې به دوی څاروي تلاش کوي) که څاروي بالکل ملاؤ نشي نو د قربانۍ درې ورځې تیرېدو نه پس به د ګډ یا چیلۍ قیمت صدقه کړي ، یا به د غټ څاروي د اُوومې حصې قیمت صدقه کړي . (۱)

قرباني خاص د الله ﷻ د رَضا د پاره په کار ده

قرباني خاص د الله ﷻ د رَضا د پاره په کار ده .
په چا کې چې څومره تقوىٰ او اِخلاص وي نو دومره به دده قرباني زیاته مقبوله وي .
الله تعالیٰ فرمایي :

←←← الکامل ... کتاب التحقیق المعروف بغایة التحقیق شرح حسامي ص ۹۵ ، فتاوی محمودیه ج۲۶ ص ۳۴۷ قربانی کے ایام واوقات وقضاء .

وفي الهندية : وَإِنْ نَوَى بَعْضُ الشُّرَكَاءِ التَّطَوُّعَ ، وَبَعْضُهُمْ يُرِيدُ الْأُضْحِيَّةَ لِلْعَامِ الَّذِي صَارَ دَيْنًا عَلَيْهِ ، وَبَعْضُهُمْ الْأُضْحِيَّةَ الْوَاجِبَةَ عَنْ عَامِهِ ذَلِكَ جَازَ الْكُلُّ . وَتَكُونُ عَنِ الْوَاجِبِ عَمَّنْ نَوَى الْوَاجِبَ عَنْ عَامِهِ ذَلِكَ وَتَكُونُ تَطَوُّعًا عَمَّنْ نَوَى الْقَضَاءَ عَنِ الْعَامِ الْمَاضِي ، وَلَا تَكُونُ عَنْ قَضَائِهِ بَلْ يَتَصَدَّقُ بِقِيمَةِ شَاةٍ وَسَطٍ لِمَا مَضَى، كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ . الفتاوی الهندیة ۳۰۵/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا البحر الرائق ج۸ ص۱۷۸ ، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص۱۳۹ .

(۱) قال ابن عابدين" : (قَوْلُهُ : وَتَصَدَّقَ بِقِيمَتِهَا غَنِيٌّ شَرَاهَا أَوْ لَا) كَذَا فِي الْهِدَايَةِ وَغَيْرِهَا كَالدُّرَرِ . وَتَعَقَّبَهُ الشَّيْخُ قَاسِمٌ بِأَنَّ وُجُوبَ التَّصَدُّقِ بِالْقِيمَةِ مُقَيَّدٌ بِمَا إذَا لَمْ يَشْتَرِ . رد المحتار علی الدر المختار ۳۲۱/۶ کتاب الاضحیة ، کفایت المفتی ج۸ ص ۲۱۳ کتاب الاضحیة والذبیحة ، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص۵۹ . مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص۱۳۲ مسائل عیدین وقربانی .

﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ . (۱)

ترجمه : (اې پيغمبره !) ته ورته اووايه چې بيشکه زما مونځ ، زما قرباني ، زما ژوند او زما مرګ (دا هر څه) خاص د الله ﷻ د پاره دي چې هغه پالونکې د ټولو مخلوقاتو دی.

بلکه الله تعالی د بندګانو د زړونو تقوی ته ګوري :

﴿ لَن يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنكُمْ ﴾ (۲)

ترجمه : الله تعالی ته هيڅ کله نه خو ددې ځاروو غوښه وررسي ، او نه ددې وينه وررسي ، بلکه هغه ته صرف ستاسو تقوی (پرهيزګاري) وررسي .

يعنی د انسان هغه عمل مقبول دی کوم چې په تقوی ، اِخلاص او د الله ﷻ د رضا د پاره شوې وي.

مفسرينو ددې آيت همدا مطلب بيان کړې دی . (۳)

فائده : ددې آيت نه معلومه شوه چې قرباني خاص د الله ﷻ د رضا د پاره په کار ده ،

---

(۱) الانعام آية ۱۶۲ .

(۲) الحج آية ۳۷ .

(۳) ﴿ وَلَٰكِن يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنكُمْ ﴾ أي يُرْفَعُ إليه مِنْكُمُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ الْخَالِصُ لَهُ مَعَ الْإِيمَانِ . تفسير الجلالين الحج آية ۳۷ .

قال المفسرون: ومعنى الآية: لن تُرفع إلى الله لحومُها ولا دماؤها، وإنما يُرفع إليه التقوى وهو ما أُرِيدَ به وجهُه منكم ... والإشارة بهذه الآية إلى أنه لا يقبل اللحوم والدماء إذا لم تكن صادرة عن تقوى الله، وإنما يتقبل ما يتقون به، وهذا تنبيه على امتناع قبول الأعمال إذا عريت عن نيّة صحيحة. زاد المسير في علم التفسير ۲۳۹/۳ الحج آية ۳۷ .

{ لَن يَنَالَ اللَّهَ } أي لن يبلغَ مرضاتَهُ ولن يقعَ منه موقعَ القَبُولِ { لُحُومُهَا } المُتصدَّقُ بها { وَلَا دِمَاؤُهَا } المهراقةُ بالنحر من حيثُ إنها لحومٌ ودماءٌ { وَلَٰكِن يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنكُمْ } ولكن يُصيبه تقوى قلوبِكم التي تدعُوكم إلى الامتثال بأمره تعالى وتعظيمه والتقرُّبِ إليه والإخلاص له. تفسير أبي السعود (إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم) ۱۰۷/۶ الحج آية ۳۷ .

صرف د غوښې په نيت باندې ، يا خلقو ته د ځان خودنې د پاره په کار نه ده . (۱)

که چا صرف د غوښې په نيت باندې قرباني اوکړه او د ثواب نيت يې په کې نه وُ نو د داسې کس قرباني نه صحيح کيږي ، داسې کس به د قربانيو په ورځو کې دوباره قرباني کوي . (۲)

که د قربانۍ په شريکانو کې يو کس د غوښې نيت اوکړو نو د ټولو قرباني نه صحيح کيږي

قرباني خاص د الله ﷻ د رضا د پاره په کار ده ، لهذا که چا د ځان سره په قربانۍ کې قصداً داسې کس شريک کړو چې هغه خالص د غوښې نيت اوکړو نو په دې سره د هيچا قرباني نه صحيح کيږي . (۳) دا ټول شريکان به دوباره قرباني کوي . (۴)

---

(۱) أَمَّا الَّذِي يَرْجِعُ إِلَى مَنْ عَلَيْهِ التَّضْحِيَةُ فَمِنْهَا نِيَّةُ الْأُضْحِيَةِ لَا تُجْزِي الْأُضْحِيَةُ بِدُونِهَا ، لِأَنَّ الذَّبْحَ قَدْ يَكُونُ لِلَّحْمِ وَقَدْ يَكُونُ لِلْقُرْبَةِ . وَالْفِعْلُ لَا يَقَعُ قُرْبَةً بِدُونِ النِّيَّةِ ، قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ « لَا عَمَلَ لِمَنْ لَا نِيَّةَ لَهُ » . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۷۱/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ جَوَازِ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَةِ

(۲) وفي الهندية : وَالْمُسْلِمُ لَوْ أَرَادَ اللَّحْمَ لَا يَجُوزُ عِنْدَنَا كَذَا فِي الْبَدَائِعِ . الفتاوى الهندية ۳۰۴/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ الْبَابُ السَّابِعُ . قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۵۱ .

(۳) أَوْ كَانَ شَرِيكُ السَّبْعِ مَنْ يُرِيدُ اللَّحْمَ . أَوْ كَانَ نَصْرَانِيًّا وَنَحْوَ ذَلِكَ لَا يَجُوزُ لِلْآخَرِينَ أَيْضًا كَذَا فِي السِّرَاجِيَّةِ . الفتاوى الهندية ۳۰۴/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا . البحر الرائق ج ۸ ص ۱۷۷ ، فتاوى عثمانيه ج ۸ ص ۲۲۴ ، و ص ۲۱۴ الاضحية .

« وَإِنْ كَانَ شَرِيكُ السِّتَّةِ نَصْرَانِيًّا أَوْ مُرِيدًا اللَّحْمَ لَمْ يَجُزْ عَنْ وَاحِدٍ » مِنْهُمْ لِأَنَّ الْإِرَاقَةَ لَا تَتَجَزَّأُ . هداية . الدر المختار ۳۲۶/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ .

وَالْمُسْلِمُ لَوْ أَرَادَ اللَّحْمَ لَا يَجُوزُ عِنْدَنَا . بدائع الصنائع في تهذيب الشرائع ۷۲/۵ فِي الْأُضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ جَوَازِ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَةِ .

(۴) إِذَا شَارَكَ الْمُتَقَرِّبُ مَنْ لَا يُرِيدُ الْقُرْبَةَ لَمْ تُجْزِ عَنِ الْقُرْبَةِ أَوْ كَانَ شَرِيكُ السَّبْعِ مَنْ يُرِيدُ اللَّحْمَ أَوْ كَانَ نَصْرَانِيًّا وَنَحْوَ ذَلِكَ لَا يَجُوزُ لِلْآخَرِينَ أَيْضًا كَذَا فِي السِّرَاجِيَّةِ وَالْمُسْلِمُ لَوْ أَرَادَ اللَّحْمَ لَا يَجُوزُ عِنْدَنَا . الفتاوى الهندية ۳۰۳/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا . قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۵۱

Scanned with CamScanner

همدارنګې که په شريکانو کې يو کس صرف د غوښې خرڅولو نيت اوکړو (يعنى دا کس په کې د دې د پاره شريک شوې و چې دا خپله حصه بيا خرڅه کړي) نو په دې سره هم د هيچا قرباني نه کيږي ، داسې کس د ځان سره شريکول نه دي په کار . (۱)

البته که د ټولو شريکانو مقصد د الله ﷻ رضا وه ، خو د بعضو نيت په کې د واجبي قرباني وُ ، او د بعضو نيت د نفلي قرباني وُ نو دا صحيح ده . (۲)

---

(۱) (وَإِنْ كَانَ شَرِيكُ السِّتَّةِ نَصْرَانِيًّا أَوْ مُرِيدًا اللَّحْمَ لَمْ يُجْزِ عَنْ وَاحِدٍ) مِنْهُمْ لِأَنَّ الْإِرَاقَةَ لَا تَتَجَزَّأُ . هدايه . الدرالمختار ۳۲۶/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . تبيين الحقائق ج۶ ص ۸ كتاب الاضحية ، الفتاوى الهندية ۳۰۴/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّامِنُ . فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۱۷ قربانی میں شرکت.

(۲) وَلَوْ أَرَادُوا الْقُرْبَةَ ، الْأُضْحِيَّةَ أَوْ غَيْرَهَا مِنَ الْقُرَبِ أَجْزَأَهُمْ . سَوَاءٌ كَانَتِ الْقُرْبَةُ وَاجِبَةً أَوْ تَطَوُّعًا أَوْ وَجَبَتْ عَلَى الْبَعْضِ دُونَ الْبَعْضِ ، وَسَوَاءٌ إِتَّفَقَتْ جِهَاتُ الْقُرْبَةِ أَوِ اخْتَلَفَتْ ، بِأَنْ أَرَادَ بَعْضُهُمُ الْأُضْحِيَّةَ ، وَبَعْضُهُمْ جَزَاءَ الصَّيْدِ ، وَبَعْضُهُمْ هَدْيَ الْإِحْصَارِ ، وَبَعْضُهُمْ كَفَّارَةَ شَيْءٍ أَصَابَهُ فِي إِحْرَامِهِ ، وَبَعْضُهُمْ هَدْيَ التَّطَوُّعِ وَبَعْضُهُمْ دَمَ الْمُتْعَةِ وَالْقِرَانِ . وَهٰذَا قَوْلُ أَصْحَابِنَا الثَّلَاثَةِ . وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللّٰهُ : لَا يَجُوزُ إِلَّا إِذَا اتَّفَقَتْ جِهَاتُ الْقُرْبَةِ بِأَنْ كَانَ الْكُلُّ بِجِهَةٍ وَاحِدَةٍ..... (وَلَنَا) أَنَّ الْجِهَاتِ وَإِنِ اخْتَلَفَتْ صُورَةً فَهِيَ فِي الْمَعْنَى وَاحِدٌ ، لِأَنَّ الْمَقْصُودَ مِنَ الْكُلِّ التَّقَرُّبُ إِلَى اللّٰهِ عَزَّ شَأْنُهُ . وَكَذٰلِكَ إِنْ أَرَادَ بَعْضُهُمُ الْعَقِيقَةَ عَنْ وَلَدٍ وُلِدَ لَهُ مِنْ قَبْلُ ، لِأَنَّ ذٰلِكَ جِهَةُ التَّقَرُّبِ إِلَى اللّٰهِ تَعَالَى عَزَّ شَأْنُهُ بِالشُّكْرِ عَلَى مَا أَنْعَمَ عَلَيْهِ مِنَ الْوَلَدِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۷۲/۵ فِي الْأُضْحِيَّةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ جَوَازِ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ . الفتاوى الهندية ۳۰۴/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا .

إِنَّ الْبَقَرَ تُجْزِئُ عَنْ سَبْعَةٍ بِشَرْطِ قَصْدِ الْكُلِّ الْقُرْبَةَ . وَاخْتِلَافُ الْجِهَاتِ فِيهَا لَا يَضُرُّ كَالْقِرَانِ وَالْمُتْعَةِ وَالْأُضْحِيَّةِ لِإِتِّحَادِ الْمَقْصُودِ وَهُوَ الْقُرْبَةُ . البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۲۰۲/۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْأُضْحِيَّةُ مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ .

وَلَوْ أَرَادُوا الْقُرْبَةَ الْأُضْحِيَّةَ أَوْ غَيْرَهَا مِنَ الْقُرَبِ أَجْزَأَهُمْ سَوَاءٌ كَانَتِ الْقُرْبَةُ وَاجِبَةً أَوْ تَطَوُّعًا أَوْ وَجَبَ عَلَى الْبَعْضِ دُونَ الْبَعْضِ ، وَسَوَاءٌ إِتَّفَقَتْ جِهَاتُ الْقُرْبَةِ أَوِ اخْتَلَفَتْ ... الفتاوى الهندية ۳۰۴/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا . فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۶۹ .

Scanned with CamScanner

د غونډې تقرير خلاصه

د غونډې تقرير خلاصه دا را اُووته چې قرباني په اسلام کې اَهم عبادت دی ، او په شعائرُ الله کې داخل ده ، ددې ثبوت د قرآن کريم ، احاديثو او اِجماعِ اُمت نه صراحةً ثابت دی .

قرباني واجب ده ، نبي عليه السلام په مدينه منوّره کې هميشه قرباني کړې ، او اُمت ته يې هم ددې ترغيب ورکړی .

په شريعت کې د قربانۍ ډير فضائل ذکر شوي ؛ په دې سره د الله ﷻ د نعمتونو شکريه اداء کيږي ، د حضرت ابراهيم عليه السلام ياد پرې راتازه کيږي ، د څاروي د هر ويښته په عِوض کې د انسان په عمل نامه کې نيکي ليکلې شي .

په قربانۍ سره د انسان ګناهونه معاف کيږي ، د جهنمه اُور نه ورته نِجات ملاويږي ، په انسان کې د غم خوارۍ ، د يو بل سره د محبت او همدردۍ جَذبه پيدا کيږي ، د حاجيانو سره مناسبت پيدا کيږي .

په قربانۍ سره په خپل ځان ، خپلو بچو او فقيرانو باندې فراخي راځي ، او په حُکمِ خداوَندي باندې عمل کولو سره انسان د الله ﷻ مُقرَّب جوړيږي .

او څوک چې د مالدارۍ باوجود قرباني نه کوي نو دداسې کس د پاره په احاديثو کې سخت وعيدونه ذکر شوي . لهذا صاحبِ نصاب مسلمان ته په کار دي چې په اِخلاص سره قرباني اوکړي ، او که وَس يې کيږي نو د نبي عليه السلام د پاره دې هم قرباني اوکړي .

دُعا

الله تعالی مونږ ټولو ته په صحيح طريقې سره دقربانۍ کولو توفيق راکړي ، او په احاديثو مبارکه ؤ کې چې د قربانۍ څومره اَجرونه ذکر شوي هغه دې مونږ ټولو ته رانصيبه کړي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْن

Scanned with CamScanner

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

﴿ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴾ ۔ الکوثر آیة ۲ ۔

د قربانۍ متعلق ضروري فقهي مسائل

تالیف

آبُوالشَّمْس مولانا نُورُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مردان

ددې فقهي مسائلو بيانولو وخت

په مخکې موضوع کې مې د قربانۍ اَهميت او فضائل په تفصيل سره بيان کړي ، اوس درته د قربانۍ متعلق ضروري فِقهي مسائل ذکر کوم ، دا مې په ډېر محنت سره د معتمدو کتابونو او فتاوُو نه راجمع کړي ، بيا مې بهترين ترتيب ورکړی ، ډېر اَهم مسائل دي.

کله چې خلق د غټ اختر د پاره څاروي اخيستل شروع کړي نو په دغه ورځو کې که مُقرِّرين ددې مسائلو نه د ځان د پاره اِنتخاب اوکړي او مستقِل په يوه جُمعه کې يې بيان کړي نو فائده به يې ډېره زياته وي ، ځکه د قربانۍ او څاروي متعلق بعضې مسائل ډېر پيچيده دي ، په دې سره به عام خلق هم په آسانه خبردار شي.

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د قرباني متعلق ضروري فقهي مسائل

اَلْحَمْدُ لِحَضْرَةِ الْجَلَالَةِ *، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الرِّسَالَةِ *. وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ الَّذِيْنَ هُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ وَالْعَدَالَةِ *.

اَمَّابَعْدُ فَأَعُوْذُبِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ *: ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ﴾. (۱)

قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا عَمِلَ آدَمِيٌّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبَّ إِلَى اللهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ. إِنَّهُ لَيَأْتِيْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُوْنِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَظْلَافِهَا. وَأَنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ مِنَ الْأَرْضِ. فَطِيْبُوْا بِهَا نَفْسًا. (۲)

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا. قَالَ: أَقَامَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِيْنَةِ عَشْرَ سِنِيْنَ يُضَحِّيْ كُلَّ سَنَةٍ. (۳)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمُ

---

(۱) الكوثر آية ۲.

(۲) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْأَضَاحِيْ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِيْ فَضْلِ الْأُضْحِيَّةِ بَابُ مَا جَاءَ فِيْ فَضْلِ الْأُضْحِيَّةِ رقم الحديث ۱۴۹۳، المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الاضاحي رقم ۷۵۲۳، وقال الحاكم: هٰذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثاني رقم الحديث ۱۴۷۰(۱۸)، كنز العمال الفصل السابع في الاضاحي والهدايا رقم الحديث ۱۲۱۵۳، شرح السنة للبغوي رقم ۱۱۲۴ باب ثواب الاضحية، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۹۰۱۵، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۲۰۵ ثواب الاضحية.

(۳) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْأَضَاحِيْ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ الدَّلِيْلِ عَلٰى أَنَّ الْأُضْحِيَّةَ سُنَّةٌ رقم الحديث ۱۵۰۷ وقال الترمذي: هٰذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ. مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثالث رقم ۱۴۷۵(۲۳)، مسند احمد رقم الحديث ۴۹۵۵.

تمهيدي خبره

محترمو مسلمانانو ورونو ! تېره جُمعه مې درته د قربانۍ اَهميت او فضائل ذکر کړي وو ، نن به درته اِن شاء الله د قربانۍ متعلق ضروري فقهي مسائل بيانوم چې :

" قرباني په چا واجب ده ؟ د کومو څاروو قرباني صحيح ده او د کومو صحيح نده ؟ په غټ څاروي کې د شرکت مسائل ، په اسلامي طريقې سره د څاروي ذبح کول ، د غوښې او څرمن متعلق تفصيلي مسائل " .

دا ټول مسائل به درته د مُعتمدو کتابونو نه رانقل کوم .

په دې کې ځنې مسائل ډير پېچيده دي نو ځکه يې درته پوره تفصيل سره بيانوم ، ددې د پاره چې د مسئلې هر اَړخ درته پوره واضح شي .

د قربانۍ حُکم

د امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله په نزد باندې په هر عاقل ، بالِغ ، آزاد ، مُقيم ، صاحبِ نصاب مسلمان (نارينه او زَنانه) باندې قرباني واجب ده .

ځکه نبي عليه السلام په مدينه منوّره کې لس کاله تېر کړي او هر کال يې قرباني کړې ده ، او اُمت ته يې هم ددې تاکيد کړې دی ، لهذا قرباني واجب ده .

البته د امام مالک ، امام شافعي ، امام احمد بن حنبل ، امام ابويوسف او امام محمد رحمهم الله په نزد باندې قرباني سُنتِ مؤکد ده . (۱)

خو د قربانۍ په وجوب باندې ډير دلائل موجود دي . (۲)

---

(۱) وَاخْتُلِفَ هَلْ هِيَ سُنَّةٌ أَوْ وَاجِبَةٌ ؟ فَقَالَ مَالِكٌ ، وَالشَّافِعِيُّ ، وَأَحْمَدُ ، وَصَاحِبَا أَبِي حَنِيفَةَ رحمهم الله : هِيَ سُنَّةٌ مُؤَكَّدَةٌ . وَقَالَ أَبُو حَنِيفَةَ رحمه الله : هِيَ وَاجِبَةٌ عَلَى الْمُقِيمِينَ مِنْ أَهْلِ الْأَمْصَارِ ، وَاعْتُبِرَ فِي وُجُوبِهَا النِّصَابُ . قَالَ ابْنُ حَجَرٍ : وَدَلِيلُنَا مَا جَاءَ بِسَنَدٍ حَسَنٍ : أَنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رضي الله عنهما كَانَا لَا يُضَحِّيَانِ مَخَافَةَ أَنْ يَرَى النَّاسُ ذَلِكَ وَاجِبًا . وَفِيهِ أَنَّهُ مَحْمُولٌ عَلَى أَنَّهُمَا مَا كَانَا مِنْ أَهْلِ الْوُجُوبِ ، وَتَعْلِيلُهُمَا وَقَعَ بِتَوَهُّمِ عُمُومِ الْوُجُوبِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۰۷۷/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَةِ في تشريح حديث ۱۳۵۳ .

(۲) ملا علي قاري رحمه الله فرمايي ، وَمِمَّا يَدُلُّ عَلَى الْوُجُوبِ مُوَاظَبَتُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَشْرَ سِنِينَ مُدَّةَ إِقَامَتِهِ بِالْمَدِينَةِ ، وَقَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فِيمَا سَبَقَ : فَلْيَذْبَحْ أُخْرَى مَكَانَهَا . فَإِنَّهُ لَا يُعْرَفُ فِي الشَّرْعِ الْأَمْرُ ←←←←

Scanned with CamScanner

قرباني په چا واجب ده ؟

قرباني په هغه عاقل، بالغ، آزاد او مُقيم مسلمان (نارينه او ښځينه) باندې واجب ده چې هغه د نِصاب مالک وي. يعني دده سره د قربانۍ په ورځو کې اُووه نيمې (٧½) تولې سره زَر، يا دوه پنځوس نيمې (٥٢½) تولې سپين زَر موجود وي.

يا د دوه پنځوس نيمو تولو سپينو زَرو قيمت، يا د دومره قيمت داسې سامان ورسره موجود وي چې دا دده د ضرورتِ اَصليه او قرض نه خالي نو په داسې کس باندې قرباني واجب ده. (۱)

←←←← بِالْإِعَادَةِ إِلَّا لِلْوُجُوبِ. وَحَمْلُهُ عَلَى النَّدْبِ كَمَا فَعَلَهُ ابْنُ حَجَرٍ مَرْدُودٌ.
وَمِمَّا يُؤَيِّدُ الْوُجُوبَ خَبَرُ: «مَنْ وَجَدَ سَعَةً لِأَنْ يُضَحِّيَ فَلَمْ يُضَحِّ فَلَا يَحْضُرْ مُصَلَّانَا». وَأَمَّا قَوْلُ ابْنِ حَجَرٍ: "أَنَّهُ مَوْقُوفٌ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ" فَمَرْفُوعٌ، لِأَنَّ مِثْلَ هَذَا الْمَوْقُوفِ فِي حُكْمِ الْمَرْفُوعِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۳/۱۰۷۷ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ في تشريح حديث ۱۳۵۴.

علامه كاساني رحمه الله د قرباني په وجوب باندې دلائل ذكر كړي، وَلَنَا قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ {فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ} قِيلَ فِي التَّفْسِيرِ: صَلِّ صَلَاةَ الْعِيدِ وَانْحَرِ الْبُدْنَ بَعْدَهَا. وَقِيلَ: صَلِّ الصُّبْحَ بِجَمْعٍ وَانْحَرْ بِمِنًى. وَمُطْلَقُ الْأَمْرِ لِلْوُجُوبِ فِي حَقِّ الْعَمَلِ، وَمَتَى وَجَبَ عَلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ يَجِبُ عَلَى الْأُمَّةِ لِأَنَّهُ قُدْوَةٌ لِلْأُمَّةِ ..... وَرُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: «ضَحُّوا فَإِنَّهَا سُنَّةُ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ» أَمَرَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِالتَّضْحِيَةِ، وَالْأَمْرُ الْمُطْلَقُ عَنِ الْقَرِينَةِ يَقْتَضِي الْوُجُوبَ فِي حَقِّ الْعَمَلِ. وَرُوِيَ عَنْهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: «عَلَى أَهْلِ كُلِّ بَيْتٍ فِي كُلِّ عَامٍ أَضْحَاةٌ وَعَتِيرَةٌ». وَ"عَلَى" كَلِمَةُ إِيجَابٍ، ثُمَّ نُسِخَتِ الْعَتِيرَةُ فَثَبَتَتِ الْأَضْحَاةُ. وَرُوِيَ عَنْهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ لَمْ يُضَحِّ فَلَا يَقْرَبَنَّ مُصَلَّانَا». وَهَذَا خَرَجَ مَخْرَجَ الْوَعِيدِ عَلَى تَرْكِ الْأُضْحِيَّةِ، وَلَا وَعِيدَ إِلَّا بِتَرْكِ الْوَاجِبِ. وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيُعِدْ أُضْحِيَّتَهُ وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللَّهِ» أَمَرَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِذَبْحِ الْأُضْحِيَّةِ وَإِعَادَتِهَا إِذَا ذُبِحَتْ قَبْلَ الصَّلَاةِ، وَكُلُّ ذَلِكَ دَلِيلُ الْوُجُوبِ. وَلِأَنَّ إِرَاقَةَ الدَّمِ قُرْبَةٌ وَالْوُجُوبُ هُوَ الْقُرْبَةُ فِي الْقُرُبَاتِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۵/٦٢ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ صِفَةُ التَّضْحِيَةِ.

(۱) في الهندية: وَأَمَّا شَرَائِطُ الْوُجُوبِ: مِنْهَا الْيَسَارُ وَهُوَ مَا يَتَعَلَّقُ بِهِ وُجُوبُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ دُونَ مَا يَتَعَلَّقُ بِهِ وُجُوبُ الزَّكَاةِ .... وَمِنْهَا الْإِسْلَامُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْكَافِرِ .... وَمِنْهَا الْحُرِّيَّةُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْعَبْدِ ... وَمِنْهَا الْإِقَامَةُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْمُسَافِرِ ..... وَالْمُوسِرُ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ مَنْ لَهُ مِائَتَا دِرْهَمٍ أَوْ عِشْرُونَ دِينَارًا أَوْ شَيْءٌ يَبْلُغُ ذَلِكَ سِوَى مَسْكَنِهِ وَمَتَاعِ مَسْكَنِهِ وَمَرْكُوبِهِ وَخَادِمِهِ فِي حَاجَتِهِ الَّتِي لَا يَسْتَغْنِي عَنْهَا. الفتاوى الهندية ۵/۲۹۲ ←←←←←←←←←←

همدارنګې که د يو کس سره د ضرورت نه زياتي کورونه، يا زياتي زمکه او پلاټ وي، يا زياتي سورلي (موټر، آس وغيره) وي، يا د ضرورت نه زياتي د کور دومره سامان ورسره وي چې د هغې قيمت د وه پنځوس نيمو (½ ۵۲) تولو سپينو زرو ته رسيږي، يا ورسره د همدومره روپو د تجارت مال موجود وي نو په داسې کس باندې هم قرباني واجب ده. (۱)

د قربانۍ په نصاب باندې کال تيريدل، يا د تجارت د پاره کيدل شرط ندي

د قربانۍ د وجوب د پاره په دې نصاب باندې کال تيريدل، يا د تجارت د پاره کيدل شرط ندي، لهذا که يو کس د ذوالحجې په دولسم تاريخ (يعنې د غټ اختر په دريمه ورځ) د نمر غورځيدلو نه مخکې د نصاب مالِک شي نو که دا د تجارت د پاره وي يا نه وي نو په

←←←← كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الأَوَّلُ. ومثله في رد المحتار ج٦ ص ٣١٢ كتاب الاضحية.

قال العلامة طاهر بن عبدالرشيد البخاريّ : قال ابوحنيفة : ألموسرُ الذي له مِائَتَا دِرْهَمٍ او يساوي مائتي درهم سوى المسكن والخادم والثياب التي يلبس ومتاع البيت الذي يحتاج اليه. وهذا إذا بقي له الى ان يذبح الاضحية. خلاصة الفتاوى ج٤ ص ٣٠٩ كتاب الاضحية. فتاوى عثمانيه ج٨ ص ٣٢١، وص ٣٦٨ الاضحية. فتاوى حقانيه ج٦ ص ٤٦٧ كتاب الاضحية. فتاوى محموديه ج٢٦ ص ٢٢٦ وص ٢٢٧ رتب زيلع.

(۱) قال الحصكفيّ : وَشَرَائِطُهَا : الإِسْلَامُ وَالإِقَامَةُ وَالْيَسَارُ الَّذِي يَتَعَلَّقُ بِهِ) وُجُوبُ (صَدَقَةِ الْفِطْرِ) كَمَا مَرَّ (لَا الذُّكُورَةُ فَتَجِبُ عَلَى الأُنْثَى). قال ابن عابدين : (قَوْلُهُ : وَشَرَائِطُهَا) أَيْ شَرَائِطُ وُجُوبِهَا، وَلَمْ يَذْكُرِ الْحُرِّيَّةَ صَرِيحًا لِعِلْمِهَا مِنْ قَوْلِهِ وَالْيَسَارُ، وَلَا الْعَقْلَ وَالْبُلُوغَ لِمَا فِيهِمَا مِنَ الْخِلَافِ... (قَوْلُهُ : وَالْيَسَارُ إلَخْ) بِأَنْ مَلَكَ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ أَوْ عَرَضًا يُسَاوِيهَا غَيْرَ مَسْكَنِهِ وَثِيَابِ اللُّبْسِ أَوْ مَتَاعٍ يَحْتَاجُهُ إلَى أَنْ يَذْبَحَ الأُضْحِيَّةَ. وَلَوْ لَهُ عَقَارٌ يَسْتَغِلُّهُ فَقِيلَ تَلْزَمُ لَوْ قِيمَتُهُ نِصَابًا. وَقِيلَ لَوْ يَدْخُلُ مِنْهُ قُوتُ سَنَةٍ تَلْزَمُ. وَقِيلَ قُوتُ شَهْرٍ. فَمَتَى فَضَلَ نِصَابٌ تَلْزَمُهُ. وَلَوِ الْعَقَارُ وَقْفًا، فَإِنْ وَجَبَ لَهُ فِي أَيَّامِهَا نِصَابٌ تَلْزَمُ. وَصَاحِبُ الثِّيَابِ الأَرْبَعَةِ لَوْ سَاوَى الرَّابِعُ نِصَابًا غِنًى وَثَلَاثَةً فَلَا. لِأَنَّ أَحَدَهَا لِلْبِذْلَةِ وَالآخَرَ لِلْمِهْنَةِ وَالثَّالِثَ لِلْجَمْعِ وَالْوَفْدِ وَالأَعْيَادِ. وَالْمَرْأَةُ مُوسِرَةٌ بِالْمُعَجَّلِ لَوِ الزَّوْجُ مَلِيًّا وَبِالْمُؤَجَّلِ لَا. رد المحتار على الدر المختار ٣١٢/٦ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ. الفتاوى الهندية ٢٩٢/٥ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ، بدائع الصنائع ج ٥ ص ٦٣ فصل اما شرائط الوجوب، البحر الرائق ج٨ ص ١٧٤، اربع سو مسائل کا انسائکلوپيڈيا ص ١٢١ وص ١٢٢، وفتاوى عثمانيه ج٨ ص ٣٦٨ الاضحية.

ده باندې قرباني واجب ده . (۱)

په ښځه باندې د قربانۍ مسئله

چې ښځه عاقله بالغه مُقِيمه صاحبِ نصاب وي نو په دې باندې هم قرباني واجب ده . (۲)

همدارنګې که ښځې ته خاوند د نكاح مَهر وركړو ، او دا صاحبِ نصاب شوه نو په دې باندې هم قرباني واجب ده .

البته که ښځه صاحب د نصاب (مالداره) نه وه او خاوند هم تر اوسه دېته مَهر نه وي وركړى نو صرف د دې مَهر په وجه دا صاحبِ نصاب نشي شمارلی ، اګرچې د دې دامهر نصاب ته رسيږي ، لهذا په دې باندې قرباني واجب نده . (۳)

---

(۱) وَلَا يُشْتَرَطُ أَنْ يَكُونَ غَنِيًّا فِي جَمِيعِ الْوَقْتِ . حَتَّى لَوْ كَانَ فَقِيرًا فِي أَوَّلِ الْوَقْتِ ثُمَّ أَيْسَرَ فِي آخِرِهِ تَجِبُ عَلَيْهِ . الفتاوى الهندية ۲۹۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ ، بدائع الصنائع ج ۵ ص ۶۴ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ وُجُوبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ .

ولو جاء يوم الاضحى ولا مال له ثم استفاد مائتي درهم و لادين عليه وجبت الاضحية . خلاصة الفتاوى ج۴ ص ۳۰۹ كتاب الاضحية .

اَلْأُضْحِيَّةُ لَهَا وَقْتٌ مُقَدَّرٌ كَالصَّلٰوةِ وَالصَّوْمِ وَالْعِبْرَةُ لِلْوُجُوبِ فِي آخِرِهِ كَمَا يَأْتِي . فَمَنْ كَانَ غَنِيًّا آخِرَهُ تَلْزَمُهُ . رد المحتار على الدر المختار ۳۱۵/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۸۷ الاضحية . فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۹۰ قرباني اور مسائل عيد قرباني . قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۲۲ ، تاريخ قرباني ص ۴۰ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۰۳ مسائل عيدين وقرباني .

(۲) قَالَ الحصكفيّ : وَشَرَائِطُهَا : الْإِسْلَامُ وَالْإِقَامَةُ وَالْيَسَارُ الَّذِي يَتَعَلَّقُ بِهِ) وُجُوبُ (صَدَقَةِ الْفِطْرِ) كَمَا مَرَّ (لَا الذُّكُورَةُ فَتَجِبُ عَلَى الْأُنْثٰى) . الدر المختار ۳۱۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . الفتاوى الهندية ۲۹۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ .

(۳) قال ابن عابدينؒ : وَالْمَرْأَةُ مُوسِرَةٌ بِالْمُعَجَّلِ لَوِ الزَّوْجُ مَلِيًّا وَبِالْمُؤَجَّلِ لَا . رد المحتار على الدر المختار ۳۱۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ .

وفي الهندية : وَالْمَرْأَةُ تُعْتَبَرُ مُوسِرَةً بِالْمَهْرِ إِذَا كَانَ الزَّوْجُ مَلِيًّا عِنْدَهُمَا . وَعَلَى قَوْلِ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالَى الْآخِرِ لَا تُعْتَبَرُ مُوسِرَةً بِذٰلِكَ . قِيلَ : هٰذَا الْاِخْتِلَافُ بَيْنَهُمْ فِي الْمُعَجَّلِ الَّذِي يُقَالُ لَهُ بِالْفَارِسِيَّةِ (دست پيمان) . وَأَمَّا الْمُؤَجَّلُ الَّذِي يُسَمّٰى بِالْفَارِسِيَّةِ (كابين) فَالْمَرْأَةُ لَا تُعْتَبَرُ مُوسِرَةً بِذٰلِكَ بِالْإِجْمَاعِ . الفتاوى الهندية ۲۹۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . وهكذا في مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۱۲ مسائل عيدين وقرباني .

Scanned with CamScanner

په کومو خلقو چې قرباني واجب نده

د قربانۍ د وجوب په شرائطو کې اسلام ، مُقِيم کيدل ، آزاد والې او مالدار کيدل ضروري دي . لهذا په غير مُسلمه ، مسافِر ، غلام او غريب باندې قرباني واجب نده .

همدارنګې د ظاهرُ الرّواية او مُفتٰى بِه قول موافق په مالدار نابالغ ماشوم باندې هم قرباني واجب نده . (۱)

په مسافر باندې قرباني واجب نده

د امام شافعي او امام احمد بن حنبل رحمهما الله په نزد په مسافر باندې هم قرباني شته، خو زمونږ د احنافو په نزد باندې په مسافر باندې قرباني واجب نده . (۲)

او په دې باندې د مونږ سره ډير دلائل هم شته . (۳)

---

(۱) قَالَ العلامة الكاساني : فَمِنْهَا الْإِسْلَامُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْكَافِرِ ... وَمِنْهَا الْحُرِّيَّةُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْعَبْدِ ... وَمِنْهَا الْإِقَامَةُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْمُسَافِرِ ... وَمِنْهَا الْغِنَى ... وَفِي وُجُوبِهَا عَلَيْهِ مِنْ مَالِهِ لِوَلَدِهِ الصَّغِيرِ رِوَايَتَانِ. كَذَا ذَكَرَهُ الْقُدُورِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ وَذَكَرَ الْقَاضِي فِي شَرْحِهِ مُخْتَصَرَ الطَّحَاوِيِّ أَنَّهَا لَا تَجِبُ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ. وَلَكِنَّ الْأَفْضَلَ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۵/۶۳ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ وُجُوبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ

وفي الهندية : وَأَمَّا شَرَائِطُ الْوُجُوبِ : مِنْهَا الْيَسَارُ وَهُوَ مَا يَتَعَلَّقُ بِهِ وُجُوبُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ دُونَ مَا يَتَعَلَّقُ بِهِ وُجُوبُ الزَّكَاةِ... وَمِنْهَا الْإِسْلَامُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْكَافِرِ ... وَمِنْهَا الْحُرِّيَّةُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْعَبْدِ ... وَمِنْهَا الْإِقَامَةُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْمُسَافِرِ .... الفتاوى الهندية ۵/۲۹۲ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْأَوَّلُ. فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۸۸ كتاب الاضحية . بهشتي زيور تيسرا حصه ص ۲۵۰ .

(۲) قال أبو حنيفة رَحِمَهُ اللَّهُ : تجب الأضحية في حق المقيم دون المسافر . وليس على الحاج أضحية . وأما المسافر فالأضحية في حقه تطوع عند الحنفية . بدائع الصنائع ، إعلاء السنن ۱۷/ ۲۳۵ ، الهداية مع تكملة شرح فتح القدير ۸/ ۴۲۵ ، بذل المجهود ۱۲/ ۴۷ ، عمدة القاري ۲۱/ ۱۴۶ . المفصل في احكام الأضحية ص ۴۴ .

(۳) وَمِنْهَا الْإِقَامَةُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْمُسَافِرِ ؛ لِأَنَّهَا لَا تَتَأَدَّى بِكُلِّ مَالٍ وَلَا فِي كُلِّ زَمَانٍ بَلْ بِحَيَوَانٍ مَخْصُوصٍ فِي وَقْتٍ مَخْصُوصٍ وَالْمُسَافِرُ لَا يَظْفَرُ بِهِ فِي كُلِّ مَكَانٍ فِي وَقْتِ الْأُضْحِيَّةِ . فَلَوْ أَوْجَبْنَا عَلَيْهِ لَاحْتَاجَ إِلَى حَمْلِهِ مَعَ نَفْسِهِ وَفِيهِ مِنَ الْحَرَجِ مَا لَا يَخْفَى أَوْ احْتَاجَ إِلَى تَرْكِ السَّفَرِ وَفِيهِ ضَرَرٌ فَدَعَتِ الضَّرُورَةُ إِلَى امْتِنَاعِ الْوُجُوبِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۵/۶۳ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ وُجُوبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ .

لهذا که يو کس شرعي مسافر وي (يعنی اته څلويښت ۴۸ ميله ، يا اته اويا ۷۸ کلوميټره ، يا ددينه په زياته فاصله باندې د خپل کور نه د سفر په نيت وتلې وي) نو په دې باندې قرباني واجب نده ، اګر چې دا صاحب نصاب وي ، ځکه په سفر کې قرباني کول ګرانه دي، خو که سهولت ورته وي او قرباني يې اوکړه نو دا صحيح ده ، ثواب ورته ملاويږي . (۱)

البته که مسافر د قربانۍ په ورځو کې (يعنی د دولسم ذوالحجې د نمر غورځيدلو نه مخکې مخکې) کور ته راشي او دا صاحب نصاب (مالدار) وي نو اوس وربانډې قرباني واجب ده ، خو که دا صاحب نصاب نه وي نو قرباني وربانډې واجب نده . (۲)

که مالدار کس د سفر نه مخکې د قربانۍ د پاره څاروی اخيستې وي او د سفر نه روستو په ده باندې ددې څاروي قرباني واجب نده ، بلکه دا خرڅولې شي .

خو که غريب سړي د سفر نه مخکې د قربانۍ په نيت باندې څاروی اخيستې وي نو اوس ددې څاروي قرباني وربانډې واجب ده ، ځکه چې کله غريب سړې د قربانۍ په نيت څاروی واخلي نو دا د نذر په حکم کې شي او د نذر پوره کول ضروري دي . (۳)

---

(۱) وَشَرَائِطُهَا : الْإِسْلَامُ وَالْإِقَامَةُ . الدر المختار (قَوْلُهُ : وَالْإِقَامَةُ) فَالْمُسَافِرُ لَا تَجِبُ عَلَيْهِ وَإِنْ تَطَوَّعَ بِهَا أَجْزَأَتْهُ عَنْهَا . المحتار على الدر المختار ۳۱۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . الفتاوى الهندية ۲۹۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ

وَمِنْهَا الْإِقَامَةُ فَلَا تَجِبُ عَلَى الْمُسَافِرِ . بدائع الصنائع ۶۳/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ وُجُوبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ

(۲) وفي الهندية : وَلَا تُشْتَرَطُ الْإِقَامَةُ فِي جَمِيعِ الْوَقْتِ حَتَّى لَوْ كَانَ مُسَافِرًا فِي أَوَّلِ الْوَقْتِ ثُمَّ أَقَامَ فِي آخِرِهِ تَجِبُ عَلَيْهِ . الفتاوى الهندية ۲۹۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ . فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۹۰ كتاب الاضحية ، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۶۰ .

(۳) وفي الهندية : فَإِنِ اشْتَرَى شَاةً لِلْأُضْحِيَّةِ ثُمَّ سَافَرَ ذَكَرَ فِي الْمُنْتَقَى لَهُ أَنْ يَبِيعَهَا وَلَا يُضَحِّيَ بِهَا ، وَكَذَا رُوِيَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى أَنَّهُ يَبِيعُهَا ، وَمِنَ الْمَشَايِخِ مَنْ فَصَّلَ بَيْنَ الْمُوسِرِ وَالْمُعْسِرِ فَقَالَ : إِنْ كَانَ مُوسِرًا فَالْجَوَابُ كَذَلِكَ ، وَإِنْ كَانَ مُعْسِرًا يَنْبَغِي أَنْ تَجِبَ عَلَيْهِ وَلَا تَسْقُطَ عَنْهُ بِالسَّفَرِ . الفتاوى الهندية ۲۹۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ

قال العلامة الكاساني : وَإِنْ كَانَ مُعْسِرًا يَنْبَغِي أَنْ تَجِبَ عَلَيْهِ وَلَا تَسْقُطَ عَنْهُ بِالسَّفَرِ ، لِأَنَّ هَذَا يَجْعَلُ مِنَ الْفَقِيرِ بِمَنْزِلَةِ النَّذْرِ فَلَا يَسْقُطُ بِالسَّفَرِ ، كَمَا لَوْ شَرَعَ فِي التَّطَوُّعِ أَنَّهُ يَلْزَمُهُ الْإِتْمَامُ وَالْقَضَاءُ بِالْإِفْسَادِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۶۳/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ وُجُوبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ . و هكذا في مسائل رفعت قاسمی ج ۵ ص ۱۰۳ ، مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۶۰ ، تاریخ قربانی ص ۴۰ .

Scanned with CamScanner

که صاحب نصاب د قربانۍ په ورځو کې غريب شي نو قرباني ورنه ساقطيږي

که په چا باندې قرباني واجب وه خو ده تر اوسه قرباني نه وه کړې بيا د قربانۍ ورځې ختميدو نه مخکې مخکې (يعنې د دولسم ذوالحجې نمر غوږيدلو نه مخکې) غريب شو اوس د ده نه قرباني ساقط شوه.

البته که د قربانۍ ورځو تيريدو نه پس غريب شو او ده تر اوسه قرباني نه وه کړې نو دا ورنه نه ساقطيږي، بلکه اوس به د قربانۍ قيمت صدقه کوي.(۱)

که صاحب نصاب خپلې ټولې روپۍ بل چاته قرض ورکړي

که صاحب نصاب خپلې ټولې روپۍ بل چاته قرض ورکړي نو دا کس اوس هم صاحب د نصاب دی، ځکه بل چاته قرض ورکولو سره روپۍ اوس هم د ده د ملکيت نه نه أووځي، لهذا په دې کس باندې قرباني واجب ده، اوس که د ده سره نورې روپۍ نه وي نو که په کور کې ورسره سره زَر يا سپين زَر يا د ضرورت نه زياتې سامان وي هغه به خرڅ کړي او قرباني به او کړي.(۲)

خو که د قربانيو په ورځو کې ده ته خپلې قرض روپۍ واپس ملاؤ نه شوې، او په کور کې ورسره د ضرورت نه زياتې سامان هم نه وُ چې خرڅ يې کړي نو په داسې کس باندې قرباني واجب نده، خو که دا د چانه قرض واخلي او قرباني پرې اوکړي نو دا به بهتره وي.(۳)

---

(۱) وَالْعِبْرَةُ لِلْوُجُوبِ فِي آخِرِهِ كَمَا يَأْتِي، فَمَنْ كَانَ غَنِيًّا آخِرَهُ تَلْزَمُهُ، وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا آخِرَهُ لَا تَلْزَمُهُ. رد المحتار على الدر المختار ۳۱۵/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ.

وَلَوِ افْتَقَرَ فِي أَيَّامِ النَّحْرِ سَقَطَتْ عَنْهُ، وَكَذَا لَوْ مَاتَ، وَلَوْ بَعْدَهَا لَمْ تَسْقُطْ كَذَا فِي الْمُحِيطِ. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۱۹۷/۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

(۲) قال ابن عابدين: لَهُ مَالٌ كَثِيرٌ غَائِبٌ فِي يَدِ مُضَارِبِهِ أَوْ شَرِيكِهِ وَمَعَهُ مِنَ الْحَجَرَيْنِ أَوْ مَتَاعِ الْبَيْتِ مَا يُضَحِّي بِهِ تَلْزَمُ. رد المحتار على الدر المختار ۳۱۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ.

(۳) وفي الهندية: وَلَوْ كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ بِحَيْثُ لَوْ صُرِفَ فِيهِ نَقَصَ نِصَابُهُ لَا تَجِبُ. وَكَذَا لَوْ كَانَ لَهُ مَالٌ غَائِبٌ لَا يَصِلُ إِلَيْهِ فِي أَيَّامِهِ. الفتاوى الهندية ۲۹۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْأَوَّلُ. فتاوى عثمانيه ج۸ ص۲۲۳ الاضحية.

Scanned with CamScanner

په قرض داري باندې د قربانۍ مسئله

که د يو کس سره د نِصاب په مقدار مال وي خو په ده باندې د خلقو دومره ډير قرضونه وي چې که دا ټول مال په قرضونو کې ورکړي نو بيا هم قرضونه نه ختميږي ، يا ورسره دومره مال دی چې صرف پرې قرضونه آداء کيدې شي ، يا د قرض اداء کولو نه پس ورسره دومره مال پاتې کيږي چې هغه نِصاب ته نه رسيږي نو په داسې کس باندې قرباني واجب نده . (١)

خو که د قرض اداء کولو نه پس ورسره دومره مال پاتې شي چې هغه نِصاب ته رسي نو بيا په ده باندې قرباني واجب ده . (٢)

قرض داري ته اول د قرض اداء کولو فکر په کار دی : په چا باندې چې قرض وي هغه ته اول د قرض اداء کولو فکر په کار دی ، د قرض باوجود قرباني کول بهتر نده ، خو که قرباني اوکړي نو ثواب ورته ملاويږي . (٣)

چې د کتابونو قيمت نصاب ته رسيږي

که د چا سره دومره ډير کتابونه وي چې د هغې قيمت نِصاب ته رسيږي ، د دې کتابونو نه علاوه ورسره نورې روپۍ نه وي ، نو په دې کې تفصيل دی :

که دا کس تعليم يافته وي او کتابونه يې د مطالعې د پاره ايخي وي نو صرف د دې کتابونو په وجه په ده باندې قرباني واجب نده .

او که دا کس تعليم يافته نه وي بلکه د نورو خلقو د مطالعې د پاره يې دا کتابونه ايخي وي نو بيا په ده باندې قرباني واجب ده . (٤)

(١) وفي الهندية : وَلَوْ كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ بِحَيْثُ لَوْ صُرِفَ فِيهِ نَقَصَ نِصَابُهُ لَا تَجِبُ . الفتاوى الهندية ٢٩٢/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ . فتاوى عثمانيه ج٨ ص٣٨٤ الاضحية .

(٢) فتاوى عثمانيه ج٨ ص٣٢٢ الاضحية .

(٣) امداد المفتين ج٢ ص٩٦١ ، كفايت المفتي ج٨ ص٢٠٧ ، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص١٠٥ .

(٤) وَإِنْ كَانَ لَهُ مُصْحَفٌ قِيمَتُهُ مِائَتَا دِرْهَمٍ وَهُوَ مِمَّنْ يُحْسِنُ أَنْ يَقْرَأَ مِنْهُ فَلَا أُضْحِيَةَ عَلَيْهِ سَوَاءٌ كَانَ يَقْرَأُ مِنْهُ أَوْ يَتَهَاوَنُ وَلَا يَقْرَأُ ، وَإِنْ كَانَ لَا يُحْسِنُ أَنْ يَقْرَأَ مِنْهُ فَعَلَيْهِ الْأُضْحِيَةُ . الفتاوى الهندية ٢٩٢/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ

د طالب العلم د پاره د نفلي قرباني په نسبت ديني کتابونه اخيستل بهتر دي

په کوم طالب العلم باندې چې قرباني واجب نه وي نو دده د پاره د نفلي قرباني په نسبت ديني کتابونه اخيستل اولى دي :

لِأَنَّ نَفْعَهُ أَعَمُّ وَأَشْمَلُ. ځکه د کتابونو نفع عام او زياته ده. (۱)

چې د چا سره صرف حرام مال وي نو په هغه باندې قرباني واجب نده

که د چا سره صرف داسې مال وي چې په هغې باندې د انسان ملک نه ثابتيږي مثلا صرف د غلا مال ورسره وي، او دا صاحبِ نصاب وي نو په داسې کس باندې صرف د دې حرام مال په وجه قرباني نه لازميږي.

ځکه په دې مال باندې خو دده ملکيت نشته، دا خپلو مالکانو ته واپس کول لازمي دي. (۲)

البته که دده سره داسې مال وي چې په هغې باندې د انسان ملک ثابتيږي لکه د بيع فاسدې په ذريعه يې مال حاصل کړې وي او دا صاحبِ نصاب وي نو په ده باندې قرباني واجب ده. (۳)

---

(۱) قَالَ العلامة الكاساني" .... إِنَّ الْأَصْلَ فِي الْأَمْوَالِ التَّقَرُّبُ بِالتَّصَدُّقِ بِهَا لَا بِالْإِتْلَافِ وَهُوَ الْإِرَاقَةُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٥/٦٨ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي أَنْوَاعِ كَيْفِيَّةِ الْوُجُوبِ.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ: إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ. صحيح مسلم كِتَابُ الْوَصِيَّةِ بَابُ مَا يَلْحَقُ الْإِنْسَانَ مِنَ الثَّوَابِ بَعْدَ وَفَاتِهِ رقم ١٤ (١٦٣١)، مشكاة المصابيح كتاب العلم الفصل الأول رقم الحديث ٢٠٣ (٦). فتاوى محموديه ج٢٦ ص ٤٠٨، فتاوى محمدية ج٢ ص ٣٣٢، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ١٠٦

(۲) من اكتسب مالا بغير عقد كالسرقة والغصب والخيانة والغلول ففي جميع الاحوال المال الحاصل له حرام عليه ولكن ان اخذه من غير عقد لم يملكه ويجب عليه ان يرده على مالكه ان وجد المالك. بذل المجهود ج١ ص ٣٧ باب فرض الوضوء، شامي ٥/٩٩ بَابُ الْبَيْعِ الْفَاسِدِ مَطْلَبٌ فِيمَنْ وَرِثَ مَالًا حَرَامًا

(۳) هكذا في رد المحتار على الدر المختار ٥/٩٩ بَابُ الْبَيْعِ الْفَاسِدِ، مجمع الانهر ج٣ ص ٩٢، و ص ٩٥ باب البيع الفاسد، تبيين الحقائق ج٣ ص ٦١ باب البيع الفاسد فصل قبض المشتري المبيع، فتاوى محموديه ج٢٦ ص ٢٤٢

كور كې په شريكو ورونړو او پلار باندې د قرباني مسئله

كه په يو كور كې درې يا څلور ورونړه او پلار يو ځاى اوسيږي ، ټول كاروبار كوي، ځامن د كور د خرڅې د پاره پلار ته روپۍ وركوي ، او پلار هم كاروبار كوي ، نو د دوى د پاره د قربانۍ مسئله داده چې كه په دوى كې څوك هم صاحبِ نصاب وي (كه هغه پلار وي يا ځامن) نو په هغه باندې مستقله قرباني واجب ده ، د پلار په قربانۍ سره د نورو غاړه نه خلاصيږي . اوس كه ټول ځانله ځانله ګډ يا چيلۍ نشي اخيستى نو په غټ ځاروي كې دې ځانله ځانله حصې اوكړي . (١)

همدارنګې كه پلار وفات شي ، ځامن يې ټول په شريكه په كور كې اوسيږي او خپل خپل كاروبار كوي ، نو په دې كې چې څوك هم صاحب د نِصاب وي په هغه باندې قرباني واجب ده ، د يو په قربانۍ كولو سره د بل غاړه نه خلاصيږي . (٢)

خو كه په يو كور كې څو ورونړه يو ځاى اوسيږي ، خوراک څکاک او كاروبار د ټولو شريک وي ، د دوى ټوله مجموعه سَرمايه نِصاب ته رسيدله ليكن ځانله ځانله يو كس هم صاحب د نِصاب نه وُ نو په دوى كې په هيچا باندې قرباني واجب نده ، ځكه د قربانۍ د وجوب د پاره صاحبِ نصاب (مالدار) كيدل ضروري دي او دوى كې هر كس ځانله ځانله صاحبِ نِصاب ندى . (٣)

---

(١) في الهندية : وَأَمَّا شَرَائِطُ الْوُجُوبِ : مِنْهَا الْيَسَارُ وَهُوَ مَا يَتَعَلَّقُ بِهِ وُجُوبُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ دُونَ مَا يَتَعَلَّقُ بِهِ وُجُوبُ الزَّكَاةِ ..... وَالْمُوسِرُ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ مَنْ لَهُ مِائَتَا دِرْهَمٍ أَوْ عِشْرُونَ دِينَارًا أَوْ شَيْءٌ يَبْلُغُ ذَلِكَ سِوَى مَسْكَنِهِ وَمَتَاعِ مَسْكَنِهِ وَمَرْكُوبِهِ وَخَادِمِهِ فِي حَاجَتِهِ الَّتِي لَا يَسْتَغْنِي عَنْهَا . الفتاوى الهندية ٢٩٢/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ . فتاوى عثمانيه ج٨ ص ٣٥٧ الاضحية . فتاوى رحيميه ج٦ ص ١٦٢ ، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ١١٢ .

(٢) تاريخ قرباني ص ٣٠ ، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ١٠٢ .

(٣) فَتَجِبُ التَّضْحِيَةُ عَلَى حُرٍّ مُسْلِمٍ مُقِيمٍ مُوسِرٍ يَسَارَ الْفِطْرَةِ . الدر المختار ٦ ٣١٣ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ، الفتاوى الهندية ٢٩٢/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ ، بدائع الصنائع ج٣ ص ١٩٦ كتاب الاضحية الباب الاول في تفسيرها ، فتاوى محموديه ج٢٦ ص ٢٣٦ وجوب قرباني

Scanned with CamScanner

د کاروبار شریک ملګرو کې په هر کس باندې د قربانۍ مسئله

که په يو کاروبار کې څلور يا پنځه کسان شريک وي ، او هر کس صاحب د نصاب (مالدار) وي نو په دوی کې په هر کس باندې مستقله قرباني واجب ده ، د يو په قرباني سره د نورو ذِمه نه فارغيږي . (١)

د اولاد قرباني په پلار ، او د بي بي قرباني په خاوند واجب نده

که د چا اولاد او بي بي صاحبِ نصاب (مالدار) وي نو د دوی قرباني په خپله په دوی واجب ده ، او که دوی غريبانان وي نو بيا د غريب اولاد قرباني په پلار واجب نده ، او د غريبې بي بي قرباني په خاوند واجب نده . (٢)

د کوم قِسمه څاروو قرباني جائز ده؟ او د کومو ناجائز ده ؟

اوښ ، غوا ، مېښه ، ګډ او چيلۍ که دا مذکروي او که مؤنث ددې قرباني جائز ده ، خو شرط دا دی چې شريعت د دوی د پاره کوم عُمرونه ټاکلي هغې ته رسيدلي وي . بل دا چې د قربانيو د څارو مسئله شرعي سَماعي ده ، قياس ته په دې کې هيڅ دَخَل نشته ، او په شريعت کې صرف د همدې مذکوره څارو قرباني راغلې ، د نورو نده راغلې . (٣)

---

(١) فَتَجِبُ التَّضْحِيَةُ عَلَى حُرٍّ مُسْلِمٍ مُقِيمٍ مُوسِرٍ يَسَارَ الْفِطْرَةِ . الدرالمختار ٦/٣١٣ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ، فتاوى عثمانيه ج٨ ص ٣٨١ الاضحية . كفايت المفتي ج٨ ص ١٧٦ ، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ١٠٥ مسائل عيدين وقرباني .

(٢) كفايت المفتي ج٨ ص ١٧٦ ، مسائل رفعت قاسمي ج ٥ ١٠٥ مسائل عيدين وقرباني .

(٣) في الهندية : (أَمَّا جِنْسُهُ) : فَهُوَ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْأَجْنَاسِ الثَّلَاثَةِ : الْغَنَمِ أَوِ الْإِبِلِ أَوِ الْبَقَرِ ، وَيَدْخُلُ فِي كُلِّ جِنْسٍ نَوْعُهُ . وَالذَّكَرُ وَالْأُنْثَى مِنْهُ وَالْخَصِيُّ وَالْفَحْلُ لِإِطْلَاقِ اسْمِ الْجِنْسِ عَلَى ذَلِكَ . وَالْمَعْزُ نَوْعٌ مِنَ الْغَنَمِ وَالْجَامُوسُ نَوْعٌ مِنَ الْبَقَرِ . الفتاوى الهندية ٥/٢٩٧ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٥/٦٩ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ . شامي ج٦ ص ٣٢٢ ، بحرالرائق ج٨ ص ١٧٧ .

قال العلامة الزيلعي : (وَالْأُضْحِيَّةُ مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ) لِأَنَّ جَوَازَ التَّضْحِيَةِ بِهَذِهِ الْأَشْيَاءِ عُرِفَ شَرْعًا بِالنَّصِّ عَلَى خِلَافِ الْقِيَاسِ فَيَقْتَصِرُ عَلَيْهَا ، وَيَجُوزُ بِالْجَامُوسِ ، لِأَنَّهُ نَوْعٌ مِنَ الْبَقَرِ . تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ٦/٧ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ فتاوى حقانيه ج٦ ص ٣٨٩

Scanned with CamScanner

د غرځني غوا، غرځني خر، يا نورو غرځني حيواناتو قرباني جائز نده. (۱)

همدارنګې د آس، هوسۍ او چرګې قرباني هم جائز نده، ځکه د دې شيانو قرباني د نبي عليه السلام نه قولاً، فعلاً او تقريراً ثابت نده. (۲)

د قرباني په نيت چرګ ذبح کول مکروه دی: په چا باندې چې قرباني واجب نه وي او هغه د قرباني په ورځو کې د قرباني په نيت باندې چرګ ذبح کوي نو دا مکروه تحريمي دی، البته که د قرباني د نيت نه علاوه يې ذبح کوي نو دا جائز دی. (۳)

---

(۱) وَلَا يَجُوزُ فِي الْأَضَاحِيِّ شَيْءٌ مِنَ الْوَحْشِ، لِأَنَّ وُجُوبَهَا عُرِفَ بِالشَّرْعِ، وَالشَّرْعُ لَمْ يَرِدْ بِالْإِيجَابِ إِلَّا فِي الْمُسْتَأْنَسِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۶۹/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ.

وَلَا يَجُوزُ فِي الْأَضَاحِيِّ شَيْءٌ مِنَ الْوَحْشِيِّ، فَإِنْ كَانَ مُتَوَلِّدًا مِنَ الْوَحْشِيِّ وَالْإِنْسِيِّ فَالْعِبْرَةُ لِلْأُمِّ، فَإِنْ كَانَتْ أَهْلِيَّةً تَجُوزُ وَإِلَّا فَلَا، حَتَّى لَوْ كَانَتِ الْبَقَرَةُ وَحْشِيَّةً وَالثَّوْرُ أَهْلِيًّا لَمْ تَجُزْ. الفتاوى الهندية ۲۹۷/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ. البحر الرائق ج۸ ص۱۷۷. شامي ج۶ ص۳۲۲ كتاب الاضحية.

وَيَجُوزُ بِالْجَامُوسِ، لِأَنَّهُ نَوْعٌ مِنَ الْبَقَرِ بِخِلَافِ بَقَرِ الْوَحْشِ حَيْثُ لَا يَجُوزُ التَّضْحِيَةُ بِهِ، لِأَنَّ جَوَازَهَا عُرِفَ بِالشَّرْعِ فِي الْبَقَرِ الْأَهْلِيِّ دُونَ الْوَحْشِيِّ، وَالْقِيَاسُ مُمْتَنِعٌ. تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ۷/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ فتاوى محموديه ج۲۶ ص۲۶۲، و ص ۲۷۰.

(۲) وَقِيلَ: إِنْ وَلَدَتِ الرَّمَكَةُ مِنْ حِمَارٍ وَحْشِيٍّ حِمَارًا لَا يُؤْكَلُ، وَإِنْ وَلَدَتْ فَرَسًا فَحُكْمُهُ حُكْمُ الْفَرَسِ، وَإِنْ ضَحَّى بِظَبْيَةٍ وَحْشِيَّةٍ أُنِّسَتْ أَوْ بِبَقَرَةٍ وَحْشِيَّةٍ أُنِّسَتْ لَمْ تَجُزْ. الفتاوى الهندية ۲۰۰/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ، قربانی کے مسائل کا انسائکلوپیڈیا ص ۱۲۷.

(۳) قال الحصكفيؒ: فَيُكْرَهُ ذَبْحُ دَجَاجَةٍ وَدِيكٍ لِأَنَّهُ تَشَبُّهٌ بِالْمَجُوسِ. بَزَّازِيَّةٌ. قال ابن عابدينؒ: (قَوْلُهُ فَيُكْرَهُ ذَبْحُ دَجَاجَةٍ وَدِيكٍ إلخ) أَيْ بِنِيَّةِ الْأُضْحِيَّةِ، وَالْكَرَاهَةُ تَحْرِيمِيَّةٌ كَمَا يَدُلُّ عَلَيْهِ التَّعْلِيلُ. وَهَذَا فِيمَنْ لَا أُضْحِيَّةَ عَلَيْهِ وَإِلَّا فَالْأَمْرُ أَظْهَرُ. رد المحتار على الدر المختار ۶/ ۳۱۳ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

وفي الهندية: وَالتَّضْحِيَةُ بِالدِّيكِ وَالدَّجَاجَةِ فِي أَيَّامِ الْأُضْحِيَّةِ مِمَّنْ لَا أُضْحِيَّةَ عَلَيْهِ لِإِعْسَارِهِ تَشَبُّهًا بِالْمُضَحِّينَ مَكْرُوهٌ، لِأَنَّهُ مِنْ رُسُومِ الْمَجُوسِ. كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ. وَمَنْ لَا أُضْحِيَّةَ عَلَيْهِ لِإِعْسَارِهِ لَوْ ذَبَحَ دَجَاجَةً أَوْ دِيكًا يُكْرَهُ. كَذَا فِي وَجِيزِ الْكَرْدَرِيِّ. الفتاوى الهندية ۲۰۰/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ

د فارمي غوا او فارمي غوائي قرباني جائز ده

د فارمي غوا او فارمي غوائي قرباني جائز ده ، ځکه شرعي لحاظ سره حيوانات په حِلت او حُرمت کې د مور تابع وي ، فقهاؤ ليکلي :

حُكْمُ الْوَلَدِ حُكْمُ أُمِّهِ فِي الْحِلِّ وَالْحُرْمَةِ دُوْنَ الْفَحْلِ . (١)

په ځاروو کې د بچي حُکم په حِلت او حُرمت کې دده د مور تابع وي ، د نر تابع نه وي .

په حِلت او حُرمت کې د نَر د ماده مَنويه هيڅ اعتبار نشته ، ددې د وجې فقهاء کرامو ليکلي دي چې که په يوه چيلۍ باندې يو ځنګلي ځناور اوخيجي (يعنی جُفتي ورسره اوکړي) او ددې نه بچې پيدا شي نو ددې دا بچې حلال دی ، ځکه مور يې چيلۍ ده .

همدا مسئله په فارمي غوا او فارمي غوائي کې هم ده ، چې د نَر ماده مَنوِيه په غير فِطري طريقې (يعنی د اِنجکشن په ذريعه) د غوا رحِم ته داخلولې شي ، لهذا ددينه چې کوم بچې پيدا شي نو دا حلال دی ، ځکه د غوا نه پيدا شو ، او غوا حلاله ده نو دا بچې هم حلال دی ، لهذا په فارمي غوا يا فارمي غوائي باندې قرباني جائز ده . (٢)

قرباني يو عظيم عبادت دی ، په دې کې داسې ځاروې ذبح کول بهتر دی چې هيڅ شک و شبهه په کې نه وي . (٣)

په ځاروو کې د مذکر قرباني بهتر ده که د مؤنث ؟

د اُوښ په نسبت د اُوښې قرباني بهتر ده ، د غوائي په نسبت د غوا قرباني بهتر ده ، د سَنډا په نسبت د مېښې قرباني بهتر ده .

---

(١) بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٣٨/٥ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصُّيُودِ التَّأْوِيلُ وَغَيْرُ التَّأْوِيلِ مِنَ الْحَيَوَانَاتِ

فَإِنْ كَانَ مُتَوَلِّدًا مِنَ الْوَحْشِيِّ وَالْإِنْسِيِّ فَالْعِبْرَةُ لِلْأُمِّ . فَإِنْ كَانَتْ أَهْلِيَّةً تَجُوزُ وَإِلَّا فَلَا . حَتَّى لَوْ كَانَتِ الْبَقَرَةُ وَحْشِيَّةً وَالثَّوْرُ أَهْلِيًّا لَمْ تَجُزْ . وَقِيلَ إِذَا نَزَا ظَبْيٌ عَلَى شَاةٍ أَهْلِيَّةٍ . فَإِنْ وَلَدَتْ شَاةً تَجُوزُ التَّضْحِيَةُ . وَإِنْ وَلَدَتْ ظَبْيًا لَا تَجُوزُ . الفتاوى الهندية ٢٩٧/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . شامی ج٦ ص ٣٢٢ كتاب الاضحية ، البحرالرائق ج٨ ص ١٧٧ كتاب الاضحية .

(٢) فتاوى حقانيه ج٨ ص ٣٣٢ الاضحية ، فتاوى رحيميه ج١٠ ص ٥٥ كتاب الاضحية

(٣) قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ١٢٧

Scanned with CamScanner

همدا رنګي که په قیمت او غوښه کې تر او ښځه څاروي برابر وو نو بيا د ښځه (مؤنث) څاروي قرباني بهتر ده .

(یعنی په حیواناتو کې د مؤنث قرباني بهتر ده ، ځکه ددې غوښه بهترینه وي).

البته ګډ او چیلې چې خصي وي نو ددې قرباني د ګډې او چیلۍ نه بهتر ده .

(او که خصي نه وُ نو بيا د مؤنث بهتره ده) .(۱)

د څورب او ښه څاروي قرباني بهتر ده

قرباني اصلاً د الله ﷻ په حضور کې نذر پیش کول دي ، لهذا د خپل طاقت موافق د څورب څاروي قرباني په کار ده .

په قرآن کریم کې الله تعالی د اُصولو په طور دا خبره ذکر کړې :

﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ﴾ .(۲)

ترجمه : تاسو به (پوره) نیکي هیڅ کله حاصل نه کړی، تر دې پورې چې تاسو خرچ کړي هغه څیز چې تاسو یې خوښوی .

(یعنی تر څو پورې چې تاسو خپل د خوښې څیز خرچ نکړی، تر هغې پورې تاسو پوره

---

(۱) قال الحصكفيّ : وَالْأُنْثَى مِنَ الْمَعْزِ أَفْضَلُ مِنَ التَّيْسِ إِذَا اسْتَوَيَا قِيمَةً . وَالْأُنْثَى مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ أَفْضَلُ حَاوِيٌّ. وَفِي الْوَهْبَانِيَّةِ: أَنَّ الْأُنْثَى أَفْضَلُ مِنَ الذَّكَرِ إِذَا اسْتَوَيَا قِيمَةً . الدر المختار

قال ابن عابدينؒ : مَشَى ابْنُ وَهْبَانَ عَلَى أَنَّ الذَّكَرَ فِي الضَّأْنِ وَالْمَعْزِ أَفْضَلُ لٰكِنَّهُ مُقَيَّدٌ بِمَا إِذَا كَانَ مَوْجُوءًا، أَيْ مَرْضُوضَ الْأُنْثَيَيْنِ : أَيْ مَدْقُوقَهُمَا. قَالَ الْعَلَّامَةُ عَبْدُ الْبَرِّ : وَمَفْهُومُهُ أَنَّهُ إِذَا لَمْ يَكُنْ مَوْجُوءًا لَا يَكُونُ أَفْضَلَ . (قَوْلُهُ : وَفِي الْوَهْبَانِيَّةِ إِلَخْ) تَقْيِيدٌ لِلْإِطْلَاقِ بِالِاسْتِوَاءِ أَيْ : أَنَّ الْأُنْثَى مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ أَفْضَلُ إِذَا اسْتَوَيَا . قَالَ فِي التَّتَارْخَانِيَّةِ : لِأَنَّ لَحْمَهَا أَطْيَبُ . رد المحتار على الدر المختار ۶/۳۲۲ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

وفي الهندية : وَالْأُنْثَى مِنَ الْبَقَرِ أَفْضَلُ مِنَ الذَّكَرِ إِذَا اسْتَوَيَا لِأَنَّ لَحْمَ الْأُنْثَى أَطْيَبُ .... وَالْكَبْشُ وَالنَّعْجَةُ إِذَا اسْتَوَيَا فِي الْقِيمَةِ وَاللَّحْمِ فَالْكَبْشُ أَفْضَلُ. وَإِنْ كَانَتِ النَّعْجَةُ أَكْثَرَ قِيمَةً أَوْ لَحْمًا فَهِيَ أَفْضَلُ. كَذَا فِي الذَّخِيرَةِ. الفتاوى الهندية ۵/۲۹۹ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . فتاوى محموديه ج۲۶ ص۲۵۶ قربانی کے بارے ، فتاوی عثمانیه ج۸ ص۳۱۳ الاضحية ، خلاصة الفتاوى ۴/۳۱۳، ۳۱۴.

(۲) آل عمران آية ۹۲.

نیکي نشي حاصلولی).

د ترمذي شریف او مشکوة شریف حدیث دی، حضرت ابوسعید خدري رضي الله عنه فرمايي:
كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُضَحِّيْ بِكَبْشٍ أَقْرَنَ فَحِيْلٍ ... (۱)
رسول الله صلی الله علیه وسلم به د ښکرونو واله څورب ګډ قرباني کوله. (۲)
علماؤ هم لیکلي چې د څورب، غټ او بهترین څاروي قرباني مستحب ده، تر دې چې د یو څورب ګډ قرباني د دوه کمزورو ګډانو د قرباني نه بهتر ده. همدارنګې په کوم ګډ کې چې غوښه ډیره وي دا د هغه ګډ نه بهتر دی چې په هغه کې وازګه ډیره وي، خو شرط دا دی چې دا غوښه یې خرابه شوې نه وي. (۳)
البته که د غټ او څورب ګډ په قیمت باندې دوه مناسب ګډان کیدل (کوم چې ډیر کمزوري نه وو) نو بیا د دې یو څورب ګډ په ځای د دې دوه ګډانو قرباني بهتر ده. (۴)

---

(۱) مشكوة المصابيح بَابٌ فِي الأُضْحِيَةِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ۱۴۶۶(۱۴)، سنن الترمذي باب ماجاء مايستحب من الاضاحي رقم الحديث ۱۴۹۶، سنن ابي داؤد باب ما يستحب من الضحايا رقم ۲۷۹۶، قال الالباني: صحيح، سنن ابن ماجة رقم ۳۱۲۸، سنن النسائي رقم ۴۳۹۰، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم ۷۵۴۸، وقال الحاكم: هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه.

(۲) (فَحِيْلٍ): قَالَ السَّيِّدُ: أَيْ كَرِيْمٍ حَسِيْبٍ مُخْتَارٍ. وَقِيْلَ: أَرَادَ بِهِ النَّبِيْلَ وَالْعَظِيْمَ فِي الْخَلْقِ. وَقِيْلَ: أَرَادَ بِهِ الْمُخْتَارَ مِنَ الْفُحُوْلِ. وَقِيْلَ: أَرَادَ بِهِ التَّشْبِيْهَ بِالْفَحْلِ مِنَ الْعِظَمِ وَالْقُوَّةِ. وَقِيْلَ الْمُنْجِبُ فِيْ ضِرَابِهِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۳/۱۰۸۵ بَابٌ فِي الأُضْحِيَةِ في تشريح حديث ۱۴۶۶.

(۳) قَالَ الْعُلَمَاءُ: يُسْتَحَبُّ لِلتَّضْحِيَةِ الْأَسْمَنُ الْأَكْمَلُ حَتَّى إِنَّ التَّضْحِيَةَ بِشَاةٍ سَمِيْنَةٍ أَفْضَلُ مِنْ شَاتَيْنِ، وَكَثْرَةُ اللَّحْمِ أَفْضَلُ مِنْ كَثْرَةِ الشَّحْمِ. إِلَّا أَنْ يَكُوْنَ اللَّحْمُ رَدِيْئًا. قاله في الأزهار. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۳/۱۰۸۵ بَابٌ فِي الأُضْحِيَةِ في تشريح حديث ۱۴۶۶.
وَالْمُسْتَحَبُّ أَنْ تَكُوْنَ الأُضْحِيَةُ أَسْمَنَهَا وَأَحْسَنَهَا وَأَعْظَمَهَا. وَأَفْضَلُ الشَّاءِ أَنْ يَكُوْنَ كَبْشًا أَمْلَحَ أَقْرَنَ مَوْجُوْءًا. الفتاوى الهندية ۵/۳۰۰ كِتَابُ الأُضْحِيَةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِيْ بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ، شامي ج ۹ ص ۳۲۲،

(۴) رجل اشترى للأضحية شاتين بثلاثين درهما كان ذلك افضل من شاة واحدة بثلاثين خانية على الهندية ج۳ ص ۳۴۹ فصل فيما يجوز في الضحايا ومالايجوز، بزازية على الهندية ج٦ ص ۲۹۰ كتاب الاضحية الفصل الرابع فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۲٦۵ قربانی کے جانور.

Scanned with CamScanner

د غریبانانو لحاظ: چې کله غریبانان زیات وي نو بیا د هغه څاروي قرباني بهتر ده چې په هغه کې غوښه زیاته وي (ددې د پاره چې ډیرو ته اورسیږي)، او که ضرورت مند کم وو نو بیا د هغه څاروي قرباني افضل ده چې قیمت یې زیات وي او غوښه یې ښه وي.(۱)

د قربانۍ د څاروو عُمرونه

د قربانۍ د څاروو عُمرونه معلوم دي چې د هغې نه یې عُمر کم وي نو قرباني، روانډې نه کیږي: د اوښ او اوښې د پاره دا ضروري ده چې د پنځو (۵) کالو به وي.

د غوا، غوائي، میښې او کټې د پاره دوه (۲) کاله عُمر ضروري دی.

د چیلۍ او چیلي د پاره یو کال ضروري دی.

مذکوره څاروي که د مذکوره عُمرونو نه یوه ورځ هم کم وو نو قرباني روانډې نه کیږي اګرچې ښه څاربه وي.

د ګډ یا ګډې د پاره یو کال ضروري دی. خو که ګډ یا ګډه د شپږو میاشتو وه او دومره څربه وه چې د کال معلومیده نو بیا په دې باندې قرباني جائز ده.

خو که د شپږو میاشتو نه یوه ورځ هم کم وي نو بیا وروانډې قرباني جائز نده، اګرچې هر څومره څورب او غټ وي.(۲)

---

(۱) کفایت المفتي ج۸ ص۱۹۳، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۱۳۲.

(۲) قال العلامة برهان الدين المرغيناني: وَيُجْزِئُ مِنْ ذٰلِكَ كُلِّهِ الثَّنِيُّ فَصَاعِدًا إِلَّا الضَّأْنَ فَإِنَّ الْجَذَعَ مِنْهُ يُجْزِئُ لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «ضَحُّوا بِالثَّنَايَا إِلَّا أَنْ يَعْسِرَ عَلَى أَحَدِكُمْ فَلْيَذْبَحِ الْجَذَعَ مِنَ الضَّأْنِ» وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «نِعْمَتِ الْأُضْحِيَّةُ الْجَذَعُ مِنَ الضَّأْنِ» قَالُوا: وَهٰذَا إِذَا كَانَتْ عَظِيمَةً بِحَيْثُ لَوْ خُلِطَتْ بِالثُّنْيَانِ يَشْتَبِهُ عَلَى النَّاظِرِ مِنْ بَعِيدٍ. وَالْجَذَعُ مِنَ الضَّأْنِ مَا تَمَّتْ لَهُ سِتَّةُ أَشْهُرٍ فِي مَذْهَبِ الْفُقَهَاءِ وَذَكَرَ الزَّعْفَرَانِيُّ أَنَّهُ ابْنُ سَبْعَةِ أَشْهُرٍ. وَالثَّنِيُّ مِنْهَا وَمِنَ الْمَعْزِ سَنَةٌ. وَمِنَ الْبَقَرِ ابْنُ سَنَتَيْنِ. وَمِنَ الْإِبِلِ ابْنُ خَمْسِ سِنِينَ. وَيَدْخُلُ فِي الْبَقَرِ الْجَامُوسُ لِأَنَّهُ مِنْ جِنْسِهِ. الهداية ج۴ ص۴۴۷ كتاب الاضحية. الجوهرة النيرة ج۲ ص۲۷۵ كتاب الاضحية.

قال الحصكفي: (وَصَحَّ الْجَذَعُ) ذُو سِتَّةِ أَشْهُرٍ (مِنَ الضَّأْنِ) إِنْ كَانَ بِحَيْثُ لَوْ خُلِطَ بِالثَّنَايَا لَا يُمْكِنُ التَّمْيِيزُ مِنْ بُعْدٍ. (وَ) صَحَّ (الثَّنِيُّ) فَصَاعِدًا مِنَ الثَّلَاثَةِ. وَالثَّنِيُّ: (هُوَ ابْنُ خَمْسٍ مِنَ الْإِبِلِ. وَحَوْلَيْنِ مِنَ الْبَقَرِ وَالْجَامُوسِ، وَحَوْلٌ مِنَ الشَّاةِ) وَالْمَعْزِ. الدر المختار قال ابن عابدين: وَفِي الْبَدَائِعِ: ←←←←←←

دا مسئله په جدید فتاوو کې هم همدغه شان ذکر ده. (۱)

نوټ: که د غوا، مېښې یا چیلۍ عُمر کم معلومېږي خو چې عُمر یې یقیني پوره وي نو په دې باندې قرباني جائز ده. (۲)

چې عُمر یې پوره وي نو د غابونو راوتلو اعتبار نشته

چې کله د مذکوره څاروو مذکوره عُمرونه پوره وي نو په دې باندې قرباني جائز ده، د

←←←← تَقْدِيرُ هٰذِهِ الْأَسْنَانِ بِمَا ذُكِرَ لِمَنْعِ النُّقْصَانِ لَا الزِّيَادَةِ. فَلَوْ ضَحّٰى بِسِنٍّ أَقَلَّ لَا يَجُوزُ، وَبِأَكْبَرَ يَجُوزُ وَهُوَ أَفْضَلُ. رد المحتار على الدر المختار ۳۲۱/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ، بدائع الصنائع ۷۰/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ. زيلعي ج۶ ص۷ كتاب الاضحية، مجمع الانهر ج۴ ص ۱۷۱ كتاب الاضحية، البحر الرائق ج۸ ص ۱۷۷ كتاب الاضحية.

وفي الهندية: وَأَمَّا سِنُّهُ: فَلَا يَجُوزُ شَيْءٌ مِمَّا ذَكَرْنَا مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ عَنِ الْأُضْحِيَّةِ إِلَّا الثَّنِيُّ مِنْ كُلِّ جِنْسٍ وَإِلَّا الْجَذَعُ مِنَ الضَّأْنِ خَاصَّةً إِذَا كَانَ عَظِيمًا..... وَتَقْدِيرُ هٰذِهِ الْأَسْنَانِ بِمَا قُلْنَا يَمْنَعُ النُّقْصَانَ. وَلَا يَمْنَعُ الزِّيَادَةَ. حَتّٰى لَوْ ضَحّٰى بِأَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا لَا يَجُوزُ. وَلَوْ ضَحّٰى بِأَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا يَجُوزُ وَيَكُونُ أَفْضَلَ. الفتاوى الهندية ۲۹۷/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ.

قال ابن نجيم المصري: وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «يَجُوزُ الْجَذَعُ مِنَ الضَّأْنِ أُضْحِيَّةً» رَوَاهُ أَحْمَدُ وَابْنُ مَاجَهْ. وَقَالُوا: هٰذَا إِذَا كَانَ الْجَذَعُ عَظِيمًا بِحَيْثُ لَوْ خُلِطَ بِالثَّنِيَّاتِ لَيَشْتَبِهُ عَلَى النَّاظِرِينَ. وَالْجَذَعُ مِنَ الضَّأْنِ مَا تَمَّتْ لَهُ سِتَّةُ أَشْهُرٍ عِنْدَ الْفُقَهَاءِ..... وَالثَّنِيُّ مِنَ الضَّأْنِ وَالْمَعْزِ ابْنُ سَنَةٍ. وَمِنَ الْبَقَرِ ابْنُ سَنَتَيْنِ. وَمِنَ الْإِبِلِ ابْنُ خَمْسِ سِنِينَ. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۲۰۲/۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْأُضْحِيَّةُ مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ

(۱) فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۷۴ تا ۲۷۹، فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۶۸ كتاب الاضحية. فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۷۴، وص ۳۴۷، امداد الفتاوى ج۳ ص ۵۶۸، قربانی کے مسائل کا انسائکلوپیڈیا ص ۵۹، ۶۰. مسائل رفعت قاسمی ج ۵ ص ۱۲۵.

(۲) (وَصَحَّ الْجَذَعُ) ذُو سِتَّةِ أَشْهُرٍ (مِنَ الضَّأْنِ) إِنْ كَانَ بِحَيْثُ لَوْ خُلِطَ بِالثَّنَايَا لَا يُمْكِنُ التَّمْيِيزُ مِنْ بُعْدٍ. (قَوْلُهُ: إِنْ كَانَ إِلَخْ) فَلَوْ صَغِيرَ الْجُثَّةِ لَا يَجُوزُ إِلَّا أَنْ يَتِمَّ لَهُ سَنَةٌ وَيَطْعَنَ فِي الثَّانِيَةِ. رد المحتار على الدر المختار ۳۲۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ.

Scanned with CamScanner

مخکيني دوه غاښونو راوتل ضروري ندي ، بلکه د مُدې پوره کيدل ضروري دي .(١)

په فتاوی حقانيه کې ذکر دي : د کومو څاروو قرباني چې صحيح ده په هغې کې د عمر لحاظ ساتل ضروري دی ، د مخکيني دوه غاښونو راوتلو اعتبار نشته ، پس کله چې د يو څاروي عُمر پوره شي نو قرباني وريانديې بې د شک و شبهې نه جائز ده ، که غاښونه يې راوتلي وي او که نه .

شريعت چې د قربانی څاروري د پاره کوم عُمر مقرر کړي دي په دې عُمر کې اکثره مخکيني دوه غاښونه راځيجي ، نو ځکه خلق د علامې په طور دا گوري .

بل دا چې نن صبا خو دُهوکه ډيره زياته ده ، بعضې خلق د يو څو روپو په خاطر دروغ وايي ، د څاروي عُمر يې پوره نه وي خو عُمر پوره يادوي ، لهذا د غاښونو کتل مناسب دي .(٢)

په فتاوی رحيميه کې ذکر دي : عمر پوری ہونی ضروری ہے، دانت کی علامت ہو یا نہ ہو ، (٣)

همدا سې خبره په کفايت المفتي ، او فتاوی محموديه کې هم ذکر ده .(٤)

په غوا ، مېښه او اوښ کې اووه کسان شريکيدې شي

د ابوداؤد شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

---

(١) .... وَتَقْدِيرُ هٰذِهِ الأَسْنَانِ بِمَا قُلْنَا يَمْنَعُ النُّقْصَانَ ، وَلَا يَمْنَعُ الزِّيَادَةَ ، حَتَّى لَوْ ضَحَّى بِأَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا لَا يَجُوزُ ، وَلَوْ ضَحَّى بِأَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا يَجُوزُ وَيَكُونُ أَفْضَلَ . الفتاوى الهندية ٢٩٧/٥ كِتَابُ الأُضْحِيَةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . رد المحتار على الدر المختار ٣٢١/٦ كِتَابُ الأُضْحِيَةِ ، بدائع الصنائع ٧٠/٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الأُضْحِيَةِ .

(٢) قال الحصكفي : (وَصَحَّ الْجَذَعُ) ذُو سِتَّةِ أَشْهُرٍ (مِنَ الضَّأْنِ) إِنْ كَانَ بِحَيْثُ لَوْ خُلِطَ بِالثَّنَايَا لَا يُمْكِنُ التَّمْيِيزُ مِنْ بُعْدٍ . (وَ) صَحَّ (الثَّنِيُّ) فَصَاعِدًا مِنَ الثَّلَاثَةِ . وَالثَّنِيُّ : (هُوَ ابْنُ خَمْسٍ مِنَ الإِبِلِ ، وَحَوْلَيْنِ مِنَ الْبَقَرِ وَالْجَامُوسِ ، وَحَوْلٍ مِنَ الشَّاةِ) وَالْمَعْزِ . الدر المختار ٣٢١/٦ كِتَابُ الأُضْحِيَةِ . فتاوى حقانيه ج ٦ ص ٤٨١

(٣) فتاوى رحيميه ج ٣ ص ١٨٧ كتاب الاضحية .

(٤) كفايت المفتي ج ٨ ص ٢١٧ طبع دار الاشاعت ، فتاوى محموديه ج ٢٦ ص ٢٧٩ قربانی کے جانوروں کی عمر کا بیان ،

اَلْبَقَرَةُ عَنْ سَبْعَةٍ ، وَالْجَزُوْرُ عَنْ سَبْعَةٍ .(۱)

غوا د اُووه (۷) کسانو د پاره کافي ده ، او اُوښ هم د اُووه کسانو د پاره کافي دی .
(يعنې په غوا او اُوښ کې اُووه کسان شريکيدې شي) .(۲)

فائده : په دې حديث کې د مېښې ذِکر ځکه او نه شو چې دا په عربو کې نه وی ، نو دا هم د غوا په حُکم کې ده ، په دې کې هم اُووه کسان شريکيدې شي .(۳)

فقهاء کرامو هم دا خبره صراحةً ذکر کړی چې په غټ څاروي کې اُووه (۷) کسان شريکيدې شي ، د اُووه کسانو نه زيات شريکيدل ناجائز دي .

که د اُووه (۷) کسانو نه يو کس هم زيات شو نو د ټولو قرباني نه کيږي .(۴)

---

(۱) سنن ابي داؤد كِتَابُ الضَّحَايَا بَابٌ فِي الْبَقَرِ وَالْجَزُورِ عَنْ كَمْ تُجْزِئُ؟ رقم الحديث ۲۸۰۸ ، سنن الترمذي ما جاء في الاشتراک في البدنة والبقرة رقم ۹۰۴ ، مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الاول رقم الحديث ۱۴۵۸ (۶).

وفي رواية : عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، قَالَ : كُنَّا نَتَمَتَّعُ فِي عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَذْبَحُ الْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ ، وَالْجَزُوْرَ عَنْ سَبْعَةٍ نَشْتَرِكُ فِيْهَا . سنن ابي داؤد كِتَابُ الضَّحَايَا بَابٌ فِي الْبَقَرِ وَالْجَزُورِ عَنْ كَمْ تُجْزِئُ؟ رقم الحديث ۲۸۰۷ ، صحيح مسلم باب الاشتراک في الهدي ... رقم الحديث ۳۵۵ (۱۳۱۸) ، مسند احمد رقم الحديث ۱۴۲۶۵ ، صحيح ابن خزيمة رقم ۲۹۰۲ . قال الاعظمي والالباني : اسناده صحيح .

(۲) (عَنْ سَبْعَةٍ) أَيْ: تُجْزِئُ عَنْ سَبْعَةِ أَنْفُسٍ ، أَوْ يُضَحِّيْ عَنْ سَبْعَةِ أَشْخَاصٍ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۳/۱۰۸۰ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ في تشريح حديث ۱۴۵۸ .

(۳) معارف الحديث حصه سوم ص ۲۲۹ .

وَيَجُوْزُ بِالْجَامُوْسِ ، لِأَنَّهُ نَوْعٌ مِنَ الْبَقَرِ . تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ج ۶ ص ۷ كتاب الاضحية ، حاشية على الهداية ج ۳ ص ۳۴۸ كتاب الاضحية فصل فيما يجوز به الضحايا ، عالمگيري ج ۵ ص ۲۹۷ كتاب الاضحية الباب الخامس ، شامي ج ۶ ص ۳۲۲ كتاب الاضحية ، فتاوى محموديه ج ۲۶ ص ۲۶۱ قربانی کے بیان .

(۴) قال علاء الدين الكاساني : وَلَا يَجُوْزُ بَعِيْرٌ وَاحِدٌ وَلَا بَقَرَةٌ وَاحِدَةٌ عَنْ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعَةٍ ، وَيَجُوْزُ ذٰلِكَ عَنْ سَبْعَةٍ أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ ، وَهٰذَا قَوْلُ عَامَّةِ الْعُلَمَاءِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۵/۷۰ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِيْ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ .

وفي الهندية : وَالْبَقَرُ وَالْبَعِيْرُ يُجْزِي عَنْ سَبْعَةٍ إِذَا كَانُوْا يُرِيْدُوْنَ بِهِ وَجْهَ اللهِ تَعَالٰى ، وَالتَّقْدِيْرُ بِالسَّبْعِ يَمْنَعُ الزِّيَادَةَ ، وَلَا يَمْنَعُ النُّقْصَانَ ، كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ ..... وَإِذَا كَانَ الشَّرِكَةُ فِي الْبَدَنَةِ ←←←←←←←←←←←←

همدارنګې که په دې اووه (۷) کسانو کې د یو کس حصه د اووم‌ې حصې نه کمه وه نو بیا هم د هیچا قرباني نه کیږي.

(مثلا آته کسان په کې شریک شي ، نو په دې صورت کې د هر کس حصه د اووم‌ې حصې نه کمیږي. یا په اووه کسانو کې یو کس په خپله حصه کې د ځان سره بل څوک شریک کړي ، او د هغه سره خپله حصه نیمه کړي نو په دې صورت کې هم د دې کس حصه د اووم‌ې حصې نه کمه شوه نو د ټولو قرباني نه کیږي) . (۱)

په غټ څاروي کې اووه کسان شریکیدل ضروري ندي بلکه د اووه کسانو نه کم هم شریکیدې شي ، مثلا دوه کسان، یا درې کسان، یا څلور کسان، تر دې چې که ټول

←←←← أَوِ الْبَقَرَةِ ثَمَانِيَةً لَمْ يُجْزِهِمْ؛ لِأَنَّ نَصِيبَ أَحَدِهِمْ أَقَلُّ مِنَ السُّبُعِ. وَكَذَلِكَ إِذَا كَانَ الشُّرَكَاءُ أَقَلَّ مِنَ الثَّمَانِيَةِ إِلَّا أَنَّ نَصِيبَ أَحَدِهِمْ أَقَلُّ مِنَ السُّبُعِ . الفتاوى الهندية ۳۰۳/۵ ، ۳۰۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا . تبيين الحقائق ج۶ ص۳ كتاب الاضحية ، البحر الرائق ج۸ ص۱۷۴ كتاب الاضحية.

قال العلامة طاهر بن عبد الرشيد البخاري: والتقدير بالسبع يمنع الزيادة كما لايمنع النقصان حتى لو كانت الشركاء في البدنة والبقرة ثمانية لم يجزهم ، ولو كانوا اقل من ثمانية الا ان نصيب واحد منهم اقل من السبع لايجوز ايضا. خلاصة الفتاوى ج۴ ص۳۱۵ كتاب الاضحية . فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۶۶ الاضحية . فتاوى حقانيه ج ۶ ص۴۶۹ وص ۴۸۹ كتاب الاضحية ، فتاوى محموديه ج ۲۶ ص۳۰۸ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۱۲۵ ، وص۱۲۶ ، وص ۱۱۰ . كفايت المفتي ج۸ ص۱۸۴ .

(۱) قال ابن نجيم المصري: وَلَا يَجُوزُ عَنْ ثَمَانِيَةٍ لِعَدَمِ النَّقْلِ فِيهِ ، وَكَذَا إِذَا كَانَ نَصِيبُ أَحَدِهِمْ أَقَلَّ مِنْ سُبُعٍ بَدَنَةٍ لَا يَجُوزُ عَنِ الْكُلِّ لِأَنَّهُ بَعْضُهُ إِذَا خَرَجَ عَنْ كَوْنِهِ قُرْبَةً خَرَجَ كُلُّهُ . البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۱۹۸/۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۷۰/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ

وفي الهندية : وَإِذَا كَانَ الشُّرَكَاءُ فِي الْبَدَنَةِ أَوِ الْبَقَرَةِ ثَمَانِيَةً لَمْ يُجْزِهِمْ؛ لِأَنَّ نَصِيبَ أَحَدِهِمْ أَقَلُّ مِنَ السُّبُعِ ، وَكَذَلِكَ إِذَا كَانَ الشُّرَكَاءُ أَقَلَّ مِنَ الثَّمَانِيَةِ إِلَّا أَنَّ نَصِيبَ أَحَدِهِمْ أَقَلُّ مِنَ السُّبُعِ . الفتاوى الهندية ۳۰۵/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا .

قال الحصكفي: وَلَوْ لِأَحَدِهِمْ أَقَلُّ مِنْ سُبُعٍ لَمْ يُجْزِ عَنْ أَحَدٍ . الدر المختار ۳۱۶/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ، فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۱۲ قرباني ميں شركت ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۱۲۶ .

څاروي ځانله يو کس قرباني کړي نو دا هم جائز ده . (۱)

د څاروي ذبح کولو نه پس څوک د ځان سره شريکول ناجائز دي . (۲)

په ګډ او چيلي کې شرکت ناجائز دی

ګډ او چيلۍ اګرچې ښه څوربه وي خو بيا هم په دې کې دويم کس نشي شريکيدی ، په دې سره صرف د يو کس قرباني صحيح کيږي . (۳)

په غوا يا ميښه کې يوه حصه د نبي ﷺ د پاره نيول هم صحيح ده

که په غوا ، يا ميښه کې شپږ کسان شريک شو او يوه حصه (يعنی اوومه حصه) يې په شريکه د نبي عليه السلام د پاره اونيوه (يعنی ددې اوومې حصې قيمت ټولو په شريکه باندې آداء کړو) ، يا ددې اوومې حصې قيمت صرف يو کس اداء کړو او ثواب يې د نبي عليه السلام پسې أوبخل نو دا دواړه صورتونه جائز دي ، اميد دیٰ چې ددې په برکت به د نورو قرباني هم قبوله شي . دا غوښه په خپله هم خوړلې شي او په نورو باندې يې هم خوړلې شي . (۴)

---

(۱) وَتَجُوزُ عَنْ سِتَّةٍ ، أَوْ خَمْسَةٍ ، أَوْ أَرْبَعَةٍ ، أَوْ ثَلَاثَةٍ ذَكَرَهُ فِي الْأَصْلِ ، لِأَنَّهُ لَمَّا جَازَ عَنْ سَبْعَةٍ فَمَا دُونَهَا أَوْلَى . البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۱۹۸/۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ، بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۷۰/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي مَحَلِّ إقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ ، الفتاوى الهندية ۳۰۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا .

قَالَ الحصكفيؒ : وَتُجْزِي عَمَّا دُونَ سَبْعَةٍ بِالْأَوْلَى . الدر المختار ۳۱۶/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۱۵ الاضحية ، مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص۱۲٦ .

(۲) عزيز الفتاوى ج۱ ص۷۱۹ ، مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص۱۲٦ .

(۳) يَجِبُ أَنْ يَعْلَمَ أَنَّ الشَّاةَ لَا تُجْزِئُ إلَّا عَنْ وَاحِدٍ ، وَإِنْ كَانَتْ عَظِيمَةً . الفتاوى الهندية ۳۰۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا . تبيين الحقائق ج٦ ص۳ كتاب الاضحية ، البحر الرائق ج۸ ص۱۷۴ كتاب الاضحية . فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۱۵ الاضحية ، فتاوى محموديه ج۲٦ ص۳۰۸ قربانی میں شرکت .

(۴) فينبغي لمن وجد سعة أن يضحي عن حبيبه و نبيّه صلى الله عليه وسلم كل عام ولو بشاة او بسبع بقرة ونحوه . اعلاء السنن ج۱۷ ص۲۷۳ باب ادخار لحوم الاضاحي فوق ثلاثة ايام . فتاوى محموديه ج۲٦ ص۳۱۴ ، وص۳۱۰ ، وص۳۲۲ قربانی میں شرکت . امداد الفتاوى ج۳ ص۵۷۳ .

Scanned with CamScanner

نبي عليه السلام به هم د يوې قربانۍ ثواب خپل امت ته بخل. (۱)

د والدينو د پاره د قربانۍ کولو طريقه

که يو کس يوه قرباني د ځان د پاره کوي او يوه د والدينو د پاره کوي (که دا ژوندي وي او که وفات شوي وي) نو طريقه يې داده چې دا دواړه قرباني به د ځان د پاره اوکړي، بيا به د يوې ثواب د والدينو پسې اوبخي، نو دواړو ته به ثواب اورسي. داسې به نه کوي چې نيمه حصه د مور د پاره اوکړي، او نيمه حصه د پلار د پاره.

البته که د هر يو د پاره ځانله ځانله حصه کوي نو دا بيا صحيح ده. (۲)

نوټ: د يوې قربانۍ ثواب ډيرو خلقو مړو او ژوندو پسې بخل جائز دی. (۳)

د مړي د پاره قرباني کول جائز ده

د مړي د پاره قرباني کول جائز ده، مړي ته د دې ثواب رسيږي. (۴)

د نبي عليه السلام د وفات نه پس به حضرت علي ﷺ د دوی د پاره قرباني کوله. (۵)

---

(۱) وَقَدْ صَحَّ «أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَحَّى بِكَبْشَيْنِ أَحَدُهُمَا عَنْ نَفْسِهِ وَالْآخَرُ عَمَّنْ لَمْ يَذْبَحْ مِنْ أُمَّتِهِ» وَإِنْ كَانَ مِنْهُمْ مَنْ قَدْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ. رد المحتار على الدر المختار ۶/ ۳۲۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ. طحاوي ج۲ ص ۳۰۲ باب الشاة كم تجزئ ان يضحي بها. اعلاء السنن ج۱۷ ص ۲۲۱. فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۲۳.

نوټ: د دې مسئلې پوره تفصيلي بيان د قربانۍ په تقرير کې تېر شوی دی. ابوالشمس عفي عنه

(۲) إذا ضحى رجل عن ابويه بغير امرهما وتصدق به جاز. لأنّ اللحم ملكه وإنّما للميت ثواب الذبح. حاشية على الهندية ج۳ ص ۳۵۲ كتاب الاضحية. فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۲۳ قربانى ميں شركت.

(۳) د نبي عليه السلام نه هم دا ثابته ده چې هغوی د ژوندو او مړو پسې د قربانۍ ثواب بخلې دی: فَالْأَمْوَاتُ وَالْأَحْيَاءُ كُلُّهُمْ مِنْ أُمَّتِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلُوا فِي أُضْحِيَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. عون المعبود شرح سنن ابي داود ۷/ ۳۴۲ كِتَابُ الضَّحَايَا بَابُ الْأُضْحِيَّةِ عَنِ الْمَيِّتِ

(۴) كفايت المفتي ج۸ ص ۲۰۳، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۰۷، فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۴۴، و ص ۲۴۶

(۵) عَنْ حَنَشٍ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيًّا يُضَحِّي بِكَبْشَيْنِ. فَقُلْتُ لَهُ: مَا هٰذَا؟ فَقَالَ: إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْصَانِي أَنْ أُضَحِّيَ عَنْهُ. فَأَنَا أُضَحِّي عَنْهُ. سنن ابي داود كِتَابُ الضَّحَايَا بَابُ الْأُضْحِيَّةِ عَنِ الْمَيِّتِ رقم ۲۷۹۰، سنن الترمذي باب ماجاء في الاضحية عن الميت رقم ۱۴۹۵، مسند احمد رقم ۱۲۸۶، و رقم ۸۴۳، شرح السنة للبغوي ج۴ ص ۳۵۸، مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثاني رقم ۱۴۶۲(۱۰)، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۹۱۸۸.

که په څاروي کې د مړي د پاره مستقل حصه دده په نوم اونيسي ، يا يې په خپل نوم اونيسي او ثواب يې مړي ته اوبخښي نو دا دواړه صورتونه جائز دي .(۱)

همدارنګې که يو کس د يوې قربانۍ ثواب ډېرو مړو پسې اوبخښي نو دا هم صحيح ده .(۲)

خو که مړي د قربانۍ وصيت کړې وُ او دا دده د مال نه دده پسې کولې شوه نو بيا به دا يوه حصه صرف د همدې يو کس د پاره وي ، په دې کې د نورو خلقو نيت کول جائز ندی .(۳)

(**نوټ** : د مړي د پاره چې کومه قرباني شوې وي ددې د غوښې حکم روستو په صفحه ۲٦۱ باندې ذکر دی . ابوالشمس علي عنه)

د بل چا د طرفه د هغه د اجازت نه بغير قرباني کول

که په چا باندې قرباني واجب وي ، نو د هغه د اجازت نه بغير د هغه د پاره قرباني کول ناجائز ده ، که چا اوکړه نو دا به د هغه د طرفه نه وي ، بلکه دا به دده د طرفه وي .

البته که دده خپل مُتعلِقين وي (يعنی دده بي بي او دده بالِغ ځامن وغيره وي) او دده دا عادت وي چې هر کال د هغوی د طرفه قرباني کوي نو بيا د هغوی د اجازت نه بغير د هغوی د طرفه قرباني جائز ده .(۴)

---

(۱) امداد الفتاوی ج۳ ص ۵۳۳ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۰٦ .

(۲) قَالَ فِي الْبَدَائِعِ : لِأَنَّ الْمَوْتَ لَا يَمْنَعُ التَّقَرُّبَ عَنِ الْمَيِّتِ بِدَلِيلِ أَنَّهُ يَجُوزُ أَنْ يُتَصَدَّقَ عَنْهُ وَيُحَجَّ عَنْهُ ، وَقَدْ صَحَّ «أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَحَّى بِكَبْشَيْنِ أَحَدُهُمَا عَنْ نَفْسِهِ وَالْآخَرُ عَمَّنْ لَمْ يَذْبَحْ مِنْ أُمَّتِهِ» وَإِنْ كَانَ مِنْهُمْ مَنْ قَدْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ . رد المحتار على الدر المختار ۳۲٦/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۷۲/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ .

(۳) قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۳٦ .

(۴) وَلَوْ ضَحَّى بِبَدَنَةٍ عَنْ نَفْسِهِ وَعُرْسِهِ وَأَوْلَادِهِ ... إِنْ كَانَ أَوْلَادُهُ صِغَارًا جَازَ عَنْهُ وَعَنْهُمْ جَمِيعًا فِي قَوْلِ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللهُ تَعَالَى . وَإِنْ كَانُوا كِبَارًا إِنْ فَعَلَ بِأَمْرِهِمْ جَازَ عَنِ الْكُلِّ فِي قَوْلِ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللهُ تَعَالَى . وَإِنْ فَعَلَ بِغَيْرِ أَمْرِهِمْ أَوْ بِغَيْرِ أَمْرِ بَعْضِهِمْ لَا تَجُوزُ عَنْهُ وَلَا عَنْهُمْ فِي قَوْلِهِمْ جَمِيعًا ، لِأَنَّ نَصِيبَ مَنْ لَمْ يَأْمُرْ صَارَ لَحْمًا فَصَارَ الْكُلُّ لَحْمًا . الفتاوى الهندية ۳۰۲/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ السَّابِعُ فِي التَّضْحِيَةِ عَنِ الْغَيْرِ وَفِي التَّضْحِيَةِ بِشَاةِ الْغَيْرِ عَنْ نَفْسِهِ . خانية على الهندية ج۳ ص ۳۵۰ كتاب الاضحية فصل فيما يجوز في الضحايا وما لا يجوز ، فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۲۵۲ وجوب قربانی .

خو که عادت يې نه وُ نو بيا د هغوی د طرفه هم صحيح نه ده.

البته که څوک د بل چا د طرفه نفلي قرباني کوي (يعنی په هغه باندې قرباني واجب نه وي خو دا يې د هغه د پاره نفلي کوي) نو دا مطلقًا جائز ده، که هغه ورته اجازت کړې وي او که نه يې وي کړې، که هغه خبر وي او که خبر نه وي.

څکه چې کله يو کس د بل چا د طرفه نفلي قرباني کوي نو دا خو صرف هغه ته ثواب رسوي، نوره قرباني دده په مِلک کې وي.(۱)

د څاروي اخيستلو نه روستو نور خلق د ځان سره شريکول

ددې مسئلې مختلف صورتونه دي، د مالدار او غريب حُکم جدا جدا دی، ټول صورتونه درته بيانوم:

د مالدار حُکم: ۱. که صاحبِ نصاب (مالدار) د قربانۍ د پاره څاروی واخيست او د اخيستلو په وخت يې دا نيت اوکړو چې " که نور څوک پيدا شو هغه به هم د ځان سره شريکوم ". نو اوس دده ته بغير د کراهت نه نور کسان د ځان سره شريکول جائز دي.

۲. که صاحبِ نصاب د څاروي اخيستلو په وخت د نورو خلقو شريکولو اِراده نه وه کړې نو اوس دده ته نور خلق د ځان سره شريکول مکروه دي. لهذا که ده نور خلق د ځان سره شريک کړل نو دا اگر چې جائز ده، قرباني يې کيږي خو مکروه ده، بهتر دا ده چې د اخيستلو نه مخکې د نورو د شريکولو نيت اوکړي.(۲)

---

(۱) امداد الفتاوی ج۳ ص ۶۱۰، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۱۳، وص ۱۱۴ مسائل عيدين وقرباني.

(۲) وفي الهندية: وَلَوِ اشْتَرَى بَقَرَةً يُرِيدُ أَنْ يُضَحِّيَ بِهَا، ثُمَّ أَشْرَكَ فِيهَا سِتَّةً يُكْرَهُ وَيُجْزِيهِمْ، لِأَنَّهُ بِمَنْزِلَةِ سَبْعِ شِيَاهٍ حُكْمًا، إِلَّا أَنْ يُرِيدَ حِينَ اشْتَرَاهَا أَنْ يُشْرِكَهُمْ فِيهَا فَلَا يُكْرَهُ، وَإِنْ فَعَلَ ذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يَشْتَرِيَهَا كَانَ أَحْسَنَ. وَهَذَا إِذَا كَانَ مُوسِرًا. الفتاوى الهندية ۳۱۷/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا

قال الحصكفي: (وَصَحَّ اشْتِرَاكُ سِتَّةٍ فِي بَدَنَةٍ شُرِيَتْ لِأُضْحِيَّةٍ) أَيْ إِنْ نَوَى وَقْتَ ←←←←←←←←

د غريب حکم : که غريب (په چا چې قرباني واجب نه وه خو بيا هم ده) د قربانۍ د پاره غونډ څاروی ځانله واخيست، او د اخيستلو په وخت کې يې د نورو خلقو شريکولو اراده نه وه نو اوس ده ده د پاره په دې څاروي کې بل څوک د ځان سره شريکول ناجائز دي. ځکه په ده خو قرباني واجب نه وه، ده چې غونډ څاروی د ځان د پاره واخيست نو دا د نذر په حکم کې شو، او د نذر پوره کول خو ضروري دي، لهذا اوس نور څوک په دې کې نشي شريکولی.

که نور خلق يې د ځان سره شريک کړل نو هر څو کسان يې چې د ځان سره شريک کړي دي او د قربانۍ ورځې پاتې وی نو د هغومره مقدار قرباني به دا نوره کوي. او که د قربانۍ ورځې تېرې شوې وی نو د هغه حصو قيمت به په فقيرانو باندې تقسيموي.(۱)

البته که غريب سړي د څاروي اخيستلو په وخت ځان سره د نورو کسانو شريکولو نيت هم کړې وي نو اوس نور کسان د ځان سره شريکولی شي.

←←← الشِّرَاءِ الِاشْتِرَاكُ صَحَّ إسْتِحْسَانًا وَإِلَّا لَا (اسْتِحْسَانًا وَذَا) أَيْ الِاشْتِرَاكُ (قَبْلَ الشِّرَاءِ أَحَبُّ). الدر المختار ۳۱۷/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

قال برهان الدين المرغيناني: (وَلَوِ اشْتَرَى بَقَرَةً يُرِيدُ أَنْ يُضَحِّيَ بِهَا عَنْ نَفْسِهِ ثُمَّ اشْتَرَكَ فِيهَا سِتَّةٌ مَعَهُ جَازَ إسْتِحْسَانًا ... وَالْأَحْسَنُ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ قَبْلَ الشِّرَاءِ لِيَكُونَ أَبْعَدَ عَنِ الْخِلَافِ. الهداية ج۴ ص ۴۴۳ كتاب الاضحية.

وَلَوْ شَرَى بَدَنَةً لِلْأُضْحِيَّةِ ثُمَّ أَشْرَكَ فِيهَا سِتَّةً جَازَ إسْتِحْسَانًا، وَالِاشْتِرَاكُ قَبْلَ الشِّرَاءِ أَحَبُّ. مجمع الانهر ۵۱۸/۲ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ. فتاوى بزازية على الهندية ج۶ ص ۲۹۰ كتاب الاضحية الرابع فيما يجوز من الاضحية، تبيين الحقائق ج۶ ص ۴ كتاب الاضحية، فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۱۴ قربانی میں شرکت. فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۳۶ الاضحية. فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۶۹ وص ۴۸۹ كتاب الاضحية.

(۱) وَإِنْ كَانَ فَقِيرًا مُعْسِرًا فَقَدْ أَوْجَبَ بِالشِّرَاءِ فَلَا يَجُوزُ أَنْ يُشْرِكَ فِيهَا، وَكَذَا لَوْ أَشْرَكَ فِيهَا سِتَّةً بَعْدَ مَا أَوْجَبَهَا لِنَفْسِهِ لَمْ يَسَعْهُ، لِأَنَّهُ أَوْجَبَهَا كُلَّهَا لِلَّهِ تَعَالَى، وَإِنْ أَشْرَكَ جَازَ، وَيَضْمَنُ سِتَّةَ أَسْبَاعِهَا. الفتاوى الهندية ۳۰۴/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۷۲/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ. فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۳۶ الاضحية. مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۰۹.

د ګډ يا چيلي ځانله قرباني بهتر ده او که په غوا يا مېښه کې حصه نيول؟

کله چې د ګډ يا چيلي غوښه او قيمت د غوا يا مېښې د اوومې حصې سره برابر وي نو بيا ځانله د ګډ يا چيلي قرباني بهتر ده.

خو که د غوا يا مېښې اوومه حصه د غوښې او قيمت په اعتبار سره د ګډ او چيلي نه زياته وه نو بيا د اوومې حصې قرباني بهتر ده. (۱)

بيا چې کله د ګډ او چيلي قيمت برابر وي نو د ګډ قرباني د چيلي نه بهتر ده.

بيا چې کله ګډ خصي وي نو ددې قرباني د ګډې نه بهتره ده. البته که خصي نه ؤ او په غوښه او قيمت کې ګډ او ګډه دواړه برابر وو نو بيا د ګډې قرباني بهتر ده.

همدا رنګې په نورو څارووکې چې هم غوښه او قيمت برابر وي نو د مؤنث قرباني د مذکر نه بهتر ده، ځکه د مؤنث غوښه بهتره وي. (۲)

---

(۱) قال الحصكفيّ: اَلشَّاةُ أَفْضَلُ مِنْ سُبْعِ الْبَقَرَةِ إِذَا اسْتَوَيَا فِي الْقِيْمَةِ وَاللَّحْمِ. وَالْكَبْشُ أَفْضَلُ مِنَ النَّعْجَةِ إِذَا اسْتَوَيَا فِيْهِمَا. قال ابن عابدينّ: (قَوْلُهُ: أَفْضَلُ مِنْ سُبْعِ الْبَقَرَةِ إلخ) وَكَذَا مِنْ تَمَامِ الْبَقَرَةِ. قَالَ فِي التَّتَارْخَانِيَّةِ وَفِي الْعَتَّابِيَّةِ: وَكَانَ الْأُسْتَاذُ يَقُوْلُ: بِأَنَّ الشَّاةَ الْعَظِيْمَةَ السَّمِيْنَةَ تُسَاوِي الْبَقَرَةَ قِيْمَةً وَلَحْمًا أَفْضَلُ مِنَ الْبَقَرَةِ لِأَنَّ جَمِيْعَ الشَّاةِ تَقَعُ فَرْضًا بِلَا خِلَافٍ. وَاخْتَلَفُوْا فِي الْبَقَرَةِ. قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ: يَقَعُ سُبْعُهَا فَرْضًا وَالْبَاقِيْ تَطَوُّعٌ اهـ (قَوْلُهُ: إِذَا اسْتَوَيَا إلخ) فَإِنْ كَانَ سُبْعُ الْبَقَرَةِ أَكْثَرَ لَحْمًا فَهُوَ أَفْضَلُ. وَالْأَصْلُ فِي هٰذَا إِذَا اسْتَوَيَا فِي اللَّحْمِ وَالْقِيْمَةِ فَأَطْيَبُهُمَا لَحْمًا أَفْضَلُ. وَإِذَا اخْتَلَفَا فِيْهِمَا فَالْفَاضِلُ أَوْلٰى. تَتَارْخَانِيَّةٌ. رد المحتار على الدر المختار ۳۲۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ. الفتاوى الهندية ۲۹۹/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ. المحيط البرهاني ج۸ ص ۴۶۸ كتاب الاضحية الفصل الخامس بيان مايجوز من الضحايا، فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۲۹ الاضحية، فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۵۵ و ص ۲۵۷ قربانى كے جانور، فتاوى محمديه ج۱ ص ۷۷، مسائل رفعت قاسمى ج۵ ص ۱۳۲.

(۲) قال الحصكفيّ: اَلْكَبْشُ أَفْضَلُ مِنَ النَّعْجَةِ إِذَا اسْتَوَيَا فِيْهِمَا. وَالْأُنْثٰى مِنَ الْمَعْزِ أَفْضَلُ مِنَ التَّيْسِ إِذَا اسْتَوَيَا قِيْمَةً. وَالْأُنْثٰى مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ أَفْضَلُ. حاوي. وَفِي الْوَهْبَانِيَّةِ: أَنَّ الْأُنْثٰى أَفْضَلُ مِنَ الذَّكَرِ إِذَا اسْتَوَيَا قِيْمَةً. قال ابن عابدينّ: (قَوْلُهُ: وَالْأُنْثٰى مِنَ الْمَعْزِ أَفْضَلُ) مُخَالِفٌ لِمَا فِي الْخَانِيَّةِ وَغَيْرِهَا. وَقَالَ: مَشٰى ابْنُ وَهْبَانَ عَلٰى أَنَّ الذَّكَرَ فِي الضَّأْنِ وَالْمَعْزِ أَفْضَلُ لٰكِنَّهُ مُقَيَّدٌ بِمَا إِذَا كَانَ مَوْجُوْءًا. أَيْ مَرْضُوْضَ الْأُنْثَيَيْنِ: أَيْ مَدْقُوْقَهُمَا. قَالَ الْعَلَّامَةُ عَبْدُ الْبَرِّ: وَمَفْهُوْمُهُ أَنَّهُ إِذَا لَمْ يَكُنْ مَوْجُوْءًا لَا يَكُوْنُ أَفْضَلَ. (قَوْلُهُ: وَفِي الْوَهْبَانِيَّةِ إلخ) تَقْيِيْدٌ لِلْإِطْلَاقِ بِالْاِسْتِوَاءِ أَيْ: أَنَّ الْأُنْثٰى مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ أَفْضَلُ إِذَا اسْتَوَيَا. قَالَ فِي التَّتَارْخَانِيَّةِ: لِأَنَّ لَحْمَهَا أَطْيَبُ. رد المحتار ۳۲۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ. الفتاوى الهندية ۲۹۹/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ. فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۵۷ قربانى كے جانور.

Scanned with CamScanner

د قرباني د پاره څو مياشتې مخکې څاروې اخيستل

که يو کس د قرباني د پاره څاروې دوه يا درې مياشتې مخکې واخلي بيا به به خوراکونه ورباندې کوي ددې د پاره چې به څورب شي نو دا مستحب او د ثواب کار دی.

علامه ظفر احمد عثماني رَحِمَهُ اللّٰهُ فرمايي:

قربانی کا جانور پہلے سے خریدنا اور اس کو موٹا تازہ کرنا مستحب ہے۔(۱)

د ذبحې نه مخکې د قرباني د څاروي نه فائده اخيستل مکروه ده

د ذبح کولو نه مخکې د قرباني د څاروي نه فائده اخيستل مکروه ده، لهذا ددې نه شوده (پی) لوَشل، يا وَرِی ورنه کټ کول او استعمالول صحيح ندي.

که چا ورنه څومره فائده واخيسته نو د همدې مقدار قيمت به صدقه کوي.(۲)

خو که د قرباني څاروي په تِيُونو کې شوده وو او په نه لوَشلو سره څاروي ته تکليف وُ نو که قرباني ته ورځې لرې وی نو بيا به ددې تِيُونو (سينو) ته يخې اوبه وَرچنړکاوُ کړي چې په دې سره به دا شوده واپس لاړ شي.

---

(۱) امداد الاحکام ج ۴ ص ۱۹۰ کتاب الصيد والذبائح والاضحية، فتاوی حقانيه ج ۶ ص ۴۸۰ کتاب الاضحية.

(۲) وَلَوِ اشْتَرَى شَاةً لِلْأُضْحِيَةِ يُكْرَهُ أَنْ يَحْلِبَهَا أَوْ يَجُزَّ صُوفَهَا فَيَنْتَفِعَ بِهِ؛ لِأَنَّهُ عَيَّنَهَا لِلْقُرْبَةِ فَلَا يَحِلُّ لَهُ الْإِنْتِفَاعُ بِجُزْءٍ مِنْ أَجْزَائِهَا قَبْلَ إِقَامَةِ الْقُرْبَةِ بِهَا، كَمَا لَا يَحِلُّ لَهُ الْإِنْتِفَاعُ بِلَحْمِهَا إِذَا ذَبَحَهَا قَبْلَ وَقْتِهَا.... وَالصَّحِيحُ أَنَّ الْمُوسِرَ وَالْمُعْسِرَ فِي حَلْبِهَا وَجَزِّ صُوفِهَا سَوَاءٌ. كَذَا فِي الْبَدَائِعِ.... وَلَوْ حَلَبَ اللَّبَنَ مِنَ الْأُضْحِيَةِ قَبْلَ الذَّبْحِ أَوْ جَزَّ صُوفَهَا يَتَصَدَّقُ بِهِ. وَلَا يَنْتَفِعُ بِهِ، كَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ.... إِذَا أَخَذَ شَيْئًا مِنَ الصُّوفِ مِنْ طَرَفٍ مِنْ أَطْرَافِ الْأُضْحِيَةِ لِلْعَلَامَةِ فِي أَيَّامِ النَّحْرِ لَا يَجُوزُ لَهُ أَنْ يَطْرَحَ ذٰلِكَ الصُّوفَ، وَلَا أَنْ يَهَبَ لِأَحَدٍ، بَلْ يَتَصَدَّقُ بِذٰلِكَ الصُّوفِ عَلَى الْفُقَرَاءِ. كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ. الفتاوی الهندية ۳۰۱/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ اَلْبَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الْأُضْحِيَةِ وَالْإِنْتِفَاعِ بِهَا. بدائع الصنائع ج ۵ ص ۷۸ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ، شامی ج ۶ ص ۳۲۹، تکملة فتح القدير ج ۸ ص ۴۳۷ کتاب الاضحية.

وَيُكْرَهُ أَنْ يَجُزَّ صُوفَهَا قَبْلَ الذَّبْحِ لِيَنْتَفِعَ بِهِ لِأَنَّهُ اِلْتَزَمَ إِقَامَةَ الْقُرْبَةِ بِجَمِيعِ أَجْزَائِهَا.... وَيُكْرَهُ بَيْعُ لَبَنِهَا كَمَا فِي الصُّوفِ... وَلَوِ اكْتَسَبَ مَالًا مِنْ لَبَنِهَا يَتَصَدَّقُ بِمِثْلِ ذٰلِكَ. البحر الرائق ج ۸ ص ۲۰۲ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ أُجْرَةُ الْجَزَّارِ فَلَا يُعْطِ مِنَ الْأُضْحِيَةِ.

Scanned with CamScanner

خو که قرباني ته ورځې ډيرې وي نو بيا به ورنه دا شوده را اولوشي ، په خپله به يې نه استعمالوي ، بلکه صدقه به يې کړي . که چا په خپله استعمال کړل نو د دې قيمت به صدقه کوي . (۱)   البته د ذبح کولو نه روستو ورنه شوده لوشل ، يا ورنه وړۍ کټ کول او په خپل استعمال کې يې راوستل جائز دي . (۲)

---

(۱) وَإِنْ كَانَ فِي ضَرْعِهَا لَبَنٌ وَيَخَافُ يَنْضَحُ ضَرْعَهَا بِالْمَاءِ الْبَارِدِ. فَإِنْ تَقَلَّصَ وَإِلَّا حَلَبَ وَتَصَدَّقَ. الفتاوى الهندية ۳۰۱/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الْأُضْحِيَّةِ وَالْإِنْتِفَاعِ بِهَا.

(وَيُكْرَهُ الْإِنْتِفَاعُ بِلَبَنِهَا قَبْلَهُ) كَمَا فِي الصُّوفِ. (قَوْلُهُ: وَيُكْرَهُ الْإِنْتِفَاعُ بِلَبَنِهَا) فَإِنْ كَانَتِ التَّضْحِيَةُ قَرِيبَةً يَنْضَحُ ضَرْعُهَا بِالْمَاءِ الْبَارِدِ وَإِلَّا حَلَبَهُ وَتَصَدَّقَ بِهِ. كَمَا فِي الْكِفَايَةِ. رد المحتار على الدر المختار ۳۲۹/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ فُرُوعٌ. ومثله في الفتاوى البزازية على هامش الهندية ج۶ ص ۲۹۴ كتاب الاضحية الفصل السادس في الانتفاع ، خلاصة الفتاوى ج۴ ص ۳۲۱ كتاب الاضحية . المحيط البرهاني ج۸ ص ۴۷۰ كتاب الاضحية الفصل السادس في الانتفاع

فَإِنْ كَانَ فِي ضَرْعِهَا لَبَنٌ وَهُوَ يَخَافُ عَلَيْهَا إِنْ لَمْ يَحْلُبْهَا نَضَحَ ضَرْعَهَا بِالْمَاءِ الْبَارِدِ حَتَّى يَتَقَلَّصَ اللَّبَنُ لِأَنَّهُ لَا سَبِيلَ إِلَى الْحَلْبِ وَلَا وَجْهَ لِإِبْقَائِهَا كَذٰلِكَ لِأَنَّهُ يَخَافُ عَلَيْهَا الْهَلَاكَ فَيَتَضَرَّرُ بِهِ فَتَعَيَّنَ نَضْحُ الضَّرْعِ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ لِيَنْقَطِعَ اللَّبَنُ فَيَنْدَفِعَ الضَّرَرُ . فَإِنْ حَلَبَ تَصَدَّقَ بِاللَّبَنِ لِأَنَّهُ جُزْءٌ مِنْ شَاةٍ مُتَعَيِّنَةٍ لِلْقُرْبَةِ مَا أُقِيمَتْ فِيهَا الْقُرْبَةُ فَكَانَ الْوَاجِبُ هُوَ التَّصَدُّقُ بِهِ، كَمَا لَوْ ذُبِحَتْ قَبْلَ الْوَقْتِ فَعَلَيْهِ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِمِثْلِهِ لِأَنَّهُ مِنْ ذَوَاتِ الْأَمْثَالِ، وَإِنْ تَصَدَّقَ بِقِيمَتِهِ جَازَ لِأَنَّ الْقِيمَةَ تَقُومُ مَقَامَ الْعَيْنِ، وَكَذٰلِكَ الْجَوَابُ فِي الصُّوفِ وَالشَّعْرِ وَالْوَبَرِ وَيُكْرَهُ لَهُ بَيْعُهَا لِمَا قُلْنَا بدائع الصنائع ج۵ ص ۷۸ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ . فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۶۹ وص ۴۸۹ كتاب الاضحية ، فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۷۷ الاضحية . فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۹۴ وص ۳۹۵ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف.

(۲) وَإِذَا ذَبَحَهَا فِي وَقْتِهَا جَازَ لَهُ أَنْ يَحْلِبَ لَبَنَهَا وَيَجُزَّ صُوفَهَا وَيَنْتَفِعَ بِهِ ، لِأَنَّ الْقُرْبَةَ أُقِيمَتْ بِالذَّبْحِ وَالْإِنْتِفَاعُ بَعْدَ إِقَامَةِ الْقُرْبَةِ مُطْلَقٌ كَالْأَكْلِ، كَذَا فِي الْمُحِيطِ. الفتاوى الهندية ۳۰۱/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الْأُضْحِيَّةِ وَالْإِنْتِفَاعِ بِهَا. رد المحتار على الدر المختار ۳۲۹/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ فُرُوعٌ. المحيط البرهاني ج۸ ص ۴۷۰ كتاب الاضحية الفصل السادس في الانتفاع.

بِخِلَافِ مَا بَعْدَ الذَّبْحِ لِأَنَّ الْقُرْبَةَ قَدْ أُقِيمَتْ بِهَا وَالْإِنْتِفَاعُ بَعْدَهَا مُطْلَقٌ لَهُ. البحر الرائق ج۸ ص ۲۰۳ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ أُجْرَةُ الْجَزَّارِ هَلْ تُؤْخَذُ مِنَ الْأُضْحِيَّةِ. فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۷۷ الاضحية . فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۹۵ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف.

Scanned with CamScanner

د حرامې آمدنۍ واله کس په قربانۍ کې د ځان سره شريکول ناجائز دی

د چا آمدني چې ټوله يا اکثره حرامه وي ، مثلاً سُود خُور او رِشوت خُور وي ، يا په بېنک کې سُودي کاروبار کوي ، يا په بلې طريقې سره حرامې روپۍ راپيدا کوي ، او دده سره حلالې روپۍ نه وي نو داسې کس د ځان سره په قربانۍ کې شريکول ناجائز دی . (که چا ځان سره داسې کس شريک کړو نو په دې صورت کې د ټولو قرباني نه کيږي) .(۱)

که داسې کس د چا سره په قربانۍ کې ځان شريکول غواړي نو د بل چا نه دې حلالې روپۍ قرض راواخلي ، په هغې دې قرباني اوکړي ، نو اوس د نورو قرباني دده سره جائز ده ، يا دې هغه کس ته په قرض کې خپلې روپۍ ورکړي .(۲)

د اسلامي شعائرو سپکاوې کوونکې کس په قربانۍ کې شريکول ناجائز دی

که د يو کس د اسلام متعلق عقيده صحيح نه وي ، بلکه د اسلامي شعائرو توهين کوي ، مثلاً د ګيږې يا مانځه سپکاوې کوي ، نو داسې کس په قربانۍ کې د ځان سره شريکول ناجائز دی ، که چا داسې کس د ځان سره شريک کړو نو په دې سره ددې نورو کسانو قرباني هم نه صحيح کيږي .(۳)

---

(۱) آكِلُ الرِّبَا وَكَاسِبُ الْحَرَامِ أَهْدَى إِلَيْهِ أَوْ أَضَافَهُ وَغَالِبُ مَالِهِ حَرَامٌ لَا يَقْبَلُ . وَلَا يَأْكُلُ مَا لَمْ يُخْبِرْهُ أَنَّ ذٰلِكَ الْمَالَ أَصْلُهُ حَلَالٌ وَرِثَهُ أَوِ اسْتَقْرَضَهُ . وَإِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ حَلَالًا لَا بَأْسَ بِقَبُوْلِ هَدِيَّتِهِ وَالْأَكْلِ مِنْهَا . الفتاوى الهندية ۳۴۳/۵ كِتَابُ الْكَرَاهِيَةِ اَلْبَابُ الثَّانِي عَشَرَ فِي الْهَدَايَا وَالضِّيَافَاتِ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۶۱ ، و ص ۳۹۱ الاضحية ، كفايت المفتي ج۸ ص ۱۸۸ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۱۴ مسائل عيد وقرباني . قرباني کے مسائل کا انسائکلو پیڈیا ص ۹۰ .

(۲) إِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ أَنْ يَحُجَّ بِمَالٍ حَلَالٍ فِيْهِ شُبْهَةٌ فَإِنَّهُ يَسْتَدِيْنُ لِلْحَجِّ وَيَقْضِيْ دَيْنَهُ مِنْ مَالِهِ . كَذَا فِي فَتَاوىٰ قَاضِي خَانْ فِي الْمُتَفَرِّقَاتِ . الفتاوى الهندية ۲۲۰/۱ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۹۳ و ص ۳۶۱ الاضحية ، قرباني کے مسائل کا انسائکلو پیڈیا ص ۹۰ .

(۳) (وَإِنْ كَانَ شَرِيْكُ السِّتَّةِ نَصْرَانِيًّا أَوْ مُرِيْدًا اللَّحْمَ لَمْ يُجْزِ عَنْ وَاحِدٍ) مِنْهُمْ لِأَنَّ الْإِرَاقَةَ لَا تَتَجَزَّأُ . هداية (قَوْلُهُ : وَإِنْ كَانَ شَرِيْكُ السِّتَّةِ نَصْرَانِيًّا إلخ) وَكَذَا إِذَا كَانَ عَبْدًا أَوْ مُدَبَّرًا يُرِيْدُ الْأُضْحِيَّةَ لِأَنَّ نِيَّتَهُ بَاطِلَةٌ لِأَنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِ هٰذِهِ الْقُرْبَةِ فَكَانَ نَصِيْبُهُ لَحْمًا فَمَنَعَ الْجَوَازَ أَصْلًا . بدائع الفتاوى الهندية ۳۲۶/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۹۳ الاضحية

د قربانۍ واله کس د قربانۍ نه مخکې وفات کيدل

په دې مسئله کې د مالدار او غريب په حُکم کې تفصيل دی :

د مالدار حکم : که صاحبِ نصاب (مالدار) د قربانۍ د پاره څاروي اخيستې وُ خو د قربانۍ کولو نه مخکې وفات شو نو قرباني دده نه ساقط شوه ، اوس دا څاروي دده نه په ميراث کې وارثانو ته پاتې شو ، لهذا اوس د وارثانو خوښه ده که بالغ وارثان ددې مرحوم پسې د ايصالِ ثواب د پاره دا قرباني کوي نو دا هم جائز ده ، بلکه بهتر ده ، او که په خپل مينځ کې يې په ميراث کې تقسيموي نو دا هم جائز ده ، خو اِجازت د بالِغو وارثانو مُعتبر دی ، د نابالغه وارثانو اجازت معتبر ندی . (۱)

همدا رنګې که د مړي دا حصه وارثان په بل چا باندې خرڅه کړي او هغه ددې مړي په ځای په څاروي کې شريک شي نو دا هم جائز ده . (۲)

د فقير حکم : که فقير (په کوم چې قرباني واجب نه وه ، ده) د قربانۍ د پاره څاروي اخيستې وُ او دا بيا د قربانۍ نه مخکې وفات شو نو دده نه قرباني نه ساقطيږي ، بلکه دده وارثان به دده پسې دا قرباني کوي ، ځکه فقير چې کله د قربانۍ د پاره څاروي واخيست نو

---

(۱) وَلَوْ مَاتَ الْمُوسِرُ فِي أَيَّامِ النَّحْرِ قَبْلَ أَنْ يُضَحِّيَ سَقَطَتْ عَنْهُ الْأُضْحِيَّةُ . الفتاوى الهندية ۲۹۳/۵ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الأَوَّلُ . البحر الرائق ج۸ ص۱۷۸ . بدائع الصنائع ج۵ ص۷۲ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ

(وَإِنْ مَاتَ أَحَدُ سَبْعَةٍ) الَّذِينَ شَارَكُوا فِي الْبَدَنَةِ (وَقَالَ وَرَثَتُهُ) وَهُمْ كِبَارٌ (اِذْبَحُوهَا) أَيِ الْبَدَنَةَ (عَنْكُمْ وَعَنْهُ) أَيْ عَنِ الْمَيِّتِ (صَحَّ) ذَبْحُهَا اِسْتِحْسَانًا عَنِ الْجَمِيعِ لِوُجُودِ قَصْدِ الْقُرْبَةِ مِنَ الْكُلِّ وَالتَّضْحِيَةُ عَنِ الْغَيْرِ عُرِفَتْ قُرْبَةً ، لِأَنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ ضَحَّى عَنْ أُمَّتِهِ . مجمع الأنهر ۵۲۰/۲ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ .

قال الحصكفيّ : (وَإِنْ مَاتَ أَحَدُ السَّبْعَةِ) الْمُشْتَرِكِينَ فِي الْبَدَنَةِ (وَقَالَ الْوَرَثَةُ اِذْبَحُوا عَنْهُ وَعَنْكُمْ صَحَّ) عَنِ الْكُلِّ اِسْتِحْسَانًا لِقَصْدِ الْقُرْبَةِ مِنَ الْكُلِّ ، وَلَوْ ذَبَحُوهَا بِلَا إِذْنِ الْوَرَثَةِ لَمْ يُجْزِهِمْ لِأَنَّ بَعْضَهَا لَمْ يَقَعْ قُرْبَةً

قال ابن عابدين : (قَوْلُهُ : وَقَالَ الْوَرَثَةُ) أَيِ الْكِبَارُ مِنْهُمْ . رد المحتار على الدر المختار ۳۲۶/۶ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ

الفتاوى الهندية ۳۰۵/۵ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا . بدائع الصنائع ج۵ ص۷۲ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ . فتاوى محموديه ج۲۶ ص۳۱۹ ، و ص۳۲۰ قربانی میں شرکت .

(۲) فتاوى محموديه ج۲۶ ص۳۱۹ قربانی میں شرکت .

دا په منزله د نذر شو او د نذر پوره کول لازمي دي.(۱)

په شريکو کسانو کې يو کس د قرباني نه مخکې وفات کيدل

که په يوه قرباني کې څو کسان (مثلاً پنځه يا اووه کسان) شريک وي، د قرباني د پاره يې څاروی اخيستې وي، او په دې کې يو کس وفات شي، او س که د دې مړي وارثان د قرباني کولو اجازت ورکړي نو په دې سره د نورو شريکانو په قرباني کې هيڅ فرق نه راځي، بلکه د ټولو قرباني صحيح ده.(۲)

خو که د وارثانو د اجازت نه بغير دا قرباني اوشوه نو دا صحيح نده، په دې سره د هيچا قرباني نه ادا کيږي.(۳)

د قرباني څاروې د قرباني نه مخکې مړ کيدل

که يو کس د قرباني د پاره څاروي واخيست خو دا څاروې د قرباني نه مخکې مړ شو نو د دې حُکم دا دی چې:

که دا کس مالدار (صاحبِ نصاب) وُ نو اوس په ده باندې د بل څاروي اخيستل ضروري دي.

خو که دا کس غريب وُ (قرباني ورباندې واجب نه وه) نو په ده باندې د بل څاروي

---

(۱) إِنَّ الشِّرَاءَ مِنَ الْفَقِيْرِ لِلْأُضْحِيَةِ بِمَنْزِلَةِ النَّذْرِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٦٦/٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي أَنْوَاعِ كَيْفِيَّةِ الْوُجُوبِ . البحرالرائق ج۸ ص۱۷۵ . الفتاوى الهندية ٣٠٥/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ اَلْبَابُ الثَّامِنُ. قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ١٢٠.

(۲) قَالَ الحصكفيؒ: (وَإِنْ مَاتَ أَحَدُ السَّبْعَةِ) الْمُشْتَرِكِيْنَ فِي الْبَدَنَةِ (وَقَالَ الْوَرَثَةُ اذْبَحُوا عَنْهُ وَعَنْكُمْ صَحَّ) عَنِ الْكُلِّ اِسْتِحْسَانًا لِقَصْدِ الْقُرْبَةِ مِنَ الْكُلِّ . الدر المختار ٣٢٦/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ . الفتاوى الهندية ٣٠٥/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ اَلْبَابُ الثَّامِنُ فِيْمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا . بدائع الصنائع ج۵ ص ٧٢ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ . خلاصة الفتاوى ج۴ ص ٣١٥ كتاب الاضحية ، فتاوى عثمانيه ج۸ ص٣٧٦ الاضحية . فتاوى حقانيه ج ٦ ص ٣٧١ كتاب الاضحية ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ١١٣ مسائل عيد وقرباني.

(۳) قَالَ الحصكفيؒ: وَلَوْ ذَبَحُوْهَا بِلَا إِذْنِ الْوَرَثَةِ لَمْ يُجْزِهِمْ لِأَنَّ بَعْضَهَا لَمْ يَقَعْ قُرْبَةً . قال ابن عابدينؒ: (قَوْلُهُ : لِأَنَّ بَعْضَهَا لَمْ يَقَعْ قُرْبَةً) فَكَذَا الْكُلُّ لِعَدَمِ التَّجَزُّؤِ . رد المحتار على الدر المختار ٣٢٦/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ . خلاصة المسائل ص ١١٦ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ١١٣ مسائل عيد وقرباني.

اخيستل لازم ندي . (۱)

که د قرباني څاروی ورک شي

که چا د قرباني د پاره څاروی واخیست ، بیا دا څاروی ورک شي یا یې ورته څوک پټ کړي نو ددې حُکم دادی چې که دا کس غریب وُ (یعنی صاحب د نصاب نه وُ) نو ددوی قرباني ساقط ده ، په ده باندې د بل څاروي اخیستل لازم ندي .

خو که دا کس مالدار (صاحبِ نصاب) وُ نو اوس به بل څاروی اخلي . (۲)

ورک شوی څاروی پیدا کیدل

که چا د څاروي ورکیدلو نه بل څاروی واخیست ، بیا هغه اول هم پیدا شو ، اوس که دا کس مالدار وي نو صرف یو څاروي به قرباني کړي (ځکه په مالدار باندې صرف یوه قرباني واجب ده) .

او که دا کس غریب وي (او د قرباني ورځې باقي وی) نو دواړه به قرباني کوي ، ځکه غریب سړي چې د قرباني په نیت باندې هر څومره څاروي اخلي نو ددې ټولو قرباني په ده باندې واجبیږي . (۳)

---

(۱) وَكَذَا لَوْ مَاتَتْ فَعَلَى الْغَنِيِّ غَيْرُهَا لَا الْفَقِيرِ . الدر المختار ۳۲۳/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ .

إِذَا مَاتَتِ الْمُشْتَرَاةُ لِلتَّضْحِيَةِ عَلَى مُوسِرٍ تَجِبُ مَكَانَهَا أُخْرَى وَلَا شَيْءَ عَلَى الْفَقِيرِ . مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر ۵۲۰/۲ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . بدائع الصنائع ج۵ ص۶۶ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فصل و اما كيفية الوجوب . فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۴۱ الاضحية ، فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۳۳ وجوب قربانی .

(۲) وَلَوْ ضَلَّتْ فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يَشْتَرِيَ أُخْرَى مَكَانَهَا ، وَإِنْ كَانَ غَنِيًّا فَعَلَيْهِ أَنْ يَشْتَرِيَ أُخْرَى مَكَانَهَا . البحر الرائق ج۸ ص۱۹۹ كتاب الاضحية .

والفقير لو سرق شاة ولم يشتر اخرى ليس عليه اخرى ، والغني يجب عليه اخرى . لأنّ الوجوب على الفقير بالشراء والشراء يتناول هذا المعين فوجب التضحية به . فسقط الواجب بهذا المعين . خلاصة الفتاوى ج۴ ص۳۱۹ .

(۳) وَلَوْ ضَلَّتْ أَوْ سُرِقَتْ وَاشْتَرَى أُخْرَى ثُمَّ ظَهَرَتِ الْأُولَى فِي أَيَّامِ النَّحْرِ عَلَى الْمُوسِرِ ذَبْحُ إِحْدَاهُمَا . وَعَلَى الْفَقِيرِ ذَبْحُهُمَا . مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر ۵۲۰/۲ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

Scanned with CamScanner

البته که غريب سړي د دويم څاروي اخيستلو په وخت دا نيت اوکړي چې " زه دا د اول څاروي په ځاى آخلم " نو بيا په غريب باندې هم صرف د يو څاروي قرباني لازميږي ، اگر چې دا اول هم پيدا شي . (۱)

د قربانۍ څاروي د خرڅولو حکم

که يو کس د قربانۍ د پاره يو څاروې واخلي ، بيا دده يو بل څاروې خوښ شي ، هغه هم واخلي ، نو اوس د اول څاروي د خرڅولو حکم دادى چې که دا کس مالدار (صاحبِ نصاب) وُ نو د امام ابو حنيفهؒ او امام محمدؒ په نزد دې مالدار ته د اول څاروي خرڅول جائز دي .

←←←← وفي الهندية : وَإِذَا اشْتَرَى الْغَنِيُّ أُضْحِيَّةً فَضَلَّتْ فَاشْتَرَى أُخْرَى، ثُمَّ وَجَدَ الْأُولَى فِي أَيَّامِ النَّحْرِ كَانَ لَهُ أَنْ يُضَحِّيَ بِأَيَّتِهِمَا شَاءَ . وَلَوْ كَانَ مُعْسِرًا فَاشْتَرَى شَاةً وَأَوْجَبَهَا ثُمَّ وَجَدَ الْأُولَى قَالُوا: عَلَيْهِ أَنْ يُضَحِّيَ بِهِمَا، كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَان . أَوْجَبَ عَلَى نَفْسِهِ عَشْرَ أُضْحِيَّاتٍ قَالُوا : لَا يَلْزَمُهُ إِلَّا اثْنَتَانِ لِأَنَّ الْأَثَرَ جَاءَ بِالثِّنْتَيْنِ، فَكَذَا ذَكَرَ فِي الْكِتَابِ، وَالصَّحِيحُ أَنَّهُ يَجِبُ الْكُلُّ، كَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ. الفتاوى الهندية ۲۹۳/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّانِي فِي وُجُوبِ الْأُضْحِيَّةِ بِالنَّذْرِ وَمَا هُوَ فِي مَعْنَاهُ. بدائع الصنائع ج۵ ص ٦٦ فصل اما كيفية الوجوب.

قال الحصكفيؒ : ضَلَّتْ أَوْ سُرِقَتْ فَاشْتَرَى أُخْرَى ثُمَّ وَجَدَهَا فَالْأَفْضَلُ ذَبْحُهُمَا، وَإِنْ ذَبَحَ الْأُولَى جَازَ، وَكَذَا الثَّانِيَةُ لَوْ قِيمَتُهَا كَالْأُولَى أَوْ أَكْثَرَ، وَإِنْ أَقَلَّ ضَمِنَ الزَّائِدَ وَيَتَصَدَّقُ بِهِ بِلَا فَرْقٍ بَيْنَ غَنِيٍّ وَفَقِيرٍ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنْ وَجَبَتْ عَنْ يَسَارٍ فَكَذَا الْجَوَابُ، وَإِنْ عَنْ إِعْسَارٍ ذَبَحَهُمَا. الدر المختار ۳۲۳/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ .

فتاوى محموديه ج ۲٦ ص ۳۳۲ وجوب قرباني ، تاريخ قرباني ص ۲ ، كفايت المفتي ج۸ ص ۲۰۳ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۱۸ ، امداد الفتاوى ج۳ ص ۵٦٦ ، قربانى كے مسائل كا انسائيكلوپيڈيا ص ۱۰٦ .

(۱) وإن سرقت او ضلّت فشرى اخرى ثم وجدها في أيّام النحر ذبح احداهما لو غنيًا . وكلاهما لو فقيرًا إلا اذا نواها عن الاولى . لعدم تعدد الالتزام بالشراء حينئذ . مجمع الانهر ج۴ ص ۱۷۲ كتاب الاضحية ، الفتاوى الهندية ۲۹۳/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّانِي فِي وُجُوبِ الْأُضْحِيَّةِ .

قال ابن نجيم المصريؒ : رَجُلٌ اشْتَرَى أُضْحِيَّةً وَأَوْجَبَهَا فَضَلَّتْ، ثُمَّ اشْتَرَى أُخْرَى فَأَوْجَبَهَا، ثُمَّ وَجَدَ الْأُولَى إِنْ كَانَ أَوْجَبَ الثَّانِيَةَ بِلِسَانِهِ فَعَلَيْهِ أَنْ يُضَحِّيَ بِهِمَا، وَإِنْ أَوْجَبَهَا بَدَلًا عَنِ الْأُولَى فَعَلَيْهِ أَنْ يَذْبَحَ أَيَّهُمَا شَاءَ وَلَمْ يُفَصِّلْ بَيْنَ الْفَقِيرِ وَالْغَنِيِّ. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۱۹۹/۸ كتاب الاضحية . فتاوى محموديه ج ۲٦ ص ۳۳۳ وجوب قرباني

Scanned with CamScanner

البته که دا دویم څاروي د اول څاروي نه په قیمت کښې کم وي نو دا کومې روپۍ چې پاتې شوې دي دا به صدقه کوي. (۱)

خو بلا ضرورته د څاروي بدلول ښه خبره نده، بلکه مکروه دي. (خو که داسې عیب په کې پیدا شو چې د هغې په وجه پوره قرباني نه کیدله نو بیا د مالدار د پاره ددې بدلول ضروري دي) (۲)

او که دا کس فقیر وي (یعنی صاحبِ نصاب نه وي) نو ده چې دویم څاروې واخیست، اوس په ده باندې ددې دواړو څارو و قرباني واجب ده. (۳)

همدارنګې که مالدار کس څانله اول چیلی اخیستې وه، بیا یې دا خرڅه کړه او په غوا کې څانله برخه اونیوه، یا یې څانله ګډ واخیست نو دا جائز دي.

لیکن فقیر چې د قربانی د پاره څاروې واخلي نو اوس ده ته ددې خرڅول جائز ندي، که

---

(۱) رَجُلٌ إِشْتَرَى شَاةً لِلْأُضْحِيَّةِ وَ أَوْجَبَهَا بِلِسَانِهِ. ثُمَّ اشْتَرَى أُخْرَى جَازَ لَهُ بَيْعُ الْأُوْلَى فِي قَوْلِ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ رَحِمَهُمَا اللهُ تَعَالَى. وَ إِنْ كَانَتِ الثَّانِيَةُ شَرًّا مِنَ الْأُوْلَى وَ ذَبَحَ الثَّانِيَةَ فَإِنَّهُ يَتَصَدَّقُ بِفَضْلِ مَا بَيْنَ الْقِيمَتَيْنِ، لِأَنَّهُ لَمَّا أَوْجَبَ الْأُوْلَى بِلِسَانِهِ فَقَدْ جَعَلَ مِقْدَارَ مَالِيَّةِ الْأُوْلَى لِلّٰهِ تَعَالَى فَلَا يَكُونُ لَهُ أَنْ يَسْتَفْضِلَ لِنَفْسِهِ شَيْئًا. وَلِهٰذَا يَلْزَمُهُ التَّصَدُّقُ بِالْفَضْلِ. الفتاوى الهندية ۲۹۳/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الثَّانِي فِي وُجُوبِ الْأُضْحِيَّةِ بِالنَّذْرِ وَمَا هُوَ فِي مَعْنَاهُ. المحيط البرهاني ج۸ ص ۳۶۰ الفصل الثاني في وجوب التضحية بالنذر، البحر الرائق ج۸ ص ۱۷۵ كتاب الاضحية.

وفي الاصل: إشترى اضحية ثم باعها جاز في ظاهر الرواية، ولو اشترى مثلها وضحى بها ان كانت الثاني مثل الاول او خيرًا منها جاز لايلزمه شيءٌ آخر، وان كان دون الاول تصدق بفضل القيمتين. خلاصة الفتاوى ج۴ ص ۳۱۹ كتاب الاضحية. فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۳۰ الاضحية، فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۴۰۴ قربانی کے متعلق احکام، فتاوى حقانيه ج ٦ ص ۴۷۲ كتاب الاضحية، كفايت المفتى ج۸ ص ۱۹۷، مسائل رفعت قاسمى ج۵ ص ۱۳۳.

(۲) وَيَأْتِي قَرِيبًا أَنَّهُ يُكْرَهُ أَنْ يَتَبَدَّلَ بِهَا غَيْرَهَا لِيُفِيدَ التَّعَيُّنَ أَيْضًا .... وَيُكْرَهُ أَنْ يَتَبَدَّلَ بِهَا غَيْرَهَا أَيْ إِذَا كَانَ غَنِيًّا.. رد المحتار على الدر المختار ۳۲۹/٦ كتاب الاضحية، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۲٦.

(۳) وَأَمَّا الَّذِي يَجِبُ عَلَى الْفَقِيرِ دُونَ الْغَنِيِّ فَالْمُشْتَرِي لِلْأُضْحِيَّةِ إِذَا كَانَ الْمُشْتَرِي فَقِيرًا بِأَنِ اشْتَرَى فَقِيرٌ شَاةً يَنْوِي أَنْ يُضَحِّيَ بِهَا. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٦۲/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ صِفَةُ التَّضْحِيَةِ فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۳۰ الاضحية، فتاوى حقانيه ج ٦ ص ۲۷۲ كتاب الاضحية.

Scanned with CamScanner

بل يې واخيست نو د دواړو قرباني به کوي .

وجه داده چې مالدار کله يو څاروی واخلي نو په ده باندې د همدې مُتعيّن څاروي قرباني واجب نده ، بلکه ددې په ځای بل هم اخيستې شي ، او بدلولې يې هم شي .

ليکن غريب چې د قربانۍ د پاره څاروی واخلي نو د امام طحاوي رحمه الله په نزد په ده باندې د همدې مُتعيّن څاروي قرباني واجبيږي ، نو ځکه يې نه بدلولې شي ، او نه يې خرڅولې شي . (۱)

د قربانۍ څاروي په قرض اخيستل جائز دي

که په چا باندې قرباني واجب وي خو نقدې روپۍ ورسره نه وي او دا څاروی په قرضو واخلي نو ددې قرباني جائز ده ، خو روستو به ددې روپۍ ضرور ورکوي . (۲)

او که په چا باندې قرباني واجب نه وي نو ده د پاره قرض روپۍ راخيستل او قرباني پرې کول بهتر نده ، خو که قرباني يې اوکړه نو دا صحيح ده ، ثواب ورته ملاويږي ، خو د قرض اداء کول ورباندې لازمي دي . (۳)

په سُود باندې قرض روپۍ راخيستل او قرباني پرې کول ناجائز او حرام ده . (۴)

---

(۱) وبالشراء بِنِيَّةِ الأُضحِيَّةِ إن كَانَ الْمُشتَرِي غَنِيًّا لايجب عليه باتفاق الروايات . حتى لو باعها واشترى بثمنها اخرى والثانية دون الاولى جاز . ولايجب عليه شيءٌ . وان كان المشتري فقيرًا قال في شرح الشافي : مَنِ اشتَرَى شاةً ليضحي بها تعينت لها بالنية عند الطحاوي". خلاصة الفتاوى كتاب الاضحية الفصل الرابع فيما يجوز من الاضحية ۳۱۸/۴ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۷۵ الاضحية . فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۷۲ كتاب الاضحية .

(۲) وَأَمَّا شَرَائِطُ الوُجُوبِ : مِنهَا اليَسَارُ .... وَأَمَّا حُكمُهَا : فَالخُرُوجُ عَن عُهدَةِ الوَاجِبِ فِي الدُّنيَا وَالوُصُولُ إِلَى الثَّوَابِ بِفَضلِ اللهِ تَعَالَى فِي العُقبَى . الفتاوى الهندية ۲۹۲/۵ كِتَابُ الأُضحِيَّةِ البَابُ الأَوَّلُ . احسن الفتاوى ج۷ ص ۵۱۳ كتاب الاضحية والعقيقة ، قربانی کے مسائل کا انسائکلوپیڈیا ص ۵۵ ، وص ۱۳۱ .

(۳) وفي الهندية : وَلَو كَانَ عَلَيهِ دَينٌ بِحَيثُ لَو صُرِفَ فِيهِ نَقَصَ نِصَابُهُ لَا تَجِبُ . الفتاوى الهندية ۲۹۲/۵ كِتَابُ الأُضحِيَّةِ البَابُ الأَوَّلُ . قربانی کے مسائل کا انسائکلوپیڈیا ص ۱۳۱ . کفایت المفتی ، مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص ۱۰۵ مسائل عیدین وقربانی .

(۴) فتاوی رحیمیه ج۱۰ ص۵۲ کتاب الاضحیة ، قربانی کے مسائل کا انسائکلوپیڈیا ص ۱۵۵ .

Scanned with CamScanner

د خصي څاروي قرباني جائز ده

د خَصي څارو ي قرباني كول جائز ده ، بلكه مستحب او افضل ده ، ځكه نر څاروي په خصي كولو سره څربيږي او غوښه يې ښه كيږي ، نبي عليه السلام هم د خَصي څاروي قرباني كړې ده . (۱)

فقهاء كرامو هم ليكلي چې د فائدې د پاره يعنى د غوښې ښه كيدو او مضبوطيدو د پاره د څاروي خَصي كول جائز دي ، خو بغير د څه فائدې نه خالِص د لهو و لعب د پاره د څاروي خصي كول منع دي . (۲)

تعريف : (خصي څاروي هغې ته وايي چې د هغه د هګو رګونه په څه څيز سره ټكول

---

(۱) وَقَدْ صَحَّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَحَّى بِكَبْشَيْنِ، أَمْلَحَيْنِ، مَوْجُوءَيْنِ ... عَنْ أَبِي رَافِعٍ. قَالَ: ضَحَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ، مَوْجُوءَيْنِ خَصِيَّيْنِ. الحَدِيثَ. نصب الراية ۲۱۶/۴ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

وَالْخَصِيُّ أَفْضَلُ مِنَ الْفَحْلِ، لِأَنَّهُ أَطْيَبُ لَحْمًا . كَذَا فِي الْمُحِيطِ . الفتاوى الهندية ج۵ ص ۲۹۹ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ.

إِنَّ الذَّكَرَ فِي الضَّأْنِ وَالْمَعْزِ أَفْضَلُ لَكِنَّهُ مُقَيَّدٌ بِمَا إِذَا كَانَ مَوْجُوءًا، أَيْ مَرْضُوضَ الْأُنْثَيَيْنِ : أَيْ مَدْقُوقَهُمَا. رد المحتار على الدر المختار ۳۲۲/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ، زيلعي ج۶ ص ۵ كتاب الاضحية ، فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۶۳، ۲۶۴ قربانى كے جانور

يجوز ان يضحى . والخصي لانه أطيب لحماً من غير الخصي . قال ابو حنيفة رحمه الله : مَا زَادَ فِي لَحْمِهِ أَنْفَعُ مِمَّا ذَهَبَ مِنْ خُصْيَتَيْهِ . الجوهرة النيرة ج۲ ص ۲۸۵ كتاب الاضحية . بدائع الصنائع ج۵ ص ۸۰ كتاب الاضحية . فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۸۰ كتاب الاضحية . كفايت المفتي ج۸ ص ۱۹۳ ، و ج۵ ص ۱۹۴ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۳۲ .

(۲) قال الحصكفيؒ : وَ جَازَ خِصَاءُ الْبَهَائِمِ ... وَقَيَّدُوهُ بِالْمَنْفَعَةِ وَإِلَّا فَحَرَامٌ . قال ابن عابدينؒ : (قَوْلُهُ : وَقَيَّدُوهُ) أَيْ جَوَازُ خِصَاءِ الْبَهَائِمِ بِالْمَنْفَعَةِ وَهِيَ إِرَادَةُ سِمَنِهَا أَوْ مَنْعُهَا عَنِ الْعَضِّ . رد المحتار على الدر المختار ۳۸۸/۶ كِتَابُ الْحَظْرِ وَالْإِبَاحَةِ فَصْلٌ فِي الْبَيْعِ . تبيين الحقائق ج۶ ص ۳۱ كتاب الكراهية فصل في البيع ، البحر الرائق ج۸ ص ۲۰۳ كتاب الكراهية فصل في البيع . فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۶۴ قربانى كے جانور . فتاوى رحيميه ج۶ ص ۱۷۱ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۳۲ .

Scanned with CamScanner

شوي او كټ شوي وي) . (۱)

د شنډ څاروي قرباني جائز ده

كوم څاروي چې شنډ وي (يعنى بچي يې نه كيږي) نو د هغې قرباني جائز ده ، ځكه لكه څرنګې چې په څاروي كې خَصي كيدل عيب ندى نو همدغه شان شنډ كيدل هم عيب ندى .
بل دا چې كوم څاروي شنډ وي نو داسې څاروي اكثر څورب او تازه وي ، او غوښه يې هم ښه وي ، نو قرباني يې جائز ده . (۲)

د داغدار څاروي قرباني جائز ده

كوم څاروي ته چې داغ وركړل شوې وي نو د هغې قرباني بغير د كراهت نه جائز ده ، ځكه داغ عيب ندى ، دا د څاروي د صِحت د پاره وركولې شي ، په غوښه باندې ددې هيڅ اثر نه غورځي . (۳)
همدا رنګې د كوم څاروي په بدن باندې چې د زخم نخې وي نو دداسې څاروي قرباني هم جائز ده ، خو بهتر دا ده چې د داسې څاروي قرباني او كړې شي چې په هغې كې ظاهري

---

(۱) په احاديثو كې د خصي نه تعبير په موجوء سره شوى : (عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنه ، قَالَ : ذَبَحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الذَّبْحِ كَبْشَيْنِ أَقْرَنَيْنِ أَمْلَحَيْنِ مُوجَأَيْنِ... سنن ابى داؤد رقم ۲۷۹۵ كِتَابُ الضَّحَايَا بَابُ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الضَّحَايَا) .

وَالْمَوْجُوءُ : قِيلَ هُوَ مَدْقُوقُ الْخُصْيَتَيْنِ . بدائع الصنائع ج۵ ص ۸۰ كتاب الاضحية

وَالْمَوْجُوءُ الْخَصِيُّ مِنَ الْوَجْءِ وَهُوَ أَنْ يَضْرِبَ عُرُوقَ الْخُصْيَةِ بِشَيْءٍ . البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۸/۲۱۰ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْأُضْحِيَّةُ مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ

(۲) تَجُوزُ التَّضْحِيَةُ .... وَالْعَاجِزَةُ عَنِ الْوِلَادَةِ لِكِبَرِ سِنِّهَا . رد المحتار على الدر المختار ۶/۳۲۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ، الفتاوى الهندية ج۵ ص ۲۹۷ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إقَامَةِ الْوَاجِبِ . وهكذا في فتاوى رحيمه ص ۹۱ كتاب الاضحية ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۲۸ .

(۳) تَجُوزُ التَّضْحِيَةُ بِالْمَجْبُوبِ .... وَالَّتِي لَهَا كَيٌّ . رد المحتار على الدر المختار ۶/۳۲۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ، الفتاوى الهندية ج۵ ص ۲۹۷ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إقَامَةِ الْوَاجِبِ ، خلاصة الفتاوى ج۴ ص ۳۲۱ كتاب الاضحية ، فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۷۷ كتاب الاضحية .

Scanned with CamScanner

هيڅ عيب نه وي. (١)

په کوم څاروي کې چې رَسولۍ وي د هغې قرباني جائز ده

په کوم څاروي کې چې رَسُولۍ (په خېټه کې غټه دانه) وي د هغې قرباني جائز ده. ځکه کوم عيب چې د څاروي جمال او کمال نه ختموي هغه د قربانۍ د صحت د پاره نقصاني ندی. (٢)

د قربانۍ څاروي په پرَدي فصل کې پرېخودل

که يو کس د قربانۍ څاروي د بل چا په فصل کې بغير د هغه د اِجازت نه (د خوراک د پاره) پرېږدي نو اگر چې دا کار حرام او ناجائز دی خو په دې سره د قربانۍ دا څاروي نه حرامېږي، ددې قرباني جائز ده. (٣)

د بلارب (حامِله) څاروي د قربانۍ حُکم

د کوم څاروي په خېټه کې چې بچې وي، او د هغې وِلادت نزدې وي نو اگر چې ددې قرباني جائز ده، ځکه حمَل عيب ندی.

ليکن قصداً داسې څاروې ذبح کول مکروه دی، ځکه په دې سره د يو ژوندي بچي ضائع کيدو يَره ده، لهذا مناسب داده چې بلارب (حامِله) څاروې ذبح نکړې شي. (٤)

---

(١) عزيز الفتاوى ج١ ص٧٢٧، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ١٢٨ مسائل عيدين وقرباني.

(٢) كُلُّ عَيْبٍ يُزِيْلُ الْمَنْفَعَةَ عَلَى الْكَمَالِ أَوِ الْجَمَالِ عَلَى الْكَمَالِ يَمْنَعُ الأُضْحِيَّةَ. وَمَا لَا يَكُوْنُ بِهٰذِهِ الصِّفَةِ لَا يَمْنَعُ. الفتاوى الهندية ج٥ ص٢٩٩ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِيْ بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ، رد المحتار على الدر المختار ٣٢٣/٦ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ، فتاوى رحيميه ج١٠ ص ٣٩ كتاب الاضحية.

(٣) فتاوى محموديه ج٨ ص٢١٦، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ١٢٧ مسائل عيدين وقرباني.

(٤) وَيُكْرَهُ ذَبْحُ الشَّاةِ إِذَا تَقَارَبَ وِلَادَتُهَا لِأَنَّهُ يُضَيِّعُ مَا فِيْ بَطْنِهَا. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ١٩٥/٨ كِتَابُ الذَّبَائِحِ فَصْلٌ فِيْمَا يَحِلُّ وَلَا يَحِلُّ مِنَ الذَّبَائِحِ.

إِنْ تَقَارَبَتِ الْوِلَادَةُ يُكْرَهُ ذَبْحُهَا. رد المحتار على الدر المختار ج٦ ص ٣٠٤ كِتَابُ الذَّبَائِحِ.

رجل له شاة حامل فاراد ذبحها تقاربت الولادة يُكْرَهُ ذَبْحُهَا. لأن فيه تضييعًا لما في بطنها من غير فائدة. الكفاية شرح الهداية في ذيل فتح القدير ج٨ ص ٤١٧ كتاب الاضحية.

Scanned with CamScanner

د ذبحې نه روستو د څاروي په خېټه کې بچې پيدا کيدل

که د ذبح کولو نه روستو د څاروي په خېټه کې بچې پيدا شو او ژوندي وُ نو دا به هم ذبح کړي ، ددې غوښه خوړل هم جائز ده .

او که مړ شوي وُ نو د امام اعظم ابو حنيفه رحمه الله په نزد باندې ددې بچي خوراک جائز ندی . ځکه دده په نزد باندې ددې بچي مستقل ذبح کول لازمي دي ، د مور ذبح ددې د پاره کافي نده .

او د صاحبينو په نزد باندې که ددې بچي خِلقت پوره وُ او مَړ وُ نو د مور ذبحه کول دده د پاره کافي ده ، ددې خوراک جائز دی .

چونکه فقهاء کرامو د امام ابو حنيفه رحمه الله قول ته ترجيح ورکړې ، لهذا که د څاروي ذبح کولو نه پس ددې په خېټه کې مړ بچې پيدا شو نو ددې خوراک ناجائز دی . او که ژوندي وُ نو دا به هم ذبح کړي ، بيا يې خوراک جائز دی .(۱)

←←←←←← شَاةٌ أَوْ بَقَرَةٌ أَشْرَفَتْ عَلَى الْوِلَادَةِ قَالُوا يُكْرَهُ ذَبْحُهَا ، لِأَنَّ فِيهِ تَضْيِيعَ الْوَلَدِ ، وَهٰذَا قَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالَى لِأَنَّ عِنْدَهُ الْجَنِينَ لَا يَتَذَكَّى بِذَكَاةِ الْأُمِّ ، كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَان . الفتاوى الهندية ج۵ ص ۲۸۷ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ .

فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۷۹ الاضحية . فتاوى حقانيه ج ۶ ص۴۷۹ كتاب الاضحية . فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۳۹ وجوب قربانى ، و ص ۲۶۷ قربانى كے بارے ، و ص ۳۵۶ . عزيز الفتاوى ج۲ ص ۱۸۲ ، فتاوى محمديه ج۱ ص ۴۰ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۳۰ و ص ۱۳۶ .

(۱) وَمَنْ نَحَرَ نَاقَةً أَوْ ذَبَحَ بَقَرَةً فَوَجَدَ فِي بَطْنِهَا جَنِينًا مَيِّتًا لَمْ يُؤْكَلْ أَشْعَرَ أَوْ لَمْ يُشْعِرْ) وَهٰذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ ، وَهُوَ قَوْلُ زُفَرَ وَالْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ رَحِمَهُمَا اللّٰهُ . وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رَحِمَهُمَا اللّٰهُ : إِذَا تَمَّ خَلْقُهُ أُكِلَ وَهُوَ قَوْلُ الشَّافِعِيِّ . الهداية كِتَابُ الذَّبَائِحِ ۴/ ۴۳۸ .

فَإِنْ خَرَجَ مِنْ بَطْنِهَا حَيًّا فَالْعَامَّةُ أَنَّهُ يَفْعَلُ بِهِ مَا يَفْعَلُ بِالْأُمِّ . فَإِنْ لَمْ يَذْبَحْهُ حَتَّى مَضَتْ أَيَّامُ النَّحْرِ يَتَصَدَّقُ بِهِ حَيًّا . رد المحتار على الدر المختار ج۶ ص ۳۲۲ كتاب الاضحية . بدائع الصنائع ج۴ ص ۲۲۰ كتاب التضحية ، الفتاوى الهندية ج۵ ص ۳۰۱ كتاب الاضحية الباب السادس . فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۶۵ الاضحية . فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۶۶ قربانى كے بارے ، و ص ۳۵۶ قربانى كى نذر ، عزيز الفتاوى ج۲ ص ۱۸۲ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۳۰ . نوټ : د امام صاحب او صاحبينو دلائل پوره په تفصيل سره په هدايه كتاب الذبائح كې ذكر دي .

د بلارب (حامله) څاروي واپس کولو اختيار نشته

که چا د قرباني د پاره څاروی واخيست ، د اخيستلو په وخت ورته د څاروي مالک او نه ويل چې " دا بلارب دی " ، کله يې چې کور ته راوست نو ورته معلومه شوه چې دا بلارب دی نو اوس ده ته دا اِختيار نشته چې بَيعه فَسخ کړي او څاروي واپس کړي ، ځکه د څاروي بلارب کيدل عيب نه دی ، البته که دواړه په خپله خوښه اِقاله اوکړي ، يعنی مالک ورنه څاروی واپس واخلي نو دا صحيح ده .

خو که د بلارب والي نه علاوه په دې څاروي کې بل داسې عيب وُ چې هغه د بائِع سره پيدا شوی وُ او د خرڅولو په وخت هغه اخيستونکي ته دا عيب نه وُ ښکاره کړی نو اوس هغه ته دا څاروی واپس کولی شي .

بهر حال ، بلارب والی عيب نه دی نو د دې په وجه څاروی نشي واپس کولی .(۱)

هغه عيبونه چې د هغې په وجه په څاروي باندې قرباني ناجائز ده

بعضې عيبونه داسې دي چې کله دا په څاروي کې موجود شي نو په هغې څاروي باندې قرباني ناجائز ده ، په احاديثو مبارکه وُ کې هم د دې تذکره شته .(۲)

بيا فقهاء کرامو په تفصيل سره د دې هر عيب پوره وضاحت کړی ، زه به درته دا عيبونه په ډير آسان اَنداز سره د جدا جدا عنواناتو په ضِمن کې بيان کړم :

---

(۱) (سُئِلَ) فِيمَا إِذَا اشْتَرَى زَيْدٌ جَارِيَةً فَوَجَدَهَا حُبْلَى فَهَلْ لَهُ رَدُّهَا ؟ (اَلْجَوَابُ) : نَعَمْ لَهُ رَدُّهَا بِعَيْبِ الْحَبَلِ وَالْحَبَلُ عَيْبٌ فِي الْجَارِيَةِ لَا فِي الْبَهَائِمِ . تنقيح الفتاوى الحامدية للعلامة ابن عابدين رحمه الله ج۱ ص ۲۷۰ كِتَابُ الْبُيُوعِ بَابُ الْخِيَارَاتِ .

رجلٌ اشترى حمارًا واحبلها لايردها بالعيب . خلاصة الفتاوى ج۳ ص۷۳ كتاب البيوع باب خيار العيب .
ومثله في البحر الرائق ج٦ ص ۴۵ باب خيار العيب . فتاوى حقانيه ج ٦ ص ۹۷ كتاب الاضحية .

(۲) عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ : مَاذَا يُتَّقَى مِنَ الضَّحَايَا ؟ فَأَشَارَ بِيَدِهِ وَقَالَ : أَرْبَعًا : اَلْعَرْجَاءُ الْبَيِّنُ ظَلْعُهَا . وَالْعَوْرَاءُ الْبَيِّنُ عَوَرُهَا . وَالْمَرِيضَةُ الْبَيِّنُ مَرَضُهَا . وَالْعَجْفَاءُ الَّتِي لَا تُنْقِي . موطأ الإمام مالك كِتَابُ الضَّحَايَا بَابُ مَا يُنْهَى عَنْهُ مِنَ الضَّحَايَا . مسند احمد رقم الحديث ۱۸۶۷۵ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۱۴۶۵(۱۳) باب الاضحية الفصل الثاني ، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ۱۱۲۳ .

Scanned with CamScanner

داسې ګډ وي چې د قربانۍ ځاى ته نشي تللى

کوم څاروي چې داسې ګډ وي چې د حلالولو ځاى ته نشي تللى نو دداسې څاروي قرباني ناجائز ده.

همدغه رنګې کوم څاروي چې په يوه خپه باندې داسې ګډ وي چې درې خپې لږوي او دا ګډه خپه نشي لږولى، يا يې لږولې شي خو د جِسم وزن نشي برداشت کولى نو دداسې څاروي قرباني هم ناجائز ده.

البته که دا خپه په زمکه لږولې شي او د جِسم وزن برداشت کوي خو صرف په تللو کې ګډ ګډ روان وي نو بيا دداسې څاروي قرباني جائز ده.(۱)

که چا روغ څاروي اخيستې ؤ خو يو څو ورځې پس دده سره داسې ګډ شو چې قرباني ورباندې نه کيده نو ددې حُکم دادى چې که دا سړى مالدار (صاحبِ نصاب) ؤ نو دا به بل

---

(۱) عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: مَاذَا يُتَّقَى مِنَ الضَّحَايَا؟ فَأَشَارَ بِيَدِهِ وَقَالَ: أَرْبَعًا: اَلْعَرْجَاءُ الْبَيِّنُ ظَلْعُهَا.... مسند احمد رقم الحديث ۱۸۶۷۵، مشكاة المصابيح رقم ۱۴۶۵(۱۳) باب الاضحية الفصل الثاني، شرح السنة للبغوي رقم ۱۱۲۳.

قَالَ الحصكفيّ: لَا بِالْعَمْيَاءِ.... وَالْعَرْجَاءِ الَّتِيْ لَا تَمْشِيْ إِلَى الْمَنْسَكِ) أَيِ الْمَذْبَحِ. الدرالمختار

قال ابن عابدينؒ: (قَوْلُهُ: وَالْعَرْجَاءِ) أَيِ الَّتِيْ لَا يُمْكِنُهَا الْمَشْيُ بِرِجْلِهَا الْعَرْجَاءِ إِنَّمَا تَمْشِيْ بِثَلَاثِ قَوَائِمَ. حَتّٰى لَوْ كَانَتْ تَضَعُ الرَّابِعَةَ عَلَى الْأَرْضِ وَتَسْتَعِيْنُ بِهَا جَازَ. عِنَايَةٌ. رد المحتار على الدر المختار ۳۲۳/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ، مجمع الانهر ج۴ ص ۱۷۱ كتاب الاضحية.

قال ابن نجيم المصريّ: قَالَ مَشَايِخُنَا: اَلْعَرْجَاءُ الَّتِيْ تَمْشِيْ بِثَلَاثِ قَوَائِمَ وَتُجَافِي الرَّابِعَ عَنِ الْأَرْضِ لَا تَجُوْزُ الْأُضْحِيَّةُ بِهَا. وَإِنْ كَانَتْ تَضَعُ الرَّابِعَ عَلَى الْأَرْضِ وَتَسْتَعِيْنُ بِهِ إِلَّا أَنَّهَا تَتَمَايَلُ مَعَ ذٰلِكَ وَتَضَعُهُ وَضْعًا خَفِيْفًا يَجُوْزُ. وَإِنْ كَانَتْ تَرْفَعُهُ رَفْعًا. أَوْ تَحْمِلُ الْمُنْكَسِرَ لَا تَجُوْزُ. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۲۰۱/۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ.

وفي الهندية: وَلَا تَجُوْزُ.... اَلْعَرْجَاءُ الْبَيِّنُ عَرَجُهَا وَهِيَ الَّتِيْ لَا تَقْدِرُ أَنْ تَمْشِيَ بِرِجْلِهَا إِلَى الْمَنْسَكِ. الفتاوى الهندية ۲۹۷/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِيْ بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ، بدائع الصنائع ۷۵/۵. فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۳۸۹، فتاوى محموديه ج ۲۶ ص ۱۰۰ قربانی کی جانور میں عیب، مسائل رفعت قاسمی ج ۵ ص ۱۳۰ مسائل عیدین وقربانی.

Scanned with CamScanner

څاروي آخلي . او که غریب وُ (یعنی قرباني ورباندې واجب نه وه خو ده دا څاروي اخیستې وُ) نو ده ته د همدې ګډ څاروي قرباني جائزده . (۱)

چې یو یا دواړه ښکرونه یې د بېخ نه مات شوي وي

د کوم څاروي چې یو یا دواړه ښکرونه مکمل په بېخ (وېخ) کې مات شوي وي نو دداسې څاروي قرباني ناجائزده .

البته که د کوم څاروي پیدائشي ښکرونه نه وي ، یا یې وي خو معمولي مات شوي وي (یعنی مکمل په بېخ کې نه وي مات شوي) نو دداسې څاروي قرباني جائزده . (۲)

چې غوږونه یې پیدائشي مکمل نه وي یا دریمه حصه کټ شوي وي

د کوم څاروي چې پیدائشي غوږونه مکمل نه وي ، یا وي خو دریمه حصه یا زیات کټ شوي وي نو دداسې څاروي قرباني ناجائزده .

---

(۱) في الهندية : وَلَوْ اِشْتَرٰى أُضْحِيَّةً وَهِيَ صَحِيحَةُ الْعَيْنِ ثُمَّ اعْوَرَّتْ عِنْدَهُ وَهُوَ مُوسِرٌ أَوْ قُطِعَتْ أُذُنُهَا كُلُّهَا أَوْ أَلْيَتُهَا أَوْ ذَنَبُهَا أَوِ انْكَسَرَتْ رِجْلُهَا فَلَمْ تَسْتَطِعْ أَنْ تَمْشِيَ لَا تُجْزِيْ عَنْهُ ، وَعَلَيْهِ مَكَانَهَا أُخْرٰى بِخِلَافِ الْفَقِيْرِ.
الفتاوی الهندية ۲۹۹/۵ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ ، فتاوی عثمانيه ج۸ ص ۳۴۰ الاضحية.

(۲) قال ابن عابدينؒ : (قَوْلُهُ : وَيُضَحِّيْ بِالْجَمَّاءِ) هِيَ الَّتِيْ لَا قَرْنَ لَهَا خِلْقَةً ، وَكَذَا الْعَظْمَاءُ الَّتِيْ ذَهَبَ بَعْضُ قَرْنِهَا بِالْكَسْرِ أَوْ غَيْرِهِ ، فَإِنْ بَلَغَ الْكَسْرُ إِلَى الْمُخِّ لَمْ يَجُزْ . قُهُسْتَانِيْ . وَفِي الْبَدَائِعِ : إِنْ بَلَغَ الْكَسْرُ الْمُشَاشَ لَايُجْزِئُ ، وَالْمُشَاشُ رُءُوسُ الْعِظَامِ مِثْلُ الرُّكْبَتَيْنِ وَالْمِرْفَقَيْنِ . رد المحتار على الدر المختار ۳۲۳/۶ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ ، البحر الرائق ۲۰۰/۸ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ الأُضْحِيَّةُ بِالْجَمَّاءِ .

في الهندية : وَيَجُوزُ بِالْجَمَّاءِ الَّتِيْ لَا قَرْنَ لَهَا ، وَكَذَا مَكْسُورَةُ الْقَرْنِ ، كَذَا فِي الْكَافِي . وَإِنْ بَلَغَ الْكَسْرُ الْمُشَاشَ لَايُجْزِيْهِ ، وَالْمُشَاشُ رُءُوسُ الْعِظَامِ مِثْلُ الرُّكْبَتَيْنِ وَالْمِرْفَقَيْنِ ، كَذَا فِي الْبَدَائِعِ . الفتاوی الهندية ۲۹۷/۵ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . بدائع الصنائع ج۵ ص ۷۶ کتاب الاضحية اما الذي يرجع الى محل التضحية ، الهداية ج۴ ص ۴۳۶ کتاب الذبائح ، فتح القدير ج۸ ص ۴۳۴ .

فتاوی محموديه ج۲۶ ص ۲۸۷ وص ۲۸۸ قربانی کی جانور میں عیب ، فتاوی عثمانيه ج۸ ص ۳۶۴ الاضحية ، فتاوی حقانيه ج۶ ص ۴۷۸ وص ۴۸۹ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۳۰ وص ۱۳۱ مسائل عيدين وقرباني ، فتاوی رحيميه ج۶ ص ۱۶۱ ، عزيز الفتاوی ج۱ ص ۷۲۰ .

Scanned with CamScanner

البته كه پيدائشي يې غوږونه وي خو ډير واړه وي ، يا د دريمې حصې نه كم كټ شوي وي نو بيا د داسې څاروي قرباني جائز ده . (١)

په قليل او كثير مقدار كې د فقهاؤ اختلاف شته ، بعضې علماء دريمې حصې يا د دې نه زياتې ته كثير وايي ، او بعضې علماء دريمې حصې ته قليل وايي . (٢)

---

(١) وَلَا تُجْزِئُ الْعَمْيَاءُ ... وَمَقْطُوعَةُ الْأُذُنَيْنِ .... وَالَّتِي لَا أُذُنَ لَهَا فِي الْخِلْقَةِ . وَتُجْزِئُ السَّكَّاءُ وَهِيَ صَغِيرَةُ الْأُذُنِ فَلَا تُجْزِئُ مَقْطُوعَةُ إِحْدَى الْأُذُنَيْنِ بِكَمَالِهَا وَالَّتِي لَهَا أُذُنٌ وَاحِدَةٌ خِلْقَةً . وَلَوْ ذَهَبَ بَعْضُ هَذِهِ الْأَعْضَاءِ دُونَ بَعْضٍ مِنَ الْأُذُنِ وَالْأَلْيَةِ وَالذَّنَبِ وَالْعَيْنِ ذَكَرَ فِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ إِنْ كَانَ الذَّاهِبُ كَثِيرًا يَمْنَعُ جَوَازَ التَّضْحِيَةِ . وَإِنْ كَانَ يَسِيرًا لَا يَمْنَعُ . الفتاوى الهندية ٢٩٧/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ .

لَا الْعَمْيَاءِ .... وَمَقْطُوعِ أَكْثَرِ الْأُذُنِ . (قَوْلُهُ : وَمَقْطُوعِ أَكْثَرِ الْأُذُنِ) فِي الْبَدَائِعِ : لَوْ ذَهَبَ بَعْضُ الْأُذُنِ أَوِ الْأَلْيَةِ أَوِ الذَّنَبِ أَوِ الْعَيْنِ . ذَكَرَ فِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ إِنْ كَانَ كَثِيرًا يَمْنَعُ . وَإِنْ يَسِيرًا لَا يَمْنَعُ .

(وَلَا بِالسَّكَّاءِ) اَلَّتِي لَا أُذُنَ لَهَا خِلْقَةً . فَلَوْ لَهَا أُذُنٌ صَغِيرَةٌ خِلْقَةً أَجْزَأَتْ . (قَوْلُهُ : اَلَّتِي لَا أُذُنَ لَهَا خِلْقَةً) قَالَ فِي الْبَدَائِعِ : وَلَا تُجْزِئُ مَقْطُوعَةُ إِحْدَى الْأُذُنَيْنِ بِكَمَالِهَا وَالَّتِي لَهَا أُذُنٌ وَاحِدَةٌ خِلْقَةً . رد المحتار على الدر المختار ج ٦ ص ٣٢٣ ، وص ٣٢٤ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . بدائع الصنائع ج٥ ص ٧٥ كتاب الاضحية ، البحر الرائق ٢٠١/٨ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ١٣٠ مسائل عيدين وقرباني ، فتاوى رحيميه ج ٦ ص ١٦٧ .

(٢) قال العلامة الكاسانيؒ : وَاخْتَلَفَ أَصْحَابُنَا فِي الْحَدِّ الْفَاصِلِ بَيْنَ الْقَلِيلِ وَالْكَثِيرِ فَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ أَرْبَعُ رِوَايَاتٍ . رَوَى مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللهُ عَنْهُ فِي الْأَصْلِ وَفِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ أَنَّهُ إِنْ كَانَ ذَهَبَ الثُّلُثُ أَوْ أَقَلُّ جَازَ وَإِنْ كَانَ أَكْثَرَ مِنَ الثُّلُثِ لَا يَجُوزُ . وَرَوَى أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّهُ إِنْ كَانَ ذَهَبَ الثُّلُثُ لَا يَجُوزُ وَإِنْ كَانَ أَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ جَازَ . وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ : ذَكَرْتُ قَوْلِي لِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ فَقَالَ : قَوْلِي مِثْلُ قَوْلِكَ . وَقَوْلُ أَبِي يُوسُفَ أَنَّهُ إِنْ كَانَ الْبَاقِي أَكْثَرَ مِنَ الذَّاهِبِ يَجُوزُ وَإِنْ كَانَ أَقَلَّ مِنْهُ أَوْ مِثْلَهُ لَا يَجُوزُ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٧٥/٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ جَوَازِ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ

قال ابن عابدينؒ : وَاخْتَلَفَ أَصْحَابُنَا فِي الْفَاصِلِ بَيْنَ الْقَلِيلِ وَالْكَثِيرِ . فَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ أَرْبَعُ رِوَايَاتٍ . رَوَى مُحَمَّدٌ عَنْهُ فِي الْأَصْلِ وَالْجَامِعِ الصَّغِيرِ أَنَّ الْمَانِعَ ذَهَابُ أَكْثَرَ مِنَ الثُّلُثِ . وَعَنْهُ أَنَّهُ الثُّلُثُ . وَعَنْهُ أَنَّهُ الرُّبُعُ . وَعَنْهُ أَنْ يَكُونَ الذَّاهِبُ أَقَلَّ مِنَ الْبَاقِي أَوْ مِثْلَهُ اهـ بِالْمَعْنَى . وَالْأُولَى هِيَ ظَاهِرُ الرِّوَايَةِ . وَصَحَّحَهَا فِي الْخَانِيَّةِ حَيْثُ قَالَ : وَالصَّحِيحُ أَنَّ الثُّلُثَ وَمَا دُونَهُ قَلِيلٌ . وَمَا زَادَ عَلَيْهِ كَثِيرٌ وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى اهـ وَمَشَى عَلَيْهَا فِي مُخْتَصَرِ الْوِقَايَةِ وَالْإِصْلَاحِ . رد المحتار على الدر المختار ج ٦ ص ٣٢٣ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ .

وفي الهندية : وَاخْتَلَفَ أَصْحَابُنَا بَيْنَ الْقَلِيلِ وَالْكَثِيرِ فَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى ←←←←←←←←←←←

د کوم څاروي غوږونه چې په اوږدو باندې یا په پلنو باندې شلیدلي وي او دا شلیدلې حصه لاندې زوړنده وي ، یا صرف شا طرف ته غوږ شلیدلی وي نو په داسې څاروي باندې قرباني جائز ده (اګر چې بهتر نده) . (۱)

چې ړوند وي یا د یوې سترګې دریمه حصه نظر یې ختم وي

د کوم څاروي چې دواړه سترګې ، یا یوه سترګه مکمل ړنده وي ، یا یې د یوې سترګې دریمه حصه نظر ختم شوې وي نو د داسې څاروي قرباني ناجائز ده .

البته که د دریمې حصې نه یې کم نظر ختم شوې وُ نو بیا د دې قرباني جائز ده . (۲)

←←←← أَرْبَعُ رِوَايَاتٍ، وَرَوَى مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ فِي الْأَصْلِ وَفِي الْجَامِعِ أَنَّهُ إِذَا كَانَ ذَهَبَ الثُّلُثُ أَوْ أَقَلُّ جَازَ. وَإِنْ كَانَ أَكْثَرَ لَا يَجُوزُ. وَالصَّحِيحُ أَنَّ الثُّلُثَ وَمَا دُونَهُ قَلِيلٌ وَمَا زَادَ عَلَيْهِ كَثِيرٌ. وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى. كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ . الفتاوى الهندية ۲۹۸/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ .

(وَتَجُوزُ إِنْ ذَهَبَ أَقَلُّ مِنْهُ) أَيْ مِنَ النِّصْفِ (وَقِيلَ إِنْ ذَهَبَ أَكْثَرُ مِنَ الثُّلُثِ لَا تَجُوزُ) قَالَ ابْنُ الشَّيْخِ فِي شَرْحِ الْوِقَايَةِ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ عَنِ الْإِمَامِ؛ لِأَنَّ الثُّلُثَ قَلِيلٌ وَلِذَا تَنْفُذُ فِيهِ الْوَصِيَّةُ بِخِلَافِ مَا زَادَ عَلَيْهِ لِكَوْنِهِ أَكْثَرَ (وَقِيلَ إِنْ ذَهَبَ الثُّلُثُ لَا يَجُوزُ) لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فِي حَدِيثِ وَصِيَّةٍ « اَلثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ ». وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهُ الرُّبُعُ . وَفِي الْقُهُسْتَانِيِّ : أَنَّ كُلَّ عَيْبٍ مَانِعٍ لَهَا إِنْ كَانَ أَكْثَرَ مِنَ النِّصْفِ لَا يَجُوزُ بِالْإِجْمَاعِ وَإِنْ كَانَ أَقَلَّ مِنْهُ يَجُوزُ بِالْإِجْمَاعِ. مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر ۵۲۰/۲ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۲۹۱ قربانی کی جانور میں عیب .

(۱) وَفِي الْبَدَائِعِ: وَتُجْزِي الشَّرْقَاءُ مَشْقُوقَةُ الْأُذُنِ طُولًا . وَالْخَرْقَاءُ: مَثْقُوبَةُ الْأُذُنِ . وَالْمُقَابَلَةُ : مَا قُطِعَ مِنْ مُقَدَّمِ أُذُنِهَا شَيْءٌ وَتُرِكَ مُعَلَّقًا . وَالْمُدَابَرَةُ: مَا فُعِلَ ذٰلِكَ بِمُؤَخَّرِ الْأُذُنِ مِنَ الشَّاةِ . وَالنَّهْيُ الْوَارِدُ مَحْمُولٌ عَلَى النَّدْبِ . رد المحتار على الدر المختار ج ٦ ص ۳۲۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . بدائع الصنائع ج۵ ص ۷٦ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ جَوَازِ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ . البحر الرائق ۲۰۱/۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ، فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۲۹۱ قربانی کی جانور میں عیب. فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۱۵ الاضحية ، خلاصة الفتاوى ۳۲۰/۴ .

(۲) (لَا بِالْعَمْيَاءِ ... وَمَقْطُوعِ أَكْثَرِ الْأُذُنِ أَوِ الذَّنَبِ أَوِ الْعَيْنِ) أَيِ الَّتِي ذَهَبَ أَكْثَرُ نُورِ عَيْنِهَا ... إِنَّمَا يُعْرَفُ بِتَقْرِيبِ الْعَلَفِ . رد المحتار على الدر المختار ۳۲۳/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

وَلَا تُجْزِئُ الْعَمْيَاءُ وَالْعَوْرَاءُ الْبَيِّنُ عَوَرُهَا . الفتاوى الهندية ۲۹۷/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . فتاوى حقانيه ج٦ ۴۸۹ ، مسائل رفعت قاسمى ج۵ ص ۱۳۰ مسائل عيدين وقربانی .

Scanned with CamScanner

د دريمې حصې نظر ختميدو معلومولو طريقه

فقهاؤ ددې معلومولو د پاره دا طريقه ليکلې ده چې دا (د کمزورې نظر والا) څاروي به يوه ورځ يا دوه ورځې اوږې کړې شي ، بيا به ورته د لرې نه وابښه (يا نور خوراک) لږ لږ رانزدې کولې شي ، د کوم ځای نه چې، څاروي دا وابښه اوګوري نو هلته به يوه نخه اوکړې شي .

بيا يو صحيح څاروي (د کوم چې د سترګو نظر صحيح وي) اوږې کړې شي ، او د ده ته به د لرې نه وابښه لږ لږ رانزدې کولې شي ، د کوم ځای نه يې چې اوګوري هلته به نخه اوکړي .

اوس به دا دواړه ځايونه په خپل مينځ کې مقائسه کړې شي ، که چيرته دا اول ځای ددې دويم ځای په دريمه حصه وُ نو ددې څاروي دريمه حصه نظر ختم دی ، او که ددې په نيمه وُ نو نيم نظر يې ختم دی .

همدغه شان که د يو څاروي يوه سترګه صحيح وي او د دويمې نظر يې کم وي ، نو ددې معلومولو طريقه هم همدا ده چې اول به ورله صحيح سترګه په کپړه اوتړلې شي او وابښه به ورته رانزدې کولې شي چې د کوم ځای نه يې اوګوري هلته به نخه اوکړې شي ، بيا به ورله دا د کمزورې نظر والا سترګه په کپړه اوتړلې شي او وابښه به ورته رانزدې کولې شي چې د کوم ځای نه يې اوګوري هلته دې نخه اوکړې شي ، بيا به ددې دواړو ځايونو په خپل مينځ کې مقائسه اوکړي . (۱)

---

(۱) وَمَعْرِفَةُ الْمِقْدَارِ فِي الْعَيْنِ قَالُوا : تُشَدُّ الْمَعِيبَةُ بَعْدَ أَنْ لَا تُعْتَلَفَ الشَّاةُ يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ ثُمَّ يُقَرَّبُ الْعَلَفُ إِلَيْهَا قَلِيلًا قَلِيلًا فَإِذَا رَأَتْهُ مِنْ مَوْضِعٍ أُعْلِمَ عَلَيْهِ . ثُمَّ تُشَدُّ الصَّحِيحَةُ وَقُرِّبَ إِلَيْهَا الْعَلَفُ كَذَلِكَ فَإِذَا رَأَتْهُ مِنْ مَكَانٍ أُعْلِمَ عَلَيْهِ . ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى تَفَاوُتِ مَا بَيْنَهُمَا ، فَإِنْ كَانَ ثُلُثًا فَالذَّاهِبُ هُوَ الثُّلُثُ وَإِنْ نِصْفًا فَالنِّصْفُ . رد المحتار على الدر المختار ج ٦ ص ۳۲۳ ، و ص ۳۲۴ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ

وَطَرِيقُ مَعْرِفَةِ ذَهَابِ الْعَيْنِ أَنْ تُشَدَّ الْعَيْنُ الْمَعْلُولَةُ بَعْدَ أَنْ كَانَتْ جَائِعَةً فَيُقَرَّبُ إِلَيْهَا الْعَلَفُ فَيُنْظَرُ إِلَيْهَا مِنْ أَيِّ مَكَانٍ رَأَتِ الْعَلَفَ . ثُمَّ تُشَدُّ الْعَيْنُ الصَّحِيحَةُ وَيُقَرَّبُ الْعَلَفُ فَيُنْظَرُ إِلَى تَفَاوُتِ مَا بَيْنَ الْمَكَانَيْنِ . فَإِنْ كَانَ ثُلُثًا فَقَدْ ذَهَبَ الثُّلُثُ وَهَكَذَا فِي الْقُهُسْتَانِيِّ . مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر ۲/ ۵۲۰ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ

وَإِنَّمَا يُعْرَفُ ذَهَابُ قَدْرِ النِّصْفِ أَوِ الثُّلُثِ مِنَ الْعَيْنِ بِأَنْ تُشَدَّ الْعَيْنُ الْمَعِيبَةُ بَعْدَ ←←←←←←←←←←←←←←

Scanned with CamScanner

د کوم څاروي په سترګو کې چې کوږ والې وي او په ترس (يو طرف) سري ته ګوري نو د داسې څاروي قرباني جائز ده. (۱)

چې پوزه يې مکمل يا دريمه حصه کټ شوي وي

د کوم څاروي پوزه چې مکمل کټ شوي وي ، يا يې دريمه حصه يا زياته کټ شوي وي نو د داسې څاروي قرباني ناجائز ده ، البته که کمه کټ شوي وي نو بيا پرې قرباني جائز ده. (۲)

په فتاوی عثمانيه کې يې ترجيح ديته ورکړی چې دريمه حصه کمه اندازه ده ، لهذا که د يو څاروي پوزه ، يا لکۍ دريمه حصه يا د دريمې حصې نه کمه کټ شوې وه نو په دې

←←← أن لا تعتلف الشاة يوما أو يومين. ثم يقرب العلف إليها قليلا قليلا. فإذا رأته من موضع أعلم ذلك الموضع. ثم تشد عينها الصحيحة ويقرب العلف إلى الشاة قليلا قليلا حتى إذا رأته من مكان أعلم ذلك المكان. ثم يقدر ما بين العلامة الأولى والثانية من المسافة. فإن كانت المسافة بينهما الثلث فقد ذهب الثلث وبقي الثلثان، وإن كان نصفا فقد ذهب النصف وبقي النصف. كذا في الكافي. الفتاوى الهندية ۲۹۸/۵ كتاب الأضحية الباب الخامس.

(۱) والحولاء تجزئ وهي التي في عينها حول. الفتاوى الهندية ۲۹۸/۵ كتاب الأضحية الباب الخامس في بيان محل إقامة الواجب

(۲) ولا تجزئ الجدعاء وهي مقطوعة الأنف. كذا في الظهيرية. الفتاوى الهندية ۲۹۸/۵ كتاب الأضحية الباب الخامس في بيان محل إقامة الواجب.

ولا الجدعاء: مقطوعة الأنف. رد المحتار على الدر المختار ج ٦ ص ۳۲۳ ، وص ۳۲۴ كتاب الأضحية

روى محمد رحمه الله عنه في الأصل وفي الجامع الصغير أنه إن كان ذهب الثلث أو أقل جاز وإن كان أكثر من الثلث لا يجوز، وروى أبو يوسف رحمه الله أنه إن كان ذهب الثلث لا يجوز وإن كان أقل من ذلك جاز. وقال أبو يوسف رحمه الله: ذكرت قولي لأبي حنيفة رحمه الله فقال: قولي مثل قولك. وقول أبي يوسف أنه إن كان الباقي أكثر من الذاهب يجوز وإن كان أقل منه أو مثله لا يجوز. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۷۵/۵ كتاب التضحية فصل في شرائط جواز إقامة الواجب في الأضحية. مظاهر حق ج ۲ ، مسائل رفعت قاسمي ج ۵ ص ۱۲۹ مسائل عيدين وقرباني. فتاوی حقانيه ج ٦ ص ۳۸۹ .

باندې قرباني جائز ده. او که د دريمې حصې نه زياته کټ شوې وه نو بيا ورباندې قرباني ناجائز ده. (۱)

البته نورو فتاوو دريمه حصه په زياته کې شمار کړې، لهذا که د يو څاروي دريمه حصه يا زياته پوزه، يا غوږ يا لکۍ وغيره کټ شوې وو نو ددې قرباني ناجائز ده. (۲)

چې تول غاښونه يې غورځيدلي وي او خوراک نشي کولی

که د يو څاروي تول غاښونه وتلي وي او دا خوراک نشي کولی نو په داسې څاروي باندې قرباني ناجائز ده، البته که خوراک يې ښه صحيح کولې شو نو بيا پرې قرباني جائز ده.

که تول غاښونه غورځيدلي وي يا لږ غورځيدلي وي ديته هيڅ اعتبار نشته، بلکه اعتبار خوراک ته دی، که د غاښونو په غورځيدو سره يې خوراک نه شو کولی نو قرباني پرې ناجائز ده، او که خوراک يې پرې کولې شو نو قرباني پرې جائز ده. (۳)

---

(۱) (وَأَمَّا صِفَتُهُ) : فَهُوَ أَنْ يَكُونَ سَلِيمًا مِنَ الْعُيُوبِ الْفَاحِشَةِ .... ذَكَرَ فِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ إِنْ كَانَ الذَّاهِبُ كَثِيرًا يَمْنَعُ جَوَازَ التَّضْحِيَةِ، وَإِنْ كَانَ يَسِيرًا لَا يَمْنَعُ، وَاخْتَلَفَ أَصْحَابُنَا بَيْنَ الْقَلِيلِ وَالْكَثِيرِ .... وَالصَّحِيحُ أَنَّ الثُّلُثَ وَمَا دُونَهُ قَلِيلٌ وَمَا زَادَ عَلَيْهِ كَثِيرٌ، وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى، كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۹۷، وص ۲۹۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۶۹ ، وص ۳۷۳ الاضحية

(۲) رَوَى مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللهُ عَنْهُ فِي الْأَصْلِ وَفِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ أَنَّهُ إِنْ كَانَ ذَهَبَ الثُّلُثُ أَوْ أَقَلُّ جَازَ وَإِنْ كَانَ أَكْثَرَ مِنَ الثُّلُثِ لَا يَجُوزُ، وَرَوَى أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّهُ إِنْ كَانَ ذَهَبَ الثُّلُثُ لَا يَجُوزُ وَإِنْ كَانَ أَقَلَّ مِنْ ذَلِكَ جَازَ، وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ : ذَكَرْتُ قَوْلِي لِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ فَقَالَ : قَوْلِي مِثْلُ قَوْلِكَ . وَقَوْلُ أَبِي يُوسُفَ أَنَّهُ إِنْ كَانَ الْبَاقِي أَكْثَرَ مِنَ الذَّاهِبِ يَجُوزُ وَإِنْ كَانَ أَقَلَّ مِنْهُ أَوْ مِثْلَهُ لَا يَجُوزُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۷۵/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ جَوَازِ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى حقانيه ج۶ ص۴۸۹ .

(۳) وَأَمَّا الْهَتْمَاءُ وَهِيَ الَّتِي لَا أَسْنَانَ لَهَا، فَإِنْ كَانَتْ تَرْعَى وَتَعْتَلِفُ جَازَتْ وَإِلَّا فَلَا. كَذَا فِي الْبَدَائِعِ. وَهُوَ الصَّحِيحُ. كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ. الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۹۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ، تبيين الحقائق ج۶ ص۶ كتاب الاضحية ، البحر الرائق ج۸ ص ۱۷۶ كتاب الاضحية، الهداية ج۴ ص ۴۴۸ كتاب الاضحية، بدائع الصنائع ج۵ ص ۸۰ واما الذي يرجع الى محل التضحية ، شامي ج۶ ص ۳۲۴ ، فتح القدير ج۸ ص ۴۳۴، فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۷۱ الاضحية. فتاوى محموديه ج ۲۶ ص ۲۹۰ قربانی کی جانور میں عیب ، فتاوى حقانيه ج۶ ص۴۸۹ .

چې د دريمې حصې نه زياته لکۍ يې کټ وي

که د يو څاروي مکمل لکۍ نه وي نو په دې باندې قرباني ناجائز ده.(١)

همدا رنګې که دريمه حصه يا زياته لکۍ يې کټ شوي وي نو په دې هم ناجائز ده.(٢)

څه فتاوو ليکلي دي چې که د دريمې حصې نه زياته کټ وه نو بيا پرې قرباني ناجائز ده، او که دريمه حصه يا کمه کټ وه نو بيا پرې قرباني جائز ده.(٣)

چې د غلانځې تيونه يې کټ شوي وي . يا خراب شوي وي

که د ګډې يا چيلۍ د غلانځې يو تې خراب شوې وي ، يعنې شوده يې د بيمارۍ د وجې اُوچ شوي وي ، يا يې پيدائشي نه وي نو ددې قرباني ناجائز ده .

---

(١) وَلَا تَجُوزُ الْعَمْيَاءُ ... وَمَقْطُوعَةُ الْأُذُنَيْنِ وَالْأَلْيَةِ وَالذَّنَبِ بِالْكُلِّيَّةِ. الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٩٨ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ

(٢) رَوَى مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللهُ عَنْهُ فِي الْأَصْلِ وَفِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ أَنَّهُ إِنْ كَانَ ذَهَبَ الثُّلُثُ أَوْ أَقَلُّ جَازَ وَإِنْ كَانَ أَكْثَرَ مِنَ الثُّلُثِ لَا يَجُوزُ. وَرَوَى أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّهُ إِنْ كَانَ ذَهَبَ الثُّلُثُ لَا يَجُوزُ وَإِنْ كَانَ أَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ جَازَ وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ : ذَكَرْتُ قَوْلِي لِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ فَقَالَ : قَوْلِي مِثْلُ قَوْلِكَ . وَقَوْلُ أَبِي يُوسُفَ أَنَّهُ إِنْ كَانَ الْبَاقِي أَكْثَرَ مِنَ الذَّاهِبِ يَجُوزُ وَإِنْ كَانَ أَقَلَّ مِنْهُ أَوْ مِثْلَهُ لَا يَجُوزُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٥/٧٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ جَوَازِ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى حقانيه ج٦ ص٣٨٩ .

(٣) وَإِنْ قُطِعَ مِنَ الذَّنَبِ أَوِ الْأُذُنِ أَوِ الْعَيْنِ أَوِ الْأَلْيَةِ الثُّلُثُ أَوْ أَقَلُّ أَجْزَأَهُ ، وَإِنْ كَانَ أَكْثَرَ لَمْ يُجْزِهِ لِأَنَّ الثُّلُثَ تَنْفُذُ فِيهِ الْوَصِيَّةُ مِنْ غَيْرِ رِضَا الْوَرَثَةِ فَاعْتُبِرَ قَلِيلًا . وَفِيمَا زَادَ لَا تَنْفُذُ إِلَّا بِرِضَاهُمْ فَاعْتُبِرَ كَثِيرًا. الهداية كتاب الاضحية ٢/٤٤٧ .

وَلَوْ ذَهَبَ بَعْضُ هٰذِهِ الْأَعْضَاءِ دُونَ بَعْضٍ مِنَ الْأُذُنِ وَالْأَلْيَةِ وَالذَّنَبِ وَالْعَيْنِ ذَكَرَ فِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ إِنْ كَانَ الذَّاهِبُ كَثِيرًا يَمْنَعُ جَوَازَ التَّضْحِيَةِ ، وَإِنْ كَانَ يَسِيرًا لَا يَمْنَعُ، وَاخْتَلَفَ أَصْحَابُنَا بَيْنَ الْقَلِيلِ وَالْكَثِيرِ ... وَالصَّحِيحُ أَنَّ الثُّلُثَ وَمَا دُونَهُ قَلِيلٌ وَمَا زَادَ عَلَيْهِ كَثِيرٌ، وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى، كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ . الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٩٨ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . البحر الرائق ج٨ ص ١٧٧ كتاب الاضحية . الهداية ج٣ ص ٤٤٨ كتاب الاضحية ، بدائع الصنائع ج٥ ص ٧٥ فصل اما شرائط جواز اقامة الواجب ، شامي ج٦ ص ٣٢٣ ، فتاوى عثمانيه ج٨ ص ٣٧٨ الاضحية ، فتاوى رحيميه ج٣ ص ١٨٣ ، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ١٣٢ .

که د غوا، میښې او اوښې د وه تیُونه خراب شوي وي نو قرباني پرې ناجائز ده.

البته که د غوا، میښې او اوښې یو تې خراب وُ نو بیا پرې قرباني کیږي.

د کوم څاروي چې تول تیُونه د بیمارۍ په وجه اوچ شوي وي، یا یې تول کټ شوي وي، یا یې د تیُونو سرونه کټ شوي وي نو په دې باندې قرباني ناجائز ده. (۱)

چې ژبه یې کټ وي او خوراک پرې نشي کولی

که د ګډ او چیلي ژبه د ومره کټ شوي وي چې خوراک پرې نه شي کولی نو په دې باندې قرباني ناجائز ده، او که خوراک یې پرې کولې شو نو بیا پرې قرباني جائز ده. (۲)

که د ګډ او چیلي ژبه مکمل نه وه خو چې خوراک یې کولې شو نو قرباني پرې جائز ده.

که د غوا یا میښې ژبه مکمل نه وه یا دریمه حصه کټ وه (او خوراک یې پرې نه شو کولی) نو قرباني پرې نه کیږي. (۳)

---

(۱) وَلَا تَجُوزُ الْجَذَّاءُ وَهِيَ الْمَقْطُوعَةُ ضَرْعُهَا، وَلَا الْمُصَرَّمَةُ وَهِيَ الَّتِي لَا تَسْتَطِيعُ أَنْ تُرْضِعَ فَصِيلَهَا، وَلَا الْجَدَّاءُ وَهِيَ الَّتِي يَبِسَ ضَرْعُهَا. كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرْخَسِيِّ ... وَمَقْطُوعَةُ رُءُوسِ ضُرُوعِهَا لَا تَجُوزُ. فَإِنْ ذَهَبَ مِنْ وَاحِدٍ أَقَلُّ مِنَ النِّصْفِ فَعَلَى مَا ذَكَرْنَا مِنَ الْخِلَافِ فِي الْعَيْنِ وَالْأُذُنِ، وَفِي الشَّاةِ وَالْمَعْزِ إِذَا لَمْ تَكُنْ لَهُمَا إِحْدَى حَلَمَتَيْهَا خِلْقَةً أَوْ ذَهَبَتْ بِآفَةٍ وَبَقِيَتْ وَاحِدَةٌ لَمْ تَجُزْ. وَفِي الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ إِنْ ذَهَبَتْ وَاحِدَةٌ تَجُوزُ. وَإِنْ ذَهَبَتْ اثْنَتَانِ لَا تَجُوزُ. كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ ..... وَالشَّطُورُ لَا تُجْزِئُ وَهِيَ مِنَ الشَّاةِ مَا انْقَطَعَ اللَّبَنُ عَنْ إِحْدَى ضَرْعَيْهَا، وَمِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ مَا انْقَطَعَ اللَّبَنُ مِنْ ضَرْعَيْهَا، لِأَنَّ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَرْبَعَ أَضْرُعٍ. كَذَا فِي التَّتَارْخَانِيَّةِ. الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۹۸، وص ۲۹۹ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ، رد المحتار ج ۶ ص ۳۲۴، البحر الرائق ج ۸ ص ۱۷۶ كتاب الاضحية، تبيين الحقائق ج ۶ ص ۶ كتاب الاضحية. فتاوى عثمانيه ج ۸ ص ۳۷۳ وص ۳۱۶ الاضحية. فتاوى محموديه ج ۲۶ ص ۳۱۰ قربانی کی جانور کی عیب، مسائل رفعت قاسمي ج ۵ ص ۱۲۹، كفايت المفتي ج ۸ ص ۲۱۴.

(۲) وَفِي الْيَتِيمَةِ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلِيٍّ الْمَرْغِينَانِيِّ: وَلَوْ كَانَتِ الشَّاةُ مَقْطُوعَةَ اللِّسَانِ هَلْ تَجُوزُ التَّضْحِيَةُ بِهَا؟ فَقَالَ: نَعَمْ إِنْ كَانَ لَا يُخِلُّ بِالِاعْتِلَافِ، وَإِنْ كَانَ يُخِلُّ بِهِ لَا تَجُوزُ التَّضْحِيَةُ بِهَا. كَذَا فِي التَّتَارْخَانِيَّةِ. الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۹۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ. فتاوى عثمانيه ج ۸ ص ۳۱۶ الاضحية مسائل رفعت قاسمي ج ۵ ص ۱۲۹ مسائل عيدين وقرباني.

(۳) وَقَطْعُ اللِّسَانِ فِي الثَّوْرِ يَمْنَعُ. وَفِي الشَّاةِ اخْتِلَافٌ. كَذَا فِي الْقُنْيَةِ وَالَّتِي لَا لِسَانَ لَهَا فِي الْغَنَمِ تَجُوزُ. وَفِي الْبَقَرِ لَا. كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ. الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۹۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ

د ډېر زيات کمزوري څاروي قرباني ناجائز ده

که يو څاروي دومره کمزوري وي چې د ډيرې کمزورتيا په وجه هسې د هډوکو دانېه معلوميږي او ګرځيدې نشي نو د داسې څاروي قرباني ناجائز ده.

البته که لږ کمزوري وي او تللې شي نو بيا ددې قرباني جائز ده. خو بيا هم قرباني د څورب څاروي بهتر ده.(۱)

د سخت بيمار څاروي قرباني ناجائز ده

په کوم څاروي کې چې ښکاره بيماري او عيبِ فاحِش وي نو په دې څاروي باندې قرباني ناجائز ده.(۲)

←←← تجُوزُ التَّضْحِيَةُ بِالْمَجْبُوبِ ....وَالَّتِي لَا لِسَانَ لَهَا فِي الْغَنَمِ . خلاصة . أَيْ لَا الْبَقَرِ لِأَنَّهُ يَأْخُذُ الْعَلَفَ بِاللِّسَانِ وَالشَّاةُ بِالسِّنِّ كَمَا فِي الْقُهُسْتَانِيِّ عَنِ الْمُنْيَةِ. وَقِيلَ إِنِ الْقَطْعُ مِنَ اللِّسَانِ أَكْثَرُ مِنَ الثُّلُثِ لَا يَجُوزُ. أَقُوْلُ: وَهُوَ الَّذِي يَظْهَرُ قِيَاسًا عَلَى الْأُذُنِ وَالذَّنَبِ بَلْ أَوْلَى لِأَنَّهُ يُقْصَدُ بِالْأَكْلِ، وَقَدْ يُخِلُّ قَطْعُهُ بِالْعَلَفِ تَأَمَّلْ. رد المحتار على الدر المختار ج ٦ ص ٣٢٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ.

(۱) لَا الْمَهْزُوْلَةُ الَّتِي لَا مُخَّ فِي عِظَامِهَا . (قَوْلُهُ: فَلَوْ مَهْزُوْلَةً) قَالَ فِي الْخَانِيَّةِ: وَتَجُوزُ بِالثَّوْلَاءِ وَالْجَرْبَاءِ السَّمِينَتَيْنِ، فَلَوْ مَهْزُوْلَتَيْنِ لَا تُنْقِي لَا يَجُوزُ إِذَا ذَهَبَ مُخُّ عَظْمِهَا، فَإِنْ كَانَتْ مَهْزُوْلَةً فِيهَا بَعْضُ الشَّحْمِ جَازَ يُرْوَى ذٰلِكَ عَنْ مُحَمَّدٍ... وَالْمُسْتَحَبُّ أَنْ يَكُوْنَ سَلِيمًا عَنِ الْعُيُوبِ الظَّاهِرَةِ . رد المحتار على الدر المختار ج ٦ ص ٣٢٣ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ . الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٩٨ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ بدائع الصنائع ج٥ ص٧٥ . فتاوى عثمانيه ج٨ ص ٣١٦ الاضحية ، فتاوى حقانيه ج٦ ص٢٨٩ ، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ١٣٠ مسائل عيد وقرباني.

(۲) عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: مَاذَا يُتَّقَى مِنَ الضَّحَايَا؟ فَأَشَارَ بِيَدِهِ وَقَالَ: أَرْبَعًا: .... وَالْمَرِيضَةُ الْبَيِّنُ مَرَضُهَا .... موطا الامام مالك كِتَابُ الضَّحَايَا بَابُ مَا يُنْهَى عَنْهُ مِنَ الضَّحَايَا، مسند احمد رقم الحديث ١٨٦٧٥ ، مشكاة المصابيح رقم ١٤٦٥(١٣) باب الاضحية الفصل الثاني ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ١١٢٣.

وَلَا تَجُوزُ .... الْمَرِيضَةُ الْبَيِّنُ مَرَضُهَا . الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٩٧ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ

لَا بِالْعَمْيَاءِ... وَالْمَرِيضَةِ الْبَيِّنِ مَرَضُهَا . الدر المختار ج ٦ ص ٣٢٣ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ

Scanned with CamScanner

البته كه صرف زُكام يا توخي يې وُ نو ددې قرباني جائز ده . (۱)

همدارنګې په كوم څاروي باندې چې صرف خارښ وي نو ددې قرباني جائز ده ، خو كه د خارښ د وجې ډېر زيات كمزوري شوې وُ نو بيا پرې قرباني ناجائز ده . (۲)

د ګندګۍ خوړونكي څاروي حكم

كوم څاروي چې صرف ګندګي خوري نو (د پابَند ساتلو نه مخكې) ددې قرباني ناجائز ده ، البته كه دا يو څو معلومې ورځې د ګندګۍ خوراک نه اوترلې شي او صفا خوراک ورته وركړې شي نو بيا ددې قرباني جائز ده .

د اُوښ د پاره څلويښت (۴۰) ورځې ، د غوا او مېښې د پاره شَل (۲۰) ورځې ، او د ګډې او چيلۍ د پاره لس (۱۰) ورځې د ګندګۍ خوړلو نه محفوظ ساتل په كار دي ، بيا ددينه روستو ذبح كول جائز دي . (۳)

---

(۱) فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۱۶ الاضحية

(۲) وَتَجُوْزُ الجَرْبَاءُ إِذَا كَانَتْ سَمِيْنَةً ، فَإِنْ كَانَتْ مَهْزُوْلَةً لَا تَجُوْزُ . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۹۸ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ اَلبَابُ الخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الوَاجِبِ .

(وَيُضَحِّيْ ... وَالجَرْبَاءِ السَّمِيْنَةِ) فَلَوْ مَهْزُوْلَةً لَمْ يَجُزْ ، لِأَنَّ الجَرَبَ فِي اللَّحْمِ نَقْصٌ . الدرالمختار ج ۶ ص ۳۲۳ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ

وَالجَرْبَاءُ إِنْ كَانَتْ سَمِيْنَةً جَازَ لِأَنَّ الجَرَبَ فِي الجِلْدِ وَلَا نُقْصَانَ فِي اللَّحْمِ ، وَإِنْ كَانَتْ مَهْزُوْلَةً لَا يَجُوْزُ لِأَنَّ الجَرَبَ فِي اللَّحْمِ فَانْتَقَصَ . فتح القدير ۹/۵۱۵ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ . البحر الرائق ج۸ ص ۱۷۶ ، بدائع الصنائع ج۵ ص ۷۶

(۳) وَلَا تَجُوْزُ الجَلَّالَةُ وَهِيَ الَّتِيْ تَأْكُلُ العَذِرَةَ وَلَا تَأْكُلُ غَيْرَهَا . فَإِنْ كَانَتِ الجَلَّالَةُ إِبِلًا تُمْسَكُ أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا حَتّٰى يَطِيْبَ لَحْمُهَا ، وَالبَقَرُ يُمْسَكُ عِشْرِيْنَ يَوْمًا وَالغَنَمُ عَشَرَةَ أَيَّامٍ . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۹۸ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ اَلبَابُ الخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الوَاجِبِ .

وَلَا الجَلَّالَةُ الَّتِيْ تَأْكُلُ العَذِرَةَ وَلَا تَأْكُلُ غَيْرَهَا . (قَوْلُهُ : وَلَا الجَلَّالَةُ) أَيْ قَبْلَ الحَبْسِ . قَالَ فِي الخَانِيَّةِ : فَإِنْ كَانَتْ إِبِلًا تُمْسَكُ أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا حَتّٰى يَطِيْبَ لَحْمُهَا ، وَالبَقَرُ عِشْرِيْنَ وَالغَنَمِ عَشَرَةً (قَوْلُهُ : وَلَا تَأْكُلُ غَيْرَهَا) أَفَادَ أَنَّهَا إِذَا كَانَتْ تَخْلِطُ تُجْزِيْ . رد المحتار على الدر المختار ج ۶ ص ۳۲۵ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ . البحر الرائق ج۸ ص ۱۷۶ ، بدائع الصنائع ج۵ ص ۳۵ فصل اما بيان شرط حل الاكل . مجمع الانهر ج۴ ص ۱۷۳ كتاب الاضحية ، فتاوى محموديه ج ۲۶ ص ۲۹۶ قربانى كى بارے ميں ميب ، مسائل رفعت قاسمى ج۵ ص ۱۲۷ مسائل عيد وقربانى .

د خنثی مُشکل څاروي قرباني ناجائز ده

کوم څاروی چې خُنثیٰ مُشکل وي (يعنی د نَر او ښځې معلومول يې مُشکل وي ، بلکه دواړه علامات په کې موجود وي) نو د داسې څاروي قرباني ناجائز ده ، ځکه دداسې څاروي غوښه ښه نه وي ، او آثرات يې هم ښه نه وي . (١)

د موطوءه څاروي د قربانۍ حُکم

که د قربانۍ څاروي سره څوک انسان وَطي (بَدفِعلي) اوکړي او دا څاروی دده په مِلک کې وي ، او دا کس صاحبِ نصاب وي نو ده ته په کار دي چې دا څاروی ذبح کړي ، غوښه يې يا اُوسوزوي ، او يا يې چيرته په زمکه کې دَفن (ښَخه) کړي . او دا به ځان له د قربانۍ د پاره بل څاروی واخلي . (٢)

د اخيستلو نه روستو معلومه شوه چې دا څاروی د غلا دی

د غلا څاروي اخيستل ناجائز دی ، خو که چا د قربانۍ د پاره څاروی واخيست ، يا روستو معلومه شوه چې دا د غلا دی ، نو ددې حُکم دادی چې که دا څاروی يې د غَل نه اخيستی وُ نو ددې قرباني ناجائز ده ، بل به ځانله آخلي ، دا به نه حلالوي . (٣)

---

(١) وَلَا بِالْخُنْثٰى لِأَنَّ لَحْمَهَا لَا يَنْضَجُ . الدر المختار ج٦ ص٣٢٥ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ

لَا تَجُوْزُ التَّضْحِيَةُ بِالشَّاةِ الْخُنْثٰى ، لِأَنَّ لَحْمَهَا لَا يَنْضَجُ . الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٩٩ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ . فتاوى حقانيه ج٦ ص٣٧٩ كتاب الاضحية . فتاوى محموديه ج ٢٦ ص ٢٦٣ قربانی کے جانور ، عزيز الفتاوى ج١ ص ٧١٣ ، امداد المفتين ج٢ ص ٩٦٢ ، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ١٢٩ مسائل عيدين وقرباني .

(٢) (وَ) لَا يُحَدُّ بِوَطْءِ (بَهِيْمَةٍ) بَلْ يُعَزَّرُ وَتُذْبَحُ ثُمَّ تُحْرَقُ ، وَيُكْرَهُ الْإِنْتِفَاعُ بِهَا حَيَّةً وَمَيِّتَةً . الدر المختار ٢٦/٤ كِتَابُ الْحُدُوْدِ مَطْلَبٌ فِيْ وَطْءِ الدَّابَّةِ ، مجمع الانهر ج ٢ ص ٣٣٨ كتاب الحدود باب الوطي الذي يوجب الحد ولا يوجبه ، بدائع الصنائع ج٥ ص ٣٨٨ كتاب الحدود و اسباب وجوبها . محموديه ج ٢٦ ص ٣٠٢ قربانی کی جانور میں عیب

(٣) وَأَمَّا الَّذِيْ يَرْجِعُ إِلٰى مَحَلِّ التَّضْحِيَةِ فَنَوْعَانِ : أَحَدُهُمَا : سَلَامَةُ الْمَحَلِّ عَنِ الْعُيُوْبِ الْفَاحِشَةِ ..... وَالثَّانِيْ مِلْكُ الْمَحَلِّ ، وَهُوَ أَنْ يَكُوْنَ الْمُضَحّٰى مِلْكَهُ مَنْ عَلَيْهِ الْأُضْحِيَّةُ . فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَا تَجُوْزُ لِأَنَّ التَّضْحِيَةَ قُرْبَةٌ وَلَا قُرْبَةَ فِي الذَّبْحِ بِمِلْكِ الْغَيْرِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ . وَعَلٰى هٰذَا يَخْرُجُ مَا إِذَا اغْتَصَبَ شَاةَ إِنْسَانٍ فَضَحّٰى بِهَا عَنْ نَفْسِهِ أَنَّهُ لَا تُجْزِيْهِ لِعَدَمِ الْمِلْكِ وَلَا عَنْ صَاحِبِهَا لِعَدَمِ الْإِذْنِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٥ /٧٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِيْ شَرَائِطِ جَوَازِ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ . كفايت المفتي ج٨ ص ١٩٧ طبع دارالاشاعت .

Scanned with CamScanner

خو كه د ذبح كولو نه روستو معلومه شوه چې دا څاروي د غلا دى نو كه د څاروي اَصل مالِک ددې اجازت وركړي نو ددې غوښه خوړل جائز ده ، او كه هغه اِجازت ورنكړي نو غوښه خوړل يې ناجائز ده . (۱)

د ليوني څاروي د قرباني حُكم

د ليوني څاروي قرباني جائز ده ، خو كه د ليونتوب په وجه يې خوراک هم نه شو كولى ، او څريدې هم نه شو نو بيا پرې قرباني ناجائز ده . (۲)

د اخيستلو نه روستو په څاروي كې عيب پيدا كيدل

كه چا د قرباني د پاره څاروې واخيست ، په دې وخت كې صحيح ؤ ، هيڅ عيب په كې نه ؤ ، يو څو ورځې پس په كې داسې عيب پيدا شو چې د هغې په وجه پرې قرباني جائز نه وه (مثلاً په سترګو روند شو ، يا يې خپه ماته شوه ، يا سخت كمزورې شو) نو ددې حُكم دادى چې كه دا كس مالدار (صاحبِ نصاب) ؤ نو ده د پاره ددې څاروې قرباني ناجائز ده ، بلكه بل به آخلي .

---

(۱) لَوِ اشْتَرَى شَاةً فَضَحَّى بِهَا ثُمَّ اسْتَحَقَّهَا رَجُلٌ ، فَإِنْ أَجَازَ الْبَيْعَ جَازَ . وَإِنِ اسْتَرَدَّ الشَّاةَ لَمْ يَجُزْ . كَذَا فِي شَرْحِ الطَّحَاوِيِّ . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۳۰۳ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ السَّابِعُ فِي التَّضْحِيَةِ عَنِ الْغَيْرِ وَفِي التَّضْحِيَةِ بِشَاةِ الْغَيْرِ عَنْ نَفْسِهِ .

(۲) (وَيُضَحِّي بِالْجَمَّاءِ وَالْخَصِيِّ وَالثَّوْلَاءِ) أَيِ الْمَجْنُونَةِ (إِذَا لَمْ يَمْنَعْهَا مِنَ السَّوْمِ وَالرَّعْيِ وَإِنْ مَنَعَهَا لَا) تَجُوزُ التَّضْحِيَةُ بِهَا . الدرالمختار ج ۶ ص ۳۲۳ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ .

وَتَجُوزُ الثَّوْلَاءُ وَهِيَ الْمَجْنُونَةُ إِلَّا إِذَا كَانَ ذٰلِكَ يَمْنَعُهَا عَنِ الرَّعْيِ وَالْاِعْتِلَافِ فَلَا تَجُوزُ لِأَنَّهُ يُفْضِي إِلَى هَلَاكِهَا فَكَانَ عَيْبًا فَاحِشًا . بدائع الصنائع ۵/۷۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ جَوَازِ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَّةِ

وَتَجُوزُ الثَّوْلَاءُ وَهِيَ الْمَجْنُونَةُ إِلَّا إِذَا كَانَ ذٰلِكَ يَمْنَعُ الرَّعْيَ وَالْاِعْتِلَافَ فَلَا تَجُوزُ . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۹۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . البحر الرائق ج ۸ ص ۱۷۶ كتاب الاضحية ، مجمع الانهر ج ۴ ص ۱۷۱ كتاب الاضحية . فتاوى محموديه ج ۲۶ ص ۲۹۲ قربانى كى جانور ميں عيب ، مسائل رفعت قاسمي ج ۵ ص ۱۳۱ مسائل عيدين وقرباني .

او که دا کس غريب وُ نو ده ته د همدې عيب جَن څاروي قرباني جائز ده. (۱)

البته که څاروي د اخيستلو نه روستو معمولي بيمار شو او څه غټ عيب په کې پيدا نه شو نو په داسې څاروي باندې قرباني جائز ده، د بل څاروي اخيستلو ضرورت د هيچا د پاره نشته، که دا کس مالدار وي او که غريب. (۲)

د قربانۍ څاروي ذبح کولو وخت د غټ اختر د مانځه نه پس شروع کيږي

په ښار کې (يعنې چيرته چې د اختر مونځ کيږي، هلته) د قربانۍ څاروي ذبح کولو وخت د غټ اختر د مانځه نه پس شروع کيږي، پس څوک چې د اختر د مانځه نه مخکې قرباني اوکړي نو د هغه قرباني صحيح نه ده.

۱. د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی، حضرت براء بن عازب رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم مونږ ته د غټ اختر په ورځ خطبه ووېله، او وې فرمايل:

إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هٰذَا أَنْ نُصَلِّيَ، ثُمَّ نَرْجِعَ، فَنَنْحَرَ فَمَنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ عَجَّلَهُ لِأَهْلِهِ لَيْسَ مِنَ النُّسُكِ فِي شَيْءٍ. (۳)

---

(۱) وَلَوْ كَانَتْ صَحِيحَةً فَأَعْوَرَتْ عِنْدَهُ بَعْدَ إِيجَابِهَا عَلَى نَفْسِهِ، أَوْ كَانَتْ سَمِينَةً فَعَجِفَتْ بَعْدَ إِيجَابِهَا، أَوْ عَرَجَتْ إِنْ مُوسِرًا لَا يَجُوزُ، وَإِنْ مُعْسِرًا يَجُوزُ. الفتاوى البزازية على هامش الهندية كتاب الاضحية الفصل الخامس في عيوبها ۶/۲۹۳.

(وَلَوِ اشْتَرَاهَا سَلِيمَةً ثُمَّ تَعَيَّبَتْ بِعَيْبٍ مَانِعٍ) كَمَا مَرَّ (فَعَلَيْهِ إِقَامَةُ غَيْرِهَا مَقَامَهَا إِنْ) كَانَ (غَنِيًّا، وَإِنْ) كَانَ (فَقِيرًا أَجْزَأَهُ ذٰلِكَ). الدرالمختار ج ۶ ص ۳۲۵ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ. تبيين الحقائق ج ۶ ص ۷ كتاب الاضحية، البحر الرائق ج ۸ ص ۱۷۷ كتاب الاضحية. فتاوى عثمانيه ج ۸ ص ۳۷۰ الاضحية. فتاوى محموديه ج ۲۶ ص ۲۹۲ قربانی کی جانور میں عیب، فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۳۸۹ كتاب الاضحية، مسائل رفعت قاسمي ج ۵ ص ۱۱۹، و ص ۱۲۹ مسائل عيدين وقرباني، عزيز الفتاوى ج ۱ ص ۷۲۰.

(۲) محموديه ج ۲۶ ص ۲۹۲ قربانی کی جانور میں عیب.

(۳) صحيح البخاري رقم الحديث ۹۶۸ أَبْوَابُ الْعِيدَيْنِ بَابُ التَّبْكِيرِ إِلَى الْعِيدِ، و رقم ۹۶۵ باب الخطبة بعد العيد، و رقم ۵۵۴۵ باب سنة الاضحية، و رقم ۵۵۶۰ باب الذبح بعد الصلاة. صحيح مسلم كتاب الأَضَاحِيِّ بَابُ وَقْتِهَا رقم الحديث ۷ (۱۹۶۱).

بيشكه مونږ (د غټ اختر) په دې ورځ اول چې په كوم څيز باندې شروع كوو هغه دا دى چې مونږ به (اول) د غټ اختر مونځ كوو ، بيا چې واپس شو نو قرباني به كوو ، پس څوك چې په دې طريقه كار اوكړي (يعنى اول د اختر مونځ اوكړي او بيا قرباني اوكړي) نو ده زمونږ په طريقه باندې عمل اوكړو (دده قرباني مقبوله ده) ، او څوك چې د اختر د مانځه نه مخكې قرباني اوكړي نو دا خو ده صرف د خپل كور واله ؤ د پاره مخكې غوښه برابر كړه ، دا قرباني نده .

۲ . په بخاري شريف او مسلم شريف كې دا حديث هم ذكر دى چې يو ځل څه خلقو د غټ اختر د مانځه نه مخكې د قربانۍ څاروي ذبح كړي وو ، نبي عليه السلام دا اُوليدل نو وې فرمايل :

مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلٰوةِ فَلْيَذْبَحْ مَكَانَهَا أُخْرٰى ، وَمَنْ كَانَ لَمْ يَذْبَحْ حَتّٰى صَلَّيْنَا فَلْيَذْبَحْ عَلٰى اِسْمِ اللّٰهِ . (۱)

چا چې (د غټ اختر) د مانځه نه مخكې څاروي حلال كړي دي نو هغه دې ددې په ځاى بل څاروى ذبح كړي ، او چا چې څاروي ندي ذبح كړي تر دې پورې چې مونږ د اختر مونځ اوكړو نو هغه دې اوس د الله ﷻ په نوم څاروي ذبح كړي .

مخكې ذبح معتبر نده

ددې دواړو احاديثو نه دا ثابته شوه چې په ښار كې (چيرته چې د اختر مونځ كيږي هلته) د غټ اختر د مانځه نه مخكې د قربانۍ څاروي ذبح كول ناجائز دي ، كه چا مخكې قرباني

(۱) عَنْ جُنْدَبِ بْنِ سُفْيَانَ الْبَجَلِيِّ رضي الله عنه . قَالَ : ضَحَّيْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُضْحِيَةً ذَاتَ يَوْمٍ ، فَإِذَا أُنَاسٌ قَدْ ذَبَحُوْا ضَحَايَاهُمْ قَبْلَ الصَّلٰوةِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ رَآهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُمْ قَدْ ذَبَحُوْا قَبْلَ الصَّلٰوةِ . فَقَالَ : مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلٰوةِ فَلْيَذْبَحْ مَكَانَهَا أُخْرٰى ، وَمَنْ كَانَ لَمْ يَذْبَحْ حَتّٰى صَلَّيْنَا فَلْيَذْبَحْ عَلٰى اِسْمِ اللّٰهِ . صحيح البخاري رقم الحديث ٥٥٠٠ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصَّيْدِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « فَلْيَذْبَحْ عَلٰى اسْمِ اللّٰهِ » ، و رقم ٧٤٠٠ كِتَابُ التَّوْحِيْدِ بَابُ السُّؤَالِ بِأَسْمَاءِ اللّٰهِ تَعَالٰى وَالْاِسْتِعَاذَةِ بِهَا ، صحيح مسلم كتاب الأضاحي بَابُ وَقْتِهَا رقم الحديث ١ (١٩٦٠) .

او کړه نو دوباره به يې کوي .(١)

په ښار کې چې هر ځای اول د اختر مونځ اوشي نو ځاروي ذبح کول جائز دي

که په ښار کې ډيرې عيدګاه وي ، او په يوه عيدګاه کې اول د اختر مونځ اوشو نو ددينه پس د ځاروي ذبح کول جائز دي ، اګر چې دې کس په خپله د اختر مونځ نه وي کړې .

ځکه په خپله د قربانۍ کوونکي د پاره د اختر مانځه نه فارغيدل شرط ندي ، بلکه په ښار کې چې اول هر ځای د اختر مونځ اوشي نو بيا هر چا ته قرباني کول جائز ده .(٢)

---

(١) (وَلَا يَذْبَحُ مِصْرِيٌّ قَبْلَ الصَّلَاةِ , وَذَبَحَ غَيْرُهُ) أَيْ لَا يَجُوزُ لِأَهْلِ الْمِصْرِ أَنْ يَذْبَحُوا الْأُضْحِيَّةَ قَبْلَ أَنْ يُصَلُّوا صَلَاةَ الْعِيدِ يَوْمَ الْأَضْحَى . وَذَبَحَ غَيْرُهُ أَيْ غَيْرُ أَهْلِ الْمِصْرِ يَجُوزُ لَهُمْ ذَبْحُهَا بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ الْإِمَامُ صَلَاةَ الْعِيدِ وَالْأَصْلُ فِيهِ قَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ « مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيُعِدْ ذَبِيحَتَهُ , وَمَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَدْ تَمَّ نُسُكُهُ وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ » . وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ : « إِنَّ أَوَّلَ نُسُكِنَا فِي هَذَا الْيَوْمِ الصَّلَاةُ ثُمَّ الْأُضْحِيَّةُ » قَالَ ذَلِكَ فِي حَقِّ مَنْ عَلَيْهِ صَلَاةُ الْعِيدِ كَيْ لَا يَشْتَغِلَ بِهَا عَنْهَا فَلَا مَعْنَى لِلتَّأْخِيرِ عَنِ الْقَرَوِيِّ إِذْ لَا صَلَاةَ عَلَيْهِ . تبيين الحقائق ج٦ ص ٤ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ من تجب عَلَيْهِ الْأُضْحِيَّةُ . مجمع الانهر ج ٤ ص ١٦٩ كتاب الاضحية ، البحر الرائق ج٨ ص ١٧٨ كتاب الاضحية ، بدائع الصنائع ج٥ ص ٧٣ فصل اما شرائط جواز اقامة الواجب ، فتح القدير ج٨ ص ٤٣٠ .

وَالْوَقْتُ الْمُسْتَحَبُّ لِلتَّضْحِيَةِ فِي حَقِّ أَهْلِ السَّوَادِ بَعْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ , وَفِي حَقِّ أَهْلِ الْمِصْرِ بَعْدَ الْخُطْبَةِ كَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ . الفتاوى الهندية ٢٩٥/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّالِثُ فِي وَقْتِ الْأُضْحِيَّةِ .

(وَأَوَّلُ وَقْتِهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ إِنْ ذَبَحَ فِي مِصْرٍ) أَيْ بَعْدَ أَسْبَقِ صَلَاةِ عِيدٍ , وَلَوْ قَبْلَ الْخُطْبَةِ لَكِنْ بَعْدَهَا أَحَبُّ . الدر المختار ج ٦ ص ٣١٨ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى محموديه ج ٢٦ ص ٣٤٣ قربانی کے ایام واوقات وقضا ، مسائل رفعت قاسمی ج٥ ص ١٣٩ مسائل عیدین و قربانی ، جواهر الفقه ج١ ص ٤٤٩ .

(٢) وَلَوْ ضَحَّى بَعْدَ مَا صَلَّى أَهْلُ الْمَسْجِدِ وَلَمْ يُصَلِّ أَهْلُ الْجَبَّانَةِ أَجْزَأَهُ اسْتِحْسَانًا , لِأَنَّهَا صَلَاةٌ مُعْتَبَرَةٌ . حَتَّى لَوِ اكْتَفَوْا بِهَا أَجْزَأَتْهُمْ . رد المحتار على الدر المختار ج ٦ ص ٣١٨ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . مجمع الانهر ج ٤ ص ١٧٠ كتاب الاضحية ، البحر الرائق ج٨ ص ١٧٥ كتاب الاضحية .

إِذَا اسْتَخْلَفَ الْإِمَامُ مَنْ يُصَلِّي بِالضَّعَفَةِ فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ وَخَرَجَ بِنَفْسِهِ إِلَى الْجَبَّانَةِ مَعَ الْأَقْوِيَاءِ فَضَحَّى رَجُلٌ بَعْدَ مَا انْصَرَفَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ أَهْلُ الْجَبَّانَةِ . الْقِيَاسُ أَنْ لَا تَجُوزَ . وَفِي الِاسْتِحْسَانِ تَجُوزُ ..... وَفِي الْأَضَاحِيِّ لِلزَّعْفَرَانِيِّ : إِذَا ضَحَّى رَجُلٌ مِنَ النَّاحِيَةِ الَّتِي صَلَّى فِيهَا أَوْ مِنَ النَّاحِيَةِ الْأُخْرَى جَازَ . كَذَا فِي الْمُحِيطِ . الفتاوى الهندية ٢٩٥/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّالِثُ فِي وَقْتِ الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى محموديه ج ٢٦ ص ٣٤٣ قربانی کے ایام واوقات وقضا ، مسائل رفعت قاسمی ج٥ ص ١٣٩ مسائل عیدین وقربانی ، فتاوى محمديه ج١ ص ٧٧ .

د باندو خلقو ته د اختر مانځه نه مخکې قرباني کول جائز دي

د باندو خلقو ته (يعنی چيرته چې د اختر او جُمعې مونځ واجب نه وي ، دوی ته) د غټ اختر په ورځ د نمر راختلو نه پس (د اختر د مانځه نه مخکې) قرباني کول جائز دي .(۱)

که د عُذر په وجه په اوله ورځ د اختر مونځ او نشي

که د څه عُذر په وجه په ښار کې د غټ اختر په اوله ورځ باندې د اختر مونځ اونشي نو بيا د همدې ورځې د نمر د زوال نه پس قرباني کول جائز دي .(۲)

قرباني درې ورځو پورې کول جائز دي ، خو بهتر په اوله ورځ دي

حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما فرمايي : اَلْأَضْحٰى يَوْمَانِ بَعْدَ يَوْمِ الْأَضْحٰى .
د اختر د ورځې نه پس دوه نورې ورځې هم د قرباني دي .

---

(۱) (وَلَا يَذْبَحُ مِصْرِيٌّ قَبْلَ الصَّلَاةِ ، وَذَبَحَ غَيْرُهُ) ... أَيْ غَيْرُ أَهْلِ الْمِصْرِ يَجُوزُ لَهُمْ ذَبْحُهَا بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ الْإِمَامُ صَلَاةَ الْعِيدِ ..... قَالَ ذٰلِكَ فِي حَقِّ مَنْ عَلَيْهِ صَلَاةُ الْعِيدِ كَيْ لَا يَشْتَغِلَ بِهَا عَنْهَا فَلَا مَعْنٰى لِلتَّأْخِيرِ عَنِ الْقَرَوِيِّ إِذْ لَا صَلَاةَ عَلَيْهِ . تبيين الحقائق ج۶ ص۴ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ مَنْ تجب عَلَيْهِ الْأُضْحِيَّةُ .

وَالْوَقْتُ الْمُسْتَحَبُّ لِلتَّضْحِيَةِ فِي حَقِّ أَهْلِ السَّوَادِ بَعْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ ، وَفِي حَقِّ أَهْلِ الْمِصْرِ بَعْدَ الْخُطْبَةِ . كَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ . الفتاوى الهندية ۲۹۵/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّالِثُ فِي وَقْتِ الْأُضْحِيَّةِ . الدر المختار ج۶ ص۳۱۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۵۹ الاضحية ، مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص۱۴۰ مسائل عيدين وقرباني ، عزيز الفتاوى ج۱ ص۷۲۱ . فتاوى محموديه ج۲۶ ص۳۴۳ قربانی کے ايام واوقات وقضا .

(۲) وَلَوْ لَمْ يُصَلِّ الْإِمَامُ الْعِيدَ فِي الْيَوْمِ الْأَوَّلِ أَخَّرُوا التَّضْحِيَةَ إِلَى الزَّوَالِ ثُمَّ ذَبَحُوا . وَلَا تُجْزِئُهُمُ التَّضْحِيَةُ مَا لَمْ يُصَلِّ الْإِمَامُ الْعِيدَ فِي الْيَوْمِ الْأَوَّلِ إِلَّا بَعْدَ الزَّوَالِ فَحِينَئِذٍ يَجُوزُ لِخُرُوجِ وَقْتِهَا . وَكَذَا فِي الْيَوْمِ الثَّانِي لَا يُجْزِئُهُمْ قَبْلَ الزَّوَالِ إِلَّا إِذَا كَانُوا لَا يَرْجُونَ أَنْ يُصَلِّيَ الْإِمَامُ فَحِينَئِذٍ تُجْزِئُهُمْ قَبْلَ الزَّوَالِ . هٰكَذَا ذَكَرَ فِي الْمُحِيطِ . تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ج۶ ص۴ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ مَنْ تجب عَلَيْهِ الْأُضْحِيَّةُ . مجمع الانهر ج۴ ص۱۶۹ كتاب الاضحية ، البحر الرائق ج۸ ص۱۷۵ كتاب الاضحية .

إِذَا تَرَكَ الصَّلَاةَ يَوْمَ النَّحْرِ بِعُذْرٍ أَوْ بِغَيْرِ عُذْرٍ لَا تَجُوزُ الْأُضْحِيَّةُ حَتّٰى تَزُولَ الشَّمْسُ وَتَجُوزُ الْأُضْحِيَّةُ فِي الْغَدِ وَبَعْدَ الْغَدِ قَبْلَ الصَّلَاةِ ، لِأَنَّهُ فَاتَ وَقْتُ الصَّلَاةِ بِزَوَالِ الشَّمْسِ فِي الْيَوْمِ الْأَوَّلِ . الفتاوى الهندية ۲۹۵/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الثَّالِثُ فِي وَقْتِ الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى محموديه ج۲۶ ص۳۴۴ قربانی کے ايام واوقات وقضا .

Scanned with CamScanner

امام مالک رحمه الله ددې روايت نقل کولو نه پس فرمايي: ماته دا خبره رارسيدلې ده چې حضرت علي رضي الله عنه به هم همدغه شان فرمايل.(۱)

د امام اعظم ابوحنيفه، امام مالک او امام احمد بن حنبل رحمهم الله په نزد باندې هم قرباني د درې ورځو پورې جائز ده، يعنې د ښار والهؤ د پاره د ذوالحجې لسم تاريخ د اختر د مانځه نه پس د قربانۍ وخت شروع کيږي، او تر دولسم ذوالحجې د نمر پريوتلو پورې درې ورځې ددې وخت دی، ليکن د اختر په اوله ورځ باندې قرباني کول ډيره بهتره ده.

په دې درې ورځو کې د ورځې يا د شپې قرباني کول جائز ده، ليکن د شپې د غلطۍ د احتمال په وجه مکروهِ تنزيهي ده (يعنې دا احتمال شته چې رګ ونه صحيح کټ نشي).(۲)

---

(۱) عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا كَانَ يَقُوْلُ: اَلْأَضْحٰى يَوْمَانِ بَعْدَ يَوْمِ الْأَضْحٰى. قَالَ مَالِكٌ رَحِمَهُ اللّٰهُ: إِنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِيْ طَالِبٍ كَانَ يَقُوْلُ ذٰلِكَ. موطا الإمام مالک رقم الحديث ۱۳۸۸ باب ايام الاضحى، و رقم ۱۳۸۹، مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثالث رقم الحديث ۱۴۷۲(۲۱)، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۹۲۵۴ باب من قال الاضحى يوم النحر ويومين بعده، كنز العمال رقم ۱۲۶۸۲، معرفة السنن والآثار رقم ۱۹۱۱۷.

(۲) وَقْتُ الْأُضْحِيَةِ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ: اَلْعَاشِرُ وَالْحَادِيْ عَشَرَ، وَالثَّانِيْ عَشَرَ، أَوَّلُهَا أَفْضَلُهَا وَآخِرُهَا أَدْوَنُهَا، وَيَجُوْزُ فِيْ نَهَارِهَا وَلَيْلِهَا بَعْدَ طُلُوْعِ الْفَجْرِ مِنْ يَوْمِ النَّحْرِ إِلَى غُرُوْبِ الشَّمْسِ مِنَ الْيَوْمِ الثَّانِيْ عَشَرَ. إِلَّا أَنَّهُ يُكْرَهُ الذَّبْحُ فِي اللَّيْلِ... وَالْوَقْتُ الْمُسْتَحَبُّ لِلتَّضْحِيَةِ فِيْ حَقِّ أَهْلِ السَّوَادِ بَعْدَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ، وَفِيْ حَقِّ أَهْلِ الْمِصْرِ بَعْدَ الْخُطْبَةِ كَذَا فِي الظَّهِيْرِيَّةِ. الفتاوى الهندية ۲۹۵/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيْ وَقْتِ الْأُضْحِيَةِ، الهداية ج۴ ص۴۴۴ كتاب الاضحية، الاختيار لتعليل المختار ج۵ ص۱۹ كتاب الاضحية.

...(فَجْرَ يَوْمَ النَّحْرِ إِلَى آخِرِ أَيَّامِهِ) وَهِيَ ثَلَاثَةٌ. أَفْضَلُهَا أَوَّلُهَا. (قَوْلُهُ: أَفْضَلُهَا أَوَّلُهَا) ثُمَّ الثَّانِيْ ثُمَّ الثَّالِثُ. كَذَا فِي الْقُهُسْتَانِيْ عَنِ النِّهَايَةِ. الدر المختار مع الشامي ج۶ ص۳۱۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ، مجمع الانهر ج۴ ص۱۷۰ كتاب الاضحية، المحيط البرهاني ج۸ ص۴۶۱ كتاب الاضحية الفصل الثالث في وقت الاضحية.

(وَكُرِهَ) تَنْزِيْهًا (الذَّبْحُ لَيْلًا) لِاحْتِمَالِ الْغَلَطِ. الدر المختار ج۶ ص۳۲۰ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ.

وَأَيَّامُ النَّحْرِ ثَلَاثَةٌ: يَوْمُ الْأَضْحٰى وَهُوَ الْيَوْمُ الْعَاشِرُ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ وَالْحَادِيْ عَشَرَ، وَالثَّانِيْ عَشَرَ وَذٰلِكَ بَعْدَ طُلُوْعِ الْفَجْرِ مِنَ الْيَوْمِ الْأَوَّلِ إِلَى غُرُوْبِ الشَّمْسِ مِنَ الثَّانِيْ عَشَرَ. بدائع الصنائع ۶۵/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِيْ وَقْتِ وُجُوْبِ الْأُضْحِيَةِ. فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۵۹ الاضحية، فتاوى محموديه ج۲۶ ص۳۳۷ و ص۳۴۱ قربانی کے ايام اوقات وقضاء، فتاوى حقانيه ج۶ ص۳۶۷ و ص۴۹۰ كتاب الاضحية.

په احاديثو مباركه وُ کې د اختر د ورځې ډېر عظمت بيان شوی نو ځکه په دې ورځ باندې قرباني ډېره بهتر ده . (۱)

که د قربانۍ ورځې تيرې دو باوجود قرباني اونکړي : د دولسم ذوالحجې د نمر غورځيدلو نه پس قرباني صحيح نده ، که صاحب نصاب تر او سه قرباني نه وه کړې نو اوس به د يوې قربانۍ قيمت صدقه کوي .

البته که په ده باندې قرباني واجب نه وه خو څاروې يې اخيستې وُ او بيا يې د درې ورځې تيرې دو باوجود ذبح نه کړو نو اوس به دا څاروې ژوندې صدقه کوي ، اُميد دی چې الله تعالی دده د طرفه دا قبول کړي . (۲)

---

(۱) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُرْطٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : إِنَّ أَعْظَمَ الْأَيَّامِ عِنْدَ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَوْمُ النَّحْرِ، ثُمَّ يَوْمُ الْقَرِّ ... سنن ابي داؤد كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابٌ فِي الْهَدْيِ إِذَا عَطِبَ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ رقم الحديث ۱۷۶۵ ، مسند احمد رقم الحديث ۱۹۰۷۵ ، المستدرک علي الصحيحين للحاكم ، وقَالَ الحاكم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . وقَالَ الالباني: صحيح . مشكاة المصابيح كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ الْهَدْيِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ۲۶۴۳ (۱۷) ، شرح السنة للبغوي رقم ۱۹۵۸ ، صحيح ابن خزيمة رقم ۲۹۶۶ .

(۲) وَلَوْ لَمْ يُضَحِّ حَتَّى مَضَتْ أَيَّامُ النَّحْرِ إِنْ كَانَ أَوْجَبَ عَلَى نَفْسِهِ أَوْ كَانَ فَقِيرًا وَقَدِ اشْتَرَى الْأُضْحِيَةَ تَصَدَّقَ بِهَا حَيَّةً . وَإِنْ كَانَ غَنِيًّا تَصَدَّقَ بِقِيمَةِ شَاةٍ اشْتَرَى أَوْ لَمْ يَشْتَرِ لِأَنَّهَا وَاجِبَةٌ عَلَى الْغَنِيِّ . وَتَجِبُ عَلَى الْفَقِيرِ بِالشِّرَاءِ بِنِيَّةِ التَّضْحِيَةِ عِنْدَنَا . فَإِذَا فَاتَ الْوَقْتُ وَجَبَ عَلَيْهِ التَّصَدُّقُ إِخْرَاجًا لَهُ عَنِ الْعُهْدَةِ . الهداية ۳۵۵/۴ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ .

فَإِنْ كَانَ أَوْجَبَ التَّضْحِيَةَ عَلَى نَفْسِهِ بِشَاةٍ بِعَيْنِهَا فَلَمْ يُضَحِّهَا حَتَّى مَضَتْ أَيَّامُ النَّحْرِ يَتَصَدَّقُ بِعَيْنِهَا حَيَّةً ... وَإِنْ كَانَ لَمْ يُوجِبْ عَلَى نَفْسِهِ وَلَا اشْتَرَى وَهُوَ مُوسِرٌ حَتَّى مَضَتْ أَيَّامُ النَّحْرِ تَصَدَّقَ بِقِيمَةِ شَاةٍ تَجُوزُ فِي الْأُضْحِيَةِ . بدائع الصنائع ۶۸/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي أَنْوَاعِ كَيْفِيَّةِ الْوُجُوبِ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۵۸ ، و ص ۳۸۷ الاضحية .

فَإِنْ مَضَتْ وَلَمْ يَذْبَحْ . فَإِنْ كَانَ فَقِيرًا وَقَدِ اشْتَرَاهَا تَصَدَّقَ بِهَا حَيَّةً . وَإِنْ كَانَ غَنِيًّا تَصَدَّقَ بِثَمَنِهَا اشْتَرَاهَا أَوْ لَا . الاختيار لتعليل المختار ۱۹/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ .

إِذَا أَوْجَبَ شَاةً بِعَيْنِهَا أَوِ اشْتَرَاهَا لِيُضَحِّيَ بِهَا فَمَضَتْ أَيَّامُ النَّحْرِ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَهَا تَصَدَّقَ بِهَا حَيَّةً . وَلَا يَأْكُلُ مِنْ لَحْمِهَا لِأَنَّهُ انْتَقَلَ الْوَاجِبُ مِنْ إِرَاقَةِ الدَّمِ إِلَى التَّصَدُّقِ . وَإِنْ لَمْ يُوجِبْ وَلَمْ يَشْتَرِ ←←←←←←←←

که په شريکانو کې يو کس د ذبحې اجازت ورنکړي نو قرباني نه صحيح کيږي

که په غټ څاروي کې مثلاً اووه کسان شريک وو ، د ذبحې په وخت يو کس نه په خپله موجود وُ ، نه يې وکيل مقرر کړې وُ ، او نه يې د ذبحې اجازت ورکړې وُ ، او دې نورو ده د اجازت نه بغير قرباني اوکړه نو په دې سره د دې نورو قرباني هم نه صحيح کيږي . (۱)

البته که ده اجازت ورکړې وُ خو په خپله موجود نه وُ نو بيا قرباني جائز ده . ليکن په خپله موجود يدل مستحب دي . (۲)

←←←← وَهُوَ مُوسِرٌ وَقَدْ مَضَتْ أَيَّامُهَا تَصَدَّقَ بِقِيمَةِ شَاةٍ تُجْزِي لِلْأُضْحِيَّةِ . رد المحتار على الدر المختار ۳۲۱/۶ كتاب الاضحية ، و تبيين الحقائق ج٦ ص ٥ كتاب الاضحية ، فتاوى سراجية ص ۳۱۵ ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ۴۷۲ ، و ص ۴۹۵ . فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۳۴٦ قربانی کے ايام واوقات وقضا . جواهر الفقه ج۱ ص ۴۴۸ ، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ۱۲۳ .

وفي الهندية : وَمِنْهَا أَنَّهَا تُقْضَى إِذَا فَاتَتْ عَنْ وَقْتِهَا . ثُمَّ قَضَاؤُهَا قَدْ يَكُونُ بِالتَّصَدُّقِ بِعَيْنِ الشَّاةِ حَيَّةً . وَقَدْ يَكُونُ بِالتَّصَدُّقِ بِقِيمَةِ الشَّاةِ . فَإِنْ كَانَ قَدْ أَوْجَبَ التَّضْحِيَةَ عَلَى نَفْسِهِ بِشَاةٍ بِعَيْنِهَا فَلَمْ يُضَحِّهَا حَتَّى مَضَتْ أَيَّامُ النَّحْرِ فَيَتَصَدَّقُ بِعَيْنِهَا حَيَّةً سَوَاءٌ كَانَ مُوسِرًا أَوْ مُعْسِرًا . وَكَذَا إِذَا اشْتَرَى شَاةً لِيُضَحِّيَ بِهَا فَلَمْ يُضَحِّ حَتَّى مَضَى الْوَقْتُ . الفتاوى الهندية ۲۹۴/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ .

(۱) - ... وَلَوْ ذَبَحَ الْبَاقُونَ بِغَيْرِ إِذْنِ الْوَرَثَةِ لَا يُجْزِئُهُمْ ، لِأَنَّهُ لَمْ يَقَعْ بَعْضُهَا قُرْبَةً لِعَدَمِ الْإِذْنِ مِنْهُمْ فَلَمْ يَقَعِ الْكُلُّ قُرْبَةً ضَرُورَةَ عَدَمِ التَّجَزِّي . كَذَا فِي الْكَافِي . الفتاوى الهندية ۳۰٥/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الثَّامِنُ فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِالشَّرِكَةِ فِي الضَّحَايَا . البحر الرائق ج۸ ص ۱۷۸ ، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۹۲ .

وَإِنْ فَعَلَ بِغَيْرِ أمرهم او بغير أمرِ بعضهم لايجوز عنه ولا عنهم في قولهم جميعاً ، لان نصيب مَنْ لم يأمر صار لحماً فكان الكل لحماً . خانية على الهندية ج۳ ص ۳٥۰ كتاب الاضحية ، المحيط البرهاني ج۸ ص ۴۷۳ كتاب الاضحية الفصل السابع في التضحية ، الفتاوى الهندية ۳۰۲/٥ كتاب الاضحية . فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۲٥۲ وجوب قربانی .

(۲) (وَنُدِبَ ... وَأَنْ يَذْبَحَ بِيَدِهِ إِنْ عَلِمَ ذَلِكَ وَإِلَّا) يَعْلَمْهُ (شَهِدَهَا) بِنَفْسِهِ وَيَأْمُرُ غَيْرَهُ بِالذَّبْحِ . الدر المختار ۳۲۸/٦ كتاب الاضحية ، مجمع الانهر ج۴ ص ۱۷۳ كتاب الاضحية ، بدائع الصنائع ج۴ ص ۲۱۹ كتاب الاضحية ما يستحب قبل التضحية ، فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۳۲۹ قربانی میں شرکت .

د ذبح کولو نه مخکې څاروي په دماغو ويشتل يا بې هوشه کول د اسلامي تعليماتو خلاف دي

د ذبح کولو نه مخکې څاروي په دِماغو ويشتل او بيا حلالول د سُنت طريقې او اسلامي آدابو خلاف دي ، په دې سره د څاروي حراميدو ظَنِّ غالب دی ، ځکه که په دې ويشتلو سره ددې څاروي هلاکت يقيني وي نو بيا خو د ذبحې د پاره دده په مَرَی باندې چاړه راښکل بې فائدې دي ، دا خو اوس حرام دی . (۱)

همدارنګې د ذبح کولو نه مخکې څاروي بې هُوشه کول هم د شريعت خلاف دي ، ځکه څاروي چې په ذبح کولو سره حلاليږي نو په دې کې عِلت دادی چې په دې سره د رګونو روانه وِينه د بدن نه اُووځي ، اوس چې کله څاروي بې هوشه کړې شي نو دده طبيعت ضعيف شي ، د رګونو روانه وِينه د بدن نه پوره نه را او اُوځي ، دا په غوښه کې شامله شي چې دا د طبِ نبوي صلی الله عليه وسلم د مَنشأ خلاف ده .

البته که د بې هوشه کولو نه بغير د يو څاروي نه وِينه کمه لاره شي نو په دې کې هيڅ حرَج نشته . (۲)

د ذبحې د پاره راغورځولو په وخت په څاروي کې عيب پيدا کيدل نقصاني ندي

د عيب دار څاروي قرباني ناجائز ده . (۳)

خو که د ذبحې د پاره د راځملولو په دَوران کې څاروي عيب جَن شي ، مثلاً خپه يې ماته شي ، يا يې ښکر مات شي ، يا يې سترګه را اُووځي نو دا څه پرواه نه کوي ، اِستحساناً د داسې څاروي قرباني جائز ده . (۴)

---

(۱) كفايت المفتي ج۸ ص ۲۵۶ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۴۵ مسائل عيدين وقرباني .

(۲) امداد الفتاوى ج۳ ص ۶۰۸ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۴۵ مسائل عيدين وقرباني .

(۳) وَأَمَّا صِفَتُهُ : فَهُوَ أَنْ يَكُوْنَ سَلِيْمًا مِنَ الْعُيُوْبِ الْفَاحِشَةِ . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۹۷ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . شامي ج ۶ ص ۳۲۳ كتاب الاضحية ، بدائع الصنائع ج۵ ص ۷۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي شَرَائِطِ جَوَازِ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ فِي الْأُضْحِيَةِ .

(۴) وَلَوْ أَضْجَعَهَا لِيَذْبَحَهَا فِي يَوْمِ النَّحْرِ فَاضْطَرَبَتْ فَانْكَسَرَتْ رِجْلُهَا فَذَبَحَهَا أَجْزَأَتْهُ إِسْتِحْسَانًا . البحر الرائق ۲۰۱/۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ .

Scanned with CamScanner

د اسلامي ذبحې د پاره شرائط

د قرآن کريم او احاديثو نه معلوميږي چې د اسلامي ذبحې د پاره درې شرائط دي:

۱. ذبح کوونکې به مسلمان وي.

۲. د ذبحې په وخت به د الله ﷻ نوم اخلي.

۳. په شرعي طريقې سره به د مرۍ او ساه د نالۍ رګونه کټ کوي.

دا درې شرائط د اختياري ذبحې د پاره دي، د غير اختياري ذبحې (مثلاً د ښکار وغيره) احکامات جدا دي. (۱)

قرباني په خپل لاس باندې ذبح کول مستحب ده

نبي کريم صلی الله عليه وسلم په خپل لاس مبارک باندې قرباني ذبح کړې ده.

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي:

ضَحَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ، ذَبَحَهُمَا بِيَدِهِ، وَسَمَّى وَكَبَّرَ.

←←←← وَلَا يَضُرُّ تَعَيُّبُهَا مِنْ اِضْطِرَابِهَا عِنْدَ الذَّبْحِ وَكَذَا لَوْ مَاتَتْ فَعَلَ الْغَنِيِّ غَيْرَهَا لَا الْفَقِيرِ.

(قَوْلُهُ: وَلَا يَضُرُّ تَعَيُّبُهَا مِنْ اِضْطِرَابِهَا) وَكَذَا لَوْ تَعَيَّبَتْ فِي هٰذِهِ الْحَالَةِ وَانْفَلَتَتْ ثُمَّ أُخِذَتْ مِنْ فَوْرِهَا، وَكَذَا بعد فَوْرِهَا عِنْدَ مُحَمَّدٍ. زَيْلَعِيٌّ. الدرالمختار مع الشامي ۶/ ۳۲۵ كتاب الاضحية، تبيين الحقائق ج۶ ص۷ كتاب الاضحية، البحرالرائق ج۸ ص۱۷۷ كتاب الاضحية.

وَلَوْ قَدَّمَ أُضْحِيَّةً لِيَذْبَحَهَا فَاضْطَرَبَتْ فِي الْمَكَانِ الَّذِي يَذْبَحُهَا فِيهِ فَانْكَسَرَتْ رِجْلُهَا، ثُمَّ ذَبَحَهَا عَلَى مَكَانِهَا أَجْزَأَهُ، وَكَذٰلِكَ إِنِ انْفَلَتَتْ عَنْهُ الْبَقَرَةُ فَأُصِيبَتْ عَيْنُهَا فَذَهَبَتْ، وَالْقِيَاسُ أَنْ لَا تَجُوزَ. وَجْهُ الْقِيَاسِ أَنَّ هٰذَا عَيْبٌ دَخَلَهَا قَبْلَ تَعْيِينِ الْقُرْبَةِ بِهَا فَصَارَ كَمَا لَوْ كَانَ قَبْلَ حَالِ الذَّبْحِ. وَجْهُ الْإِسْتِحْسَانِ أَنَّ هٰذَا مِمَّا لَا يُمْكِنُ الْإِحْتِرَازُ عَنْهُ لِأَنَّ الشَّاةَ تَضْطَرِبُ فَتَلْحَقُهَا الْعُيُوبُ مِنْ اِضْطِرَابِهَا. الفتاوى الهندية ج۵ ص۲۹۹ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ. فتح القدير ج۸ ص۴۳۵. فتاوى عثمانيه ج۸ ص۳۵۷ الاضحيه، فتاوى محموديه ج۲۶ ص۲۹۲ قربانی کے جانور میں عیب. مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۱۲۷ مسائل عيدين وقرباني.

(۱) جواهر الفقه ج۲ ص۳۷۵، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۱۳۷ مسائل عيدين وقرباني.

وَوَضَعَ رِجْلَهُ عَلَى صِفَاحِهِمَا . (۱)

نبي عليه الصلاة والسلام د دوه غټو ښكرونو واله تور سپين (يعنى برگ) گډانو قرباني اوکړه ، دا دواړه گډان يې په خپل لاس مبارک باندې ذبح کړل ، بِسْمِ اللهِ وَاللهُ أَكْبَر يې وويل ، او خپله خپه مبارکه يې د دوى په اړخ باندې (يا څټ سره نژدې) ايښې وه .

رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت فاطمې رضي الله عنها ته فرمايلي وو :

قُومِي إِلَى أُضْحِيَّتِكِ فَاشْهَدِيهَا فَإِنَّ لَكِ بِأَوَّلِ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْ دَمِهَا يُغْفَرُ لَكِ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِكِ .

اې فاطمې ! پاڅه ، د خپلې قربانۍ سره اودرېږه (او ذبح کول يې گوره) ځکه چې کله دې قربانۍ د وينې اول څاڅکي زمکې ته غورځيږي نو ددې په عوض کې به الله تعالى ستا مخکينې ټول گناهونه معاف کړي . . . (۲)

اوس هم مستحب او افضل طريقه داده چې چاته د څاروي ذبح کولو طريقه او آداب ورځي هغه دې خپله قرباني په خپله ذبح کړي ، البته که په څه وجه ذبحه په خپله نشي کولى نو کم از کم د ذبح کولو په وخت دې هلته اودرېږي ، او د څاروي ذبح کولو ته دې گوري ، ځکه په دې کې د اخلاص او د الله ﷻ سره د تعلق مظاهره کيږي ، او د قربانۍ د مقصد تکميل هم کيږي . (۳)

---

(۱) صحيح البخاري رقم ۵۵٦۵ كِتَابُ الأَضَاحِيِّ بَابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الذَّبْحِ ، و رقم ۵۵٦۴ بَابُ وَضْعِ القَدَمِ عَلَى صَفْحِ الذَّبِيحَةِ . صحيح مسلم كتاب الأضاحي بَابُ اسْتِحْبَابِ الضَّحِيَّةِ، وَذَبْحِهَا مُبَاشَرَةً ... رقم ۱۷ (۱۹٦٦) ، و رقم ۱۸(۱۹٦٦)، سنن الترمذي باب ما جاء في الاضحية بكبشين رقم ۱۴۹۴ ، سنن ابن ماجة رقم ۳۱۲۰ .

(۲) عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِفَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ : « قُومِي إِلَى أُضْحِيَّتِكِ فَاشْهَدِيهَا فَإِنَّ لَكِ بِأَوَّلِ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْ دَمِهَا يُغْفَرُ لَكِ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِكِ » قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! هَذَا لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ خَاصَّةً . أَوْ لَنَا وَلِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً ؟ قَالَ : « بَلْ لَنَا وَلِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً » . المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۷۵۲۵ كِتَابُ الأَضَاحِيِّ ، كنز العمال رقم الحديث ۱۲۲۳٦ ، و رواه الزيلعي في النصب ۳/ ۲۱۹ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۲۰۵ ثواب الاضحية .

(۳) (ذَبَحَهُمَا بِيَدِهِ) : وَهُوَ الْمُسْتَحَبُّ لِمَنْ يَعْرِفُ آدَابَ الذَّبْحِ، وَيَقْدِرُ عَلَيْهِ، وَإِلَّا فَلْيَحْضُرْ عِنْدَ الذَّبْحِ لِلْخَبَرِ الْحَسَنِ. بَلْ صَحَّحَهُ الْحَاكِمُ : أَنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ قَالَ لِفَاطِمَةَ : قُومِي ←←←←←←←←←

مسئله: د څاروي ذبح کولو په وخت بِسْمِ اللهِ وَاللهُ أَكْبَر (د واو سره)، او بِسْمِ اللهِ اَللهُ أَكْبَر (بغير د واو نه) دواړه ويل جائز دي.(۱)

په احاديثو کې ډير بِسْمِ اللهِ وَاللهُ أَكْبَر (د واو سره) راغلي دي. د فقهاء کرامو په نزد باندې بِسْمِ اللهِ اَللهُ أَكْبَر (بغير د واو نه) ويل مستحب دي.(۲)

←←← إِلَى أُضْحِيَّتِكِ فَاشْهَدِيهَا، فَإِنَّهُ بِأَوَّلِ قَطْرَةٍ مِنْ دَمِهَا يُغْفَرُ لَكِ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِكِ. وَفِي رِوَايَةٍ صَحِيحَةٍ: كُلُّ ذَنْبٍ عَمِلْتِيهِ. قَالَ الْمُظْهِرُ فِيهِ: أَنَّ السُّنَّةَ أَنْ يَذْبَحَ كُلُّ وَاحِدٍ الْأُضْحِيَّةَ بِيَدِهِ، لِأَنَّ الذَّبْحَ عِبَادَةٌ وَالْعِبَادَةُ أَصْلُهَا أَنْ يُبَاشِرَ كُلٌّ بِنَفْسِهِ، وَلَوْ وَكَّلَ غَيْرَهُ جَازَ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۰۷۷/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ۱۴۵۳.

وفي الهندية: وَالْأَفْضَلُ أَنْ يَذْبَحَ أُضْحِيَّتَهُ بِيَدِهِ إِنْ كَانَ يُحْسِنُ الذَّبْحَ، لِأَنَّ الْأَوْلَى فِي الْقُرُبَاتِ أَنْ يَتَوَلَّى بِنَفْسِهِ، وَإِنْ كَانَ لَا يُحْسِنُهُ فَالْأَفْضَلُ أَنْ يَسْتَعِينَ بِغَيْرِهِ. وَلٰكِنْ يَنْبَغِي أَنْ يَشْهَدَهَا بِنَفْسِهِ. كَذَا فِي الْكَافِي. الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۳۰۰ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الْأُضْحِيَّةِ وَالْإِنْتِفَاعِ بِهَا.

(۱) فتاوى محمودية ج۲۶ ص ۱۳۹ ذبح کے احکام.

(۲) وفي رواية: عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: ضَحَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ ذَبَحَهُمَا بِيَدِهِ وَسَمَّى وَكَبَّرَ. قَالَ: رَأَيْتُهُ وَاضِعًا قَدَمَهُ عَلَى صِفَاحِهِمَا وَيَقُولُ: بِسْمِ اللهِ وَاللهُ أَكْبَرُ. مشكاة المصابيح رقم الحديث ۱۴۵۳(۱) باب في الاضحية الفصل الاول.

ملاعلي قاري رحمه الله په مرقاة کې د دې حديث په تشريح کې ليکلي: (وَيَقُولُ: بِسْمِ اللهِ، وَاللهُ أَكْبَرُ): وَفِيهِ إِشَارَةٌ إِلَى أَنَّ إِتْيَانَ الْوَاوِ الْعَاطِفَةِ أَوِ الْحَالِيَّةِ أَوْلَى مِنْ تَرْكِهِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۰۷۸/۳ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ۱۴۵۳.

وَمَا تَدَاوَلَتْهُ الْأَلْسُنُ عِنْدَ الذَّبْحِ وَهُوَ قَوْلُهُ: "بِسْمِ اللهِ وَاللهُ أَكْبَرُ" مَنْقُولٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَنْ عَلِيٍّ رضي الله عنه وَابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما مِثْلُهُ. قَالَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى { فَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ } [الحج: ۳۶]. وَذَكَرَ الْحَلْوَانِيُّ: اَلْمُسْتَحَبُّ أَنْ يَقُولَ "بِسْمِ اللهِ اَللهُ أَكْبَرُ" بِلَا وَاوٍ، وَبِالْوَاوِ يُكْرَهُ لِأَنَّهُ يَقْطَعُ فَوْرَ التَّسْمِيَةِ. تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ۲۸۹/۵ كِتَابُ الذَّبَائِحِ اَلتَّسْمِيَةُ عِنْدَ الذَّبْحِ

وفي الهندية: قَالَ الْبَقَّالِيُّ: اَلْمُسْتَحَبُّ أَنْ يَقُولَ: "بِسْمِ اللهِ اَللهُ أَكْبَرُ" يَعْنِي بِدُونِ الْوَاوِ. →→→

Scanned with CamScanner

ښځه هم څاروي ذبح کولې شي

که ښځه تکړه وي او خپل د قربانۍ څاروي ذبح کړي نو دا جائز ده، ددې په حلال والي کې هيڅ شک و شبهه نشته. (۱)

څوک چې ديته حرام وايي نو هغوی ګناهګار دي، البته بعضې ښځې صحيح طريقې سره ذبح نشي کولی، بل دا چې د دوی زړونه کمزوري وي احتمال شته چې د ذبحې په وخت يې لاس پوره کار اونکړي نو بلا ضرورت دوی ته ذبح سپارل مناسب نده، خو که په صحيح طريقې سره يې ذبح کړي نو دا جائز ده. (۲)

د څاروي ذبح کولو آداب

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّ اللهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ. فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا

←←←← وَمَعَ الْوَاوِ يُكْرَهُ؛ لِأَنَّ الْوَاوَ يَقْطَعُ فَوْرَ التَّسْمِيَةِ. كَذَا فِي الْمُحِيطِ. الفتاوى الهندية ج۵ ص ۲۸۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ فِي رُكْنِ الذَّبْحِ وَشَرَائِطِهِ وَحُكْمِهِ وَأَنْوَاعِهِ.

قال الحصكفيؒ: (وَالْمُسْتَحَبُّ أَنْ يَقُولَ "بِسْمِ اللهِ اَللهُ أَكْبَرُ" بِلَا وَاوٍ، وَكُرِهَ بِهَا) لِأَنَّهُ يَقْطَعُ فَوْرَ التَّسْمِيَةِ كَمَا عَزَاهُ الزَّيْلَعِيُّ لِلْحَلْوَانِيِّ وَقَالَ قَبْلَهُ: وَالْمُتَدَاوَلُ الْمَنْقُولُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْوَاوِ.

قال ابن عابدينؒ: (قَوْلُهُ: لِأَنَّهُ يَقْطَعُ فَوْرَ التَّسْمِيَةِ) قَالَ الْأَتْقَانِيُّ: وَفِيهِ نَظَرٌ. رد المحتار على الدر المختار ۳۰۱/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ

(۱) وَحَلَّ ذَبِيحَةُ مُسْلِمٍ وَكِتَابِيٍّ وَصَبِيٍّ وَامْرَأَةٍ. كنز الدقائق ص ۴۱۶ كتاب الذبائح، مجمع الانهر ج۴ ص ۱۵۴ كتاب الذبائح.

قال الحصكفيؒ: (وَشَرْطُ كَوْنِ الذَّابِحِ مُسْلِمًا... وَلَوْ) الذَّابِحُ (مَجْنُونًا أَوِ امْرَأَةً أَوْ صَبِيًّا يَعْقِلُ التَّسْمِيَةَ وَالذَّبْحَ) وَيَقْدِرُ. الدر المختار ۲۹۷/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ. اعلاء السنن ج۱۷ ص ۹۳ باب جواز ذبح المرأة والصبي، بزازية على الهندية ج۶ ص ۳۰۲ كتاب الذبائح، فتاوى محمودية ج۲۶ ص ۱۸۲ ذبح کرنے والے کا حکم، وص ۳۵۲ قربانی کے آداب و مستحبات وغیرہ.

(۲) امداد المفتين ج۲ ص ۹۵۷، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۲۴ مسائل عيدين وقرباني.

Scanned with CamScanner

الذَّبْحَ، وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ، فَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ .(۱)

بيشكه الله تعالى (په تاسو باندې) د هر څيز سره احسان فرض كړې دى ، پس كله چې تاسو څوک (په قصاص يا حد وغيره كې) قتلوئ نو په بهترينې طريقې سره يې قتلوئ (يعنى په داسې آسانه طريقې سره يې قتل كړئ چې دير او نه كړيږي) ، او كله چې تاسو (څاروي) ذبح كوئ نو په ښه طريقې سره يې ذبح كوئ . (او ښه طريقه داده چې) تاسو خپله چاړه (د مخكې نه) ښه تېره كوئ ، او خپلې ذبيحې (څاروي) ته د مرگ د سختۍ نه زر راحت وركړئ .

په مذكوره حديث كې د آدابو ذكر: په دې حديث كې يو څو آداب ذكر شو :

اول ادب: چاړه د مخكې نه ښه تېره كول په كار دي ، ددې د پاره چې د څاروي رګونه زر كټ شي ، او په څاروي باندې د مرگ سختي آسانه شي .

همدارنګې د څاروي مخې ته چاړه تېره كول په كار ندي .(۲)

ځكه نبي عليه السلام ددينه منع كړيده .(۳)

حضرت عُمر رضي الله عنه يو كس اوليد چې د څاروي مخې ته يې چاړه تېره كوله نو هغه

---

(۱) صحيح مسلم كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ وَمَا يُؤْكَلُ مِنَ الْحَيَوَانِ بَابُ الْأَمْرِ بِإِحْسَانِ الذَّبْحِ وَالْقَتْلِ، وَتَحْدِيدِ الشَّفْرَةِ رقم الحديث ۵۷(۱۹۵۵) ، سنن ابى داؤد كِتَاب الضَّحَايَا بَابٌ فِي النَّهْيِ أَنْ تُصْبَرَ الْبَهَائِمُ، وَالرِّفْقِ بِالذَّبِيحَةِ رقم الحديث ۲۸۱۵ ، سنن الترمذي باب ما جاء في النهي عن المثلة رقم الحديث ۱۴۰۹ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ شعب الايمان رقم الحديث ۱۰۵۶۰ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۴۰۷۳(۱۰) كتاب الصيد والذبائح الفصل الاول ، مسند احمد رقم الحديث ۱۷۱۱۳ ، سنن ابن ماجة باب ماجاء اذا ذبحتم فاحسنوا الذبح رقم الحديث ۳۱۷۰ .

(۲) وَيُسْتَحَبُّ أَنْ لَا يُحِدَّ بِحَضْرَةِ الذَّبِيحَةِ وَلَا يَذْبَحَ وَاحِدَةً بِحَضْرَةِ الْأُخْرَى وَلَا يَجُرَّهَا إِلَى مَذْبَحِهَا . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۲۶۴۹/۶ كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ۴۰۷۳ .

(۳) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَجُلًا أَضْجَعَ شَاةً يُرِيدُ أَنْ يَذْبَحَهَا وَهُوَ يُحِدُّ شَفْرَتَهُ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَتُرِيدُ أَنْ تُمِيتَهَا مَوْتَاتٍ ؟ هَلْ حَدَدْتَ شَفْرَتَكَ قَبْلَ أَنْ تُضْجِعَهَا . المستدرک على الصحيحين رقم الحديث ۷۵۷۰ كِتَابُ الذَّبَائِحِ ، وقال الحاكم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۲۶۴۹/۶ كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

کس يې په ډوره باندې اووهل.

همدارنګې د يو څاروي مخې ته بل څاروي ذبح کول هم مکروه دي. (١)

دويم ادب : په مذکوره حديث کې دويم آدب دا ذکر شو چې څاروي ته راحت رسول په کار دي، يعنې د ذبحې نه روسته هغه ته انتظار کول په کار دي، چې کله يخ شي نو بيا ورنه څرمن ويستل په کار دي، ځکه د يخ والي نه مخکې ورنه څرمن ويستل مکروه ده،
همدارنګې د ذبح کولو په وخت بې فائدې تعذيبول هم په کار ندي. (٢)
همدارنګې ژوندې څاروي بې فائدې د شاته خپو نه راښکل هم ندي په کار. (٣)

د څاروي ذبح کولو په وخت د يو څو خبرو لحاظ ساتل

علماؤ ليکلي چې د څاروي ذبح کولو په وخت د يو څو خبرو لحاظ ساتل په کار دي.
١. د قرباني څاروي به ښه ساتلې شي، تر دې پورې چې د ذبح کولو نه مخکې به هم

---

(١) « وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ » وَهِيَ بِفَتْحِ أَوَّلِهِ السِّكِّينُ الْعَظِيمُ. وَيُكْرَهُ حَدُّهَا قُبَالَةَ الذَّبِيحَةِ؛ لِأَنَّ عُمَرَ ضَرَبَ بِالدِّرَّةِ مَنْ رَآهُ يَفْعَلُ ذَلِكَ. وَكُرِهَ ذَبْحُ أُخْرَى قُبَالَتَهَا لِخَبَرٍ فِيهِ. مرقاة المفاتيح باب في الأضحية الفصل الأول ١٠٧٨/٣ في تشريح حديث ١٤٥٤ (٢).

وَرُوِيَ عَنْ سَيِّدِنَا عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا وَقَدْ أَضْجَعَ شَاةً وَوَضَعَ رِجْلَهُ عَلَى صَفْحَةِ وَجْهِهَا وَهُوَ يُحِدُّ الشَّفْرَةَ فَضَرَبَهُ بِالدِّرَّةِ فَهَرَبَ الرَّجُلُ وَشَرَدَتِ الشَّاةُ. وَلِأَنَّ الْبَهِيمَةَ تَعْرِفُ الْآلَةَ الْجَارِحَةَ كَمَا تَعْرِفُ الْمَهَالِكَ فَتَتَحَرَّزُ عَنْهَا. فَإِذَا أَحَدَّ الشَّفْرَةَ وَقَدْ أَضْجَعَهَا يَزْدَادُ أَلَمُهَا. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٦١/٦ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصُّيُودِ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الذَّكَاةِ وَمَا يُكْرَهُ مِنْهَا

(٢) (وَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ) أَيْ: لِيَتْرُكْهَا حَتَّى تَسْتَرِيحَ وَتَبْرُدَ .... قَالَ النَّوَوِيُّ: اَلْحَدِيثُ عَامٌّ فِي كُلِّ قَتْلٍ مِنَ الذَّبَائِحِ وَالْقَتْلِ قِصَاصًا أَوْ حَدًّا وَنَحْوِ ذَلِكَ. وَهَذَا الْحَدِيثُ مِنَ الْجَوَامِعِ اهـ وَقَدْ قَالَ عُلَمَاؤُنَا: وَكُرِهَ السَّلْخُ قَبْلَ أَنْ تَبْرُدَ وَكُلُّ تَعْذِيبٍ بِلَا فَائِدَةٍ لِهَذَا الْحَدِيثِ. مرقاة المفاتيح ٢٦٤٩/٦ كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ٣٠٧٣.

وَكُرِهَ كُلُّ تَعْذِيبٍ بِلَا فَائِدَةٍ. الدر المختار ٢٩٦/٦ كِتَابُ الذَّبَائِحِ.

(٣) وَيُسْتَحَبُّ أَنْ ... لَا يَجُرَّهَا إِلَى مَذْبَحِهَا. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ٢٦٤٩/٦ كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ٣٠٧٣.

Scanned with CamScanner

اُوږدي او تېرې نشي ساتلی، بلکه اُوږدې تېرې ساتل يې مکروه دي. (١)

(**نوټ** : د قرباني ځاروي څو ورځې مخکې اخيستل او بيا د هغې ښه ساتل مستحب دي، ځکه په دې کې ثواب دی، او د شعائرُ الله تعظيم هم دی) . (٢)

٢. ذبح د ورځې کول مستحب ده. (٣)

٣. کله يې چې د حلاليدو ځای ته بوځي نو په نرمۍ به يې بوځي، په سختۍ سره يې راښکل مکروه دي. (۴)

---

(١) وَالْحَاصِلُ أَنَّ كُلَّ مَا فِيهِ زِيَادَةُ أَلَمٍ لَا يُحْتَاجُ إِلَيْهِ فِي الذَّكَاةِ مَكْرُوهٌ. كَذَا فِي الْكَافِي. الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٨٨ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ فِي رُكْنِ الذَّبْحِ وَشَرَائِطِهِ وَحُكْمِهِ وَأَنْوَاعِهِ.

وَكُرِهَ كُلُّ تَعْذِيبٍ بِلَا فَائِدَةٍ. الدر المختار ٢٩٦/٦ كِتَابُ الذَّبَائِحِ.

(٢) فَيُسْتَحَبُّ أَنْ يَرْبِطَ الْأُضْحِيَّةَ قَبْلَ أَيَّامِ النَّحْرِ بِأَيَّامٍ لِمَا فِيهِ مِنَ الِاسْتِعْدَادِ لِلْقُرْبَةِ وَإِظْهَارِ الرَّغْبَةِ فِيهَا. فَيَكُونُ لَهُ فِيهِ أَجْرٌ وَثَوَابٌ. وَأَنْ يُقَلِّدَهَا وَيُجَلِّلَهَا اعْتِبَارًا بِالْهَدَايَا. وَالْجَامِعُ أَنَّ ذَلِكَ يُشْعِرُ بِتَعْظِيمِهَا قَالَ اللهُ تَعَالَى {ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ} [الحج: ٣٢]. بدائع الصنائع ٧٨/٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ

(٣) إِنَّ الْمُسْتَحَبَّ أَنْ يَكُونَ الذَّبْحُ بِالنَّهَارِ وَيُكْرَهُ بِاللَّيْلِ. وَالْأَصْلُ فِيهِ مَا رُوِيَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَنَّهُ نَهَى عَنِ الْأَضْحَى لَيْلًا وَعَنِ الْحَصَادِ لَيْلًا» وَهُوَ كَرَاهَةُ تَنْزِيهٍ وَمَعْنَى الْكَرَاهَةِ يَحْتَمِلُ أَنْ يَكُونَ لِوُجُوهٍ: أَحَدُهَا أَنَّ اللَّيْلَ وَقْتُ أَمْنٍ وَسُكُونٍ وَرَاحَةٍ فَإِيصَالُ الْأَلَمِ فِي وَقْتِ الرَّاحَةِ يَكُونُ أَشَدَّ. وَالثَّانِي أَنَّهُ لَا يَأْمَنُ مِنْ أَنْ يُخْطِئَ فَيَقْطَعَ يَدَهُ وَلِهَذَا كُرِهَ الْحَصَادُ بِاللَّيْلِ. وَالثَّالِثُ أَنَّ الْعُرُوقَ الْمَشْرُوطَةَ فِي الذَّبْحِ لَا تَتَبَيَّنُ فِي اللَّيْلِ فَرُبَّمَا لَا يَسْتَوْفِي قَطْعَهَا. بدائع الصنائع ٦٠/٥ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصُّيُودِ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الذَّكَاةِ وَمَا يُكْرَهُ مِنْهَا.

اَلْمُسْتَحَبُّ أَنْ يَكُونَ الذَّبْحُ بِالنَّهَارِ. الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٨٧ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ

(۴) وَيُكْرَهُ جَرُّهَا بِرِجْلِهَا إِلَى الْمَذْبَحِ. الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٨٧ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ. الدر المختار ٢٩٦/٦ كِتَابُ الذَّبَائِحِ.

وَيُسْتَحَبُّ أَنْ ... لَا يَجُرَّهَا إِلَى مَذْبَحِهَا. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ٢٦٣٩/٦ كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ في شرح حديث ٤٠٧٣.

فَيُسْتَحَبُّ .... أَنْ يَسُوقَهَا إِلَى الْمَسْلَخِ سَوْقًا جَمِيلًا لَا عَنِيفًا وَأَنْ لَا يَجُرَّ بِرِجْلِهَا إِلَى الْمَذْبَحِ. بدائع الصنائع ٧٨/٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ

۴. د ذبحې نه مخکې ورله خپې ترل په کار دي. (۱)

۵. په راځملولو کې به ورسره نرمي کوي، بې ځايه سختي ورسره کول مکروه ده. (۲)

۶. قبلې طرف ته په چَپ (گس) اړخ يې اچول په کار دي چې ساه يې په آسانه اووځي. (۳)

په بدل طرف يې اچول مکروه دي. (۴)

که د ذبحې په وخت د څاروي مخ قبلې طرف ته نکړې شي نو اگرچې په دې سره سُنت پاتې کيږي خو ذبيحه ورسره نه مرداريږي (خوراک يې صحيح دی). (۵)

---

(۱) وَفِي بَعْضِ الرِّوَايَاتِ « وَلْيَشُدَّ قَوَائِمَهُ وَلْيُلْقِهِ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْسَرِ ». بدائع الصنائع ۶۰/۵ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصُّيُودِ

(۲) وَكُرِهَ كُلُّ تَعْذِيبٍ بِلَا فَائِدَةٍ. الدر المختار ۲۹۶/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ. الفتاوى الهندية ۵/ ۲۸۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ

(۳) في البذل المجهود في بيان ذبح أضحيته صلى الله عليه وسلم واخذ الكبش فأضجعه على اليسار، وهو الظاهر لانه الأيسر في الذبح. بذل المجهود ج۴ ص ۷۰ كتاب الضحايا باب ما يستحب من الضحايا، تكملة فتح الملهم ج۳ ص ۵۶۳ كتاب الاضاحي باب استحباب الضحية، مجمع الانهر ۱۵۹/۴ كتاب الذبائح، فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۱۴۲ ذبح کے احکام.

(وَمِنْهَا) أَنْ يَكُونَ الذَّابِحُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ وَالذَّبِيحَةُ مُوَجَّهَةً إِلَى الْقِبْلَةِ لِمَا رَوَيْنَا وَلِمَا رُوِيَ أَنَّ الصَّحَابَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ كَانُوا إِذَا ذَبَحُوا اِسْتَقْبَلُوا الْقِبْلَةَ. فَإِنَّهُ رُوِيَ عَنِ الشَّعْبِيِّ أَنَّهُ قَالَ: كَانُوا يَسْتَحِبُّونَ أَنْ يَسْتَقْبِلُوا بِالذَّبِيحَةِ الْقِبْلَةَ. وَقَوْلُهُ: "كَانُوا" كِنَايَةٌ عَنِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَمِثْلُهُ لَا يَكْذِبُ. وَلِأَنَّ الْمُشْرِكِينَ كَانُوا يَسْتَقْبِلُونَ بِذَبَائِحِهِمْ إِلَى الْأَوْثَانِ فَتُسْتَحَبُّ مُخَالَفَتُهُمْ فِي ذَلِكَ بِاسْتِقْبَالِ الْقِبْلَةِ الَّتِي هِيَ جِهَةُ الرَّغْبَةِ إِلَى طَاعَةِ اللهِ عَزَّ شَأْنُهُ. بدائع الصنائع ۶۰/۵ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصُّيُودِ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الذَّكَاةِ وَمَا يُكْرَهُ مِنْهَا

(۴) (وَ) كُرِهَ (تَرْكُ التَّوَجُّهِ إِلَى الْقِبْلَةِ) لِمُخَالَفَتِهِ السُّنَّةَ. الدر المختار ۲۹۶/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ. البحر الرائق ۱۹۴/۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ مَا يُكْرَهُ فِي الذَّبْحِ

وَإِذَا ذَبَحَهَا بِغَيْرِ تَوَجُّهِ الْقِبْلَةِ حَلَّتْ وَلَكِنْ يُكْرَهُ. الفتاوى الهندية ج۵ ص ۲۸۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ

(۵) وَيُكْرَهُ أَنْ يَذْبَحَهَا مُوَجَّهَةً لِغَيْرِ الْقِبْلَةِ لِمُخَالَفَةِ السُّنَّةِ فِي تَوْجِيهِهَا لِلْقِبْلَةِ وَتُؤْكَلُ. البحر الرائق ۱۹۴/۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ مَا يُكْرَهُ فِي الذَّبْحِ. الدر المختار ۲۹۶/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ.

وَإِذَا ذَبَحَهَا بِغَيْرِ تَوَجُّهِ الْقِبْلَةِ حَلَّتْ وَلَكِنْ يُكْرَهُ. الفتاوى الهندية ج۵ ص ۲۸۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ.

فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۱۴۳ ذبح کے احکام.

۷ . چاړه ورته د مخکې نه ښه تېره کول په کار دي ، په پڅه چاړه باندې يې ذبح کول مکروه دي .(۱)

همدارنګې د راحملولو نه پس ، يا د څاروي مخې ته چاړه تېره کول مکروه ده .(۲)

همدارنګې يو څاروي د بل څاروي مخې ته ذبح کول مکروه دي .(۳)

همدارنګې د څټ د طرفه څاروي حلالول هم مکروه دي .(۴)

۸ . د چاړې په چلولو کې تيزي په کار ده ، ډېر سست والې په کار ندی ، ځکه په دې سره څاروي ته بې فائدې تکليف رسي ، همدارنګې د مرۍ رګونه به کټ کوي .(۵)

---

(۱) وَيُسْتَحَبُّ فِي الذَّبْحِ حَالَةَ الِاخْتِيَارِ أَنْ يَكُونَ ذٰلِكَ بِآلَةٍ حَادَّةٍ مِنَ الْحَدِيدِ كَالسِّكِّينِ وَالسَّيْفِ وَنَحْوِ ذٰلِكَ . وَيُكْرَهُ بِغَيْرِ الْحَدِيدِ وَبِالْكَلِيلِ مِنَ الْحَدِيدِ . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۸۷ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ فِي رُكْنِ الذَّبْحِ وَشَرَائِطِهِ وَحُكْمِهِ وَأَنْوَاعِهِ . بدائع الصنائع ۶۰/۵ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصُّيُودِ

(۲) وَيُكْرَهُ أَنْ يُضْجِعَهَا وَيُحِدَّ الشَّفْرَةَ بَيْنَ يَدَيْهَا . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۸۷ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ

وَنُدِبَ إِحْدَادُ شَفْرَتِهِ قَبْلَ الْإِضْجَاعِ ، وَكُرِهَ بَعْدَهُ . الدر المختار ۲۹۶/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ .

(۳) وَكُرِهَ ذَبْحُ أُخْرَى قُبَالَتَهَا لِخَبَرٍ فِيهِ . مرقاة المفاتيح بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ ۱۰۷۸/۳ .

(۴) (وَكُرِهَ ... الذَّبْحُ مِنَ الْقَفَاءِ) ..... وَفِي الذَّبْحِ مِنَ الْقَفَا زِيَادَةُ أَلَمٍ فَيُكْرَهُ . وَيَحِلُّ لِمَا ذَكَرْنَا إِذَا بَقِيَتْ حَيَّةً حَتّٰى يَقْطَعَ الْعُرُوقَ لِتَحَقُّقِ الْمَوْتِ بِالذَّكَاةِ . وَإِنْ مَاتَتْ قَبْلَ قَطْعِ الْعُرُوقِ لَا تُؤْكَلُ لِوُجُودِ الْمَوْتِ بِمَا لَيْسَ بِذَكَاةٍ . البحر الرائق ۱۹۴/۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ مَا يُكْرَهُ فِي الذَّبْحِ

(وَكُرِهَ ... ذَبْحُهَا مِنْ قَفَاهَا) إِنْ بَقِيَتْ حَيَّةً حَتّٰى تُقْطَعَ الْعُرُوقُ وَإِلَّا لَمْ تَحِلَّ لِمَوْتِهَا بِلَا ذَكَاةٍ . الدر المختار ۲۹۶/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ .

وَيُسْتَحَبُّ الذَّبْحُ مِنْ قِبَلِ الْحُلْقُومِ . وَيُكْرَهُ الذَّبْحُ مِنْ قِبَلِ الْقَفَا . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۸۷ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ . بدائع الصنائع ۶۰/۵ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصُّيُودِ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الذَّكَاةِ وَمَا يُكْرَهُ مِنْهَا

(۵) (وَمِنْهَا) التَّذْفِيفُ فِي قَطْعِ الْأَوْدَاجِ . وَيُكْرَهُ الْإِبْطَاءُ فِيهِ لِمَا رَوَيْنَا عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : « وَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ » وَالْإِسْرَاعُ نَوْعُ رَاحَةٍ لَهُ . (وَمِنْهَا) قَطْعُ الْأَوْدَاجِ كُلِّهَا . وَيُكْرَهُ قَطْعُ الْبَعْضِ دُونَ الْبَعْضِ لِمَا فِيهِ مِنْ إِبْطَاءِ فَوَاتِ حَيَاتِهِ . بدائع الصنائع ۶۰/۵ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصُّيُودِ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الذَّكَاةِ وَمَا يُكْرَهُ مِنْهَا

وَمِنَ الْمُسْتَحَبِّ قَطْعُ الْأَوْدَاجِ كُلِّهَا وَيُكْرَهُ قَطْعُ الْبَعْضِ دُونَ الْبَعْضِ . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۸۷ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ .

۹. د ذبحې په وخت د څاروي نه مکمل سَر جدا کول ندي په کار، ځکه د څاروي نه قصدًا مکمل سَر جدا کول، يا په څټ کې دَننه حرام مَغز ته چاړه رسول مکروه ده. که چا داسې اوکړل نو اګر چې دا کار مکروه دی خو د څاروي غوښه مکروه نده. (۱)

۱۰. د ذبح کولو نه روستو انتظار په کار دی چې د څاروي نه رُوح اُووځي او يَخ شي نو بيا ورنه څرمن ويستل په کار دي، ځکه د يَخيدو نه مخکې ورنه څرمن ويستل مکروه ده. (۲)

(**نوټ**: پاس چې د ذبحې کوم مکروهات ذکر شو، نو په دې سره صرف دا کار مکروه وي

---

(۱) (وَكُرِهَ ... النَّخْعُ) بُلُوغُ السِّكِّينِ النُّخَاعَ. وَهُوَ عِرْقٌ أَبْيَضُ فِي جَوْفِ عَظْمِ الرَّقَبَةِ. (وَ) كُرِهَ كُلُّ تَعْذِيبٍ بِلَا فَائِدَةٍ مِثْلُ (قَطْعِ الرَّأْسِ). الدر المختار ۲۹۶/۹ كِتَابُ الذَّبَائِحِ. فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۱۵۲ ذبح کے احکام

وَيُسْتَحَبُّ الِاكْتِفَاءُ بِقَطْعِ الْأَوْدَاجِ، وَلَا يُبَايِنُ الرَّأْسَ وَلَوْ فَعَلَ يُكْرَهُ. الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۸۷ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ

(وَكُرِهَ النَّخْعُ وَقَطْعُ الرَّأْسِ) النَّخْعُ هُوَ أَنْ يَصِلَ النُّخَاعَ وَهُوَ خَيْطٌ أَبْيَضُ فِي جَوْفِ عَظْمِ الرَّقَبَةِ ... وَإِنَّمَا كُرِهَ «لِنَهْيِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَنْ أَنْ تَنْخَعَ الشَّاةَ إِذَا ذُبِحَتْ» وَتَفْسِيرُهُ مَا ذَكَرْنَا. وَقِيلَ أَنْ يَمُدَّ رَأْسَهَا حَتَّى يَظْهَرَ مَذْبَحُهَا. وَقِيلَ أَنْ يَكْسِرَ رَقَبَتَهَا قَبْلَ أَنْ تَسْكُنَ مِنَ الِاضْطِرَابِ. وَكُلُّ ذَلِكَ مَكْرُوهٌ ... وَكُلُّ ذَلِكَ مَكْرُوهٌ لِأَنَّهُ تَعْذِيبُ الْحَيَوَانِ بِلَا ضَرُورَةٍ. البحر الرائق ۱۹۴/۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ مَا يُكْرَهُ فِي الذَّبْحِ. الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۸۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ

(وَمِنْهَا) الِاكْتِفَاءُ بِقَطْعِ الْأَوْدَاجِ. وَلَا يَبْلُغُ بِهِ النُّخَاعَ وَهُوَ الْعِرْقُ الْأَبْيَضُ الَّذِي يَكُونُ فِي عَظْمِ الرَّقَبَةِ. وَلَا يُبَانُ الرَّأْسُ وَلَوْ فَعَلَ ذَلِكَ يُكْرَهُ لِمَا فِيهِ مِنْ زِيَادَةِ إِيلَامٍ مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ إِلَيْهَا. وَفِي الْحَدِيثِ «أَلَا لَا تَنْخَعُوا الذَّبِيحَةَ» وَالنَّخْعُ الْقَتْلُ الشَّدِيدُ حَتَّى يَبْلُغَ النُّخَاعَ. بدائع الصنائع ۶۰/۵ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصُّيُودِ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الذَّكَاةِ وَمَا يُكْرَهُ مِنْهَا

(۲) (وَ) كُرِهَ كُلُّ تَعْذِيبٍ بِلَا فَائِدَةٍ مِثْلُ (قَطْعِ الرَّأْسِ وَالسَّلْخِ قَبْلَ أَنْ تَبْرُدَ) أَيْ تَسْكُنَ عَنِ الِاضْطِرَابِ. الدر المختار ۲۹۶/۹ كِتَابُ الذَّبَائِحِ.

وَيُكْرَهُ لَهُ بَعْدَ الذَّبْحِ قَبْلَ أَنْ تَبْرُدَ أَنْ يَنْخَعَهَا وَهُوَ أَنْ يَنْحَرَهَا حَتَّى يَبْلُغَ النُّخَاعَ وَأَنْ يَسْلُخَهَا قَبْلَ أَنْ تَبْرُدَ. فَإِنْ نَخَعَ أَوْ سَلَخَ قَبْلَ أَنْ تَبْرُدَ فَلَا بَأْسَ بِأَكْلِهَا. الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۸۷ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ فِي رُكْنِ الذَّبْحِ وَشَرَائِطِهِ وَحُكْمِهِ وَأَنْوَاعِهِ.

Scanned with CamScanner

دا څاروي ورسره نه حراميږي او نه مکروه کيږي، بلکه غوښه خوړل يې جائز ده. (۱)

۱۱ . مستحب دا ده چې انسان قرباني په خپل لاس ذبح کړي، که په خپله يې نشي ذبح کولی نو کم از کم د قربانۍ ځای ته دې حاضر شي . (۲)

د ذبح کولو په وخت مستحب دعا

چې کله د قربانۍ څاروی راځملوي او قبلې طرف ته ورله مخ کړي نو دا دعا ويل مستحب ده:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَّمَآ أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ . إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِينَ . لَا شَرِيكَ لَهٗ وَبِذٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ .

که دا راتلونکې دعا ورته ياده وي نو د ذبح کولو نه مخکې دې دا هم او وايي:

اَللّٰهُمَّ إِنَّ هٰذَا مِنْكَ وَلَكَ . (۳)

---

(۱) ... وَيُؤْكَلُ فِي جَمِيعِ ذٰلِكَ لِأَنَّ الْكَرَاهَةَ لِمَعْنًى زَائِدٍ وَهُوَ زِيَادَةُ الْأَلَمِ فَلَا يُوجِبُ الْحُرْمَةَ . البحر الرائق ۱۹۴/۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ مَا يُكْرَهُ فِي الذَّبْحِ

... وَهٰذَا كُلُّهُ لَا تَحْرُمُ بِهِ الذَّبِيحَةُ . الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۸۷ كِتَابُ الذَّبَائِحِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ .

... وَهٰذَا كُلُّهُ لَا تَحْرُمُ بِهِ الذَّبِيحَةُ ، لِأَنَّ النَّهْيَ عَنْ ذٰلِكَ لَيْسَ لِمَعْنًى فِي الْمَنْهِيِّ بَلْ لِمَا يَلْحَقُ الْحَيَوَانَ مِنْ زِيَادَةِ أَلَمٍ لَا حَاجَةَ إِلَيْهِ فَكَانَ النَّهْيُ عَنْهُ لِمَعْنًى فِي غَيْرِ الْمَنْهِيِّ . وَأَنَّهُ لَا يُوجِبُ الْفَسَادَ كَالذَّبْحِ بِسِكِّينٍ مَغْصُوبٍ وَالْإِصْطِيَادِ بِقَوْسٍ مَغْصُوبٍ وَنَحْوِ ذٰلِكَ . بدائع الصنائع ۶۱/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصُّيُودِ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الذَّكَاةِ وَمَا يُكْرَهُ مِنْهَا

(۲) دا مسئله مخکې په تفصيل سره تېره شوې . ابوالشمس عفي عنه

(۳) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ: ضَحّٰى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ فِي يَوْمِ الْعِيدِ . فَقَالَ حِينَ وَجَّهَهُمَا: إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَّمَآ أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ . إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِينَ . لَا شَرِيكَ لَهٗ وَبِذٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ . اَللّٰهُمَّ إِنَّ هٰذَا مِنْكَ وَلَكَ . عَنْ مُحَمَّدٍ وَأُمَّتِهِ ، ثُمَّ سَمَّى اللّٰهَ وَكَبَّرَ وَذَبَحَ . سنن الدارمي مِنْ كِتَابِ الْأَضَاحِي بَابُ السُّنَّةِ فِي الْأُضْحِيَّةِ رقم ۱۹۸۹ . إسناده ضعيف ولكن الحديث صحيح بشواهده . سنن ابي داؤد كِتَابُ الضَّحَايَا بَابُ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الضَّحَايَا رقم ۲۷۹۵ ، و رواه احمد وابن ماجة ، مشكوة المصابيح بَابٌ فِي الْأُضْحِيَةِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ۱۴۶۱ (۹) . بدائع الصنائع ۷۹/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ . فتاوى محموديه ج ۲۶ ص ۳۴۸ قربانی کے آداب، مستحبات وغيره . فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۹۰ كتاب الاضحية . مسائل رفعت قاسمي ج ۵ ص ۱۶۰ ، فتاوى عثمانيه ج ۸ ص ۳۱۷ الاضحية .

بیا به بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ اووايي او څاروي به ذبح کړي.

که ورته ياده وي نو د ذبح کولو نه روستو به دا دُعا ووايي:

اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّيْ كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ حَبِيْبِكَ مُحَمَّدٍ وَ خَلِيْلِكَ إِبْرَاهِيْمَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ. (۱)

(که دا څاروی د بل چا د طرف ذبح کوي نو په مذکوره دُعا کې به د مِنِّيْ په ځای باندې مِنْ فُلَانٍ اووايي، او د فلان په ځای به د هغه کس نوم واخلي).

صرف بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ ويل هم صحيح دی

پاس چې کومه دُعا (إِنِّيْ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِيْ...) ذکر شوه نو دا ويل مستحب ده، که دا يې او نه ويله بلکه د ذبحې په وخت يې صرف بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وويل نو دا هم صحيح ده. تردې چې که د بسم الله په نيت صرف اَللّٰهُ اَكْبَرُ اووايي نو دا هم صحيح ده. (۲)

چې د ذبحې په وخت بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ هېر شي، ددې حُکم

که څوک د ذبحې په وخت قصداً بسم الله پرېږدي نو دا ذبيحه حلاله نده.

---

(۱) ددې دُعا د پاره مأخذ د ابوداؤد شريف حديث دی، د هغې الفاظ دادي: عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا «أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِكَبْشٍ أَقْرَنَ يَطَأُ فِيْ سَوَادٍ، وَيَنْظُرُ فِيْ سَوَادٍ، وَيَبْرُكُ فِيْ سَوَادٍ، فَأُتِيَ بِهِ فَضَحَّى بِهِ». فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ! هَلُمِّي الْمُدْيَةَ». ثُمَّ قَالَ: «اشْحَذِيهَا بِحَجَرٍ». فَفَعَلَتْ فَأَخَذَهَا وَأَخَذَ الْكَبْشَ، فَأَضْجَعَهُ وَذَبَحَهُ وَقَالَ: «بِسْمِ اللّٰهِ، اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنْ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَمِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ». ثُمَّ ضَحَّى بِهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. سنن ابي داؤد رقم الحديث ۲۷۹۲ كِتَابُ الضَّحَايَا بَابُ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الضَّحَايَا (قال الالباني: حسن). بذل المجهود ج۴ ص ۷۰ ما يستحب من الضحايا. فتاوى محموديه ج ۲۶ ص ۳۴۹ قربانی کے آداب و مستحبات وغیرہ، فتاوى حقانيه ج ۶ ص ۴۹۰ كتاب الاضحية.

(۲) قَالَ الحصكفيّ: (وَالْمُسْتَحَبُّ أَنْ يَقُوْلَ بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ أَكْبَرُ). قال ابن عابدينؒ: لَوِ اقْتَصَرَ عَلَى قَوْلِهِ: "اَللّٰهُ أَكْبَرُ" قَاصِدًا بِهِ التَّسْمِيَةَ يَكْفِيْ. رد المحتار على الدر المختار ۳۰۱/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ

وإذا قال مكان التسمية: الله أكبر، أو قال: سبحان الله، أو قال: الحمد لله، فإن أراد به التسمية يحل، وإن أراد به التسبيح والتحميد والتكبير، لا يحل.... قال البقالي: والمستحب أن يقول: باسم الله والله أكبر. المحيط البرهاني في الفقه النعماني ۸۰/۱۰ كتاب الذبائح الفصل الرابع فيما يتعلق بالتسمية على الذبح.

Scanned with CamScanner

البته که په هېره ورنه بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَکْبَرُ پاتې شي نو دداسې ځاروي غوښه خوړل جائز ده، ځکه ذبح کوونکې کس مسلمان دی، موږ دا فرض کوو چې ده د الله ﷻ نه علاوه د بل چا په نوم باندې ذبحه نده کړې، بلکه صرف د الله ﷻ په نوم يې کړې ده.(۱)

د ذبحې په وخت د الله ﷻ هر نوم اخيستل صحيح دی

د ذبحې په وخت چې د الله ﷻ هر نوم واخلي نو ذبيحه صحيح ده.(۲)

---

(۱) لَوْ تَرَكَ التَّسْمِيَةَ نَاسِيًا يَحِلُّ أَكْلُهَا وَهُوَ مَذْهَبُ عَلِيٍّ وَابْنِ عَبَّاسٍ وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَالْمَشَايِخُ: إنَّ مَتْرُوكَ التَّسْمِيَةِ عَمْدًا لَا يَسُوغُ فِيهِ الِاجْتِهَادُ حَتَّى لَوْ قَضَى الْقَاضِي بِجَوَازِ بَيْعِهِ لَا يَنْفُذُ قَضَاؤُهُ لِكَوْنِهِ مُخَالِفًا لِلْإِجْمَاعِ. البحرالرائق ۱۹۱/۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ ذَبِيحَةُ الْمَجُوسِيِّ وَالْوَثَنِيِّ وَالْمُرْتَدِّ وَالْمُحْرِمِ وَتَارِكِ التَّسْمِيَةِ عَمْدًا
وَلَا تَحِلُّ ذَبِيحَةُ تَارِكِ التَّسْمِيَةِ عَمْدًا، وَإِنْ تَرَكَهَا نَاسِيًا تَحِلُّ. الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۲۸۸ كِتَابُ الذَّبَائِحِ الْبَابُ الْأَوَّلُ فِي رُكْنِ الذَّبْحِ وَشَرَائِطِهِ وَحُكْمِهِ وَأَنْوَاعِهِ.
(وَحَلَّ لَوْ نَاسِيًا) أَيْ حَلَّ الْمُذَكَّى إنْ تَرَكَ التَّسْمِيَةَ نَاسِيًا. تبيين الحقائق ۲۸۸/۵ كتاب الذبائح التسمية عند الذبح
لَا تَحِلُّ ذَبِيحَةُ وَثَنِيٍّ ... وَتَارِكِ تَسْمِيَةٍ عَمْدًا فَإِنْ تَرَكَهَا نَاسِيًا حَلَّ. قال ابن عابدين: أَيْ وَلَا تَحِلُّ ذَبِيحَةُ مَنْ تَعَمَّدَ تَرْكَ التَّسْمِيَةِ مُسْلِمًا أَوْ كِتَابِيًّا لِنَصِّ الْقُرْآنِ وَلِانْعِقَادِ الْإِجْمَاعِ مِمَّنْ قَبْلَ الشَّافِعِيِّ عَلَى ذَلِكَ، وَإِنَّمَا الْخِلَافُ كَانَ فِي النَّاسِي، وَلِذَا قَالُوا لَا يَسُوغُ فِيهِ الِاجْتِهَادُ، وَلَوْ قَضَى الْقَاضِي بِجَوَازِ بَيْعِهِ لَا يَنْفُذُ، وَقَوْلُهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «الْمُسْلِمُ يَذْبَحُ عَلَى اسْمِ اللّٰهِ سَمَّى أَوْ لَمْ يُسَمِّ» مَحْمُولٌ عَلَى حَالَةِ النِّسْيَانِ. شامي ۲۹۹/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ، وهكذا في امداد الفتاوى ج۲ ص ۵۵۷، ومسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۵۷. فتاوى حقانيه ج۶ ص ۴۵۲.

(۲) قال الحصكفي: (وَالشَّرْطُ فِي التَّسْمِيَةِ هُوَ الذِّكْرُ الْخَالِصُ عَنْ شَوْبِ الدُّعَاءِ) وَغَيْرِهِ (فَلَا يَحِلُّ بِقَوْلِهِ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي) لِأَنَّهُ دُعَاءٌ وَسُؤَالٌ (بِخِلَافِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ، أَوْ سُبْحَانَ اللّٰهِ مُرِيدًا بِهِ التَّسْمِيَةَ) فَإِنَّهُ يَحِلُّ. قال ابن عابدين: (قَوْلُهُ: وَالشَّرْطُ فِي التَّسْمِيَةِ هُوَ الذِّكْرُ الْخَالِصُ) بِأَيِّ اسْمٍ كَانَ مَقْرُونًا بِصِفَةٍ كَاللّٰهُ أَكْبَرُ أَوْ أَجَلُّ أَوْ أَعْظَمُ. أَوْ لَا كَاللّٰهِ أَوْ الرَّحْمَنِ. وَبِالتَّهْلِيلِ وَالتَّسْبِيحِ جَهِلَ التَّسْمِيَةَ أَوْ لَا. بِالْعَرَبِيَّةِ أَوْ لَا وَلَوْ قَادِرًا عَلَيْهَا، وَيُشْتَرَطُ كَوْنُهَا مِنَ الذَّابِحِ لَا مِنْ غَيْرِهِ. رد المحتار على الدر المختار ۳۰۱/۶ كِتَابُ الذَّبَائِحِ، البحرالرائق ج۸ ص ۱۶۸ كتاب الذبائح، مجمع الانهر ج۴ ص ۱۵۶ كتاب الذبائح.
(وَمِنْهَا) التَّسْمِيَةُ حَالَةَ الذَّكَاةِ عِنْدَنَا أَيَّ اسْمٍ كَانَ، وَسَوَاءٌ قَرَنَ بِالِاسْمِ الصِّفَةَ ←←←←←←←←←

همدارنګې تسميه ويل کافي ده ، که دا په هره ژبه کې وي .(١)

خو بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرْ ويل مستحب دي .(٢)

د څاروي په ذبح کولو اجرت اخيستل

د څاروي په ذبح کولو باندې قصاب ته اجرت (مزدوري) اخيستل جائز ده ، د مخکې نه به يې ورسره معين کوي .(٣)

خو په اجرت کې قصاب ته د قربانۍ د څاروي څرمن يا غوښه ورکول ناجائز ده ، بلکه نورې روپۍ به ورکوي .(٤)

←←← بِأَنْ قَالَ: اَللّٰهُ أَكْبَرُ. اَللّٰهُ أَعْظَمُ. اَللّٰهُ أَجَلُّ. اَللّٰهُ الرَّحْمٰنُ. اَللّٰهُ الرَّحِيْمُ. وَنَحْوُ ذٰلِكَ. أَوْ لَمْ يَقْرُنْ بِأَنْ قَالَ: اَللّٰهُ. أَوِ الرَّحْمٰنُ. أَوِ الرَّحِيْمُ. أَوْ غَيْرُ ذٰلِكَ. وَكَذَا التَّهْلِيْلُ وَالتَّحْمِيْدُ وَالتَّسْبِيْحُ وَسَوَاءٌ كَانَ جَاهِلًا بِالتَّسْمِيَةِ الْمَعْهُوْدَةِ أَوْ عَالِمًا. الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٨٥ كِتَابُ الذَّبَائِحِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ ، فتاوى محموديه ج ٢٦ ص ١٣٧ ذبح كے احكام.

(١) .. وَسَوَاءٌ كَانَتِ التَّسْمِيَةُ بِالْعَرَبِيَّةِ أَوْ بِالْفَارِسِيَّةِ أَوْ أَيِّ لِسَانٍ كَانَ ، وَسَوَاءٌ كَانَ لَا يُحْسِنُ الْعَرَبِيَّةَ أَوْ يُحْسِنُهَا. كَذَا رَوَى بِشْرٌ عَنْ أَبِيْ يُوْسُفَ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالٰى. وَلَوْ أَنَّ رَجُلًا سَمّٰى عَلَى الذَّبِيْحَةِ بِالرُّوْمِيَّةِ أَوْ بِالْفَارِسِيَّةِ وَهُوَ يُحْسِنُ الْعَرَبِيَّةَ أَوْ لَا يُحْسِنُهَا أَجْزَأَهُ ذٰلِكَ عَنِ التَّسْمِيَةِ. الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٨٥ كِتَابُ الذَّبَائِحِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ . حاشية الشلبي على تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ج٥ ص ٢٨٩ كِتَابُ الذَّبَائِحِ اَلتَّسْمِيَةُ عِنْدَ الذَّبْحِ .

.... بِالْعَرَبِيَّةِ أَوْ لَا وَلَوْ قَادِرًا عَلَيْهَا . رد المحتار على الدر المختار ٦/٣٠١ كِتَابُ الذَّبَائِحِ ، فتاوى محموديه ج ٢٦ ص ١٣٧ ذبح كے احكام.

(٢) وَذَكَرَ الْحَلْوَانِيُّ: اَلْمُسْتَحَبُّ أَنْ يَقُوْلَ: بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ أَكْبَرُ . تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ج٥ ص ٢٨٩ كِتَابُ الذَّبَائِحِ اَلتَّسْمِيَةُ عِنْدَ الذَّبْحِ .

قال الحصكفيّ: (وَالْمُسْتَحَبُّ أَنْ يَقُوْلَ بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ أَكْبَرُ) . الدر المختار ٦/٣٠١ كِتَابُ الذَّبَائِحِ . فتاوى محموديه ج ٢٦ ص ١٣٨ ذبح كے احكام.

(٣) وَيَجُوْزُ الْاِسْتِئْجَارُ عَلَى الذَّكَاةِ (اي الذبح) لِأَنَّ الْمَقْصُوْدَ مِنْهَا قَطْعُ الْأَوْدَاجِ دُوْنَ إِفَاتَةِ الرُّوْحِ وَذٰلِكَ يُقْدَرُ عَلَيْهِ . الفتاوى الهندية ٤/٤٥٣ كِتَابُ الْإِجَارَةِ اَلْبَابُ السَّادِسَ عَشَرَ فَصْلٌ فِي الْمُتَفَرِّقَاتِ.

(٤) وَلَا أَنْ يُعْطِيَ أَجْرَ الْجَزَّارِ وَالذَّابِحِ مِنْهَا . الفتاوى الهندية ٥/٣٠١ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ اَلْبَابُ السَّادِسُ فِيْ بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الْأُضْحِيَةِ وَالْاِنْتِفَاعِ بِهَا. ←←←←←←←←

په غټ څاروي کې شريکان به غوښه په تول تقسيموي

که په غټ څاروي کې مثلاً اووه (۷) کسان شريک وو نو غوښه به په تول تقسيموي، په آټکل به يې نه تقسيموي، ځکه که په آټکل يې تقسيم کړي نو د کمي يا زياتي په وجه به دا سُود وي، او ګناهګار به وي، اګر چې دوی يو بل ته اجازت او کړي.

خو که د غوښې سره سَر او خپې هم يو ځای شوی نو که بيا په آنداز سره صحيح تقسيم اوشي نو دا خبره دی، ځکه په دې صورت کې د سَر او خپو جِنس د غوښې نه مختلف دی پس دا چې د کومې حصې سره وي نو که په هغې کې غوښه کمه وي او نورو حصو کې زياته وي نو دا خبره دی، ځکه دا زياتي غوښه به ددې سَر او خپو په عِوض کې شي. (۱)

←←←← (وَلَا يُعْطِ أَجْرَ الْجَزَّارِ مِنْهَا) لِأَنَّهُ كَبَيْعٍ. الدرالمختار (قَوْلُهُ: لِأَنَّهُ كَبَيْعٍ) لِأَنَّ كُلًّا مِنْهُمَا مُعَاوَضَةٌ لِأَنَّهُ إِنَّمَا يُعْطِي الْجَزَّارَ بِمُقَابَلَةِ جَزْرِهِ. وَالْبَيْعُ مَكْرُوهٌ فَكَذَا مَا فِي مَعْنَاهُ.... وَلَا يُعْطِ أَجْرَ الْجَزَّارِ مِنْهَا «لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِعَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ تَصَدَّقْ بِجِلَالِهَا وَخِطَامِهَا وَلَا تُعْطِ أَجْرَ الْجَزَّارِ مِنْهَا شَيْئًا» وَالنَّهْيُ عَنْهُ نَهْيٌ عَنِ الْبَيْعِ أَيْضًا لِأَنَّهُ فِي مَعْنَى الْبَيْعِ. رد المحتار على الدر المختار ۶ /۳۲۹ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ، البحر الرائق ج۸ ص۱۷۸، بدائع الصنائع ج۵ ص۸۱ فصل اما بيان ما يستحب قبل التضحية، فتح القدير ج۸ ص۴۳۷.

(۱) قال الحصكفيّ: وَيُقْسَمُ اللَّحْمُ وَزْنًا لَا جُزَافًا إِلَّا إِذَا ضَمَّ مَعَهُ الْأَكَارِعَ أَوِ الْجِلْدَ) صَرْفًا لِلْجِنْسِ لِخِلَافِ جِنْسِهِ. قال ابن عابدينؒ: (قَوْلُهُ: لَا جُزَافًا) لِأَنَّ الْقِسْمَةَ فِيهَا مَعْنَى الْمُبَادَلَةِ. وَلَوْ حَلَّلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا. قَالَ فِي الْبَدَائِعِ: أَمَّا عَدَمُ جَوَازِ الْقِسْمَةِ مُجَازَفَةً فَلِأَنَّ فِيهَا مَعْنَى التَّمْلِيكِ وَاللَّحْمُ مِنْ أَمْوَالِ الرِّبَا فَلَا يَجُوزُ تَمْلِيكُهُ مُجَازَفَةً. وَأَمَّا عَدَمُ جَوَازِ التَّحْلِيلِ فَلِأَنَّ الرِّبَا لَا يَحْتَمِلُ الْحِلَّ بِالتَّحْلِيلِ، وَلِأَنَّهُ فِي مَعْنَى الْهِبَةِ وَهِبَةُ الْمُشَاعِ فِيمَا يَحْتَمِلُ الْقِسْمَةَ لَا تَصِحُّ. (قَوْلُهُ: إِلَّا إِذَا ضَمَّ مَعَهُ إلَخ) بِأَنْ يَكُونَ مَعَ أَحَدِهِمَا بَعْضُ اللَّحْمِ مَعَ الْأَكَارِعِ وَمَعَ الْآخَرِ الْبَعْضُ مَعَ الْبَعْضِ مَعَ الْجِلْدِ. رد المحتار على الدر المختار ۳۱۷/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ، البحر الرائق ج۸ ص۱۷۴، بزازيه على الهندية ج۶ ص۲۹۰ كتاب الاضحية الرابع فيما يجوز من الاضحية. خلاصة الفتاوى ۳۱۵/۴.

وَذَكَرَ هِشَامٌ: وَسَأَلْتُ أَبَا يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ عَنِ الْبَقَرَةِ إِذَا ذَبَحَهَا سَبْعَةٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ أَيَقْتَسِمُونَ لَحْمَهَا جُزَافًا أَوْ وَزْنًا؟ قَالَ: بَلْ وَزْنًا. قَالَ: قُلْتُ فَإِنِ اقْتَسَمُوهَا مُجَازَفَةً وَحَلَّلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا؟ قَالَ: أَكْرَهُ ذَلِكَ.... أَمَّا عَدَمُ جَوَازِ الْقِسْمَةِ مُجَازَفَةً فَلِأَنَّ فِيهَا مَعْنَى التَّمْلِيكِ، وَاللَّحْمُ مِنَ الْأَمْوَالِ الرِّبَوِيَّةِ فَلَا يَجُوزُ تَمْلِيكُهُ مُجَازَفَةً كَسَائِرِ الْأَمْوَالِ الرِّبَوِيَّةِ. وَأَمَّا عَدَمُ جَوَازِ التَّحْلِيلِ فَلِأَنَّ الرِّبَوِيَّ لَا يَحْتَمِلُ الْحِلَّ بِالتَّحْلِيلِ. ←←←←

كه ټول شريكان يو ځاى أوسيږي نو بيا تقسيم لازمي ندي

كه ټول شريكان په يو ځاى كې اوسيدل او يو ځاى يې غوښه خوړه ، يا ټول شريكان د يو كور أفراد وو او ټول په دې راضي وو چې تقسيم ته ضرورت نشته نو بيا تقسيم ضروري ندى .(١)

خو كه په دې كې يو كس هم مخالفت اوكړو او وې ويل چې " ماته خپله حصه راجدا كړئ " نو بيا تقسيم ضروري دى .(٢)

←←←← وَلِأَنَّهُ فِي مَعْنَى الْهِبَةِ، وَهِبَةُ الْمُشَاعِ فِيمَا يَحْتَمِلُ الْقِسْمَةَ لَا تَصِحُّ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ج٥ ص٦٧ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي أَنْوَاعِ كَيْفِيَّةِ الْوُجُوبِ

سبعة ضحوا بقرة وأرادوا أن يقسموا اللحم بينهم إن اقتسموها وزنًا يجوز ؛ لأن القيمة فيها معنى البيع على هذا الوجه يجوز. وإن اقتسموها جزافًا إن جعلوا مع اللحم شيئًا من السقط نحو الرأس، والأكارع يجوز. وإن لم يجعلوا لا يجوز ؛ لأن البيع على هذا الوجه لا يجوز، فإن..... مع هذا، وحللوا الفضل بعضهم لبعض لم يجز. المحيط البرهاني في الفقه النعماني ٦/ ١٠٠ كتاب الأضحية الفصل الثامن فيما يتعلق بالشركة في الضحايا

سبعة ضحوا بقرة واقتسموا لحمًا وزنًا جاز ؛ لأن بيع اللحم باللحم وزنًا مثلاً بمثل جائز . فكذلك القسمة . فإن اقتسموا اللحم جزافًا لايجوز إعتبارًا بالبيع. الفتاوى الخانية على هامش الهندية (فتاوى قاضي خان) كتاب الاضحية فصل فيما يجوز في الضحايا وما لايجوز ٣٥١/٣ ، فتاوى محموديه ج٢٦ ص٣٣٢ قربانی میں شرکت ، فتاوى حقانيه ج٨ ص٣٦٧ وص٣١٩ الاضحية ، فتاوى حقانيه ج٦ ص٢٧٤ وص٢٩٥ كتاب الاضحية ، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص١٦٣ .

(١) (قَوْلُهُ : وَيُقَسِّمُ اللَّحْمَ) أَنْظُرْ هَلْ هٰذِهِ الْقِسْمَةُ مُتَعَيِّنَةٌ أَوْ لَا. حَتَّى لَوْ اشْتَرَى لِنَفْسِهِ وَلِزَوْجَتِهِ وَأَوْلَادِهِ الْكِبَارِ بَدَنَةً وَلَمْ يَقْسِمُوهَا تُجْزِيهِمْ أَوْ لَا. وَالظَّاهِرُ أَنَّهَا لَا تُشْتَرَطُ لِأَنَّ الْمَقْصُودَ مِنْهَا الْإِرَاقَةُ وَقَدْ حَصَلَتْ.... وَحَاصِلُهُ أَنَّ الْمُرَادَ بَيَانُ شَرْطِ الْقِسْمَةِ إِنْ فُعِلَتْ لَا أَنَّهَا شَرْطٌ. رد المحتار على الدر المختار ٣١٧/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ ، اعلاء السنن ج١٧ ص٢٠٨ كتاب الاضحية باب ان البدنة عن سبعة ، حاشية الطحاوي ج٤ ص١٦٢ كتاب الاضحية ، فتاوى محموديه ج٢٦ ص٣٣١ قربانی میں شرکت ، عزيز الفتاوى ج٢ ص٧١٨ ، مسائل رفعت قاسمي ج ٥ ص١٦٣ .

(٢) وَفِي فَتَاوَى الْخُلَاصَةِ وَالْفَيْضِ : تَعْلِيقُ الْقِسْمَةِ عَلَى إِرَادَتِهِمْ . رد المحتار على الدر المختار ٣١٧/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ . قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص١٣٨ .

Scanned with CamScanner

د تقسیم نه مخکې غوښه پخول او خوړل

په بعضې علاقو کې دا رواج وي " چې کله په يو څاروي کې أووه (۷) کسان شريک وي، او څاروې ذبح شي نو د غوښې د تقسیم نه مخکې دوی ددې مُشترکه غوښې نه څه غوښه پخه کړي، او بيا يې ټول په شريکه أوخوري "

نو ددې حُکم دادی چې که په دې باندې ټول شريکان راضي وي نو بيا دا خوړل جائز دي، ليکن که په دې کې يو هم راضي نه وي نو بيا داسې مشترکه غوښه پخول او خوړل ناجائز ده . (۱)

دريمه حصه غوښه خېرات کول مستحب ده

د قرباني غوښه په درې (۳) حصو کې تقسيمول بهتر ده :

يوه حصه په فقيرانو باندې تقسيمول ، بله حصه په خپلوانو (رِشته دارانو) باندې تقسيمول (او د دوی ميلمستيا پرې کول) ، او دريمه حصه د خپل ځان او بچو د پاره پرېخودل . هغدا مستحب طريقه ده .

خو که کورنې غټ وي ، او بچې يې ډېر وي نو بيا بغير د تقسيم نه ټوله غوښه خپلو بچو ته پرېخودل هم جائز ده .

ځکه په قرباني کې د الله ﷻ د رَضا د پاره وِينه تويولې شي او غوښه صدقه کول مستحب ده نو که چا غوښه صدقه نکړه او ټوله يې ځانته پرېخوده نو په دې کې هيڅ حرَج نشته . اګر چې د فقهاؤ په نزد دريمه حصه صدقه کول مستحب ده (ددې د پاره چې ټول خلق د الله ﷻ په دې ميلمستيا کې شريک شي ، او ټولو ته غوښه اورسيږي) . (۲)

---

(۱) وَلَا يَجُوزُ لِأَحَدِهِمَا أَنْ يَتَصَرَّفَ فِي نَصِيبِ الْآخَرِ إِلَّا بِأَمْرِهِ . وَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا كَالْأَجْنَبِيِّ فِي نَصِيبِ صَاحِبِهِ . الفتاوى الهندية ۲/۳۰۱ كِتَابُ الشَّرِكَةِ الْبَابُ الْأَوَّلُ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ فِي بَيَانِ أَنْوَاعِ الشَّرِكَةِ . فتاوى حقانيه ج۸ ص ۳۹۷ الاضحية .

(۲) قال الحصكفيّ : (وَيَأْكُلُ مِنْ لَحْمِ الْأُضْحِيَّةِ وَيَأْكُلُ غَنِيًّا وَيَدَّخِرُ . وَنُدِبَ أَنْ لَا يَنْقُصَ التَّصَدُّقُ عَنِ الثُّلُثِ) . وَنُدِبَ تَرْكُهُ لِذِي عِيَالٍ تَوْسِعَةً عَلَيْهِمْ . قال ابن عابدينؒ : (قَوْلُهُ : وَنُدِبَ إلَخْ) قَالَ فِي الْبَدَائِعِ : وَالْأَفْضَلُ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِالثُّلُثِ ، وَيَتَّخِذَ الثُّلُثَ ضِيَافَةً لِأَقْرِبَائِهِ وَأَصْدِقَائِهِ . وَيَدَّخِرَ الثُّلُثَ . ←←←←←←←←

Scanned with CamScanner

د قرباني غوښه د درې ورځو نه زياته ذخيره كول

د قرباني غوښه د درې ورځو نه زياته ذخيره كول: بعضې خلق د قربانۍ غوښه د درې ورځو نه زياته (څو ورځې) ذخيره كوي نو په دې كې هيڅ قباحت نشته . (۱)

←←← وَيُسْتَحَبُّ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا ، وَلَوْ حَبَسَ الْكُلَّ لِنَفْسِهِ جَازَ لِأَنَّ الْقُرْبَةَ فِي الْإِرَاقَةِ وَالتَّصَدُّقَ بِاللَّحْمِ تَطَوُّعٌ . رد المحتار على الدر المختار ٣٢٨/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ فُرُوعٌ .

قال الكاساني : وَالْأَفْضَلُ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِالثُّلُثِ ، وَيَتَّخِذَ الثُّلُثَ ضِيَافَةً لِأَقَارِبِهِ وَأَصْدِقَائِهِ ، وَيَدَّخِرَ الثُّلُثَ لِقَوْلِهِ تَعَالَى { فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ } [الحج آية ٣٦] ، وَقَوْلِهِ عَزَّ شَأْنُهُ { فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ } [الحج آية ٢٨] ، وَقَوْلِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ « كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ فَكُلُوا مِنْهَا وَادَّخِرُوا » فَثَبَتَ بِمَجْمُوعِ الْكِتَابِ الْعَزِيزِ وَالسُّنَّةِ أَنَّ الْمُسْتَحَبَّ مَا قُلْنَا ، وَلِأَنَّهُ يَوْمُ ضِيَافَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِلُحُومِ الْقَرَابِينِ فَيُنْدَبُ إِشْرَاكُ الْكُلِّ فِيهَا وَيُطْعِمُ الْفَقِيرَ وَالْغَنِيَّ جَمِيعًا لِكَوْنِ الْكُلِّ أَضْيَافَ اللَّهِ تَعَالَى عَزَّ شَأْنُهُ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ ، وَلَهُ أَنْ يَهَبَهُ مِنْهُمَا جَمِيعًا ، وَلَوْ تَصَدَّقَ بِالْكُلِّ جَازَ ، وَلَوْ حَبَسَ الْكُلَّ لِنَفْسِهِ جَازَ ؛ لِأَنَّ الْقُرْبَةَ فِي الْإِرَاقَةِ ، وَأَمَّا التَّصَدُّقُ بِاللَّحْمِ فَتَطَوُّعٌ . وَلَهُ أَنْ يَدَّخِرَ الْكُلَّ لِنَفْسِهِ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ؛ لِأَنَّ النَّهْيَ عَنْ ذَلِكَ كَانَ فِي ابْتِدَاءِ الْإِسْلَامِ ثُمَّ نُسِخَ بِمَا رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ « إِنِّي كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ إِمْسَاكِ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ أَلَا فَأَمْسِكُوا مَا بَدَا لَكُمْ » ... إلا أَنَّ إِطْعَامَهَا وَالتَّصَدُّقَ أَفْضَلُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ ذَا عِيَالٍ وَغَيْرَ مُوَسَّعِ الْحَالِ فَإِنَّ الْأَفْضَلَ لَهُ حِينَئِذٍ أَنْ يَدَعَهُ لِعِيَالِهِ وَيُوَسِّعَ بِهِ عَلَيْهِمْ ؛ لِأَنَّ حَاجَتَهُ وَحَاجَةَ عِيَالِهِ مُقَدَّمَةٌ عَلَى حَاجَةِ غَيْرِهِ . قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ « ابْدَأْ بِنَفْسِكَ ثُمَّ بِمَنْ تَعُولُ » . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٨١/٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ . و مثله في الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣٠٠ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ . فتاوى عثمانيه ج٨ ص ٣٨٠ الاضحية . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٣٧٤ كتاب الاضحية .

(۱) قال الحصكفي : (وَيَأْكُلُ مِنْ لَحْمِ الْأُضْحِيَّةِ وَيُؤْكِلُ غَنِيًّا وَيَدَّخِرُ . قال ابن عابدين (قَوْلُهُ : وَيُؤْكِلُ غَنِيًّا وَيَدَّخِرُ) لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بَعْدَ النَّهْيِ عَنِ الِادِّخَارِ « كُلُوا وَأَطْعِمُوا وَادَّخِرُوا » الْحَدِيثُ رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَأَحْمَدُ . رد المحتار على الدر المختار ٣٢٨/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ فُرُوعٌ ، تبيين الحقائق ج٦ ص٨ كتاب الاضحية ، البحر الرائق ج٨ ص١٧٨ كتاب الاضحية .

قال الكاساني : وَلَهُ أَنْ يَدَّخِرَ الْكُلَّ لِنَفْسِهِ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ؛ لِأَنَّ النَّهْيَ عَنْ ذَلِكَ كَانَ فِي ابْتِدَاءِ الْإِسْلَامِ ثُمَّ نُسِخَ بِمَا رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ « إِنِّي كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ إِمْسَاكِ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ أَلَا فَأَمْسِكُوا مَا بَدَا لَكُمْ » ... إلا إِنَّ إِطْعَامَهَا وَالتَّصَدُّقَ أَفْضَلُ .... بدائع الصنائع ٨١/٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ . فتاوى محموديه ج٢٦ ص ٣٩٠ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف .

په شريکه يوه زياتي حصه جوړول . او صدقه کول

که په غوا يا مېښه کې اووه (۷) کسان شريک وي ، او دوی تول په خپله خوښه باندې د مشترکه غوښې نه يوه زياتي حصه جوړه کړي او بيا يې صدقه کړي نو دا جائز ده .

ځکه لکه څرنګې چې د قرباني په غوښه کې مستحب داده چې انسان دا درې حصې کړي او يوه حصه ورنه صدقه کړي . نو همدغه شان دلته هم د ټولو په خوښه باندې د ټولو د حصو نه غوښه اخيستل او بيا صدقه کول جائز ده . (۱)

د قرباني غوښه په مالدارو هم خوړلې شي

د قرباني غوښه په خپله ، په خپلو بچو ، په فقيرانو او مالدارو ټولو باندې خوړل جائز ده ، بلکه په غير مُسلمه باندې خوړل هم جائز ده . خو بهتر داده چې مسلمان باندې اوخوړې شي ، ځکه مسلمانان فقيران خو څه کم ندي . (۲)

د قرباني غوښه چاته په اجرت کې ورکول صحيح نده

د قرباني غوښه چاته په اجرت کې ورکول صحيح نده . (۳)

---

(۱) وَالْأَفْضَلُ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِالثُّلُثِ ... رد المحتار على الدر المختار ۳۲۸/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . بدائع الصنائع ۸۱/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ . الفتاوى الهندية ج۵ ص ۳۰۰ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إقَامَةِ الْوَاجِبِ . فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۵۵ الاضحية .

(۲) وَيُسْتَحَبُّ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ أُضْحِيَّتِهِ وَيُطْعِمَ مِنْهَا غَيْرَهُ ... وَيُطْعِمَ الْغَنِيَّ وَالْفَقِيرَ جَمِيعًا. كَذَا فِي الْبَدَائِعِ. وَيَهَبُ مِنْهَا مَا شَاءَ لِلْغَنِيِّ وَالْفَقِيرِ وَالْمُسْلِمِ وَالذِّمِّيِّ، كَذَا فِي الْغِيَاثِيَّةِ. الفتاوى الهندية ج۵ ص ۳۰۰ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إقَامَةِ . اعلاء السنن ج۱۷ ص ۲۵۸ باب بيع جلد الاضحية ، حاشية الطحطاوي ۱٦٦/۴ كتاب الاضحية . وَيَأْكُلُ مِنْ لَحْمِ الْأُضْحِيَّةِ وَيَأْكُلُ غَنِيًّا ... الدر المختار ۳۲۸/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى حقانيه ج٦ ص ۴۹۰ كتاب الاضحية . فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۳۸۸ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف . فتاوى رحيميه ج۱ ص ۱٦۵ ، عزيز الفتاوى ج۲ ص ۷۱۸ ، خلاصة المسائل ص ۱۱٦ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱٦۳ ، وص ۱٦۴ ، امداد الفتاوى ج۳ ص ۱٦۵

(۳) وَلَا أَنْ يُعْطِيَ أَجْرَ الْجَزَّارِ وَالذَّابِحِ مِنْهَا . الفتاوى الهندية ۳۰۱/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الْأُضْحِيَّةِ وَالِانْتِفَاعِ بِهَا .

(وَلَا يُعْطَى أَجْرُ الْجَزَّارِ مِنْهَا) لِأَنَّهُ كَبَيْعٍ . الدر المختار (قَوْلُهُ : لِأَنَّهُ كَبَيْعٍ) لِأَنَّ كُلًّا مِنْهُمَا ←←←←←←←

Scanned with CamScanner

د مړي د پاره چې کومه قرباني اوشي ، ددې د غوښې حُکم

کله چې مړي د قربانۍ وصيت نه وي کړې او وارث د خپل طرفه د مړي د پاره قرباني اوکړي او ثواب يې هغه ته اُوبخي نو دداسې قربانۍ غوښه په خپله خوړل هم جائز ده ، په فقيرانو او مالدارو باندې يې خوړل هم جائز ده .

خو که مړي د قربانۍ وصيت کړې وُ ، او وارِث د مړي په روپو باندې د هغه د پاره قرباني اوکړه نو دداسې قربانۍ ټوله غوښه په فقيرانو باندې صدقه کول واجب ده .

دا غوښه د مړي اُصول او فروع نشي خوړې ، همدارنګې مالداريې هم نشي خوړې ، بلکه ټوله به په فقيرانو باندې خوري او تقسيموي .

البته که د مړي د اُصولو او فروعو نه علاوه نور غريب رِشته دار وي نو هغوی ته يې ورکول جائز ده . (۱)

←← مُعَاوَضَةٌ أَنَّهُ إِنَّمَا يُعْطَى الْجَزَّارُ بِمُقَابَلَةِ جَزْرِهِ ، وَالْبَيْعُ مَكْرُوهٌ فَكَذَا مَا فِي مَعْنَاهُ .... وَلَا يُعْطَى أَجْرُ الْجَزَّارِ مِنْهَا « لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِعَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ : تَصَدَّقْ بِجِلَالِهَا وَخِطَامِهَا وَلَا تُعْطِ أَجْرَ الْجَزَّارِ مِنْهَا شَيْئًا » وَالنَّهْيُ عَنْهُ نَهْيٌ عَنِ الْبَيْعِ أَيْضًا لِأَنَّهُ فِي مَعْنَى الْبَيْعِ . رد المحتار ۶/ ۳۲۹ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ ، البحر الرائق ج۸ ص ۱۷۸ ، بدائع الصنائع ج۵ ص ۸۱ فصل اما بيان ما يستحب قبل التضحية ، فتح القدير ج۸ ص ۴۳۷ .

(۱) ولو ضحّى عن ميت من مال نفسه بغير أمر الميت جاز ، وله أن يتناول منه ، ولا يلزمه أن يتصدق به ، لأنها لم تصر ملكا للميت ... وإن ضحّى عن ميت من مال الميّت بأمر الميّت يلزمه التصدق بلحمه ولا يتناول منه . فتاوى قاضي خان ۳/ ۳۵۲ كتاب الاضحية فصل فيما يجوز في الضحايا .

مَنْ ضَحَّى عَنِ الْمَيِّتِ يَصْنَعُ كَمَا يَصْنَعُ فِي أُضْحِيَةِ نَفْسِهِ مِنَ التَّصَدُّقِ وَالْأَكْلِ ، وَالْأَجْرُ لِلْمَيِّتِ وَالْمِلْكُ لِلذَّابِحِ . قَالَ الصَّدْرُ : وَالْمُخْتَارُ أَنَّهُ إِنْ بِأَمْرِ الْمَيِّتِ لَا يَأْكُلُ مِنْهَا وَإِلَّا يَأْكُلُ . بَزَّازِيَّةٌ .... وَالْحَاصِلُ أَنَّ الَّتِي لَا يُؤْكَلُ مِنْهَا هِيَ الْمَنْذُورَةُ اِبْتِدَاءً وَالَّتِي وَجَبَ التَّصَدُّقُ بِعَيْنِهَا بَعْدَ أَيَّامِ النَّحْرِ وَالَّتِي ضَحَّى بِهَا عَنِ الْمَيِّتِ بِأَمْرِهِ عَلَى الْمُخْتَارِ كَمَا قَدَّمْنَاهُ عَنِ الْبَزَّازِيَّةِ . رد المحتار على الدر المختار ۶/ ۳۲۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ ، بزازية على الهندية ج۶ ص ۲۹۵ كتاب الاضحية السابع في الاضحية . اعلاء السنن ج۱۷ ص ۲۷۲ كتاب الاضاحي . خلاصة الفتاوى ج۴ ص ۳۲۲ كتاب الاضحية . فتاوى عثمانيه ج۸ ۳۳۵ الاضحية . فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۴۳ وجوب قربانی ، و ص ۳۸۲ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف ، فتاوى حقانيه ج۶ ص ۴۷۵ و ص ۴۹۰ كتاب الاضحية ، عزيز الفتاوى ج۱ ص ۷۲۳ ، فتاوى محمديه ج۱ ص ۷۸ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۱۶۱ ، امداد الفتاوى ج۳ ص ۵۳۳ .

Scanned with CamScanner

نوټ: که مړي د قربانۍ وصيت کړې وي ، او مال يې هم پرېښې وي ، او په دې کې د دريمې حصې نه قرباني کېدې شوه نو په وارثانو باندې د ده د مال نه ده د پاره قرباني کول واجب ده . (١)

د نذر قربانۍ غوښه به ټوله په فقيرانو تقسيمولې شي

که يو کس د قربانۍ نذر اوکړي نو د داسې قربانۍ ټوله غوښه په فقيرانو باندې تقسيمول واجب دي . داسې غوښه په خپله خوړل ، يا په مالدارو خوړل ، يا په خپلو أصولو او فروعو باندې خوړل ناجائزده . (٢)

که د دېنه يې څومره غوښه په خپله اوخوړه يا يې مالدار ته ورکړه نو اوس به د همدومره غوښې په اندازه قيمت صدقه کوي . (٣)

---

(١) وَلَوْ أَوْصٰى بِأَنْ يَشْتَرِيَ بَقَرَةً بِجَمِيعِ مَالِهِ وَيُضَحِّيَ بِهَا عَنْهُ فَمَاتَ وَلَمْ تُجِزِ الْوَرَثَةُ فَالْوَصِيَّةُ جَائِزَةٌ بِالثُّلُثِ بِلَا خِلَافٍ. وَيَشْتَرِي بِالثُّلُثِ شَاةً وَيُضَحِّي بِهَا عَنْهُ. وَلَوْ أَوْصٰى أَنْ يَشْتَرِيَ بَقَرَةً بِعِشْرِينَ دِرْهَمًا مِنْ مَالِهِ وَيُضَحِّيَ بِهَا عَنْهُ فَمَاتَ وَثُلُثُ مَالِهِ أَقَلُّ مِنْ عِشْرِينَ دِرْهَمًا فَإِنَّهُ يُضَحِّي عَنْهُ عَلٰى مَذْهَبِنَا بِمَا بَلَغَتْ. كَذَا فِي الذَّخِيرَةِ. الفتاوى الهندية ج٥ ص٣٠٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ التَّاسِعُ فِي الْمُتَفَرِّقَاتِ

(٢) إِنْ وَجَبَتْ بِالنَّذْرِ فَلَيْسَ لِصَاحِبِهَا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا شَيْئًا، وَلَا أَنْ يُطْعِمَ غَيْرَهُ مِنَ الْأَغْنِيَاءِ سَوَاءٌ كَانَ النَّاذِرُ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا ، لِأَنَّ سَبِيلَهَا التَّصَدُّقُ وَلَيْسَ لِلْمُتَصَدِّقِ أَنْ يَأْكُلَ صَدَقَتَهُ ، وَلَا أَنْ يُطْعِمَ الْأَغْنِيَاءَ. كَذَا فِي التَّبْيِينِ وَأَمَّا فِي الْأُضْحِيَّةِ الْمَنْذُورَةِ سَوَاءٌ كَانَتْ مِنَ الْغَنِيِّ أَوِ الْفَقِيرِ فَلَيْسَ لِصَاحِبِهَا أَنْ يَأْكُلَ وَلَا أَنْ يُؤْكِلَ الْغَنِيَّ . هٰكَذَا فِي النِّهَايَةِ. الفتاوى الهندية ج٥ ص٣٠٠ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ. تبيين الحقائق ج٦ ص٨ كتاب الاضحية .

وَالْحَاصِلُ أَنَّ الَّتِي لَا يُؤْكَلُ مِنْهَا هِيَ الْمَنْذُورَةُ إِبْتِدَاءً . وَالَّتِي وَجَبَ التَّصَدُّقُ بِعَيْنِهَا بَعْدَ أَيَّامِ النَّحْرِ . وَالَّتِي ضُحِّيَ بِهَا عَنِ الْمَيِّتِ بِأَمْرِهِ عَلَى الْمُخْتَارِ . كَمَا قَدَّمْنَاهُ عَنِ الْبَزَّازِيَّةِ . رد المحتار على الدر المختار ٣٢٧/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . فتاوى محموديه ج٢٦ ص٣٨٣ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف ،

(٣) وَلَا يَأْكُلُ النَّاذِرُ مِنْهَا ، فَإِنْ أَكَلَ تَصَدَّقَ بِقِيمَةِ مَا أَكَلَ . الدر المختار ٣٢١/٦ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

نَذَرَ أَنْ يُضَحِّيَ وَلَمْ يُسَمِّ شَيْئًا. عَلَيْهِ شَاةٌ وَلَا يَأْكُلُ مِنْهَا. وَ إِنْ أَكَلَ عَلَيْهِ قِيمَتُهَا. كَذَا فِي الْوَجِيزِ لِلْكَرْدَرِيِّ الفتاوى الهندية ج٥ ص٢٩٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ الثَّانِي فِي وُجُوبِ الْأُضْحِيَّةِ بِالنَّذْرِ وَمَا هُوَ فِي مَعْنَاهُ.

Scanned with CamScanner

په حلال ځاروي کې اووه (٧) څيزونه خوړل حرام دي

په حلال ځاروي کې اووه (٧) څيزونه خوړل حرام دي:

١. دَمِ مَسفوح. يعنى روانه بهيدونکې وينه.
٢. د تشو مِتيازو ځای (يعنى د ځاروي ذَکر او فَرج).
٣. خُصيَتَين. (يعنى د مذکر ځاروي آنډې).
۴. د غټ اَودس ماتي ځای (يعنى شاته لاره).
۵. غدود (يعنى چې وينه جَم شي او د هغې نه پَخه غوټه جوړه شي). (١)
٦. مثانه (د تشو مِتيازو تِهيلۍ).
٧. تريخې. (٢)

---

(١) (وَالْغُدَّةُ) بِضَمِّ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ كُلُّ عُقْدَةٍ فِي الْجَسَدِ أَطَافَ بِهَا شَحْمٌ، وَكُلُّ قِطْعَةٍ صُلْبَةٍ بَيْنَ الْعَصَبِ وَلَا تَكُونُ فِي الْبَطْنِ كَمَا فِي الْقَامُوسِ. رد المحتار على الدر المختار ٦/ ٧٤٩ كِتَابُ الْخُنْثَى مَسَائِلُ شَتَّى. قواعد الفقه ص ٣٩٨ الرسالة الرابعة، التعريفات الفقهية الغدة، فتاوى محموديه ج ٢٦ ص ٢١٥ جانور کے حلال وحرام اجزاء.

(٢) عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْرَهُ مِنَ الشَّاةِ سَبْعًا: اَلدَّمَ وَالْمَرَارَ وَالذَّكَرَ وَالْأُنْثَيَيْنِ وَالْحَيَا وَالْغُدَّةَ وَالْمَثَانَةَ. السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٩٧٠٠ جِمَاعُ أَبْوَابِ مَا لَا يَحِلُّ أَكْلُهُ وَمَا يَجُوزُ لِلْمُضْطَرِّ مِنَ الْمَيْتَةِ وَغَيْرِ ذَلِكَ بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الشَّاةِ إِذَا ذُبِحَتْ. مصنف عبدالرزاق الصنعاني رقم الحديث ٨٧٧١ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الشَّاةِ، المعجم الاوسط رقم الحديث ٩٤٨٠، المراسيل لابي داؤد رقم الحديث ٤٦٥ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْأَطْعِمَةِ.

قال الحصكفيؒ: (كُرِهَ تَحْرِيمًا) وَقِيلَ تَنْزِيهًا وَالْأَوَّلُ أَوْجَهُ (مِنَ الشَّاةِ سَبْعٌ: اَلْحَيَاءُ وَالْخُصْيَةُ وَالْغُدَّةُ وَالْمَثَانَةُ وَالْمَرَارَةُ وَالدَّمُ الْمَسْفُوحُ وَالذَّكَرُ) لِلْأَثَرِ الْوَارِدِ فِي كَرَاهَةِ ذَلِكَ، وَجَمَعَهَا بَعْضُهُمْ فِي بَيْتٍ وَاحِدٍ. فَقَالَ:

فَقُلْ ذَكَرٌ وَالْأُنْثَيَانِ مَثَانَةٌ ✿ كَذَاكَ دَمٌ ثُمَّ الْمَرَارَةُ وَالْغُدَدُ

وَقَالَ غَيْرُهُ: إِذَا مَا ذُكِّيَتْ شَاةٌ فَكُلْهَا ✿ سِوَى سَبْعٍ فَفِيهِنَّ الْوَبَالُ

فَحَاءٌ ثُمَّ خَاءٌ ثُمَّ غَيْنٌ ✿ وَدَالٌ ثُمَّ مِيمَانِ وَذَالٌ

قال ابن عابدينؒ: (قَوْلُهُ: مِنَ الشَّاةِ) ذِكْرُ الشَّاةِ اتِّفَاقِيٌّ لِأَنَّ الْحُكْمَ لَا يَخْتَلِفُ فِي غَيْرِهَا مِنَ الْمَأْكُولَاتِ. (قَوْلُهُ: اَلْحَيَاءُ) هُوَ الْفَرْجُ مِنْ ذَوَاتِ الْخُفِّ وَالظِّلْفِ وَالسِّبَاعِ. وَقَدْ يُقْصَرُ. قَامُوسٌ (قَوْلُهُ: وَالْغُدَّةُ) بِضَمِّ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ كُلُّ عُقْدَةٍ فِي الْجَسَدِ أَطَافَ بِهَا شَحْمٌ، وَكُلُّ قِطْعَةٍ صُلْبَةٍ بَيْنَ الْعَصَبِ ←←←←←←←←←←←←

حرام مَغز : په کنزالدقائق او طحطاوي کې ليکلي دي چې حرام مَغز هم حرام دي.

(د ملا په هډوکي کې دننه چې کوم سپين رګ وي ديته حرام مَغز وايي). (١)

په فتاوی محموديه کې ليکلي چې په مذکوره شيانو کې دَمِ مَسفوح خو قطعي حرامه ده، او دا نور شيان مکروهِ تحريمي دي، ددې شيانو خوراک ناجائز او ګناه ده، او په کومه تلکارۍ کې چې دا مذکوره شيان پاخه شي نو په دې سره هغه تلکاري هم ناپاکه کيږي. (٢)

←←←← وَلَا تَكُوْنُ فِي الْبَطْنِ كَمَا فِي الْقَامُوْسِ (قَوْلُهُ: وَالدَّمُ الْمَسْفُوْحُ، أَمَّا الْبَاقِيْ فِي الْعُرُوْقِ بَعْدَ الذَّبْحِ فَإِنَّهُ لَا يُكْرَهُ. رد المحتار على الدر المختار ٧٤٩/٦ كِتَابُ الْخُنْثٰى مَسَائِلُ شَتّٰى

قال الكاسانيؒ: فَالَّذِيْ يَحْرُمُ أَكْلُهُ مِنْهُ سَبْعَةٌ: اَلدَّمُ الْمَسْفُوْحُ، وَالذَّكَرُ، وَالْأُنْثَيَانِ، وَالْقُبُلُ، وَالْغُدَّةُ، وَالْمَثَانَةُ، وَالْمَرَارَةُ. لِقَوْلِهِ عَزَّ شَأْنُهُ {وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ} [الأعراف آية ١٥٧] وَهٰذِهِ الْأَشْيَاءُ السَّبْعَةُ مِمَّا تَسْتَخْبِثُهُ الطِّبَاعُ السَّلِيْمَةُ فَكَانَتْ مُحَرَّمَةً الشَّاةِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَيَيْنِ وَالْقُبُلَ وَالْغُدَّةَ وَالْمَرَارَةَ وَالْمَثَانَةَ وَالدَّمَ. فَالْمُرَادُ مِنْهُ كَرَاهَةُ التَّحْرِيْمِ بِدَلِيْلِ أَنَّهُ جَمَعَ بَيْنَ الْأَشْيَاءِ السِّتَّةِ وَبَيْنَ الدَّمِ فِي الْكَرَاهَةِ، وَالدَّمُ الْمَسْفُوْحُ مُحَرَّمٌ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٦١/٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يَحْرُمُ أَكْلُهُ مِنْ أَجْزَاءِ الْحَيَوَانِ الْمَأْكُوْلِ، و مثله في تنقيح الحامدية ج٢ ص ٢٣٢ كتاب الذبائح، فتاوى محموديه ج٢٦ ص ٢١٧ جانور كے حلال وحرام اجزاء. فتاوى عثمانيه ج٦ ص ٣٠٨ الذبائح، فتاوى حقانيه ج٦ ص ٤٥٣ كتاب الذبائح.

(١) و زيد نخاع الصلب. طحطاوي على الدر المختار ج٤ ص ٣٦٠ كِتَابُ الْخُنْثٰى مَسَائِلُ شَتّٰى. فتاوى محموديه ج٢٦ ص ٢١٧ جانور كے حلال وحرام اجزاء. خلاصة المسائل ص١٠٨، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص ١٩٤.

(٢) قَالَ أَبُوْ حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ: اَلدَّمُ حَرَامٌ، وَأَكْرَهُ السِّتَّةَ. وَذٰلِكَ لِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ {حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيْرِ...} [المائدة آية ٣] فَلَمَّا تَنَاوَلَهُ النَّصُّ قَطَعَ بِتَحْرِيْمِهِ، وَكَرِهَ مَا سِوَاهُ لِأَنَّهُ مِمَّا تَسْتَخْبِثُهُ الْأَنْفُسُ وَتَكْرَهُهُ، وَهٰذَا الْمَعْنٰى سَبَبُ الْكَرَاهِيَةِ. لِقَوْلِهِ تَعَالٰى {وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ} الأعراف آية ١٥٧. تبيين الحقائق ٦٢٦/٦ كتاب الخنثى مسائل شتى، البحر الرائق ج٨ ص ٤٨٥ كتاب الخنثى مسائل شتى.

وَالْمَرْوِيُّ عَنْ أَبِيْ حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ أَنَّهُ قَالَ: اَلدَّمُ حَرَامٌ وَأَكْرَهُ السِّتَّةَ. أَطْلَقَ إِسْمَ الْحَرَامِ عَلَى الدَّمِ الْمَسْفُوْحِ وَسَمّٰى مَا سِوَاهُ مَكْرُوْهًا، لِأَنَّ الْحَرَامَ الْمُطْلَقَ مَا ثَبَتَتْ حُرْمَتُهُ بِدَلِيْلٍ مَقْطُوْعٍ بِهِ، وَحُرْمَةُ الدَّمِ الْمَسْفُوْحِ قَدْ ثَبَتَتْ بِدَلِيْلٍ مَقْطُوْعٍ بِهِ وَهُوَ النَّصُّ الْمُفَسَّرُ مِنَ الْكِتَابِ الْعَزِيْزِ. قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَزَّ شَأْنُهُ {قُلْ لَا أَجِدُ فِيْ مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا} [الأنعام آية ١٤٥] إِلٰى قَوْلِهِ عَزَّ شَأْنُهُ →→→→→→→→→→

د څاروي انډې (خصيتين) خوړل مکروه تحريمي دي

بعضې خلق د څاروي آنډې (خُصيتين) خوري او دا ګمان کوي چې ګني دا حلالې دي، حالانکه دا مکروهِ تحريمي (حرامې) دي، ددې خوراک منع دی. (۱)

د قربانۍ د څاروي وينه څکل حرام او نجس ده

بعضې ناپوهه خلق د قربانۍ د څاروي وينه څکي، نو ددې حُکم دادی چې د هر څاروي بهيدونکي وينه (دَمِ مَسفوح) حرامه او نجَس ده، که دا د قربانۍ د څاروي وي، او که دبل څاروي. (۲)

←←← ﴿أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ﴾ [الانعام: ۱۴۵] وَانْعِقَادُ الْإِجْمَاعِ أَيْضًا عَلَى حُرْمَتِهِ. فَأَمَّا حُرْمَةُ مَا سِوَاهُ مِنَ الْأَشْيَاءِ السِّتَّةِ فَمَا ثَبَتَتْ بِدَلِيلٍ مَقْطُوعٍ بِهِ بَلْ بِالْاِجْتِهَادِ أَوْ بِظَاهِرِ الْكِتَابِ الْعَزِيزِ الْمُحْتَمِلِ لِلتَّأْوِيلِ أَوِ الْحَدِيثِ لِذَلِكَ فَصَلَ بَيْنَهُمَا فِي الْإِسْمِ فَسَمَّى ذَلِكَ حَرَامًا وَذَا مَكْرُوهًا. وَاللّٰهُ عَزَّ اسْمُهُ أَعْلَمُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۶۱/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يَحْرُمُ أَكْلُهُ مِنْ أَجْزَاءِ الْحَيَوَانِ الْمَأْكُولِ، فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۱۷ جانور کے حلال وحرام اجزاء.

(۱) قَالَ الحصكفيّ: (كُرِهَ تَحْرِيمًا) وَقِيلَ تَنْزِيهًا وَالْأَوَّلُ أَوْجَهُ (مِنَ الشَّاةِ سَبْعٌ: اَلْحَيَاءُ وَالْخُصْيَةُ .... الدر المختار ۷۴۹/۶ كِتَابُ الْخُنْثَى مَسَائِلُ شَتَّى، البحر الرائق ج۸ ص ۴۸۵ كتاب الخنثى مسائل شتى. مجمع الانهر ج۴ ص ۴۸۹ كتاب الخنثى مسائل شتى.

قَالَ الكاسانيّ: فَالَّذِي يَحْرُمُ أَكْلُهُ مِنْهُ سَبْعَةٌ: اَلدَّمُ الْمَسْفُوحُ، وَالذَّكَرُ... بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۶۱/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يَحْرُمُ أَكْلُهُ مِنْ أَجْزَاءِ الْحَيَوَانِ الْمَأْكُولِ، فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۲۱۶ وص ۲۲۱ جانور کے حلال وحرام اجزاء، كفايت المفتي ج۸ ص ۲۹۵، مسائل رفعت قاسمي ج۱۶۳ مسائل عيدين وقرباني. فتاوى عثمانيه ج۶ ص ۳۰۸ الذبائح.

(۲) ﴿.... أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ..﴾ الانعام آية ۱۴۵

عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْرَهُ مِنَ الشَّاةِ سَبْعًا: اَلدَّمَ .... السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۹۷۰۰ جِمَاعُ أَبْوَابِ مَا لَا يَحِلُّ أَكْلُهُ وَمَا يَجُوزُ لِلْمُضْطَرِّ مِنَ الْمَيْتَةِ وَغَيْرِ ذَلِكَ بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الشَّاةِ إِذَا ذُبِحَتْ. مصنف عبدالرزاق الصنعاني رقم الحديث ۸۷۷۱ كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الشَّاةِ، المعجم الاوسط رقم الحديث ۹۴۸۰، المراسيل لابي داؤد رقم الحديث ۴۶۵ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْأَطْعِمَةِ ---

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

بلکه په شريعت کې د قربانۍ د وينې احترام ندی راغلی ، پس لکه څرنګکې چې د نورو څارو روانه وينه ناپاکه او نجس ده نو همدغه شان د قربانۍ د څاروي وينه هم ناپاکه او نجس ده. يا دې دا وينه همداسې پريښودې شي ، او يا دې دفن کړې شي .(۱)

د حلال څاروي څرمن خوړل جائز ده

د کوم څاروي غوښه خوړل چې جائز ده نو د هغې څرمن خوړل هم جائز ده . مثلاً : مرغانو ، چرګانو ، يا ګډ ، يا د غوا د بچي تازه څرمن خوړل جائز ده .

همدارنګې که چا د چيلي يا غوا څرمن خوراک نه جوړه کړه نو د دې خوړل هم شرعًا منع نده. وجه دا ده چې د څاروي کوم شيان حرام دي (د کومو چې پاس ذکر اوشو) په هغې کې څرمن داخل نده .(۲)

د غټ أختر په ورځ د خوراک شروع د قربانۍ د غوښې نه پکار ده

د غټ أختر په ورځ دا خلق د الله تعالی ميلمانه وي ، لهذا مستحب دا ده چې چا قرباني کړې وي هغه د قربانۍ غوښې پورې بل څه او نه خوري (يعنې إمساک اوکړي) او د خوراک شروع د قربانۍ د غوښې نه اوکړي . که چا مخکې خوراک اوکړو نو مُختار قول دا دی چې دا ګناه نده بلکه صرف خلافِ اولٰی ده .

اګر چې دا حُکم أصلاً د هغه چا د پاره دی چې هغه قرباني کړې وي . البته بعضې فقهاؤ په دې حُکم کې تبعًا هغه خلق هم شامل کړي دي چې هغوی قرباني نه وي کړې

←←← (کُرِهَ تَحْرِيمًا) وَقِيلَ تَنْزِيهًا وَالْأَوَّلُ أَوْجَهُ (مِنَ الشَّاةِ سَبْعٌ ... وَالدَّمُ الْمَسْفُوحُ) (قَوْلُهُ وَالدَّمُ الْمَسْفُوحُ) أَمَّا الْبَاقِي فِي الْعُرُوقِ بَعْدَ الذَّبْحِ فَإِنَّهُ لَا يُكْرَهُ . رد المحتار ۷۴۹/۶ كِتَابُ الْخُنْثَى مَسَائِلُ شَتَّى

فَالَّذِي يَحْرُمُ أَكْلُهُ مِنْهُ سَبْعَةٌ : اَلدَّمُ الْمَسْفُوحُ ... بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۶۱/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يَحْرُمُ أَكْلُهُ مِنْ أَجْزَاءِ الْحَيَوَانِ الْمَأْكُولِ ، فتاوی محموديه ج۲۶ ص ۳۹۶ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف ، و ص ۲۲۰ جانور کے حلال و حرام اجزاء .

(۱) فتاوی محموديه ج۲۶ ص ۳۹۷ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف .

وَيُدْفَنُ أَرْبَعَةٌ : اَلظُّفُرُ وَالشَّعْرُ وَخِرْقَةُ الْحَيْضِ وَالدَّمُ . رد المحتار على الدر المختار ۴۰۵/۶ كِتَابُ الْحَظْرِ وَالْإِبَاحَةِ

(۲) فتاوی محموديه ج۲۶ ص ۲۱۱ جانور کے حلال و حرام اجزاء .

Scanned with CamScanner

(يعنى دوى ته هم د قربانۍ غوښې پورې اِمساک په کار دى).

د نبي کريم صلى الله عليه وسلم طريقه دا وه چې د غټ اختر په ورځ د قربانۍ نه مخکې به يې خوراک نه کولو، بلکه د خوراک شروع به يې د قربانۍ په غوښه کوله.(۱)

د اختر په ورځ روژه حرام ده

د وړوکي اختر او غټ اختر په ورځ باندې روژه حرام ده، ځکه په روژې سره د ضِافة الله (د الله ﷻ د مېلمستيا) نه اِعراض راځي.(۲)

البته د غټ اختر په ورځ د سهر نه تر د قربانۍ غوښې پورې اِمساک مستحب دى (پاس دا مسئله ذکر شوه).(۳)

---

(۱) "وأحكام" عيد "الأضحى كالفطر لكنه في الأضحى يؤخر الأكل عن الصلاة" إستحبابا فإن قدمه لا يكره في المختار. لأنّه عليه الصلاة والسلام كان لا يطعم يوم الأضحى حتى يرجع فيأكل من أضحيته. فلذلك قيل لا يستحب تأخير الأكل إلا لمر يضحي ليأكل منها أوّلا. مراقي الفلاح

قال في غاية البيان: لأنّ الناس أضياف الله تعالى في هذا اليوم فيستحب أن يكون تناولهم من لحوم الأضاحي التي هي ضيافة الله تعالى. حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ۵۳٦/۱ باب أحكام العيدين

قال الحصكفيّ: (وَيُنْدَبُ تَأْخِيرُ أَكْلِهِ عَنْهَا) وَإِنْ لَمْ يُضَحِّ فِي الْأَصَحِّ، وَلَوْ أَكَلَ لَمْ يُكْرَهْ أَيْ تَحْرِيمًا.

قال ابن عابدينؒ: (قَوْلُهُ: فِي الْأَصَحِّ) وَقِيلَ: لَا يُسْتَحَبُّ التَّأْخِيرُ فِي حَقِّ مَنْ لَمْ يُضَحِّ. بَحْرٌ. (قَوْلُهُ: لَمْ يُكْرَهْ) قَالَ فِي الْبَحْرِ: وَهُوَ مُسْتَحَبٌّ، وَلَا يَلْزَمُ مِنْ تَرْكِ الْمُسْتَحَبِّ ثُبُوتُ الْكَرَاهَةِ، إذْ لَا بُدَّ لَهَا مِنْ دَلِيلٍ خَاصٍّ. رد المحتار على الدر المختار ۱۷٦/۲ بَابُ الْعِيدَيْنِ.

قال ابن نجيمؒ: (لَكِنْ هُنَا يُؤَخِّرُ الْأَكْلَ) لِلِاتِّبَاعِ فِيهِمَا، وَهُوَ مُسْتَحَبٌّ، وَلَا يَلْزَمُ مِنْ تَرْكِ الْمُسْتَحَبِّ ثُبُوتُ الْكَرَاهَةِ إذْ لَا بُدَّ لَهَا مِنْ دَلِيلٍ خَاصٍّ فَلِذَا كَانَ الْمُخْتَارُ عَدَمَ كَرَاهَةِ الْأَكْلِ قَبْلَ الصَّلَاةِ. وَأَطْلَقَهُ فَشَمِلَ مَنْ لَا يُضَحِّي، وَقِيلَ إنَّهُ لَا يُسْتَحَبُّ التَّأْخِيرُ فِي حَقِّهِ. البحر الرائق ۱۷٦/۲ بَابُ الْعِيدَيْنِ الأكل قبل صلاة العيد

فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۳۵۰ قربانى كے آداب ومستحبات وغيره. فتاوى عثمانيه ج۳ ص ۸ صلوة العيدين.

(۲) ... الذي كره تحريما "صوم العيدين" الفطر والنحر للإعراض عن ضيافة الله ومخالفة الأمر ... حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح ٦۴۰/۱ كتاب الصوم فصل في صفة الصوم وتقسيمه. شامي ج۱ ص ۳۲۳ كتاب الصوم

(۳) فتاوى محموديه ج۲٦ ص ۳۴۹ قربانى كے آداب ومستحبات وغيره.

Scanned with CamScanner

د قرباني د څرمنې حکم

(نوټ: اول په دې خبره ځان ښه پوهه کړئ چې د بِعَینه څرمن او د دې د قیمت احکامات جدا جدا دي).

د بعَینه څرمن حُکم: بعَینه د قرباني څرمن په خپله استعمالول جائز ده (مثلاً ځان له ورنه غلبېل یا بل څیز جوړ کړي). او چا ته یې په هبه کې ورکول هم جائز ده.(۱)

---

(۱) قال في البحر: (وَيَتَصَدَّقُ بِجِلْدِهَا. أَوْ يَعْمَلُ مِنْهُ نَحْوَ غِرْبَالٍ. أَوْ جِرَابٍ) لِأَنَّهُ جُزْءٌ مِنْهَا وَكَانَ لَهُ التَّصَدُّقُ وَالِانْتِفَاعُ بِهِ أَلَا تَرَى أَنَّ لَهُ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَهَا وَلَا بَأْسَ بِأَنْ يَشْتَرِيَ بِهِ مَا يَنْتَفِعُ بِعَيْنِهِ مَعَ بَقَائِهِ اِسْتِحْسَانًا وَذَلِكَ مِثْلُ مَا ذَكَرْنَا لِأَنَّ لِلْبَدَلِ حُكْمَ الْمُبْدَلِ. وَلَا يَشْتَرِي بِهِ مَا لَا يُنْتَفَعُ بِهِ إِلَّا بَعْدَ الِاسْتِهْلَاكِ نَحْوَ اللَّحْمِ وَالطَّعَامِ. البحر الرائق ۲۰۳/۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْأَكْلُ مِنْ لَحْمِ الْأُضْحِيَّةِ. الجوهر النيرة ج۲ ص ۲۴۵، بدائع الصنائع ج۵ ص ۸۱ فصل اما بيان ما يستحب قبل التضحية، فتح القدير ج۸ ص ۴۳۷.

ويجوز الانتفاع بجلد الاضحية والهدي والمتعة والتطوع بأن يتخذه فروًا او بساطًا او جرابًا او غربالًا. خلاصة الفتاوى ج۴ ص ۳۲۱ كتاب الاضحية.

قال الحصكفيؒ: (وَيَتَصَدَّقُ بِجِلْدِهَا أَوْ يَعْمَلُ مِنْهُ نَحْوَ غِرْبَالٍ وَجِرَابٍ) وَقِرْبَةٍ وَسُفْرَةٍ وَدَلْوٍ (أَوْ يُبَدِّلُهُ بِمَا يَنْتَفِعُ بِهِ بَاقِيًا) كَمَا مَرَّ (لَا بِمُسْتَهْلَكٍ كَخَلٍّ وَلَحْمٍ وَنَحْوِهِ) كَدَرَاهِمَ. الدر المختار ۳۲۸/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

وفي الهندية: وَيَتَصَدَّقُ بِجِلْدِهَا أَوْ يَعْمَلُ مِنْهُ نَحْوَ غِرْبَالٍ وَجِرَابٍ. وَلَا بَأْسَ بِأَنْ يَشْتَرِيَ بِهِ مَا يَنْتَفِعُ بِعَيْنِهِ مَعَ بَقَائِهِ اِسْتِحْسَانًا. وَذَلِكَ مِثْلُ مَا ذَكَرْنَا. وَلَا يَشْتَرِي بِهِ مَا لَا يُنْتَفَعُ بِهِ إِلَّا بَعْدَ الِاسْتِهْلَاكِ نَحْوَ اللَّحْمِ وَالطَّعَامِ. وَلَا يَبِيعُهُ بِالدَّرَاهِمِ لِيُنْفِقَ الدَّرَاهِمَ عَلَى نَفْسِهِ وَعِيَالِهِ. الفتاوى الهندية ۳۰۱/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ اَلْبَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الْأُضْحِيَّةِ وَالِانْتِفَاعِ بِهَا.

قال الكاسانيؒ: وَلَهُ أَنْ يَنْتَفِعَ بِجِلْدِ أُضْحِيَّتِهِ فِي بَيْتِهِ بِأَنْ يَجْعَلَهُ سِقَاءً أَوْ فَرْوًا أَوْ غَيْرَ ذَلِكَ، لِمَا رُوِيَ عَنْ سَيِّدَتِنَا عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا اتَّخَذَتْ مِنْ جِلْدِ أُضْحِيَّتِهَا سِقَاءً. وَلِأَنَّهُ يَجُوزُ الِانْتِفَاعُ بِلَحْمِهَا فَكَذَا بِجِلْدِهَا. وَلَهُ أَنْ يَبِيعَ هَذِهِ الْأَشْيَاءَ بِمَا يُمْكِنُ الِانْتِفَاعُ بِهِ مَعَ بَقَاءِ عَيْنِهِ مِنْ مَتَاعِ الْبَيْتِ كَالْجِرَابِ وَالْمُنْخُلِ، لِأَنَّ الْبَدَلَ الَّذِي يُمْكِنُ الِانْتِفَاعُ بِهِ مَعَ بَقَاءِ عَيْنِهِ يَقُومُ مَقَامَ الْمُبْدَلِ فَكَانَ الْمُبْدَلُ قَائِمًا مَعْنًى فَكَانَ الِانْتِفَاعُ بِهِ كَالِانْتِفَاعِ بِعَيْنِ الْجِلْدِ بِخِلَافِ الْبَيْعِ بِالدَّرَاهِمِ وَالدَّنَانِيرِ، لِأَنَّ ذَلِكَ ←←←←←←←←←←←←←

تر دي چې مالداره ته، هاشمي ته، خپلو أصولو او فروعو (يعنى والدينو او بچو) ته بِعَينِه څرمن په هبه کې ورکول هم جائز ده. ځکه د څرمنې حکم د غوښې په شان دی، نو لکه څرنګې چې غوښه مالدار ته، خپلو أصولو او فروعو ته ورکول جائز ده نو همدغه شان بِعَينِه څرمن دوی ته ورکول هم جائز ده، البته فقير خلق د څرمن زيات مستحق دي. (۱)

د څرمن د قيمت حکم: که څرمن په روپو باندې خرڅه کړي نو بيا دا روپۍ په خپله استعمالول ناجائز دي، همدارنګې دا روپۍ مالدارو ته، خپلو أصولو او فروعو ته ورکول هم ناجائز دي، بلکه اوس ددې صدقه کول واجب دي، خو داسې چاته به يې ورکوي چې هغوی ته زکوة ورکول جائز وي. (يعنى فقيرانو ته به دا روپۍ ورکوي).

که چا دا روپۍ په خپله استعمال کړې، يا يې مالدار ته ورکړې، يا يې خپلو أصولو او فروعو ته ورکړې نو اوس به همدومره مقدار نورې روپۍ صدقه کوي. که صدقه يې نه کړې نو د قربانۍ ثواب به ورته پوره نه ملاويږي.

←←←← مِمَّا لَا يُمْكِنُ الْإِنْتِفَاعُ بِهِ مَعَ بَقَاءِ عَيْنِهِ فَلَا يَقُوْمُ مَقَامَ الْجِلْدِ فَلَا يَكُوْنُ الْجِلْدُ قَائِمًا مَعْنًى. وَاللّٰهُ تَعَالٰى عَزَّ شَأْنُهُ أَعْلَمُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۸۱/۵ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِيْ بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ.

فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۹۸ الاضحية. بهشتي زيور، فتاوى حقانيه ج۶ ص ۴۹۰ گوشت اور کھال کا حکم. قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص۶۹ وص۱۳۹، امداد الفتاوى ج۳ ص۵۳۶، مسائل رفعت قاسمى ج۵ ص ۱۷۲.

(۱) وَيَأْكُلُ مِنْ لَحْمِ الْأُضْحِيَةِ وَيَأْكُلُ غَنِيًّا وَيَدَّخِرُ .... وَنُدِبَ تَرْكُهُ لِذِيْ عِيَالٍ تَوْسِعَةً عَلَيْهِمْ. الدر المختار ۳۲۷/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ. مجمع الانهر ج۴ ص۱۷۴ كتاب الاضحية، البحرالرائق ج۸ ص۱۷۸ كتاب الاضحية، تبيين الحقائق ج۶ ص۸ كتاب الاضحية.

وَيَهَبُ مِنْهَا مَا شَاءَ لِلْغَنِيِّ وَالْفَقِيْرِ وَالْمُسْلِمِ وَالذِّمِّيِّ، كَذَا فِي الْغِيَاثِيَّةِ. الفتاوى الهندية ۳۰۰/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِيْ بَيَانِ مَحَلِّ إِقَامَةِ الْوَاجِبِ.

فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۶۰ وص ۳۷۱ وص ۳۷۹ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف. فتاوى حقانيه ج۶ ص ۴۷۹ كتاب الاضحية، فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۵۱ الاضحية، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص۱۳۱. عزيز الفتاوى ج۱ ص ۷۱۰، مسائل رفعت قاسمى ج۵ ص ۱۷۱. فتاوى رحيميه ج۶ ص ۱۶۸، وص ۱۸۰، امداد الفتاوى ج۳ ص۵۳۶، كفايت المفتي ج۸ ص۲۲۸.

Scanned with CamScanner

وجه داده چې د قربانۍ هيڅ حصه به د مال ګټلو ذريعه نشي جوړولی ، که د قربانۍ د څاروي په څه حصه يې روپۍ حاصلې کړې نو ددې صدقه کول ضروري دي .(۱)

که چا څرمن خرڅه کړه نو د څرمنې د قيمت روپۍ تبديل کول هم بهتر ندي ، بلکه په کومو روپو يې چې څرمن خرڅه کړې هماغه روپۍ صدقه کول بهتر دي ، که چا تبديل کړې (يعنی فقير ته يې نورې روپۍ ورکړې) نو بيا هم آداء کيږي .(۲)

بِعَينه څرمن صدقه کول افضل ده

که يو کس څرمن خرڅه کړي او بيا ددې قيمت صدقه کړي ددينه نه افضل طريقه داده چې بِعَينه څرمن صدقه کړي . (يعنی فقير ته به غونډه څرمن ورکړي ، هغه به يې ځان له په

---

(۱) قال الحصكفيّ : (فَإِنْ بِيعَ اللَّحْمُ أَوِ الجِلْدُ بِهِ) أَيْ بِمُسْتَهْلَكٍ (أَوْ بِدَرَاهِمَ تَصَدَّقَ بِثَمَنِهِ) وَمُفَادُهُ صِحَّةُ الْبَيْعِ مَعَ الْكَرَاهَةِ . قال ابن عابدينّ : (قَوْلُهُ : فَإِنْ بِيعَ اللَّحْمُ أَوِ الجِلْدُ بِهِ إلخ) أَفَادَ أَنَّهُ لَيْسَ لَهُ بَيْعُهُمَا بِمُسْتَهْلَكٍ وَأَنَّ لَهُ بَيْعَ الجِلْدِ بِمَا تَبْقَى عَيْنُهُ . رد المحتار على الدر المختار ۳۲۸/۶ كِتَابُ الأُضْحِيَةِ

قال ابن نجيمّ : وَلَا يَبِيعُهُ بِالدَّرَاهِمِ لِيُنْفِقَ الدَّرَاهِمَ عَلَى نَفْسِهِ وَعِيَالِهِ . وَالْمَعْنَى فِيهِ أَنَّهُ لَا يَتَصَدَّقُ عَلَى قَصْدِ التَّمَوُّلِ ..... وَلَوْ بَاعَهَا بِالدَّرَاهِمِ لِيَتَصَدَّقَ بِهَا جَازَ لِأَنَّهُ قُرْبَةٌ كَالتَّصَدُّقِ بِالجِلْدِ وَاللَّحْمِ . وَقَوْلُهُ : عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ « مَنْ بَاعَ جِلْدَ أُضْحِيَّتِهِ فَلَا أُضْحِيَّةَ لَهُ » يُفِيدُ كَرَاهِيَةَ الْبَيْعِ . وَأَمَّا الْبَيْعُ فَجَائِزٌ لِوُجُودِ الْمِلْكِ وَالْقُدْرَةِ عَلَى التَّسْلِيمِ . البحر الرائق ۲۰۳/۸ كِتَابُ الأُضْحِيَةِ الأَكْلُ مِنْ لَحْمِ الأُضْحِيَةِ

وفي الهندية : وَلَا يَبِيعُهُ بِالدَّرَاهِمِ لِيُنْفِقَ الدَّرَاهِمَ عَلَى نَفْسِهِ وَعِيَالِهِ.... وَلَوْ بَاعَهَا بِالدَّرَاهِمِ لِيَتَصَدَّقَ بِهَا جَازَ ، لِأَنَّهُ قُرْبَةٌ كَالتَّصَدُّقِ، كَذَا فِي التَّبْيِينِ، وَهَكَذَا فِي الهِدَايَةِ وَالكَافِي . الفتاوى الهندية ۳۰۱/۵ كِتَابُ الأُضْحِيَةِ البَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الأُضْحِيَةِ وَالانْتِفَاعِ بِهَا .

ولا بأس بالدراهم ليتصدقها . و ليس له ان يبيعه بالدراهم لينفقها على نفسه . ولو فعل ذلك يتصدق بثمنها . خلاصة الفتاوى ج۴ ص ۳۲۲ كتاب الاضحية .

فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۹۸ الاضحية . فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۹۰ گوشت اور کھال کا حکم . فتاوى حقانيه ج۶ ص ۳۹۰ گوشت اور کھال کا حکم . قربانی کے مسائل کا انسائکلو پیڈیا ص ۱۳۹ ، ص ۱۳۱ و ص ۱۳۲ ، جواهر الفقه ج۱ ص ۳۶۱ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف ، مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص ۱۶۹ و ص ۱۷۲ ، کفایت المفتی ج۸ ص ۳۲۹ ص ۳۵۷ .

(۲) فتاوى حقانيه ج۶ ص ۳۹۰ گوشت اور کھال کا حکم .

خپله خرڅه کړي) . (۱)

د جُمات اِمام یا بل چاته په اجرت کې غرمن ورکول ناجائز ده

د جُمات اِمام ، مؤذِن ، یا خادِم ته غرمن په عِوض (تنخوا) کې ورکول ناجائز ده .

خو بغیر د عِوض نه دوی ته بعَینه غرمن ورکول جائز ده اگر چې دوی مالدار وي ، ځکه غرمن مالدار کس ته هم په هدیه کې ورکول جائز ده .

خو که دا غرمن په روپو خرڅه کړي نو بیا دا روپۍ مالدار اِمام یا مالدار مؤذِن یا مالدار خادِم ته ورکول ناجائز دي ، بلکه دا اوس فقیر ته ورکول واجب دي .

البته که د جُمات امام یا مؤذِن غریب وي نو بیا دا روپۍ هم دوی ته بغیر د عِوض نه ورکول صحیح دي ، په عِوض کې ورکول یې صحیح ندي . (۲)

---

(۱) وحاصله كراهة بيع اللحم والجلد جميعًا بمستهلك وجواز بيعها بما ينتفع به باقيًا مع الخلاف فى اللحم . والأولى التصدق بالكل . اعلاء السنن ج۱۷ ص ۲۶۳ كتاب الاضاحى باب التصدق بلحوم الاضاحى .
فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۶۲ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف .

قال الحصكفيّ : (فَإِنْ بِيعَ اللَّحْمُ أَوِ الْجِلْدُ بِهِ) أَيْ بِمُسْتَهْلَكٍ (أَوْ بِدَرَاهِمَ تَصَدَّقَ بِثَمَنِهِ) وَمُفَادُهُ صِحَّةُ الْبَيْعِ مَعَ الْكَرَاهَةِ . قال ابن عابدينّ : (قَوْلُهُ : مَعَ الْكَرَاهَةِ) لِلْحَدِيثِ الْآتِي (قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ : مَنْ بَاعَ جِلْدَ أُضْحِيَّتِهِ فَلَا أُضْحِيَّةَ لَهُ) . هِدَايَةٌ . رد المحتار على الدر المختار ۶/۳۲۸ كتاب الأضحية

قال ابن نجيمٌ : وَلَوْ بَاعَهَا بِالدَّرَاهِمِ لِيَتَصَدَّقَ بِهَا جَازَ لِأَنَّهُ قُرْبَةٌ كَالتَّصَدُّقِ بِالْجِلْدِ وَاللَّحْمِ وَقَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ « مَنْ بَاعَ جِلْدَ أُضْحِيَّتِهِ فَلَا أُضْحِيَّةَ لَهُ » يُفِيدُ كَرَاهِيَةَ الْبَيْعِ . وَأَمَّا الْبَيْعُ فَجَائِزٌ لِوُجُودِ الْمِلْكِ وَالْقُدْرَةِ عَلَى التَّسْلِيمِ . البحر الرائق ۸/۲۰۳ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْأَكْلُ مِنْ لَحْمِ الْأُضْحِيَّةِ

(۲) وَيَهَبُ مِنْهَا مَا شَاءَ لِلْغَنِيِّ وَالْفَقِيرِ وَالْمُسْلِمِ وَالذِّمِّيِّ، كَذَا فِي الْغِيَاثِيَّةِ..... وَيَتَصَدَّقُ بِجِلْدِهَا أَوْ يَعْمَلُ مِنْهُ نَحْوَ غِرْبَالٍ وَجِرَابٍ..... وَلَا أَنْ يُعْطِيَ أَجْرَ الْجَزَّارِ وَالذَّابِحِ مِنْهَا . الفتاوى الهندية ۵/۳۰۰ ، ۳۰۱ كتاب الأضحية .
مجمع الانهر ج۴ ص ۱۷۸ كتاب الاضحية ، البحر الرائق ج۸ ص ۱۷۴ كتاب الاضحية .
فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۳۵۴ الاضحية . فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۷۱ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف ، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۳۰ ، ص ۱۳۱ . عزیز الفتاوی ج۱ ص ۷۱۰ ، امداد الفتاوی ج۳ ص ۵۳۶ . مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص ۱۷۱ ، کفایت المفتی ج۸ ص ۳۳۴

قصاب ته په مزدورۍ کې غوښه يا څرمن ورکول ناجائز دي

قصاب ته په مزدورۍ کې د قربانۍ غوښه يا څرمن ورکول ناجائز دي ، بلکه قصاب ته په جدا مزدوري ورکوي .(١)

که چا قصاب ته په مزدورۍ کې غوښه يا څرمن ورکړه نو د همدې مقدار قيمت صدقه کول واجب دي .(٢)

---

(١) قال ابن نجيمؒ : (وَلَا يُعْطِي أُجْرَةَ الْجَزَّارِ مِنْهَا شَيْئًا) وَالنَّهْيُ عَنْهُ نَهْيٌ عَنِ الْبَيْعِ لِأَنَّهُ فِي مَعْنَى الْبَيْعِ لِأَنَّهُ يَأْخُذُهُ بِمُقَابَلَةِ عَمَلِهِ فَصَارَ مُعَاوَضَةً كَالْبَيْعِ . البحر الرائق ٢٠٣/٨ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ أُجْرَةُ الْجَزَّارِ مَنْ تَأْخُذُ مِنَ الْأُضْحِيَةِ .رد المحتار على الدر المختار ٦/ ٣٢٨ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ .

وفي الهندية : وَلَا أَنْ يُعْطِيَ أَجْرَ الْجَزَّارِ وَالذَّابِحِ مِنْهَا . الفتاوى الهندية ٣٠١/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ الْبَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الْأُضْحِيَةِ وَالِانْتِفَاعِ بِهَا

قال الكاسانيؒ : وَلَا أَنْ يُعْطِيَ أَجْرَ الْجَزَّارِ وَالذَّابِحِ مِنْهَا ؛ لِمَا رُوِيَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ «مَنْ بَاعَ جِلْدَ أُضْحِيَّتِهِ فَلَا أُضْحِيَةَ لَهُ» وَرُوِيَ أَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ قَالَ لِعَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ : "تَصَدَّقْ بِجِلَالِهَا وَخِطَامِهَا، وَلَا تُعْطِ أَجْرَ الْجَزَّارِ مِنْهَا" وَرُوِيَ عَنْ سَيِّدِنَا عَلِيٍّ كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ أَنَّهُ قَالَ : إِذَا ضَحَّيْتُمْ فَلَا تَبِيعُوا لُحُومَ ضَحَايَاكُمْ وَلَا جُلُودَهَا وَكُلُوا مِنْهَا وَتَمَتَّعُوا . وَلِأَنَّهَا مِنْ ضِيَافَةِ اللهِ عَزَّ شَأْنُهُ الَّتِي أَضَافَ بِهَا عِبَادَهُ وَلَيْسَ لِلضَّيْفِ أَنْ يَبِيعَ مِنْ طَعَامِ الضِّيَافَةِ شَيْئًا . فَإِنْ بَاعَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ نَفَذَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ" وَمُحَمَّدٍ، وَعِنْدَ أَبِي يُوسُفَ لَا يَنْفُذُ لِمَا ذَكَرْنَا فِيمَا قَبْلَ الذَّبْحِ . وَيَتَصَدَّقُ بِثَمَنِهِ ؛ لِأَنَّ الْقُرْبَةَ ذَهَبَتْ عَنْهُ فَيَتَصَدَّقُ بِهِ وَلِأَنَّهُ اسْتَفَادَهُ بِسَبَبٍ مَحْظُورٍ وَهُوَ الْبَيْعُ فَلَا يَخْلُو عَنْ خُبْثٍ فَكَانَ سَبِيلُهُ التَّصَدُّقَ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ٨١/٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ . فتاوى عثمانيه ج٨ ص ٣٧٨ الاضحية ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ٣٧٧ و ص ٣٩٠ كتاب الاضحية ، قربانی کے مسائل کا انسائکلوپیڈیا ص ١٣٠ .

(٢) وَلَوْ آجَرَ لَا يَجُوزُ وَعَلَيْهِ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِالْأَجْرِ . الفتاوى الهندية ٣٠١/٥ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ الْبَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الْأُضْحِيَةِ وَالِانْتِفَاعِ بِهَا .

(وَلَا يُعْطِ أَجْرَ الْجَزَّارِ مِنْهَا) لِأَنَّهُ كَبَيْعٍ . (قَوْلُهُ : لِأَنَّهُ كَبَيْعٍ) لِأَنَّ كُلًّا مِنْهُمَا مُعَاوَضَةٌ ، لِأَنَّهُ إِنَّمَا يُعْطِي الْجَزَّارَ بِمُقَابَلَةِ جَزْرِهِ وَالْبَيْعُ مَكْرُوهٌ فَكَذَا مَا فِي مَعْنَاهُ . كِفَايَةٌ . رد المحتار ٦/ ٣٢٨ كِتَابُ الْأُضْحِيَةِ . بدائع الصنائع ٨١/٥ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ ، قربانی کے مسائل کا انسائکلوپیڈیا ص ١٣٢ و ص ١٥٩ .

Scanned with CamScanner

په جُمات يا مدرسه کې څرمن يا ددې قيمت لږولو حکم

د بِعَينه څرمنې حُکم د غوښې په شان دی ، دا په خپله استعمالول هم جائز دي ، يا چاته يې په هِبه کې بغير د عوض نه ورکول هم جائز دي .

همدارنګې بِعَينه څرمن د جُمات مُتولّي ته يا د مدرسې مُهتمم ته تَمليکاً ورکول هم جائز ده (يعنې پوره به يې مالِک کوي) اګر چې دوی مالدار وي - دوی بيا دا څرمن خرڅولې شي او د جُمات يا مدرسې په تعمير کې يې لږولې شي . همدارنګې مالدار ته هم بِعَينه څرمن تَمليکاً ورکول جائز ده . (۱)

خو چې کله څرمن خرڅه کړي نو بيا ددې روپې په فقيرانو باندې صدقه کول واجب دي ، اوس دا روپې په جُمات يا مدرسه باندې لږول ناجائز دي ، ځکه په صدقه کې فقير مالِک کول ضروري دي او په جُمات کې تَمليک نشته ، لهذا د څرمن قيمت په جُمات کې مَصرف کول يا چاته په مزدورۍ کې ورکول ناجائز دی . (۲)

حِيله : البته که په جُمات کې د روپو لږولو سخت ضرورت وُ ، يا چاته په عِوض کې د روپو ورکولو سخت ضرورت وُ نو بيا به ديته حِيله اوکړې شي :

---

(۱) قال الحصكفيؒ : (وَيَتَصَدَّقُ بِجِلْدِهَا أَوْ يَعْمَلُ مِنْهُ نَحْوَ غِرْبَالٍ وَجِرَابٍ) وَقِرْبَةٍ وَسُفْرَةٍ وَدَلْوٍ (أَوْ يُبَدِّلُهُ بِمَا يَنْتَفِعُ بِهِ بَاقِيًا) كَمَا مَرَّ (لَا بِمُسْتَهْلَكٍ كَخَلٍّ وَلَحْمٍ وَنَحْوِهِ) كَدَرَاهِمَ . (فَإِنْ بِيعَ اللَّحْمُ أَوْ الْجِلْدُ بِهِ) أَيْ بِمُسْتَهْلَكٍ (أَوْ بِدَرَاهِمَ تَصَدَّقَ بِثَمَنِهِ) . رد المحتار على الدر المختار ۳۲۸/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ . الفتاوى الهندية ۳۰۱/۵ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ الْبَابُ السَّادِسُ . تبيين الحقائق ج۶ ص۸ كتاب الاضحية . فتاوى محموديه ج۲۶ ص۳۷۷ و ص۳۷۸ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف . فتاوى حقانيه ج۶ ص ۴۷۶ كتاب الاضحية

(۲) (فَإِنْ بَدَّلَ اللَّحْمَ أَوْ الْجِلْدَ بِهِ) أَيْ بِمَا يَنْتَفِعُ بِالِاسْتِهْلَاكِ جَازَ وَ (يَتَصَدَّقُ بِهِ) اي بالبدل لان القربة انتقلت الي بدله فيجبر على التصدق . مجمع الانهر ج۲ ص ۵۲۱ كتاب الاضحية ، البحرالرائق ج۸ ص ۱۷۸ كتاب الاضحية ، تبيين الحقائق ج۶ ص۸ كتاب الاضحية .

(فَإِنْ بِيعَ اللَّحْمُ أَوْ الْجِلْدُ بِهِ) أَيْ بِمُسْتَهْلَكٍ (أَوْ بِدَرَاهِمَ تَصَدَّقَ بِثَمَنِهِ) . رد المحتار على الدر المختار ۳۲۸/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ، خلاصة الفتاوى ج۴ ص ۳۲۱ كتاب الاضحية . فتاوى محموديه ج۲۶ ص ۳۶۰ و ص ۳۷۲ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف ، فتاوى حقانيه ج۶ ص ۴۷۶ كتاب الاضحية ، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۶۰ ، عزيز الفتاوى ج۱ ص ۷۱۲ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص۱۶۹ ، كفايت المفتي ج۸ ص ۲۱۹ و ص ۲۲۳

اوله طريقه : اول به دا روپۍ يو فقير ته ورکړي ، فقير به په صحيح طريقې سره ددې روپو مالِک کړې شي ، بيا که فقير په خپله خوښه باندې دا روپۍ په جُمات کې خرچ کوي يا يې چاته په عِوض کې ورکوي نو دا جائز دي . (۱)

دويمه طريقه : يا دې بَعينه څرمن يو مالدار ته تَمليکًا ورکړي (او مالدار ته بِعَينه څرمن په هِبه کې ورکول جائز ده) ، اوس که دا مالدار دا څرمن ځانله خرڅه کړي او په خپله خوښه باندې ددې قيمت په جُمات يا مدرسه يا نور د خېر په کارونو کې لږوي نو دا جائز دي ، په دې کې هيڅ قباحت نشته . (۲)

د ذبحې نه مخکې د څاروي څرمن خرڅول حرام ده

د څاروي ذبح کولو نه مخکې ددې څرمن خرڅول ناجائز او حرام ده ، ځکه دا د مَعدوم څيز بَيعه ده ، او د معدوم څيز خرڅول ناجائز دي ، البته صرف د چا سره وعده کولې شي (۳)

د قربانۍ د څاروي رَسۍ وغيره صدقه کول مستحب دي

د قربانۍ ذبح کولو نه روسته ددې رَسۍ وغيره صدقه کول مستحب دي . (۴)

---

(۱) قال الحصکفيؒ : وَحِيلَةُ التَّكْفِينِ بِهَا التَّصَدُّقُ عَلَى فَقِيرٍ ثُمَّ هُوَ يُكَفِّنُ فَيَكُونُ الثَّوَابُ لَهُمَا . وَكَذَا فِي تَعْمِيرِ الْمَسْجِدِ ، وَتَمَامُهُ فِي حِيَلِ الْأَشْبَاهِ . الدر المختار ج ۲ ص ۲۷۱ و ص ۳۴۵ كِتَابُ الزَّكَاةِ ، البحر الرائق ج ۲ ص ۲۴۳ باب المصرف ، بدائع الصنائع ج۲ ص۳۹ ، تاتارخانية ج۲ ص ۲۷۲ . قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۴۲ ، عزیز الفتاوی ج۱ ص۷۱۳ ، مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص۱۷۱ .

(۲) فتاوی حقانیه ج۶ ص ۴۷۴ کتاب الاضحیة

(۳) وَكَذَلِكَ بَيْعُ اللَّحْمِ فِي الشَّاةِ الْحَيَّةِ ، لِأَنَّهَا إِنَّمَا تَصِيرُ لَحْمًا بِالذَّبْحِ وَالسَّلْخِ فَكَانَ بَيْعَ الْمَعْدُومِ فَلَا يَنْعَقِدُ ...... (وَمِنْهَا) أَنْ يَكُونَ مَقْدُورَ التَّسْلِيمِ عِنْدَ الْعَقْدِ ، فَإِنْ كَانَ مَعْجُوزَ التَّسْلِيمِ عِنْدَهُ لَا يَنْعَقِدُ . بدائع الصنائع ج۵ ص۱۳۹ و ص ۱۴۷ كِتَابُ الْبُيُوعِ فَصْلٌ فِي الشَّرْطِ الَّذِي يَرْجِعُ إِلَى الْمَعْقُودِ عَلَيْهِ .
زوال السنة ص۲۳ ، اغلاط العوام ص ۱۳۹ . قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۴۰ ، مسائل رفعت قاسمی ج۵ ص۱۷۳

(۴) (قَوْلُهُ وَيَتَصَدَّقُ بِجِلْدِهَا) وَكَذَا بِجِلَالِهَا وَقَلَائِدِهَا فَإِنَّهُ يُسْتَحَبُّ إِذَا أَوْجَبَ بَقَرَةً أَنْ يُجَلِّلَهَا وَيُقَلِّدَهَا ، وَإِذَا ذَبَحَهَا تَصَدَّقَ بِذَلِكَ كَمَا فِي التَّتَارْخَانِيَّةِ . رد المحتار على الدر المختار ۶/۳۲۸ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ ←←←←←←←

که چا خرڅه کړه نو بيا ددې قيمت صدقه کول واجب دي. خو د قيمت په اداء کولو سره اگرچې ده ته ثواب ملاويږي ليکن د رَسی صدقه کولو استحباب ورته نه حاصليږي. (١)

البته دا رَسی په خپله استعمالول يا چاته يې په هديه کې ورکول هم جائز دي. (٢)

د خپلې قربانۍ غوښه خرڅول مکروه ده

د خپلې قربانۍ غوښه خرڅول مکروه (ناجائز) ده، که چا خرڅه کړه نو هغه و مره روپۍ صدقه کول واجب دي. (٣)

خو که غريب له بل چا د قربانۍ غوښه راوړي وي نو ده ته ددې خرڅول جائز دي. (٤)

←←← وَإِذَا ذَبَحَهَا تَصَدَّقَ بِجِلَالِهَا وَقَلَائِدِهَا. كَذَا فِي السِّرَاجِيَّةِ. الفتاوى الهندية ٣٠٠/٥ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ البَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الأُضْحِيَّةِ وَالِانْتِفَاعِ بِهَا. فتاوى حقانيه ج٦ ص ٤٩٠ گوشت اور کھال کا حکم. عزيز الفتاوى ج١ ص٧٢٤، مسائل رفعت قاسمي ج٥ ص١٦٢. فتاوى محموديه ج٢٦ ص٣٩٨ چرم قربانى اور گوشت کے مصارف. قربانى کے مسائل کا انسائکلوپيڈيا ص ٨٦.

(١) فتاوى محموديه ج٢٦ ص٣٩٨ چرم قربانى اور گوشت کے مصارف.

(٢) قربانى کے مسائل کا انسائکلوپيڈيا ص ٨٦.

(٣) قَالَ الحصكفيُّ: (فَإِنْ بِيعَ اللَّحْمُ أَوِ الجِلْدُ بِهِ) أَيْ بِمُسْتَهْلَكٍ (أَوْ بِدَرَاهِمَ تَصَدَّقَ بِثَمَنِهِ) وَمُفَادُهُ صِحَّةُ البَيْعِ مَعَ الكَرَاهَةِ. الدر المختار ٣٢٨/٦ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ

وفي الهندية: وَاللَّحْمُ بِمَنْزِلَةِ الجِلْدِ فِي الصَّحِيحِ فَلَا يَبِيعُهُ بِمَا لَا يُنْتَفَعُ بِهِ إِلَّا بَعْدَ الِاسْتِهْلَاكِ. وَلَوْ بَاعَهَا بِالدَّرَاهِمِ لِيَتَصَدَّقَ بِهَا جَازَ لِأَنَّهُ قُرْبَةٌ كَالتَّصَدُّقِ بِالجِلْدِ وَاللَّحْمِ. وَقَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «مَنْ بَاعَ جِلْدَ أُضْحِيَّتِهِ فَلَا أُضْحِيَّةَ لَهُ» يُفِيدُ كَرَاهِيَةَ البَيْعِ. وَأَمَّا البَيْعُ فَجَائِزٌ لِوُجُودِ المِلْكِ وَالقُدْرَةِ عَلَى التَّسْلِيمِ. البحر الرائق ٢٠٣/٨ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ الأَكْلُ مِنْ لَحْمِ الأُضْحِيَّةِ. الفتاوى الهندية ٣٠١/٥ كِتَابُ الأُضْحِيَّةِ البَابُ السَّادِسُ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ فِي الأُضْحِيَّةِ وَالِانْتِفَاعِ بِهَا. فتاوى محموديه ج٢٦ ص٣٩٤ چرم قربانى اور گوشت کے مصارف.

(٤) وَلِلْغَنِيِّ أَنْ يَشْتَرِيَ الصَّدَقَةَ الوَاجِبَةَ مِنَ الفَقِيرِ وَيَأْكُلَهَا، وَكَذَا لَوْ وَهَبَهَا لَهُ كَمَا عُلِمَ أَنَّ تَبَدُّلَ المِلْكِ كَتَبَدُّلِ العَيْنِ فَلَوْ أَبَاحَهَا لَهُ، وَلَمْ يُمَلِّكْهَا مِنْهُ .... قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فِي وَاقِعَةِ بَرِيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا «هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا هَدِيَّةٌ». البحر الرائق ٢٦٢/٢ بَابُ مَصْرِفِ الزَّكَاةِ دَفْعُ الزَّكَاةِ وَالغَنِيِّ يَمْلِكُ نِصَابًا. رد المحتار ١١٢/٦ كِتَابُ الشَّكَائِبِ بَابُ مَوْتِ الشَّكَائِبِ وَعَجْزِهِ وَمَوْتِ المَوْلَى. فتاوى محموديه ج٢٦ ص٣٩٤ چرم قربانى اور گوشت کے مصارف.

د قربانۍ د څاروي هډوکي خرڅول ناجائز دي

د قربانۍ مقصد د الله تعالی رضا حاصلول دي ، شريعت انسان ته ددينه د فائدې اخيستو يا صدقه کولو حکم کړی . لهذا د قربانۍ د څاروي هډوکي يا خخول په کار دي ، او يا دې يې خرڅ کړي او ددې قيمت دې په فقيرانو باندې تقسيم کړي (قيمت يې په خپله استعمالول صحيح ندی) . (۱)

---

(۱) وَيُدْفَنُ أَرْبَعَةٌ : اَلظُّفُرُ وَالشَّعْرُ وَخِرْقَةُ الْحَيْضِ وَالدَّمُ . رد المحتار على الدر المختار ۶/ ۴۰۵ كِتَابُ الْحَظْرِ وَالْإِبَاحَةِ.

فَإِنْ بَدَّلَ اللَّحْمَ أَوِ الْجِلْدَ بِهِ) أَيْ بِمَا يَنْتَفِعُ بِالْإِسْتِهْلَاكِ جَازَ وَ (يَتَصَدَّقُ بِهِ) اي بالبدل لان القربة انتقلت الى بدله فيجبر على التصدق . مكب الانهر على مجمع الانهر ج۴ ص ۱۷۴ كتاب الاضحية طبع دار الكتب العلمية بيروت .

قال الكاساني" : وَلَا يَحِلُّ بَيْعُ جِلْدِهَا وَشَحْمِهَا وَلَحْمِهَا وَأَطْرَافِهَا وَرَأْسِهَا وَصُوفِهَا وَشَعْرِهَا وَوَبَرِهَا وَلَبَنِهَا الَّذِي يَحْلُبُهُ مِنْهَا بَعْدَ ذَبْحِهَا بِشَيْءٍ لَا يُمْكِنُ الْإِنْتِفَاعُ بِهِ إِلَّا بِاسْتِهْلَاكِ عَيْنِهِ مِنَ الدَّرَاهِمِ وَالدَّنَانِيرِ وَالْمَأْكُولَاتِ وَالْمَشْرُوبَاتِ .... فَإِنْ بَاعَ شَيْئًا مِن ذَلِكَ نَفَذَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ" وَمُحَمَّدٍ" . وَعِنْدَ أَبِي يُوسُفَ" لَا يَنْفُذُ ... وَيَتَصَدَّقُ بِثَمَنِهِ . بدائع الصنائع ۵/۸۱ كِتَابُ التَّضْحِيَةِ فَصْلٌ فِي بَيَانِ مَا يُسْتَحَبُّ قَبْلَ التَّضْحِيَةِ وَبَعْدَهَا وَمَا يُكْرَهُ . فتاوی حقانيه ج۸ ص ۴۰۰ الاضحية ، فتاوی محموديه ج۲۶ ص۳۹۷ چرم قربانی اور گوشت کے مصارف.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿وَاِذِ ابْتَلٰۤى اِبْرٰهٖمَ رَبُّهٗ بِكَلِمٰتٍ فَاَتَمَّهُنَّ﴾ البقرة ۱۲۴

د غټ اختر تقرير

(په حضرت ابراهیم علیه السلام باندې د راغلي امتحاناتو تفصيلي بيان)

تاليف

آبُوالشَّمس مولانا نُورُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

د خطيبانو د پاره راهنمائي

" د غټ اختر تقرير " (په حضرت ابراهيم عليه السلام باندې د راغلي امتحاناتو تفصيلي بيان) دا موضوع مې د قرآن كريم ، احاديثو مباركه ؤ ، او تفاسيرو نه ترتيب وار د عربي عبارتونو او حوالو سره په ډېر محنت او كوشش راجمع كړې ده .

دا تقرير ما د غټ اختر د پاره جوړ كړى ، اګر چې دا ډېر اوږد دى ، خو كه د يو مُقرّر سره وخت زيات وي نو ددې ټولو امتحاناتو خلاصه دې بيان كړي .
البته كه وخت ورسره كم وي نو بيا دې ددې تقرير په شروع كې د غټ اختر متعلق ضروري خبرې ذكر كړي ، د نورو امتحاناتو دې اِجمالي تذكره اوكړي ، او صرف د " آتم امتحان " يعنى د ځوي ذبح كولو واقعه دې په تفصيل سره بيان كړي .
مُقرّرين دا سې هم كولې شي چې دا تقرير په دوه حصو كې تقسيم كړي : نيم تقرير دې د اختر نه مخكې جُمعه كې بيان كړي خو د غټ اختر متعلق خبرې دې ورسره نه بيانوي ، او باقي پاتې نيم تقرير دې د اختر په ورځ بيان كړي ، ددې سره دې د غټ اختر او قربانۍ متعلق خبرې هم ذكر كړي .
د آسانۍ په خاطر مې دا موضوع په څو غټو عنواناتو باندې تقسيم كړى

- ۞ په قربانۍ كولو سره د حضرت ابراهيم عليه السلام ياد تازه كيږي .
- ۞ الله ﷻ نه مُقرّبو خلقو باندې امتحانات ډېر راځي .
- ۞ د حضرت ابراهيم عليه السلام تذكره .
- ۞ **اولنى امتحان** : پلار ته د ايمان دعوت وركول او ورسره مناظره كول .
- ۞ **دويم امتحان** قوم ته د ايمان دعوت وركول ، او ورسره مناظره كول
- ۞ **دريم امتحان** : نمرود ته د ايمان دعوت وركول ، او ورسره مناظره كول
- ۞ **څلورم امتحان** : په بَل شوي اُور كې اچول .
- ۞ **پنځم امتحان** : د دين د پاره خپل وطن پريخودل او مختلفو ځايونو ته هجرت كول .
- ۞ **شپږم امتحان** : د مصر ظالم بادشاه نه نجات .

- **اووم امتحان**: حضرت هاجره او تي خور ماشوم په شاړه دښته کې پريخودل.
- **اتم امتحان**: د خوي ذبح کول.
- د بيتُ الله په خوا کې د خلقو آباديدل، او د بيتُ الله جوړول.

د ابراهيم عليه السلام او اسماعيل عليه السلام وفات

❁❁❁

د کال په نورو جُمعو کې د دې تقرير کولو طريقه

دې تقرير ته مې په داسې انداز باندې ترتيب ورکړی چې که مُقرّرين دا د کال په نورو جُمعو کې بيانول غواړي نو هم بيانولې يې شي، طريقه يې داده:

چې کله يو مُقرِّر په دې موضوع گانو "**په نېکانو خلقو باندې ډېر امتحانات راتلل**" يا: "**په هر حالت کې د الله ﷻ حکم ته غاړه ايښودل**"، يا: "**د دين د سربلندۍ د پاره تکليفونه برداشت کول**" باندې تقرير کول غواړي نو په دې کې دې همدا تقرير (**په حضرت ابراهيم عليه السلام باندې د راغلي امتحاناتو تفصيلي بيان**) ذکر کړي، خو صرف د غټ اختر او قربانۍ متعلق خبرې دې ورسره نه بيانوي، نور ټول تقرير د کال په هره جُمعه کې د مذکوره درې موضوع گانو په ضِمن کې بيانيدې شي.

ابوالشمس عفي عنه

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د غټ اختر تقرير

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَكَفٰى ، وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ : ﴿ وَاِذِ ابْتَلٰى اِبْرٰهِيْمَ رَبُّهٗ بِكَلِمٰتٍ فَاَتَمَّهُنَّ ﴾ . (۱)

وَقَالَ تَعَالٰى : ﴿ وَنَادَيْنٰهُ اَنْ يّٰاِبْرٰهِيْمُ ۝ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا ۚ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ۝ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِيْنُ ﴾ . (۲)

عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رضي الله عنه ، قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ ! أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً ؟ قَالَ : اَلْأَنْبِيَاءُ ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ ، يُبْتَلَى الْعَبْدُ عَلٰى حَسَبِ دِيْنِهِ ، فَإِنْ كَانَ فِيْ دِيْنِهِ صُلْبًا اِشْتَدَّ بَلَاؤُهُ ، وَإِنْ كَانَ فِيْ دِيْنِهِ رِقَّةٌ اُبْتُلِيَ عَلٰى حَسَبِ دِيْنِهِ ، فَمَا يَبْرَحُ الْبَلَاءُ بِالْعَبْدِ حَتّٰى يَتْرُكَهُ يَمْشِيْ عَلَى الْأَرْضِ ، وَمَا عَلَيْهِ مِنْ خَطِيْئَةٍ . (۳)

---

(۱) البقرة آية ۱۲۴ .

(۲) الصافات آية ۱۰۴ تا ۱۰۶ .

(۳) سنن ابن ماجة رقم الحديث ۴۰۲۳ كِتَابُ الْفِتَنِ بَابُ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ . قَالَ الالباني: حسن صحيح . سنن الترمذي أَبْوَابُ الزُّهْدِ باب مَا جَاءَ فِي الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ رقم الحديث ۲۳۹۸ وقَالَ التِرمذي : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . السنن الكبرى للنسائي رقم ۷۴۳۱ اي الناس اشدّ بلاء ؟ صحيح ابن حبان رقم الحديث ۲۹۰۰ . و رقم ۲۹۲۰ ، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم حديث ۱۲۰ ، وقال الحاكم : وَهَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ ، ورقم ۱۲۱ ، شعب الايمان رقم ۹۳۱۸ ، صحيح ابن حبان و الترهيب رقم ۳۴۰۲ (۹) الترغيب في الصبر سيّما لمن ابتلي في نفسه او ماله .

وفي رواية : عَنْ سَعْدٍ رضي الله عنه ، قَالَ : سُئِلَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً ؟ قَالَ : الْأَنْبِيَاءُ ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ ، يُبْتَلَى النَّاسُ عَلٰى قَدْرِ دِيْنِهِمْ ، فَمَنْ ثَخُنَ دِيْنُهُ اشْتَدَّ بَلَاؤُهُ ، وَمَنْ ضَعُفَ دِيْنُهُ ضَعُفَ بَلَاؤُهُ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيُصِيْبُهُ الْبَلَاءُ حَتّٰى يَمْشِيَ فِي النَّاسِ مَا عَلَيْهِ خَطِيْئَةٌ . صحيح ابن حبان مخرجا ذِكْرُ الْبَيَانِ بِأَنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا ثَخُنَ دِيْنُهُ كَثُرَ بَلَاؤُهُ ، وَمَنْ رَقَّ دِيْنُهُ خُفِّفَ ذٰلِكَ عَنْهُ رقم ۲۹۲۰ . قال الالباني: صحيح . الصحيحة . المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۳۸۸ ثواب الصبر على البلاء وان قل .

وَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً الْأَنْبِيَاءُ ، ثُمَّ الصَّالِحُوْنَ ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ . (۱)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمُ

د غټ اختر د ورځې عظمت

محترمو مسلمانانو ورونو ! نن د ذوالحجې لسم (۱۰) تاريخ دی ، د غټ اختر ورځ ده ، ديته په عربۍ کې " عِيْدُ الْأَضْحٰى " وايي ، د الله ﷻ په نزد دا ډيره بهترينه ورځ ده .

د ابوداؤد شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ أَعْظَمَ الْأَيَّامِ عِنْدَ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى يَوْمُ النَّحْرِ ، ثُمَّ يَوْمُ الْقَرِّ . (۲)

بيشکه د الله ﷻ په نزد (د قربانۍ په ورځو کې) د ټولو نه زياته د عظمت واله د قربانۍ ورځ ده ، بيا وريسې (ډيره د عظمت واله) دويمه ورځ ده .

د وړوکي اختر په شان دا ورځ هم د مسلمانانو د پاره د خوشحالۍ ورځ ده ، په دې کې هم مسلمانان د شريعت په حُدودو کې دننه خوشحالي کوي .

دا ورځ د مسلمانانو د مغفرت ورځ ده ، ځکه په دې ورځ چې کله مسلمانان قرباني اوکړي

---

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٢٩ ، مسند احمد رقم الحديث ١٣٨١ مُسْنَدُ أَبِي إِسْحَاقَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، كنز العمال رقم الحديث الكتاب الثالث في الأخلاق الفصل الثاني في تعديد الأخلاق المحمودة على ترتيب الحروف المعجمة .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً الْأَنْبِيَاءُ ، ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ . المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٥٤٦٣ بِحَدِيْثِ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ .

(۲) سنن ابي داؤد كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابٌ فِي الْهَدْيِ إِذَا عَطِبَ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ رقم الحديث ١٧٦٥ ، مسند احمد رقم الحديث ١٩٠٧٥ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم ، وقال الحاكم : هَذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . وقال الالباني: صحيح . مشكاة المصابيح كِتَابُ الْمَنَاسِكِ بَابُ الْهَدْيِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٢٦٤٣ (١٧) ، شرح السنة للبغوي رقم ١٩٥٨ ، صحيح ابن خزيمة رقم ٢٩٦٦ .

نو د قرباني وينه زمکې ته د رسيدلو نه مخکې دا د الله ﷻ په دربار کې قبوله شي.(۱)

او په دې سره د انسان ګناهونه معاف کړې شي.(۲)

په قرباني کولو سره د حضرت ابراهيم عليه السلام ياد تازه کيږي

نن ورځ چې کومه قرباني کولې شي نو دا د حضرت ابراهيم عليه السلام د قربانۍ ياد تازه کول دي.

۱. حضرت زيد بن ارقم رضي الله عنه فرمايي چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه صحابه کرامو دا پوښتنه اوکړه: يَا رَسُوْلَ اللهِ! مَا هٰذِهِ الْأَضَاحِيُّ؟

اې د الله رسوله! ددې قربانيو حقيقت (او تاريخ) څه شی دی؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل: سُنَّةُ أَبِيْكُمْ إِبْرَاهِيْمَ.

دا ستاسو د پلار " حضرت ابراهيم عليه السلام " طريقه (او يادګار) دی.

حضرت زيد بن أرقم ﷺ فرمايي چې مونږ بيا عرض اوکړو:

---

(۱) رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي ... وَإِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ مِنَ الْأَرْضِ.

او د قربانۍ وينه زمکې ته د رسيدلو نه مخکې د الله ﷻ په دربار کې د مقبوليت مقام ته رسيږي.

سنن الترمذي أَبْوَابُ الْأَضَاحِيِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الْأُضْحِيَّةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الْأُضْحِيَّةِ رقم الحديث ۱۴۹۳، المستدرک على الصحيحين للحاکم کتاب الاضاحي رقم ۷۵۲۳، وقال الحاکم: هٰذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. مشکاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثاني رقم الحديث ۱۴۷۰(۱۸)، کنز العمال الفصل السابع في الاضاحي والهدايا رقم الحديث ۱۲۱۵۳.

(۲) رسول الله صلی الله عليه وسلم حضرت فاطمې رضي الله عنها ته اوفرمايل: قُوْمِيْ إِلَى أُضْحِيَّتِكِ فَاشْهَدِيْهَا فَإِنَّ لَكِ بِأَوَّلِ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْ دَمِهَا يُغْفَرُ لَكِ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوْبِكِ.

اې فاطمې! پاڅه، د خپلې قربانۍ سره اودريږه (او ذبح کول يې ګوره) ځکه چې کله ددې قربانۍ د وينې اول څاڅکې زمکې ته غورځيږي نو ددې په عوض کې به الله تعالی ستا مخکيني ټول ګناهونه معاف کړي.

المستدرک على الصحيحين للحاکم رقم الحديث ۷۵۲۵ كِتَابُ الْأَضَاحِيِّ، کنز العمال رقم الحديث ۱۲۲۳۶، و رواه الزيلعي في النصب ۲۱۹/۴، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۲۰۵ ثواب الاضحية.

نوټ: دا دواړه احاديث مخکې د قربانۍ په موضوع کې په تفصيل سره تير شوي. ابو الشمس علي عنه

فَمَا لَنَا فِيهَا يَا رَسُوْلَ اللهِ؟ اې د الله رسوله! زمونږ د پاره په دې کې څه اجر دی؟

نبي عليه السلام اوفرمايل: بِكُلِّ شَعَرَةٍ حَسَنَةٌ.

د څاروي د هر ويښته په عِوض کې يوه نيکي ده (چې دا به ستاسو په عمل نامه کې ليکلې شي).

(صحابه کرام فرمايي) مونږ بيا عرض اوکړو: فَالصُّوْفُ يَا رَسُوْلَ اللهِ.

اې د الله رسوله! آيا د وَړی هم همدا حساب دی؟ (يعنی د هرې وړۍ په عِوض کې به هم يوه نيکي وي؟)

پيغمبر عليه السلام اوفرمايل: بِكُلِّ شَعَرَةٍ مِنَ الصُّوْفِ حَسَنَةٌ. (۱)

(آو) د وړۍ د هر ويښته په عِوض کې هم يوه نيکي ده.

فائده: بهَر حال، نن چې مسلمانان دا کومه قرباني کوي نو دا د حضرت ابراهيم عليه السلام د قربانۍ ياد تازه کول دي.

په مسلمان باندې امتحانات خامخا راځي

محترمو! دنيا دارُالإمتحان او دارُالإبتلاء ده، په دې کې چې مسلمان ژوند تيروي نو په ده باندې به خامخا امتحانات راځي: مالدار وي يا غريب، حاکِم وي يا محکوم، صحيح وي يا بيمار، ښائسته وي يا بدرنګ په دې هر کس باندې امتحانات راځي.

---

(۱) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ أَصْحَابُ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا رَسُوْلَ اللهِ! مَا هٰذِهِ الْأَضَاحِيُّ؟ قَالَ: سُنَّةُ أَبِيْكُمْ إِبْرَاهِيْمَ. قَالُوْا: فَمَا لَنَا فِيْهَا يَا رَسُوْلَ اللهِ؟ قَالَ: بِكُلِّ شَعَرَةٍ حَسَنَةٌ. قَالُوْا: فَالصُّوْفُ؟ يَا رَسُوْلَ اللهِ. قَالَ: بِكُلِّ شَعَرَةٍ مِنَ الصُّوْفِ حَسَنَةٌ. سنن ابن ماجة كِتَابُ الأَضَاحِيِّ بَابُ ثَوَابِ الأُضْحِيَّةِ رقم الحديث ۳۱۲۷، المستدرک على الصحيحين للحاكم كِتَابُ التَّفْسِيرِ تَفْسِيرُ سُوْرَةِ الْحَجِّ رقم الحديث ۳۴۶۷، وقال الحاكم: هٰذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. مسند احمد رقم الحديث ۱۹۲۷۳، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۵۰۷۵، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۹۰۱۶، ورقم ۵۰۷۵، شعب الايمان رقم ۶۹۵۶، مشكاة المصابيح باب في الاضحية الفصل الثالث رقم ۱۴۷۶ (۲۳)، كنز العمال رقم الحديث ۱۲۲۳۳.

الله تعالى فرمايي :

﴿ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ﴾ .(١)

ترجمه : او مونږ د امتحان په طور تاسو په سختۍ او راحت سره آزمايو .

بل ځاى الله ﷻ فرمايي :

﴿ أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴾ .(٢)

ترجمه : آيا دې خلقو دا خيال اوكړو چې دوى به صرف په دې خبره پرېښودې شي چې دوى وايي " مونږ ايمان راوړې دى " او دوى به (نور) نشي آزمائلى ؟ (بلكه خامخا به ورباندې امتحانات راځي) .

كله به په انسان باندې مصيبتونه وي ، كله به بيمارى وي ، كله به فقر و فاقه وي او كله به نور مشكلات وي خو دا به د صبر او استقامت نه كار اخلي ، او په هر حالت كې به الله ﷻ طرف ته متوجه كيږي نو داسې انسان به په دواړه جهانه باندې كامياب وي .(٣)

په مخكيني خلقو هم امتحانات راغلي وو

د امتحانانو دا سلسله صرف په دې امت باندې نده ، بلكه په هر دور كې چې چا د الله ﷻ د محبت دعوى كړې ده نو په هغه باندې امتحانات راغلي دي .

ربِّ كريم فرمايي :

﴿ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴾ .(٤)

---

(١) الانبياء ٣٥ .

(٢) العنكبوت آية ٢ .

(٣) الله تبارك وتعالى فرمايي : ﴿ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴾ . البقرة آية ١٥٥ .

ترجمه : او مونږ به ضرور او آزمايو تاسو په څه شيز د ويرې ، ولږې ، د مالونو ځانونو او ميوو په نقصان سره ، او (اې پيغمبره !) ته زيرې وركړه صبر كوونكو ته .

(٤) العنكبوت آية ٣ .

Scanned with CamScanner

ترجمه: او البته مونږ د دوی نه په وړاندې خلقو باندې هم آزمیښت کړې وُ ، نو الله ﷻ به ضرور رښتیني او دروغجن خلق (جدا جدا) ښکاره کړي.

که مونږ په قرآن کریم کې د بني اسرائیلو تذکره اوګورو نو هغوی د فرعونیانو د طرفه په مختلفو آزمائشونو باندې مبتلاء شوي وو.

همدارنګې صحابه کرام هم په اِبتدائي دور کې په مختلفو امتحاناتو باندې آزمائل شوي وو (د احادیثو په کتابونو کې ددې پوره تفصیل موجود دی).

الله ﷻ ته مُقرّبو خلقو باندې امتحانات ډیر راځي

څومره چې یو انسان الله ربّ العزت ته ډیر مُقرّب وي او په دِین کې ډیر مضبوط وي نو همدومره په هغه باندې غټ غټ امتحانات هم ډیر راځي.

دا خبره زه د ځان نه نه کوم ، بلکه په صحیح احادیثو کې ذکر ده:

۱. حضرت سعد بن ابي وقاص ﷺ فرمايي چې ما د نبي کريم ﷺ نه پوښتنه اوکړه:

يَارَسُوْلَ اللهِ ! أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً؟

اې د الله رسوله! په کومو خلقو باندې سخت امتحانات راځي؟

نبي عليه السلام اوفرمايل:

اَلْأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ. يُبْتَلَى الْعَبْدُ عَلَى حَسَبِ دِيْنِهِ . فَإِنْ كَانَ فِيْ دِيْنِهِ صُلْبًا اِشْتَدَّ بَلَاؤُهُ . وَإِنْ كَانَ فِيْ دِيْنِهِ رِقَّةٌ اُبْتُلِيَ عَلَى حَسَبِ دِيْنِهِ . فَمَا يَبْرَحُ الْبَلَاءُ بِالْعَبْدِ حَتّٰى يَتْرُكَهُ يَمْشِيْ عَلَى الْأَرْضِ . وَمَا عَلَيْهِ مِنْ خَطِيْئَةٍ . (۱)

---

(۱) سنن ابن ماجة رقم الحديث ۴۰۲۳ كِتَابُ الْفِتَنِ بَابُ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ . قال الالباني: حسن صحيح . سنن الترمذي أَبْوَابُ الزُّهْدِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ رقم الحديث ۲۳۹۸ وقال الترمذي : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. السنن الكبرى للنسائي رقم ۷۴۳۹ اي الناس اشد بلاء؟ صحيح ابن حبان رقم الحديث ۲۹۰۰ و رقم ۲۹۲۰ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۱۲۰ وقال الحاكم : وَهَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ ، و رقم ۱۲۱ ، شعب الايمان رقم ۹۳۱۸ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم ۳۴۰۲ (۹) الترغيب في الصبر سيما لمن ابتلي في نفسه او ماله .

وفي رواية : عَنْ سَعْدٍ ﷺ ، قَالَ : سُئِلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً؟ قَالَ: اَلْأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ، يُبْتَلَى النَّاسُ عَلَى قَدْرِ دِيْنِهِمْ ، فَمَنْ ثَخُنَ دِيْنُهُ ←←←←←←←←←

ډیر امتحانات په انبیاء کرامو راځي ، بیا درجه په درجه چې څوک دوی ته ډیر نږدې وي په هغه باندې سخت امتحانات راځي ، په انسان باندې د دین موافق امتحان راځي : پس که دا په خپل دین کې مضبوط وي (ایمان یې قوي وي) نو امتحان یې هم سخت وي ، او که په دین کې سست او کمزوري وي نو د خپل دین موافق په امتحان کې ازمائیلې شي (یعنی ددې موافق امتحان وربانديې راځي) ، همیشه د پاره په یو انسان باندې امتحان او مصیبتونه راځي تر دې چې دې بیا په زمکه روان وي خو په ده باندې هیڅ ګناه نه وي پاتی (بلکه ټول ګناهونه یې ددې مصیبتونو په وجه معاف شوي وي) .

۲ . همدا مضمون په یو بل حدیث کې هم ذکر شوی : رسول الله ﷺ فرمایي :

أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً اَلْأَنْبِيَاءُ ، ثُمَّ الصَّالِحُوْنَ ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ . (۱)

ډیر سخت امتحانات په انبیاء کرامو راځي ، بیا په نېکانو خلقو باندې راځي ، بیا درجه په درجه چې څوک دوی ته ډیر نږدې وي په هغه باندې سخت امتحانات راځي .

د مثال په ذریعه وضاحت : که په دُنیا کې مونږ اوګورو نو په مدرسه یا سکول کې د هر طالب العلم نه د هغه د اِستعداد موافق امتحان اخیستلې شي ، هیڅ کله د یو کمزوري طالب العلم نه د تکړه کس د لِیوَل (سَوِیه) موافق امتحان نه دې اخیستل شوی . بلکه د هر چا نه د هغه د اِستعداد او هغه د کلاس موافق امتحان اخیستلې شي .

←←←← اِشْتَدَّ بَلَاؤُهُ ، وَمَنْ ضَعُفَ دِيْنُهُ ضَعُفَ بَلَاؤُهُ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيُصِيْبُهُ الْبَلَاءُ حَتَّى يَمْشِيَ فِي النَّاسِ مَا عَلَيْهِ خَطِيْئَةٌ . صحیح ابن حبان مخرجا ذِكْرُ الْبَيَانِ بِأَنَّ الْمُسْلِمَ كُلَّمَا كَانَ دِيْنُهُ أَكْثَرَ بَلَاؤُهُ ، وَمَنْ رَقَّ دِيْنُهُ خُفِّفَ ذَلِكَ عَنْهُ رقم الحديث ۲۹۲۰ . قال الالباني : صحيح ، الصحيحة ۱۴۳ . المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۳۸۸ ثواب الصبر على البلاء وان قلّ .

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۶۲۹ ، مسند احمد رقم الحديث ۱۴۸۱ مُسْنَدُ أَبِي إِسْحَاقَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، كنز العمال رقم الحديث الكتاب الثالث في الأخلاق الفصل الثاني في تعديد الأخلاق المحمودة على ترتيب الحروف المعجمة .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً اَلْأَنْبِيَاءُ ، ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ . المستدرك على الصحيحين ۵۴۶۳ مَنَاقِبُ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ .

Scanned with CamScanner

حضرت ابراهيم عليه السلام الله ﷻ ته ډير مُقرب وُ نو امتحانات يې هم سخت وو

په انبياء كرامو باندې هم د خپلو خپلو مرتبو موافق امتحانات راغلي دي.

حضرت ابراهيم عليه السلام خو جَدُّ الْأَنْبِيَاء (د ټولو پيغمبرانو پلار) وُ ، جليلُ القدر پيغمبر وُ ، ده ته الله ﷻ خپل خليل (دوست) ويلې وُ (۱) نو ځکه وربانديې ډير لوي لوي امتحانات هم راغلي وو ، او په ټولو كې كامياب شوى هم وُ.

هغه امتحانات په قرآن مجيد او احاديثو كې په تفصيل سره ذكر شوي : چې اول خو يې د خپل بُت پرست قوم سره مقابله راغله ، بيا نمرود په اُور كې واچول ليكن الله ﷻ په ده باندې اُور يَخ او سالِم اوګرځول ، بيا ورته حُكم اوشو چې د خپل اصلي وطن "عراق" نه شام طرف ته هجرت اوكړه ، بيا څه وخت پس ورته حُكم اوشو چې خپله بي بي "حضرت هاجره رضي الله عنها" او تِي خُور ماشوم "حضرت اسماعيل عليه السلام" اُوچو غرونو او ريګستان كې پريږده (كوم ځاى چې اوس بَيْتُ الله دى) ، څه وخت پس بل امتحان وربانديې راغى چې اوس دا ماشوم (حضرت اسماعيل عليه السلام) ذبحه كړه.

دا ټول حُكمونه حضرت ابراهيم عليه السلام پوره كړل ، او په دې تكليفونو او امتحاناتو يې صبر اوكړو.

الله تعالىٰ فرمايي : ﴿ وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ﴾ . (۲)

ترجمه : هر كله چې ابراهيم عليه السلام لره خپل رب په يو څو خبرو (او حُكمونو) سره اُوآزمايلو نو هغه دغه خبرې پوره كړې (او ټول حُكمونه يې اُومنل).

بل ځاى الله ﷻ فرمايي : ﴿ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ﴾ . (۳)

ترجمه : او ابراهيم (عليه السلام) چاچې ټول حُكمونه او وعدې پوره كړې.

---

(۱) وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا . النساء آية ۱۲۵ . ترجمه : او الله تعالىٰ ابراهيم (عليه السلام) خپل (مُخلِص) دوست جوړ كړې وُ.

(۲) البقرة آية ۱۲۴ .

(۳) النجم آية ۳۷ .

Scanned with CamScanner

په انسان باندې د امتحاناتو راتلو مقصد

سوال : دلته به ستاسو ذهن ته يو سوال راځي ، هغه دا چې : الله ﷻ خو عَلَّامُ الْغُيُوْب ذات دی ، د هغه نه خو هيڅ څيز پټ ندی ، هغه ته هر انسان معلوم دی چې دا په ايمان کې څومره مضبوط دی ، نو بيا الله ﷻ په انسان باندې امتحانات ولې راولي ؟

جواب : دا يقيني خبره ده چې الله ﷻ ته دا هر څه معلوم دي ، خو بيا هم چې په انسان باندې امتحانات راولي نو دا ددې د پاره چې کله دا په دې باندې صبر اوکړي نو په دې سره به ده ته ډير اَجرونه ورکړي ، او درجې به يې اُوچتې کړي .(۱)

همدارنګې په دې امتحاناتو سره به ددې انسان کمالات او مرتبه نورو خلقو ته هم معلومه شي ، او نورو خلقو ته به هم دا پته اولږي چې دې کس ته الله ﷻ دا دومره اُوچت مقام ورکړی او خپل محبوب يې جوړ کړی نو دا يقيني چې د همدې مستحق هم دی .

د مثال په ذريعه وضاحت : په دُنيا کې هم مونږ ګورو چې بعضې وخت يو استاذ د خپل تکړه شاګرد نه د خلقو د وړاندې امتحان اخلي ، نو اګر چې ده ته د خپل شاګرد اِستعداد معلوم وي خو دده مقصد په دې سره د خلقو د وړاندې ددې شاګرد ذهانت او کمالات ښکاره کول وي ، او نورو خلقو ته دا خودل وي چې زه ددې شاګرد سره محبت کوم نو دا ځکه چې دا واقعي د همدې محبت او اِکرام مستحق دی .

حضرت ابراهيم عليه السلام خو جليلُ القدر پيغمبر وُ ، الله ﷻ خپل خليل او د ټولې دُنيا اِمام (مقتداء) جوړ کړې وُ (۲) اوس که د چا ذهن ته دا خبره راشي چې :

" الله ﷻ ده ته دا دومره لوي مقام او لوي عزت په څه خبره ورکړې وُ ؟ "

---

(۱) نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي : إِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ .. . بېشکه لوي لوي ثوابونه د لويو لويو تکليفونو سره دي . سنن الترمذي أَبْوَابُ الزُّهْدِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ رقم الحديث ۲۳۹۶ ، سنن ابن ماجه كتاب الفتن باب الصّبر على البلاء رقم الحديث ۴۰۳۱ ، وحسّنه الشيخ الالباني في السلسلة الصحيحة (رقم ۱۴۶)، المتجر الرابح في ثواب العمل الصّالح ص ۳۹۰ ثواب الصبر على البلاء وان قلّ .

(۲) قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا . البقرة آية ۱۲۴ .

نو الله ﷻ په قرآن کريم کې ځای په ځای د حضرت ابراهيم عليه السلام د امتحاناتو تذکره اوکړه چې په هغه باندې مختلف آزمائشونه راغلل خو هغه په هر آزمائش او امتحان کې کامياب شو، نو ځکه پروردګار ورته دومره لوي مقام ورکړو.

د غټ اختر په ورځ د حضرت ابراهيم ﷺ د امتحاناتو ذکر کولو وجه

نن د غټ اختر په دې ورځ چې مونږ دا کومه د څاروو قرباني کوو نو دا هم د حضرت ابراهيم عليه السلام د قربانۍ ياد تازه کول دي. (۱)

نو په همدې مناسبت به إِنْ شَاءَ الله زه نن ستاسو د وړاندې د حضرت ابراهيم عليه السلام د امتحاناتو تفصيلي تذکره کوم.

او په دې کې د مسلمانانو د پاره ډير لوي عبرت هم پروت دی، هغه دا چې: لکه څرنګې چې حضرت ابراهيم عليه السلام د ژوند په هره مرحله کې د الله ﷻ د حُکم تابعداري اوکړه نو همدغه شان زمونږ د پاره هم په کار دي چې د ژوند په هره مرحله کې د الله ﷻ حُکم ته لبيک اووايو، تر دې پورې چې که په څه موقع کې د خپل جان و مال او سَر قربانولو ضرورت راشي نو بغير د چُون و چرا به دا ټول هر څه د الله ﷻ په حضور کې پيش کوو.

د حضرت ابراهيم عليه السلام سلسلهٔ نَسَب

د ټولو نه اول درته د حضرت ابراهيم عليه السلام سلسلهٔ نسب (نَسَب نامه) بيانوم، بيا به إِنْ شَاءَ الله درته په هغوی باندې د راغلي امتحاناتو تذکره کوم:

د دوی نوم "ابراهيم" وو، د پلار نوم يې په قرآن کريم کې "آزَرْ" ذکر شوی. (۲)

د تاريخ په کتابونو او تورات کې د ابراهيم عليه السلام د پلار نوم "تَارِخْ" ذکر

---

(۱) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ ﷺ قَالَ: قَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَا هٰذِهِ الْأَضَاحِيُّ؟ قَالَ: سُنَّةُ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ... (ددې حديث حواله مخکې ذکر ده).

(۲) وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي أَرٰىكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلٰلٍ مُّبِينٍ. الانعام آية ۷۴.

Scanned with CamScanner

شوی. (۱)

د ابراهيم ﷺ د پلار نوم په باره کې تحقيق : بعضې علماؤ او مفسرينو ددې تحقيق داسې کړی چې " آزر " او " تارخ " دواړه د حضرت ابراهيم عليه السلام د پلار نومونه دي ، خو " تارخ " يې إسمي نوم ؤ ، او " آزر " يې وَصفي نوم ؤ .

بعضې مفسرين وايي چې " آزر " په عبراني ژبه کې " د بُت سره محبت کوونکي " ته وايي ، تارخ هم بتان تراشل او د بتانو عبادت به يې کولو نو ځکه په دې لقب سره مشهور ؤ .

د بعضې علماؤ تحقيق دادی چې " آزر " د هغه بُت نوم ؤ د کوم چې " تارخ " عبادت کولو .

بعضې علماء وايي چې ابراهيم عليه السلام د پلار نوم " تارخ " ؤ ، او د تره نوم يې " آزر " ؤ ، چونکه دده تره دده ښه تربيت کړې ؤ نو ځکه په قرآن کريم کې دده د پلار نوم " آزر " ذکر شوی .

صحيح قول : خو ليکن په دې ټولو أقوالو کې صحيح ترين قول دادی چې د ابراهيم عليه السلام د پلار نوم " آزر " ؤ ، ځکه قرآن کريم صراحةً همدا نوم ذکر کړی .

الله تعالى فرمايي :

﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ ءَازَرَ ... ﴾. (۲)

ترجمه : کله چې ابراهيم عليه السلام خپل پلار " آزر " ته وويل ...

لهذا د قرآن کريم په مقابله کې د تورات يا نورو تاريخي أقوالو ته هيڅ اعتبار نشته . (۳)

---

(۱) پوره نسب نامه يې د تاريخ په کتابونو او تورات کې داسې ذکر ده : هو إبراهيم بن تارخ بن ناحور بن ساروغ بن راعو بن فالغ بن عابر بن شالح بن أرفخشد بن سام بن نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ هٰذَا نَصُّ أَهْلِ الْكِتَابِ فِي كِتَابِهِمْ . البداية والنهاية لابن كثير ۱۳۹/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام ، وهكذا في قصص القرآن لمولانا حفظ الرحمن سيوهاروي رحمه الله ج۱ ص۱۰۸ .

(۲) الانعام آية ۷۴ .

(۳) قصص القرآن لمولانا حفظ الرحمن سيوهاروي رحمه الله ج۱ ص۱۰۹ مع الاختصار .

Scanned with CamScanner

همدارنګې په صحيح احاديثو مبارکهؤ کې هم د دوی د پلار نوم "آزر" ذکرشوی .(۱)

حافظ ابن کثير رحمه الله او علامه ابن جرير رحمه الله د څه تحقيق ذکر کولو نه پس همدې قول ته ترجيح ورکړې چې د دوی د پلار نوم "آزر" ؤ .(۲)

د حضرت ابراهيم عليه السلام پيدائش

حضرت ابراهيم عليه السلام د نمرود بادشاه په زمانه کې د عراق سره نژدې په بابل ښار کې پيدا شوې ؤ .(۳)

د دوی کُنيت "ابوالضيفان" ؤ ، يعني ډير زيات ميلمه دوست .(۴)

د دوی اوّلنۍ بي بي حضرت سارة رضي الله عنها وه ، دويمه بي بي يې حضرت هاجره رضي الله عنها وه ، مشر ځوي يې حضرت اسماعيل عليه السلام ؤ ، د حضرت اسماعيل

---

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ : يَلْقَى إِبْرَاهِيمُ أَبَاهُ آزَرَ يَوْمَ القِيَامَةِ، وَعَلَى وَجْهِ آزَرَ قَتَرَةٌ وَغَبَرَةٌ ، فَيَقُولُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: أَلَمْ أَقُلْ لَكَ لاَ تَعْصِنِي ؟ فَيَقُولُ أَبُوهُ : فَالْيَوْمَ لاَ أَعْصِيكَ ...صحيح البخاري رقم الحديث ۳۳۵۰ كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا}

(۲) په تفسير ابن کثير کې ذکر دي ، قَالَ الضَّحَّاكُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما: إِنَّ أَبَا إِبْرَاهِيمَ لَمْ يَكُنِ اسْمُهُ آزَرَ، إِنَّمَا كَانَ اسْمُهُ تَارَحَ. رَوَاهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ. وَقَالَ أَيْضًا: حَدَّثَنَا عِكْرِمة، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما فِي قَوْلِهِ : {وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ} يَعْنِي بِآزَرَ: الصَّنَمَ. وَأَبُو إِبْرَاهِيمَ اسْمُهُ تَارَحُ ، وَأُمُّهُ اسْمُهَا مَثَانِي، وَامْرَأَتُهُ اسْمُهَا سَارَةُ ، وَأُمُّ إِسْمَاعِيلَ اسْمُهَا هَاجَرُ ، وَهِيَ سُرِّيَّةُ إِبْرَاهِيمَ. وَهَكَذَا قَالَ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ عُلَمَاءِ النَّسَبِ : إِنَّ اسْمَهُ تَارَحُ. وَقَالَ مُجَاهِدٌ وَالسُّدِّيُّ: آزَرُ : اسْمُ صَنَمٍ . قُلْتُ: كَأَنَّهُ غَلَبَ عَلَيْهِ آزَرُ لخدمته ذلك الصنم ، فالله أعلم ......

ثُمَّ قَالَ ابْنُ جَرِيرٍ : وَالصَّوَابُ أَنَّ اسْمَ أَبِيهِ آزَرُ . ثُمَّ أَوْرَدَ عَلَى نَفْسِهِ قَوْلَ النَّسَّابِينَ أَنَّ اسْمَهُ تَارَحُ ، ثُمَّ أَجَابَ بِأَنَّهُ قَدْ يَكُونُ لَهُ اسْمَانِ، كَمَا لِكَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ ، أَوْ يَكُونُ أَحَدُهُمَا لَقَبًا . وَهَذَا الَّذِي قَالَهُ جَيِّدٌ قَوِيٌّ ، وَاللهُ أَعْلَمُ. تفسير ابن كثير (تفسير القرآن العظيم) ۲۸۸/۳ ، ۲۸۹ الانعام آية ۷۴ .

(۳) وَالصَّحِيحُ أَنَّهُ وُلِدَ بِبَابِلَ. البداية والنهاية لابن كثير ۱۴۰/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام .

(۴) عَنْ عِكْرِمَةَ أَنَّهُ قَالَ كَانَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُكَنَّى أَبَا الضِّيفَانِ . البداية والنهاية لابن كثير ۱۴۰/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام .

Scanned with CamScanner

عليه السلام مور حضرت هاجره رضي الله عنها وه ، دده د پيدائش په وخت د ابراهيم عليه السلام عُمر شپږ اتيا (۸٦) يا اووه اتيا (۸۷) کاله وُ .

د حضرت سارة رضي الله عنها اول بچي نه وو بيا روستو ورله الله تعالیٰ حضرت اسحاق عليه السلام ورکړو ، د حضرت اسحاق عليه السلام د پيدائش په وخت د ابراهيم عليه السلام عُمر پوره سَل (۱۰۰) کاله وُ . د حضرت ابراهيم عليه السلام ټول عُمر يو سل او پنځه اويا (۱۷۵) کاله وُ .(۱)

ځنې کارونه د ټولو نه اول حضرت ابراهيم عليه السلام شروع کړي دي

حضرت ابراهيم عليه السلام اَوَلني هغه پيغمبر دی چې بعضې کارونه د ټولو نه اول ده شروع کړي دي ، لکه : ميلمستيا کول ، بريتونه کټ کول ، نوکان کټ کول ، د نامه نه لاندې ويښتان صفا کول ، پرتوګ اغوستل ، ختنه (يعنی سُنت) کول . او د ټولو نه اول دده ويښتان سپين شول . دا مضمون په صحيح احاديثو کې ذکر شوی . (۲)

---

(۱) تورات ، قصص القرآن لمولانا حفظ الرحمن سيوهاروي رحمه الله ج۱ ص ۱۲۰ .

(۲) قَالَ سَعِيدٌ: فَكَانَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَوَّلَ مَنِ اخْتَتَنَ، وَأَوَّلَ مَنْ رَأَى الشَّيْبَ، فَقَالَ: يَا رَبِّ! مَا هٰذَا؟ فَقَالَ: "وَقَارًا يَا إِبْرَاهِيمُ". قَالَ: رَبِّ! زِدْنِي وَقَارًا. وَأَوَّلَ مَنْ أَضَافَ الضَّيْفَ، وَأَوَّلَ مَنْ جَزَّ شَارِبَهُ، وَأَوَّلَ مَنْ قَصَّ أَظَافِرَهُ، وَأَوَّلَ مَنِ اسْتَحَدَّ .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ أَوَّلُ مَنْ أَضَافَ الضَّيْفَ، وَأَوَّلُ مَنْ قَصَّ الشَّارِبَ، وَأَوَّلُ مَنْ رَأَى الشَّيْبَ، وَأَوَّلُ مَنْ قَصَّ الْأَظَافِرَ، وَأَوَّلُ مَنِ اخْتَتَنَ بِقَدُومٍ وَهُوَ ابْنُ عِشْرِينَ وَمِائَةِ سَنَةٍ"

قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: وَاخْتَتَنَ بِالْقَدُومِ. قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: اِسْمُ قَرْيَةٍ، هٰكَذَا أَخْبَرَنِي مَعْمَرٌ لَا يَشُكُّ فِيهِ... وَقِيلَ. أَرَادَ بِهِ الْآلَةَ . شعب الايمان رقم الحديث ۸۲۷۱ ورقم ۸۲۷۲ .

عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوَّلَ النَّاسِ أَضَافَ الضَّيْفَ، وَأَوَّلَ النَّاسِ قَصَّ شَارِبَهُ، وَقَلَّمَ أَظْفَارَهُ وَاسْتَحَدَّ، وَأَوَّلَ النَّاسِ اِخْتَتَنَ، وَأَوَّلَ النَّاسِ رَأَى الشَّيْبَ. فَقَالَ: يَا رَبِّ مَا هٰذَا؟ فَقَالَ: الْوَقَارُ. قَالَ: رَبِّ زِدْنِي وَقَارًا . الادب لابن ابی شيبة رقم الحديث ۱۸۵ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْخِتَانِ . موطا مالک كِتَابُ صِفَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي السُّنَّةِ فِي الْفِطْرَةِ رقم ۳ . البداية والنهاية ۱۷۵/۱ قصة ابراهيم الخليل عليه السلام .

.... وَأَوَّلَ مَنْ قَصَّ شَارِبَهُ وَأَوَّلَ مَنِ اسْتَحَدَّ وَأَوَّلَ مَنْ لَبِسَ السَّرَاوِيلَ . البداية والنهاية ۱۷۵/۱ .

Scanned with CamScanner

په قرآن کريم کې د حضرت ابراهيم عليه السلام تذکره

د قرآن کريم په مکي او مدني دواړه قسمه سورتونو کې د حضرت ابراهيم عليه السلام واقعه ځای په ځای په پنځه ويشت (۲۵) سورتونو کې ، مجموعه درې شپيته (۶۳) آيتونو کې ذکر ده .(۱)

د قرآن کريم د هدايت پيغام چونکه د ملتِ ابراهيمي پيغام دی ، او حضرت ابراهيم عليه السلام ته په نورو پيغمبرانو کې يو اِمتيازي مقام حاصل ؤ نو په همدې خاطر باندې په قرآن کريم کې په مختلف انداز سره د دوی واقعه ذکر ده ، که په يو ځای کې مختصر ذکر ده نو په بل ځای کې تفصيلي ذکر ده .

د حضرت ابراهيم عليه السلام د امتحاناتو تفصيل

د تقرير په شروع کې ما دا خبره کړې وه چې نن د غټ اختر په ورځ چې مسلمانان د څاروو کومه قرباني کوي نو دا د حضرت ابراهيم عليه السلام د قربانۍ ياد تازه کول دي ، نو په همدې مناسبت به اِنْ شَاءَ الله زه نن ستاسو د وړاندې د حضرت ابراهيم عليه السلام د امتحاناتو تفصيلي تذکره کوم ، او په دې کې زمونږ د پاره ډير لوي عبرت هم پروت دی :

اولنی اِمتحان : پلار ته د ايمان دعوت ورکول ، او ور سره مناظره کول

په حضرت ابراهيم عليه السلام باندې اَولنی امتحان دا ؤ چې دا په کوم کور کې پيدا شوی ؤ د هغې مشر يعنې د ده پلار " آزر " هم بُت پرَست ؤ ، د بُتانو عبادت سره سره به يې بُتان جوړول ، او بيا به يې خرڅول .

حضرت ابراهيم عليه السلام اوکتل چې د بُت پرَستۍ مرکز خو د ده په کور کې جوړ دی نو د فِطرت تقاضا هم دا وه چې د دَعوت شروع د خپل کور نه اوکړي .

نبي عليه السلام هم د دَعوت شروع د خپل خاندان " قريشو " نه کړې وه .

---

(۱) په کومو سورتونو او کومو آيتونو کې چې د ابراهيم عليه السلام واقعه ذکر ده د هغې سورتونو نومونه او هغې آيتونو نمبرې په تفصيل سره د مولانا حفظ الرحمن سيوهاروي رحمه الله په کتاب " قصص القرآن " اول جلد صفحه ۱۱۹ کې ذکر دي ، شائقين يې هلته کتلې شي .

Scanned with CamScanner

او دا يقيني د انسان د پاره ډيره ګرانه وي چې د خپل خاندان د طريقو نه مخالفت کوي ، همدارنګې بل طرف ته ابراهيم عليه السلام د پاره د پلار د احترام مسئله هم وه .

خو حضرت ابراهيم عليه السلام د خپل پلار د احترام ساتلو باوجود په ډير جرأت سره هغه ته خپله غلطي واضحه کړه ، او نصيحت يې ورته اوکړو .

په قرآن کريم " سورة مريم " کې الله تعالى ددې تذکره داسې کړی :

﴿ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ اِبْرٰهِيْمَ ۬ؕ اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيْقًا نَّبِيًّا ۝ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ يٰۤاَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِيْ عَنْكَ شَيْـًٔا ۝ يٰۤاَبَتِ اِنِّيْ قَدْ جَآءَنِيْ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَاْتِكَ فَاتَّبِعْنِيْۤ اَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ۝ يٰۤاَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطٰنَ ؕ اِنَّ الشَّيْطٰنَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ۝ يٰۤاَبَتِ اِنِّيْۤ اَخَافُ اَنْ يَّمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُوْنَ لِلشَّيْطٰنِ وَلِيًّا ﴾.(۱)

ترجمه : او (اې پيغمبره !) ته په دې کتاب (قرآن کريم) کې (د خلقو د وړاندې) د ابراهيم (عليه السلام) ذکر اوکړه ، بيشکه هغه ريښتينې پيغمبر ؤ ، کله چې ده خپل پلار ته ووېل: اې زما پلاره ! ته ولې د داسې څيز (بُتانو) عبادت کوې چې هغه نه څه آوري ، نه څه ګوري ، او نه ستا په کار راځي . اې زما پلاره ! ماته (د وَحي) داسې عِلم راغلې دی چې هغه تاته ندی راغلی ، پس ته زما پيروي اوکړه نو زه به تاته نېغه لاره (د توحيد) اوښائم . اې زما پلاره ! ته د شيطان عبادت مه کوه (بُت پرَستي هم د شيطان عبادت دی) بشکه شيطان د الله ﷻ نافرمانه دی . اې زما پلاره ! بشکه زه ويريږم چې تاته به د رحمان ذات د طرفه عذاب آورسيږي نو بيا به ته (په عذاب کې) د شيطان ملګری شې .

په " سورة انعام " کې هم الله ﷻ د حضرت ابراهيم عليه السلام خپل پلار ته د نصيحت ذکر کړی .(۲)

---

(۱) سورة مريم آية ۴۱ تا ۴۵ .

(۲) ﴿ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً ۚ اِنِّيْۤ اَرٰىكَ وَقَوْمَكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴾ الانعام آية ۷۴ .

ترجمه : او کله چې ابراهيم عليه السلام خپل پلار " آزر " ته ووېل : آيا ته بُتان په خدايي نيسې ؟ بيشکه زه تا او ستا قوم په ښکاره ګمراهۍ کې ګورم .

دابرهيم عليه السلام بهترين اخلاق . او د پلار سخت جواب : محترمو مسلمانانو ! تاسو د حضرت ابراهيم عليه السلام دې اوچتو اخلاقو ته اوګورئ چې پلار ته د نصيحت په وخت يې د هرې جُملې په سَر کې دير د مِينې نه ډک لفظ "يَٰٓأَبَتِ" راوړو ، چې دا پلار ته د دير آدب په وجه مستعمليږي .

همدارنګې په يوه جُمله کې يې هم د پلار سپکاوې اونکړو ، بلکه د بُتانو بې وَسي او عِجز يې ورته ښکاره کړو ، او په آخر کې يې د کفر او شِرک په نتيجه کې د راتلونکي عذاب نه اُويرول . خو باوجود ددينه پلار يې په دې نصيحت هيڅ غور اونکړو ، بلکه اُلټه يې حضرت ابراهيم عليه السلام ته د سَنګسار کولو او وَژلو دَهمکي ورکړه ، او د کور نه د وتلو حُکم يې ورته اوکړو . (۱)

الله ربّ العزت د ابراهيم عليه السلام د پلار خبره داسې ذکر کړې :

﴿ قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ عَنْ ءَالِهَتِي يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴾ . (۲)

ترجمه : د ابراهيم عليه السلام پلار ووېل : اې ابراهيم ! آيا ته زما د معبودانو نه آوړيدلې يې؟ که چيرته ته (د خپلو خبرو نه) منع نه شوې نو زه به تا خامخا سَنګسار کړم ، او هميشه د پاره زما د مخې نه لرې اوسه (او د ما سره خبرې مه کوه) .

د پلار د دومره سخت جواب باوجود بيا هم حضرت ابراهيم عليه السلام چې پلار ته کوم جواب ورکوي هغه هم واورئ :

﴿ قَالَ سَلَٰمٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّيٓ إِنَّهُۥ كَانَ بِي حَفِيًّا ۝ وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰٓ أَلَّآ أَكُونَ بِدُعَآءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴾ . (۳)

ترجمه : ابراهيم عليه السلام ورته ووېل : سلام دې وي په تا باندې ، زه به ستا د پاره د خپل رَب نه بخنه غواړم (چې هغه درته هدايت اوکړي ، او د هدايت په وجه درته بَخنه اوکړي) بيشکه هغه په ما باندې دير مهربانه دی ، او زه د تاسو نه او تولو هغه بتانو نه په

(۱) معارف القرآن سورة مريم في تشريح آيات المذكورة .

(۲) سورة مريم آية ۴۶ .

(۳) سورة مريم آية ۴۷ ، ۴۸ .

Scanned with CamScanner

دَده کيږم چې تاسو هغه د الله ﷻ نه ما سيوا رابلئ ، او زه به خپل رب رابلم (يعنی د هغه عبادت به کوم) ، اُميد دی چې زه به په رابللو د خپل رب کې (او د هغه نه په خواست کولو کې) محروم نه پاتې کيږم .

يو توهم دفع کول : اګر چې د کافر د پاره استغفار منع دی ، خو حضرت ابراهيم عليه السلام د خپل پلار سره دده د پاره د استغفار وعده هلته کړې وه چې دد ينه منع شوې نه و . په قرآن کريم کې الله ﷻ صراحةً ددې خبرې ذکر کړی .(۱)

- د **سَلٰمٌ عَلَيْكَ مطلب** : حضرت ابراهيم عليه السلام خپل پلار ته وويل :

سَلٰمٌ عَلَيْكَ .

دلته د سلام دوه مطلبونه دي :

۱ . ده ته چونکه پلار ويلي وو چې " د مانه لاړ شه " نو ده خپل پلار ته په ډير شريفانه انداز کې خبر ورکړو چې نور به درسره نه پاتې کيږم .

په پښتو کې هم داسې ويلې شي چې " زما تاته سلام دی " (۲)

يا يقيني چې روستو حضرت ابراهيم عليه السلام شام ته هجرت اوکړو .

۲ . د سلام دويم مطلب دا دی چې ددينه مراد همدا عُرفي او رَسمي سلام دی ، لکه دا خلق يې چې په يو بل باندې اچوي .(۳)

---

(۱) مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَن يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ۝ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ . التوبة آية ۱۱۳ ، ۱۱۴ .

(۲) په قرآن کريم کې په بل ځای کې هم سلام په همدغه معنی باندې مستعمل شوی ، الله تعالی فرمايي : وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا . الفرقان آية ۶۳ .

(۳) په کافر باندې د سلام اچولو تفصيلي بحث امام قرطبي رحمه الله په " احکام القرآن " کې د همدې آيت لاندې ذکر کړی ، معارف القرآن سورة مريم في تشريح الآية المذکورة .

دويم امتحان

قوم ته د ايمان دعوت ورکول ، او ور سره مناظره کول

کله چې " آزر " د حضرت ابراهيم عليه السلام خبره او نه منله ، د سنګسار کولو دهمکي يې ورکړه ، او د ځان نه يې جدا کړو ، نو ده اوس خپل دعوت نور هم وسيع کړو ، خپل پلار او قوم ته يې په شريکه دعوت ورکړو . خو دده قوم په بُت پرستۍ او آتش پرستۍ کې مبتلاء ؤ ، يعنې د بتانو عبادت يې کولو او د ستورو عبادت يې هم کولو .

په قرآن کريم " سورة شعراء " کې د حضرت ابراهيم عليه السلام خپل پلار او قوم ته د دعوت او د هغوی سره د مناظرې تذکره داسې شوی ، الله تعالی فرمايي :

﴿ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَٰهِيمَ ۝ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَا تَعْبُدُونَ ۝ قَالُوا۟ نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَٰكِفِينَ ۝ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ۝ أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ۝ قَالُوا۟ بَلْ وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا كَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ۝ قَالَ أَفَرَءَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ۝ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُمُ ٱلْأَقْدَمُونَ ۝ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّىٓ إِلَّا رَبَّ ٱلْعَٰلَمِينَ ۝ ٱلَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهْدِينِ ﴾ . (۱)

ترجمه : او (اې پيغمبره !) ته دوی ته د ابراهيم (عليه السلام) قصه واوروه ، کله چې ده خپل پلار او قوم ته وويل : دا تاسو د څه څيز عبادت کوئ ؟ دوی ورته وويل : مونږ د بتانو عبادت کوو ، او همدې ته مونږ ټوله ورځ ناست يو (يعنې د همدې په عبادت باندې مونږ ټينګ پاتې کيږو) .

ابراهيم ﷺ ورته وويل : کله چې تاسو دوی رابلئ نو آيا دوی ستاسو خبره آوري ؟ يا دوی تاسو ته نفع يا ضرر در رسولې شي ؟ (د دوی سره خو بل جواب نه ؤ نو) دوی وويل : (دا بتان اګر چې مونږ ته نفع او نقصان نشي رارسولی) بلکه مونږ خپل پلاران موندلي دي چې همدغه شان ددې بتانو عبادت يې کولو .

(۱) الشعراء آية ۶۹ تا ۷۸ .

Scanned with CamScanner

ابراهيم عليه السلام ورته وويل : آيا تاسو ددې بتانو حالت ليدلي دی د کومو چې تاسو عبادت کوی، او ستاسو مخکيني پلارانو ددې عبادت کول ؟ پس بيشکه دوی خو زما دښمنان دي ، بغير د هغه ربّ العالمين ذات نه کوم چې زه پيدا کړې يم ، او هم هغه ما ته سمه لاره ښايي . (تر دې ځايه د آيتونو ترجمه ده)

بيا حضرت ابراهيم عليه السلام د الله ﷻ دير صفتونه ذکر کړل ، د ځان او پلار د پاره يې د هدايت دُعا هم اوغوښته .

خو د حضرت ابراهيم عليه السلام ددې بهترين دعوت باوجود بيا هم پلار او قوم ددهٔ خبره او نه منله .

(**نوټ** : د حضرت ابراهيم ﷺ خپل پلار او قوم ته د دَعوت خبره په "سورة الانبياء" کې هم ذکر شوی .(۱) همدا رنګې په "سورة العنکبوت" کې هم ذکر شوی .(۲))

حِکمت او عجيبه انداز سره د ستورو معبود کيدو عقيده باطلول

د حضرت ابراهيم عليه السلام قوم لکه څرنګې چې بُت پرَست وُ نو همدغه شان کواکب پرَست هم وُ ، يعنی د ستورو عبادت به يې هم کولو .

د دوی دا عقيده وه چې د انسانانو په ژوند او مرګ ، نَفع او نقصان ، رِزق او قحط سالی ، بلکه د ټولې دُنيا نِظام چلولو کې د ستورو غټ کردار دی . نو د ستورو خوشحالولو د پاره به دوی د ستورو عبادت کولو .

حضرت ابراهيم عليه السلام لکه څرنګې چې دوی ته د بُتانو حقيقت او ضُعف ښکاره کړو نو همدغه شان يې غوښتل چې دوی ته د ستورو حقيقت هم ښکاره کړي " چې ستوري

(۱) وَلَقَدْ اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيْمَ رُشْدَهٗ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عٰلِمِيْنَ ۝ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيْلُ الَّتِيْٓ اَنْتُمْ لَهَا عٰكِفُوْنَ ۝ قَالُوْا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا لَهَا عٰبِدِيْنَ ۝ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۝ قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللّٰعِبِيْنَ ۝ قَالَ بَلْ رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الَّذِيْ فَطَرَهُنَّ ۖ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِّنَ الشّٰهِدِيْنَ . الانبياء آية ۵۱ تا ۵۶ .

(۲) وَاِبْرٰهِيْمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوْهُ ۖ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝ اِنَّمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَّتَخْلُقُوْنَ اِفْكًا ۚ اِنَّ الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُوْنَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوْا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوْهُ وَاشْكُرُوْا لَهٗ ۖ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ . العنكبوت آية ۱۶ ، ۱۷ .

گناه کیدونکي دي ، دا د عبادت لائق ندي " .

خو چونکه دده قوم دومره وَهم پرَستۆ او د ستورو متعلق يې دومره مضبوطه عقيده لرله چې په آسانه باندې په دې کې تبديلي راوستل گران وو ، نو حضرت ابراهيم عليه السلام د دوی د دماغو او د دوی د عقيدې موافق يوه عجيبه طريقه اوکړه ، او په ډير حکمت سره يې هغوی ته دا خبره ثابته کړه چې ستوري ، سپوږمۍ او نمر د خدايي لائق ندي .

واقعه : په قرآن کريم "سورة الأنعام" کې دا واقعه په تفصيل سره ذکر ده :

چې کله يوه شپه تياره خوَره شوه نو حضرت ابراهيم عليه السلام يو ستوري اُوليد ، خپل قوم ته يې وويل :

﴿ هَٰذَا رَبِّي ﴾ . (ستاسو د عقيدې موافق (۱)) دا ستوري زما رَب دی .

خو لږ ساعت پس به تاسو ته ددې حقيقت ښکاره شي چې آيا دا د معبود کيدو لائق دی او که نه ؟

کله چې هغه ستوري غائب شو ، نو حضرت ابراهيم عليه السلام ته په قوم باندې د حُجّت قائمولو موقع په لاس ورغله ، نو ورته وې ويل :

﴿ لَآ أُحِبُّ ٱلْأٓفِلِينَ ﴾ . زه ډُوبيدونکي څيز نه خوښوم .

مطلب يې دا ۇ چې څوک معبود وي نو د هغه سره مِينه په کار ده خو دا ستوري چونکه ډير زَر ډوبيږي ، د خدايي لائق ندي ، نو دا څنگه معبود کيدې شي ؟

بيا ابراهيم عليه السلام په همدغه شپه يا په بله شپه ځليدونکي سپوږمۍ اوليده نو قوم ته يې وويل :

﴿ هَٰذَا رَبِّي ﴾ . (ستاسو د عقيدې موافق) دا زما رَب دی .

خو څه لږ ساعت پس به تاسو ته ددې حقيقت ښکاره شي چې آيا دا د خدايي لائق ده او که نه ؟

---

(۱) ﴿ هَٰذَا رَبِّي ﴾ : في زعمكم او بحذف همزة الاستفهام يعني أهَٰذَا رَبِّي ، او قال على سبيل الفرض فإنّ المستدل على فساد قوله يحكيه على ما يقوله الخصم ثم يرجع عليه بالابطال . التفسير المظهري ۲۵۸/۳ سورة الانعام آية ۷۶ .

Scanned with CamScanner

کله چې سپوږمۍ پريوتله نو وي فرمايل:

﴿ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِيْ رَبِّيْ لَاَكُوْنَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّآلِّيْنَ ﴾

که چيرته زما رب ماته هدايت نه کولی نو زه به هم په ګمراه خلقو کې شمار شوې وی.

يا د دغې شپې په صبا، يا په بله ورځ يې ځليدونکې نمر اوليد چې راختلې ؤ، نو قوم ته يې ووېل: ﴿ هٰذَا رَبِّيْ هٰذَآ اَكْبَرُ ﴾.

(ستاسو د خيال موافق) دا زما رَب دی، دا په ټولو کې لوی دی.

خو دده حقيقت به هم تاسو ته ښکاره شي. پس که چيرته دده معبود کيدل باطل شو نو دې ستورو او سپوږمۍ معبود کيدل خو به په طريقِ اولی سره باطل وي.

کله چې مابنام نمر ډوب شو نو حضرت ابراهيم عليه السلام په خپل قوم باندې حُجّت پوره کولو نه پس دوی ته اوفرمايل:

﴿ يٰقَوْمِ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ . اِنِّيْ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِيْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِيْفًا وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴾.

ترجمه: اې زما قومه! بيشکه زه ستاسو د شِرک نه بېزاره يم. بيشکه ما خو خپل مخ صرف هغه ذات طرف ته اوګرځول چې هغه آسمانونه او زمکه پيدا کړي دي، زه يو مَخيزې يم، او د مشرکانو نه نه يم.(۱)

دا واقعه په "سورة الانعام" کې تفصيلي ذکر ده، ما درته صرف خلاصه بيان کړه.(۲)

---

(۱) معارف القرآن سورة الانعام، قصص القرآن ج۱ ص ۱۲۵.

(۲) وَكَذٰلِكَ نُرِيْٓ اِبْرٰهِيْمَ مَلَكُوْتَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُوْنَ مِنَ الْمُوْقِنِيْنَ ۝ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا قَالَ هٰذَا رَبِّيْ فَلَمَّآ اَفَلَ قَالَ لَآ اُحِبُّ الْاٰفِلِيْنَ ۝ فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبِّيْ فَلَمَّآ اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِيْ رَبِّيْ لَاَكُوْنَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّآلِّيْنَ ۝ فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّيْ هٰذَآ اَكْبَرُ فَلَمَّآ اَفَلَتْ قَالَ يٰقَوْمِ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ۝ اِنِّيْ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِيْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِيْفًا وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ. الانعام آية ۷۵ تا ۷۹.

Scanned with CamScanner

حضرت ابراهيم عليه السلام په خپل دعوت کې د حکمت نه کار واخيست

په دې ځای کې دا خبره واضح کول هم ضروري ده چې حضرت ابراهيم عليه السلام د قوم سره د مُناظرې په وخت د ډير حِکمت نه کار واخيست، په يو ځل يې د دوی نُجوم پرستی ته ګمراهي او نه ويله بلکه داسې اَنداز يې اختيار کړو چې د هر عقل مَند انسان زړه ته دا خبره کوزه شي او په حقيقت باندې خبر شي.

ابراهيم عليه السلام دوی ته په ډير حِکمت سره دا اُوخوده چې په ستورو، سپوږمۍ او نمر کې تبديلي راځي او دا په خپل حرکت کې د بل چا تابع دي نو ځکه دا د معبود جوړيدو لائق ندي.

البته د بُت پرستی په خلاف خبره کولو کې يې سختي اوکړه، هلته يې پلار او قوم ته واضحه وويل چې " بيشکه زه تا او ستا قوم په ښکاره ګمراهی کې ګورم ". (١)

دا ځکه چې بُت پرستي د عقل خِلاف او ښکاره ګمراهي ده، وجه داده چې بُتان به دوی په خپلو لاسونو باندې جوړول او بيا به يې ورته خدايان ويل، او د نُجوم پرستی ګمراهي دومره ښکاره نه وه نو ځکه يې په دَعوت کې د حِمکت نه کار واخيست، او اول يې د دوی شُبهات ختم کړل.

علماء به هم د حکمت نه کار اخلي: همدغه شان نن صبا د علماؤ او مُبلّغينو د پاره هم په کار دي چې په وعظ و نصحيت کې هر ځای سختي يا هر ځای نَرمي اونکړي، بلکه د سختی په ځای کې سختي اوکړي او د نرمی په ځای کې نَرمي اوکړي.

که يوه ګمراهي ښکاره وي نو صراحةً دې ورباندې رَد اوکړي. او که عوام په داسې يوه غلطی او ګمراهی کې مبتلاء وي چې هغه په عامو نظرونو کې واضح نه وي نو اول دې د هغوی شُبهات ختم کړي، بيا دې ورباندې رَد اوکړي. (٢)

---

(١) وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ. الانعام آية ٧٤.

ترجمه: او کله چې ابراهيم عليه السلام خپل پلار " آزر " ته وويل، آيا ته بُتان په خدايی نيسې؟ بيشکه زه تا او ستا قوم په ښکاره ګمراهی کې ګورم.

(٢) معارف القرآن سورة الانعام، في تشريح الآيات المذكورة.

قوم د ابراهيم عليه السلام سره جګړه اوکړه او د خپلو بُتانو نه يې اوبيرول

بهَر حال ، حضرت ابراهيم عليه السلام په ډير حِکمت سره دوی پوهه کړل چې ستوري د عبادت لائق ندي .

کله چې قوم د دلائلو په ميدان کې عاجز شو او بله هيڅ لاره ورسره پاتې نه شوه نو ابراهيم عليه السلام سره يې جګړه اوکړه ، او د خپلو معبودانو نه يې اُويرول "چې د تا نه به زمونږ معبودان ضرور بدله اخلي" . ابراهيم عليه السلام ورته وويل :

آيا تاسو د ماسره د الله جل جلاله په حقله جګړه کوئ او ما د خپلو باطلو معبودانو نه يَره وئ ؟ حالانکه الله جل جلاله ماته هدايت کړی او زه ستاسو د بُتانو نه نه ويرېږم .(۱)

د بتانو خلاف اعلانِ جنګ

حضرت ابراهيم عليه السلام خپل قوم ته په مختلفو طريقو او دلائلو سره د اسلام دعوت ورکړو ليکن دوی او نه منل ، هماغه شان د بتانو او ستورو په عبادت کې مبتلاء وو ، يوه ورځ ابراهيم عليه السلام د څه خلقو د وړاندې د بتانو خلاف داسې اعلانِ جنګ اوکړو :

﴿ وَتَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴾.(۲)

او قسَم په الله ، زه به خامخا ستاسو د بتانو سره يو چال کوم خو چې تاسو د دوی نه لاړ شئ .

د حضرت ابراهيم عليه السلام مقصد په دې سره دوی ته دا تَنبيه ورکول وو چې که دا بُتان څه کولې شي لکه څرنګې چې ستاسو عقيده ده نو دا دې بيا ما منع کړي .

بل دا چې په دې سره به دوی ته د بتانو عِجز هم معلوم شي .

د ابراهيم عليه السلام دا خبره د بتانو په ماتيدو کې واضحه نه وه نو ځکه قوم دې طرف ته څه توجّه ورنکړه .

---

(۱) دا خبره الله تعالى په دې آيتونو کې داسې ذکر کړی : وَحَاۤجَّهٗ قَوْمُهٗ ؕ قَالَ اَتُحَاۤجُّوْٓنِّيْ فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنِ ؕ وَلَاۤ اَخَافُ مَا تُشْرِكُوْنَ بِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ يَّشَآءَ رَبِّيْ شَيْـًٔا ؕ وَسِعَ رَبِّيْ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ؕ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ۝ وَكَيْفَ اَخَافُ مَاۤ اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُوْنَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا .... الانعام آية ۸۰ ، ۸۱ .

(۲) الانبياء آية ۵۷ .

يا دا چې دوى دا ګمان کولو چې دا يو اځې کس زمونږ د بتانو خلاف هيڅ نشي کولی.

د ميلې د ورځې واقعه

يو څو ورځې پس د قوم يو مذهبي ميله او جشن راغی، دوی به دا خاص ورځ لمانځله، ټول خلق ميلې ته لاړل، څه خلقو حضرت ابراهيم عليه السلام ته وويل چې " ته د مونږ سره ميلې ته لاړ شه " د دوی مقصد دا ؤ چې دا به زمونږ ميله اوګوري، نو متأثر به شي او زمونږ دين به قبول کړي.(۱) ده اول انکار اوکړو، کله چې هغوی بار بار اصرار اوکړو:

﴿ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ۞ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ۞ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴾ (۲)

ترجمه: ابراهيم عليه السلام يو نظر ستورو ته اوکتل، او وې ويل: " زه بيمار يم " پس دوی دده نه لاړل، روان شول.

د ابراهيم عليه السلام ميلې ته د نه تللو مقصد دا ؤ چې کله دا خلق جشن ته لاړ شي نو زه به د دوی د بُت خانو ټول بتان مات کړم، کله چې دوی واپس راشي نو د خپلو بُتانو بې وَسي او عِجز به اوګوري نو کيدې شي دوی د بتانو نه بدګمانه شي، د شرک نه توبه اوباسي، او په يو الله ﷻ باندې ايمان راوړي.

خو ابراهيم عليه السلام د ميلې نه پاتې کيدو د پاره دا طريقه غوره کړه چې اول يې ستورو ته په ژوَر نظر اوکتل او بيا يې د تورېې په طور ووېل چې " زه بيمار يم ". خلقو دا معذور اوګنړل، دا يې پريخود او خپله ميلې له لاړل.(۳)

---

(۱) درمنثور، ابن جرير، معارف القرآن في تشريح سورة الصافات آية ۸۸.

(۲) الصافات آية ۸۸ تا ۹۰.

(۳) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما: كَانَ قَوْمُهُ يَتَعَاطَوْنَ عِلْمَ النُّجُومِ فَعَامَلَهُمْ مِنْ حَيْثُ كَانُوا يتعاطون لِئَلَّا يُنْكِرُوا عَلَيْهِ. وَ ذٰلِكَ أَنَّهُ أَرَادَ أَنْ يُكَايِدَهُمْ فِي أَصْنَامِهِمْ لِيُلْزِمَهُمُ الْحُجَّةَ فِي أَنَّهَا غَيْرُ مَعْبُودَةٍ. وَكَانَ لَهُمْ مِنَ الْغَدِ عِيْدٌ وَمَجْمَعٌ وَكَانُوا يَدْخُلُوْنَ عَلَى أصنامهم ويقربون لهم القرابين، ويضعون بَيْنَ أَيْدِيهِمُ الطَّعَامَ قَبْلَ خُرُوْجِهِمْ إلى عيدهم. زعموا التبرك عَلَيْهِ فَإِذَا انْصَرَفُوْا مِنْ عِيدِهِمْ أَكَلُوْهُ. فَقَالُوْا لِإِبْرَاهِيْمَ عليه السلام: أَلَا تَخْرُجُ غَدًا مَعَنَا إِلَى عِيدِنَا؟ فَنَظَرَ إِلَى النُّجُوْمِ فَقَالَ: إِنِّي سَقِيْمٌ. تفسير البغوي (معالم التنزيل في تفسير القرآن) ۳۷/۴ الصافات آية ۸۹

ستورو ته د کتلو مقصد

سوال : دلته دا سوال پيدا کيږي چې د ابراهيم عليه السلام قوم خو نُجوم پرست وُ ، په هر کار کې يې ستوري مؤثِر حقيقي ګڼل ، نو بيا ده ستورو طرف ته ولې اوکتل ؟ په دې سره خو د نُجوم پرَسته قوم تائيد او حوصله آفزائي راځي .

جواب : ددې جواب بعضې مُفسّرينو دا کړی چې ابراهيم عليه السلام په دې وخت کې اِتفاقًا پاس ستورو طرف ته اوکتل .

خو اکثر مفسّرين وايي چې دا قوم د عِلم نجوم ډير عاشقان وو ، هغوی به چې هر کار کولو نو اول به يې ستورو طرف ته کتل او ددې نه به يې ځان ته د کار انجام معلومول .

نو د حضرت ابراهيم عليه السلام ستورو طرف ته کتلو سره مقصد دا وُ چې ده دوی ته دا خودل چې زه د ځان نه خبره نه کوم بلکه ستورو ته د کتلو په بُنياد يې کوم .

اګر چې حضرت ابراهيم عليه السلام په خپله د علمِ نجوم قائِل نه وُ او په ځله يې هم دا ندي ويلي چې ګني ما د ستورو نه مدد واخيست ، خو په دې طريقې کولو سره يې صرف ځان د قوم نه خلاص کړو . دده ستورو ته په کتلو سره د نجوم پرَسته قوم حوصله آفزائي او تائيد نه راځي ، ځکه تائيد به هلته راتلو چې ده د هغوی په غلطه عقيده باندې رَد نه وې کړې ، حالانکه ابراهيم ﷺ دا ټول بندوبست صرف د همدې د پاره کولو چې د مېلې نه پاتې شي ، د دوی بتان ټوټې ټوټې کړي ، او بيا دوی ته دبتانو عِجز په کاملې طريقې سره ښکاره کړي ، او د دوی په ټولو غلطو عقيدو باندې رَد اوکړي . (١)

د ابراهيم عليه السلام د بيمارتيا مطلب

ابراهيم ﷺ ستورو ته د کتلو نه روستو وويل : ﴿ إِنِّي سَقِيمٌ ﴾ . بيشکه زه بيمار يم .

د بخاري شريف د حديث نه معلوميږي چې دا په دې وخت کې داسې بيمار نه وُ چې مېلې ته نه شو تللی .

سوال : نو اوس سوال دادی چې دا څه بيمار وُ ؟

(١) دا تحقيق بيان القرآن او اکثرو تفاسيرو کړی . معارف القرآن الصافات في تشريح آية ٨٨ .

Scanned with CamScanner

جواب: نو ددې جواب جمهورو مفسّرینو دا ورکړی چې د ابراهیم علیه السلام مقصد په دې سره تَورِیَه وه.

(" تَورِیَه " دیته وایي چې مُتکلِم یوه خبره اوکړي مخاطب ورنه ظاهري معنٰی واخلي خو د مُتکلِم مقصد ورنه د ظاهر خلاف بله لرې معنٰی وي کومه چې د واقع سره مطابق وي).

د ابراهیم علیه السلام د خبرې ﴿ إِنِّي سَقِيمٌ ﴾ نه قوم ظاهري بدني بیماري واخیسته، خو دده مقصد ورنه دا ظاهري بدني بیماري نه وه، بلکه معمولي د طبعیت خرابیدل مراد وو، ځکه د قوم مشرِکانه حرکتونو سره د ابراهیم علیه السلام طبعیت قبض شوې وُ.

بعضې مُفسّرینو ددې دا مطلب اخیستی چې زه په اعتبار د مَایَؤُولُ سره بیمار یم، یعنی په آئنده زمانه کې به د مرګ نه وړاندې بیماریږم. (۱)

یو توَهم دفع کول: د بخاري شریف او مسلم شریف په حدیث کې چې د ﴿ إِنِّي سَقِيمٌ ﴾ نه تعبیر په دروغو سره شوی (۲) نو ددې نه مراد هم همدا " تَورِیَه " ده.

---

(۱) د قرآن کریم په یو بل آیت کې هم همدغه د راتلونکې زمانې معنٰی اخیستل شوې. الله ﷻ نبي علیه السلام ته فرمایي: ﴿ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴾. الزمر آیة ۳۰.

ترجمه: (اې پیغمبره!) بیشکه ته هم مَر کیدونکې یې، او دوی هم مره کیدونکي دي.

قال الضحاك: معناه: سأسقم. وقيل: تأويله ان من في عنقه الموت سقيم. ومنه ما قيل ان رجلا مات فجاءة فقالوا مات وهو صحيح. فقال أعرابي اصحيح من الموت في عنقه. وقيل أراد إني سقيم النفس لكفركم. التفسير المظهري ۱۲۳/۸ سورة الصافات آية ۸۹.

فَقَالَ: إِنِّي سَقِيمٌ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: مَطْعُونٌ، وَكَانُوا يَفِرُّونَ مِنَ الطَّاعُونِ فِرَارًا عَظِيمًا. قَالَ الْحَسَنُ: مَرِيضٌ. وَقَالَ مُقَاتِلٌ: وَجِعٌ. وَقَالَ الضَّحَّاكُ: سَأَسْقُمُ. تفسير البغوي ۳۴/۴ الصافات آية ۸۹.

(۲) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قَالَ: لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَّا ثَلَاثَ كَذَبَاتٍ، ثِنْتَيْنِ مِنْهُنَّ فِي ذَاتِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ. قَوْلُهُ { إِنِّي سَقِيمٌ } . وَقَوْلُهُ: { بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا } .... صحيح البخاري رقم الحديث ۳۳۵۸ كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: { وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا } ، ورقم الحديث ۵۰۸۴ كِتَابُ النِّكَاحِ بَابُ اتِّخَاذِ السَّرَارِيِّ، وَمَنْ أَعْتَقَ جَارِيَتَهُ ثُمَّ تَزَوَّجَهَا . صحيح مسلم كتاب الفضائل بَابُ مِنْ فَضَائِلِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ۱۵۳ (۱۵۱)

ځکه د تُوريې ظاهري شکل د دروغو وي خو په حقيقت کې د متکلم د مراد په اعتبار سره دا دروغ نه وي .

د ضرورت په وخت " تَوْرِيَه " جائز ده ، د نبي عليه السلام نه قولاً او عملاً ثابت ده . په صحيح احاديثو کې ددې تذکره او مثالونه شته . (۱)

د بتانو ماتولو واقعه

کله چې ټول قوم ، بادشاه ، کاهنان ، او مذهبي مشران ميلې ته لاړل ، هلته په ميله کې په شرابو څکلو او نورو مَزو کولو کې مشغول وو نو حضرت ابراهيم عليه السلام موقع موندلو سره د ټولو نه غټې بُت خانې (مَندر) ته په پټه ورغی ، ټول بُتان يې ورله په تبَر مات کړل ، صرف غټ بُت يې ورله مات نه کړو ، تبَر يې د هغه په اُوګه باندې کيخود ، ددې د پاره چې خلق دا ګمان اوکړي چې ګنې دا کار دې غټ بُت کړی ، نو دوی به بيا ددهٔ نه پوښتنه اوکړي چې په جواب نه ورکولو سره به په خپله ملامته شي .

قرآن کريم ددې واقعې بيان په ډير بهترين أنداز سره کړی :

﴿ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ۝ مَا لَكُمْ لَا تَنطِقُونَ ۝ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴾ . (۲)

ترجمه : پس ابراهيم عليه السلام د دوی بُتانو ته په پټه ورغی ، او دوی ته يې (د استهزاء په طور) ووېل : (دا دومره ډير د خوراک څيزونه درته پراته دي نو) آيا تاسو خوراک نه کوی ؟ په تاسو څه شوي چې تاسو خبرې نه کوی ؟ بيا يې په خپل ښي لاس (پوره قوّت سره) ټول أووهل (يعنی ټول يې ټوټې ټوټې کړل) .

په " سورة الأنبياء " کې ذکر دي :

---

(۱) روح المعاني ، تفسير معارف القرآن الصافات في تشريح آية ۸۹ .

نوټ : په احاديثو مبارکه ؤ کې د تُوريې مثالونه په معارف القرآن کې د مذکوره آيت لاندې ذکر دي . ابوالشمس عفي عنه .

(۲) الصافات آية ۹۱ تا ۹۳ .

﴿ فَجَعَلَهُمْ جُذٰذًا اِلَّا كَبِيْرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُوْنَ ﴾ (١)

ترجمه : ابراهيم عليه السلام ټول بُتان ټوټې ټوټې كړل ، مګر يو لوی بُت يې روغ پرېښود ، ددې د پاره چې دا خلق ده طرف ته رُجوع اوكړي .

يعنى كله چې خلق دا ټول بُتان مات شوي او دا يو بُت په كې روغ اوګوري چې تبَر هم دده په اُوګه باندې پروت دی نو دا خلق به مجبوره شي دده نه به پوښتنه اوكړي ، كله چې دا غټ بُت هم جواب ورنكړي نو دوی ته به په خپله د بُتانو عِجز معلوم شي . (او ددې د عبادت نه به منع شي) . (٢)

قوم د مېلې نه راواپس كېدل : كله چې دا قوم د مېلې نه واپس په مَندِر راغی او بُت خانې (مَندر) ته لاړل ، هلته يې د بتانو دا خراب حالت اوليد :

قَالُوْا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهٗ لَمِنَ الظّٰلِمِيْنَ . قَالُوْا سَمِعْنَا فَتًى يَّذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗٓ اِبْرٰهِيْمُ (٣)

ترجمه : دوی (په خپل مينځ كې يو بل ته) ووېل : زمونږ معبودانو سره دا (د بې اَدبۍ) كار چا كړې دی ؟ بېشكه دا خو د ظالمانو نه (غټ ظالِم) دی . دوی (كې بعضو) ووېل : مونږ د يو ځوان (د خُلې) نه اَوريدلي دي چې ددې بتانو ذِكر (په بَدۍ سره) كوي ، هغه ځوان ته " ابراهيم " ويلې شي (يعنى د هغه نوم ابراهيم دی) . (٤)

---

(١) الانبياء آية ٥٨ .

(٢) معارف القرآن سورة الانبياء في تشريح آية ٥٨ .

(٣) الانبياء آية ٥٩ ، ٦٠ .

(٤) اګر چې ابراهيم عليه السلام مخكې د بتانو په باره كې دا خبره كړې وه : ﴿ وَتَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴾ الانبياء آية ٥٧ .

ترجمه : او قسم په الله ، زه به خامخا ستاسو د بتانو سره يو چال كوم خو چې تاسو د دوی نه لاړ شئ .

خو اوس د بتانو ماتولو نه پس دې قوم دا خبره ﴿ مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهٗ لَمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴾ ځكه كوله چې دې خلقو د ابراهيم عليه السلام خبرې ته هيڅ توجّه نه وه ، يا ورته هغه خبره هېره شوې وه . بيان القرآن

يا كېدې شي دا ﴿ مَنْ فَعَلَ هٰذَا ﴾ خبره هغه چا كړې وي چې هغوی د ابراهيم عليه السلام د اَولې خبرې نه خبر نه وو ، يا كېدې شي ابراهيم عليه السلام اوله خبره په زړه كې كړې وه . يا كېدې شي ابراهيم عليه السلام دا خبره د هغه چا د وړاندې كړې وه كوم چې يو څو كمزوري كسان مېلې ته نه وو تللي بيا چې د مېلې نه خلق راغلل او هغوی پوښتنه اوكړه نو دې خلقو ورته ابراهيم عليه السلام اوخود . قرطبي ، معارف القرآن الانبياء في تشريح آية ٥٩ .

کاهنانو او سردارانو چې دا خبره واوريده نو د غم او غصې نه تک سره شو ، او وې ويل :

﴿ فَأْتُوا بِهِ عَلَىٰٓ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴾ .(۱)

ترجمه : پس تاسو هغه د ټولو خلقو په مخکې راولئ ، ددې د پاره چې دوی پرې ګواهي ورکړي .

يعنی ابراهيم عليه السلام به اِقرار اوکړي ، دا خلق به يې اوګوري ، دوی به د هغه په اِقرار باندې ګواهان جوړ شي ، بيا د حُجّت پوره کيدو نه پس به ورته سزا ورکړې شي نو مونږ به څوک پرې نه ملامته کوي .(۲)

کله چې ابراهيم عليه السلام راوستې شو نو دوی ورنه په ډير رُعب داب سره پوښتنه اوکړه : ﴿ ءَأَنتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِـَٔالِهَتِنَا يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ ﴾ .(۳)

ترجمه : اې ابراهيم ! آيا زمونږ دې بُتانو سره دا کار تا کړې دی ؟

ابراهيم عليه السلام اوکتل چې اوس راته هاغه بهترينه موقع په لاس راغله د کوم د پاره چې ما دا کار کړې وُ ، ځکه ډير خلق هم موجود دي ، ټولو خلقو د خپلو باطلو معبودانو حال هم اوليد ، اوس به د دوی مذهبي پيشوايان په خپله باطله عقيده باندې پښيمانه شي ، او عام خلق به هم پوهه شي چې دې کاهنانو او مذهبي پيشوايانو چې مونږ ته د بتانو متعلق کومې خبرې کولې هغه ټولې دروغ وې ، او اوس به دوی ته صحيح عقيده هم معلومه شي .

نو حضرت ابراهيم عليه السلام ورته جواب ورکړو :

﴿ بَلْ فَعَلَهُۥ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ إِن كَانُوا۟ يَنطِقُونَ ﴾ .(۴)

ترجمه : (نه) بلکه دا کار په دوی کې دې غټ بُت کړې دی ، پس تاسو د دوی نه تپوس اُوکړئ که چيرته دوی خبرې کوي .

---

(۱) الانبياء آية ۶۱ .

(۲) معارف القرآن .

(۳) الانبياء آية ۶۲ .

(۴) الانبياء آية ۶۳ .

Scanned with CamScanner

(او که چیرته دوی خبرې نشي کولی نو بیا خو تاسو د دوی عجز اومنل ، نو دا بیا څنګه خدایان کیدې شي ؟) .

غټ بُت ته د ماتولو نسبت مجازاً شوی

بتان اګر چې ابراهیم علیه السلام په خپله مات کړي وو خو دوی ته یې دا وویل :

﴿ بَلْ فَعَلَهُۥ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ إِن كَانُوا۟ يَنطِقُونَ ﴾ (۱)

نو دا اګر چې په ظاهره دروغ معلومیږي لیکن دا کنایه ده . مفسّرینو ددې ډیر احتمالونه بیان کړي دي :

په " تفسير بيان القرآن " کې ذکر دي چې ابراهیم علیه السلام دا خبره د فرض په طور کړی . (۲)

خو بهترینه تَوجِیه هغه ده کومه چې تفسیر بحر محیط ، قرطبي ، رُوح المعاني او نورو تفاسیرو کړی ، هغه دا چې دلته غټ بُت طرف ته اِسناد مجازاً شوې دی ، لکه په أَنْبَتَ الرَّبِيعُ الْبَقْلَةَ کې چې سپَرلي ته مجازاً د زرغُنې راتوکولو نسبت شوی ، اګر چې حقیقي رازَرغُونوُنکې الله ﷻ دی .

د ابراهیم علیه السلام مقصد دا وُ چې دا کار ما کړې دی خو باعِث یې همدا غټ بُت دی ، ځکه تاسو به په ناجائزه ددې عبادت کولو نو ما ټول مات کړل .

دغه وجه ده چې ابراهیم علیه السلام د وړو بتانو ماتولو نه پس تبَر د غټ بُت په اوګه باندې ایخې وُ چې خلق ددې په لیدلو سره دا ګمان اوکړي چې دا کار همدې غټ بُت کړی .

بل دا چې خلق به دا ګمان اوکړي چې ګني دا غټ بُت غصه شوی او دا واړه ټول بُتان یې ددې د وجې مات کړي چې خلق دا د ماسره په عبادت کې شریکوي . نو په دې طریقې سره به خلقو ته د توحید لاره کلاؤ شي :

" چې کله یو غټ بُت د ځان سره په خپله مقابله کې د وړو بُتانو عبادت نشي برداشت

---

(۱) الانبیاء آیة ۶۳ .

(۲) لکه څرنګې چې په آیت ﴿ قُلْ إِن كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْعَٰبِدِينَ ﴾ کې د الله ﷻ د پاره د اولاد فرض کیدو خبره شوی . بیان القرآن ، معارف القرآن .

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

کولی نو ربّ العالمین په څنګه د خپل ځان سره بُتان په عبادت کې شریک اُومني ؟
بهر حال ، ابراهیم علیه السلام چې د بُتانو ماتولو نسبت مجازًا دې غټ بُت طرف ته اوکړو نو په دې سره یې مقصد د بُتانو عِجز ښکاره کول وو .(۱)

د بُت پرست قوم ملامتیا

کله چې ابراهیم علیه السلام قوم ته وویل چې دا کار په دوی کې دې غټ بُت کړې دی ، پس تاسو د دوی نه تپوس اوکړئ که چیرته دوی خبرې کولې شي .
(او که چیرته دوی خبرې نشي کولی نو بیا خو تاسو په خپله د دوی عِجز اُومنل ، نو دا بیا څنګه خدایان کیدې شي ؟)

﴿ فَرَجَعُوٓا إِلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوٓا إِنَّكُمْ أَنتُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ۝ ثُمَّ نُكِسُوا۟ عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰٓؤُلَآءِ يَنطِقُونَ ﴾ .(۲)

ترجمه : پس دوی خپلو ځانونو ته رُجوع اوکړه (یعنی په خپلو زړونو کې یې سوچ اوکړو) او دوی (په خپل مینځ کې) وویل : بیشکه هم تاسو ظالمان یی ، بیا هغوی (د شرم نه) خپل سَرونه ښکته کړل (او وې ویل : اې ابراهیم !) بیشکه ته پوهیږې چې دا

---

(۱) ... الانبیاء فی تشریح آیة ۶۳ .

نوټ بخاري شریف او مسلم شریف په حدیث کې چې د ابراهیم علیه السلام دې قول ﴿بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا﴾ ته تعبیر په دروغ سره شوی نو ددې نه مراد " تَورِیَه " ده . ځکه د تَوریې ظاهري شکل د دروغو وي خو په حقیقت کې د متکلم مراد په اعتبار سره دا دروغ نه وي . بل دا چې ابراهیم علیه السلام غټ بُت طرف ته د ماتولو نسبت مجازًا کړې دی . هغه حدیث دا دی :

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَّا ثَلَاثَ كَذَبَاتٍ، ثِنْتَيْنِ مِنْهُنَّ فِي ذَاتِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ. قَوْلُهُ { إِنِّي سَقِيمٌ } وَقَوْلُهُ { بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا } .... صحیح البخاري رقم الحدیث ۳۳۵۸ كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: { وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا } ، و رقم الحدیث ۵۰۸۴ كِتَابُ النِّكَاحِ بَابُ اتِّخَاذِ السَّرَارِيِّ وَمَنْ أَعْتَقَ جَارِيَتَهُ ثُمَّ تَزَوَّجَهَا صحیح مسلم كتاب الفضائل بَابُ مِنْ فَضَائِلِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحدیث ۱۵۳ (۱۵۱) .

(۲) الانبیاء آیة ۶۴ - ۶۵ .

Scanned with CamScanner

بتان خبرې نشي کولی.

کله چې د ابراهیم علیه السلام دلیل کامیاب شو، او دوی په خپله اقرار اوکړو چې زمونږ بُتان خو خبرې نشي کولی نو چا ته به ضرور څه اُورسوي؟ نو حضرت ابراهیم ﷺ ورته په ډیر جامع انداز کې نصیحت اوکړو او ملامته یې کړل "چې کله دوی چاته نفع او نقصان نشي رسولی نو بیا به خدایان څنګه جوړ شي؟"

قرآن کریم دا خبره په دې انداز ذکر کړې:

﴿ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ۝ أُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾.(۱)

ترجمه: ابراهیم (ﷺ) وویل: پس آیا تاسو د الله ﷻ نه علاوه د بل داسې څیزونو (بُتانو او ستورو) عبادت کوئ، چې هغه تاسو ته نفع او نقصان نشي در رسولی؟ افسوس دی په تاسو باندې او په هغو (بُتانو) باندې د کومو چې تاسو د الله ﷻ نه بغیر عبادت کوئ، پس آیا تاسو عقل نه لرئ؟

د قوم رَدِ عمل: په کار خو دا وه چې قوم د خپلې باطلې عقیدې نه آوړیدلې وی، او د ابراهیم علیه السلام خبره یې منلې وی لیکن د خپلې سَرکشۍ او باطني خباثت په وجه یې خبره او نه منله، بلکه اُلټه یې د ابراهیم ﷺ خلاف د دُشمنۍ نَعره اُوچته کړه، او یو بل ته یې وویل: زمونږ په خدایانو باندې سخت وخت راغلې دی، که تاسو دا خوشحالول او ددې مدد کول غواړئ، نو ابراهیم (علیه السلام) ته به ددې بُتانو د بې اَدبۍ په وجه سخته سزا ورکړو، په اُور کې به یې اُوسوَزوو، چې دده قصه ختمه شي.(۲)

(۱) الانبياء آية ٦٦ ، ٦٧.

(۲) قرآن کریم د دوی خبره داسې نقل کړې: ﴿ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ ﴾. الانبياء آية ٦٨.
ترجمه: دوی وویل: تاسو دا (ابراهیم علیه السلام) په اُور کې اوسوَزوئ، او د خپلو معبودانو مدد اوکړئ، که چیرته تاسو څه کول غواړئ.
په سورة عنکبوت کې ذکر دي: ﴿ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ ﴾. العنكبوت آية ٢٤.
په سورة الصافات کې ذکر دي ﴿ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴾. الصافات آية ٩٧.

دریم امتحان

نمرود ته د ایمان دعوت ورکول . او ور سره مناظره کول

قوم د حضرت ابراهیم علیه السلام په اور کې د سوزولو مشوري کولې، تر دې چې د بُتانو ماتولو خبره د هغه وخت بادشاه " نمرود " ته اورسیده . نمرود د بابل بادشاه ؤ .(۱)

د بابل بادشاه به د بادشاهۍ سره سره خپل ځان ته رَب (او خدای) هم ویل ، خلقو به د بتانو په شان د دې بادشاه عبادت هم کولو ، بلکه د بتانو نه ډیر به یې د دې بادشاه عبادت او أدب کولو ، ځکه بُتانو خو به څه عقل او شعور نه لرلو او دې بادشاه به عقل او شعور هم لرلو ، او ورسره ورسره به د تاج و تخت مالِک هم ؤ .

نمرود ډیر سَرکشه او بې عقله بادشاه ؤ ، په ټوله دُنیا یې بادشاهي وه .

په ټوله دُنیا باندې څلورو بادشاهانو حکومت کړی : په دې ځای کې ضِمنًا دا خبره هم واورئ چې په ټوله دُنیا باندې څلورو (۴) بادشاهانو حکومت کړی ، په دې کې دوه بادشاهان مؤمنان وو : اول ذوالقرنین او دویم حضرت سلیمان علیه السلام . او دوه په کې کافران وو : اول نمرود ، او دویم بخت نصر .(۲)

بهر حال ، نمرود ته چې کله د ابراهیم علیه السلام د بتانو ماتولو خبره اورسیده نو هغه د ځان سره سوچ اوکړو چې که د دې کس دا پیغمبرانه دعوت همداسې جاري وي نو په دې سره به زما خدایي او زما حکومت هم ختم شي ، او د مونږ نه به د خپل پلار نیکه دِین هم لاړ شي ، لهذا د اول نه د ده ختمول په کار دي .

---

(۱) قَالَ الْمُفَسِّرُوْنَ وَغَيْرُهُمْ مِنْ عُلَمَاءِ النَّسَبِ وَالْأَخْبَارِ : وَهٰذَا الملك هو ملك بابل واسمه النمرود ابن كنعان ... البداية والنهاية ۱۴۸/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام ذِكْرُ مُنَاظَرَةِ إِبْرَاهِيْمَ الْخَلِيْلِ مَعَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُنَازِعَ الْعَظِيْمَ الْجَلِيْلَ...

(۲) قَالَ مُجَاهِدٌ وَغَيْرُهُ وَكَانَ أَحَدَ مُلُوْكِ الدُّنْيَا فَإِنَّهُ قَدْ مَلَكَ الدُّنْيَا فِيْمَا ذَكَرُوْا أَرْبَعَةٌ مُؤْمِنَانِ وَكَافِرَانِ، فَالْمُؤْمِنَانِ ذُو الْقَرْنَيْنِ وسليمان عليهما السلام، والكافران النمرود و بخت نصر . وذكروا أن نمرود هٰذَا اسْتَمَرَّ فِي مُلْكِهِ أَرْبَعَ مِائَةِ سَنَةٍ وَكَانَ قَدْ طَغَا وَبَغَا وَتَجَبَّرَ وَعَتَا وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا . البداية والنهاية ۱۴۸/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام ذِكْرُ مُنَاظَرَةِ إِبْرَاهِيْمَ الْخَلِيْلِ مَعَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُنَازِعَ الْعَظِيْمَ الْجَلِيْلَ...

Scanned with CamScanner

نو دې بادشاه حُکم اوکړو چې ابراهیم علیه السلام زما دَربار ته حاضر کړي .

کله چې ابراهیم ﷺ د نمرود دَربار ته راغی او ورسره یې خبرې شروع کړې نو نمرود ده ته پوښتنه اوکړه :

ته د پلار نیکه دِین ولې نه منې ؟ او زما د خدائي نه ولې اِنکار کوې ؟

ده ورته وویل : زه د الله وَحْدَهٗ لَاشَرِیْکَ عبادت کوم ، بل هیڅوک د هغه سره په عبادت کې نه شریکوم ، ټول کائنات هم هغه پیدا کړي دي ، او هغه د ټولو خالق و مالِک دی .

بیا یې نمرود ته وویل : ته هم داسې یو انسان یې لکه څنګه چې مونږ انسانان یو نو بیا ته څنګه خدای کیدې شې ؟ او بیا څنګه دا ړانده کاڼه بُتان خدایان کیدې شي ؟ زه په صحیح لاره باندې یم ، او تاسو ټول په غلطه لاره باندې یی ، نو زه څنګه خپل حق دِین پریږدم ؟ او څنګه ستاسو د پلار نیکه خُودساخته دِین اُومنم ؟

نمرود ورته وویل : که چیرته د مانه علاوه ستا بل خدای وي نو بیا ته د هغه داسې یو صفت بیان کړه چې هغه صفت په ما کې نه وي .

ابراهیم علیه السلام ورته وویل : ﴿ رَبِّيَ الَّذِيْ يُحْيِ وَيُمِيْتُ ﴾ .

ترجمه : زما رَب هغه دی چې هغه مړه کول او ژوندي کول کوي .

کم عقل نمرود چونکې د مرګ او ژوند د حقیقت نه خبر نه ؤ نو وې ویل :

﴿ أَنَا أُحْيِ وَأُمِيْتُ ﴾ .

ترجمه : زه هم ژوندي کول او مړه کول کوم .

دا یې وویل ، بیا یې یو بې ګناه کس را اُونیولو او جَلاد ته یې حُکم اوکړو چې ده څټ په توره باندې اُووهه . جَلاد سمدستي د هغه څټ په توره اُووهل .

بیا یې د جیل خانې (مَحبَس) نه داسې یو کس راوَست چې په هغه باندې د پانسی حُکم کړل شوې ؤ هغه یې خُوشې کړو . بیا نمرود ابراهیم ﷺ ته وویل :

تا اُولید چې ما څنګه یو کس مړ کړو ، او بل ته مې ژوند ورکړو ، نو بیا ستا د خدای څه خصوصیت پاتې شو ؟

Scanned with CamScanner

ابراهيم عليه السلام پوهه شو چې نمرود خو يا د مرګ او ژوند د اصل حقيقت نه خبر ندی، او يا هسې دې عامو خلقو ته دهوکه ورکول غواړي، حالانکه مړه کول او ژوندي کول ديته نه وايي څنګه چې نمرود او کړل، د هغې حقيقت خو بدل دی.

ابراهيم عليه السلام دا سوچ اوکړو چې که زه اوس د مرګ او ژوند په باريکه فلسفه او اصل حقيقت باندې بحث شروع کړم نو نمرود به خلق په مُغالطه کې واچوي، او زما د دعوت و تبليغ چې کوم مقصد دی (يعنی د خلقو په زړونو کې د واحد لاشريک ذات يقين پيدا کول) دا به حاصل نه شي، نو ده د پوهه کولو د پاره يوه بله طريقه غوره کړه، او د الله ﷻ په وَحدانيت باندې يې داسې دليل ورته پيش کړو چې هر کس سهَر او ماښام دا په خپلو سترګو باندې ګوري، او بغير د مَنطقي دليل نه دا مني.

نو ابراهيم عليه السلام ورته وويل:

﴿ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ ﴾

ترجمه: پس بيشکه الله تعالى نمَر د مشرق د طرفه راخېجوي نو (که ته د اُلوهيت دعوى کوى) ته دا د مغرب د طرفه را اُوخيجوه.

﴿ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ ﴾ . ترجمه: نو (په دې خبره) هغه کافر حېران پاتې شو.

يعنی کله چې نمرود دا خبره واوريده نو حېران پاتې شو، ددې ورسره هيڅ جواب نه وُ، پس د ابراهيم عليه السلام په ژبې سره په نمرود باندې د الله تعالى حُجّت پوره شو. (۱)

دا واقعه په قرآن کريم کې په مختصرې او بهترينې طريقې سره ذکر شوې. (۲)

او په " البداية والنهاية " کې په تفصيل سره ذکر ده. (۳)

---

(۱) قصص القرآن لمولانا حفظ الرحمن سيوهاروي ج۱ ص ۱۳۴.

(۲) ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴾. البقرة آية ۲۵۸.

(۳) فلما قال الخليل ﴿ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ ﴾. قال ﴿ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ ﴾. قَالَ قَتَادَةُ وَالسُّدِّيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ: يَعْنِي أَنَّهُ إِذَا أُتِيَ بِالرَّجُلَيْنِ قَدْ تَحَتَّمَ قَتْلُهُمَا فَإِذَا أَمَرَ بِقَتْلِ أَحَدِهِمَا ←←←←←←←←←

Scanned with CamScanner

د يوې شبهې جواب

اعتراض: دلته به کيدې شي ستاسو ذهن ته دا اعتراض راځي چې که نمرود ابراهيم عليه السلام ته دا ويلي وی چې " ستا رب دې دا نمر د مغرب د طرفه را اوخيجوي " نو بيا به دده سره څه جواب وُ ؟

جواب: ددې جواب دادی چې نمرود ده ته دا څکه او نه ويل چې هغه ته پته وه:

" که زه ده ته دا چيلنج ورکړم نو الله ﷻ موجود دی، ابراهيم عليه السلام د هغه ريښتيني پيغمبر دی نو الله ﷻ به ضرور د خپل پيغمبر د صداقت د پاره نمر د مغرب د طرفه راخيجوي نو ددې معجزې په ليدلو سره به يو انقلاب پيدا شي، خلق به د مانه انکار اوکړي، دده په لاره به روان شي او زما حکومت به ختم شي "

نو څکه نمرود هيڅ او نه ويل، او حيران پاتې شو.(۱)

←←←← وَعَفَا عَنِ الآخَرِ فَكَأَنَّهُ قَدْ أَحْيَا هٰذَا وَ أَمَاتَ الآخَرَ. وَهٰذَا لَيْسَ بِمُعَارَضَةٍ لِلْخَلِيلِ بَلْ هُوَ كَلَامٌ خَارِجِيٌّ عَنْ مَقَامِ الْمُنَاظَرَةِ لَيْسَ بِمَنْعٍ وَلَا بِمُعَارَضَةٍ بَلْ هُوَ تَشْغِيبٌ مَحْضٌ وَهُوَ انْقِطَاعٌ فِي الْحَقِيقَةِ......

وَلَمَّا كَانَ انْقِطَاعُ مُنَاظَرَةِ هٰذَا الْمَلِكِ قَدْ تَخْفَى عَلَى كَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ مِمَّنْ حَضَرَهُ وَغَيْرِهِمْ ذَكَرَ دَلِيلًا آخَرَ بَيَّنَ وُجُودَ الصَّانِعِ وَبُطْلَانَ مَا ادَّعَاهُ النُّمْرُوذُ وَانْقِطَاعَهُ جَهْرَةً قَالَ ﴿فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ﴾ أَيْ هٰذِهِ الشَّمْسُ مُسَخَّرَةٌ كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ مِنَ الْمَشْرِقِ كَمَا سَخَّرَهَا خَالِقُهَا وَمُسَيِّرُهَا وَقَاهِرُهَا. وَهُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ. فَإِنْ كُنْتَ كَمَا زَعَمْتَ مِنْ أَنَّكَ الَّذِي تُحْيِي وَتُمِيتُ فَأْتِ بِهٰذِهِ الشَّمْسِ مِنَ الْمَغْرِبِ فَإِنَّ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ هُوَ الَّذِي يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَلَا يُمَانَعُ وَلَا يُغَالَبُ بَلْ قَدْ قَهَرَ كُلَّ شَيْءٍ وَدَانَ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ. فَإِنْ كُنْتَ كَمَا تَزْعُمُ فَافْعَلْ هٰذَا. فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْهُ فَلَسْتَ كَمَا زَعَمْتَ وَأَنْتَ تَعْلَمُ وَكُلُّ أَحَدٍ أَنَّكَ لَا تَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ مِنْ هٰذَا بَلْ أَنْتَ أَعْجَزُ وَأَقَلُّ مِنْ أَنْ تَخْلُقَ بَعُوضَةً أَوْ تنتصر مِنْهَا فَبَيَّنَ ضَلَالَهُ وَجَهْلَهُ وَكَذِبَهُ فِيمَا ادَّعَاهُ وَبُطْلَانَ مَا سَلَكَهُ وَتَبَجَّحَ بِهِ عِنْدَ جَهَلَةِ قَوْمِهِ وَلَمْ يَبْقَ لَهُ كَلَامٌ يُجِيبُ الْخَلِيلَ بِهِ بَلِ انْقَطَعَ وَسَكَتَ وَلِهٰذَا قَالَ ﴿فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾. البداية والنهاية ۱۲۸/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام ذكر مناظرة إبراهيم الخليل مع من أراد أن ينازع العظمة الجليل.

(۱) المنبر بيان القرآن.

څلورم امتحان

په بل شوي اور کې اچول

کله چې حضرت ابراهیم علیه السلام د خپل پلار، خپل قوم او بادشاه د وړاندې په صحیح دلائلو سره د الله ﷻ وحدانیت ثابت کړو نو اګر چې دوی ته حق ښکاره شو خو دوی باوجود د دینه اِنکار اوکړو، ټول د د لائلو په میدان کې ناکام شو، نو ټولو په شریکه دا فیصله اوکړه چې ابراهیم ﷵ زمونږ د بُتانو توهین کړی، زمونږ د پلار نیکه دِین یې پریښی، لهٰذا دهٔ ته په اُور کې د سوزولو سخته سزا په کار ده.

قرآن کریم د دې بیان داسې کړی: ﴿ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ ﴾. (۱)

ترجمه: دوی ووئیل: تاسو دا (ابراهیم علیه السلام) په اُور کې اوسوزوی، او د خپلو معبودانو مدد اوکړئ، که چیرته تاسو څه کول غواړئ.

په سورة الصّافات کې ذکر دي:

﴿ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴾. (۲)

ترجمه: دوی ووئیل: د ابراهیم (ﷵ) د پاره ځای جوړ کړئ (په هغې کې اُور بَل کړئ) پس دا په دیر اُور کې واچوئ.

په روایاتو کې ذکر دي چې دهٔ د سوزولو د پاره یې دیر غټ ځای جوړ کړو. (۳)

د ابراهیم ﷵ سوزولو د پاره یو میاشت پورې لرګي راجمع کول: کله چې دوی د ابراهیم علیه السلام د سوَزولو فیصله اوکړه نو دوی دا په یو کور کې قیدي (بَندي) کړو،

---

(۱) الانبياء آية ٦٨.

(۲) الصافات آية ٩٧.

په سورة عنکبوت کې ذکر دي: ﴿ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ ﴾. العنكبوت آية ٢٤

(۳) قَالَ مُقَاتِلٌ: بنوا له حائطا من الحجارة طُولُهُ فِي السَّمَاءِ ثَلَاثُونَ ذِرَاعًا وعرضه عشرون ذراعا. وملؤوه مِنَ الْحَطَبِ وَأَوْقَدُوا فِيهِ النَّارَ فطرحوه فِيهَا. معالم التنزيل في تفسير القرآن (تفسير البغوي) ۳۵/۴ الصافات آية ۹۷.

او يو غټ ځای کې يې لرګي راجمع کول شروع کړل. (۱)

د ټول ښار خلقو تر يوې مياشتې پورې هر قسمه لرګي راجمع کړل، تر دې پورې چې که يو کس به مريض شو نو د ځان سره به يې دا نذر او منل:

لَئِنْ عَافَانِيَ اللهُ لَأَجْمَعَنَّ حَطَبًا لِإِبْرَاهِيمَ.

که ماته الله ﷻ شفاء راکړه نو زه به خامخا د ابراهيم (عليه السلام) د سوزولو د پاره لرګي راجمع کوم.

همدارنګې بعضې خلقو به وصيت کولو چې د ابراهيم (عليه السلام) د سوزولو د پاره زما د طرفه دومره لرګي واخلئ.

ښځو به چې په کورونو کې کومه ګټه کوله په هغې به يې د ابراهيم عليه السلام د سوزولو د پاره د ثواب په نيت لرګي اخيستل، تر د يوې مياشتې پورې يې دا لرګي راجمع کړل. (۲)

کله يې چې دير زيات لرګي راجمع کړل، بيا يې د هر طرف نه ديته اور ورکړو، د اور لمبې

---

(۱) فَلَمَّا أَجْمَعَ نَمْرُوذُ وَقَوْمُهُ عَلَى إِحْرَاقِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَبَسُوهُ فِي بَيْتٍ وَبَنَوْا لَهُ بُنْيَانًا كَالْحَظِيرَةِ. وَقِيلَ: بَنَوْا أَتُونًا بِقَرْيَةٍ يُقَالُ لَهَا كُوثَى. التفسير المظهري ۲۰۶/۶ الانبياء آية ۶۸. معالم التنزيل في تفسير القرآن (تفسير البغوي) ۲۹۴/۳ الانبياء آية ۶۸.

الحَظِيرَة: جرين التمر والمحيط بالشيء خشبا او قصبا. الأَتُون: كتنور وقد يخفف أخدود الخباز والجصاص. قاموس

(۲) په تفسير مظهري کې ذکر دي، ثُمَّ جَمَعُوا لَهُ صِلَابَ الْحَطَبِ مِنْ أَصْنَافِ الْخَشَبِ مُدَّةً حَتَّى كَانَ الرَّجُلُ يَمْرَضُ فَيَقُولُ: لَئِنْ عَافَانِيَ اللهُ لَأَجْمَعَنَّ حَطَبًا لِإِبْرَاهِيمَ. وَكَانَتِ الْمَرْأَةُ تَنْذِرُ فِي بَعْضِ مَا تَطْلُبُ لَئِنْ أَصَابَتْهُ لَتَحْطِبَنَّ فِي نَارِ إِبْرَاهِيمَ. وَكَانَ الرَّجُلُ يوصي بشراء الحطب وإلقائه فيها. وَكَانَتِ الْمَرْأَةُ تَغْزِلُ وَتَشْتَرِي الْحَطَبَ بِغَزْلِهَا فَتُلْقِيهِ فِيهِ احْتِسَابًا فِي دِينِهَا. قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: كَانُوا يَجْمَعُونَ الْحَطَبَ شَهْرًا. تفسير البغوي ۲۹۴/۳ الانبياء آية ۶۸. التفسير المظهري ۲۰۶/۶ الانبياء آية ۶۸.

په البداية والنهاية کې ذکر دي، وَذَلِكَ أَنَّهُمْ شَرَعُوا يَجْمَعُونَ حَطَبًا مِنْ جَمِيعِ مَا يُمْكِنُهُمْ مِنَ الْأَمَاكِنِ فَمَكَثُوا مُدَّةً يَجْمَعُونَ لَهُ حَتَّى إِنَّ الْمَرْأَةَ مِنْهُمْ كَانَتْ إِذَا مَرِضَتْ تَنْذِرُ " لَئِنْ عُوفِيَتْ لَتَحْمِلَنَّ حَطَبًا لِحَرِيقِ إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام) ". البداية والنهاية ۱۳۶/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام

دومره پورته شوی چې که يو مرغۍ به هر څومره اوچته د اور د پاسه تيريدله نو هغه به سوزيدله، اووه (۷) ورځو پورې دا اور لږيدلې ؤ، کله چې سَم تېز شو نو اوس دوی ته د ابراهيم عليه السلام اور ته د غورځولو طريقه نه ورتلله، شيطان ورته د مَنجنيق (مَچوغنې/ مَچينوغزې) جوړولو، او ددې په ذريعه اور ته د غورځولو طريقه او خوده.(۱)

د فارس په کردو کې يو کس ؤ، نوم يې "هزن" ؤ، هغه ددې د پاره منجنيق جوړ کړو، دا د مَنجنيق اَوَّلنې جوړوُنکې ؤ. هغه ته الله ﷻ بيا داسې سزا ورکړه چې زمکې ژوندې رانښکل او تر قيامته پورې به شکته روان وي.(۲)

د مخلوقاتو چغې او الله ﷻ ته عرض کول

بيا دوی حضرت ابراهيم عليه السلام د هغه کور نه را اُوويست په کوم کې چې قيدي (بَندي) ؤ، کلک يې اوتړل، بيا يې په منجنيق کې کينول، په دې وخت کې آسمانونو، زمکې، ټولو فرښتو، بلکه د انسانانو نه علاوه ټولو مخلوقاتو چغې کړې، او الله ﷻ ته يې عرض اوکړو:

اې زمونږه ربه! ابراهيم عليه السلام ستا خليل دی، اوس په اور کې اچولې شي، په مَخ د زمکه باندې په دې وخت کې دده نه علاوه بل هيڅوک داسې نشته چې ستا عبادت اوکړي نو ته مونږ ته اِجازت اوکړه چې دده مدد اوکړو.

الله جل جلاله ورته اوفرمايل: دا زما خليل دی، دده نه علاوه زما بل خليل نشته، زه دده

---

(۱) فَلَمَّا جَمَعُوا مَا أَرَادُوا أَشْعَلُوا فِي كُلِّ ناحية من الحطب النار فاشتعلت النار فيه وَاشْتَدَّتْ حَتَّى أَنْ كَانَ الطَّيْرُ ليمرّ بها فتحطفه فَيَحْتَرِقُ مِنْ شِدَّةِ وَهَجِهَا. فَأَوْقَدُوا عَلَيْهَا سَبْعَةَ أَيَّامٍ. رُوِيَ أَنَّهُمْ لَمْ يَعْلَمُوا كَيْفَ يُلْقُونَهُ فِيهَا فَجَاءَ إِبْلِيسُ فَعَلَّمَهُمْ عَمَلَ الْمَنْجَنِيقِ ليتوصلوا إلى إلقائه فيها. فعملوه. تفسير البغوي ۲۹۴/۳ الانبياء آية ۶۸. التفسير المظهري ۲۰۶/۶ الانبياء آية ۶۸.

(۲) ثُمَّ عَمَدُوا إِلَى جَوْبَةٍ عَظِيمَةٍ فَوَضَعُوا فِيهَا ذَلِكَ الْحَطَبَ، وَأَطْلَقُوا فِيهِ النَّارَ فَاضْطَرَمَتْ وتأججت والتهبت وعلا لها شَرَرٌ لَمْ يُرَ مِثْلُهُ قَطُّ ثُمَّ وَضَعُوا إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي كِفَّةِ مَنْجَنِيقٍ صَنَعَهُ لَهُمْ رَجُلٌ مِنَ الْأَكْرَادِ يُقَالُ لَهُ "هَزَن" وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ صَنَعَ الْمَجَانِيقَ. فَخَسَفَ اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِيهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. البداية والنهاية ۱۴۶/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام.

اِلٰه يم ، دده د پاره زما نه علاوه بل اِلٰه نشته ، که ده په تاسو کې د چا نه مدد او غوښت نو زما ورته اجازه ده د هغه مدد دې اوکړي ، او که ده زما نه علاوه د بل چا نه مدد او نه غوښت نو زه دده په حالت باندې ښه خبردار يم ، او زه دده مددګار يم ، پس تاسو دا بيا ماته پرېږدئ ، (١)

د فرښتو درخواست او د ابراهيم ﷷ جواب

کله چې دوی د ابراهيم عليه السلام اور ته د غورځولو اراده اوکړه نو په اوبو (او باران) باندې مقرر شوي فرښته ده ته راغله او ورته وې ويل :

که ستا خوښه وي نو زه په دا اور مړ کړم ؟

همدا رنګې په هوا باندې مقرر شوي فرښته راغله ، هغې عرض اوکړو :

که ستا خوښه وي نو زه به دا اور په هوا کې ختم کړم ؟

ابراهيم عليه السلام دوی ته اوفرمايل : لَا حَاجَةَ لِيْ إِلَيْكُمْ حَسْبِيَ اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ .

ما ته ستاسو حاجت نشته ، زما د پاره الله ﷻ کافي دی ، او هغه ښه کار ساز دی .

ابراهيم عليه السلام په مَنجنيق کې دا دُعا هم اوکړه :

لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ لَكَ الْحَمْدُ وَلَكَ الْمُلْكُ لَا شَرِيْكَ لَكَ .

بيا دوی ابراهيم ﷷ د مَنجنيق په ذريعه اور ته اوغورځول ، نو په هوا کې ورته حضرت جبرائيل عليه السلام رامخې ته شو ، او ورته وې ويل :

أَلَكَ حَاجَةٌ ؟ اې ابراهيم ! آيا تا ته څه ضرورت شته ؟

---

(١) ثُمَّ عَمَدُوْا إِلَى إِبْرَاهِيْمَ ﷷ فَرَفَعُوْهُ عَلَى رَأْسِ الْبُنْيَانِ وَقَيَّدُوْهُ ثُمَّ وَضَعُوْهُ فِي الْمَنْجَنِيْقِ مُقَيَّدًا مَغْلُوْلًا ، فَصَاحَتِ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيْهَا مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَجَمِيْعُ الْخَلْقِ إِلَّا الثَّقَلَيْنِ صيحةً واحدةً وضجت ضجة عظيمةً . أَيْ رَبَّنَا إِبْرَاهِيْمُ خَلِيْلُكَ يُلْقٰى فِي النَّارِ وَلَيْسَ فِي أَرْضِكَ أَحَدٌ يَعْبُدُكَ غَيْرُهُ فَأْذَنْ لَنَا فِيْ نُصْرَتِهِ . فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : إِنَّهُ خَلِيْلِيْ لَيْسَ لِيْ غيره خليل . وَأَنَا إِلٰهُهُ وَلَيْسَ لَهُ إِلٰهٌ غَيْرِيْ . فَإِنِ اسْتَغَاثَ بِشَيْءٍ مِنْكُمْ أَوْ دَعَاهُ فَلْيَنْصُرْهُ فَقَدْ أَذِنْتُ لَهُ فِيْ ذٰلِكَ ، وَإِنْ لَمْ يَدْعُ غَيْرِيْ فَأَنَا أَعْلَمُ بِهِ وَأَنَا وَلِيُّهُ فَخَلُّوْا بَيْنِيْ وَبَيْنَهُ . تفسير البغوي ٢٩٣/٣ الانبياء آية ٦٨ . التفسير المظهري ٢٠٦/٦ الانبياء آية ٦٨ .

دوهم ورته وويل: أَمَّا إِلَيْكَ فَلَا . تا ته مي حاجت نشته.

جبريل عليه السلام ورته وويل: فَسَلْ رَبَّكَ . پس ته د خپل رب نه سوال اوکړه.

ابراهيم عليه السلام ورته اوفرمايل: حَسْبِيْ مِنْ سُؤَالِيْ عِلْمُهُ بِحَالِيْ .

الله تعالى زما په حالت باندې ښه خبردار دی، لهذا دا زما د پاره کافي ده. (١)

چرمخکي د اور تېزولو کوشش کولو

مرغانو او نورو حيواناتو د خپل وَس مطابق د اور مړ کولو يا کمولو کوشش کولو، ليکن چرمخکۍ اور ته پوکي ورکول او د اور تېزولو کوشش يې کولو. (٢)

دغه وجه ده چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د چرمخکې د وژلو حکم کړی. (٣)

---

(١) فَلَمَّا أَرَادُوا إِلْقَاءَهُ فِي النَّارِ أتاه خازن المياه فقال له: إِنْ أَرَدْتَ أَخْمَدْتُ النَّارَ. وَأَتَاهُ خَازِنُ الرِّيَاحِ فَقَالَ: إِنْ شِئْتَ طَيَّرْتُ النَّارَ فِي الْهَوَاءِ. فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام: لَا حَاجَةَ لِي إِلَيْكُمْ حَسْبِيَ اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ. وَرُوِيَ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ أَنَّ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حِينَ أَوْثَقُوهُ لِيُلْقُوهُ فِي النار قال: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ لَكَ الْحَمْدُ وَلَكَ الْمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ. ثُمَّ رَمَوْا بِهِ فِي الْمَنْجَنِيقِ إِلَى النَّارِ. فاستقبله جبريل فقال: يا إبراهيم ! ألك حاجة؟ فقال إبراهيم: أَمَّا إليك فلا. فقال جبريل: فَسَلْ رَبَّكَ. فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: حَسْبِيْ مِنْ سُؤَالِيْ عِلْمُهُ بِحَالِيْ. تفسير البغوي ٢٩٢/٣ الانبياء آية ٦٨. التفسير المظهري ٢٠٧/٦ الانبياء آية ٦٨

په البداية والنهاية کې ذکر دي: ثُمَّ أَخَذُوا يُقَيِّدُونَهُ وَيُكَتِّفُونَهُ وَهُوَ يَقُولُ: " لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ لَكَ الْحَمْدُ وَلَكَ الْمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ " فَلَمَّا وُضِعَ الْخَلِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي كِفَّةِ الْمَنْجَنِيقِ مُقَيَّدًا مَكْتُوفًا ثُمَّ أَلْقَوْهُ مِنْهُ إِلَى النَّارِ قَالَ: حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ...... وَذَكَرَ بَعْضُ السَّلَفِ: أَنَّ جِبْرِيلَ عَرَضَ لَهُ فِي الْهَوَاءِ فَقَالَ: أَلَكَ حَاجَةٌ؟ فَقَالَ: أَمَّا إِلَيْكَ فَلَا. وَيُرْوَى عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ: أَنَّهُ قَالَ جَعَلَ مَلَكُ الْمَطَرِ يَقُولُ: مَتَى أُومَرُ فَأُرْسِلَ الْمَطَرَ. فَكَانَ أَمْرُ اللهِ أَسْرَعَ ... البداية والنهاية ١٤٦/١ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام

(٢) قَالَ كَعْبُ الْأَحْبَارِ: جَعَلَ كُلُّ شَيْءٍ يُطْفِئُ عَنْهُ النَّارَ إِلَّا الْوَزَغَ فَإِنَّهُ كَانَ يَنْفُخُ فِي النَّارِ. التفسير المظهري ٢٠٧/٦ الانبياء آية ٦٨. تفسير البغوي ج٣ ص ٢٩٥ الانبياء آية ٦٨، تفسير الخازن ج٣ ص ٢٣٠ الانبياء آية ٦٨

(٣) عَنْ أُمِّ شَرِيكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا. أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزَغِ. وَقَالَ: كَانَ يَنْفُخُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ. صحيح البخاري رقم الحديث ٣٣٥٩

Scanned with CamScanner

او ددې د وزلو ثواب يې ذكر كړى. (۱)

حضرت عائشې رضي الله عنها ددې د وزلو د پاره مستقل نېزه ساتلې وه چې په هغې باندې به يې دا وژله، او په اِستدلال كې به يې حديث پيش كول چې نبي عليه السلام ددې د وژلو حُكم كړى. (۲)

←←←← كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا} ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۴۱۱۹(۱۶) كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ بَابُ مَا يَحِلُّ أَكْلُهُ وَمَا يَحْرُمُ الفَصْلُ الأَوَّلُ.

عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزَغِ وَسَمَّاهُ فُوَيْسِقًا. صحيح مسلم رقم الحديث ۱۴۴ (۲۲۳۸) كتاب السَّلَامِ بَابُ اسْتِحْبَابِ قَتْلِ الْوَزَغِ. مشكاة المصابيح رقم ۴۱۲۰(۱۷) كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ بَابُ مَا يَحِلُّ أَكْلُهُ وَمَا يَحْرُمُ الفَصْلُ الأَوَّلُ. صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۹۸۱(۳).

(الوَزَغ): وَهِيَ دُوَيْبَّةٌ مُؤْذِيَةٌ وَسَامُّ أَبْرَصَ كَبِيرُهَا. ذَكَرَهُ ابْنُ الْمَلَكِ، وَفِي النِّهَايَةِ: الْوَزَغُ جَمْعُ وَزَغَةٍ بِالتَّحْرِيكِ وَهِيَ الَّتِي يُقَالُ لَهَا سَامُّ أَبْرَصَ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۲۶۷۱/۷ في تشريح رقم الحديث ۴۱۱۹(۱۶).

(۱) قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ قَتَلَ وَزَغًا فِي أَوَّلِ ضَرْبَةٍ كُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ. وَفِي الثَّانِيَةِ دُونَ ذَلِكَ. وَفِي الثَّالِثَةِ دُونَ ذَلِكَ. صحيح مسلم رقم الحديث ۱۴۷ (۲۲۴۰) كتاب السَّلَامِ بَابُ اسْتِحْبَابِ قَتْلِ الْوَزَغِ، سنن ابن ماجة باب قتل الوزغ رقم الحديث ۳۲۲۹، مشكاة المصابيح رقم ۴۱۲۱(۱۸) كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ بَابُ مَا يَحِلُّ أَكْلُهُ وَمَا يَحْرُمُ الفَصْلُ الأَوَّلُ.

(۲) عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ امْرَأَةً دَخَلَتْ عَلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها فَإِذَا رُمْحٌ مَنْصُوبٌ، فَقَالَتْ: مَا هَذَا الرُّمْحُ؟ فَقَالَتْ: نَقْتُلُ بِهِ الْأَوْزَاغَ. ثُمَّ حَدَّثَتْ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَنَّ إِبْرَاهِيمَ ﷺ لَمَّا أُلْقِيَ فِي النَّارِ جَعَلَتِ الدَّوَابُّ كُلُّهَا تُطْفِئُ عَنْهُ إِلَّا الْوَزَغَ فَإِنَّهُ جَعَلَ يَنْفُخُهَا عَلَيْهِ». مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۲۵۸۲۷ مُسْنَدُ الصِّدِّيقَةِ عَائِشَةَ بِنْتِ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا.

وفي رواية: عَنْ سَائِبَةَ مَوْلَاةِ الْفَاكِهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ، أَنَّهَا دَخَلَتْ عَلَى عَائِشَةَ فَرَأَتْ فِي بَيْتِهَا رُمْحًا مَوْضُوعًا. فَقَالَتْ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ! مَا تَصْنَعِينَ بِهَذَا؟ قَالَتْ: نَقْتُلُ بِهِ هَذِهِ الْأَوْزَاغَ. فَإِنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَنَا: «أَنَّ إِبْرَاهِيمَ لَمَّا أُلْقِيَ فِي النَّارِ لَمْ تَكُنْ فِي الْأَرْضِ دَابَّةٌ إِلَّا أَطْفَأَتِ النَّارَ غَيْرَ الْوَزَغِ فَإِنَّهَا كَانَتْ تَنْفُخُ عَلَيْهِ فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَتْلِهِ». سنن ابن ماجة كِتَابُ الصَّيْدِ بَابُ قَتْلِ الْوَزَغِ رقم الحديث ۳۲۳۱، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۹۷۹(۲) الترغيب في قتل الوزغ، مسند احمد رقم الحديث ۲۴۵۳۴، و رقم ۲۳۷۸۰. في الزوائد: إسناد حديث عائشة صحيح رجاله ثقات. وقال الالباني: صحيح.

اور ته د الله ﷻ حُکم

کله چې ابراهيم عليه السلام اور ته اوغورځول شو ، نو الله تعالى فرمايي :

﴿ قُلْنَا يَٰنَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَٰمًا عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ ﴾ .(۱)

ترجمه : مونږ (اور ته) وويل : اې اوره ! ته په ابراهيم (عليه السلام) باندې يَخ او د سلامتيا واله جوړ شه .

يعنې يَخ شه ، خو دومره مه يَخيږه چې د ډير يَخوالي په وجه ابراهيم عليه السلام ته ضرر اورسوي ، بلکه مُعتدل (درميانه) د هوا په شان جوړ شه .

ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي :

لَوْ لَمْ يَقُلْ " سَلَامًا " لَمَاتَ إِبْرَاهِيمُ مِنْ بَرْدِهَا. (۲)

که چيرته الله ﷻ اور ته (د " بَرْدًا " نه پس) " سَلَامًا " نه وې ويلى نو (اور به دومره يَخ شوې وُ چې) ابراهيم عليه السلام به د ډير يَخوالي په وجه وفات شوې وى .

اور اګرچې په خپل حقيقت باندې سوزونکې وُ خو الله ﷻ د ابراهيم عليه السلام د پاره مُعتدل کړو ، دغه وجه ده چې ابراهيم عليه السلام په کومو رَسو (پړو) باندې تړل شوې وُ اور صرف هماغه رَسى اوسوزولى .(۳)

په اور کې د ابراهيم عليه السلام د پاره ښائسته نعمتونه

اور ته د غورځولو نه پس فرښتو ابراهيم عليه السلام اونيولو ، هلته يې په زمکه باندې په

---

(۱) الانبياء آية ٦٩ .

(۲) ﴿ قُلْنَا يَٰنَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَٰمًا عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ ﴾ اى ذات بردٍ وسلامٍ اى ابردي بردًا غير ضارٍ . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَوْ لَمْ يَقُلْ " سَلَامًا " لَمَاتَ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام مِنْ بَرْدِهَا . التفسير المظهري ٢٠٧/٦ الانبياء آية ٦٩ . تفسير البغوي ج٣ ص ٢٩٥ الانبياء آية ٦٩ . البداية والنهاية ١٣٦/١ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام

(۳) والظاهر ان النّار كانت بحالها محرقة لكنه تعالى جعلها غير مؤذية لابراهيم خاصة كما يدلّ عليه قوله تعالى على ابراهيم .... قَالَ كَعْبٌ : مَا أَحْرَقَتِ النَّارُ مِنْ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا وِثَاقَهُ . التفسير المظهري ٢٠٧/٦ الانبياء آية ٦٩ . تفسير البغوي ج٣ ص ٢٩٥ الانبياء آية ٦٩ .

عزت کینول ، په هماغه ځای کې ورته د خوږو اوبو چینه ، د سرو ګلانو او ګلِ نرګس د ګلانو باغیچه راپیدا شوه . (۱)

الله ﷻ یوه فرښته ورته د ابراهیم علیه السلام په شکل را اولیږله چې په ده باندې یې سوري کړې وُ ، دده سره په څنګ کې ناسته وه ، او ده ته یې تسلي ورکوله .

همدارنګې الله ﷻ ورته حضرت جبریل علیه السلام را اولیږل ، د جنتي وریښمو قمیص ورسره وُ ، دا یې ابراهیم علیه السلام ته وَر واغوست ، دده سره ناست وُ خبرې یې ورسره کولی ، او ورته وې ویل : إِنَّ رَبَّكَ يَقُوْلُ لَكَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ النَّارَ لَا تَضُرُّ أَحِبَّائِيْ . (۲)

اې ابراهیم ! ستا رَب فرمایي : آیا تا ته پته نشته چې اور زما دوستانو ته ضرر نشي رسولی .

په روایاتو کې دا هم راځي چې حضرت جبریل علیه السلام دده سره وُ ، دده د تندي نه یې خولې صفا کولی ، د ابراهیم علیه السلام نه ګېر چاپیره اور وُ ، خو دا په تکه شنه باغیچه کې ناست وُ ، خلقو د بهر نه کتلو ، خو هیڅوک هم دننه نه شو ورتللی .

په یو روایت کې دا هم ذکر دي چې کله د ابراهیم علیه السلام پلار دا په دې حالت کې اولید نو وې ویل : نِعْمَ الرَّبُّ رَبُّكَ يَا إِبْرَاهِيْمُ . (۳) اې ابراهیم ! ستا رب څه ښه رب دی .

---

(۱) قَالَ السُّدِّيُّ : فَأَخَذَتِ الْمَلَائِكَةُ بِضَبْعَيْ إِبْرَاهِيْمَ فَأَقْعَدُوْهُ عَلَى الْأَرْضِ ، فَإِذَا عَيْنُ مَاءٍ عَذْبٍ وَ وَرْدٌ أَحْمَرُ وَنَرْجِسٌ . التفسير المظهري ۲۰۷/۶ الانبياء آية ۶۹ . تفسير البغوي ج۳ ص ۲۹۵ الانبياء آية ۶۹ .

(۲) قَالَ ابْنُ يَسَارٍ : وبعث الله مَلَكَ الظِّلِّ فِيْ صُوْرَةِ إِبْرَاهِيْمَ علیه السلام فَقَعَدَ فِيْهَا إِلَى جَنْبِ إِبْرَاهِيْمَ يُؤْنِسُهُ . قَالَ : وبعث الله جبريل إليه بقميص من حرير الجنة وطنفسة فَأَلْبَسَهُ الْقَمِيْصَ وَأَقْعَدَهُ عَلَى الطِّنْفِسَةِ وَقَعَدَ مَعَهُ يُحَدِّثُهُ . وَقَالَ جِبْرِيْلُ : يَا إِبْرَاهِيْمُ ! إِنَّ رَبَّكَ يَقُوْلُ لَكَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ النَّارَ لَا تَضُرُّ أَحِبَّائِيْ . تفسير البغوي ج۳ ص ۲۹۵ الانبياء آية ۶۹ . التفسير المظهري ۲۰۸/۶ الانبياء آية ۶۹ .

(۳) وَقَالَ الضَّحَّاكُ يُرْوَى أَنَّ جِبْرِيْلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ مَعَهُ يَمْسَحُ الْعَرَقَ عَنْ وَجْهِهِ لَمْ يُصِبْهُ مِنْهَا شَيْءٌ غَيْرُهُ . وَقَالَ السُّدِّيُّ : كَانَ مَعَهُ أَيْضًا مَلَكُ الظِّلِّ . وصار إبراهيم عليه السلام في مثل الجوبة حَوْلَهُ النَّارُ وَهُوَ فِيْ رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ وَالنَّاسُ يَنْظُرُوْنَ إِلَيْهِ لَا يَقْدِرُوْنَ عَلَى الْوُصُوْلِ إِلَيْهِ وَلَا هُوَ يَخْرُجُ إِلَيْهِمْ . فَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ : أَحْسَنُ كَلِمَةٍ قَالَهَا أَبُوْ إِبْرَاهِيْمَ إِذْ قَالَ لَمَّا رَأَى وَلَدَهُ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ : " نِعْمَ الرَّبُّ رَبُّكَ يَا إِبْرَاهِيْمُ " . البداية والنهاية ۱۳۶/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام

په يو روايت کې دا هم ذکر دي چې د ابراهيم عليه السلام مور خپل څوي په اُور کې صحيح سالِم اوليد نو آوازيې ورته اوکړو :

يَا بُنَيَّ ! إِنِّيْ أُرِيْدُ أَنْ أَجِيْءَ إِلَيْكَ فَادْعُ اللهَ أَنْ يُنَجِّيَنِيْ مِنْ حَرِّ النَّارِ حَوْلَكَ .

اې بچيه ! زه دا اِرادہ لرم چې تاته درشم نو ته د الله ﷻ نه دا دُعا اوکړه چې ما هم د دې اُور نه محفوظ اوساتي کوم چې ستا نه گېرچاپيره دی.

ابراهيم عليه السلام دُعا اوغوښته ، دا هم هغه ته وَرروانه شوه ، اُور ورباندې هيڅ اَثر اونکړو ، هر کله چې هغه ته وَر اُورسيده نو ابراهيم ﷺ يې ځانته رانزدې کړو ، ښُکل (چَپ) يې کړو ، بيا واپس راغله .(۱)

په اُور کې وخت : ابراهيم عليه السلام په اُور کې اُووه (۷) ورځې وُ .(۲)

په بعضو رِواياتو کې راځي چې څلويښت (۴۰) ورځې وُ . او په بعضو کې راځي چې پنځوس (۵۰) ورځې وُ .

ابراهيم عليه السلام به فرمايل : زما د ژوند د ټولو نه بهترينې ورځې او شپې هغه وی په کومو کې چې زه په اُور کې ووم ، او زما دا خوښه ده چې زما دا باقي ژوند هم د هغې په شان وي .(۳)

بيا ابراهيم عليه السلام د اُور نه صحيح سالِم راأووت ، کافرانو دده نه بدله اخيستل

---

(۱) وَرَوَى ابْنُ عَسَاكِرَ عَنْ عِكْرِمَةَ أَنَّ أُمَّ إِبْرَاهِيْمَ نَظَرَتْ إِلَى ابْنِهَا عَلَيْهِ السَّلَامُ فَنَادَتْهُ : يَا بُنَيَّ ! إِنِّيْ أُرِيْدُ أَنْ أَجِيْءَ إِلَيْكَ فَادْعُ اللهَ أَنْ يُنَجِّيَنِيْ مِنْ حَرِّ النَّارِ حَوْلَكَ . فَقَالَ نَعَمْ . فَأَقْبَلَتْ إِلَيْهِ لَا يَمَسُّهَا شَيْءٌ مِنْ حَرِّ النَّارِ. فَلَمَّا وَصَلَتْ إِلَيْهِ اِعْتَنَقَتْهُ وَقَبَّلَتْهُ ثُمَّ عَادَتْ . البداية والنهاية ۱۴۶/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام

(۲) قَالُوْا : وَكَانَ إِبْرَاهِيْمُ ﷺ فِيْ ذٰلِكَ الْمَوْضِعِ سَبْعَةَ أَيَّامٍ . تفسير البغوي ج۳ ص ۲۹۵ الانبياء آية ۶۹ . التفسير المظهري ۲۰۸/۶ الانبياء آية ۶۹ . تفسير معارف القرآن الانبياء آية ۶۹

(۳) وَعَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّهُ قَالَ . أُخْبِرْتُ أَنَّ إِبْرَاهِيْمَ ﷺ مَكَثَ هُنَاكَ إِمَّا أَرْبَعِيْنَ وَإِمَّا خَمْسِيْنَ يَوْمًا . وَأَنَّهُ قَالَ مَا كُنْتُ أَيَّامًا وَلَيَالِيَ أَطْيَبَ عَيْشًا إِذْ كُنْتُ فِيْهَا وَوَدِدْتُ أَنَّ عَيْشِيْ وَحَيَاتِيْ كُلَّهَا مِثْلُ إِذْ كُنْتُ فِيْهَا . صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ . البداية والنهاية ۱۴۶/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام

قَالَ الْمِنْهَالُ بْنُ عَمْرٍو : قَالَ إِبْرَاهِيْمُ مَا كُنْتُ أَيَّامًا قَطُّ أَنْعَمَ مِنِّيْ مِنَ الْأَيَّامِ الَّتِيْ كُنْتُ فِيْهَا فِي النَّارِ . تفسير البغوي ج۳ ص ۲۹۵ الانبياء آية ۶۹ التفسير المظهري ۲۰۸/۶ الانبياء آية ۶۹

غوښتل خو دوی په خپله ذليله شو ، په ده باندې ئې اوچتوالې غوښتلو خو دوی په خپله ښکته شو ، په ده باندې يې غلبه غوښتله خو دوی په خپله مغلوب شول.

الله رب العزت فرمايي : ﴿ وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴾ .(۱)

ترجمه : او کافرانو د ابراهيم عليه السلام سره د فريب کولو اراده اوکړه پس موږ دوی ناکامه کړل . (يعنی په خپل مُراد کې کامياب نه شول) .

په سورة الصّافات کې ذکر دي : ﴿ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴾ .(۲)

پس دوی دده خلاف د فريب (او سازش) کولو اِراده اوکړه پس موږ دوی ښکته (ذليل) کړل .

بيا څه وخت پس الله ﷻ په نمرود او دده په قوم باندې ماشي مسلّط کړل ، د دوی غوښې يې اوخوړی ، او د دوی وينې يې اوڅکلی ، صرف هډوکي يې پاتې شو . يو ماشې د نمرود په پوزه کې ننوت ، ډير وخت په دې عذاب کې گرفتار وُ چې خپل سَر به يې (په خپله يا د بل چا په واسطه) مسلسل په گوزارونو وهل ، بيا په آخر کې هلاک شو .(۳)

بهرحال ، په دې اِمتحان کې هم ابراهيم عليه السلام کامياب شو .

---

(۱) الأنبياء آية ۷۰ .

(۲) الصافات آية ۹۸ .

(۳) ﴿ فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴾ قِيْلَ مَعْنَاهُ : أَنَّهُمْ خَسِرُوا السَّعْيَ وَالنَّفَقَةَ وَلَمْ يَحْصُلْ لَهُمْ مُرَادُهُمْ . وَقِيْلَ : مَعْنَاهُ إِنَّ اللهَ عَزَّ وجلّ أرسل على نمرود وقومه الْبَعُوْضَ فَأَكَلَتْ لُحُوْمَهُمْ وَشَرِبَتْ دِمَاءَهُمْ . وَدَخَلَتْ وَاحِدَةٌ فِيْ دِمَاغِهِ فَأَهْلَكَتْهُ . تفسير البغوي ج۳ ص۲۹٦ الانبياء آية ۷۰ . التفسير المظهري ۲۰۸/٦ الانبياء آية ۷۰ .

قَالَ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ : وَبَعَثَ اللهُ إِلَى ذٰلِكَ الْمَلِكِ الْجَبَّارِ مَلَكًا يَأْمُرُهُ بِالْإِيْمَانِ بِاللهِ فَأَبَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ دَعَاهُ الثَّانِيَةَ فَأَبَى عَلَيْهِ . ثُمَّ الثَّالِثَةَ فَأَبَى عَلَيْهِ ، وَقَالَ اجْمَعْ جُمُوْعَكَ وَأَجْمَعُ جُمُوْعِيْ فَجَمَعَ النَّمْرُوْدُ جَيْشَهُ وَجُنُوْدَهُ وَقْتَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ فَأَرْسَلَ اللهُ عَلَيْهِ ذُبَابًا مِنَ الْبَعُوْضِ بِحَيْثُ لَمْ يَرَوْا عَيْنَ الشَّمْسِ وَسَلَّطَهَا الله عليهم فأكلت لحومهم ودمائهم وتركتهم عظاما بادية ودخلت واحدة منها في منخر الملك فمكثت في منخرها أَرْبَعَ مِائَةِ سَنَةٍ عَذَّبَهُ اللهُ تَعَالَى بِهَا فَكَانَ يضرب رأسه بالمرازب فِيْ هٰذِهِ الْمُدَّةِ كُلِّهَا حَتَّى أَهْلَكَهُ اللهُ عز وجل بها . البداية والنهاية ۱۴۹/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام

پنځم امتحان

د دين د پاره خپل وطن پرېښودل . او مختلفو ځايونو ته هجرت کول

د وطن محبت د هر چا په فطرت کې داخل دی ، دا محبت که په جائز حدودو کې وي نو اسلام هم ددې اجازت ورکوي ، د نبي عليه السلام او صحابه کرامو هم د مکې مکرمې سره ډير محبت ؤ ، دغه وجه ده چې مدينې منورې ته د هجرت کولو نه پس به بعضې صحابه کرامو په خپلو آشعارو کې د مکې معظمې د غرونو او ددې د ګياه تذکره کوله .

حضرت ابراهيم عليه السلام هم د خپل قوم د هدايت د پاره ډير کوشش اوکړو ، په مختلفو دلائلو سره يې ورته د الله ﷻ وَحدانيت ثابت کړو ، د ابراهيم عليه السلام په أور کې د نه سوَزيدلو معجزه يې هم اوليده ، ليکن په غونډ قوم کې صرف دده بي بي " حضرت سارة رضي الله عنها " او دده وراره " حضرت لوط عليه السلام " ددې معجزې په ليدلو سره ايمان راوړو ، ددې دوه کسانو نه علاوه بل هيچا ايمان را نه وړو .

نو اوس ابراهيم عليه السلام اِراده اوکړه چې بل ځای ته هجرت اوکړي ، او هلته دا الهي پيغام او د دين دعوت أورسوي .

په سورة عنکبوت کې ذکر دي ، الله تعالی فرمايي :

﴿ فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ ۘ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾ .(۱)

ترجمه : پس په ده باندې لوط (عليه السلام) ايمان راوړو ، او ابراهم (عليه السلام) وويل : بيشکه زه خپل رَب طرف ته هجرت کوم (يعنی خپل وطن پرېږدو سره داسې ځای ته ځم چې هلته د الله ﷻ په عبادت باندې پابندي نه وي) بيشکه هغه غالِب او د حِکمت خاوند دی .

په سورة الصّافات کې ذکر دي :

﴿ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴾ .(۲)

---

(۱) العنکبوت آية ۲۶ .

(۲) الصافات آية ۹۹ .

Scanned with CamScanner

ترجمه : او ابراهيم (عليه السلام) وويل : بيشكه زه خپل رَب طرف ته تلونکې يم ، قريب ده چې هغه به زما راهنمائي اوکړي.

حضرت ابراهيم عليه السلام اوّلني داسې پيغمبر دی چې د دين د پاره يې خپل وطن پريخود او هِجرت يې اوکړو . د هجرت په وخت دده عُمر پنځه اويا (۷۵) کاله وُ.[1]

د خپل وطن نه شام طرف ته هجرت کول

حضرت ابراهيم عليه السلام د خپلې بي بي " حضرت سارة رضي الله عنها " او خپل وراره " حضرت لوط عليه السلام " سره د خپل وطن نه په هجرت روان شو ، د فرات غاړې سره نژدې يو کلي ته لاړ ، هلته يو څه وخت وُ ، خلقو ته يې د دين دعوت ورکول .

يو څو ورځې روستو حران (يا : حاران) ته روان شو ، هلته يې د دين دعوت شروع کړو ، همداسې د دين دعوت ورکولو سره سره فلسطين ته اورسيد ، هلته اُوسيدو ، بيا لږ وخت پس نابلس ته لاړ ، د نابلس نه مصر ته اُورسيد .

شپږم اِمتحان

د مِصر ظالم بادشاه نه نِجات

کله چې ابراهيم عليه السلام مِصر ته اورسيد نو هلته د مصر ظالم بادشاه د طرفه په سخت امتحان کې گېر شو.

۱ . په بخاري شريف او مسلم شريف کې دا اُوږده واقعه ذکر ده ، خو زه به يې درته خلاصه بيان کړم :

کله چې ابراهيم عليه السلام مِصر ته اورسيد نو دده سره حضرت سارة رضي الله عنها هم وه ، دا ډيره ښائسته وه ، ابراهيم عليه السلام ديته وويل : که د مِصر بادشاه ته معلومه شي چې ته زما بي بي يې نو تا به په زوره د مانه بوځي (ځکه په دې بادشاه کې دا عادت دی چې که د ښځې سره خاوند وي نو خاوند ورله قتلوي او ښځه ورنه بوځي ، او که د خاوند نه علاوه ورسره بل څوک رِشته دار وي نو بيا زَنانه ته څه نه وايي)، پس که هغه د

---

(۱) تفسير القرطبي ، تفسير معارف القرآن العنكبوت في تشريح آية ۲۶ .

تانه پوښتنه اوکړي (چې ته دده څه یې ؟) نو ته ورته اووایه چې زه دده خوریم، اوپه دې مُلک کې د ما او تا نه علاوه بل مسلمان نشته. (نو ته زما دیني خوریې).

کله چې ابراهیم علیه السلام د خپلې بي بي سره ددې ظالم بادشاه زمکې ته داخل شو نو ددې بادشاه کارکنانو (فوجیانو) دا اُولیدل، نو بادشاه ته یې ووېل:

ستا دې مُلک ته داسې ښائسته ښځه راغلې ده چې هغه ستا نه علاوه د بل هیچا سره لائقه نده. دې ظالم بادشاه د حضرت سارة رضي الله عنها پسې کسان را اُولیږل، دا یې هلته بوتله، (په دې وخت کې دا د حضرت ابراهیم علیه السلام د پاره بل سخت اِمتحان وُ) دا په مانځه باندې اُودرید (د الله ﷻ نه یې دُعا اوغوښته چې دده د شَر نه محفوظ شي).

کله چې حضرت سارة رضي الله عنها بادشاه ته وَر اُورسیده او هغه دیته د لاس اُچولو اِراده اوکړه نو فوراً یې لاس شَل (اُوچ) شو (د نزدې راتلو قوّت ورته بالکل پیدا نه شو) هغه حضرت سارة رضي الله عنها ته ووېل:

ته زما د پاره د الله ﷻ نه دُعا اوغواړه چې زما لاس ښه کړي نو زه به تا ته هیڅ ضرر نه دَر رسوم. دې ورته دُعا اوکړه، لاس یې ښه شو.

خو هغه دوباره غلطه اِراده اوکړه نو د اول نه یې سخت لاس شَل شو. بادشاه بیا سوال زاري اوکړه چې زما د پاره د الله ﷻ نه دُعا اوغواړه چې زما لاس ښه کړي نو زه به تا ته هیڅ ضرر نه دَر رسوم. دې ورته دُعا اوکړه نو لاس یې ښه شو.

دې ظالم بادشاه په دریم ځل غلطه اِراده اوکړه نو په دا ځل یې د مخکې نه سخت لاس شَل شو، بیا یې سوال زاري اوکړې او وې وېل:

ته زما د پاره د الله ﷻ نه دُعا اوغواړه چې هغه زما لاس ښه کړي نو زما دې قسَم وي په الله ﷻ باندې چې زه به تا ته هیڅ ضرر نه دَر رسوم. دې دُعا اوکړه، لاس یې ښه شو.

بادشاه هغه کس ته آواز اوکړو چا چې حضرت ساره رضي الله عنها راوستې وه، هغه ته یې ووېل: تا خو ما ته څوک انسان ندې راوستې بلکه دا خو جِن (پیرې یا شیطان) دې، دا د مانه اُوباسه، او حضرت هاجره رضي الله عنها یې هم دیته د خدمت د پاره ورکړه.

کله چې حضرت سارة رضي الله عنها واپس راغله نو ابراهیم علیه السلام په مانځه ولاړ وُ، ده ورته په لاس سره اِشاره اوکړه چې څه حالت دې؟ څه اوشو؟ دې ورته ووېل:

رَدَّ اللهُ كَيْدَ الْكَافِرِ وَأَخْدَمَ هَاجَرَ.

الله ﷻ د كافر (يا فاجر) مكر ناكام كړو، او د خدمت د پاره يې راته هاجره (رضي الله عنها) راكړه. (۱)

۲. د بخاري شريف په يو بل حديث کې ذکر دي چې کله حضرت سارة رضي الله عنها بادشاه ته ورغله، او بادشاه غلطه اراده اوکړه نو حضرت سارة رضي الله عنها سمدستي پاڅيده اودس يې اوکړو، مونځ يې اوکړو، او دا دعا يې اوغوښته:

اَللّٰهُمَّ إِنْ كُنْتُ آمَنْتُ بِكَ وَبِرَسُوْلِكَ، وَأَحْصَنْتُ فَرْجِيْ إِلَّا عَلٰى زَوْجِيْ فَلَا تُسَلِّطْ عَلَيَّ الْكَافِرَ.

اې الله! که ما په تا او ستا په رسول باندې ايمان راوړې وي، او ما خپله شرم ګاه (حياء) د خپل خاوند نه علاوه د نورو نه ساتلې وي نو دا کافر په ما باندې مه مسلط کوه.

نو د باشاه ساه بنده شوه (مرې يې خفه شوه، چغې يې جوړې کړې)، تر دې چې خپې يې (د ډيرې سختۍ په وجه) په زمکه ټکولې.

---

(۱) دا حديث په بخاري شريف کې په دې الفاظو ذکر دی: عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيْمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَّا ثَلَاثَ كَذَبَاتٍ، ثِنْتَيْنِ مِنْهُنَّ فِيْ ذَاتِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَوْلُهُ {إِنِّيْ سَقِيْمٌ}، وَقَوْلُهُ {بَلْ فَعَلَهُ كَبِيْرُهُمْ هٰذَا}، وَقَالَ: بَيْنَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ وَسَارَةُ، إِذْ أَتٰى عَلٰى جَبَّارٍ مِنَ الْجَبَابِرَةِ، فَقِيْلَ لَهُ: إِنَّ هَا هُنَا رَجُلًا مَعَهُ امْرَأَةٌ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَسَأَلَهُ عَنْهَا، فَقَالَ: مَنْ هٰذِهِ؟ قَالَ: أُخْتِيْ، فَأَتٰى سَارَةَ قَالَ: يَا سَارَةُ! لَيْسَ عَلٰى وَجْهِ الْأَرْضِ مُؤْمِنٌ غَيْرِيْ وَغَيْرَكِ، وَإِنَّ هٰذَا سَأَلَنِيْ فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّكِ أُخْتِيْ، فَلَا تُكَذِّبِيْنِيْ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ ذَهَبَ يَتَنَاوَلُهَا بِيَدِهِ فَأُخِذَ، فَقَالَ: ادْعِيْ اللهَ لِيْ وَلَا أَضُرُّكِ، فَدَعَتِ اللهَ فَأُطْلِقَ، ثُمَّ تَنَاوَلَهَا الثَّانِيَةَ فَأُخِذَ مِثْلَهَا أَوْ أَشَدَّ، فَقَالَ: ادْعِيْ اللهَ لِيْ وَلَا أَضُرُّكِ، فَدَعَتْ فَأُطْلِقَ، فَدَعَا بَعْضَ حَجَبَتِهِ، فَقَالَ: إِنَّكُمْ لَمْ تَأْتُوْنِيْ بِإِنْسَانٍ، إِنَّمَا أَتَيْتُمُوْنِيْ بِشَيْطَانٍ، فَأَخْدَمَهَا هَاجَرَ، فَأَتَتْهُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّيْ، فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ: مَهْيَا، قَالَتْ: رَدَّ اللهُ كَيْدَ الْكَافِرِ، أَوِ الْفَاجِرِ، فِيْ نَحْرِهِ، وَأَخْدَمَ هَاجَرَ. صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيْثِ الْأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالٰى: {وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيْمَ خَلِيْلًا} رقم الحديث ۳۳۵۸، مشكوة المصابيح باب بدء الخلق و ذكر الانبياء عليه الصلاة والسلام الفصل الاول رقم الحديث ۵۷۰۳ (۷).

نوټ: ددې حديث په شروع کې چې ابراهيم عليه السلام ته کوم د کِذب نسبت شوی نو ددېنه مراد "توريه" ده، ځکه هر پيغمبر د هر قسمه ګناهونو نه محفوظ وي. پوره تفصيل په قصص القرآن د مولانا حفظ الرحمن سيوهاروي ج۱ ص۱۳۹ کې ذکر دی.

حضرت سارة رضي الله عنها دا ګمان اوکړو چې که دا مَړ شي نو خلق به بيا وايي چې دا تا مَړ کړو. نو دې ورته دُعا اوکړه، هغه ښه شو.

هغه په دويم ځل غلطه اراده اوکړه نو هماغه شان حالت ورباندې بيا راغی، حضرت سارة رضي الله عنها ورته بيا دُعا اوکړه، نو ښه شو.

همدغه شان درې ځلې هغه غلطه اراده اوکړه او درې واره ځلې به په هغه باندې هماغه شان حال کېدلو. په آخر کې بادشاه خپلو دَربارِيانو ته وويل:

وَاللهِ مَا أَرْسَلْتُمْ إِلَيَّ إِلَّا شَيْطَانًا. اِرْجِعُوهَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ، وَأَعْطُوهَا آجَرَ.

قسم په الله، تاسو خو ماته څوک جِن (پېرې) راولېږلې دی، دا ابراهيم (عليه السلام) ته واپس بوځئ، او هغه ته دا هاجره (رضي الله عنها) د خدمت د پاره ورکړئ.

نو حضرت سارة رضي الله عنها ابراهيم عليه السلام ته واپس راغله، او وې ويل:

أَشَعَرْتَ أَنَّ اللهَ كَبَتَ الْكَافِرَ وَأَخْدَمَ وَلِيدَةً. (۱)

---

(۱) پوره حديث په بخاري شريف کې داسې ذکر دی: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَاجَرَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِسَارَةَ. فَدَخَلَ بِهَا قَرْيَةً فِيهَا مَلِكٌ مِنَ الْمُلُوكِ أَوْ جَبَّارٌ مِنَ الْجَبَابِرَةِ فَقِيلَ دَخَلَ إِبْرَاهِيمُ بِامْرَأَةٍ هِيَ مِنْ أَحْسَنِ النِّسَاءِ. فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ: أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ! مَنْ هَذِهِ الَّتِي مَعَكَ؟ قَالَ: أُخْتِي. ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهَا فَقَالَ: لَا تُكَذِّبِي حَدِيثِي، فَإِنِّي أَخْبَرْتُهُمْ أَنَّكِ أُخْتِي. وَاللهِ إِنْ عَلَى الْأَرْضِ مُؤْمِنٌ غَيْرِي وَغَيْرُكِ. فَأَرْسَلَ بِهَا إِلَيْهِ فَقَامَ إِلَيْهَا. فَقَامَتْ تَوَضَّأُ وَتُصَلِّي. فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ آمَنْتُ بِكَ وَبِرَسُولِكَ، وَأَحْصَنْتُ فَرْجِي إِلَّا عَلَى زَوْجِي فَلَا تُسَلِّطْ عَلَيَّ الْكَافِرَ. فَغُطَّ حَتَّى رَكَضَ بِرِجْلِهِ. قَالَ الْأَعْرَجُ: قَالَ أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه. قَالَ: قَالَتْ: اللَّهُمَّ إِنْ يَمُتْ يُقَالُ هِيَ قَتَلَتْهُ. فَأُرْسِلَ ثُمَّ قَامَ إِلَيْهَا. فَقَامَتْ تَوَضَّأُ تُصَلِّي، وَتَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ آمَنْتُ بِكَ وَبِرَسُولِكَ وَأَحْصَنْتُ فَرْجِي إِلَّا عَلَى زَوْجِي فَلَا تُسَلِّطْ عَلَيَّ هَذَا الْكَافِرَ. فَغُطَّ حَتَّى رَكَضَ بِرِجْلِهِ. قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ، قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ إِنْ يَمُتْ فَيُقَالُ هِيَ قَتَلَتْهُ. فَأُرْسِلَ فِي الثَّانِيَةِ، أَوْ فِي الثَّالِثَةِ، فَقَالَ: وَاللهِ مَا أَرْسَلْتُمْ إِلَيَّ إِلَّا شَيْطَانًا. اِرْجِعُوهَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ، وَأَعْطُوهَا آجَرَ. فَرَجَعَتْ إِلَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ. فَقَالَتْ: أَشَعَرْتَ أَنَّ اللهَ كَبَتَ الْكَافِرَ وَأَخْدَمَ وَلِيدَةً. صحيح البخاري كِتَابُ الْبُيُوعِ بَابُ شِرَاءِ الْمَمْلُوكِ مِنَ الْحَرْبِيِّ وَهِبَتِهِ وَعِتْقِهِ رقم الحديث ۲۲۱۷.

(وَأَعْطُوهَا آجَرَ): هي هاجر أم إسماعيل عليه السلام. تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري.

تاته معلومه ده چې الله تعالى کافر ذليله کړو او د خدمت د پاره يې راته دا خادمه (حضرت هاجره رضي الله عنها) راکړه.

د مخې نه پَردې ختميدل : تفاسيرو دا هم ليکلي چې ابراهيم عليه السلام چونکه ډير غيرتي پيغمبر وُ نو چې کله يې دده نه حضرت سارة رضي الله عنها بادشاه ته بوتله نو الله ﷻ د ابراهيم عليه السلام د تسلّي د پاره د مخې دِيوالونه او پَردې لرې کړې ، ددې د پاره چې د حضرت سارة رضي الله عنها حفاظت په خپلو سترګو اوګوري ، او زړه يې مطمئِن شي.

پس کله چې بادشاه غلطه اِراده اوکړه نو غونډ قصَر يې اُوخوَزيد ، دا پوهه نه شو چې ګني دا زما د غلطې اِرادې په وجه خوَزي ، نو بل قصَر ته لاړ ، هغه هم په خوَزيدو شو ، بيا دريم قصَر ته لاړ په هغې کې هم زلزله راغله.

آخر بادشاه پوهه شو او په ډير عزت سره يې حضرت سارة رضي الله عنها رارخصت کړه ، او د خدمت د پاره يې ورته خپله لور " حضرت هاجرة رضي الله عنها " هم ورکړه.(١)

بادشاه د کرامت په ليدلو ډير متاثِر شو ، ډير مال او خپله لور يې د خدمت د پاره ورکړه

د رِواياتو نه معلوميږي چې کله بادشاه د حضرت سارة رضي الله عنها دا کرامت اوليد نو ډير متاثر شو ، ددې او د ابراهيم عليه السلام يې ډير عزت اوکړو ، ډير مال و دولت يې ورله ورکړو ، او خپله لور " هاجره رضي الله عنها " يې د حضرت سارة رضي الله عنها د

---

(١) په تفسير مظهري کې ذکر دي : ﴿ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴾ الى ما فيه صلاح ديني او الى مقصد قصدته حيث أمرني ربي ، وهو الشام . وحينئذ فرّ ابراهيم ﷺ هاربا مع سارة من ارض بابل من خوف نمرود . وكانت سارة من أجمل نساء عصرها . ومرّ بحدود مصر وفرعونها يومئذ صادف بن صادف . وفي شرح البخاري لابن الملقن : اسمه سنان بن علوان أخو الضحاك . وقيل : اسمه عمرو بن امرأ القيس . فغصب سارة من ابراهيم فحمل صادف الجبار سارة الى قصره وجعل الله الجدر والستور لابراهيم كقشر البيضة ينظر إليها كيلا يقلق قلبه إليها وكان رجلا غيورا . فلمّا همّ بها زلزل القصر فلم يدر ان ذلك من أجلها فتحوّل الى القصر الثاني فزلزل به فتحول الى القصر الثالث فزلزل به فقالت سارة : هذا من ال ابراهيم رد اليه امرأته . التفسير المظهري ١٢٥/٨ في تشريح الصافات آية ٩٩.

Scanned with CamScanner

خدمت د پاره ورکړه ، ځکه بادشاه غوښتل چې زما لور د دوی په کور کې د خادمې په شکل وي نو دا ډيره بهتره ده ددينه چې د بل چا په کور کې د ملکې په شکل کې وي.

ددې نه دا خبره هم واضحه شوه چې حضرت هاجرة رضي الله عنها وينځه نه وه ، بلکه ددې بادشاه لور وه.

په تورات يا بل کتاب کې چې ديته وينځه ويل شوی نو دا صرف ددې د وجې چې بادشاه دا حضرت سارة رضي الله عنها ته د خدمت د پاره په تحفه کې ورکړې وه.(۱)

بهر حال ، په حضرت ابراهيم عليه السلام باندې دا هم يو سخت امتحان ؤ ، او په دې کې هم کامياب شو.

بيا ابراهيم عليه السلام ددې ځای نه هجرت جاري اوساتل ، او شام ته اُورسيد.

اووم امتحان

حضرت هاجره او تي خور ماشوم په شاړه دَشته کې پريخودل

د حضرت ابراهيم عليه السلام بچي نه وو ، حضرت سارة رضي الله عنها ابراهيم عليه السلام ته هاجرة رضي الله عنها په تحفه کې ورکړه ، ابراهيم عليه السلام ورسره نکاح اوکړه ، د ډيرو دُعاګانو نه پس د شپږ آتيا (۸٦) کالو په عُمر کې الله ﷻ ورته د هاجرې بي بي نه بچي ورکړو ، نوم يې ورله اسماعيل (عليه السلام) کيښود.(۲)

---

(۱) قصص القرآن لمولانا حفظ الرحمن سيوهاروي ج۱ ص۱۴۸ ، و معارف القرآن الصافات في تشريح آية ۱۰۱ ،

د هاجرې وجه تسميه : " هاجرة " د عبراني ژبې لفظ دی ، په عبراني کې دا " هاغار " ؤ ، ددې معنی ده ، " أجنبي او پردی " . همدا رنګې ددې معنی " جدا کيدونکې " هم ده . په عربي کې د " هاجر " معنی هم همدا ده . چونکه د حضرت هاجرې رضي الله عنها خپل أصلي وطن مصر ؤ خو دا د حضرت ابراهيم عليه السلام سره د مصر نه لاړه ، د خپل وطن نه لرې او جدا شوه نو ځکه ورته " هاجرة " ويلې شي . قصص القرآن ج۱ ص۱۴۹

(۲) په البداية والنهاية کې ذکر دي ، قَالَ أَهْلُ الْكِتَابِ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ سَأَلَ اللهَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً وَأَنَّ اللهَ بَشَّرَهُ بِذٰلِكَ وَأَنَّهُ لَمَّا كَانَ لِإِبْرَاهِيمَ بِبلاد بيت المقدس عشرون سنة قَالَتْ سَارَةُ لِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ الرَّبَّ قَدْ أَحْرَمَنِي الْوَلَدَ فَادْخُلْ عَلَى أَمَتِي هٰذِهِ لَعَلَّ اللهَ يَرْزُقُنِي مِنْهَا وَلَدًا فَلَمَّا وَهَبَتْهَا لَهُ دَخَلَ بِهَا إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ . فَحِيْنَ دَخَلَ بِهَا حَمَلَتْ مِنْهُ .... قَالُوْا وَوَلَدَتْهُ ←←←←←←←←←←←←←←←

په قرآن مجيد کې د حضرت ابراهيم عليه السلام دُعا ذکر ده ، چې ده دا دُعا او کړه :

﴿ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴾ .(۱) ترجمه : اې زما ربه ! ماله نېک ځوي راکړې .

الله تعالى فرمايي : ﴿ فَبَشَّرْنٰهُ بِغُلٰمٍ حَلِيْمٍ ﴾ .(۲)

ترجمه : پس مونږ ده ته د يو صابره هلک زېرې ورکړو .

کله چې حضرت سارة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا د کشرې ښځې سره په غيږ کې ماشوم اُوليد نو د بشري تقاضا په وجه ورته دا گرانه معلومه شوه ، دې ابراهيم عليه السلام ته وويل :

حضرت هاجره او دا ماشوم چيرته بل ځاى ته بوځه چې زما د سترگو نه پناه وي (ددې د پاره چې حسَد مې ورسره پيدا نشي ، نو بيا به گناهگاره شم) . ابراهيم عليه السلام ته دا خبره سخته ناخوښه شوه ، د وَحي انتظاريې کولو ، الله تعالى ورته اوفرمايل چې ستاسو د پاره مصلحت په همدې کې دى چې د حضرت سارة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا خبره اُومنې .(۳)

←←←← وَلِإِبْرَاهِيمَ مِنَ الْعُمُرِ سِتٌّ وَثَمَانُونَ سَنَةً . البداية والنهاية لابن كثير ۱۵۳/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام ذِكْرُ مَوْلِدِ إسماعيل عليه السلام من هاجر .

په تفسير ابن كثير کې ذکر دي : ثم وهبها ابراهيم عليه السلام لسارة طلبا لرضاها فلم يلد سارة قبل ولادة إسماعيل وظنت بها العقم وقالت لابراهيم ان هاجر امراة مرغوبة فقد وهبتُها لك لعله يكون لله منها ولد فوطيها فولدت إسماعيل عليه السلام . قلت : وذلك حين دعا ابراهيم ربه وقال: رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصّٰلِحِيْنَ . اى هَبْ لِيْ ولدا كائنا من الصالحين . قال مقاتل لما قدم الأرض المقدسة سال ربه الولد. التفسير المظهري ۱۲۶/۸ الصافات آية ۹۹ .

(۱) الصافات آية ۱۰۰ .

(۲) الصافات آية ۱۰۱ .

(۳) وَالْمَقْصُوْدُ أَنَّ هَاجَرَ عَلَيْهَا السَّلَامُ لَمَّا وُلِدَ لَهَا إِسْمَاعِيْلُ اِشْتَدَّتْ غَيْرَةُ سَارَةَ مِنْهَا وَطَلَبَتْ مِنَ الْخَلِيْلِ أَنْ يُغَيِّبَ وَجْهَهَا عَنْهَا . البداية والنهاية ۱۵۳/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام ذِكْرُ مَوْلِدِ إسماعيل عليه السلام من هاجر . قصص القرآن ج۱ ص۱۵۸ .

كانت سارة تحت ابراهيم عليه السلام فمكثت معه دهرا لا ترزق ولدا فلما رات ذلك وهبت له هاجر امة قبطية فولدت له إسماعيل فغارت من ذلك سارة ووجدت في نفسها . التفسير المظهري ۱۲۶/۸ الصافات آية ۹۹ .

Scanned with CamScanner

حضرت ابراهيم عليه السلام په شام کې مقيم وُ .

د بخاري شريف تفصيلي حديث : په بخاري شريف کې اوږد حديث ذکر دی ، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي :

چې بيا ابراهيم عليه السلام (د الله ﷻ په حُکم سره) حضرت هاجرة رضي الله عنها او د هغې شِيرخوار (د مور شوده خوړونکې) بچې (مکې معظمې طرفته (۱)) راروان کړل ، او کوم ځای کې چې نن صبا بيتُ الله موجود دی دلته يې د يوې غټې ونې د لاندې د موجوده آبِ زمزم چينې په پاسنۍ حصې کې پريخودل ، په هاغه ورځو کې په مکه مُعظّمه کې يو انسان هم نه وُ ، او هلته اوبه هم نه وی ، دوی يې هلته پريخودل .

د ابراهيم عليه السلام سره د خرمنې په تيلۍ کې لږې قجورې وی ، او په مَشکيزه کې ورسره لږې اوبه وی هغه يې هم دوی ته ورکړې ، بيا د الله ﷻ په حُکم سره ورنه واپس خپل کور (شام) طرف ته راروان شو ، کله چې ورنه واپس راروان شو نو حضرت هاجره رضي الله عنها وريسې شاته راروانه شوه او ده ته يې وويل :

يَا إِبْرَاهِيمُ ! أَيْنَ تَذْهَبُ وَتَتْرُكُنَا بِهَذَا الْوَادِي الَّذِي لَيْسَ فِيهِ إِنْسٌ وَلَا شَيْءٌ ؟

اې ابراهيم ! ته چيرته ځې ؟ آيا ته مونږ په داسې شاړ ځای کې پريږدی چې دلته نه څوک انسانان شته او نه څوک غمخوار ؟

حضرت هاجره رضي الله عنها وريسې راروانه وه او مسلسل يې همدا تپوس کولو ، خو حضرت ابراهيم عليه السلام ته د الله ﷻ د طرفه همدا حُکم وُ نو ځکه يې دې طرف ته او نه کتل (او همداسې راروان وُ) .

((قدرمنو ! لږ سوچ اوکړئ چې دا څومره سخت اِمتحان وُ چې خپله بي بي او ورسره شِيرخوار بچې په يو شاړ بيابان کې پريږدي ، او بيا داسې بچې چې د ډيرو دُعاګانو او

(۱) د شام او مکې معظمې په مينځ کې کم ازکم دوه زره " ۲۰۰۰ " ميله فاصله ده ، په هاغه وخت کې سړکونه او موټرې نه وی ، او نه دا موجوده ښارونه وو ، بلکه شاړې دَښتې او ځنګلې وی ، خو د ابراهيم عليه السلام په زړه کې رُوحاني قوت او د الله ﷻ د حُکم منلو جذبه وه نو ځکه يې په ځنګلو او دَښتو کې سفر کولو ، پته نه لږي چې څومره وخت کې به رسيدلي وي ، دا يقيني خبره ده چې کله د چا په زړه کې د هدايت نُور وي او ايمان يې زړه ته کوز شوې وي نو دا بيا د الله ﷻ د حُکم د وړاندې د هر څيز محبت قرباني کولو ته تيار وي .

آرزوګانو نه روستو ورته الله ﷻ په بودا والي کې ورکړې وُ ، خو چونکه دا ورته د الله ﷻ حُکم وُ نو ځکه يې د بي بي او بچي هيڅ پرواه او نه ساتله))

بالآخر حضرت هاجرې رضي الله عنها د ابراهيم عليه السلام نه پوښتنه اوکړه :

آللهُ الَّذِيْ أَمَرَكَ بِهٰذَا ؟

آيا الله ﷻ درته ددې حُکم کړی ؟ (چې مونږ په دې شاړ بيابان کې پريږدی ؟)

ده ورته ووئيل: نَعَمْ . آو (الله ﷻ راته دا حُکم کړی) .

نو دې ووئيل : إِذَنْ لَا يُضَيِّعُنَا .

(چې کله دا د الله ﷻ حُکم وي) نو بيا خو به الله ﷻ مونږ نه ضائع کوي .

(سبحان الله ، د حضرت هاجرې رضي الله عنها ايمان او توکّل په الله ﷻ باندې څومره مضبوط وُ چې کله ورته دا معلومه شوه چې دا د الله ﷻ حُکم دی نو بيا مطمئِنه شوه)

بيا حضرت هاجره رضي الله عنها ورته راواپس شوه .

کله چې ابراهيم عليه السلام شام طرف ته روان شو ، او په تللو تللو کې داسې اُوچت ځای ته اُورسيد چې د هغه ځای نه ورته حضرت هاجره بي بي او خپل بچي " اسماعيل عليه السلام " ښکاره کيدل نو بيا يې دې طرف ته مخ را اُوګرځول کوم ځای چې نن صبا بيتُ الله دی (ځکه په دې ځای کې دا بي بي او بچي وو) ، لاسونه يې د دُعا دپاره پورته کړل ، او دا دُعا يې اوکړه :

﴿رَبَّنَآ إِنِّيٓ أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ ٱلْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱجْعَلْ أَفْـِٔدَةً مِّنَ ٱلنَّاسِ تَهْوِيٓ إِلَيْهِمْ وَٱرْزُقْهُم مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ﴾ . [1]

ترجمه : اې زمونږه ربه ! ما خپل اولاد ستا د عزت مند کور (بيتُ الله) سره په خوا کې په داسې يو ميدان کې آباد کړل چې هغه بې فَصله دی (يعنی اُوبه او ګياه په کې نشته) ، اې زمونږه ربه ! دا ددې د پاره چې دوی مونځ قائم کړي ، پس ته د خلقو زړونه دوی طرف ته مائل کړه ، او دوی ته مېوې (د خوراک د پاره) ورکړه چې دوی شکر آداء کړي .

---

(۱) سورة ابراهيم آية ۳۷ .

(ابراهیم علیه السلام چې کومې دُعاګانې غوښتې وې هماغه شان الله ﷻ قبولې هم کړې ، تاسو یې په خپلو سترګو باندې نن هم ګورئ چې د ټولې دُنیا مسلمانانو په زړونو کې د بیتُ الله سره مِینه شته ، او هلته د تللو شوق لري ، او د دُنیا د ګټ ګټ نه هر قِسمه بهترینې میوې هلته ځي) . (۱)

سخته تنده او د صفا مروی په مینځ کې منډه

د بخاري شریف په حدیث کې ذکر دي چې حضرت هاجره رضي الله عنها د خپل شِیرخوار بچي سره په دې شاړ ځای کې اُوسیده ، اسماعیل (علیه السلام) ته به یې سِینه (شوده) ورکول ، کومې اُوبه او قجورې چې ورسره وې هغه یې استعمالولې ، آخر هغه ختمې شوې ، دا سخته تږې شوه (د اُوبو د نِشت والي په وجه ددې په سینو کې شوده هم نه پیدا کېدل نو) اسماعیل (علیه السلام) هم سخت تږې شو د دواړو تَنده ډیره زیاته شوه ، دې خپل معصوم شِیرخوار بچي کتلو چې د سختې تندې د وجې یې خپې په زمکه وهلې ، او په یو اَړخ او بل اَړخ به اَوړېدلو .

دې د خپل ځوي دا دَردېدلې حالت برداشت نکړې شو ، ددې ځای نه پاڅیده ، لاړه ، ځکه د ځوي د سختې تَندې حالت کتلو طاقت یې نه لرلو ، په کتلو یې همداسې غمجنه کیده ، نزدې ورسره د صفا غَر وُ ، د اُوبو د تلاش د پاره په هغې اُوختله ، لاندې وادی طرف ته یې

---

(۱) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما .... ثُمَّ جَاءَ بِهَا إِبْرَاهِيمُ وَبِابْنِهَا إِسْمَاعِيلَ علیهما السلام وَهِيَ تُرْضِعُهُ، حَتَّى وَضَعَهُمَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ ، فَوْقَ زَمْزَمَ فِي أَعْلَى الْمَسْجِدِ ، وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ ، وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ، فَوَضَعَهُمَا هُنَالِكَ، وَوَضَعَ عِنْدَهُمَا جِرَابًا فِيهِ تَمْرٌ ، وَسِقَاءً فِيهِ مَاءٌ ، ثُمَّ قَفَّى إِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقًا ، فَتَبِعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ ، فَقَالَتْ : يَا إِبْرَاهِيمُ ! أَيْنَ تَذْهَبُ وَتَتْرُكُنَا بِهَذَا الْوَادِي الَّذِي لَيْسَ فِيهِ إِنْسٌ وَلَا شَيْءٌ؟ فَقَالَتْ لَهُ ذَلِكَ مِرَارًا ، وَجَعَلَ لَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهَا ، فَقَالَتْ لَهُ : آللَّهُ الَّذِي أَمَرَكَ بِهَذَا؟ قَالَ : نَعَمْ، قَالَتْ : إِذَنْ لَا يُضَيِّعُنَا ، ثُمَّ رَجَعَتْ، فَانْطَلَقَ إِبْرَاهِيمُ حَتَّى إِذَا كَانَ عِنْدَ الثَّنِيَّةِ حَيْثُ لَا يَرَوْنَهُ ، اسْتَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الْبَيْتَ، ثُمَّ دَعَا بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ ، فَقَالَ: ﴿ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي ﴾..... صحیح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا} رقم الحدیث ۳۳۶۴ ، السنن الکبری للبیهقي رقم الحدیث ۹۳۷۰ باب بدء السعي بین الصفا والمروة ، شعب الایمان ج۵ ص۴۹۳ ، وهکذا في التفسیر المظهري ۲۷۶/۵ في تشریح سورة ابراهیم آیة ۳۷ ، وتفسیر الخازن ج۳ ص۳۰ سورة ابراهیم آیة ۳۷ .

را اوکتل چې که څوک انسان پیدا شي (اوبه ورته اوغوارم) ، خو هیڅوک یې او نه لیدلو (د بچي په محبت کې) د صفا غر نه راښکته شوه ، وادی (میدان) طرف ته راغله ، کله چې وادی ته را اورسیده نو د لمن طرف یې لږ را اوچت کړو (ددې د پاره چې د منډې په وخت د څه څیز سره او نه نښلي) ، بیا یې د یو پریشان حاله کس په شان تېزه منډه اووهله ، د وادی نه اووته ، د مروی غر ته اوختله ، په هغې اودریده ، اخوا دیخوا یې اوکتل چې که څوک انسان په نظر راشي خو لیکن هیڅوک په نظر رانغی .

(بیا یې د ځان سره وویل چې راشه خپل ځوي اوګوره چې په څه حالت کې دی ؟ ځوي ته راغله نو وې لیدلو چې د ډیرې تندې د وجې یې داسې خپې تکولې ګویا چې وفات کیږي ، دا حالت کتل یې برداشت نکړې شو ، واپس صفا غر ته اوختله ددې د پاره چې که څوک په نظر راشي خو څوک په نظر رانغی) ،

همدغه شان د صفا او مروی په مینځ کې یې اووه (۷) پیرې منډې اووهلې .

ابن عباس رضي الله عنهما فرمایي چې نبي علیه السلام دا واقعه بیانوله نو وې فرمایل :

فَذٰلِكَ سَعْيُ النَّاسِ بَيْنَهُمَا .

خلق چې (په حج یا عمره کې) د صفا او مروی په مینځ کې کومه سعې کوي نو دا همدغه د حضرت هاجرې رضي الله عنها د منډې یاد تازه کوي .

(یعنی د حضرت هاجرې رضي الله عنها د صفا او مروی په مینځ کې دا منډې الله ﷻ ته دومره خوښې شوی چې تر قیامته پورې یې په حاجیانو او عمره کوونکو باندې لازم اوګرځولی) .(۱)

(۱) ..... وَجَعَلَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ تُرْضِعُ إِسْمَاعِيلَ وَتَشْرَبُ مِنْ ذٰلِكَ الْمَاءِ ، حَتّٰى إِذَا نَفِدَ مَا فِي السِّقَاءِ عَطِشَتْ وَعَطِشَ ابْنُهَا ، وَجَعَلَتْ تَنْظُرُ إِلَيْهِ يَتَلَوّٰى ، أَوْ قَالَ يَتَلَبَّطُ ، فَانْطَلَقَتْ كَرَاهِيَةَ أَنْ تَنْظُرَ إِلَيْهِ ، فَوَجَدَتِ الصَّفَا أَقْرَبَ جَبَلٍ فِي الْأَرْضِ يَلِيهَا ، فَقَامَتْ عَلَيْهِ ، ثُمَّ اسْتَقْبَلَتِ الْوَادِيَ تَنْظُرُ هَلْ تَرٰى أَحَدًا فَلَمْ تَرَ أَحَدًا ، فَهَبَطَتْ مِنَ الصَّفَا حَتّٰى إِذَا بَلَغَتِ الْوَادِيَ رَفَعَتْ طَرَفَ دِرْعِهَا ، ثُمَّ سَعَتْ سَعْيَ الْإِنْسَانِ الْمَجْهُودِ حَتّٰى جَاوَزَتِ الْوَادِيَ ، ثُمَّ أَتَتِ الْمَرْوَةَ فَقَامَتْ عَلَيْهَا وَنَظَرَتْ هَلْ تَرٰى أَحَدًا فَلَمْ تَرَ أَحَدًا ، فَفَعَلَتْ ذٰلِكَ سَبْعَ مَرَّاتٍ ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « فَذٰلِكَ سَعْيُ النَّاسِ بَيْنَهُمَا » ..... صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى : ﴿وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾ رقم الحديث ۳۳۶۴ ....

Scanned with CamScanner

د آبِ زمزم چينه

کله چې حضرت هاجره رضي الله عنها په اووم (۷) ځل په مروه باندې اوختله نو يو آواز يې واورېد، دې خپل ځان سره ووېل: ته چپ شه (څوک آواز کوي)، او آواز ته يې غوږ کېښود، بيا يې (په دويم ځل) آواز واورېد، دې ووېل:

ستا آواز مې واورېد، که ته زما مدد کولې شې نو رامخې ته شه، زما مدد اوکړه.

ناڅاپه يې يوه فرښته " حضرت جبريل عليه السلام " د هغه ځای سره اوليد کوم ځای چې نن صبا د آبِ زمزم چينه ده، فرښتې په خپلې خپې يا وزر سره هغه ځای اووهل چې د هغې نه اوبه راښکاره شوی (او رواني شوی)، حضرت هاجرې رضي الله عنها د اوبو نه ګېرچاپېره د حَوض په شکل بَند جوړ کړو، او په لاسونو يې اوبه رامنځ کولې چې خورې نه شي، بيا يې په لاسونو باندې خپله مَشکيزه ډکه کړه، کله چې مَشکيزه ډکه شوه نو اوبه هماغه شان راخوټکېدلې.

ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم دا حديث بيانولو نو وې فرمايل:

يَرْحَمُ اللهُ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ، لَوْ تَرَكَتْ زَمْزَمَ (أَوْ قَالَ: لَوْ لَمْ تَغْرِفْ مِنَ الْمَاءِ) لَكَانَتْ زَمْزَمُ عَيْنًا مَعِينًا.

الله جل جلاله دې د اسماعيل عليه السلام په مور (حضرت هاجرې رضي الله عنها) باندې رَحم اوکړي که دې زمزم همداسې پرېښې وی (او اوبه يې نه وې رامنځ کړی، يا نبي عليه السلام دا اوفرمايل چې که حضرت هاجرې رضي الله عنها مشکيزه په لپو باندې نه وې ډکه کړی) نو اوس به زمزم په ټوله دُنيا کې د روانې چينې په شان وی.

بيا حضرت هاجرې بي بي دا اوبه اوڅکلې، او په حضرت اسماعيل عليه السلام يې شوده اوڅکل (يعنې سينه يې ورته ورکړه).

فرښتې حضرت هاجرې رضي الله عنها ته ووېل:

لَا تَخَافُوا الضَّيْعَةَ، فَإِنَّ هَاهُنَا بَيْتَ اللهِ، يَبْنِي هٰذَا الْغُلَامُ وَأَبُوهُ.

د خپل ځان او خپل بچي په ضائع کېدو يَره مه کوه، ځکه دلته د الله جل جلاله کور (بيتُ الله)

دی چې هغه به دا بچی او دده پلار (ابراهیم علیه السلام) جوړوي. (۱)

د بخاري شريف په يو بل حديث کې دا واقعه په مختصري طريقې سره هم بيان شوی. (۲)

---

(۱) ... فَلَمَّا أَشْرَفَتْ عَلَى الْمَرْوَةِ سَمِعَتْ صَوْتًا، فَقَالَتْ صَهٍ تُرِيدُ نَفْسَهَا. ثُمَّ تَسَمَّعَتْ، فَسَمِعَتْ أَيْضًا، فَقَالَتْ: قَدْ أَسْمَعْتَ إِنْ كَانَ عِنْدَكَ غِوَاثٌ. فَإِذَا هِيَ بِالْمَلَكِ عِنْدَ مَوْضِعِ زَمْزَمَ، فَبَحَثَ بِعَقِبِهِ، أَوْ قَالَ بِجَنَاحِهِ، حَتَّى ظَهَرَ الْمَاءُ، فَجَعَلَتْ تُحَوِّضُهُ وَتَقُولُ بِيَدِهَا هَكَذَا، وَجَعَلَتْ تَغْرِفُ مِنَ الْمَاءِ فِي سِقَائِهَا وَهُوَ يَفُورُ بَعْدَ مَا تَغْرِفُ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَرْحَمُ اللهُ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ، لَوْ تَرَكَتْ زَمْزَمَ أَوْ قَالَ: لَوْ لَمْ تَغْرِفْ مِنَ الْمَاءِ، لَكَانَتْ زَمْزَمُ عَيْنًا مَعِينًا" قَالَ: فَشَرِبَتْ وَأَرْضَعَتْ وَلَدَهَا، فَقَالَ لَهَا الْمَلَكُ: لَا تَخَافُوا الضَّيْعَةَ، فَإِنَّ هَا هُنَا بَيْتَ اللهِ، يَبْنِي هَذَا الْغُلَامُ وَأَبُوهُ، وَإِنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ أَهْلَهُ. صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا} رقم الحديث ۳۳۶۴، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۹۳۷۰ باب بدء السعي بين الصفا والمروة، شعب الايمان ج۵ ص ۴۹۳، وهكذا في التفسير المظهري ۲۷۶/۵ في تشريح سورة ابراهيم آية ۳۷، وتفسير الخازن ج۳ ص ۴۰ سورة ابراهيم آية ۳۷.

(۲) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: لَمَّا كَانَ بَيْنَ إِبْرَاهِيمَ وَبَيْنَ أَهْلِهِ مَا كَانَ، خَرَجَ بِإِسْمَاعِيلَ وَأُمِّ إِسْمَاعِيلَ، وَمَعَهُمْ شَنَّةٌ فِيهَا مَاءٌ، فَجَعَلَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ تَشْرَبُ مِنَ الشَّنَّةِ، فَيَدِرُّ لَبَنُهَا عَلَى صَبِيِّهَا، حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ فَوَضَعَهَا تَحْتَ دَوْحَةٍ، ثُمَّ رَجَعَ إِبْرَاهِيمُ إِلَى أَهْلِهِ، فَاتَّبَعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ، حَتَّى لَمَّا بَلَغُوا كَدَاءً نَادَتْهُ مِنْ وَرَائِهِ: يَا إِبْرَاهِيمُ! إِلَى مَنْ تَتْرُكُنَا؟ قَالَ: إِلَى اللهِ، قَالَتْ: رَضِيتُ بِاللهِ، قَالَ: فَرَجَعَتْ فَجَعَلَتْ تَشْرَبُ مِنَ الشَّنَّةِ وَيَدِرُّ لَبَنُهَا عَلَى صَبِيِّهَا، حَتَّى لَمَّا فَنِيَ الْمَاءُ، قَالَتْ: لَوْ ذَهَبْتُ فَنَظَرْتُ لَعَلِّي أُحِسُّ أَحَدًا، قَالَ فَذَهَبَتْ فَصَعِدَتِ الصَّفَا فَنَظَرَتْ، وَنَظَرَتْ هَلْ تُحِسُّ أَحَدًا، فَلَمْ تُحِسَّ أَحَدًا، فَلَمَّا بَلَغَتِ الْوَادِيَ سَعَتْ وَأَتَتِ الْمَرْوَةَ، فَفَعَلَتْ ذَلِكَ أَشْوَاطًا، ثُمَّ قَالَتْ: لَوْ ذَهَبْتُ فَنَظَرْتُ مَا فَعَلَ، تَعْنِي الصَّبِيَّ، فَذَهَبَتْ فَنَظَرَتْ فَإِذَا هُوَ عَلَى حَالِهِ كَأَنَّهُ يَنْشَغُ لِلْمَوْتِ، فَلَمْ تُقِرَّهَا نَفْسُهَا، فَقَالَتْ: لَوْ ذَهَبْتُ فَنَظَرْتُ، لَعَلِّي أُحِسُّ أَحَدًا، فَذَهَبَتْ فَصَعِدَتِ الصَّفَا، فَنَظَرَتْ وَنَظَرَتْ فَلَمْ تُحِسَّ أَحَدًا، حَتَّى أَتَمَّتْ سَبْعًا، ثُمَّ قَالَتْ: لَوْ ذَهَبْتُ فَنَظَرْتُ مَا فَعَلَ، فَإِذَا هِيَ بِصَوْتٍ، فَقَالَتْ: أَغِثْ إِنْ كَانَ عِنْدَكَ خَيْرٌ، فَإِذَا جِبْرِيلُ، قَالَ: فَقَالَ بِعَقِبِهِ هَكَذَا، وَغَمَزَ عَقِبَهُ عَلَى الْأَرْضِ، قَالَ: فَانْبَثَقَ الْمَاءُ، فَدَهَشَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ، فَجَعَلَتْ تَحْفِزُ، قَالَ: فَقَالَ أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ تَرَكَتْهُ كَانَ الْمَاءُ ظَاهِرًا». قَالَ: فَجَعَلَتْ تَشْرَبُ مِنَ الْمَاءِ وَيَدِرُّ لَبَنُهَا عَلَى صَبِيِّهَا ... صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا} رقم الحديث ۳۳۶۵.

Scanned with CamScanner

د حضرت هاجرې رضي الله عنها ښکار پسې تلل . او اسماعيل عليه السلام ته زمرې راتلل

د آبِ زمزم چينې په پيدا کيدو سره حضرت هاجره رضي الله عنها ډيره خوشحاله شوه ، ددې د اُوبو کار اوشو خو اوس ديته د خوراک مسئله وه ، نو دې به په دې شاړه زمکه کې د ځان د پاره څيزونه ښکار کول او هغه به يې کله اُوم خوړل او کله به يې د سپين چَقماق کاڼي په ذريعه ځان له اُور بل کړو ، په هغې به يې هغه ښکار پوخ کړو او اُو به يې خوړو ، په همدې به يې ګوزاره کوله.

ځانله يې د وَښو جونګړه جوړه کړې وه ، يوه ورځ دا ښکار پسې لرې لاړه ، ځکه نژدې ښکار ختم شوې وُ ، حضرت اسماعيل عليه السلام يې د وَښو په دې جونګړه کې اچولې وُ ، کله چې د ښکار نه واپس راغله نو د لرې نه يې يو لوې زمرې اُوليد چې ددې د ځوي سره ولاړ دې ، په زړه باندې يې هيبت راغي چې دې خو به راله ځوي خوړلې وي ، زړه يې صبر نه شو کولې ، ژړل يې ، او بچي ته را روانه وه ، کله چې را نژدې شوه نو وې کتل چې زمرې د اسماعيل عليه السلام لاسونه او خپې څټي ، دا حيرانه شوه چې زما ځوي خو بچ دې ، کله چې ورته ښه نژدې راغله نو زمرې ورته داسې سَلامي شو لکه سړي چې تازي سپې ساتلې وي او هغه خپل مالِک ته خوشامَندې کوي ، زمرې خپله لکۍ ښځوله ، د حضرت هاجرې رضي الله عنها نه تاوُ راتاوُ شو ، د خپلې مِينې اِظهار يې اوکړو ، بيا واپس لاړ.

دې خپل ځوي روغ اوليد چې خاندي او لاسونه خپې يې لامده دي نو دا ډيره خوشحاله شوه ، د ډيرې خوشحالۍ نه د الله تعالى شکريه اداء کولو د پاره ښغه سجدې ته لاړه ، د ډيرې تېزۍ په وجه يې تَندې په يوه ګټه (کاڼي) باندې اُولږيد ، وِينې ورنه روانې وې خو دا د ډيرې خوشحالۍ په وجه په دَرد نه پوهيده ، ډير ساعت په سجده پرَته وه ، په سجده کې يې يوه رَڼا اوليده چې مختلف طرفونو ته لاړه ، ډير وخت پس يې د تَندي دَرد محسوس کړو ، د سجدې نه راپاځيده ، په کوم کاڼي باندې يې چې سجده لږولې وه هغه ټول په وِينه لړل شوې وُ ، دې د ځان سره وويل :

دا کانړي ساتم که چیرته مې خاوند " حضرت ابراهیم علیه السلام " راشي نو هغه ته به دا ټوله واقعه بیانوم .

کله چې څه وخت پس حضرت ابراهیم علیه السلام راغی نو دې ورته د آبِ زمزم ، د زمري او ددې کانړي ټوله واقعه بیان کړه.

ابراهیم علیه السلام خوشحال شو ، او وې ویل :

دې زمري چې زما د بچي حفاظت کړې دی نو په دومره دومره علاقو کې به ښکار بَند وي.

نو اوس چې د حرَم په زمکه کې ښکار بند دی نو دا د همدې په وجه بند دی .

یا ښکار چونکه په بوټو کې اُوسیږي نو ځکه د حرَم په زمکه کې د سَرګړي نه علاوه نور قدرتي وابښه رِیبل هم بند دي ، سرګړي ریبل د ضرورت په وجه جائز شوي .

البته که چا اُونه یا بوټې کرَلې وي نو هغه رِیبلې شي . ددینه علاوه قدرتي وابښه ریبل بند دي .

یا ابراهیم علیه السلام ددې بي بي نه پوښتنه اوکړه چې تا کومه رنړا په سجده کې لیدلې وه هغه د کوم کوم ځای پورې تللې وه ؟

هغې ورته ځایونه اوخودل. ابراهیم علیه السلام ووېل چې د هغه ځایونو نه به خلق په یو خاص جامو (یعنی اِحرام) کې دلته راځي ، چې هغې ته میقاتونه وایي .

دا د حضرت ابراهیم علیه السلام او د حضرت هاجرې رضي الله عنها یادګار دی او زمونږ د پاره د حج حصه ده . (۱)

---

(۱) خطبات حضرت شیخ (شیخ المحدث حضرت مولانا محمد حسن جان المدني شهید رحمه الله) ص ۳۴۰ .

Scanned with CamScanner

اتم امتحان : د ځوي ذبح كول

د تقرير په شروع كې ما دا خبره كړې وه چې څومره يو انسان الله ﷻ ته ډير مُقرّب وي نو هومره په هغه باندې امتحانات ډير راځي .

حضرت ابراهيم عليه السلام خو جليلُ القدر پيغمبر ؤ ، الله ﷻ ورته خپل " خليل " (دوست) ويلى ؤ نو ځكه امتحانات هم ورباندې سخت وو :

تاسو واوريدل چې په اُور كې واچول شو خو ده د صبر او استقامت نه كار واخيست ، بيا ورته الله ﷻ په بودا والي كې د ډيرو دُعاګانو نه پس ځوي (اسماعيل عليه السلام) وركړو خو چې كله د الله تعالى د طرفه ورته حُكم اوشو چې اوس حضرت هاجرة رضي الله عنها او ددې دا شيرخوار بچې په بې آب و ګياه شاړه دَشته كې پريږده نو ابراهيم عليه السلام دې حُكم ته لبيك وويل ، په شاړ ځاى كې يې پريخودل ، چې ورنه رارون شو نو شاته يې هم نه كتل ددې د پاره چې هسې نه پدري شفقت په جوش كې راشي او د الله ﷻ حُكم پاتې شي ، دا هم ډير لوي امتحان ؤ ، چې په دې كې هم كامياب شو .

بهر حال ، حضرت هاجره رضي الله عنها به ددې خپل بچي سره په دې شاړ بيابان كې اوسيدله ، حضرت ابراهيم عليه السلام به هم وخت په وخت د شام نه د دوى ليدلو د پاره راتلو ، په سورلى (براق) به كيناست ، د مياشتو مياشتو مزل به يې په لږ وخت كې كولو ، د دوى ملاقات به يې اوكړو بيا به واپس شام ته تللو . (١)

---

(١) وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ : كَانَ إِبْرَاهِيمُ إِذَا زَارَ هَاجَرَ وَإِسْمَاعِيلَ حُمِلَ عَلَى الْبُرَاقِ فَيَغْدُو مِنَ الشَّامِ فَيَقِيلُ بِمَكَّةَ وَيَرُوحُ مِنْ مَكَّةَ فَيَبِيتُ عِنْدَ أَهْلِهِ بِالشَّامِ . حَتَّى إِذَا بَلَغَ إِسْمَاعِيلُ مَعَهُ السَّعْيَ وَأَخَذَ بِنَفْسِهِ وَرَجَاهُ لِمَا كَانَ يَأْمُلُ فِيهِ مِنْ عِبَادَةِ رَبِّهِ وَتَعْظِيمِ حُرُمَاتِهِ ، أُمِرَ فِي الْمَنَامِ أَنْ يَذْبَحَهُ . تفسير البغوي ٣٧/٤ الصافات آية ١٠٢ ، تفسير مظهري ج٨ ص١٢٨ الصافات آية ١٠٢ .

كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَزُورُ هَاجَرَ كُلَّ شَهْرٍ عَلَى الْبُرَاقِ يَغْدُو غُدْوَةً فَيَأْتِي مَكَّةَ ثُمَّ يَرْجِعُ فَيَقِيلُ فِي مَنْزِلِهِ بِالشَّامِ . وَرَوَى الْفَاكِهِيُّ مِنْ حَدِيثِ عَلِيٍّ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ نَحْوَهُ ، وَأَنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ يَزُورُ إِسْمَاعِيلَ وَأُمَّهُ عَلَى الْبُرَاقِ . فتح الباري شرح صحيح البخاري لابن حجر العسقلاني ٤٠٣/٦ ، قوله : بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا .

Scanned with CamScanner

کله چې اسماعيل عليه السلام لږ غټ شو ، منډې يې وهلې شوى ، په بعضې رواياتو کې راځي چې د ديارلسو (۱۳) کالو شو ، او په بعضو رواياتو کې راځي چې د اُووه (۷) کالو شو(۱)

نو په ابراهيم عليه السلام باندې يو بل امتحان راغى " چې د ځوي ذبح کولو حُکم ورته او شو "

دا امتحان د مخکينې ټولو امتحاناتو نه ډير زيات سخت ؤ ، ځکه په دې وخت کې ابراهيم عليه السلام بوډا ؤ ، همدا يو ځوى يې ؤ ، ددې ځوي د پاره يې د الله ﷻ نه ډيرې دُعاګانې غوښتې وى ، دده پورې يې ډيرې آرزوګانې تړلې وى "چې دا به په مخ د زمکه د الله ﷻ عبادت کوي ، د هغه د شعائرو تعظيم به کوي ، او د پلار مدد به کوي" .

بيا ډير ګران کار دا ؤ چې په خپل لاس باندې به خپل ځوي ذبح کوي .

خو ددې ټولو خبرو باوجود ابراهيم عليه السلام د الله ﷻ حُکم ته لبّيک وويل .(۲)

ابراهيم عليه السلام ته په خوب کې د ځوي ذبح کولو حُکم

ابراهيم عليه السلام په (مکه مکرّمه کې) په اتمه شپه د ذوالحجې باندې خوب اوليد ،

په خوب کې ورته يو ويُونکي وايي : إِنَّ اللهَ يَأْمُرُكَ بِذَبْحِ ابْنِكَ هٰذَا .

بيشکه الله ﷻ تا ته ددې ځوي (اسماعيل عليه السلام) د ذبح کولو حُکم کوي .

←←←← (ثُمَّ جَاءَ بِهَا إِبْرَاهِيمُ) قيل : كَانَ عَلَى الْبُرَاقِ، وَقِيلَ : كَانَ تطوى لَهُ الْأَرْض. عمدة القاري شرح صحيح البخاري ۲۵۵/۱۵ بابُ يَزِفُّونَ النَّسَلَانُ فِي الْمَشْيِ.

(۱) (فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ) .... وَاخْتَلَفُوا فِي سِنِّهِ . قِيلَ: كَانَ ابْنَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً . وَقِيلَ: كَانَ ابْنَ سَبْعِ سِنِينَ. تفسير البغوي ۳۶/۴ الصافات آية ۱۰۲ . تفسير مظهري ج۸ ص ۱۲۸ الصافات آية ۱۰۲ . التفسير الكبير ۳۳۶/۲۶ الصافات آية ۱۰۲ .

(۲) وَهٰذَا اخْتِبَارٌ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لِخَلِيلِهِ فِي أَنْ يَذْبَحَ هٰذَا الْوَلَدَ الْعَزِيزَ الَّذِي جَاءَهُ عَلَى كِبَرٍ وَقَدْ طَعَنَ فِي السِّنِّ بَعْدَ مَا أُمِرَ بِأَنْ يُسْكِنَهُ هُوَ وَأُمَّهُ فِي بِلَادِ قَفْرٍ وَوَادٍ لَيْسَ بِهِ حَسِيسٌ وَلَا أَنِيسٌ وَلَا زَرْعٌ وَلَا ضَرْعٌ فَامْتَثَلَ أَمْرَ اللهِ فِي ذٰلِكَ وَتَرَكَهُمَا هُنَاكَ ثِقَةً بِاللهِ وَتَوَكُّلًا عَلَيْهِ . فَجَعَلَ اللهُ لَهُمَا فَرَجًا وَمَخْرَجًا وَرَزَقَهُمَا مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبَانِ . ثُمَّ لَمَّا أُمِرَ بَعْدَ هٰذَا كُلِّهِ بِذَبْحِ وَلَدِهِ هٰذَا الَّذِي قَدْ أَفْرَدَهُ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ وَهُوَ بِكْرُهُ وَوَحِيدُهُ الَّذِي لَيْسَ لَهُ غَيْرُهُ أَجَابَ رَبَّهُ وَامْتَثَلَ أَمْرَهُ وَسَارَعَ إِلَى طَاعَتِهِ . البداية والنهاية ۱۵۷/۱ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام قِصَّةُ الذبيح .

Scanned with CamScanner

(يعنى ته دا ځوي د الله ﷻ د رضا د پاره ذبح كړه) .

كله چې سهار شو ، ده د ځان سره سوچ كولو چې " آيا دا خوب د الله ﷻ د طرفه دى او كه شيطاني خوب دى ؟ " توله ورځ په همدغه سوچ كې وُ ، ددې د وجې د ذوالحجې اَتمې ورځ ته " يَوْمُ التَّرْوِيَة " وايي .(د تَرْوِيَة معنى ده " فِكراو سوچ كول ")

په دويمه شپه (يعنى په نهمه شپه د ذوالحجّې) باندې يې دوباره همدغه خوب اوليد . په صبا ورته يقيني معلومه شوه چې دا خوب د الله ﷻ د طرفه دى ، د همدې د وجې دې نهمې ورځې ته " عَرَفَة " وايي (د عَرَفَة معنى ده : " پيژندل ") .(۱)

د ځنې رِواياتو نه معلوميږي چې دا خوب ابراهيم عليه السلام مسلسل درې (۳) شپې ليدلې وُ . (۲)

په دريمه شپه د خوب ليدلو نه پس يې په صبا باندې د ځوي ذبح كولو اِراده اوكړه نو ځكه دې لسمې ورځې د ذوالحجّې ته "يَوْمُ النَّحر" وايي (يعنى د قربانى ورځ) .(۳)

او دا يقيني خبره ده چې د انبياء كرامو خوب وَحي وي ، په دې كې د غلطى احتمال نه وي .(۴)

---

(۱) وَذٰلِكَ أَنَّهُ رَأَى لَيْلَةَ التَّرْوِيَةِ كَأَنَّ قَائِلًا يَقُوْلُ لَهُ : إِنَّ اللهَ يَأْمُرُكَ بِذَبْحِ ابْنِكَ هٰذَا . فَلَمَّا أَصْبَحَ رَوَّى فِي نَفْسِهِ أَيْ فَكَّرَ مِنَ الصَّبَاحِ إِلَى الرَّوَاحِ أَمِنَ اللهِ هٰذَا الْحُلْمُ أَمْ مِنَ الشَّيْطَانِ ؟ فَمِنْ ثَمَّ سُمِّيَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ . فَلَمَّا أَمْسَى رَأَى فِي الْمَنَامِ ثَانِيًا . فَلَمَّا أَصْبَحَ عَرَفَ أَنَّ ذٰلِكَ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . فَمِنْ ثَمَّ سُمِّيَ يَوْمُ عَرَفَةَ . معالم التنزيل في تفسير القرآن (تفسير البغوي) ۳۷/۴ الصّافات آية ۱۰۲ . التفسير الكبير ۳۴۶/۲۶ الصّافات آية ۱۰۲ . التفسير المظهري ۱۲۸/۸ الصّافات آية ۱۰۲ .

(۲) قَالَ مُقَاتِلٌ : رَأَى ذٰلِكَ إِبْرَاهِيْمُ ثَلَاثَ لَيَالٍ مُتَوَالِيَاتٍ . تفسير البغوي ۳۷/۴ . التفسير المظهري ۱۲۸/۸ ، تفسير قرطبي ، معارف القرآن الصّافات آية ۱۰۲ .

(۳) ... ثُمَّ رَأَى مِثْلَهُ فِي اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ فَهَمَّ بِنَحْرِهِ فَسُمِّيَ يَوْمَ النَّحْرِ . التفسير الكبير ۳۴۶/۲۶ الصّافات آية ۱۰۲ .

(۴) (قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ) : وهذا يدل على ان رؤياء الأنبياء وَحْيٌ واجب الإمتثال ، وقد روى عبد بن حميد عن قتادة : ان رؤيا الأنبياء وحيٌ . وروى البخاري في الصحيح عن ابي سعيد الخدري ومسلم عن ابن عمر وابي هريرة واحمد وابن ماجة عن ابي رزين والطبراني عن ابن مسعود مرفوعا : ــ ــ ــ ــ انتهى ــ

ځني علماوُ ليکلي دي چې فرښتو الله ﷻ ته عرض اوکړو : اې الله ! د ابراهيم عليه السلام د خپل ځوي سره ډير محبت دی ځکه هر کال د ځوي ملاقات له ورځي .

نو الله ﷻ فرښتو ته عملاً دا اُوخوده چې ابراهيم عليه السلام د ماسره د خپل ځوي نه زيات محبت لري ، هغه زما په محبت کې د ځوي قرباني ته هم تيار دی ، نو ځکه په خوب کې ورته د ځوي ذبح کولو حُکم اوشو .

په خوب کې د حُکم کولو حِکمت : ابراهيم عليه السلام ته د ځوي ذبح کولو حکم په خوب کې اوشو ، اګرچې الله ﷻ ورته نيغ په نيغه يا د فرښتې په ذريعه هم ددې حُکم کولې شو ، خو په خوب کې ورته د حُکم کولو حِکمت په ظاهره دا وُ " چې د ابراهيم عليه السلام مکمّله بندګي او فرمانبرداري ښکاره شي " .

ځکه د خوب په ذريعه ورکړل شوي حُکم کې د انسان د پاره د ډيرو تأويلونو ګنجائش وي ، ليکن ابراهيم ﷺ هيڅ تأويل اونکړو ، بلکه د الله ﷻ حُکم ته يې سمدستي غاړه کيښوده .(۱)

بل دا چې د الله تعالی اصل مقصود خو د ځوي ذبح کول نه وو بلکه صرف د دوی امتحان اخيستل مقصود وو نو ځکه يې ورته په خوب کې ددې حُکم اوکړو ، دغه وجه ده چې کله دوی دې امتحان ته غاړه کيښوده نو بيا ورته په امتحان کې د کاميابۍ زيرې ورکړې شو .(۲)

←←←← « اَلرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِن سِتَّةٍ وَ أَرْبَعِيْنَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ » . صحيح البخاري كِتَابُ التَّعْبِيرِ بَابُ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِن سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ رقم الحديث ۶۹۸۹ ، صحيح مسلم كتاب الرُّؤْيَا رقم الحديث (۲۲۶۵) .

ولا شك ان رؤيا الأنبياء كلها صالحة لا يحتمل الفساد ، واما رؤيا غيرهم فمنها صالحة ومنها دون ذلك. التفسير المظهري ۱۲۸/۸ الصّافات آية ۱۰۲ .

امام رازيّ ليکلي : وَ رُؤْيَا الأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ مِن بَابِ الْوَحْيِ . التفسير الكبير ۳۴۶/۲۶ الصّافات آية ۱۰۲ .

(۱) معارف القرآن الصافات آية ۱۰۲ . وهكذا في التفسير الكبير ۳۴۹/۲۶ .

(۲) احكام و تاريخ قرباني لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله ص ۱۸ ، مسائل رفعت قاسمي ج۵ ص ۴۳ ، قربانی کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۱۳ .

Scanned with CamScanner

ځوي د ذبحې د پاره بوتلل

حضرت ابراهیم علیه السلام مسلسل درې (۳) شپې د خوب لیدلو نه پس خپل ځوي ته وویل :

يَا بُنَيَّ! خُذِ الْحَبْلَ وَالْمُدْيَةَ نَنْطَلِقْ إِلَى هٰذَا الشِّعْبِ نَحْتَطِبُ .

اې بچيه ! رَسی او غټه چاړه راواخله ، دې ځنګل ته ځو چې لرګي راوړو .

نو دا يې راواخيست ، او د واړه " ثبير " غر طرف ته روان شو . (۱)

امام بغوي رحمه الله او نورو مفسرينو ذکر کړي چې ابراهيم عليه السلام خپل ځوي "اسماعيل عليه السلام" ته وويل : اِنْطَلِقْ نُقَرِّبْ قُرْبَانًا لِلّٰهِ تَعَالٰى .

راځه چې د الله تعالی د رَضا د پاره قرباني اوکړو .

نو چاړه او رَسی يې راواخیسته ، او د واړه د غرونو مینځ طرف ته روان شول . (۲)

د شیطان کوشش

شیطان په دې موقع هم دا کوشش کولو چې د دې لوی قرباني بُنیاد د انسان په لاس باندې کېنخودلې شي ، لهذا کله چې ابراهیم علیه السلام خپل ځوي د ذبح کولو په اراده د ځان سره روان کړو نو شیطان د ځان سره وویل :

که زه نن د ابراهيم عليه السلام آل په فتنه کې وا نه چوم نو بيا به يې هيڅ کله وا نه چولې شم.

نو د ټولو نه اول شیطان حضرت هاجرې رضي الله عنها ته په انساني شکل کې راغی ، او ورته وې ويل :

---

(۱) وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ وَغَيْرُهُ : فَلَمَّا أُمِرَ إِبْرَاهِيمُ بِذٰلِكَ قَالَ لِابْنِهِ : يَا بُنَيَّ! خُذِ الْحَبْلَ وَالْمُدْيَةَ نَنْطَلِقْ إِلَى هٰذَا الشِّعْبِ نَحْتَطِبُ . فَلَمَّا خَلَا إِبْرَاهِيمُ بِابْنِهِ فِي شِعْبِ ثَبِيرٍ أَخْبَرَهُ بِمَا أُمِرَ . تفسير البغوي ۳۷/۴ الصافات آية ۱۰۲ . التفسير المظهري ۸/۱۲۹ الصافات آية ۱۰۲ . التفسير الكبير ۲۶/۳۵۰ الصافات آية ۱۰۲ .

(۲) قال البغوي : إِنَّهُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِإِسْمَاعِيلَ : اِنْطَلِقْ نُقَرِّبْ قُرْبَانًا لِلّٰهِ تَعَالٰى . فَأَخَذَ سِكِّينًا وَحَبْلًا فَانْطَلَقَ مَعَهُ حَتّٰى ذَهَبَ بِهِ بَيْنَ الْجِبَالِ . فَقَالَ لَهُ الْغُلَامُ : يَا أَبَتِ أَيْنَ قُرْبَانُكَ ؟ فَقَالَ ﴿ يٰبُنَيَّ إِنِّيْ أَرٰى فِي الْمَنَامِ أَنِّيْ أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى قَالَ يٰأَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ﴾ . التفسير المظهري ۸/۱۲۹ الصافات آية ۱۰۲ . تفسير البغوي ۳۷/۴ الصافات آية ۱۰۲ .

هَلْ تَدْرِيْنَ أَيْنَ ذَهَبَ إِبْرَاهِيْمُ بِابْنِكِ؟

آيا ته پوهېږې چې ابراهيم (عليه السلام) ستا ځوی چېرته بوتلو ؟

دې ورته وویل : ذَهَبَ بِهٖ يَحْتَطِبَانِ مِنْ هٰذَا الشِّعْبِ .

دوی دواړه لاړل ، ددې درّې (د غره لمَن) نه لرگي راوړي .

شيطان ورته وویل : قسَم په الله ، هغه خو يې حلالولو د پاره بوتلې دی .

دې ورته وویل : هيڅ کله نه ، هغه خو په خپل ځوي باندې ډير مهربانه دی ، او ډيره مينه ورسره کوي .

شيطان ورته وویل : ابراهيم عليه السلام دا گمان کوي چې الله تعالی ورته د ذبحې حُکم کړی .

حضرت هاجرې رضي الله عنها ورته ډير بهترين جواب ورکړو :

فَإِنْ كَانَ رَبُّهٗ أَمَرَهٗ بِذٰلِكَ فَقَدْ أَحْسَنَ أَنْ يُطِيْعَ رَبَّهٗ .

که چيرته هغه ته خپل رَب د ځوي ذبح کولو حُکم کړې وي نو بيا خو ډيره ښه ده چې هغه د خپل رَب حُکم اومنې .

(دې جواب آوريدو سره) شيطان ذليله ددې ځای نه اُووت .

حضرت اسماعيل عليه السلام ته راغی ، دا د خپل پلار پسې شاته روان ؤ ، شيطان ده ته وویل :

يَا غُلَامُ ! هَلْ تَدْرِيْ أَيْنَ يَذْهَبُ بِكَ أَبُوْكَ؟

اې هلکه ! ته پوهېږې چې ستا پلار تا چيرته بوځي ؟

ده ورته وویل : نَحْتَطِبُ لِأَهْلِنَا مِنْ هٰذَا الشِّعْبِ .

مونږ د خپل کور د پاره ددې درّې (د غره لمَن) نه لرگي راوړو .

شيطان ورته وویل : داسې نه ده ، قسَم په الله ، دا ستا د ذبح کولو اِراده لري .

ده ورته وویل : ولې ؟ شيطان ورته وویل : ابراهيم عليه السلام دا گمان کوي چې ده ته خپل رَب ددې حُکم کړی . حضرت اسماعيل عليه السلام ورته ډير بهترين جواب ورکړو :

فَلْيَفْعَلْ مَا أَمَرَهٗ بِهٖ رَبُّهٗ فَسَمْعًا وَطَاعَةً .

ده ته چې خپل رَب د کوم څيز حُکم کړی هغه دې په خوشحالی سره او کړي .

کله چې شیطان (ددې جواب په اوریدو سره) دده نه هم نا اُمیده شو نو حضرت ابراهیم علیه السلام ته متوجّه شو ، او ورته وې ویل :

أَيْنَ تُرِيدُ أَيُّهَا الشَّيْخُ ؟ اې شیخ ! ته چیرته روان یې ؟

ده ورته وویل : زه دې دَرې ته ځم ، هلته مې څه کار دی

شیطان ورته وویل : وَاللهِ إِنِّي لَأَرَى الشَّيْطَانَ قَدْ جَاءَكَ فِي مَنَامِكَ فَأَمَرَكَ بِذَبْحِ ابْنِكَ هٰذَا .

قسَم په الله ، زما دا گمان دی چې تاته شیطان په خوب کې درغلی او ددې خوي د ذبح کولو حُکم یې درته کړی .

ابراهیم علیه السلام دا اُوپیژندو چې دا خو شیطان دی ، نو ورته وې ویل :

إِلَيْكَ عَنِّي يَا عَدُوَّ اللهِ فَوَ اللهِ لَأَمْضِيَنَّ لِأَمْرِ رَبِّي .

اې د الله دُشمنه ، د مانه لرې شه ، قسَم په الله چې زه به د خپل رَب حُکم پوره کوم .

شیطان په ډیرې غصې سره واپس شو ، ابراهیم علیه السلام او دده خاندان ته یې هیڅ ډهوکه ورنکړې شوه ، او دوی د الله په مدد سره دده نه محفوظ شو . (۱)

---

(۱) وَ رَوٰى أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنْ كَعْبِ الْأَحْبَارِ وَابْنِ إِسْحَاقَ عن رجاله : لَمَّا رَأَى إِبْرَاهِيمُ ذَبْحَ ابْنِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ : لَئِنْ لَمْ أَفْتِنْ عِنْدَ هٰذَا آلَ إِبْرَاهِيمَ لَا أَفْتِنُ مِنْهُمْ أَحَدًا أَبَدًا . فَتَمَثَّلَ لَهُ الشَّيْطَانُ رَجُلًا وَأَتَى أُمَّ الْغُلَامِ ، فَقَالَ لَهَا : هَلْ تَدْرِينَ أَيْنَ ذَهَبَ إِبْرَاهِيمُ بِابْنِكِ ؟ قَالَتْ : ذَهَبَ بِهِ يَحْتَطِبَانِ مِنْ هٰذَا الشِّعْبِ . قَالَ : لَا وَاللهِ مَا ذَهَبَ بِهِ إِلَّا لِيَذْبَحَهُ . قَالَتْ : كَلَّا هُوَ أَرْحَمُ بِهِ وَأَشَدُّ حُبًّا لَهُ مِنْ ذٰلِكَ . قَالَ : إِنَّهُ يَزْعُمُ أَنَّ اللهَ قَدْ أَمَرَهُ بِذٰلِكَ . قَالَتْ : فَإِنْ كَانَ رَبُّهُ أَمَرَهُ بِذٰلِكَ فَقَدْ أَحْسَنَ أَنْ يُطِيعَ رَبَّهُ . فَخَرَجَ الشَّيْطَانُ مِنْ عِنْدِهَا حَتّٰى أَدْرَكَ الْاِبْنَ وَهُوَ يَمْشِي عَلَى إِثْرِ أَبِيهِ . فَقَالَ : يَا غُلَامُ ! هَلْ تَدْرِي أَيْنَ يَذْهَبُ بِكَ أَبُوكَ ؟ قَالَ : نَحْتَطِبُ لِأَهْلِنَا مِنْ هٰذَا الشِّعْبِ . قَالَ : وَاللهِ مَا يُرِيدُ إِلَّا أَنْ يَذْبَحَكَ . قَالَ : وَلِمَ ؟ قَالَ : زَعَمَ أَنَّ رَبَّهُ أَمَرَهُ بِذٰلِكَ . قَالَ : فَلْيَفْعَلْ مَا أَمَرَهُ بِهِ رَبُّهُ فَسَمْعًا وَطَاعَةً . فَلَمَّا امْتَنَعَ مِنْهُ الْغُلَامُ أَقْبَلَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ لَهُ : أَيْنَ تُرِيدُ أَيُّهَا الشَّيْخُ ؟ قَالَ أُرِيدُ هٰذَا الشِّعْبَ لِحَاجَةٍ لِي فِيهِ . قَالَ : وَاللهِ إِنِّي لَأَرَى الشَّيْطَانَ قَدْ جَاءَكَ فِي مَنَامِكَ فَأَمَرَكَ بِذَبْحِ ابْنِكَ هٰذَا . فَعَرَفَهُ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ . فَقَالَ : إِلَيْكَ عَنِّي يَا عَدُوَّ اللهِ فَوَ اللهِ لَأَمْضِيَنَّ لِأَمْرِ رَبِّي . فَرَجَعَ إِبْلِيسُ بِغَيْظِهِ لَمْ يُصِبْ مِنْ إِبْرَاهِيمَ وَآلِهِ شَيْئًا مِمَّا أَرَادَ . قَدِ امْتَنَعُوا مِنْهُ بِعَوْنِ اللهِ تَعَالٰى . معالم التنزيل في تفسير القرآن (تفسير البغوي) ۳۸/۴ الصافات آية ۱۰۲ . التفسير المظهري ۸/ ۱۳۰ الصافات آية ۱۰۲ .

شيطان په کانړو ويشتل : ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې کله ابراهيم عليه السلام ته شيطان رامخې ته شو او نامراده واپس شو ، نو حضرت ابراهيم عليه السلام مخکې روان ؤ ، د "جَمره عَقَبې" سره ورته شيطان بيا رامخې ته شو نو ابراهيم عليه السلام په اووه (۷) کانړو باندې اوويشت ، شيطان لاړ .

د "جَمره وُسطی" سره ورته شيطان بيا رامخې ته شو ، نو ابراهيم عليه السلام بيا په اووه (۷) کانړو باندې اوويشت ، تردې چې شيطان لاړ .

د "جَمرهٔ کُبریٰ" سره ورته بيا رامخې ته شو ، نو ابراهيم عليه السلام بيا په اووه (۷) کانړو باندې اوويشت ، تردې چې شيطان لاړ .(۱)

چونکه د ابراهيم عليه السلام امتحان ډير سخت ؤ ، هره اداء يې الله ﷻ ته ډيره خوښه وه ، دريې ځايه هغه شيطان په کانړو باندې اوويشت ، نو الله ﷻ تر قيامته پورې حاجيانو باندې دا لازم کړل چې هلته د شيطانانو په ويشتلو سره د ابراهيم عليه السلام ياد تازه کړي (چې ديته په عربۍ کې "رَمْيُ الْجَمَرَات" يعنی د شيطانانو ويشتل وايي) .(۲)

خپل ځوي ته خوب بيانول ، او د هغه راى معلومول

ابراهيم عليه السلام چې اسماعيل عليه السلام د ذبحې د پاره روان کړې ؤ نو په لاره کې يې د ځوي راى معلومولو د پاره هغه ته خپل خوب هم بيان کړو .

قرآن کريم ددې تذکره داسې کړی :

﴿ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يٰبُنَيَّ إِنِّيٓ أَرٰى فِي الْمَنَامِ أَنِّيٓ أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى ﴾ .(۳)

---

(۱) وَرَوَى أَبُو الطُّفَيْلِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما أَنَّ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام لَمَّا أُمِرَ بِذَبْحِ ابْنِهِ عَرَضَ لَهُ الشَّيْطَانُ بِهٰذَا الْمَشْعَرِ فَسَابَقَهُ فَسَبَقَهُ إِبْرَاهِيمُ ، ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى جَمْرَةِ الْعَقَبَةِ فَعَرَضَ لَهُ الشَّيْطَانُ فَرَمَاهُ بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ حَتّٰى ذَهَبَ ، ثُمَّ عَرَضَ لَهُ عِنْدَ الْجَمْرَةِ الْوُسْطٰى فَرَمَاهُ بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ حَتّٰى ذَهَبَ ، ثُمَّ أَدْرَكَهُ عِنْدَ الْجَمْرَةِ الْكُبْرٰى فَرَمَاهُ بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ حَتّٰى ذَهَبَ ، ثُمَّ مَضٰى إِبْرَاهِيمُ عليه السلام لِأَمْرِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . تفسير البغوي ۳۸/۴ الصافات آية ۱۰۲ . التفسير المظهري ۱۳۰/۸ الصافات آية ۱۰۲ .

(۲) معارف القرآن الصافات في تشريح آية ۱۰۲ .

(۳) الصافات آية ۱۰۲ .

Scanned with CamScanner

ترجمه: کله چې اسماعيل (عليه السلام) د خپل پلار سره د منډې عُمر ته اورسيد (يعنی ګرځيدې شو (۱)) نو ابراهيم عليه السلام ورته ووئيل: اې زما بچيه! زه په خوب کې ګورم چې تا ذبحه کوم، پس ته هم اوګوره (غور اوکړه) چې ستا څه رای ده؟

د خوي جواب قرآن کريم داسې ذکر کړی:

﴿ قَالَ يَٰٓأَبَتِ ٱفۡعَلۡ مَا تُؤۡمَرُۖ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴾ (۲).

ترجمه: اسماعيل (عليه السلام) ورته ووئيل: اې زما پلاره! تا ته چې څه حُکم شوی هغه اوکړه، ان شاء الله ته به ما ډير زر د صبر کوونکو نه اوګورې.

(يعنی ته د الله ﷻ حُکم پوره کړه، زه به صبر اوکړم).

نوټ: په ﴿ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ ٱلسَّعۡيَ ﴾ کې ددې امتحان سخت والي طرف ته هم اشاره ده چې دا د ذبحې حُکم ده ته په داسې وخت کې اوکړې شو چې کله دا خوي د پلار سره د ګرځيدو راګرځيدو قابل شو، او اوس دا د پلار د مټو طاقت جوړ شو نو يقيني چې په دې وخت کې خپل خوي په خپل لاس باندې ذبح کول ډير سخت وو. (۳)

د خوي راى معلومولو حکمت: ابراهيم عليه السلام چې د خپل خوي راى معلومولو نو ددې مقصد دا نه وُ چې ګني ده ته د الله ﷻ حُکم منلو زړه وهلې وُ، بلکه دا يې صرف د خپل خوي امتحان اخيستو "چې هغه دې امتحان ته څومره حده پورې تيار دی؟ او

(۱) يعنی ګرځيدې شو، منډې يې وهلې شوې، او د پلار سره يې په کار کې مدد کولې شو، عُمر يې ديارلس (۱۳) کاله وُ، يا اووه (۷) کاله وُ، يا ځوان وُ بالغ شوې وُ.

(فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ): قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَقَتَادَةُ: يَعْنِي الْمَشْيَ مَعَهُ إِلَى الْجَبَلِ. وَقَالَ مُجَاهِدٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: لَمَّا شَبَّ حَتَّى بَلَغَ سَعْيُهُ سَعْيَ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام. وَالْمَعْنَى: بَلَغَ أَنْ يَتَصَرَّفَ مَعَهُ وَيُعِينَهُ فِي عَمَلِهِ. قَالَ الْكَلْبِيُّ: يَعْنِي الْعَمَلَ لِلَّهِ تَعَالَى وَهُوَ قَوْلُ الْحَسَنِ وَمُقَاتِلِ بْنِ حَيَّانَ وَابْنِ زَيْدٍ، قَالُوا: هُوَ الْعِبَادَةُ لِلَّهِ تَعَالَى وَاخْتَلَفُوا فِي سِنِّهِ. قِيلَ: كَانَ ابْنَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً. وَقِيلَ: كَانَ ابْنَ سَبْعِ سِنِينَ. تفسير البغوي ۳۶/۴ الصافات آية ۱۰۲. التفسير المظهري ۱۲۸/۸ الصافات آية ۱۰۲.

(۲) الصافات آية ۱۰۲.

(۳) معارف القرآن الصافات آية ۱۰۲.

څومره صبر پرې کولې شي؟ "

د انبياء کرامو طريقه هم د مخکې نه دا راروانه ده چې دوی د الله ﷻ حُکم منلو ته هر وخت تيار وي ، ليکن ددې د پاره هغه لاره اختياروي چې په حکمت او د وَس مطابق په آسانۍ باندې بِناء وي .

که ابراهيم عليه السلام خپل ځوي د هغه سره د مشورې نه بغير ذبح کولی نو دا به دواړو ته گرانه پرېوتې وه ، نو د مشورې په انداز يې د هغه نه پوښتنه اوکړه ددې د پاره چې هغه ته د اول نه د الله تعالى حُکم معلوم شي ، او ددې سختۍ تيرولو د پاره د اول نه تيار شي .

او که اسماعيل عليه السلام په دې کې زړه اُووهي نو هغه به پوهه کړې شي (او ددې امتحان د پاره به تيار کړې شي) .(۱)

ليکن اسماعيل عليه السلام هم د ابراهيم خليلُ الله ځوي ؤ نو ځکه يې پلار ته وويل :

﴿ يَٰٓأَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ﴾ . اې زما پلاره ! تا ته چې د څه شي حُکم شوی هغه اوکړه .

بې مثاله جَذبه : ددينه د حضرت اسماعيل عليه السلام د ځان قربانولو بې مثاله جذبه معلوميږي ، او دا هم ورنه معلوميږي چې په دې کم عُمرۍ کې الله ﷻ ده ته څومره بهترين ذِهن او عِلم ورکړې ؤ . اګر چې ابراهيم عليه السلام ده ته دا نه وو ويلي چې " ما ته دا حُکم الله ﷻ کړی " بلکه صرف خوب يې ورته بيان کړو ، ليکن اسماعيل عليه السلام پوهه شو چې د پيغمبر خوب وَحي وي نو ځکه يې ورته په جواب کې وويل چې " الله ﷻ در ته کوم

(۱) تفسير روح المعاني ، تفسير بيان القرآن ، تفسير معارف القرآن الصافات في تشريح آية ۱۰۲ .

(فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ) : مَاذَا تُشِيْرُ . وَإِنَّمَا أَمَرَهُ لِيَعْلَمَ صَبْرَهُ عَلَى أَمْرِ اللهِ تَعَالَى وَعَزِيْمَتَهُ عَلَى طَاعَتِهِ . معالم التنزيل في تفسير القرآن (تفسير البغوي) ۳۷/۴ الصافات آية ۱۰۲ . التفسير المظهري ۱۲۹/۸ الصافات آية ۱۰۲ .

اَلْمَسْأَلَةُ السَّابِعَةُ : اَلْحِكْمَةُ فِيْ مُشَاوَرَةِ الْاِبْنِ فِيْ هٰذَا الْبَابِ أَنْ يُطْلِعَ ابْنَهُ عَلَى هٰذِهِ الْوَاقِعَةِ لِيَظْهَرَ لَهُ صَبْرُهُ فِيْ طَاعَةِ اللهِ فَتَكُوْنَ فِيْهِ قُرَّةُ عَيْنٍ لِإِبْرَاهِيْمَ عليه السلام حَيْثُ يَرَاهُ قَدْ بَلَغَ فِي الْحِلْمِ إِلَى هٰذَا الْحَدِّ الْعَظِيْمِ . وَفِي الصَّبْرِ عَلَى أَشَدِّ الْمَكَارِهِ إِلَى هٰذِهِ الدَّرَجَةِ الْعَالِيَةِ . وَيَحْصُلَ لِلْاِبْنِ الثَّوَابُ الْعَظِيْمُ فِي الْآخِرَةِ وَالثَّنَاءُ الْحَسَنُ فِي الدُّنْيَا . التفسير الكبير ۳۵۰/۲۶ الصافات آية ۱۰۲ .

حُکم کړی هغه پوره کړه ". (۱)

د عاجزۍ مظاهره: بیا اسماعیل علیه السلام په دې جُمله ﴿ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ اللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴾ کې د ډیر أدب او عاجزۍ مظاهره اوکړه، او ورسره یې خپل تکبّر او غرور هم ختم کړو، ځکه په اِن شاء الله ویلو سره یې معامله الله ﷻ ته اوسپارله، او غټه د کمال دعوٰی یې ختمه کړه. (۲)

د ذبحې نه مخکې د اسماعیل عليه السلام پلار ته یو څو خبرې

تفاسیرو لیکلي چې کله دوی د قربانۍ ځای " مِنٰی " ته اورسیدل کوم ځای چې نن صبا هلته قرباني کیږي نو اسماعیل علیه السلام د ذبحې نه مخکې خپل پلار ته یو څو خبرې اوکړې:

اې زما پلاره! ما مضبوط اوتړه چې زه ډیرې خپې او نه ټکوم، خپلې جامې د مانه بچ اوساته چې زما د وینو څاڅکي دریاندې او نه غورځیږي، ځکه (که څاڅکي وریاندې پریوتل نو) په دې سره به بیا زما په ثواب کې کمې راشي، بل دا چې که زما مور (ستا په جامو باندې) دا د وینو څاڅکي اوګوري نو هغه به ډیره غمجنه شي، چاړه هم تېره کړه او زما په مَرۍ باندې یې زَر زَر راکاږه چې رُوح مې زَر اُووځي ځکه مرګ ډیر سخت دی، او کله چې ته زما مور ته ورشې نو په هغې باندې زما سلام اووایه، او که ته زما دا قمیص زما مور ته وَرِوړل غواړې نو وَریې وړه ځکه اُمید شته چې په دې سره به د هغې تسلي کیږي.

ابراهیم علیه السلام (په ډیر اِستقامت سره) ورته اوفرمایل:

نِعْمَ الْعَوْنُ أَنْتَ يَا بُنَيَّ عَلٰى أَمْرِ اللهِ.

اې بچیه! ته د ماسره د الله تعالٰی حُکم پوره کولو کې څومره ښه مدد ګاریې.

ابراهیم علیه السّلام ته چې څوي کومې خبرې کړې وې هغه یې پوره کړې، بیا یې بَشکل

---

(۱) تفسیر معارف القرآن

(۲) تفسیر روح المعاني، تفسیر معارف القرآن الصافات آیة ۱۰۲.

Scanned with CamScanner

(چُپ) كړو ، وې ترلو ، د دوارو سترګې مباركې د اوښكو نه ډكې وې . (۱)

د مخلوقاتو حېرانتيا : په فرښتو كې يوه هَلهَ ځَله شروع شوه ، په مَلاءِ اَعلىٰ كې حېرانتيا وه ، په غيبي مخلوقاتو كې يو شُور جوړ ؤ ليكن په هيچا كې دا طاقت نه ؤ چې د الله ﷻ نه دا پوښتنه اوكړي :

" اې ربه ! دا د دومره لويه قرباني د څه مصلحت د پاره كيږي ؟ "

او دا يقيني ډېر ګران كار هم دى چې يو مهربان پلار د خپل وړوكي فرمانبردار او معصوم بچي د ځلې نه داسې څوږې خبرې واوري ، او بيا همدا پلار په خپل لاس باندې دا معصوم بچي حلالوي نو دا يقيني چې سخت ترين اِمتحان دى ، د داسې پلار په زړه به څه تيريږي ؟ ليكن حضرت ابراهيم عليه السلام د پوره استقامت نه كار واخيست ، د الله ﷻ د حُكم په پوره كولو كې پَدري شفقت مانِع او نه ګرځيد .

د ذبحې د پاره په زمكه څملول

كله چې پوره تياري اوشو ، نمَر يوه نيزه راپورته شو ، نو ابراهيم عليه السلام خپل د ستركو تور ښائسته بدن واله يواځيني ځوي د حلالولو د پاره په زمكه راڅملول .

الله رب العزت د دې بيان داسې كړى :

﴿ فَلَمَّآ أَسۡلَمَا وَتَلَّهُۥ لِلۡجَبِينِ ﴾ .(۲)

(۱) فَقَالَ لَهُ إِبْنُهُ الَّذِي أَرَادَ ذَبْحَهُ : يَا أَبَتِ اشْدُدْ رِبَاطِي حَتَّى لَا أَضْطَرِبَ ، وَاكْفُفْ عَنِّي ثِيَابَكَ حَتَّى لَا يَنْتَضِحَ عَلَيْهَا مِنْ دَمِي شَيْءٌ فَيَنْقُصَ أَجْرِي وَتَرَاهُ أُمِّي فَتَحْزَنَ ، وَاسْتَحِدَّ شَفْرَتَكَ وَأَسْرِعْ مَرَّ السِّكِّينِ عَلَى حَلْقِي لِيَكُونَ أَهْوَنَ عَلَيَّ فَإِنَّ الْمَوْتَ شَدِيدٌ ، وَإِذَا أَتَيْتَ أُمِّي فَاقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنِّي وَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَرُدَّ قَمِيصِي عَلَى أُمِّي فَافْعَلْ ، فَإِنَّهُ عَسَى أَنْ يَكُونَ أَسْلَى لَهَا عَنِّي . فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : نِعْمَ الْعَوْنُ أَنْتَ يَا بُنَيَّ عَلَى أَمْرِ اللهِ ، فَفَعَلَ إِبْرَاهِيمُ مَا أَمَرَهُ بِهِ ابْنُهُ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ فَقَبَّلَهُ وَقَدْ رَبَطَهُ وَهُوَ يَبْكِي وَالْإِبْنُ أَيْضًا يَبْكِي . معالم التنزيل فى تفسير القرآن (تفسير البغوي) ۳/۳۷ الصافات آية ۱۰۲ ، التفسير الكبير ۲۶/۳۵۰ الصافات آية ۱۰۲ ، التفسير المظهري ۸/ ۱۳۰ الصافات آية ۱۰۲ .

(۲) الصافات آية ۱۰۳ .

ترجمه: پس هر کله چې دواړو د الله ﷻ حُکم او منل ، او اسماعيل (عليه السلام) يې پرمخې (يا په اړخ باندې) واچول.

ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي: په اړخ باندې يې داسې واچول چې د تَندي يو طرف يې د ځمکې سره لږېدلو ، خو ځنې مُفسّرينو ويلي چې پرمخې يې په ځمکه واچول.(۱)

تطبيق: مفسّرينو په دې دواړو اقوالو کې تطبيق داسې کړی چې ابراهيم عليه السلام اول خپل ځوي مخامخ نيغ څملول ، په مَرۍ باندې يې ورله چاړه کيښوده ، په ډېر قوّت سره يې زَر زَر چلوله خو چاړې مرۍ نه غوڅوله ، ابراهيم عليه السلام دوه يا درې پېرې چاړه په کاڼي تېره کړه خو بيا يې هم کار نه کولو ، ځکه الله تعالى په خپل قدرت سره د چاړې او مرۍ په مينځ کې د پيتلو يوه ټکره پيدا کړې وه.

---

(۱) په تفسير بغوي کې ذکر دي: ﴿ فَلَمَّا أَسْلَمَا ﴾ إِنْقَادَا وَخَضَعَا لِأَمْرِ اللهِ تَعَالَى... ﴿ وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴾ أَيْ صَرَعَهُ عَلَى الْأَرْضِ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: أَضْجَعَهُ عَلَى جَنْبِهِ عَلَى الْأَرْضِ ، وَالْجَبْهَةُ بَيْنَ الْجَبِينَيْنِ. تفسير البغوي ۳۷/۴ الصّافات آية ۱۰۳

په تفسير مظهري کې ذکر دي: ﴿ وَتَلَّهُ ﴾ اى صَرَعَهُ عَلَى الْأَرْضِ ﴿ لِلْجَبِينِ ﴾ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَضْجَعَهُ عَلَى جَنْبِهِ عَلَى الْأَرْضِ ، وَالْجَبْهَةُ بَيْنَ الْجَبِينَيْنِ. وَكَانَ ذلك عند الصخرة بِمِنًى. أخرجه عبد بن حميد وابن المنذر وابن ابى حاتم والحاكم عن ابن عباس. واخرج البغوي عن عطاء بن السائب عن رجل من قريش عن أبيه عن النبي صلى الله عليه وسلم انّه بِالْمَنْحَرِ الَّذِيْ ينحر فيه اليوم. التفسير المظهري ۸/ ۱۳۰ الصّافات آية ۱۰۳.

په البداية والنهاية کې ذکر دي: وَالْمَعْنَى تَلَّهُ لِلْجَبِينِ أَيْ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ. قِيْلَ أَرَادَ أَنْ يَذْبَحَهُ مِنْ قَفَاهُ لِئَلَّا يُشَاهِدَهُ فِيْ حَالِ ذَبْحِهِ. قَالَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ وَمُجَاهِدٌ وَسَعِيْدُ بْنُ جُبَيْرٍ وَقَتَادَةُ وَالضَّحَّاكُ. وَقِيْلَ بَلْ أَضْجَعَهُ كَمَا تُضْجَعُ الذَّبَائِحُ وَبَقِيَ طَرَفُ جَبِيْنِهِ لَاصِقًا بِالْأَرْضِ. البداية والنهاية ۱۵۸/۱ قِصّةُ الذبيح

غوره تفسير: د لغت په اعتبار سره هم غوره تفسير دادی چې د "جَبِيْن" ترجمه په اړخ سره او کړې شي ، ځکه "جَبِيْن" په عربي کې د تَندي دواړو ارخونو ته ويلې شي ، او د تَندي مينځ حصې ته "جَبْهَة" ويلې شي. حکيم الامت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله هم د "جَبِيْن" ترجمه په اړخ سره کړې ده. معارف القرآن الصافات آية ۱۰۳.

په دې وخت کې اسماعيل عليه السلام پلار ته وويل : اې پلاره ! ما پرمخې په زمکه څملوه ځکه چې کله ته زما مخ ته ګورې نو ستا په مابانديې رحم راځي او زړه دې نرميږي ، چې دا پدري شفقت د الله ﷻ حُکم پوره کولو کې حائل واقع کيږي .

ابراهيم عليه السلام همداسې اوکړل (په تخټ مخ يې څملول) ، او چاړه يې ورله په څټ کيښوده ، زر زر يې چلوله . (۱) .

د الله ﷻ د طرفه آواز

حضرت ابراهيم عليه السلام په ډير زور سره چاړه مسلسل چلوله ، چاړې غوڅه نه کوله ، الله تعالى فرمايي : ﴿ وَنَادَيْنَهُ أَنْ يَآإِبْرَٰهِيمُ ۝ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَآ ﴾ . (۲)

ترجمه : او مونږ ده ته آواز اوکړو چې " اې ابراهيم ! بيشکه تا خپل خوب رښتيا کړو " .

ستا په وَس کې چې څه وو هغه تا پوره کړل ، ځکه مقصود فقط امتحان کول وو ، هغه پوره شو . (۳)

---

(۱) په تفسير بغوي او تفسير مظهري کې ذکر دي : ثُمَّ إِنَّهُ وَضَعَ السِّكِّينَ عَلَى حَلْقِهِ فَلَمْ تَحُكَّ السِّكِّينُ . وَيُرْوَى : أَنَّهُ كَانَ يَجُزُّ الشَّفْرَةَ فِي حَلْقِهِ فَلَا تَقْطَعُ . فَشَحَذَهَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا بِالْحَجَرِ . كُلُّ ذٰلِكَ وَهِيَ لَا تَسْتَطِيعُ . قَالَ السُّدِّيُّ : ضَرَبَ اللهُ تَعَالَى صَفْحَةً مِنْ نُحَاسٍ عَلَى حَلْقِهِ . قَالُوا : فَقَالَ الِابْنُ عِنْدَ ذٰلِكَ : يَا أَبَتِ كُبَّنِي بِوَجْهِي إِلَى الْأَرْضِ عَلَى جَبِينِي فَإِنَّكَ إِذَا نَظَرْتَ فِي وَجْهِي رَحِمْتَنِي وَأَدْرَكَتْكَ رِقَّةٌ تَحُولُ بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَمْرِ اللهِ تَعَالَى . وَأَنَا لَا أَنْظُرُ إِلَى الشَّفْرَةِ فَأَجْزَعُ . فَفَعَلَ ذٰلِكَ إِبْرَاهِيمُ . ثُمَّ وَضَعَ الشَّفْرَةَ عَلَى قَفَاهُ فَانْقَلَبَتِ السِّكِّينُ .
تفسير البغوي ۴/۳۷ الصافات آية ۱۰۳ . التفسير المظهري ۸/ ۱۳۰ الصافات آية ۱۰۳ .

په تفسير کبير کې ذکر دي : ثُمَّ وَضَعَ السِّكِّينَ عَلَى حَلْقِهِ فَقَالَ : كُبَّنِي عَلَى وَجْهِي فَإِنَّكَ إِذَا نَظَرْتَ وَجْهِي رَحِمْتَنِي وَأَدْرَكَتْكَ رِقَّةٌ وَقَدْ تَحُولُ بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَمْرِ اللهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى فَفَعَلَ ثُمَّ وَضَعَ السِّكِّينَ عَلَى قَفَاهُ فَانْقَلَبَتِ السِّكِّينُ وَنُودِيَ : يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا . التفسير الكبير ۲۶/ ۳۵۱ الصافات آية ۱۰۳ .

(۲) الصافات آية ۱۰۳ .

(۳) قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا حيث أتيت من الفعل ما كان مقدورا لك والمطلوب من التكليف والابتلاء هو الإتيان بالمقدور لا غير . التفسير المظهري ۸/ ۱۳۱ الصافات آية ۱۰۳ .

(اوس دا امتحان پوره شو ، دا پرېږده ، ددې په عِوض کې جَنّتي ګډ ذبح کړه) .(۱)

وروسته الله تعالی فرمايي: ﴿ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴾ . (۲)

ترجمه: مونږ نېکانو بندګانو ته همدغه شان بدله ورکوو .

(يعنی لکه څرنګې چې ابراهيم عليه السلام زما حُکم ته غاړه کېښوده خو مونږ وربانديې ځوي ذبح نکړو او د دواړو جهانو راحت مو ورکړو ، همدغه شان که بل څوک هم زما حُکم ته په اخلاص باندې غاړه کېږدي او د خپلو جَذباتو قرباني ته تيار شي نو مونږ به هغه ته هم د دُنياوي تکليفونو نه نِجات ورکړو ، او ددې آجر و ثواب به ددې په عملنامه کې اوليکو) .(۳)

په آخر کې الله تعالی ددې امتحان په باره کې فرمايي :

﴿ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴾ . (۴)

ترجمه: بيشکه دا يقيني چې ښکاره (او ډېر لوي) امتحان ؤ .

د اسماعيل عليه السلام په عِوض کې جَنّتي ګډ راتلل

الله تعالی فرمايي: ﴿ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴾. (۵)

ترجمه: او مونږ ده ته ددې په عِوض کې يوه لويه ذبيحه (قرباني) ورکړه .

په رِواياتو کې راځي چې کله ابراهيم عليه السلام د الله ﷻ د طرفه آواز واورېد نو پورته آسمان طرف ته يې اوکتل نو حضرت جبريل عليه السلام يې اُوليد چې د هغه سره

---

(۱) فَنُودِيَ مِنَ الْجَبَلِ ﴿ أَن يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا ﴾ تَمَّ الْكَلَامُ هَاهُنَا . ثُمَّ ابْتَدَأَ فَقَالَ : إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . تفسير البغوي ۳۸/۴ الصّافات آية ۱۰۴ .

(۲) الصّافات آية ۱۰۵ .

(۳) تفسير معارف القرآن . / په تفسير بغوي کې ذکر دي : إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . وَالْمَعْنَى : إِنَّا كَمَا عَفَوْنَا عَنْ إِبْرَاهِيمَ عِنْدَ ذَبْحِ وَلَدِهِ كَذَٰلِكَ نَجْزِي مَنْ أَحْسَنَ فِي طَاعَتِنَا . قَالَ مُقَاتِلٌ : جَزَاهُ اللهُ بِإِحْسَانِهِ فِي طَاعَتِهِ الْعَفْوَ عَنْ ذَبْحِ ابْنِهِ . تفسير البغوي ۳۸/۴ الصّافات آية ۱۰۵ .

(۴) الصّافات آية ۱۰۶ .

(۵) الصّافات آية ۱۰۷ .

غټ بنکره ور ګډ ؤ ، هغه ورته وويل : " دا ستا د ځوي په عِوض کې دی ، ځوي پرېږده ، اوس دا ګډ ذبحه کړه " ، دوی ټولو تکبيرونه وويل ، ابراهيم عليه السلام ګډ په مِنیٰ کې د قرباني ځای ته راوست او هلته يې ذبح کړو . (۱)

دا هغه جَنّتي ګډ ؤ چې د حضرت آدم عليه السلام ځوي " هابيل " قرباني کړی ؤ ، او په جنت کې ؤ . (۲)

د تکبيرات تشريق اِبتداء : په بحرالرائق ، شامي او نورو کتابونو کې ذکر دي چې کله حضرت جبريل عليه السلام د حضرت اسماعيل عليه السلام په فِديه کې د جنت نه ګډ راواخيست ، او د برَه نه يې ابراهيم عليه السلام اُوليد چې د ځوي په مَرۍ باندې يې چاړه ايخې ده نو يَره ورسره پيدا شوه چې هسې نه زما د ورتللو نه مخکې ځوي ذبح کړي نو په دغه وخت کې دده په ژبه باندې دا کلمات راغلل :

اَللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ .

کله چې حضرت ابراهيم عليه السلام حضرت جبريل عليه السلام اُوليد نو وې ويل :

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ .

کله چې اسماعيل عليه السلام پوهه شو چې زما په عِوض کې فِديه راغله نو وې ويل :

اَللهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ .

---

(۱) رُوِيَ أَنَّهُ لَمَّا سَمِعَ إِبْرَاهِيمُ النِّدَاءَ نَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ فَإِذَا هُوَ بِجِبْرِيْلَ وَمَعَهُ كَبْشٌ أَمْلَحُ أَقْرَنُ . فَقَالَ : هٰذَا فِدَاءٌ لِابْنِكَ فَاذْبَحْهُ دُوْنَهُ . فَكَبَّرَ جِبْرِيْلُ وَكَبَّرَ الْكَبْشُ وَكَبَّرَ إِبْرَاهِيمُ وَكَبَّرَ إِبْنُهُ . فَأَخَذَ إِبْرَاهِيمُ الْكَبْشَ فَأَتٰى بِهِ الْمَنْحَرَ مِنْ مِنًى فَذَبَحَهُ . التفسير المظهري ۱۳۲/۸ . التفسير البغوي ۳۹/۴ الصّافات آية ۱۰۷ .

(۲) قَالَ أَكْثَرُ الْمُفَسِّرِيْنَ : كَانَ ذٰلِكَ الْكَبْشُ رَعٰى فِي الْجَنَّةِ أَرْبَعِيْنَ خَرِيْفًا . وَرُوِيَ عَنْ سَعِيْدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : اَلْكَبْشُ الَّذِيْ ذَبَحَهُ إِبْرَاهِيمُ هُوَ الَّذِيْ قَرَّبَهُ ابْنُ آدَمَ [هَابِيْلُ] .

﴿ بِذِبْحٍ عَظِيْمٍ ﴾ قَالَ سَعِيْدُ بْنُ جُبَيْرٍ : حَقٌّ لَهُ أَنْ يَكُوْنَ عَظِيْمًا . قَالَ مُجَاهِدٌ : سَمَّاهُ عَظِيْمًا لِأَنَّهُ مُتَقَبَّلٌ . وَقَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ الْفَضْلِ : لِأَنَّهُ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللهِ . وَقِيْلَ : عَظِيْمٌ فِي الشَّخْصِ . وَقِيْلَ : فِي الثَّوَابِ . تفسير البغوي ۳۹/۴ الصّافات آية ۱۰۷ . التفسير المظهري ۱۳۲/۸ الصّافات آية ۱۰۷ ، البداية والنهاية ج۱ ص۱۷۶ ، و تفسير معارف القرآن الصّافات آية ۱۰۷ .

Scanned with CamScanner

الله تعالى ته دا كلمات دومره خوښې شو چې تر قيامته پورې يې په اَيَّامُ التَّشريق كې په مسلمانانو باندې واجب اوګرځول .(۱)

ابراهيم عليه السلام ته الله ﷻ ددې امتحاناتو بهترينه بدله په دُنيا او آخرت دواړو كې وركړه .(۲)

الله ﷻ د ابراهيم عليه السلام د قرباني ياد تر قيامته پورې جاري اوساتلو

الله جلّ جلالُه ته د حضرت ابراهيم عليه السلام قرباني دومره خوښه شوه چې دا يې هميشه د پاره د مِلّتِ ابراهيمي شِعار (او نخه) اوګرځوله، او ددې ياد تازه كولو د پاره يې دا تر قيامته پورې په مالدار مسلمانانو باندې لازم اوګرځوله .

نن (د غټ اختر په ورځ باندې) چې مونږ دا كومې قربانۍ كوو دا هم د حضرت ابراهيم عليه السلام د قربانۍ ياد تازه كول دي .

د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم نه صحابه كرامو دا پوښتنه اوكړه :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! مَا هٰذِهِ الْأَضَاحِيُّ؟

اې د الله رسوله! ددې قربانيو حقيقت (او تاريخ) څه شى دى؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل : سُنَّةُ أَبِيْكُمْ إِبْرَاهِيْمَ .

---

(۱) قَالَ الحصكفي رَحِمَهُ اللهُ : (وَيَجِبُ تَكْبِيْرُ التَّشْرِيْقِ) فِي الْأَصَحِّ لِلْأَمْرِ بِهِ (مَرَّةً) وَإِنْ زَادَ عَلَيْهَا يَكُوْنُ فَضْلًا . صِفَتُهُ (اَللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ ، لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ ، اَللهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ) هُوَ الْمَأْثُوْرُ عَنِ الْخَلِيْلِ .

قَالَ ابن عابدين رَحِمَهُ اللهُ : (قَوْلُهُ : هُوَ الْمَأْثُوْرُ عَنِ الْخَلِيْلِ) وَأَصْلُهُ أَنَّ جِبْرِيْلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا جَاءَ بِالْفِدَاءِ خَافَ الْعَجَلَةَ عَلٰى إِبْرَاهِيْمَ فَقَالَ : اَللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ . فَلَمَّا رَآهُ إِبْرَاهِيْمُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ قَالَ : لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ . فَلَمَّا عَلِمَ إِسْمَاعِيْلُ الْفِدَاءَ قَالَ : اَللهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ . كَذَا ذَكَرَ الْفُقَهَاءُ . رد المحتار على الدر المختار ۲ /۱۷۸ بَابُ الْعِيْدَيْنِ مَطْلَبٌ فِي تَكْبِيْرِ التَّشْرِيْقِ . البحر الرائق باب العيدين ، العناية شرح الهداية ج ۲ ص ۸۱ فصل في تكبيرات التشريق .

(۲) الله تعالى فرمايي : ﴿ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ ۝ سَلٰمٌ عَلٰى إِبْرٰهِيْمَ ۝ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ۝ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ۝ وَبَشَّرْنٰهُ بِإِسْحٰقَ نَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝ ﴾ . الصافات .

Scanned with CamScanner

دا ستاسو د پلار " حضرت ابراهیم علیه السلام " طريقه (يادګار) دی .... (۱)

پس معلومه شوه چې دا قرباني کول د حضرت ابراهيم عليه السلام د قربانۍ ياد تازه کول دي ، او مونږ ته د هغوی د اِتباع حُکم شوی . (۲)

نوټ: که د مُقرِرينو سره وخت زيات وي نو په دې ځاى کې دې " د بيت الله سره په خوا کې د خلقو آباديدل ، او د خانه کعبې د تعمير واقعه " هم ذکر کړي ، کومه چې ددې تقرير په آخر کې په صفحه ۳۶۸ ذکر ده ، او که وخت کم وي نو هغه دې بيا په بله موقع ذکر کړي . ابوالشمس عفي عنه

الله ﷻ ابراهيم عليه السلام ته د اِمتحاناتو په عِوض کې ډير اجرونه او اِنعامات ورکړل

محترمو ! تاسو واوريدل چې الله ﷻ په حضرت ابراهيم عليه السلام باندې ډير اِمتحانات راوستل ، او دا په ټولو کې کامياب هم شو ، نو الله تعالی دوی ته ددې په عِوض کې ډير اجرونه او لوي لوي انعامات هم ورکړل . د يو څو انعاماتو تذکره بې درته کوم :

اول اِنعام : الله ﷻ حضرت ابراهيم عليه السلام د ټولو خلقو اِمام او مُقتدا جوړ کړو . رب کريم فرمايي : ﴿ وَ اِذِ ابْتَلٰۤى اِبْرٰهٖمَ رَبُّهٗ بِكَلِمٰتٍ فَاَتَمَّهُنَّ ؕ قَالَ اِنِّیْ جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا ﴾ . (۳)

ترجمه : هر کله چې ابراهيم عليه السلام لره خپل رب په يو څو خبرو (او حُکمونو) سره آزمائلو

---

(۱) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ أَصْحَابُ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : يَا رَسُوْلَ اللهِ مَا هٰذِهِ الْأَضَاحِيُّ ؟ قَالَ : سُنَّةُ أَبِيْكُمْ إِبْرَاهِيْمَ . قَالُوْا : فَمَا لَنَا فِيْهَا يَا رَسُوْلَ اللهِ ؟ قَالَ : بِكُلِّ شَعَرَةٍ حَسَنَةٌ . قَالُوْا : فَالصُّوْفُ ؟ يَا رَسُوْلَ اللهِ . قَالَ : بِكُلِّ شَعَرَةٍ مِنَ الصُّوْفِ حَسَنَةٌ . سنن ابن ماجة كِتَابُ الْأَضَاحِيِّ بَابُ ثَوَابِ الْأُضْحِيَّةِ رقم الحديث ۳۱۲۷ ، المستدرك على الصحيحين للحاكم كِتَابُ التَّفْسِيْرِ تَفْسِيْرُ سُوْرَةِ الْحَجِّ رقم الحديث ۳۴۶۷ ، وقال الحاكم : هٰذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ .

دا حديث د ترجمې ، پوره تفصيل او نورو حوالو سره مخکې د قربانۍ په موضوع کې تېر شوی دی . ابوالشمس

(۲) (سُنَّةُ أَبِيْكُمْ) أَيْ : طَرِيْقَتُهُ الَّتِيْ أُمِرْنَا بِاتِّبَاعِهَا . قَالَ تَعَالٰى : (أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيْمَ حَنِيْفًا . النحل : ۱۲۳) فَهِيَ مِنَ الشَّرَائِعِ الْقَدِيْمَةِ الَّتِيْ قَرَّرَتْهَا شَرِيْعَتُنَا . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۳/۱۰۸۸ بَابٌ فِي الْأُضْحِيَّةِ في تشريح حديث ۱۴۷۶ .

(۳) البقرة آية ۱۲۴ .

نو هغه دغه خبرې پوره کړې (او ټول حُکمونه یې اُومنل) ، نو الله تعالی ورته اوفرمایل: بشکه زه تا د ټولو خلقو د پاره امام (او پیشوا) جوړوم.

همدغه شان د هغه نېکان اَولاد یې هم د خلقو د پاره امامان او مُقتدا جوړ کړل .(۱)

دویم اِنعام : الله ﷻ ابراهیم علیه السلام خپل خلیل (مُخلِص دوست) جوړ کړو .

الله تعالی فرمایي: ﴿ وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴾ .(۲)

ترجمه: او الله تعالی ابراهیم (علیه السلام خپل) خلیل (مُخلِص دوست) جوړ کړې وُ .

دا یقیني چې غټ مقام دی ، ځکه په مخ د زمکه صرف دوه پیغمبرانو ته الله ﷻ دا مقام ورکړی: یو ابراهیم علیه السلام ته ، او دویم محمّدٌ رّسولُ الله صلی الله علیه وسلم ته .

په ټول انسانیت کې ددې دوه پیغمبرانو نه علاوه د الله ﷻ بل خلیل نشته .

درېیم اِنعام : الله ﷻ حضرت ابراهیم علیه السلام ته دا اِنعام او عزت هم ورکړو چې په کوم کاڼي باندې دا اُودرېدلې وُ او خانه کعبه یې جوړوله نو هغه کاڼي ته یې د "مَقَامِ ابراهیم" نوم ورکړو ، او په هاغه ځای کې یې د مونځ کولو ترغیب هم ورکړو .

پَروَردِګارِ عالَم فرمایي: ﴿ وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ﴾ .(۳)

ترجمه: او تاسو مقامِ ابراهم د مونځ ځای جوړ کړئ .

څلورم اِنعام : د حضرت ابراهیم علیه السلام نه پس چې تر د نبي علیه السلام پورې څومره پیغمبران راغلي دي دا ټول د ابراهیم علیه السلام په نسَل کې راغلي دي .

تر دې چې نبي علیه السلام هم د حضرت اسماعیل علیه السلام په نسَل کې دی . الله تعالی فرمایي:

﴿ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا

---

(۱) الله رب العزت فرمایي : وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ۞ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ ۖ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ الانبياء آیة ۷۲ ، ۷۳ .

(۲) النساء آیة ۱۲۵ .

(۳) البقرة آیة ۱۲۵ .

﴿وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾.(۱)

ترجمه: او مونږ ابراهيم ﷺ ته (خوي) اسحاق ﷺ، او (نمسي) يعقوب ﷺ ورکړو او دده په اولاد کې مو د پيغمبرۍ او کتاب سلسله جاري اوساتله، او مونږ ده ته په دُنيا کې هم ددې (غټ) آجر ورکړو، او په آخرت کې به هم دا د صالحانو (نېکانو) نه وي.

پنځم انعام: څوک چې د مِلّتِ ابراهيمي نه مَخ آړوي نو هغه ته الله ﷻ بې وقوف (احمق) ويلی، او ابراهيم عليه السلام ته يې بَرگزيده پيغمبر ويلی.

الله تعالى فرمايي:

﴿وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ ۚ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾.(۲)

ترجمه: او څوک د ملّتِ ابراهيمي نه مخ آړولی شي؟ مگر هغه کس (مخ آړوي) چې هغه خپل ځان احمق (بې وقوف) کړي، او بيشکه مونږ ابراهيم (عليه السلام) په دُنيا کې غوره کړی وُ، او په آخرت کې به هم د نېکانو (د ډلې) نه وي.

شپږم انعام: الله ﷻ ابراهيم عليه السلام ته د دوی يقين کامل کولو د پاره دوی ته د زمکې او آسمانونو حکومت، عجائبات او قدرتونه اوخودل. ربِّ کريم فرمايي:

﴿وَكَذَٰلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ﴾.(۳)

ترجمه: او همدارنگې مونږ ابراهيم عليه السلام ته د آسمانونو او زمکې حکومت (د بادشاهت نِظام، عجائبات او قدرتونه) اوخودل، او ددې د پاره چې هغه د کامِل يقين کوونکو نه جوړ شي.

اووم انعام: الله ﷻ ابراهيم ﷺ ته د کافرانو چُپ کولو، او د هغوی د شِرکي عقيدې باطلولو د پاره ده ته د بهترين دليل او حُجّت بيانولو ملکه ورکړې وه.

(۱) العنکبوت آية ۲۷.

(۲) البقرة آية ۱۳۰.

(۳) الانعام آية ۷۵.

Scanned with CamScanner

الله جلّ جلاله فرمايي:

﴿ وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ ءَاتَيْنَٰهَآ إِبْرَٰهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَٰتٍ مَّن نَّشَآءُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴾.(۱)

ترجمه: دا زمونږ هغه دليل دی چې مونږ ابراهيم ﷺ ته دده د قوم په مقابله کې ورکړې ؤ، مونږ چې دچا په باره کې اوغواړو نو د هغه درجې اُوچتوو. بيشکه ستا رب د حکمت خاوند (او په هر څه) پوهه دی.

آتم اِنعام: الله ﷻ تر قيامته پورې د ابراهيم عليه السلام ذِکرِ خير (ښه صفت) جاري کړی، او ږ ؛ هغه باندې يې سلام ويلی. پَروَردِگارِ عالَم فرمايي:

﴿ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى ٱلْءَاخِرِينَ ۝ سَلَٰمٌ عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ ۝ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴾.(۲)

ترجمه: او مونږ په روستو راتلونکو خلقو کې په ابراهيم (ﷺ) باندې ښه ثناء باقي پريخوده، په ابراهيم (ﷺ) باندې دې سلام وي، مونږ (نورو) نېکانو بندګانو ته هم همدغه شان بدله ورکوو (لکه څنګه مو چې ابراهيم عليه السلام ته ورکړې وه).

نهم اِنعام: الله ﷻ په قرآن کريم کې د ابراهيم عليه السلام بهترين صفت بيان کړی، او نبي عليه الصلاة والسلام ته يې د مِلّتِ ابراهيمي د اِتّباع حُکم کړی، الله تعالی فرمايي:

﴿ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِّلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ۝ شَاكِرًا لِّأَنْعُمِهِ ۚ ٱجْتَبَىٰهُ وَهَدَىٰهُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ۝ وَءَاتَيْنَٰهُ فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَإِنَّهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ۝ ثُمَّ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ أَنِ ٱتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴾.(۳)

ترجمه: بيشکه ابراهيم عليه السلام (د خلقو) لوي پيشوا، د الله تعالی فرمانبردار او يو مَخيزې (يعنی صرف حَق طرف ته مائِل) ؤ، او هغه د مشرکانو نه نه ؤ، د الله تعالی د نِعمتونو شکر ګزار ؤ، الله تعالی هغه غوره کړې ؤ، او بيشکه دې به په آخرت کې د

(۱) الانعام آية ۷۵.
(۲) الصافات آية ۱۰۸ تا ۱۱۱.
(۳) النحل آية ۱۲۰ تا ۱۲۳.

تېکانو بندګانو نه وي، (الله ﷻ نبي عليه السلام ته فرمايي:) بيا مونږ تاته (دا) وَحي اوکړه چې ته د ابراهيم عليه السلام د دِين پيروي اوکړه کوم چې يو مَخيزې ؤ ، او د مشرکانو نه نه ؤ.

لسم اِنعام : نبي کريم صلى الله عليه وسلم چې خپل اُمت ته څومره درود شريف خودلي دي په هغې تولو کې په حضرت ابراهيم عليه السلام باندې هم د صلاة او سلام ذکر شته.

په هره ورځ په مانځه کې چې مونږ کوم درودِ ابراهيمي وايو په هغې کې هم په ابراهيم عليه السلام باندې د صلاة و سلام او برکت ذکر دی.

درودِ ابراهيمي دادی:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰی إِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰی آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ . اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰی إِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰی آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ .

اې الله ! ته رَحمت را اُوليږه په محمد صلى الله عليه وسلم او په آولاد د محمّد صلى الله عليه وسلم باندې، لکه څرنګې چې تا رَحمت رالیږلې ؤ په حضرت اِبراهيم عليه السلام او په آولاد د ابراهيم عليه السلام باندې ، بيشکه ته ستائلې شوي (د تعريف لائق) او بزرګۍ والې يې. اې الله ! ته برکت را اُوليږه په محمد صلى الله عليه وسلم او په آولاد د محمد ﷺ باندې ، لکه څرنګې چې تا برکت رالیږلې ؤ په حضرت اِبراهيم عليه السلام او آولاد د اِبراهيم عليه السلام باندې ، بيشکه ته ستائلې شوی او لويې والې يې.

دا خو ما درته د يو څو انعاماتو تذکره اوکړه ، ددينه علاوه الله ﷻ ورته نور ډير انعامات هم ورکړي وو.

د ابراهيم عليه السلام په واقعه کې زمونږ د پاره عِبرت او نصحيت

محترمو مسلمانانو ! د حضرت ابراهيم عليه السلام په واقعه کې زمونږ د پاره ډير لوي عِبرت او نصيحت پروت دی:

Scanned with CamScanner

" لکه څرنګې چې هغه د الله ﷻ د رضا د پاره او د دين د سرلنډۍ د پاره مختلف قسمه تکليفونه برداشت کړل ، او د ژوند په هره مرحله کې يې د استقامت نه کار واخيست ، تر دې چې د دين په خاطر يې د خپل پلار ، خپل قوم او خپل وطن د محبت هيڅ پرواه اُو نه ساتله ، د نمرود اُور ته يې غاړه کيښوده ، د الله ﷻ په حُکم يې خپله بي بي او شير خوار بچې په شاړه دَشته کې پريخودل ، حتّى چې د ځوي ذبح کولو حُکم ته يې هم غاړه کيښوده "

نو همدغه شان مونږ ته هم په کار دي چې خپل ژوند د خالق کائنات د احکاماتو تابع کړو ، که په مونږ باندې هم د دين په خاطر څه تکليفونه راشي نو په هغې به صبر کوو ، او د ژوند په هره مرحله کې به د الله ﷻ هر حُکم ته لبّيک وايو ، تر دې چې که په څه موقع کې زمونږ د مال ضرورت راشي ، يا جهادي ميدان کې د ځان يا آولاد قربانولو (يعنې د کافرانو خلاف جهاد کولو) ضرورت راشي نو ديته به هم په خوشحالۍ غاړه ږدو .

د قربانۍ مشروع کيدلو حکمت

په حقيقت کې قرباني ددې د پاره مشروع شوې چې د انسان په زړه کې دا اِحساس پيدا شي " لکه څرنګې چې ابراهيم عليه السلام د الله تعالى هر حُکم ته بغير د چون و چرا نه غاړه کيښوده ، او د الله ﷻ د حُکم د وړاندې يې د هيڅ شي د محبت پرواه اونکړه نو همدغه شان مونږ ته هم په کار دي چې د الله تعالى هر حُکم په خوشحالۍ سره اُومنو ، او د الله ﷻ د حُکم د وړاندې د هيڅ شي د محبت پرواه اونکړو .

د غټ اختر د مانځه طريقه

اول درته د غټ اختر مانځه متعلق يو څو خبرې ذکر کوم :

د غټ اختر مونځ واجب دی .(۱)

کله چې نمر يوه نيزه را اُوچت شي (يعنې د نمر راختلو نه پس پنځلس يا شل منټه تېر شي نو) د غټ اختر مانځه وخت شروع شي ، تر د نمر د زوال پورې ددې وخت وي . خو د غټ اختر په مانځه کې تادي کول بهتر ده ددې د پاره چې په قربانۍ کې سهولت پيدا شي .

(۱) دا مسئله پوره تفصيل او دلائلو سره ددې (اصلاحي مدلل تقريرونه) کتاب په لسم (۱۰) جلد صفحه ۱۹۰ کې ذکر شوی .

د غټ اختر مانځه د پاره آذان او اِقامت نشته. (۱)

اوس درته اول د غټ اختر مانځه اِجمالي طريقه بيانوم، بيا يې درته تفصيلي بيانوم:

اِجمالي طريقه: د غټ اختر دوه ركعته واجب مونځ دی، دا د نورو مونځونو په شان دی، صرف په دې كې په اول ركعت كې د سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ ... نه پس درې (۳) زياتې تكبيرونه دي، او په دويم ركعت كې د ركوع نه مخكې درې (۳) زياتې تكبيرونه دي.

تفصيلي طريقه: اول به داسې نيت اوكړئ: " نيت مې اوكړو د زړه د اِخلاصه دوه ركعته واجب مونځ اداكوم ددې غټ اختر سره د شپږو تكبيرونو په دې حاضر وخت په دې حاضر امام پسې خاص خدای تعالی لره مخ مې د كعبې شريفې په لورې " (۲)

بيا به د امام تكبيرِ تحريمه (اَللّٰهُ اَكْبَرُ) سره تاسو هم تكبيرِ تحريمه اووايئ، لاسونه به د نامه نه لاندې اوتړئ، سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ ... به تر ... وَلَآ اِلٰهَ غَيْرُكَ پورې اولولئ.

بيا به امام درې (۳) تكبيرونه وايي. (۳)

دا تكبيرونه به تاسو هم وايئ، د هر تكبير سره به لاسونه د غوږونو پورې اوچتوئ او بيا به يې زوړند نيسئ، د دريم تكبير نه پس به لاسونه د نامه نه لاندې اوتړئ، اوس به

---

(۱) دا دواړه مسئلې پوره تفصيل او دلائلو سره ددې (اصلاحي مدلل تقريرونه) كتاب په لسم (۱۰) جلد صفحه ۱۹۳ كې ذكر شوي، د مزيد تفصيل د پاره يې هلته كتلې شي.

(۲) كه يو كس دا نيت په زړه كې اوكړي او په ژبه يې او نه وايي نو هم صحيح ده، ځكه نيت د زړه اِرادې ته وايي.

نوټ: په ژبه باندې د نيت متعلق تفصيلي مسئله ددې (اِصلاحي مُدَلّل تقريرونه) كتاب په آتم جلد كې په صفحه ۱۱۱ او صفحه ۱۱۲ باندې ذكر ده، هلته يې كتلې شي. ابوالشمس عفي عنه.

(۳) امام به د هر تكبير په مينځ كې دومره وقفه كوي چې په هغې كې درې پيرې سبحان الله، يا درې پيرې الله اكبر ويلې شي. خو دا وقفه د خلقو د ډير والي او كم والي په وجه كمه يا زياته كيدې شي.

قال الحصكفي: (وَيَسْكُتُ بَيْنَ كُلِّ تَكْبِيرَتَيْنِ مِقْدَارَ ثَلَاثِ تَسْبِيحَاتٍ) هٰذَا يَخْتَلِفُ بِكَثْرَةِ الزِّحَامِ وَقِلَّتِهِ.

قال ابن عابدين: (قَوْلُهُ: هٰذَا يَخْتَلِفُ) أَشَارَ إِلَى مَا فِي الْبَحْرِ عَنِ الْمَبْسُوطِ مِنْ أَنَّ هٰذَا التَّقْدِيرَ لَيْسَ بِلَازِمٍ بَلْ يَخْتَلِفُ بِكَثْرَةِ الزِّحَامِ وَقِلَّتِهِ لِأَنَّ الْمَقْصُودَ إِزَالَةُ الِاشْتِبَاهِ. رد المحتار على الدر المختار ۲/۱۷۵ بَابُ الْعِيدَيْنِ

تاسو چُپ اودريږي (قرأت به نه کوي) ، امام به أَعُوْذُ بِاللهِ... او بِسْمِ اللهِ... په پټه ووايي ، بيا به سورة فاتحة او يو سورة جَهرًا اووايي.

اول رکعت به د نورو مونځونو په شان پوره کړئ.

کله چې دويم رکعت ته راپاځئ ، نو په دې کې به امام د عامو جَهري مونځونو په شان سورة فاتحه او يو سورت اووايي ، بيا رکوع ته د تللو نه مخکې د مخکينۍ تکبيرونو په شان دلته هم درې (۳) تکبيرونه دي ، دا به تاسو هم وايئ ، د هر تکبير سره به لاسونه د غوږونو پورې اوچتوئ او واپس به يې زوړند نيسئ (د دريم تکبير نه پس به هم لاسونه زوړند وي) ، په څلورم تکبير سره به رکوع ته لاړ شئ . او د عامو مونځونو په شان به باقي مونځ پوره کړئ . (۱)

د اختر مانځه نه پس دُعا او خطبه

د اختر مانځه نه پس به دُعا کوو ، ځکه د اختر مانځه نه پس دُعا مستحب ده . (۲)

بيا به دوه خطبې وي ، دا خطبې سُنّت دي ، خو آوريدل يې واجب دي ، لهذا د خطبې په دَوران کې به څوک خبرې نه کوي . (۳)

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا را اُووته چې د غټ اختر ورځ ډيره بهترينه ورځ ده ، دا د مسلمانانو

---

(۱) قَالَ الحصكفي" : (وَيُصَلِّي الْإِمَامُ بِهِمْ رَكْعَتَيْنِ مُثْنِيًا قَبْلَ الزَّوَائِدِ، وَهِيَ ثَلَاثُ تَكْبِيرَاتٍ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ. وَيُوَالِي) نَدْبًا (بَيْنَ الْقِرَاءَتَيْنِ) وَيَقْرَأُ كَالْجُمُعَةِ. الدر المختار ۱۷۲/۲ بَابُ الْعِيدَيْنِ.

وفي الهداية : (وَيُصَلِّي الْإِمَامُ بِالنَّاسِ رَكْعَتَيْنِ، يُكَبِّرُ فِي الْأُولَى لِلِافْتِتَاحِ وَثَلَاثًا بَعْدَهَا. ثُمَّ يَقْرَأُ الْفَاتِحَةَ وَسُورَةً . وَيُكَبِّرُ تَكْبِيرَةً يَرْكَعُ بِهَا. ثُمَّ يَبْتَدِئُ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ بِالْقِرَاءَةِ. ثُمَّ يُكَبِّرُ ثَلَاثًا بَعْدَهَا. وَيُكَبِّرُ رَابِعَةً يَرْكَعُ بِهَا) وَهٰذَا قَوْلُ ابْنِ مَسْعُودٍ ﷺ . وَهُوَ قَوْلُنَا. الهداية بَابُ صَلَاةِ الْعِيدَيْنِ.

(۲) فتاوى حقانيه ج ۳ ص ۳۹۶ . فتاوى دار العلوم ديوبند ج۵ ص ۱۴۱ ، ۱۴۲ ، ۱۶۳ الباب السادس عشر في صلاة العيدين ، امداد الاحكام ج۱ ص ۷۴۲ فصل في الجمعة والعيدين .

(۳) نوټ : دا دواړه مسئلې پوره تفصيل او دلائلو سره ددې (اصلاحي مدلل تقريرونه) کتاب په لسم (۱۰) جلد کې د صفحه ۲۱۲ نه تر د صفحه ۲۱۵ پورې ذکر دي ، هلته يې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه

د بخلو ورځ ده ، په دې ورځ باندې الله ﷻ ته مَحبوب ترین عمل د څاروو قرباني کول دي ، په دې قرباني سره د حضرت ابراهیم علیه السلام د قربانی یاد راتازه کیږي ، او د مسلمانانو ه پاره په کې ډیر آجرونه او ثوابونه دي.

حضرت ابراهیم علیه السلام جلیلُ القدر پیغمبر ؤ ، الله ﷻ خپل خلیل (دوست) جوړ کړې ؤ ، ډیر اِمتحانات وربانديې راغلي وو ، خو په هر امتحان کې یې د الله رب العزت د حُکم تابعداري کړې ده ، او په ټولو کې کامیاب شوې ؤ .

په هغې امتحاناتو کې یو امتحان د ځوي قرباني کول هم وو ، په دې امتحان کې هم کامیاب شو ، نو الله تعالی د هغه د قربانی یاد تازه کولو د پاره د قیامته پورې په ټولو مالدارو مسلمانانو باندې قرباني واجب کړه.

دُعا

الله ربّ العزت دې په مونږ کې هم د حضرت ابراهیم علیه السلام په شان په خپل دِین باندې د صبر ، اِستقامت او د قربانی حقیقي جَذبه پیدا کړي.

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْن

د مقرّرينو د پاره راهنمائي : که د مقرّرينو سره وخت زيات وي نو دا لاندې واقعه دې هم د اسماعيل عليه السلام د ذبحې د واقعې نه پس (او ابراهيم عليه السلام ته د انعاماتو ورکولو نه مخکې) ذکر کړي ، نو ټوله واقعه به پوره شي ، البته که وخت ورسره کم وي نو دا دې بيا په بله موقع بيان کړي ، هلته هماغه تقرير کافي دی .

ابو الشمس عفي عنه

د بيتُ الله سره په خوا کې د جُرهم قبيلې آباديدل

په آخر کې درته د بيتُ الله سره په خوا کې د خلقو آباديدل ، د حضرت اسماعيل عليه السلام د واده ، او د خانه کعبې د تعمير متعلق ضروري وضاحت کوم :

په بخارِي شريف کې يو اُوږد حديث ذکر دی ، د هغې اوله نيمه حصه مخکې ذکر شوه ، اوس درته د هغې آخري نيمه حصه بيانوم :

حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي ..... چې کله فرښتې (حضرت جبريل عليه السلام) د الله په حُکم سره د آبِ زمزم د چينې ځای په خپه يا وزَر باندې اووهل نو د هغې نه اُوبه راأووتې ، حضرت هاجرې رضي الله عنها دا په خپله اُوڅکلې ، او په حضرت اسماعيل عليه السلام يې شوده اوڅکل ، نو فرښتې حضرت هاجرې رضي الله عنها ته ووېل :

لَا تَخَافُوا الضَّيْعَةَ ، فَإِنَّ هَاهُنَا بَيْتَ اللهِ ، يَبْنِي هٰذَا الْغُلَامُ وَأَبُوهُ . (۱)

---

(۱) ... فَإِذَا هِيَ بِالْمَلَكِ عِنْدَ مَوْضِعِ زَمْزَمَ ، فَبَحَثَ بِعَقِبِهِ ، أَوْ قَالَ بِجَنَاحِهِ ، حَتَّى ظَهَرَ الْمَاءُ ، فَجَعَلَتْ تُحَوِّضُهُ وَتَقُولُ بِيَدِهَا هٰكَذَا ، وَجَعَلَتْ تَغْرِفُ مِنَ الْمَاءِ فِي سِقَائِهَا وَهُوَ يَفُورُ بَعْدَ مَا تَغْرِفُ . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " يَرْحَمُ اللهُ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ ، لَوْ تَرَكَتْ زَمْزَمَ أَوْ قَالَ : لَوْ لَمْ تَغْرِفْ مِنَ الْمَاءِ ، لَكَانَتْ زَمْزَمُ عَيْنًا مَعِينًا " قَالَ : فَشَرِبَتْ وَأَرْضَعَتْ وَلَدَهَا ، فَقَالَ لَهَا الْمَلَكُ : لَا تَخَافُوا الضَّيْعَةَ ، فَإِنَّ هَاهُنَا بَيْتَ اللهِ ، يَبْنِي هٰذَا الْغُلَامُ وَأَبُوهُ ، وَإِنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ أَهْلَهُ ..... صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا} رقم الحديث ۳۳۶۴ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۹۳۷۰ باب بدء السعي بين الصفا والمروة ، شعب الايمان ج۵ ص ۴۹۳ ، وهكذا في التفسير المظهري ۲۷۶/۵ في تشريح سورة ابراهيم آية ۳۷ ، و تفسير الخازن ج۳ ص ۴۰ سورة ابراهيم آية ۳۷ .

Scanned with CamScanner

د خپل ځان او خپل بچي په ضائع کيدو يَره مه کوه ، ځکه دلته د الله ﷻ کور (بيتُ الله) دی چي هغه به دا بچی او دده پلار (ابراهيم عليه السلام) جوړوي.
(دا خبره مخکي په تفصيل سره تېره شوی).

د بخاري شريف په همدې حديث کې ذکر دي : چي د بيتُ الله زمکه په خواؤ شا نورو زمکو باندې اُوچته وه ، د سېلاب اُوبه به راتلی او ددې خي طرف او چَپ (ګس) طرف زمکه به يې کټ کوله ، همدغه شان به شپې او ورځې تيرېدلی (حضرت هاجره رضي الله عنها د خپل بچي سره يواځې په دې شاړ بيابان کې اوسيدله) .
تر دې چي يوه ورځ د جُرهم قبيلې څه خلق د مکې مکرّمې سره خوا کې تيرېدل ، هلته نژدې يې پړاؤ واچول ، دوی اوليدل چي نژدې ورسره مرغئ آلوځي راالوځي ، دوی وويل چي دا مرغئ د اُوبو نه تاوېږي ، دا علامه د اُوبو ده ، حالانکه مخکي خو به مونږ په دې لاره تيريدلو دلته خو به اُوبه نه وی .(دوی ته دا نا آشنا معلومه شوه)
آخر دوی دې ځای ته يو کس يا دوه کسان وراُوليږل ، دوی واقعي هلته اُوبه اوموندی ، دوی واپس لاړل ، نورو ملګرو ته يې خبر ورکړو چې هلته يقيني اُوبه شته ، هغوی هم راغلل ، په دې وخت کې حضرت هاجره رضي الله عنها د اُوبو سره ناسته وه ، دوی ورته وويل :
أَتَأْذَنِينَ لَنَا أَنْ نَنْزِلَ عِنْدَكِ؟
آيا ته مونږ ته په دې خپل ګاونډ کې د اُوسيدلو اجازت راکوی؟
دې ورته وويل : نَعَمْ، وَلٰكِنْ لَا حَقَّ لَكُمْ فِي الْمَاءِ.
آو (دلته د اُوسيدلو اِجازت درته شته) ، خو تاسو ته به د اُوبو د مِلکيت حق نه وي.
هغوی ورته وويل : صحيح ده.
ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي : نبي عليه السلام اوفرمايل چي اوس خو د حضرت هاجرې رضي الله عنها ګاونډيان پيدا شو ، حالانکه د مخکې نه هم ددې زړه غوښتل چي څوک انسانان دلته پيدا شي نو دا به ښه وي.
لهذا د جُرهَم قبيلې خلق په خپله هم دلته مُقيم (ديره) شو ، او د خپلې قبيلې نور خلق يې

هم دلته را اُوغوښتل ، نو ل دلته مُقيم شو ، په داسې طريقې سره دلته کوروونه آباد شو .(۱)

په جُرهم قبيله کې د حضرت اسماعيل عليه السلام واده کول

حضرت اسماعيل عليه السلام د جُرهم قبيلې د هلکانو سره يو ځاى اوسيدو ، تر دې چې ځوان شو ، او د هغوى نه يې عربي ژبه زده کړه .

دده ځواني ، ښائست او انداز داسې بهترين وُ چې دا د جُرهم قبيلې واله خلقو خوښ شو ، نو د خپل خاندان يوه جينۍ يې ده ته په نکاح ورکړه .

بيا (څه وخت پس) د اسماعيل عليه السلام مور (حضرت هاجره رضي الله عنها) وفات شوه.

ابراهيم عليه السلام به وخت په وخت د ځوي ملاقات ته راتللو

حضرت ابراهيم عليه السلام (به وخت په وخت د دوى ملاقات ته راتلو ، او بيا به واپس تللو) يو ځل د اسماعيل عليه السلام د واده نه پس دده ليدلو د پاره راغى ، اسماعيل عليه السلام په کور

---

(۱) ..... وَكَانَ الْبَيْتُ مُرْتَفِعًا مِنَ الأَرْضِ كَالرَّابِيَةِ ، تَأْتِيهِ السُّيُولُ ، فَتَأْخُذُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ ، فَكَانَتْ كَذَلِكَ حَتَّى مَرَّتْ بِهِمْ رُفْقَةٌ مِنْ جُرْهُمَ ، أَوْ أَهْلُ بَيْتٍ مِنْ جُرْهُمَ ، مُقْبِلِينَ مِنْ طَرِيقِ كَدَاءٍ ، فَنَزَلُوا فِي أَسْفَلِ مَكَّةَ ، فَرَأَوْا طَائِرًا عَائِفًا ، فَقَالُوا : إِنَّ هَذَا الطَّائِرَ لَيَدُورُ عَلَى مَاءٍ ، لَعَهْدُنَا بِهَذَا الوَادِي وَمَا فِيهِ مَاءٌ ، فَأَرْسَلُوا جَرِيًّا أَوْ جَرِيَّيْنِ فَإِذَا هُمْ بِالْمَاءِ ، فَرَجَعُوا فَأَخْبَرُوهُمْ بِالْمَاءِ فَأَقْبَلُوا ، قَالَ : وَأُمُّ إِسْمَاعِيلَ عِنْدَ المَاءِ ، فَقَالُوا : أَتَأْذَنِينَ لَنَا أَنْ نَنْزِلَ عِنْدَكِ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ ، وَلَكِنْ لاَ حَقَّ لَكُمْ فِي المَاءِ ، قَالُوا : نَعَمْ ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « فَأَلْفَى ذَلِكَ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ وَهِيَ تُحِبُّ الإِنْسَ » فَنَزَلُوا وَأَرْسَلُوا إِلَى أَهْلِيهِمْ فَنَزَلُوا مَعَهُمْ ، حَتَّى إِذَا كَانَ بِهَا أَهْلُ أَبْيَاتٍ مِنْهُمْ .... صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا} رقم الحديث ٣٣٦٤ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٩٣٧٠ باب بدء السعي بين الصفا والمروة ، شعب الايمان ج۵ ص ۴۹۳ ، وهكذا في التفسير المظهري ۲۷۶/۵ في تشريح سورة ابراهيم آية ۳۷ ، وتفسير الخازن ج۳ ص ۳۰ سورة ابراهيم آية ۳۷ .

وفي رواية : .... فَمَرَّ نَاسٌ مِنْ جُرْهُمَ بِبَطْنِ الوَادِي ، فَإِذَا هُمْ بِطَيْرٍ ، كَأَنَّهُمْ أَنْكَرُوا ذَاكَ ، وَقَالُوا : مَا يَكُونُ الطَّيْرُ إِلَّا عَلَى مَاءٍ ، فَبَعَثُوا رَسُولَهُمْ ، فَنَظَرَ فَإِذَا هُمْ بِالْمَاءِ ، فَأَتَاهُمْ فَأَخْبَرَهُمْ ، فَأَتَوْا إِلَيْهَا فَقَالُوا : يَا أُمَّ إِسْمَاعِيلَ ، أَتَأْذَنِينَ لَنَا أَنْ نَكُونَ مَعَكِ ، أَوْ نَسْكُنَ مَعَكِ ..... صحيح البخاري رقم الحديث ٣٣٦٥ كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا} .

کې نه وُ ، دده د بي بي نه دده متعلق پوښتنه اوکړه (چې چيرته تللې دی؟) .

بي بي يې ورته وويل : د رزق تلاش پسې بهر تللې دی .

ابراهيم عليه السلام ورنه پوښتنه اوکړه چې ژوند مو څنګه تيريږي؟ هغې ورته وويل : مونږ په سختۍ تنګۍ او تکليف کې وخت تيروو . نور ډير شکايت يې هم ورته اوکړو .

ابراهيم عليه السلام ورته اوويل :

فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكِ فَاقْرَئِي عَلَيْهِ السَّلَامَ ، وَقُولِي لَهُ يُغَيِّرْ عَتَبَةَ بَابِهِ .

کله چې ستا خاوند راشي نو هغه ته زما سلام اووايه ، او دا هم ورته ووايه چې " د خپلې دروازې چوکاټ دې بدل کړه " .

کله چې اسماعيل عليه السلام کور ته راغی نو هغه په خپل کور کې د نورِ نبوّت څه آثرات محسوس کړل ، د خپلې بي بي نه يې پوښتنه اوکړه :

هَلْ جَاءَكُمْ مِنْ أَحَدٍ؟ آيا تاسو ته دلته څوک (ميلمه) راغلې وُ ؟

هغې ورته وويل : آو ، يو شيخ (بزرګ) دداسې داسې شکل واله راغلې وُ ، د مانه يې ستاسو متعلق پوښتنه اوکړه ، ما ورته وويل چې هغه بهر رِزق پسې تللې دی ، بيا يې د مانه پوښتنه اوکړه چې " ستا ژوند څنګه دی ؟ " ما ورته وويل چې مونږ په ډير مشقت او سختۍ کې يو .

اسماعيل عليه السلام د بي بي نه پوښتنه اوکړه :

فَهَلْ أَوْصَاكِ بِشَيْءٍ ؟ آيا هغه تا ته څه وصيت (نصيحت) هم کړې وُ ؟

بي بي ورته وويل : آو ، هغه ماته حُکم کړې وُ چې په تا باندې سلام اُووايم . او دا يې هم راته ويلي وو چې خاوند ته دې اووايه " چې د خپلې دَروازې چَوکاټ بدل کړه " .

اسماعيل عليه السلام بي بي ته وويل :

ذَاكِ أَبِي ، وَقَدْ أَمَرَنِي أَنْ أُفَارِقَكِ ، الْحَقِي بِأَهْلِكِ .

هغه شيخ (بزرګ) زما پلار وُ ، هغه ماته دا حُکم کړی چې زه تا د ځان نه جدا کړم ، پس ته د خپل پلار کور ته لاړه شه .

اسماعيل ﷺ دې بي بي ته طلاق ورکړو ، او په همدې جُرهم قبيله کې يې د يوې بلې

ښځې سره نکاح اوکړه.

تر څو پورې چې الله ﷻ ته منظور وه نو ابراهيم عليه السلام څه وخته پورې د څوې ملاقات ته رانغی ، بيا چې کله يو څه وخت پس راغی نو دا ځل هم اسماعيل عليه السلام په کور کې موجود نه ؤ ، کور ته ورغی ، دده د بي بي نه يې پوښتنه اوکړه (چې هغه چيرته دی ؟) ، هغې ورته ووېل : بهر تللې دی ، زمونږ د پاره رزق تلاش کوي .

ابراهيم عليه السلام ورته پوښتنه اوکړه : تاسو څنګه يې او ژوند مو څنګه تيرېږي ؟

دې ورته ووېل : مونږ په خير او ډيره فراخي کې يو . بيا دې ښځې د الله ﷻ ثناء بيان کړه .

ابراهيم عليه السلام ورته پوښتنه اوکړه : مَاطَعَامُكُمْ ؟ ستاسو خوراک څه شی دی ؟

دې ورته ووېل : غوښه . ده ورته بيا پوښتنه اوکړه : فَمَاشَرَابُكُمْ ؟ څه شی څکئ ؟

هغې ورته ووېل : اُوبه څکو .

ابراهيم عليه السلام د دوی د پاره دا دُعا اوکړه :

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي اللَّحْمِ وَالْمَاءِ . اې الله ! دوی ته په غوښه او اُوبو کې برکت واچوه .

نبي عليه السلام اوفرمايل : وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ حَبٌّ ، وَلَوْ كَانَ لَهُمْ دَعَا لَهُمْ فِيْهِ .

په دغه ورځو کې د دوی په خوراک کې دانې (د غنم وغيره) نه وې شاملې ، که چيرته دا هم د دوی په خوراک کې شاملې وی نو ضرور به ابراهيم ﷺ دوی ته په دې کې هم د برکت دُعا کړې وه .

ابراهيم عليه السلام د تللو په وخت د اسماعيل ﷺ بي بي ته ووېل :

فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكِ فَاقْرَئِيْ عَلَيْهِ السَّلَامَ ، وَمُرِيْهِ يُثْبِتُ عَتَبَةَ بَابِهِ .

کله چې ستا خاوند راشي نو هغه ته زما سلام اووايه ، او دا هم ورته اووايه چې د خپلې دروازې چوکاټ باقي اوساته .

کله چې اسماعيل عليه السلام کور ته راغی (او په کور کې يې د نُورِ نبوّت څه آثار محسوس کړل) نو د بي بي نه يې پوښتنه يې اوکړه :

هَلْ أَتَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ ؟ آيا تاسو ته څوک (ميلمه) راغلې وُ ؟

بي بي ورته وويل : آو ، مونږ کره د يو ښائسته شکل واله بزرګ راغلي ؤ . بي بي د دې بزرګ ډير تعريف اوکړو . هغه د مانه ستاسو متعلق پوښتنه اوکړه (چې هغه چيرته تللې دی ؟) ما ورته خبر ورکړو (چې د رزق تلاش پسې تللې دی) .

بيا هغه د مانه پوښتنه اوکړه چې ژوند مو څنګه دی ؟ ما ورته وويل : ډير ښه دی .

اسماعيل عليه السلام ورته وويل : فَأَوْصَاكِ بِشَيْءٍ ؟ آيا هغه تاته څه وصيت کړې دی ؟

دې ورته وويل : آو ، هغه په تا باندې سلام وويل ، او تاته يې دا حُکم اوکړو چې د خپلې دَروازې چوکاټ بَرقرار اوساته .

اسماعيل عليه السلام خپلې بي بي ته وويل : ذَاكِ أَبِي وَأَنْتِ الْعَتَبَةُ ، أَمَرَنِي أَنْ أُمْسِكَكِ

دا بزرګ زما پلار ؤ ، ته د دروازې چوکاټ يې ، هغه ماته دا حُکم کړی چې تا د ځان سره (په خپله نکاح کې) بَرقرار اوساتم .

بيا چې څو مره ورځې الله تعالی ته منظورې وی ابراهيم عليه السلام دوی ته تشريف را نه وړو (يعنی ابراهيم عليه السلام يو څه وخته پورې د اسماعيل عليه السلام ملاقات ته نه ؤ راغلی) .(۱)

---

(۱) ... وَشَبَّ الْغُلَامُ وَتَعَلَّمَ الْعَرَبِيَّةَ مِنْهُمْ ، وَأَنْفَسَهُمْ وَأَعْجَبَهُمْ حِينَ شَبَّ . فَلَمَّا أَدْرَكَ زَوَّجُوهُ امْرَأَةً مِنْهُمْ ، وَمَاتَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ . فَجَاءَ إِبْرَاهِيمُ بَعْدَمَا تَزَوَّجَ إِسْمَاعِيلُ يُطَالِعُ تَرِكَتَهُ فَلَمْ يَجِدْ إِسْمَاعِيلَ . فَسَأَلَ امْرَأَتَهُ عَنْهُ فَقَالَتْ : خَرَجَ يَبْتَغِي لَنَا . ثُمَّ سَأَلَهَا عَنْ عَيْشِهِمْ وَهَيْئَتِهِمْ . فَقَالَتْ نَحْنُ بِشَرٍّ ، نَحْنُ فِي ضِيقٍ وَشِدَّةٍ ، فَشَكَتْ إِلَيْهِ . قَالَ : فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكِ فَاقْرَئِي عَلَيْهِ السَّلَامَ ، وَقُولِي لَهُ يُغَيِّرْ عَتَبَةَ بَابِهِ . فَلَمَّا جَاءَ إِسْمَاعِيلُ كَأَنَّهُ آنَسَ شَيْئًا . فَقَالَ : هَلْ جَاءَكُمْ مِنْ أَحَدٍ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ ، جَاءَنَا شَيْخٌ كَذَا وَكَذَا . فَسَأَلَنَا عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ ، وَسَأَلَنِي كَيْفَ عَيْشُنَا ، فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّا فِي جَهْدٍ وَشِدَّةٍ . قَالَ : فَهَلْ أَوْصَاكِ بِشَيْءٍ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ ، أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ السَّلَامَ ، وَيَقُولُ غَيِّرْ عَتَبَةَ بَابِكَ . قَالَ : ذَاكِ أَبِي . وَقَدْ أَمَرَنِي أَنْ أُفَارِقَكِ ، الْحَقِي بِأَهْلِكِ . فَطَلَّقَهَا ، وَتَزَوَّجَ مِنْهُمْ أُخْرَى . فَلَبِثَ عَنْهُمْ إِبْرَاهِيمُ مَا شَاءَ اللهُ . ثُمَّ أَتَاهُمْ بَعْدُ فَلَمْ يَجِدْهُ . فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَتِهِ فَسَأَلَهَا عَنْهُ ، فَقَالَتْ : خَرَجَ يَبْتَغِي لَنَا . قَالَ : كَيْفَ أَنْتُمْ ؟ وَسَأَلَهَا عَنْ عَيْشِهِمْ وَهَيْئَتِهِمْ . فَقَالَتْ : نَحْنُ بِخَيْرٍ وَسَعَةٍ ، وَأَثْنَتْ عَلَى اللهِ . فَقَالَ : مَا طَعَامُكُمْ ؟ قَالَتْ : اللَّحْمُ . قَالَ : فَمَا شَرَابُكُمْ ؟ قَالَتْ : الْمَاءُ . قَالَ : اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي اللَّحْمِ وَالْمَاءِ . قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ حَبٌّ ، وَلَوْ كَانَ لَهُمْ دَعَا لَهُمْ فِيهِ . قَالَ : فَهُمَا لَا يَخْلُو عَلَيْهِمَا أَحَدٌ بِغَيْرِ مَكَّةَ إِلَّا لَمْ يُوَافِقَاهُ . قَالَ : ←←←←←←←←←←←←←←

Scanned with CamScanner

د بیتُ الله جوړول

(د بخاري شريف په همدې حديث کې ذکر دي) بيا څه وخت پس حضرت ابراهيم عليه السلام راغلو ، په دې وخت کې حضرت اسماعيل عليه السلام د آبِ زمزم سره نژدې د يوې غټې اُونې سورې (سايه) لاندې ناست ؤ ، غشي يې جوړول.

کله چې اسماعيل عليه السلام خپل پلار اُوليد نو (د آدب د وجې) ورته پاڅيد ، لکه څرنګې چې پلار د ځوي سره او ځوي د پلار سره (د ملاويدو په وخت د آدب) څنګه معامله کوي هماغه شان طريقه دوی اوکړه (يعنې د يو بل سره په ډير آدب او احترام ملاؤ شو). بيا ابراهيم عليه السلام اسماعيل عليه السلام ته اوفرمايل:

يَا إِسْمَاعِيلُ! إِنَّ اللهَ أَمَرَنِي بِأَمْرٍ.

اې اسماعيل! بيشکه الله تعالی ماته يو حُکم کړی.

اسماعيل عليه السلام ورته اوفرمايل:

←←←← فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكِ فَاقْرَئِي عَلَيْهِ السَّلاَمَ، وَمُرِيهِ يُثْبِتُ عَتَبَةَ بَابِهِ . فَلَمَّا جَاءَ إِسْمَاعِيلُ قَالَ: هَلْ أَتَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، أَتَانَا شَيْخٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ، وَأَثْنَتْ عَلَيْهِ، فَسَأَلَنِي عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ . فَسَأَلَنِي: كَيْفَ عَيْشُنَا؟ فَأَخْبَرْتُهُ: أَنَّا بِخَيْرٍ. قَالَ: فَأَوْصَاكِ بِشَيْءٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. هُوَ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلاَمَ . وَيَأْمُرُكَ أَنْ تُثْبِتَ عَتَبَةَ بَابِكَ . قَالَ: ذَاكِ أَبِي وَأَنْتِ الْعَتَبَةُ، أَمَرَنِي أَنْ أُمْسِكَكِ. ثُمَّ لَبِثَ عَنْهُمْ مَا شَاءَ اللهُ .... صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً} رقم الحديث ۳۳۶۴ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۹۳۷۰ باب بدء السعي بين الصفا والمروة ، شعب الايمان ج۵ ص ۴۹۳ ، وهكذا في التفسير المظهري ۲۷۶/۵ في تشريح سورة ابراهيم آية ۳۷ ، وتفسير الخازن ج۳ ص ۴۰ سورة ابراهيم آية ۳۷ .

وفي رواية: .... فَبَلَغَ ابْنُهَا فَنَكَحَ فِيهِمُ امْرَأَةً . قَالَ: ثُمَّ إِنَّهُ بَدَا لإِبْرَاهِيمَ . فَقَالَ لأَهْلِهِ: إِنِّي مُطَّلِعٌ تَرِكَتِي. قَالَ: فَجَاءَ فَسَلَّمَ . فَقَالَ: أَيْنَ إِسْمَاعِيلُ؟ فَقَالَتِ امْرَأَتُهُ: ذَهَبَ يَصِيدُ. قَالَ: قُولِي لَهُ إِذَا جَاءَ غَيِّرْ عَتَبَةَ بَابِكَ. فَلَمَّا جَاءَ أَخْبَرَتْهُ . قَالَ: أَنْتِ ذَاكِ ، فَاذْهَبِي إِلَى أَهْلِكِ ، قَالَ: ثُمَّ إِنَّهُ بَدَا لإِبْرَاهِيمَ. فَقَالَ لأَهْلِهِ: إِنِّي مُطَّلِعٌ تَرِكَتِي. قَالَ: فَجَاءَ. فَقَالَ: أَيْنَ إِسْمَاعِيلُ؟ فَقَالَتِ امْرَأَتُهُ: ذَهَبَ يَصِيدُ . فَقَالَتْ: أَلاَ تَنْزِلُ فَتَطْعَمَ وَتَشْرَبَ، فَقَالَ: وَمَا طَعَامُكُمْ وَمَا شَرَابُكُمْ؟ قَالَتْ: طَعَامُنَا اللَّحْمُ وَشَرَابُنَا الْمَاءُ . قَالَ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي طَعَامِهِمْ وَشَرَابِهِمْ . قَالَ: فَقَالَ أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «بَرَكَةٌ بِدَعْوَةِ إِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِمَا وَسَلَّمَ» ..... صحيح البخاري رقم الحديث ۳۳۶۵ كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً} .

Scanned with CamScanner

فَاصْنَعْ مَا أَمَرَكَ رَبُّكَ . تا ته چې خپل رب د څه حُکم کړی هغه ضرور اوکړه.

ابراهيم عليه السلام ورته ووېل : آيا ته به د ما سره په دې کار کې مدد کوې ؟ ده ورته ووېل : زه به ضرور ستاسو مدد کوم . ابراهيم ﷺ ورته اوفرمايل :

فَإِنَّ اللهَ أَمَرَنِي أَنْ أَبْنِيَ هَا هُنَا بَيْتًا .

بيشکه ما ته الله تعالى دا حُکم کړی چې زه په دې ځای کې بيتُ الله (د الله ﷻ کور) جوړ کړم . ابراهيم ﷺ هغه اُوچت ځای ته اِشاره اوکړه (کوم ځای چې نن صبا بيتُ الله دی) نبي عليه السلام فرمايي چې دوی دواړو د بيتُ الله بُنيادونه رااُوچتول شروع کړل ، اسماعيل ﷺ به کاڼړي راوړل او ابراهيم ﷺ به ديوالونه جوړول ، تر دې چې کله ديوالونه اُوچت شو (او پورته کاڼړي لېږول ورته ګران شو) نو اسماعيل عليه السلام دا (د مقامِ ابراهيم واله) غټ کاڼړې راوړو ، ابراهيم ﷺ ته يې لاندې کېښود ، دا ورباندې اُودرېد ، او ديوال جوړول يې شروع کړو .

اسماعيل ﷺ به د لاندې نه کاڼړي ورکول ، او دواړو دا دُعا ويله :

﴿ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ . (۱)

ترجمه : اې زمونږه ربه ! ته د مونږ نه دا محنت قبول کړې ، بيشکه ته ښه آورېدونکې پوهه ذات يې .

نبي عليه السلام فرمايي چې دوی دواړو ددې بيتُ الله آبادي هم جوړوله ، ددې نه ګېر چاپېره به يې طواف هم کولو ، او دا دُعا به يې هم ويله :

﴿ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ . (۲)

---

(۱) البقرة آية ۱۲۷ .

(۲) ... ثُمَّ جَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ ، وَإِسْمَاعِيلُ يَبْرِي نَبْلًا لَهُ تَحْتَ دَوْحَةٍ قَرِيبًا مِنْ زَمْزَمَ . فَلَمَّا رَآهُ قَامَ إِلَيْهِ ، فَصَنَعَا كَمَا يَصْنَعُ الْوَالِدُ بِالْوَلَدِ وَالْوَلَدُ بِالْوَالِدِ ، ثُمَّ قَالَ : يَا إِسْمَاعِيلُ ! إِنَّ اللهَ أَمَرَنِي بِأَمْرٍ . قَالَ : فَاصْنَعْ مَا أَمَرَكَ رَبُّكَ . قَالَ : وَتُعِينُنِي ؟ قَالَ : وَأُعِينُكَ . قَالَ : فَإِنَّ اللهَ أَمَرَنِي أَنْ أَبْنِيَ هَا هُنَا بَيْتًا . وَأَشَارَ إِلَى أَكَمَةٍ مُرْتَفِعَةٍ عَلَى مَا حَوْلَهَا . قَالَ : فَعِنْدَ ذَلِكَ رَفَعَا الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ . فَجَعَلَ إِسْمَاعِيلُ يَأْتِي بِالْحِجَارَةِ ←←←←

د بيتُ الله اوّلني بُنياد د حضرت آدم عليه السلام په لاس

حافظ ابن حجر رحمه الله په " فتح الباري " کې يو روايت نقل کړی ، د هغې نه معلوميږي چې د ټولو نه مخکې د بيتُ الله بنياد د حضرت آدم عليه السلام په لاس باندې باندې ايخودل شوې و ، فرښتو ورته دغه ځای خودلې و ، هغه د بيتُ الله تعمير جوړ کړو ، ليکن د زرګونو کلونو تيريدو سره ددې نخه ختمه شوې وه ، خو د بيتُ الله دا ځای بيا هم په نورو ځايونو باندې اُوچت معلوميدو .

حضرت ابراهيم عليه السلام ته الله ﷻ دا ځای د وَحي په ذريعه باندې اُوخود ، ده او اسماعيل عليه السلام دا ځای را اُوکنل ، نو د مخکينې تعمير بُنيادونه رابنکاره شو (کوم چې حضرت آدم عليه السلام جوړ کړې و) ، دوی په هماغه بُنيادونو باندې بيتُ الله دوباره جوړ کړو .

مګر قرآن کريم د بيتُ الله د تعمير معامله د حضرت ابراهيم عليه السلام نه شروع

←←←←←←←← وَإِبْرَاهِيمُ يَبْنِي، حَتَّى إِذَا ارْتَفَعَ الْبِنَاءُ، جَاءَ بِهَذَا الْحَجَرِ فَوَضَعَهُ لَهُ فَقَامَ عَلَيْهِ، وَهُوَ يَبْنِي وَ إِسْمَاعِيلُ يُنَاوِلُهُ الْحِجَارَةَ، وَهُمَا يَقُولَانِ: {رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} [البقرة: ١٢٧]، قَالَ: فَجَعَلَا يَبْنِيَانِ حَتَّى يَدُورَا حَوْلَ الْبَيْتِ وَهُمَا يَقُولَانِ: {رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} ..... صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا} رقم الحديث ۳۳۶۴ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۹۳۷۰ باب بدء السعي بين الصفا والمروة ، شعب الايمان ج۵ ص ۴۹۳ ، وهكذا في التفسير المظهري ۵/۲۷۶ في تشريح سورة ابراهيم آية ۳۷ ، وتفسير الخازن ج۳ ص ۴۰ سورة ابراهيم آية ۳۷ .

وفي رواية: ..... قَالَ: ثُمَّ إِنَّهُ بَدَا لِإِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ لِأَهْلِهِ: إِنِّي مُطَّلِعٌ تَرِكَتِي. فَجَاءَ فَوَافَقَ إِسْمَاعِيلَ مِنْ وَرَاءِ زَمْزَمَ يُصْلِحُ نَبْلًا لَهُ، فَقَالَ: يَا إِسْمَاعِيلُ، إِنَّ رَبَّكَ أَمَرَنِي أَنْ أَبْنِيَ لَهُ بَيْتًا. قَالَ: أَطِعْ رَبَّكَ. قَالَ: إِنَّهُ قَدْ أَمَرَنِي أَنْ تُعِينَنِي عَلَيْهِ. قَالَ: إِذَنْ أَفْعَلَ. أَوْ كَمَا قَالَ: قَالَ فَقَامَا فَجَعَلَ إِبْرَاهِيمُ يَبْنِي، وَ إِسْمَاعِيلُ يُنَاوِلُهُ الْحِجَارَةَ وَيَقُولَانِ: {رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} [البقرة آية ۱۲۷] . قَالَ: حَتَّى ارْتَفَعَ الْبِنَاءُ، وَضَعُفَ الشَّيْخُ عَنْ نَقْلِ الْحِجَارَةِ، فَقَامَ عَلَى حَجَرِ الْمَقَامِ. فَجَعَلَ يُنَاوِلُهُ الْحِجَارَةَ وَيَقُولَانِ: {رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} ..... صحيح البخاري رقم الحديث ۳۳۶۵ كِتَابُ أَحَادِيثِ الأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا} .

کړی .(١) دده نه د مخکې حالت یې هیڅ تذکره نده کړې .(٢)

د حضرت ابراهیم علیه السلام وفات کیدل

حضرت ابراهیم علیه السلام د یوسل او پنځه اویا (١٧٥) کالو په عمر کې وفات شو . یو قول دا هم دی چې د دوه سوه (٢٠٠) کالو په عُمر کې وفات شوی وُ . ځکه دده د یوسل او شل (١٢٠) کالو په عُمر کې خَتنه یعنی سُنت کړی وُ . او ددینه روستو آتیا (٨٠) کاله ژوندی وُ ، بیا وفات شو .

حضرت اسماعیل ﷺ او حضرت اسحاق ﷺ یې د کفن او دَفن انتظام اوکړو ، او په " حبرون " کې یې خښ کړو ، نن صبا هغه ځای په " اَلخلیل " سره مشهور دی .(٣)

---

(١) الله تعالی فرمایي : ﴿ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ ... ﴾ . الحج آیة ٢٦ .
ترجمه : او کله چې مونږ ابراهیم (علیه السلام) ته د بیت الله (جوړولو) ځای اوخود .

بل ځای الله ﷻ فرمایي : ﴿ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ ... ﴾ . البقرة آیة ١٢٧ .
ترجمه : او کله چې ابراهیم (علیه السلام) او اسماعیل (علیه السلام) د بیت الله بُنیادونه اوچتول ...

(٢) قصص القرآن لمولانا حفظ الرحمن سیوهاروي رحمه الله ج ١ ص ١٦٧ .

(٣) قَالُوا ثُمَّ مَرِضَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَمَاتَ عَنْ مِائَةٍ وخمس وسبعينَ . وقيل وتسعين سنة . ودفن في المغارة المذكورة التي كانت بحبرون الحيثي عِنْدَ امْرَأَتِهِ سَارَةَ الَّتِي فِي مَزْرَعَةِ عِفْرُونَ الْحِيثِيِّ . وَتَوَلَّى دَفْنَهُ إِسْمَاعِيلُ وَإِسْحَاقُ صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ . وَقَدْ وَرَدَ مَا يَدُلُّ أَنَّهُ عَاشَ مِائَتَيْ سَنَةٍ كَمَا قَالَهُ ابْنُ الْكَلْبِيِّ وَقَالَ أَبُو حَاتِمِ بْنُ حِبَّانَ فِي صَحِيحِهِ ... عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : اِخْتَتَنَ إِبْرَاهِيمُ بِالْقَدُومِ وَهُوَ ابْنُ عِشْرِينَ وَمِائَةِ سَنَةٍ وَعَاشَ بَعْدَ ذَلِكَ ثَمَانِينَ سَنَةً . .... فَقَبْرُهُ وَقَبْرُ وَلَدِهِ إِسْحَاقَ وَقَبْرُ وَلَدِ وَلَدِهِ يَعْقُوبَ فِي الْمُرَبَّعَةِ الَّتِي بَنَاهَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِبَلَدِ حَبْرُونَ وَهُوَ الْبَلَدُ المعروف بالخليل اليوم . وهذا تلقى بالتواتر أمة بعد أمة وجيل بَعْدَ جِيلٍ مِنْ زَمَنِ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَإِلَى زَمَانِنَا هَذَا أَنَّ قَبْرَهُ بِالْمُرَبَّعَةِ تَحْقِيقًا . فَأَمَّا تَعْيِينُهُ مِنْهَا فَلَيْسَ فِيهِ خَبَرٌ صَحِيحٌ عَنْ مَعْصُومٍ ، فَيَنْبَغِي أَنْ تُرَاعَى تِلْكَ الْمَحَلَّةُ وَأَنْ تُحْتَرَمَ احْتِرَامَ مِثْلِهَا وَأَنْ تُبَجَّلَ وَأَنْ تُجَلَّ أَنْ يُدَاسَ فِي أَرْجَائِهَا خَشْيَةَ أَنْ يَكُونَ قَبْرُ الْخَلِيلِ أَوْ أَحَدٍ مِنْ أَوْلَادِهِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ تَحْتَهَا . البداية والنهاية ١٧٢/١ قصة إبراهيم الخليل عليه السلام وَذِكْرُ وَفَاةِ إِبْرَاهِيمَ الخليل وما قيل في عمره

د حضرت اسماعيل عليه السلام وفات كيدل

حضرت اسماعيل عليه السلام د يو سل او شپږ ديرش (۱۳۶) كالو په عُمر كې وفات شو ، دده په ژوند كې دده د اَولاد او نسل سلسله تر ډيره لرې لرې ځايه (حِجاز ، شام ، عراق ، فلسطين او مصر) پورې خوَره شوې وه .

په تورات كې ذكر دي چې دا په فلسطين كې وفات شوې وُ ، او هم هلته په فلسطين كې يې قبر هم دى . (۱)

ليكن عرب مُؤرِّخينو ليكلي چې اسماعيل عليه السلام او دده مور (حضرت هاجره رضي الله عنها) دواړه د بيتُ الله سره نژدې په حرم كې دلته دفن دي . (۲)

يعنى د بيتُ الله سره نژدې په حطيم كې دفن دي خو قبر و رباندې نشته . (۳)

---

(۱) تورات پيدائش باب ۲۵ .

(۲) تاريخ طبري ج۱ ، قصص القرآن ج۱ ص ۱۷۳ .

(۳) خطبات حضرت شيخ (اُستاذي و استاذ العلماء شيخ الحديث حضرت مولانا حسن جان مدني شهيد رحمه الله) ص ۳۱۶ اله ديرشمه خطبه .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

خوشخبري

چونکه ترا وسه هم ډیرې اهمې موضوع ګانې د لیکلو نه پاتې دي نو اِن شَاءَ الله دا سلسله به همداسې جاري وي ، په آئنده جلدونو کې به په دې لاندې موضوع ګانو باندې لیکل کوم:

جِهاد (په اسلام کې د جهاد اَهمیت او مقام ، د جهاد فضائِل فوائِد او حِکمتونه ، د جهاد نه کولو سزاګانې او نقصانات ، د شهادت فضائل او د شهید مقام ، په جهاد کې د خرچ کولو فضائل ، د جهاد متعلق ضروري فِقهي مسائل) ، په موجوده دوَر کې د مسلمانانو د ذِلت او مغلوب کیدو اَسباب ، د اِتفاق و اِتحاد ضرورت او د بې اِتفاقۍ نقصانات.

په ښځه باندې د خاوند حُقوق ، په خاوند باندې د ښځې حُقوق ، د ګاونډي حُقوق ، د یو مسلمان په بل باندې حُقوق ، د بچو صحیح تربیت کول ، د ژوند تیرولو اِسلامي آداب ، د معاشرې غلط رَسمونه او رِواجونه ، د بِدعاتو رَد ، د نبي علیه السلام سِیرت ، ختمِ نبوّت ، د خلفائې راشدینو فضائل او کارنامې ، د جنت نِعمتونه او ددې د حاصلولو طریقې ، د جهنم عذابونه او ددینه د بچ کیدلو طریقې ، د قیامت نخې ، د ټول کال د هرې میاشتې مناسب تقریر ، د غیر مُسلمو د اِتباع نه ځان ساتل ، د الله ﷻ د ګرفت نه ویریدل ، په هر حالت کې الله ﷻ طرف ته رجوع کول ، په تقدیر باندې راضي کیدل ، خپل نفس کنټرول کول ، د دُنیا حقیقت او ددې د محبت نه ځان ساتل ، د دِین د سَربلندۍ د پاره تکلیفونه برداشت کول ، د دِین د اَحکامو تبلیغ کول ، د آخرت د پاره تیارې کول ، د الله ﷻ او رسول ﷺ سره رښتینې محبت کول ، د نیکانو خلقو د صُحبت ښه اَثرات ، قیمتي وخت فضول نه ضائع کول ، د قومیت یا ژبې په وجه د بې اِتفاقۍ پیدا کولو سزا .

Scanned with CamScanner

په هره کبیره گناه باندې به مستقل تقریر لیکم ، مثلاً :
دروغ ، غیبت ، چُغل خوري ، وعده خلافي ، غلا ، دُهوکه ، خیانت ،
رِشوت ، بُغض ، حسَد ، رِیا ، تکبّر ، بَداخلاقي ، زِنا ، لِواطت ، ظلم ،
صِله رَحمي کټ کول ، په ناحقه قتل کول ، سَندرې آوریدل ، بې حَیایه قسمونه
کول ، د مسلمان سپکاوې .
همدارنګې په هر بنه صفت باندې به هم مستقل تقریر لیکم ، مثلاً :
خُوش آخلاقي ، رِیښتیا ویل ، تقوٰی ، آمانت داري ، حَیاء ، اِخلاص ،
انصاف ، غصه برداشت کول ، معافي کول ، د نظر حفاظت ، د ژبې حفاظت ،
د خاموشۍ فضیلت .
همدارنګې : د کونډو او یتیمانو سره مدد کول ، آمر بِالمعرُوف او نَهي عَنِ
المُنکر کول ، د ذِکر فضائل ، د نیکو اعمالو کولو فضائل .
د وخت او موقعې مناسب به اِن شَاءَ الله په دې کې نورې ضروري موضوع ګانې
هم اضافه کوم ، کومو خلقو چې راته په ټیلفون باندې په څنې موضوع ګانو باندې
د لیکلو مشوره راکړې وه هغه به هم په کې شاملوم .
هر تقریر به جامِع او مُدَلّل وي ، خو کوشش به دا کوم چې هر تقریر ډیر اُوږد نه
شي ، ددې د پاره چې په ټولو ضروري موضوع ګانو باندې راته د لیکلو موقع
ملاؤ شي .

په خپلو خصوصي دُعاګانو کې مو یاد ساتئ

ستاسو ورور

ابوالشمس نورالهدا عفی عنه

موبائل نمبر : ۰۳۰۶ ۵۴۴۷۱۷۴

۴۰۸
علماء، طلباء، مقررین، اور عام مسلمانوں کے لئے مختلف موضوعات پر تقاریر کا ایک مُفصّل، مُستند، علمی اور تحقیقی ذخیرہ:
اِصلاحی مُدَلَّل تقاریر
تالیف
ابوالشمس مولانا نورالہدیٰ عفی عنہ
مدرّس دارالعلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مردان
مترجم
مولانا مفتی شکیل احمد صاحب
مدرّس دارالعلوم عثمانیہ اوینہ صوابی
متخصص جامعہ فاروقیہ کراچی، ایم اے عربی عبدالولی خان یونیورسٹی مردان
Scanned with CamScanner

په مختلفو ژبو (یعنی پښتو ، اردو ، عربي ، فارسي او انګریزي)
کې د تقریر استعداد پیدا کولو د پاره اولنۍ ، بې مثله ، نایاب ، جامع ،
علمي او تحقیقي کتاب :

كُلُّ خُطْبَةٍ بِلُغَاتٍ مُخْتَلِفَةٍ

ہر تقریر مختلف زبانوں میں

هر تقریر در زبان های مختلف

Every speech in different Languages

آبُوالشَّمس مولانا نُورُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

اول جلد

۱. د توبې اَهمیت ، فضیلت او احکام
۲. د الله ﷻ رحمت او مهرباني
۳. د ګناهونو نقصانات
۴. د علم فضیلت او اَهمیت
۵. د علماؤ او طلباؤ مقام
۶. د درود شریف فضیلت او اَهمیت

[illegible]

۱. حقوق الوالدین (یعني د مور او پلار حقوق)
۲. عُقوق الوالدین (یعني د مور او پلار نافرماني او د هغې سزا)
۳. د مرګ بیان
۴. د صبر فضیلت او اَهمیت
۵. د قبر عذابونه او نعمتونه

[illegible]

۱. د زکوة اَهمیت ،فضیلت او احکام
۲. د زکوة نه ورکوونکي عذابونه
۳. د صدقې ورکولو فضیلت او فواید
۴. د خرچ کولو اَهمیت ، او د سخاوت فضیلت
۵. په مخلوقاتو [illegible]

څلورم جلد

۱. د نبي ﷺ اتباع او اطاعت
۲. نبي ﷺ سره د محبت کولو وجوب او لزوم
۳. د نبي ﷺ په سُنتو باندې د عمل کولو سائنسي او طِبي فوائد
۴. د ګیرې پریخودلو اَهمیت ، او د خرَیلو یا قبضې نه د کمولو سزاګانې

پنځم جلد

۱. د قرآن [illegible] تلاوت [illegible] فضائل او فوائد
۲. د حافظانو او د قرآن کریم سره د تعلق لرونکو خلقو مقام
۳. د قرآن کریم اعجاز
۴. قرآن کریم یو انقلابي او مؤثر کتاب دی
۵. د قرآن کریم د تعظیم او عمل په وجه الله ﷻ قومونو ته ترقي ورکوي

شپږم جلد

۱. [illegible] اهمیت [illegible]
۲. [illegible] اهمیت او [illegible]
۳. د حرام [illegible] سزاګانې او نقصانات
۴. د مشتبه شیانو نه ځان ساتل
۵. د سُود خورولو سر[illegible]
۶. د نبي ﷺ معجزات
۷. نبي ﷺ ته د مخکیني پیغمبرانو په نسبت بهترینې معجزې ورکړې شوي دي
۸. د علم او کماله ډکه رساله

اووم جلد

۱. په اسلام کې د مانځه اَهمیت او مقام
۲. د مانځه فضائل او فوائد
۳. بغیر عُذره د مونځ پریخودلو سزاګانې او نقصانات
۴. په جُمعې سره د مونځ کولو اهمیت او فضائل
۵. بغیر عذره د جمعې پریخودو سزاګانې
۶. په مانځه کې د خشوع اَهمیت
۷. د ټول مونځ معنی

اتم جلد

۱. د مانځه متعلق ضروري بحثونه
۲. د مانځه متعلق ضروري فقهي مسائل
۳. د سجده سهوې متعلق ضروري مسائل
۴. د مسبوق څخه ضروري مسائل
۵. د قضاء مونځونو باره کې فقهي مسائل
۶. د مانځه متعلق متفرق فقهي مسائل
۷. د مسافر د مانځه متعلق ضروري فقهي مسائل
۸. د اِمامت متعلق څخه ضروري مسائل

نهم جلد

۱. د رمضانُ المبارک د میاشتې فضیلت
۲. د رمضانُ المبارک د روژو اَهمیت او بغیر عُذره د پریخودو سزاګانې
۳. د رمضان المبارک د روژو فضائل فوائد او حکمتونه
۴. د شل رکعته تراویحو ثبوت او فضائل
۵. د روژې متعلق فقهي مسائل
۶. د تراویحو متعلق فقهي مسائل

Scanned with CamScanner

لسم جلد

١. د رمضانُ المبارک د میاشتې فضیلت
٢. د رمضانُ المبارک د روژو اهمیت او بغیر عذره د پریخودو سزاګانې
٣. د رمضانُ المبارک د روژو فضائل، فوائد او حکمتونه
٤. د شل (٢٠) رکعته تراویحو ثبوت او فضائل
٥. د روژې متعلق ضروري فقهي مسائل
٦. د تراویحو متعلق ضروري فقهي مسائل

یوولسم جلد

١. د حج اهمیت او بغیر عذره د حج نه کولو سزاګانې
٢. د حج فضائل، فوائد او حکمتونه
٣. د ذوالحجې اولې عشرې عظمت او فضائل
٤. د قربانۍ اهمیت او فضائل
٥. د قربانۍ متعلق فقهي مسائل
٦. د غټ اختر تقریر (په ابراهیم عليه السلام باندې د راغلي امتحاناتو تفصیلي بیان)

Every Speech in Different Languages
۲۷۰
Scanned with CamScanner